

שבוע פרשת לך-לך

(18 – 24 October 15)

ה' – י"א מרחשון תשע"ו

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחוּרָה בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבַרֵּי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי
כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאצְאֵינוּ,
וְצִאצְאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּלִנּוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוּהָ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יִבְרַכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֶּׁם לְךָ שְׁלוֹם:**

וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד וזוהן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוָה
הַיּוֹם, עַל לִבְבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמָעוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוָה
אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְנְךָ וּתְרִישְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְכַהֲמֶיךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְכַבְּכֶם,
וּפְרַתְּם וְעַבְדְּתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אֵף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבְדְּתֶם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבַרֵּי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמִדְּתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְּנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַפָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנוּם
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיזוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבחן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתבות "לה") בציוור שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייחָד ל"חדר ובית של צדקה".

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בִּצְאַת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לְעֹז: ב הִיטָה יְהוּדָה לְקַדְּשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמִּשְׁלוֹתָיו:
ג הֵימָּה רָאָה וַיִּגַּם הִירְדֵּן יִסָּב לְאַחֹר: ד הַהָרִים רָקְדוּ כְּאִילִים גְּבָעוֹת כְּבְּנֵי־צֹאן: ה מִה־לֶּךְ
הֵימָּה פִּי תִגּוֹם הִירְדֵּן תִּסָּב לְאַחֹר: ו הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאִילִים גְּבָעוֹת כְּבְּנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אֲדוֹן
חֹלִי אֶרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ח הַהֶפְכִי הַצּוּר אֲנִים־מִים חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנו־מִים:

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ פִּי־לְשֹׁמֶךְ תֵּן כְּבוֹד עַל־חֲסִדְךָ עַל־אֲמִתְךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אִי־הָיָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וְאֵלֵהֶינוּ בִּשְׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עֲשֵׂה: ד עֲצִיבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פָּה־לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינֵי־לָהֶם וְלֹא יֵרָאוּ: ו אֲזִנִּים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֶף לָהֶם
וְלֹא יִרְחִיחוּ: ז יְדִיהֶם | וְלֹא יִמְיִשּׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ לֹא־יִהְיֶה בְּגִרוֹנָם: ח כְּמוֹתָם יִהְיוּ
עֹשִׂיהֶם כָּל אֲשֶׁר־בָּטַח בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בָּטַח בִּיהוָה עֶזְרָם וּמִגִּנָּם הוּא: י בֵּית אֲהֲרֹן בָּטְחוּ
בִּיהוָה עֶזְרָם וּמִגִּנָּם הוּא: יא יֵרָאֵי יְהוָה בָּטְחוּ בִּיהוָה עֶזְרָם וּמִגִּנָּם הוּא: יב יְהוָה זָכְרָנוּ יִבְרָךְ
יִבְרָךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְרָךְ אֶת־בֵּית אֲהֲרֹן: יג יִבְרָךְ יֵרָאֵי יְהוָה הַקְטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יִסָּף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לִיהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לִיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הִמָּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָל־יְרֵדֵי דוֹמָה:
יח וְאֶנְחֵנוּ | נִבְרָךְ יְהוָה מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, ראש חודש חשוון, ה'תשל"ב

ברוקלין, נ.י.

הווי"ח איי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מו"ה יצחק אייזיק ש"י הכהן

שלום וברכה!

אך ימים אלו נודעתי אשר לא קיבל כי אישור על קבלת הספר **תיקוני זוהר עם פירוש באר לחי ראי**, כרך א', אשר זכה כי להו"ל בכמה מעלות נוספות.

וידועה דרשת חכמינו ז"ל על הכתוב "זה א-לי ואנוהו – התנאה לפניו" כו'. ובמיוחד הרי זה נוגע לספרים בפנימיות התורה בדורנו, דרא דעקבתא דמשיחא. וידועים ג"כ דברי אליהו והרשב"י – **יתפרנסון** מהאי חיבורא דילך כד **אתגליא** לתתא בסוף יומיא ובגיני' וקראתם **דרור** בארץ, וכמובא ג"כ בהקדמת המחבר **באר לחי רואי**. ומבואר בכ"מ הדיוק בלשון זה: **יתפרנסון**, בדוגמת פרנסה גשמית, היינו השגה והבנה ועד שיהי' ניכר בחיי היום-יום בהנהגתו. ובדאי לדכחותי האריכות בהאמור אין בה צורך.

ויהי רצון ש"תרבה הדעת והחכמה והאמת", ויהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים כו' שנא' ומלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים" (רמב"ם הל' תשובה ספ"ט והלכות מלכים בסופו), ונזכה בקרוב ממש לדרור בארץ, בגאולה האמיתית והשלמה ע"י משיח צדקנו.

בכבוד ובברכה.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קיד, קטו ג
- (ג) מאמר ד"ה ויאמר ה' אל אברם
שבת פרשת לך-לך, י"א מרחשון ה'תשכ"ה ה
- (ד) שיחת שבת פרשת לך-לך, י"א מרחשון, ה'תשכ"ה .. י
- (ה) לקוטי שיחות – פרשת לך-לך
(בלה"ק) כרד טו כ
- (ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל כג
- (ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת לך-לך כה
- (ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת לך-לך כו
- (ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת לך-לך נד
- (י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת לך-לך נה
- (יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת לך-לך סג
- (יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם סה
- שיעורי רמב"ם**
- (יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת לך-לך סח
- (יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת לך-לך קכב
- (טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת לך-לך קלח
- (טז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק יג-יד, משלי פרק כא קמ
- (יז) משניות – מסכת טהרות
ביאור קהתי קמב
- (יח) עין יעקב מסכת יומא קמט
- (יט) מסכת נזיר עם ביאורים
מדף נז עד דף סג קנ
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן קעח
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן קעט
- (כב) לקוטי תורה
אדמו"ר הזקן קפא
- (כג) שערי אורה
אדמו"ר האמצעי קפד
- (כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" קפה
- (כה) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש קפו
- (כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב קפז
- (כז) ספר המאמרים קונטרסים – חלק א
אדמו"ר מוהרי"צ קפח
- (כח) ספר השיחות ה'ש"ת-תש"א בלה"ק
אדמו"ר מוהרי"צ קפט
- (כט) אגרות קודש
אדמו"ר מוהרי"צ קפט
- (ל) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת לך-לך קצ
- (לא) לוח זמנים לשבוע פרשת לך-לך קצח
- (לב) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש קצט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

פרשת השבוע, פרשת לך, פותחת בפסוק:

1 וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבְּרִית
2 אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָה¹, וּפִירֶשׁ רִשְׁיִי: לֵךְ-לָךְ, הַכְתוּב
3 מְדִיִּיק וְאוֹמֵר שֶׁהַחֵלִיכָה הִיא "לך", בְּשִׁבְלֵךְ, כְּלוֹמֵר לְהִנָּאֵתְךָ וְטוֹבְתְךָ.

4 וַיְדַוְּעָה הַקּוֹשִׁיָא לְמָה הוֹצֵרְךָ
5 הַקָּב"ה לֹוֹמֵר לְאַבְרָהָם לֵךְ-
6 לָךְ, לְהִנָּאֵתְךָ וְטוֹבְתְךָ, וְלֹא
7 הִיָּה מְסַפִּיק שִׁילָךְ רַק בְּגִלְל
8 צִוּוּי הַקָּב"ה בְּלִבְךָ וְהִי גַם אִם
9 הַקְדוּשָׁה בְּרִיךְ-הוּא לֹא הִיָּה אוֹמֵר

בס"ד. שבת פרשת לך-לך, י"א

מרחשון, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ-לָךְ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ
2 וּמִבְּרִית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָה¹,

3 וּפִירֶשׁ רִשְׁיִי: לֵךְ-לָךְ, לְהִנָּאֵתְךָ וְטוֹבְתְךָ. וַיְדַוְּעָה
4 הַקּוֹשִׁיָא לְמָה הוֹצֵרְךָ הַקָּב"ה לֹוֹמֵר לְאַבְרָהָם
5 לֵךְ-לָךְ, לְהִנָּאֵתְךָ וְטוֹבְתְךָ, וְלֹא הִיָּה מְסַפִּיק שִׁילָךְ
6 רַק בְּגִלְל צִוּוּי הַקָּב"ה בְּלִבְךָ. וַאֲיֵתָא בְּמֵאֲמֵר

7 שֶׁל ה'צִמְח צֶדֶק' (בְּאֶחָד הַבִּיכָלָאף שִׁיִּצְאוּ
8 לְאַחֲרוֹנָה מִהַגְלוֹת וְהַשְׁבִּיחָה)² מֵהַ שִׁכְתָּב
9 ה'אַלְשִׁיף'³ שֶׁהַפִּירוּשׁ ד'לך-לך" הוּא "לך"
10 וְלִעֲצָמָךְ אֶתָּה הוֹלֵךְ, הִיָּנוּ, שִׁיִּגִיעַ לְשִׁרְשׁ וּמִקּוֹר
11 נִשְׁמָתוֹ כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעַלָּה. דְּהִנֵּה⁴ יְדוּעָה⁵ שֶׁלֹּא

12 כָּל הַנִּשְׁמָה נִמְשָׁכָה לְמַטָּה בַּגּוֹף, אֲלֹא רַק הָאָרֶה
13 מִמֶּנָּה לְבַד נִמְשָׁכָה לְמַטָּה, אֲכַל עֵיקֶר הַנִּשְׁמָה
14 נִשְׁאָרָה לְמַעַלָּה, לְפִי שֶׁבְּקִדּוּשָׁה אֵי-אֶפְשָׁר
15 שִׁיּוּמָשָׁף הַכֹּל לְמַטָּה וְלֹא יִשְׁאָר שׁוֹם רוּשָׁם כּו',
16 כִּי כָל דָּבָר שֶׁבְּקִדּוּשָׁה אֵינּוּ נֶעְקָר מִמֶּקְוָמוֹ

17 לְגַמְרִי⁶, וּבִנְוִגַע לְנִשְׁמָה, עֵיקֶר שִׁרְשָׁה נִשְׁאָר
18 לְמַעַלָּה בְּאָרֶץ הָעֲלִיּוֹנָה, אָרֶץ חֶפְצִי⁷, וְרַק הָאָרֶה
19 מִמֶּנָּה מִתְּפַשֵּׁט וַיּוֹרֶדָתָה לְהַתְלַבֵּשׁ בַּגּוֹף. וַכְּדִי
20 לְהַגִּיעַ לְשִׁרְשׁ הַנִּשְׁמָה, הִרִי זֶה דּוֹקָא עַל-יְדֵי

21 הַהֲלִיכָה לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא מְכֻנָּתָה כְּנֶגֶד הָאָרֶץ
22 הָעֲלִיּוֹנָה. וַזֶּהוּ "לך-לך" (לך וְלִעֲצָמָךְ אֶתָּה הוֹלֵךְ)
23 גּו', אֶל הָאָרֶץ", כִּי בְּהִיּוֹתוֹ בַּחוּץ לְאָרֶץ הִרִי הוּא

24 נִפְרָד מִעֵיקְרוֹ וְשִׁרְשׁוֹ, אֵף בְּלָכְתּוֹ אֶל הָאָרֶץ הִרִי הוּא כְּהוֹלֵךְ וּמִתְחַבֵּר אֶל
25 עֲצָמוֹ וְשִׁרְשׁוֹ. וְהַעֲנִין בְּזָה⁸, שֶׁעֵיקֶר וְשִׁרְשׁ הַנִּשְׁמָה הוּא כְּפִי שֶׁהִיא לְמַעַלָּה
26 בְּעוֹלָם הָאֲחֻדוֹת, וּבְלִשׁוֹן הַקְּבִלָּה הִרִי זֶה עוֹלָם הָאֲצִילוֹת. וְכִפִּי שְׁמוֹסִיף

41 מִמֶּקְוָמוֹ לְגַמְרִי⁶ אֵלָּא גַם כֹּאשֶׁר

11 לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ שֶׁהַחֵלִיכָה הַזֶּה הִיא
12 לְהִנָּאֵתוֹ וְלִטְוֹבְתּוֹ, בּוֹדֵאֵי שֶׁאֲבָרָהֶם
13 הִיָּה מְקִיִּים אֶת הַצִּוּוּי וְהוֹלֵךְ?

14 וַאֲיֵתָא מוֹבָא בְּמֵאֲמֵר שֶׁל
15 ה'צִמְח צֶדֶק' (בְּאֶחָד
16 הַבִּיכָלָאף כֹּךְ שֶׁל כְּתִיבִיד
17 שִׁיִּצְאוּ לְאַחֲרוֹנָה מִהַגְלוֹת
18 וְהַשְׁבִּיחָה בְּדֶרֶךְ כָּל הַכּוֹנוֹנָה לְכַתְּבִי

19 חֲסִידוֹת שֶׁהִיוּ בְּרוּסִיָּה וְהַגִּיעּוּ אֶל
20 הַרְבֵּי)² מֵהַ שִׁכְתָּב ה'אַלְשִׁיף'³
21 בְּפִירוּשׁוֹ עַל פְּסוּק זֶה שֶׁהַפִּירוּשׁ
22 ד'לך-לך" מְשַׁמְעוֹת הַרְיוֹק "לך"

23 הוּא "לך" וְלִעֲצָמָךְ אֶתָּה
24 הוֹלֵךְ, כְּלוֹמֵר, ה' אוֹמֵר לְאַבְרָהָם
25 אֲבִינוּ שֶׁבְּהִלְכָּה זֶה הוּא הוֹלֵךְ אֶל עֲצָמוֹ
26 הִיָּנוּ, שֶׁאֲבָרָהֶם אֲבִינוּ יִגִּיעַ
27 לְשִׁרְשׁ וּמִקּוֹר נִשְׁמָתוֹ כְּמוֹ

28 שֶׁהִיא לְמַעַלָּה בְּאִלּוּקוֹת. דְּהִנֵּה⁴
29 יְדוּעָה⁵ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת שֶׁלֹּא כָּל
30 הַנִּשְׁמָה נִמְשָׁכָה וְיִרְדָּה לְמַטָּה
31 לְהַתְלַבֵּשׁ בַּגּוֹף הַגִּשְׁמִי, אֲלֹא רַק
32 הָאָרֶה מוֹעֲטָה מִמֶּנָּה לְבַד
33 נִמְשָׁכָה וְיִרְדָּה לְמַטָּה, אֲכַל
34 עֵיקֶר הַנִּשְׁמָה נִשְׁאָרָה לְמַעַלָּה

35 בְּעוֹלָמוֹת רוּחָנִיִּים עֲלִיּוֹנִים, לְפִי
36 שֶׁבְּקִדּוּשָׁה אֵי-אֶפְשָׁר
37 שִׁיּוּמָשָׁף הַכֹּל לְמַטָּה וְלֹא
38 יִשְׁאָר שׁוֹם רוּשָׁם כּו' בְּשׁוֹרֶשׁ

39 וּמִקּוֹר הַדְּבָר, כִּי כָּל דָּבָר
40 שֶׁבְּקִדּוּשָׁה אֵינּוּ נֶעְקָר
41 מִמֶּקְוָמוֹ לְגַמְרִי⁶ אֵלָּא גַם כֹּאשֶׁר

הוא יורד ונמשך מלמעלה למטה, חלק ממנו נשאר בשורשו ומקורו הראשון,

ובנוגע לנשמה, אין הכוונה שעיקרה יורד למטה ורק הרושם נשאר

למעלה אלא להיפך עיקר שרשה נשאר למעלה בארץ העליונה

הרוחנית, הנקראת ארץ חפץ⁷, ורק הארה מועטת ממנה

מתפשטת ויורדת למעלה

למטה להתלבש בגוף הגשמי.

וכדי להגיע לשרש הנשמה

שכאמור בדרך כלל לא יורדת

להתלבש בגוף, הרי זה דוקא

על-ידי ההליכה לארץ

ישראל שהיא מכונת כנגד

הארץ העליונה שם הוא שורש

הנשמה. וזהו "לך-לך" (לך

ולעצמך אתה הולך) גו' אלא

הארץ", כי בהיותו בחוץ

לארץ הרי הוא נפרד מעיקרו

ושורשו, כי עיקרו ושורשו נשאר

למעלה, ואילו למטה יש רק הארה

מועטת של הנשמה אף בלכתו אל

הארץ הרי הוא כהולך

ומתחבר אל עצמו ושורשו

והרי זה נחשב גם העצמיות שלו, וכפי

שיוסף ויבאר להלן.

והענין בזה⁸, שעיקר ושרש

הנשמה הוא כפי שהיא

למעלה בעולם האחדות, עולם

שבו אין תפיסת מקום לשום מציאות

מלבד האלוקות ואין שום נברא נפרד

מאלוקות ונחשב מציאות בפני עצמה

אלא הכול בטל לאלוקות, ולכן הוא

עולם שבו באה לידי ביטוי אחדות ה'

במובן שאין שום מציאות מלבדו,

ובלשון הקבלה הרי זה עולם

האצילות הראשון מבין ארבעת

העולמות הרוחניים אצילות-בריאה

יצירה-עשייה ובו אין נבראים עם

(1) ריש פרשתנו. (2) ד"ה לך-לך - נדפס לאח"ז באוה"ת בראשית (כרך ד') תרעה, א ואילך. וראה גם שם תרפ, ב ואילך.

(3) ריש פרשתנו. (4) ראה גם רד"ה ויאמר גו' לך-לך תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' יח). תש"ה (סה"מ תש"ה ע' 89). (5) ראה לקו"ת שה"ש טז, ד. האזינו עא, ד. (6) ראה פרדס שער המציאות פ"א. וראה גם ע"ח ש"ד פ"ג. של"ד פ"ג. של"ה פ"א.

תניא אגה"ק ביאור לסימן ז"ך (קמז, א). (7) ראה תו"א ר"פ וישב. ובכ"מ. (8) ראה גם ד"ה ויאמר גו' לך-לך תרנ"ד (סה"מ

שבת פרשת לך-לך, י"א מרחשון, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תחושת מציאות וישות עצמית. וכפי שמוסיף ה'צמח צדק' 1
 2 בהגה"ה, שאף-על-פי שרוב הנשמות הם מבריאה יצירה 2
 3 עשייה, מפל-מקום שרש כל הנשמות הוא מאצילות⁹, ולכן 3
 4 הליכה אל העצמיות של הנשמה היא 'הליכה' לאצילות כמבאר גם 4
 5 ב'לקוטי תורה'¹⁰ בענין 5
 6 שחורה¹¹ אני ונאנה שם נתבאר 6
 7 שגם הנשמות ששורשם בעולמות 7
 8 בריאה-יצירה-עשייה יש להם שורש 8
 9 ומקור קדום יותר בעולם האצילות 9
 10 (ובלשון הקבלה – ה'לידה' של נשמות 10
 11 אלו היא בעולמות שלמטה מאצילות 11
 12 אבל ה'עיבור' שלהם הוא בעולם 12
 13 האצילות). וכדי להגיע לשרש 13
 14 ומקור הנשמה כפי שהיא 14
 15 בעולם האצילות, הרי זה 15
 16 על-ידי ההליכה לארץ 16
 17 ישראל כמבאר לעיל, כי ארץ 17
 18 ישראל שלמטה מכוננת ל'ארץ' 18
 19 שלמעלה שם הוא שורש ומקור נשמות 19
 20 ישראל. 20
 21 (ב) וממשיך ה'צמח צדק' 21
 22 במאמר הנוכח, שבאור הענין 22
 23 (הטעם הפנימי על זה שבכדי 23
 24 להגיע לשרשו של נשמת האדם 24
 25 באצילות צריך להיות 25
 26 ההליכה לארץ ישראל דוקא) 26
 27 יוכן בהקדים תחלה באור 27
 28 הענין הפנימי דיום טוב שני 28
 29 של גלויות, שבו ביום זה של 29
 30 החג בחוץ לארץ נמשך שפע 30
 31 העליון דאצילות לתוך בחינת 31
 32 מלכות דיצירה-ועשייה, 32
 33 המתלבשים ב'שבעים שרים' 33
 34 לשבעים אומות העולם יש למעלה 34
 35 שבעים 'שרים', מקורות שפע 35
 36 שדרגם נמשך השפע גם לבני 36
 37 ישראל שבחוץ לארץ החוגגים 37
 38 יום טוב שני של גלויות, וכפי 38
 39 שיתבאר עוד להלן. 39
 40 והענין בזה, דהנה ידוע¹² 40
 41 בקבלה וחסידות שבחינת מלכות 41
 42 דאצילות אינה יורדת למטה 42
 43 לעולמות שלמטה מאצילות 43
- 44 להתלבש ב'שבעים שרים', וגם מלכות דבריאה אינה 44
 45 מתלבשת ב'שבעים שרים', ולכן אומות העולם לא מקבלים השפעה 45
 46 מעולם האצילות ומעולם הבריאה אלא רק בחינת מלכות דיצירה 46
 47 ועשייה היא המתלבשת ב'שבעים שרים' להמשיך להם 47
 48 השפע הראוי לתת להם ולכן 48
 49 הם מקבלים השפעה רק משני 49
 50 העולמות הנמוכים יותר, יצירה ועשייה. 50
 51 ועל זה אמרו חכמינו ז"ל¹³ 51
 52 גלו בני ישראל לאדום שכינה 52
 53 עמקם לפי פשוטו הכונה שהשכינה 53
 54 מלווה את בני ישראל גם כשהם 54
 55 בגלות, ולפי פנימיות העניינים, 55
 56 פירוש: שכאשר צריך 56
 57 להשפיע שפע לישראל בזמן 57
 58 הגלות כשיושבים תחת 58
 59 ממשלת ה'שבעים שרים', 59
 60 ומשמעות הדברים היא שבמובן 60
 61 מסויים השפע לבני ישראל מגיע דרך 61
 62 אומות העולם, אזי מוכרחת 62
 63 השכינה, שהיא בחינת 63
 64 מלכות דיצירה ועשייה, 64
 65 להתלבש ב'שרים' ההם 65
 66 שישאל תחת ממשלתם, 66
 67 שדרגם תעבור ההשפעה 67
 68 לישראל שיושבים על אדמת 68
 69 חלק הארץ של השר ההוא כי 69
 70 בהיותם תחת ממשלה של אומה זו 70
 71 בגשמיית, בני ישראל מקבלים את 71
 72 השפע שלהם באמצעות ה'שר' של 72
 73 אותה אומה. וזהו גלו לאדום 73
 74 שכינה עמקם, עמקם ממש, 74
 75 דהינו שמתלבשת ב'שבעים 75
 76 שרים' מקור השפע של אומות 76
 77 העולם, ממש. והטעם שרק 77
 78 מלכות דיצירה ועשייה שני 78
 79 העולמות הנחותים מארבעת העולמות 79
 80 מתלבשים ב'שבעים שרים' 80
 81 ולא מלכות דאצילות, וגם 81
 82 לא מלכות דבריאה, הוא על- 82

תרנ"ד ע' מח ואילך). (9) לקו"ת שה"ש יט, ג. (10) שה"ש ד"ה ביאור ענין שחורה אני ונאווה (ז, ב ואילך). (11) שה"ש א, ה. (12) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד ע' רמה ואילך. אוה"ת שמע"צ ע' א'תתכח ואילך. (13) ספרי ס"פ מסעי.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 פי הידוע שאבא עילא מְקַנָּא בְּאַצִּילוּת¹⁴, בחינת החכמה
 - 2 (הנקראת 'אבא' על שם שהיא מקור השפע כמו האב שהוא בחינת משפיע)
 - 3 שורה בעולם האצילות ובינה מְקַנָּא שורה, ומקומה העיקרי הוא
 - 4 בְּבְרִיאָה, וְשִׁית סְפִירָן שש הספירות של המידות העליונות (חסד,
 - 5 גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד)
 - 6 מְקַנָּן שורות ומקומן העיקרי הוא
 - 7 בְּיָצִירָה¹⁵. וְיָדוּעַ¹⁶ שְׁיִנִּיקַת
 - 8 הַחִיצוֹנִים הכוחות שמחוץ לגבולות
 - 9 הקדושה היא מ'שבע תחתונות'
 - 10 (ששת הספירות האמורות וספירת
 - 11 המלכות) בְּלָבָד, מֵה־שְּׁאִין־בֵּן
 - 12 מ'חֲכֵמָה ובינה' הן ספירות
 - 13 נעלות יותר אין יְנִיקַת
 - 14 הַחִיצוֹנִים, וְלָכֵן מְלָכוֹת
 - 15 דְּבְרִיאָה אֵינָה יוֹרֶדֶת
 - 16 לְהִתְלַבֵּשׁ ב'שבעים שרים' של
 - 17 אומות העולם, פי בעולם
 - 18 הַבְּרִיאָה מְאִירָה סְפִירַת
 - 19 הַבִּינָה, שְׁמִמָּנָה אֵין יְנִיקָה
 - 20 לַחִיצוֹנִים. וְעוֹד טַעַם לָזֶה
 - 21 שאין ה'שרים' של אומות העולם
 - 22 יונקים שפע וחיות מעולם הבריאה,
 - 23 עַל־פִּי הַיָּדוּעַ¹⁷ בתורת הסוד
 - 24 שְׁעוֹלָם הַבְּרִיאָה - רובו טוב
 - 25 ומעוטו רע, וְעוֹלָם הַיָּצִירָה -
 - 26 מְחָצָה עַל מְחָצָה, כלומר חציו
 - 27 טוב וחציו רע וְעוֹלָם הַעֲשִׂיָה -
 - 28 רובו רע, וְלָכֵן הַתְּחִלַת מְדוּר
 - 29 הַחִיצוֹנִים העולם הראשון שבו יש
 - 30 נתינת מקום ואפשרות ל'מגורים' וקיום
 - 31 של גורמים מחוץ לגבול הקדושה
 - 32 הוא מְעוֹלָם הַיָּצִירָה וְאֵילָף
 - 33 ולמטה ממנו, שְׁשָׁם מְחָצָה עַל
 - 34 מְחָצָה, אָבָל לֹא בְּעוֹלָם
 - 35 הַבְּרִיאָה, מֵאַחֵר שְׁרובו טוב
 - 36 וכשהטוב שולט מפני היותו הרוב, אין
 - 37 נתינת מקום לחיצונים. ומשום זה
 - 38 מְתַלַּבְּשִׁים ב'שבעים שרים'
 - 39 ומשפיעים חיות לאומות העולם
 - 40 ו'לחיצונים' - מְלָכוֹת הַיָּצִירָה
 - 41 וְעֲשִׂיָה דוֹקָא.
- וְעַל־פִּי־זֶה יוֹכֵן גּוֹדֵל הַחֲדוּשׁ שְׁבִיּוֹם טוֹב שְׁנֵי שָׁל גְּלוּיּוֹת, שָׁבוּ מִתְּגָלָה שְׁפַע הָאוֹר דְּאַצִּילוּת בְּמְלָכוֹת הַיָּצִירָה וְעֲשִׂיָה הַמְתַּלַּבְּשִׁים ב'שבעים שרים', אֵף שְׁבִדְרָךְ כָּלֹל לֹא נִמְשָׁךְ בָּהֶם ב'שבעים שרים' הַנִּמְצָאִים בַּגּוֹלָת, אֵף שְׁבִדְרָךְ כָּלֹל לֹא נִמְשָׁךְ בָּהֶם ב'שבעים שרים' אֵלָּא רַק בְּחִינַת הַמְלָכוֹת הַיָּצִירָה וְעֲשִׂיָה בְּלָבָד וְאֵילוּ הָאוֹר דְּאַצִּילוּת וְבְרִיאָה אֵינוּ נִמְשָׁךְ בָּהֶם, כַּמְבֹאֵר לַעֲלִיל.
- וּבְפִרְסוּתִיּוֹת יוֹתֵר, יֵשׁ בְּזֶה חֲלוּק הַבְּדִל בֵּין קְבֻלַּת הַרַמְ"ק רַבִּי מִשֶּׁה קוֹרְדוֹבִירו וְלִקְבֻלַּת הָאַרִיז"ל¹⁸, שְׁלִדְעַת הַרַמְ"ק¹⁹, מִתְּגָלָה הַשְּׁפַע דְּאַצִּילוּת וְיוֹרֵד ב'שבעים שרים' עֲצָמָם, מֵה־שְּׁאִין־בֵּן לְדַעַת הָאַרִיז"ל מִתְּגָלָה הַשְּׁפַע דְּאַצִּילוּת רַק בְּמְלָכוֹת הַיָּצִירָה וְעֲשִׂיָה הַמְתַּלַּבְּשִׁת ב'שבעים שרים' אָבָל אֵינוּ יוֹרֵד לְהִתְלַבֵּשׁ ב'שבעים שרים' עֲצָמָם שֶׁהִיא יְרִידָה גְּדוּלָה יוֹתֵר.
- וְעַל־פִּי־זֶה יוֹכֵן גַּם טַעַם גּוֹדֵל הַשְּׁמָחָה בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי שָׁל גְּלוּיּוֹת יוֹתֵר מִהַשְּׁמָחָה שִׁישְׁנָה בְּיוֹם טוֹב שְׁבִאָרִץ יִשְׂרָאֵל²⁰, שְׁזָהוּ כְּמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מֶשֶׁל בֵּן הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה בְּשִׁבְיָה אֲסוּר בַּכִּבְלִי בְּרָזֵל, אֲזִי כְּשִׁנְיָא לְחֲרוּת חֲפְשִׁי וְשָׁב אֶל אֲבִיו הַמֶּלֶךְ לְהִתְעַנֵּג מִמַּעֲדָנֵי הַמֶּלֶךְ כו', הַשְּׁמָחָה שֶׁל בֵּן הַמֶּלֶךְ וְהַעֲנֵג שֶׁלּוֹ הִיא גְּדוּלָה מְאֹד, יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אִם לֹא הָיָה אֲסוּר בְּשִׁבְיָה כָּלֹל וְהָיָה כָּל יָמָיו עַל שׁוֹלְחָן
- וְעֲשִׂיָה הַמְתַּלַּבְּשִׁת ב'שבעים שרים'. וְעַל־פִּי־זֶה יוֹכֵן גַּם טַעַם גּוֹדֵל הַשְּׁמָחָה ב'יּוֹם טוֹב שְׁנֵי שָׁל גְּלוּיּוֹת' יוֹתֵר מִהַשְּׁמָחָה שְׁבִאָרִץ יִשְׂרָאֵל²⁰, שְׁזָהוּ כְּמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מֶשֶׁל בֵּן הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה בְּשִׁבְיָה אֲסוּר בַּכִּבְלִי בְּרָזֵל, אֲזִי כְּשִׁנְיָא לְחֲרוּת חֲפְשִׁי וְשָׁב אֶל אֲבִיו הַמֶּלֶךְ לְהִתְעַנֵּג מִמַּעֲדָנֵי הַמֶּלֶךְ כו', הַשְּׁמָחָה הִיא גְּדוּלָה מְאֹד, יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אִם לֹא הָיָה אֲסוּר בְּשִׁבְיָה כָּלֹל וְהָיָה כָּל יָמָיו עַל שׁוֹלְחָן

(14) רמ"ז לזח"ב רכ, ב. תו"א משפטים עה, א. (15) תקו"ז תיקון ו (כג, א). (16) ראה סידור (עם דא"ח) נו, ג. (17) ראה עין חיים שער מג (שער ציור עולמות) בהקדמה להדרוש. ועוד. (18) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן ואוה"ת שבעה ערה 11. (19) בספר אור נערב (הובא במאמרי אדמו"ר הזקן ואוה"ת שם. ובכ"מ). וראה ספר טוב הארץ (למהר"ג שפירא) כב, ב ואילך (בהוצאת ירושלים, תרנ"א) - בשם הרמ"ק. (20) ראה גם לקו"ת שמע"צ צא, ג ואילך.

שבת פרשת לך-לך, י"א מרחשון, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המֶלֶךְ ומלכתחילה לא היה בשבִי. וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה לְמַעַל, בְּמַלְכוּת
2 דִּיצִירָה וְעֵשִׂיָה שְׁמַתְלַבְּשִׁים בְּבַחֲיִנַת גְּלוּת ב'שְׂבָעִים
3 שָׁרִים', כְּשִׁמְתַּגְּלָה שָׁם בִּיצִירָה וְעֵשִׂיָה גִילוי אור וְשַׁפַּע עֲלִיּוֹן
4 דְּאֲצִילוּת, אָזִי תִגְדֹּל הַשְּׁמָחָה יוֹתֵר מִהַשְּׁמָחָה שְׁמַצֵּד
5 הַהִתְגַּלּוּת של אור וְשַׁפַּע עֲלִיּוֹן
6 בְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוּת עֲצֻמָּה
7 שְׁמַעוּלָם לֹא יֵרְדָה בְּסִתָּר
8 הַמְדִּירָה לְהַתְלַבֵּשׁ ב'שְׂבָעִים
9 שָׁרִים'. וְזוֹהִי מַעַלַת הַשְּׁמָחָה
10 דִּיּוֹם טוֹב שְׁנֵי שָׁל גְּלוּיּוֹת
11 לְגַבִּי יוֹם טוֹב רֹאשׁוֹן
12 שְׁבָאֲרָן יִשְׂרָאֵל, לְפִי שְׁבִיּוֹם
13 טוֹב רֹאשׁוֹן שְׁבָאֲרָן יִשְׂרָאֵל
14 אִמְנָם מִתְגַּלָּה שְׁפַע הָאֲצִילוּת
15 אֲבָל הַגִּילוי וְהַשְּׁפָעָה הֵם בְּמַלְכוּת
16 דְּאֲצִילוּת בְּלִבְדּוּ וְאִינוּ נִמְשָׁךְ
17 לַמָּטָה מִהָאֲצִילוּת, וּבִיּוֹם טוֹב
18 שְׁנֵי שָׁל גְּלוּיּוֹת נִמְשָׁךְ
19 וּמִתְגַּלָּה הַשְּׁפָע דְּאֲצִילוּת וְיוֹד
20 לַמָּטָה בְּמַלְכוּת דִּיצִירָה וְעֵשִׂיָה
21 הַמְתַּלְבָּשִׁים ב'שְׂבָעִים
22 שָׁרִים'.
23 (ג) וּבִזְהָ יוֹכֵן עֲנִין לֶךְ-לֶךְ גו', שְׁכַדִּי לְהַגִּיעַ
24 שְׁכַדִּי לְהַגִּיעַ לְשִׁרְשׁ וּמִקּוֹר
25 הַנְּשִׁמָּה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת,
26 צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַהִלִּיכָה של
27 אֲבִירוֹת אֲבִירוֹת
28 לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דּוֹקָא, כִּי
29 בְּהִיּוֹתוֹ בְּחוּץ לְאֶרֶץ, תַּחַת
30 מְשִׁלַּת ה'שְׂבָעִים שָׁרִים',
31 שְׁשֵׁם מְאִירָה רַק בְּחִינַת
32 הַמַּלְכוּת דִּיצִירָה וְעֵשִׂיָה,
33 שְׁהִיא מִדְּרַגָּה הַנְּמוּכָה של גִּילוי
34 הַמַּלְכוּת לֹא נִתְגַּלָּה מִמִּקּוֹר
35 נִשְׁמָתוֹ כִּי-אִם אֵלָּא רַק כְּמוֹ
36 שְׁהִיא בְּמַלְכוּת דִּיצִירָה, אֲבָל
37 עַל-יְדֵי עֲלִיתוֹ אֶל הָאֶרֶץ
38 הַקְּדוּשָׁה שְׁמִכְנוֹת כְּנֻגַּד הָאֶרֶץ
39 הַעֲלִינָה שְׁהִיא מַלְכוּת דְּבִרְיָא
40 וְדְּאֲצִילוּת, אָזִי מְאִיר בּוֹ
41 בְּחִינַת שִׁרְשׁ נִשְׁמָתוֹ בְּמַלְכוּת
42 דְּאֲצִילוּת. עַד כָּאן תּוֹכֵן
43 הַמְּאָמֵר שֶׁל ה'צִמְח צֶדֶק'.
- 44 (ד) אִמְנָם בְּאֹר הַנִּל ש"ל-לֶךְ-לֶךְ" הוּא עֲנִין הַהִלִּיכָה
45 לְשִׁרְשׁוֹ וּמִקּוֹרוֹ של נִשְׁמָת אֲבִירוֹת עֲצֻמָּה, הוּא לְפִי הַפִּירוּשׁ
46 הַפְּשׁוּט שְׁקָאֵי עַל הַהִלִּיכָה מִלְּמַטָּה לְמַעַל, מְחוּץ-
47 מְחוּץ-לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה יַעֲלֶה מִדְּרַגָּה לְדְרַגָּה
48 וּבִסּוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר יִתְגַּלָּה בּוֹ מִקּוֹר
49 נִשְׁמָתוֹ כּו'.
50 וְעִדִּין צְרִיף לְהִבִּין אֵיךְ יִתְאִים
51 פִּירוּשׁ זֶה עִם הַפִּירוּשׁ
52 ש"ל-לֶךְ-לֶךְ" הוּא עֲנִין
53 הַהִלִּיכָה מִלְּמַעַל לְמַטָּה,
54 כְּמִבְּאֵר בְּתוֹרָה אור' 21
55 שְׁאֲבָרָם הוּא "אֲב רָם", "אֲב"
56 מוֹרָה עַל הַמּוֹחִין ו"רָם" פִּירוּשׁוֹ שֶׁכֵּל
57 נַעֲלָה, וְהוּא עֲנִין שְׁכָל הַנְּעִלָם
58 מִכָּל רְעִיּוֹן, שֶׁכֵּל הַנְּעִלָה
59 מִהַתְלַבְּשׁוֹת בְּרַעֲיוֹן פְּרִטִי מְסוּיִים וְעַל
60 זֶה אָמַר ה' לְאֲבָרָם לֶךְ-לֶךְ
61 גו', שְׁאֲוֹרוֹ הַנְּעִלָם יֵצֵא
62 לְגִילוי וְיוֹמִשְׁשׁ מִלְּמַעַל
63 מִבְּחִינַת הַמּוֹחִין הַנְּעִלִים לְמַטָּה,
64 "אֶל הָאֶרֶץ", לְבַחֲיִנַת
65 הַמַּלְכוּת הַאֲחֵרוֹנָה בְּסִפִּירוֹת
66 וּבְמִקְבִּיל בְּכוֹחוֹת הַנִּפְשָׁה.
67 אִךְ הָעֲנִין הוּא, שְׁכַדִּי שְׁיֻכַּל
68 לְהִיּוֹת עֲנִין הִירִידָה מִלְּמַעַל
69 לְמַטָּה, צְרִיף לְהִיּוֹת תַּחֲלָה
70 תּוֹסֶפֶת גִּילוי אור נַעֲלָה יוֹתֵר
71 מִהָאֹר הַנִּמְשָׁךְ בְּדֶרֶךְ כָּל, שְׁזָהוּ
- 22 שְׁמִכְנוֹת כְּנֻגַּד מַלְכוּת דְּבִרְיָא וְדְּאֲצִילוּת, אָזִי מְאִיר בּוֹ בְּחִינַת שִׁרְשׁ נִשְׁמָתוֹ
בְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוּת. עַד כָּאן תּוֹכֵן הַמְּאָמֵר שֶׁל ה'צִמְח צֶדֶק'.
- 24 (ד) אִמְנָם בְּאֹר הַנִּל ש"ל-לֶךְ-לֶךְ" הוּא עֲנִין הַהִלִּיכָה לְשִׁרְשׁוֹ וּמִקּוֹרוֹ, הוּא
לְפִי הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט שְׁקָאֵי עַל הַהִלִּיכָה מִלְּמַטָּה לְמַעַל, מְחוּץ-
לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה יִתְגַּלָּה בּוֹ מִקּוֹר נִשְׁמָתוֹ כּו'. וְעִדִּין צְרִיף
לְהִבִּין אֵיךְ יִתְאִים פִּירוּשׁ זֶה עִם הַפִּירוּשׁ ש"ל-לֶךְ-לֶךְ" הוּא עֲנִין הַהִלִּיכָה
מִלְּמַעַל לְמַטָּה, כְּמִבְּאֵר בְּתוֹרָה אור' 21 שְׁאֲבָרָם הוּא "אֲב רָם", שְׁכָל הַנְּעִלָם
מִכָּל רְעִיּוֹן, וְעַל זֶה אָמַר ה' לְאֲבָרָם לֶךְ-לֶךְ גו', שְׁאֲוֹרוֹ הַנְּעִלָם יֵצֵא לְגִילוי
וְיוֹמִשְׁשׁ מִלְּמַעַל לְמַטָּה, "אֶל הָאֶרֶץ", לְבַחֲיִנַת הַמַּלְכוּת.
- 31 אִךְ הָעֲנִין הוּא, שְׁכַדִּי שְׁיֻכַּל לְהִיּוֹת עֲנִין הִירִידָה לְמַטָּה, צְרִיף לְהִיּוֹת תַּחֲלָה
תּוֹסֶפֶת גִּילוי אור נַעֲלָה יוֹתֵר, שְׁזָהוּ שְׁתַּחֲלָה נִקְרָא אֲבָרָם, שְׁכָל הַנְּעִלָם

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁתַּחֲלֶה נִקְרָא אַבְרָהָם אֲבִינוּ אַבְרָם, בַּחֲנִינָה "אֲבִי רַם" שְׁכָל הַנֶּעְלָם
2 מִכָּל רֵעִיוֹן, וְאַחֲרֵיכֵן נִתְּנָסֵף לוֹ אוֹת ה"א, שֶׁהוּא עֲנִין²²
3 הַמְּשַׁכֵּת בַּחֲנִינָה "עֲתִיק" מַדְרִיגַת "עֲתִיק יוֹמִין" (הַפְּנִימִיּוּת שֶׁל בַּחֲנִינָה
4 "כֹּתֵר עֲלִיּוֹן" שֶׁלֹּמַעֲלָה מֵעֵשֶׂר הַסְּפִירוֹת) שֶׁהִתְגַּלְוָתָהּ בְּסִפְרֵת הַבִּינָה²³
5 כַּמְּבֹאֵר בַּחֲסִידוֹת שֶׁאֵמַנָם ב'סֹדֵר
6 הַשְּׁתַּלְשׁוּת, הַבִּינָה בָּאָה מֵהַחֲכָמָה
7 אֲבֵל הַתַּרְחֻבוֹת וְהַסְּתַעְפוֹת הָרַעִיּוֹן
8 הַשְּׁכָלִי בְּכוֹחַ הַבִּינָה הִיא תַּהֲלִיךְ
9 שְׁדוּרֵשׁ הַשְּׁפָעָה וְכוּחַ מִמְּקוֹר יוֹתֵר
10 נֹעֶלֶה מֵהַחֲכָמָה (שֶׁהִיא 'קוֹדֶרֶת בְּלִבָּר),
11 בַּחֲנִינָה "עֲתִיק", וְעַל-יְדֵי-זֶה הִיא
12 אֶפְשָׁר יִכּוֹל לְהִיטֵל אֶצְלוֹ אֵצֶל
13 אַבְרָהָם אֲבִינוּ עֲנִין הִירִידָה
14 לְמַטָּה. וְעַל-פִּי-זֶה אֲתִי שְׁפִיר
15 מִיּוֹשֵׁב, שְׁגָם לְהַפְּיֹרֵשׁ שְׁ"לָךְ-
16 לָךְ" קָאִי מִכּוּחַ עַל הַהֲלִיכָה
17 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, הִנֵּה עַל-
18 יְדֵי-זֶה דּוֹקָא מְגִיעַ לְשָׁרְשׁוֹ
19 וּמִקּוּרֹו כו' כִּי דוֹקָא עַל יְדֵי
20 הִירִידָה בָּאִים בְּסוּפֹו שֶׁל דְּבַר לְהַתְּגַלּוֹת
21 מַדְרִיגָה יוֹתֵר גְּבוּהָה.
22 וְזֶהוּ גַם מֵה שְׁכָתוֹב בְּתוֹרָה
23 אוֹר²⁴ בְּפִירוֹשׁ הָאֲמֹר בְּכָתוֹב זֶה
- 24 שֶׁהִלִּיכָה תַּחֲתֶיהָ אֶל הָרָצִין "אֲשֶׁר אֲרָאָךְ" וְדִלְכָּאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן
25 אוֹמְרוֹ "אֲשֶׁר אֲרָאָךְ", וְלֹא "אֲשֶׁר אֲמַר אֲלֶיךָ", עַל-דֶּרֶךְ
26 מֵה שֶׁנֶּאֱמַר בְּצִיּוּי הַהֲלִיכָה אֶל הָעֵקֶדָה²⁵ שֶׁגַם שֶׁם לֹא נֶאֱמַר
27 לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּהַתְּחִלָּה לֹאן לִלְכַּת, וְעַל זֶה מְבָאֵר שְׁ"אֲרָאָךְ" קָאִי
28 (לֹא רַק עַל הָרָצִין, אֲלָא גַם)
29 עַל אַבְרָהָם עֲצֻמוֹ] אֲרָאָה
30 וְאֶגְלָה אוֹתָךְ בְּעֵצְמָךְ וְהַמְּהוּת
31 הַפְּנִימִית שֶׁלֹּו תְּבֹא לִידֵי גִלּוּי, כִּי
32 גַם לְהַפְּיֹרֵשׁ שְׁקָאִי שֶׁהַכוּחַ
33 בְּ"לָךְ לָךְ" הִיא עַל הַהֲלִיכָה
34 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, וְלִכְאוּרָה אֵין
35 הוּא עֲצֻמוֹ מִתְּעַלָּה עַל יְדֵי הִלִּיכָה זֶה
36 שֶׁהִיא לְמַעֲשֵׂה יְרִידָה, הִנֵּה לְאִמִּיתוֹ
37 שֶׁל דְּבַר עַל-יְדֵי-זֶה דּוֹקָא
38 נִעֲשֶׂה הָעֲנִין דְּ"לָךְ-לָךְ",
39 "לָךְ" וְלִעֲצֻמָּךְ אֶתָּה הוֹלֵךְ אֶל
40 הָעֵצִם וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁלְךָ, שְׁמַגִּיעַ
41 בְּסוּפֹו שֶׁל דְּבַר לְשָׁרְשׁוֹ וּמִקּוּרֹו
42 כו'²⁶.

(22 ראה גם תו"א שם, ב. 23) ראה זח"ג קעח, ב. 24) שם. וראה גם תו"ח שם פא, רע"א. אוה"ת שם (כרך ו') תתרגע, א.
(25) וירא כב, ב. 26) חסר הסיום (המו"ל).

אגרות קודש

ב"ה, ח' מ"ח, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו כותב שזה איזה פעמים עמד להבחן לקבלת רשיון נהג, ועדיין לא קבלו, הנה לכל עת אמר הכתוב, ובטח בעתיד יצליח בבחינה זו, כמובן אחרי הכנה המתאימה, ובאשר ידוע אשר גשמיות ורוחניות קשורים זה בזה ובפרט אצל האיש הישראלי, הנה יוסיף אומץ בהנהגת המרכבה שלו היינו הרמ"ח אברים ושס"ה גידים של הגוף הגשמי שהם מרכבה להנפש, והנפש היא מרכבה להנפש האלקית (מובן אשר התואר "מרכבה" בזה אינו מדויק כפי המבואר בתורת החסידות המעלות והחסרונות שבמרכבה והכוונה היא דבר הטפל אשר עליו להיות מונהג ע"י העיקר הוא הנפש).

בטח מתחזק בשמירת שלשת השיעורים השווים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע והם בחומש תהלים ותניא וכן לוקח חלק בשיעורים הנלמדים ברבים והשי"ת יצליחו.

בברכה.

בס"ד. שיחת ש"פ לך-לך, י"א מרחשון, ה'תשכ"ה.

1 א. על התחלת הפרשה, "לך-לך",

2 [שזהו השם של כל הסדרה. ואף-על-פי שבפשטות הרי זה מפני שבתוכה אלו ("לך-לך") מתחילה
3 הסדרה - כמו כל סדרות התורה שנקראות על שם התחלתן - מכל-מקום, הא גופא שזוהי התחלת הסדרה,
4 והסדרה נקראת על שם התחלתה, מהוה ראייה שכל הסדרה שייכת ל"לך-לך", שהרי בתורה לא שייך
5 ענין של מקרה חס-ושלום, במכל-שכן מזה שאפילו בעולם לא שייך ענין של מקרה¹. ומזה גופא מוכרח
6 שכל הסדרה שייכת ל"לך-לך"²],

7 מביא רש"י שני פירושים (ואף-על-פי שבהשקפה ראשונה נראה רק פירוש אחד, מכל-מקום יש הכרח,
8 וכמו שיתבאר להלן, שהם שני פירושים, שלכאורה סותרים זה לזה. ולפלא שהמפרשים אין מתעכבים
9 על זה, וכאמור כמה פעמים, שעל ענינים הכי פשוטים, לא מתעכבים):

10 על התיבות "לך-לך", מפרש רש"י: "להנאתך ולטובתך [שהרי רש"י מפרש פשוטו של מקרא (כמדובר
11 לעיל³)], ולפי פשוטו של מקרא קשה: למה צריך הכתוב לומר "לך לך" - הרי היה יכול לומר "לך
12 מארצך וממולדתך ומבית אביך וגו'", ללא תיבת "לך". ועל זה מתרץ רש"י, שהכוונה בתיבת "לך" היא
13 "להנאתך ולטובתך". ורש"י מוסיף ומפרש במה מתבטא הענין ד"להנאתך ולטובתך"⁴, ושם אעשך לגוי
14 גדול, ו(אילו) כאן - אי אתה זוכה לבנים".

15 מפירוש רש"י זה נמצא: (א) ש"ואעשך לגוי גדול" הוא תוצאה מ"לך מארצך וגו'", (ב) ש"לך מארצך
16 גו'" הוא בשביל "ואעשך לגוי גדול", "להנאתך ולטובתך".

17 אבל מיד בפסוק השני, על התיבות "ואעשך לגוי גדול" - מפרש רש"י: "לפי שהדרך גורמת לשלושה
18 דברים, ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכך הוזקק לשלש ברכות הללו,
19 שהבטיחו על הבנים ועל הממון ועל השם".

20 מפירוש רש"י זה משמע: (א) ש"ואעשך לגוי גדול" אינו תוצאה של "לך מארצך וגו'", אלא אדרבה:
21 "לך מארצך" גורם את ההיפך מ"ואעשך לגוי גדול", וכו' (ולכן הוזקק לברכות, שמבלי הבט על כך
22 שעל-פי טבע "לך מארצך" ממעט פריה ורביה, מכל-מקום "ואעשך לגוי גדול"). (ב) "לך מארצך וגו'"
23 אינו בשביל "ואעשך לגוי גדול" (אדרבה: "לך" (מצד עצמו, בלי הברכה) גורם את ההיפך), אלא ענין
24 מצד עצמו.

25 ונמצא, לכאורה, שהגם שרש"י אינו כותב על הפירוש השני "דבר אחר" - הפירוש השני שונה
26 מהפירוש הראשון, ואף סותר לו, כנ"ל.

27 ב. כל הענינים של נגלה דתורה - הן דיני התורה והן סיפורי התורה - ישנם גם בפנימיות התורה.
28 וכך גם ספר בראשית, שמלא בסיפורים - שיש בסיפורים הוראות בעבודתינו. כיון ש"מעשה אבות סימן
29 לבנים"⁵, הרי הסיפורים של "מעשה אבות" הם סימן והוראה עבורנו.

30 והרי הפירוש ד"מעשה אבות סימן לבנים" הוא (לא באופן ש"מעשה אבות" ו"סימן לבנים" הם שני
31 דברים שונים, שיש ביניהם דמיון בלבד, על-דרך פירוש הפשוט במאמר חז"ל⁶ "מה שאירע לאבות אירע
32 לבנים", אלא) ש"מעשה אבות" הוא "סימן ונתינת כח לבנים"⁷: מעשה אבות סלל את הדרך ונתן כח
33 לבנים, שגם אצלם יוכל להיות דוגמת מה שהיה בהאבות. ועל-דרך שהאריך הרמב"ן בענין זה בפרשתנו⁸.

ע' 192 ואילך).

(4) ראה תנחומא פרשתנו ט. ב"ר פ"מ, ו.

(5) ראה תנחומא שם.

(6) אוה"ת ריש פרשתנו. וכל' ב"ר שם: "אמר הקב"ה לאברהם אבינו צא וכבוש את הדרך לפני בניך".

(7) יב, ו. שם, יו"ד. יד, א. וראה גם תולדות כו, א. שם, כ.

וישלח לב, ד. ועוד.

(*) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ה ע' 297 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(1) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.

(2) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. וש"נ.

(3) שיחת ש"פ נח בתחלתה (תורת מנחם - התוועדות חמ"א

- ולדוגמא: "וירד אברם מצרימה"⁸ - הביא את ענין גלות מצרים⁹, ו"יעל אברם ממצרים גו' כבד מאד¹ במקנה בכסף ובוזהב"¹⁰, שבירר שם כל הניצוצות¹¹ - הביא את היציאה מגלות מצרים, ובאופן ש"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"¹².
- [וכשם שירידת אברם למצרים ועלייתו משם היו קודם מתן-תורה, כך גם גלות ויציאת מצרים היו קודם מתן-תורה, ולא שמתן-תורה כבש את הדרך].
- ג. ב"מעשה אבות" - שהם סימן והוראה לבנים כנ"ל - ישנם שני ענינים: כפי שהדבר נעשה אצל האבות בגופם, וכפי שנעשה אצלם בנשמתם.
- אברהם אבינו היה נשמה דאצילות, דהיינו, שבהיותו כאן למטה היתה נשמתו בחינת אצילות. אבל אף-על-פי-כן העלים הגוף על הנשמה, וכמדובר לעיל¹³, שבשעה שפרעה ראה את אברהם אבינו (ועל-דרך-זה משה רבינו) ודיבר עמו, ראה גוף גשמי. ועד שהגוף העלים אפילו לגבי אברהם אבינו עצמו, וכידוע הסיפור¹⁴ שכאשר המגיד ממעזריטש עלה בהיכלות, ראה את משה רבינו לומד חומש עם תינוקות של בית רבן, ובלמדו עמהם אז את הפסוק¹⁵ "ויפול אברהם על פניו ויצחק", הסביר להם משה רבינו שכל הפירושים¹⁶ הם אמת, ו"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"¹⁷, כי מצד הגוף היה יכול להיות אפילו אצל אברהם אבינו "ויצחק" כפשוטו: היה אצלו פלא "הלכן מאה שנה יולד וגו'"¹⁵.
- ועל-פי-זה מובן, שכל הסיפורים ומעשה אבות נעשו אצלם הן בגופם והן בנשמתם, דהיינו, שמעשה אבות היו בפועל בגשמיות, בגוף שלהם, ואותם ענינים עצמם נעשו גם בנשמתם, ולא רק בחלק הנשמה השייך ומלוכש בגוף, אלא גם בעצם נשמתם כפי שהיא בבחינת אצילות.
- וראיה מוכחת לכך היא מהסיפור "לך-לך מארצך גו'", שהיה אצל אברהם אבינו כפשוטו, בגופו הגשמי, ואילו ב'תורה אור'¹⁸ - ב'סדרה החסידית" - מבאר זאת באופן ש"אברם" הוא בחינת שכל הנעלם מכל רעיון וכו', שזהו כפי שהענין ד"לך-לך מארצך גו'" הוא מצד נשמתו כפי שהיא באצילות.
- ד. על-פי-זה יובנו גם שני הפירושים ברש"י על "לך-לך": הפירוש הראשון מדבר אודות הענין ד"לך-לך גו'" כפי שהוא מצד הגוף, ובפירוש השני מדובר כפי שהענין הוא מצד הנשמה.
- ועל-פי האמור שבפירוש הראשון מבאר רש"י כפי שהענין ד"לך-לך גו'" הוא מצד הגוף, מתורצת הקושיא (שהובאה במאמר של ה'צמח-צדק' - באחד מהביכלאך שיצאו לאחרונה מהגלות והשביה - בשם ה'אלשיך' וה'פנים יפות'): למה היה צריך לומר לאברהם שזהו "להנאתך ולטובתך", וכי לא היה מספיק לאברהם ציווי הקב"ה בלבד? האם שום דבר אחד לא השפיע עליו ("עפעס אַנדערש האָט אים ניט דערנומען") עד שנאמר לו "ואגדלה שמך", שיתגדל שמו?!
- על-דרך ששואל רבינו הזקן ב'אגרת הקודש'¹⁹, בנוגע לנסיון העקדה, כשהקריב את בנו יחידו (שזה היה נסיון גדול הרבה יותר מהנסיון ד"לך-לך"): "והרי כמה וכמה קדושים שמסרו נפשם על קדושת ה', גם כי לא דיבר ה' בם", ובמה מתבטאת גדלותו של אברהם אבינו דוקא בענין העקדה (ועל-אחת-כמה- וכמה ב"לך-לך", שאין צורך בהטעמת "להנאתך ולטובתך")? -
- אלא, כיון שרש"י מדבר כאן כפי שהענין הוא מצד הגוף (אמנם גופו של אברהם אבינו, אבל בכל זאת גוף גשמי), ובפרט כפי שהיה קודם המילה - היה צורך לומר לו שזהו "לך", "להנאתך ולטובתך". ובדוגמת הסיפור מהמגיד ממעזריטש, שמצד הגוף היה יכול להיות "ויצחק" גם כפשוטו.

(14) "התמים" ח"ב ע' עא. קובץ מכתבים לתהלים ע' 197.
ולאח"ז באג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"י ע' תנז ואילך.
(15) שם יז, יז.
(16) ראה ב"ר פמ"ז, ד.
(17) שבת סג, א. וש"נ.
(18) ריש פרשתנו.
(19) סכ"א.

(8) פרשתנו יב, יו"ד.
(9) זח"א פא, ב.
(10) שם יג, א"ב.
(11) ראה לקו"ש ח"כ ע' 39. וש"נ.
(12) שם טו, יד.
(13) בשיחת שמח"ת השתא (כנראה הכוונה לשיחת ליל שמח"ת לפני הקפות - לא הגיע לידינו לע"ע. המו"ל).

- 1 אך כיון שמדובר בכל זאת אודות גופו של אברהם אבינו, שאפילו קודם המילה היה גוף מזוכך, הנה
2 "הנאתך" ו"טובתך" של הגוף בתור גוף, היא - "ואעשך לגוי גדול"; כשמדובר הנאת הגוף אפילו
3 של יהודי - יש צורך בדבר שגוף זה באופן אישי יפיק ממנו תועלת אישית. ובנוגע לגופו של אברהם
4 אבינו - הרי זו הבטחה שבניו יהיו "גוי גדול", ככל הפירושים שישנם בענין זה.
- 5 וכל זה הוא מצד הגוף. אבל מצד הנשמה - לא היה צורך ב"להנאתך ולטובתך"; אברהם אבינו קיים
6 הציווי מצד קבלת עול, למלאות רצון הקב"ה, למעלה משכל וטעם.
- 7 וזהו מה שרש"י אומר בפירוש השני, "לפי שהדרך גורמת כו'" - ש"לך-לך מארצך" הוא ענין לעצמו
8 (לא בשביל "להנאתך ולטובתך"), כי כאן מדבר רש"י כפי שהענין הוא מצד הנשמה. ומצד הנשמה,
9 עשה זאת אברהם אבינו בדרך קבלת עול, לא בשביל שכר²⁰.
- 10 ה. ועל-ידי-זה שאברהם קיים את הציווי "לך מארצך גוי" בדרך קבלת עול, הנה במילא בא גם הענין
11 ד"ואעשך לגוי גדול" כפשוטו בגשמיות, כיון ש'קבלת עול' לוקחת את עצמותו יתברך, ועצמותו יתברך
12 שייך לגוף (גשמיות) דוקא, כשיחה הידועה מאדמו"ר נשמתו-עדן²¹.
- 13 אלא, כיון שעל-פי טבע, דרך ממצטת פריה ורביה, הוצרך לברכה מיוחדת: "ואעשך לגוי גדול". הגם
14 שדבר זה היה מגיע לו בתור שכר עבור קיום רצון ה' יתברך - ובפרט להדיעה ששכר המצוות הוא שכר
15 טבעי (כמדובר בשמחת-תורה²²) - מכל-מקום, כיון שעל-פי הטבע הדרך ממצטת כו' (ולא מצד חומרות
16 העולם, אלא זהו ענין טבעי על-פי תורה), היה הכרח לתת לו ברכה - "ואעשך לגוי גדול" - במיוחד.
- 17 וברכה זו קיבל על-ידי-זה שקיים את הציווי בדרך קבלת עול, כי 'קבלת-עול' לוקחת את עצמותו
18 יתברך כנ"ל, ועצמותו יתברך הוא "נמנע הנמנעות"²³, ומצידו אין הגבלות כלל.
- 19 ו. על-פי-זה תתורץ גם הסתירה, שלפי הפירוש הראשון, "ואעשך לגוי גדול" הוא תוצאה של "לך
20 גוי", ולפי הפירוש השני, הרי אדרבה, "לך גוי" גורם להיפך של "ואעשך גוי":
- 21 "דרך" מצד עצמה אכן "גורמת לשלשה דברים כו'", אבל על-ידי-זה שאברהם אבינו קיים ציווי
22 הקב"ה בדרך קבלת-עול, שבזה היה 'לקח' את עצמותו - נעשה "לך גוי" "להנאתך ולטובתך", והוא הביא
23 ל"ואעשך לגוי גדול", אף-על-פי שזהו היפך הטבע.
- 24 ז. לפי זה נמצא, ששני הפירושים ברש"י, לא זו בלבד שאינם סותרים זה לזה (כיון שהפירוש
25 ד"להנאתך ולטובתך" הוא כפי שהענין הוא מצד הגוף, והפירוש "לפי שהדרך כו'" הוא כפי שהענין
26 הוא מצד הנשמה, כנ"ל), אלא הם מסייעים זה לזה:
- 27 "לך מארצך גוי" בגופו (כפירוש הראשון ברש"י) הביא ל"לך גוי" בנשמתו (כפירוש השני ברש"י),
28 וכנ"ל, שכל העבודות של האבות בנשמתם נעשו על-ידי העבודות בגופם דוקא. וכן לאידך גיסא: עבודת
29 הנשמה בדרך קבלת עול דוקא, הביאה ל"להנאתך ולטובתך" בנוגע להגוף.
- 30 ח. ההוראה מזה בעבודתנו היא:
- 31 הרבי הנשיא שלח שלוחים, ושולח גם עכשיו, ודורש שיהיה "לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך",
32 אם בגשמיות או ברוחניות, כהפירוש בזה, שצריך "לצאת" מכל רצונותיו ("ארצך"), הרגליו הטבעיים
33 ("מולדתך"), ומהענינים שבאו בסיבת החינוך ("בית אביך")²⁴.
- 34 ישנם כאלה שקשה לפעול זאת אצלם. - סוף-כל-סוף יצייתו כולם, שהרי "לא ידח ממנו נדח"²⁵, אבל
35 בינתיים, כשדורשים מהם "לך מארצך גוי", הנה לכל-לראש מתחילים לחשוב מה יהיה לו מזה - אם זה

(23) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. הובא ונת' בס' החקירה להצ"צ לד, ב ואילך. ובכ"מ.
(24) ראה לקו"ש ח"א ע' 17. תורת מנחם - התוועדויות ח"ב ע' 123. וש"נ.
(25) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. ה' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג.

(20) גם לא בשביל הנאתך וטובתך כמו שהם ברוחניות (ראה סד"ה לך תרס"ז (בהמשך תרס"ו ע' שצז ואילך) ותש"ה (סה"מ תש"ה ע' 99)), ורק בכדי לקיים רצון הקב"ה.
(21) ראה סה"ש תורת שלום ע' 12, ע' 120.
(22) שיחת יום שמח"ת סל"ג (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 140). וש"נ.

1 "להנאתך ולטובתך" או להיפך חס-ושלום. ועל זה היא ההוראה מפירוש רש"י הנ"ל, שיש לעשות בקבלת
2 עול, ואז מביא הדבר שיהיה "להנאתך ולטובתך"²⁶.

3 ואת זה דורשים מכל אחד, שיהיה "לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך", "לצאת" מכל ההגבלות²⁷.
4 ואפילו אלו הסבורים שהם נמצאים בתכלית העילוי, וה"ארץ", "מולדת", ו"בית אביו" הם בקדושה,
5 ואם-כן מדוע צריכים הם "לצאת" מזה? - הרי לפי המבואר ב'תורה-אור' ריש פרשת לך-לך (ב'סדרה
6 החסידית") ש"לך-לך מארצך גוי" קאי על ירידת נשמת אברהם מלמעלה למטה, מובן, ש"מארצך
7 וממולדתך ומבית אביך" הם ענינים הכי נעלים בקדושה²⁸ (ולא כפירוש המבואר במקום אחר בדא"ח²⁹,
8 שהם ענינים בלתי רצויים), ואף-על-פי-כן נאמר על זה "לך גוי", ש"יצא" מכל הענינים שלו.

9 ובשעה שהוא מקיים את הציווי, ובדרך קבלת עול, הרי זה נעשה "להנאתך ולטובתך", ונמשך למטה
10 בטוב הנראה והנגלה.

* * *

11 ט. על הפסוק³⁰ "הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את", מביא רש"י כמה פירושים. כי, כאמור
12 לעיל, מפרש רש"י "פשוטו של מקרא", ובפשטות אינו מובן מה שכתוב "הנה נא ידעתי גוי", שרק עתה,
13 "כאשר הקריב לבוא מצרימה"³⁰ נודע לאברהם ששרה היא "יפת מראה", ולכן מוכרח רש"י להביא
14 פירושים אלו, כדי להבהיר שאלה זו.

15 בפירושים שמביא רש"י, ישנם פירושים הפכיים: פירוש אחד מביא רש"י ממדרש אגדה³¹ -
16 "עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם, ועכשיו הכיר בה על-ידי מעשה". ופירוש נוסף מביא רש"י,
17 ואומר רש"י שהוא "פשוטו של מקרא" - "ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את", אלא ש"עכשיו",
18 "כאשר הקריב לבוא מצרימה", "הגיע השעה שיש לדאוג על יפוך".

19 שני הפירושים הם, כאמור, פירושים הפכיים: לפי הפירוש הראשון, הנה במשך כל הזמן עד ש"הקריב
20 לבוא מצרימה", לא ידע אברהם ששרה היא "יפת מראה". ולפי הפירוש השני, ידע אברהם זאת לא רק
21 "כאשר הקריב לבוא מצרימה", אלא "ימים רבים" לפני זה.

והביאור בזה:

22 כאמור לעיל, ישנו הענין ד"מעשה אבות" כפי שהוא בנשמתם וכפי שהוא בגופם. ובזה מתבטא
23 החילוק בין שני הפירושים: הפירוש הראשון של רש"י הוא מצד נשמת אברהם ושרה, והפירוש השני -
24

27 בענין זה הוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין זה ענין של
"דרוש" או "צחות"; זהו כאב לב ("א הארץ וייטאג") שמתפרץ
סוכ"ס - בקשר ובשייכות לפרשת השבוע - לאחר חמש עשרה
שנה שמדברים על זה, ו"לא נגע ולא פגע"; פלוני מפקח וישן,
ופלוני מביט לצדדים, ופלוני מוצא "אמתלא" - אמת לא - שאין
הדברים מכוונים אליו (מהנחה בלתי מוגה).

28 פרטי המדריגות שבזה - ראה לקר"ש שם ע' 16. תורת
מנחם שם ע' 121 ואילך, ובהנסמן שם.

29 ראה ד"ה לך לך תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' כג). תש"ב
(סה"מ תש"ב ס"ע 54 ואילך).

30 פרשתנו יב, יא.

31 אין להקשות על מה שמציין רש"י למדרש אגדה, אף
שלכאורה ישנו מאמר זה בגמרא (ב"ב טז, א) - כי בגמרא שם
ליתא "צניעות שבשניהם", ואדרבה, משמעות הגמרא שם דהוא
ענינו דאברהם.

26 בענין זה, הוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א:
והעיר: ידוע מה שסיפר רבינו הזקן (ראה תורת מנחם -
התוועדות ח"א ע' 43, ו"ש), שבמעוררשט התגלגלו מופתים,
אבל היו עסוקים בענינים נעלים יותר, ולכן לא טרחו אפילו
להתכופף ולהגבי' אותם...

ולכאורה: מה נוגע לנו לדעת זאת? - ועכצ"ל שיש בזה
הוראה - שענין ה"מופתים" ישנו גם עכשיו, שכן, "לא נפלא
היא..." אלא שלא צריך לחפש זאת; מי שמחפש מופתים -
שולחים אותו לחסידי פולין, ששם הי' הסדר של מופתים (ראה
גם תורת מנחם - התוועדות ח"ב ע' 246 הערה 46. ו"ש³);
צריכים להיות מונחים בענינים נעלים יותר - למלא את הציווי כר,
ולא להרים את המופת, ואז, הנה הרבי בעצמו (יתכופף ו)ירים לו
את המופת, וימלא משאלות לבבו לטובה, אבל הוא בעצמו, הנה
למרות ש"מרוכים צרכי עמך ודעתם קצרה", עליו להיות מונח
בענינים נעלים כר (מהנחה בלתי מוגה).

(*) ויתירה מזה: גם בנוגע לחסידי פולין, אינני מאמין שהי' זה ה"סדר" - שהרי ידוע הפתגם (סה"ש תורת שלום ע' 47) שבין כל תלמידי הרב
המגיד לקח רבינו הזקן את ה"סמטענענע", וא"כ, אי אפשר לומר שאצלם (אצל תלמידי המגיד השייכים לחסידות פולין) הי' סדר הפוך. אלא,
שבחב"ד אומרים שכן הוא אצל חסידי פולין...

- 1 מצד גופם. ולכן מציין רש"י על הפירוש הראשון שהוא "מדרש אגדה", ועל הפירוש השני שהוא "פשוטו של מקרא" - כי "אגדה" (שבה נמצאת) פנימיות התורה (כפי שאומר רבינו הזקן³² בנוגע לאגדה, ש"רוב סודות התורה גנוזין בה"), "נשמטא דאורייתא"³³ - מדברת אודות נשמה³⁴, ו"פשוטו של מקרא" (גופי תורה³⁵) מדבר אודות גוף³⁵.
- 5 י. אברהם מצד נשמתו היה מושלל מלידע ש"אשה יפת מראה את", אפילו מענין "יפת מראה" ברוחניות, בנוגע לנשמה (שהרי זה שהנשמה מושללת מתאות הגוף הוא דבר הפשוט, ועל זה אין צורך במעלתו של אברהם), כי מצד נשמתו עשה את כל הענינים בדרך קבלת עול, למלאות רצון הבורא - למעלה מ"ידעתי", מטעם ודעת (כנ"ל סעיף ג).
- 9 אבל מצד הגוף, הוצרכה להיות אצלו הידיעה ש"אשה יפת מראה את", שהרי "אסור לאדם לקדש את האשה עד שיראנה"³⁶, והרי "קיים אברהם אבינו כל התורה כולה" עד שלא ניתנה, ואפילו מילי דרבנן³⁷. ולכן אומר רש"י "ידעתי זה ימים רבים" - דכיון ש"אסור לקדש עד שיראנה", והשיוך של אברהם עם שרה היה זמן רב לפני ש"הקריב לבוא מצרימה" - עוד לפני שהגיע לארץ כנען, ואף לפני שהגיעו לחרן (שלכן נאמר בפסוק³⁸ - בנוגע לזמן שהיו עדיין באור כשדים - "ואת שרי כלתו") - הרי בהכרח שידיעה זו היתה אצלו כבר "ימים רבים" (רבים - שונים - גם באיכות: ימי אור-כשדים; ימי חרן; ימי ארץ כנען - ולא שינו את ה"יפת מראה").
- 16 על-פי-זה מובן, שגם מצד גופו של אברהם לא היתה הידיעה בנוגע לתאוות גופניות חסוֹשִׁלום, אלא מפני שכך צריך להיות על-פי תורה, שהרי גם גופו היה גוף קדוש, "מרכבה"³⁹. ואף-על-פי-כן, מצד נשמתו היה מושלל אפילו מענין זה⁴⁰ (ואפילו מענין "יפת מראה" כפי שהוא בנוגע להנשמה, כנ"ל).
- 19 יא. אמנם על-פי-זה אינו מובן: כיון שהפירוש הראשון של רש"י הוא מצד הנשמה - איך יתכן ש"כאשר הקריב לבוא מצרימה" אזי "ידעתי כי אשה יפת מראה את", מצד נשמתו?
- 21 ב'מאור עינים'⁴¹ איתא בשם הבעל-שם-טוב, שאף שאברהם אבינו היה מרכבה להקב"ה, והיה "מקושר במחשבתו תמיד בשרש המחשבה" - שמצד זה לא ידע ששרה היא "יפת מראה", אף שראה אותה, לפי ש"מחשבתו היתה תמיד שלא במקום הראיה הגשמית" - מכל-מקום בבואו למצרים (שהיתה מקום של היפך הצניעות, שלכן נקראת "ערוֹת הארץ"⁴²), בין המצריים שהיו שטופי זימה⁴³, ה"ז פעל (בדקות דדקות על-כל-פנים) אפילו על אברהם אבינו, ש"ירד ממדריגתו והתחילו לבוא מחשבות מבחינת השבירה", עד ש"ידעתי כי אשה יפת מראה את".
- 27 עד כאן מאמר הבעל-שם-טוב. ולפי הנ"ל, שפירוש רש"י זה הוא כפי שאברהם היה מצד נשמתו, נמצא, שמצרים פעלה ירידה באברהם אפילו מצד נשמתו.
- 29 והביאור בזה: מצד זה שאברהם הוצרך לבוא למצרים כדי לברר הניצוצות הנמצאים שם⁴⁴, היה צריך להתלבש בלבושי המתברר, ובמילא הרי זה פעל ירידה, ועל-דרך המאמר⁴⁵ "המתאבק עם מנוול כו'".

(39) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

(40) ועפ"י תתורץ קושיית המהרש"א שם: "היאך לא הי' מסתכל .. והרי .. אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה" - כי מאמר זה הוא באגדה שבתורה, ומדבר כפי כמו שהוא מצד ענין הנשמה, ועפמש"כ במאור עינים (הובא לקמן סי"א).
(41) ס"פ שמות (ד"ה וזהו רבות מחשבות). וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 60.

(42) מקץ מב, ט. שם, יב.

(43) פרש"י פרשתנו יב, יט.

(44) וכדאי' במאור עינים שם: "המחשבות שבמצרים שבאו לו, הוא כדי להעלותו לשרשן, והוא אדרבה עבודת השי"ת כאמור, ולא שבאו לבלבלו".

(45) תניא ספכ"ח.

(32) תניא אגה"ק סכ"ג.

(33) זח"ג קנב, א.

(34) ועפ"י יש לבאר מה שמציין רש"י ל"מדרש אגדה", אף שאין דרכו של רש"י לציין מקורי פירושו (ראה שיחת ש"פ נח סוס"ו (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ס"ע 198)), כי מדייק רש"י שמאמר זה הוא "מדרש אגדה", לרמוז שפירוש זה הוא ע"פ נשמטא דאורייתא, המדבר בנוגע לנשמה.

(35) כי גליא דישאל מתקשרא בגליא דאורייתא, וסתים

דישראל - בסתים דאורייתא (זח"ג עג, א).

(36) קידושין מא, א.

(37) יומא כח, ב. וראה מהרש"א בחדא"ג לב"ב שם - ד"ה

עפרא.

(38) נח יא, לא.

- וגדולה מזו מצינו: אפילו על אלקות כפי שבא בגלות לברר כו', נאמר הלשון "חמוץ בגדים"⁴⁶, כמו
שנבאר⁴⁷ בהמאמר לאדמו"ר הזקן דיבור-המתחיל ולאחותו הבתולה⁴⁸. ואף-על-פי שענין זה נוגע רק
בלבושים (בגדים), הרי זה מכל-מקום לבושים שלו, ואומרים על זה: "לה יטמא"⁴⁹.
- יב. אברהם מצד נשמתו⁵⁰ היה נעלה יותר אפילו מאיוב, אף שעל איוב נאמר⁵¹ "איש תם וישר ירא
אלקים וסר מרע" - (שמצד ענין זה היה גדול מאברהם⁵²) - כדברי הגמרא⁵³ "איוב כו' דאחרניתא, אברהם
אפילו בדידי לא אסתכל".
- והרמז בזה על-פי חסידות: איש ואשה הם נשמה וגוף⁵⁴. ובנשמה עצמה - חלק הנשמה המתלבש
בגוף, רגל שבנשמה, הוא בחינת גוף לגבי עצם הנשמה שלמעלה. ועל-ידי הגוף, מצד מעלת שרשו -
שזהו ענין "אשה יפת מראה" - נעשה עילוי גם בנשמה. וזהו שאברהם "אפילו בדידי לא אסתכל" -
שעבודתו בגוף ובענינים הגשמיים, לא היתה מצד העילוי, "יפת מראה", שבענינים הגשמיים, ושעל ידם
מתעלה גם הוא (נשמתו), אלא עבודתו היתה אך ורק בכדי למלאות רצון הבורא, כנ"ל.
- והיינו, שעבודתו לא היתה בבחינת מורגש כלל. לא היתה אצלו הידיעה וההרגש במה שנעשה עמו
- אם הוא עומד במדריגה נעלית, "יפת מראה"; הוא חשב והיה מונח רק במילוי רצון הבורא.
- וזהו גם הביאור⁵⁵ במאמר רבי יוחנן בן זכאי "ואיני יודע באיזו (דרך) מוליכין אותי"⁵⁶, אף-על-פי
ש"לא הניח מקרא ומשנה וכו'"⁵⁷ - כי רבי יוחנן בן זכאי היה עסוק במילוי תפקידו, ולא הרגיש - "לא
ידעתי" - מה נעשה עמו.
- ואף-על-פי-כן, "כאשר הקריב לבוא מצרימה", הרי זה פעל ירידה גם באברהם (ואפילו מצד נשמתו,
כנ"ל), שנעשה גם אצלו "ידעתי". אלא, כמובן, שגם ירידה זו היתה רק בקדושה, ובמכל-שכן מזה
שאפילו ה"ידעתי גוי" שהיה מצד הגוף, היה רק מצד ציווי התורה, כנ"ל.
- יג. סיפורי התורה (מלשון הוראה⁵⁸) הם הוראה בעבודתינו. ובפרט סיפורים מאברהם אבינו, שהוריש
לכל בני-ישראל את האהבה המסותרת⁵⁹ - שאהבה זו מביאה לקיום כל התורה ומצוות, שיהיה "קרוב
אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו"⁶⁰ - והרי ענין הירושה הוא (כמדובר בהתועדות קודמת⁶¹)
באופן שהיורש נוטל הכל - הרי בודאי שהסיפורים של אברהם אבינו הם הוראה בעבודתינו:
- אצל כל אחד צריכה להיות זהירות מיוחדת "כאשר הקריב לבוא מצרימה" - ל"מצרים" שלו והתאוה
המיוחדת שלה, המדינה והסביבה שיש להם השפעה על האדם הנמצא בה⁶² (נוסף לכך שכללות ענין
ירידת הנשמה בגוף הוא ענין של גלות מצרים⁶³).
- "מצרים" שבה נמצאים אנו, היא ארצות-הברית.

סד"ה להבין הקושיא שבתחלת התניא (גדפס בס' קיצורים לתניא
ע' מו ואילך), ד"ה אשרנו תרצ"ו (סה"מ קונטרסים ח"ב שסד, ב
ואילך. סה"מ תרצ"ו ע' 49 ואילך) נתבאר באופן אחר.
(56) ברכות כח, ב.
(57) סוכה כח, א.
(58) ראה זח"ג נג, ב. רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית
(בשם הרד"ק).
(59) תניא פי"ח ואילך.
(60) נצבים ל, יד. תניא שם.
(61) ליל שמח"ת (לפני הקפות - לא הגיע לירינו לע"ע.
המו"ז).
(62) ראה גם רמב"ם הל' דיעות רפ"ו (נעתק בשיחת ש"פ נח
ס"ב (תורת מנחם - התועדות חמ"א ע' 193)).
(63) הפרטים דגלות מצרים כמו שהם בענין ירידת הנשמה
בגוף - נתבאר בד"ה קרוב תר"ץ (סה"מ קונטרסים ח"א קה, ב
ואילך).

(46) ישע' סג, א.
(47) בד"ה ולאחותו הבתולה דש"פ אמור תשכ"ד (תורת
מנחם - התועדות חל"ט ע' 413 ואילך).
(48) סה"מ תקס"ח ח"א ע' רט ואילך. - חלק ממאמר אדה"ז
הנ"ל נכלל ונתבאר בד"ה ולאחותו תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' רעג
ואילך. וש"נ).
(49) אמור כא, ג.
(50) כי מעלתו של אברהם על איוב היא בזה ש"אפילו בדידי
לא אסתכל", וענין זה הוא מצד הנשמה, כנ"ל. ולכן, אין זה סותר
למה שאמרו "גדול הנאמר באיוב כו".
(51) איוב א, ח. ב, ג.
(52) ב"ב טו, ב.
(53) שם טז, א.
(54) ראה זח"א קכב, ב ואילך. בחיי בראשית ג, כא.
(55) ראה בארוכה בד"ה לא תהי' משכלה תשי"ב (תורת מנחם
- התועדות ח"ד ע' 332). - ובלקו"ת ויקרא (בהוספות) נ, ד,

- 1 ה"סדר" במדינה זו הוא - ש"צריכים" לחיות בהרחבה, ולא להצר לעצמו, וגם לא לשבור ולשנות
- 2 טבעו ורגילותו, כי על-ידי-זה הרי הוא מיצר לעצמו;
- 3 כאן אין דבר שנחשב ל"מותרות". אדרבה: כמה שיש לו - הרי זה עדיין מעט, שהרי בביתה של
- 4 השכנה יש יותר...
- 5 את דברי הגמרא⁶⁴ "פשוט נבילתא בשוקא כו' ולא תימא כהנא אנא וגברא רבא אנא" - מנצלים (לא
- 6 בשביל פרנסה המוכרת, אלא) בשביל עניני מותרות שבמותרות; שהרי הוא פושט נבילה בשוק, באמרו
- 7 "כהנא אנא וגברא רבא אנא", ומוכר שיהיה לי הכל, ולכן מוכרני לחפש עוד נבילה כדי לפושטה וכו'.
- 8 וכל-כך טרודים ("פאריאגט") בעבודה עם הנבילה בשוק, עד שלא נשאר זמן עבור (להבדיל) תפלה
- 9 בציבור - שלא לדבר על אריכות התפלה - ולימוד שיעור בנגלה ובחסידות וכו'.
- 10 בימים שעברו, הנה גם בעלי עסקים למדו, וגם - בשבת על-כל-פנים - התפללו באריכות. ולא רק
- 11 מצד נפש האלקית, אלא (גם) מצד נפש הבהמית: "לא התאים" לו ("אים איז ניט אָנגעשטאַנען") שלא
- 12 להתפלל בשבת באריכות. באמצע השבוע, עסוק הוא ואין לו זמן (או שנדמה לו כך), אבל בשבת הרי
- 13 הוא מאריך בתפלה כמו שכתוב ב'אגרת הקודש'⁶⁵; "לא התאים" לו שלא לחזור חסידות ברכים. בשעה
- 14 שמדובר אודות חזרת חסידות - צריך הוא לחזור טוב יותר מכולם, וכשישנה שאלה בהמשך תרס"ו או
- 15 בהמשך תער"ב, צריך לשאול אצלו, והוא יראה, שאף שהוא עסוק כל השבוע בעסק וכדומה, יברר ("ער
- 16 וועט דורכטאָן") את הענין ויענה על השאלה.
- 17 כל זה היה פעם. אבל כיום, ובאמריקא - הנה בשבת, חמש דקות לאחר המנין, כבר לא רואים
- 18 אותו⁶⁶; וכשישנה שאלה בהמשך תרס"ו וכדומה - איך שייך שישאלו אצלו: הרי הוא עסוק כל השבוע!
- 19 אם הוא עובד אצל מישהו אחר - הרי הוא צריך לעבוד באמונה,
- 20 - ובפרט אם עבודתו היא מלאכת הקודש, משגיח או שוחט, הרי בודאי שצריך להיות עסוק בזה,
- 21 להשגיח על החלף, לידע הדין וכו' -
- 22 ואם הוא סוחר - הרי הוא עסוק ב"קידוש שם שמים ברכים", על-ידי-זה שיראה שגם יהודי חרדי
- 23 ("א פרומער איד") אינו "בטלן" ויכול להתחכם במסחר וכו' וכו'.
- 24 מניין מתחיל כל ה"ל - מהחסרון בזהירות "כאשר הקריב לבוא מצרימה". הוא חושב, שעליו
- 25 להישמר רק בענינים שבדקות דקות, אבל בענינים "גסים", ובפרט שלא יכשל בענינים של פונעל - בזה
- 26 הוא בטוח.
- 27 כיון שבעבר היה "משכיל", "עובד", מנהיג כל אנ"ש שבסביבתו (ונדמה לו ש"תעזבני יום יומיים
- 28 אעזבך"⁶⁷ לא שייך אליו, ולכשירצה - הנה "בין לילה" יחזור להיות "משכיל" כו'), ואם-כן, מה שייך
- 29 שהוא יצטרך להישמר מענינים כאלו?!
- 30 על זה באה ההוראה, שמצרים פעלה ירידה אפילו באברהם אבינו, ואפילו מצד נשמתו. ולכן, הנה
- 31 עוד קודם שהגיע למצרים, אלא רק "הקריב לבוא מצרימה" - חיפש כבר כיצד להישמר⁶⁸, "הגיע השעה
- 32 שיש לדאוג".
- 33 אלא שאצל אברהם, הנה גם הירידה היתה בעניני קדושה, כנ"ל. ואילו אצל כל אדם, יכולה "מצרים"
- 34 לפעול ירידה בעניני רשות והיתר, ועוד למטה יותר.

בשעה שבהיותו בליובאוויטש לא הי' שייך לזה כלל (מהנחה בלתי מוגה).

(64) פסחים ק"ג, א.

(65) ס"א.

(66) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף: ורק בר"ה ויוהכ"פ - שאז

(67) ראה אג"ק ח"א ע' קלח. וש"נ.

(68) דמ"ש (בפרשתנו יב, יב"ג) "אמרי נא אחותי את" הוא

בכדי להנצל (לא רק מ"והרגו אותי גו" כפשוטו, אלא גם מהנפילה

שע"י מצרים, כדאי במאור עינים שם.

נוגע לו הדין ומשפט בנוגע לענינים גשמיים - מתארכת תפלתו

עוד רבע שעה...

כמו"כ הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות הנהגת הש"ך,

שאינו נגש ל"עמוד", אלא אחרי שמיישר את ה"עניבה"... בה

1 אבל כשישנה הזהירות - הנה לא זו בלבד ש"מצרים" אינה מזיקה, ולא זו בלבד ש"נחתת וסלקת" ⁶⁹
 2 (שיוצא ממצרים באותה מדריגה כפי שהיה לפני זה), אלא "ויעל אברם ממצרים" ⁷⁰, שעל-ידי "מצרים"
 3 נעשה "ויעל" - עליה, "כיתרון האור מן החושך" ⁷⁰.

* * *

4 יד. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ויאמר ג' לך-לך ג'.

* * *

5 טו. בין הענינים שאמר הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים - "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום
 6 תקבר בשיבה טובה" ⁷¹.

7 ויש לפרש ש"תקבר בשיבה טובה" אינו רק כפשוטו, אלא זוהי גם מדריגה בעבודת ה', ששייכת גם
 8 בזמן שהנשמה מלוכשת בגוף: הוא עומד במצב שהגוף והעולם אינם מעלימים ומסתירים, בדוגמת
 9 לאחר הסתלקות הנשמה מהגוף.

10 - וכיון שגם נשמה בגוף יכולה להגיע לעילוי זה, הרי אין צורך בענין ד"תקבר" בגשמיות, כי גם
 11 המעלה שישנה ב"ואל עפר תשוב" ⁷² יכולה להיעשות על-ידי עבודה ברוחניות ⁷³ (לבד קודם התחיה, שאז
 12 יצטרכו להיות חוזרין לעפרן שעה אחת, כדי לזכות לשלימות הגילוי שעל-ידי "ואל עפר" - כפשוטו -
 13 תשוב" ⁷⁴) -

14 ועל-דרך-זה הוא גם הביאור במאמר רז"ל ⁷⁵ "בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם" - שבהיותו
 15 "בן מאה", שביר את כל עשר כחותיו ועד בכל פרטיהם (שאו כלול כל כח מעשר כחות: חכמה שבחכמה
 16 וכו'), הרי זה "כאילו מת ועבר ובטל מן העולם", שהעלם העולם אינו פועל עליו.

17 כל זמן שעדיין לא סיים עבודתו לברר כל כחותיו לפרטיהם, כך שעדיין אינו "בן מאה" - הרי אפילו
 18 אברהם אבינו היה זקוק לזהירות מיוחדת "כאשר הקריב לבוא מצרימה", כי עניני העולם משפיעים
 19 (כנ"ל); אבל לאחר גמר עבודתו, הרי זה "כאילו מת ועבר ובטל מן העולם", שהעולם אינו יכול לפעול
 20 עליו. אבל רק "כאילו" - כיון שיש מעלה בירידת הנשמה בגוף, שפועל בעולם (אבל לא שהעולם פועל
 21 עליו).

22 וזהו מה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה",
 23 שהבטיח לו שיבוא למדריגה זו.

24 טז. על התיבות "אל אבותיך", שואל רש"י: "אביו עובד-כוכבים, והוא מבשרו שיבוא אליו"? ורש"י
 25 מתרץ: "ללמדך שעשה תרח תשובה".

26 מדברי רש"י "שעשה", לשון עבר, ולא "שיעשה" לשון עתיד ⁷⁶ - כפי שאומר להלן על "תקבר בשיבה
 27 טובה", "בשרו שיעשה ישמעאל תשובה בימיו" - מובן, שרש"י סובר שתרח עשה תשובה קודם, לפני
 28 אמירת "ואתה תבוא" ⁷⁷.

29 וצריך להבין: בסוף הפרשה הקודמת - פרשת נח - מבאר רש"י שהסיבה לכך שאברהם אבינו הניח
 30 את תרח אביו "זקן והלך לו", היא ⁷⁸ מפני שתרח היה רשע, ו"הרשעים אף בחייהם קרויים מתים". ומזה

(75) אבות ספ"ה. וראה שיחת ש"פ נח הערה 53 (תורת מנחם
 - התוועדות חמ"א ע' 199) "דבר מלכות" פרשת נח.
 (76) וכ"ה גם בתנחומא (שמות, יח), שבעת אמירת "ואתה
 תבוא גר" "בשרו הקב"ה חיך שנעשה (לשון עבר) אביך תשובה".
 אלא שרש"י כתב "למדך" ולא "בשרו", שהוא רק לימוד אלינו,
 כי אברהם ידע מזה. ובוה מחולק על התנחומא.
 (77) ואין לומר שמ"ש רש"י "שעשה" - לשון עבר, הוא לפי
 שאינו מבאר את מאמרו של הקב"ה לאברהם ורק הלימוד שאנו
 לומדים מזה - "למדך" ולא "בשרו" - ובנוגע לזמנינו, גם המעשה

(69) זח"א קכב, ב.
 (70) קהלת ב, יג.
 (71) פירשנו טו, טו.
 (72) בראשית ג, יט.
 (73) אלא שמ"מ יש מעלה ב"ואל עפר תשוב" בגשמיות,
 שלכן, לפני תח"מ חוזרין לעפרן, כדלהלן. ובדוגמת: תפלות
 במקום קרבנות (ברכות כו, א"ב), ובכ"ז "לכשיבנה ביהמ"ק אביא
 כו" (שבת יב, ב) - הענין בשלימותו, לא רק "במקום".
 (74) שם קנב, ב. וראה ג"כ זח"א ק"ב קח, ב.

- 1 מכריח הרמב"ן⁷⁹, שתרח לא עשה תשובה עד סוף ימיו (שהרי אם תרח עשה תשובה לפני זה, נשאר
- 2 הקושיא: למה לא קיים אברהם אבינו מצות כיבוד אב במשך כל השנים מאז שתרח עשה תשובה). ואיך
- 3 מתאים זה עם מה שכתב רש"י כאן (בפרשת לך-לך) "שענשה תרח תשובה" לפני כן?
- 4 יז. הביאור בזה יובן בהקדים הביאור בפירוש רש"י הנ"ל:
- 5 "וימת תרח בחרן" - מפרש רש"י: "לאחר שיצא אברם מחרן", ושואל: "ולמה הקדים הכתוב מיתתו
- 6 של תרח ליציאתו של אברם", הרי "עדיין נשארו משנותיו הרבה" (כפי שרש"י מבאר החשבון, שכשאברם
- 7 יצא מחרן, היה תרח בן 145 שנה, ותרח מת בן 205 שנה)?
- 8 ומביא רש"י שני תירוצים: (א) "שלא יהא הדבר מפורסם לכל ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו
- 9 שהניחו זקן והלך לו, לפיכך קראו הכתוב מת". (ב) "ועוד⁸⁰ שהרשעים אף בחייהם קרויים מתים" (שזהו
- 10 תירוץ נוסף - ולא טעם למה שכתב רש"י לפני זה ש"קראו הכתוב מת" - כלשון רש"י: "ועוד").
- 11 בפשטות, ב' התירוצים ברש"י מתרצים את הקושיא "ולמה הקדים הכתוב כו'", אבל אינם מבארים,
- 12 היתכן ש"לא קיים אברם את כבוד אביו כו'"?
- 13 גם אינו מובן:
- 14 (ב) לפירוש זה, הפשט ד"שלא יהא הדבר מפורסם לכל" הוא - שעל-ידי-זה שהתורה הקדימה מיתתו
- 15 של תרח, לא יהיה מפורסם ש"וימת תרח" היה לאחר יציאת אברם. ואינו מובן: כיון שבשעה שעושים
- 16 חשבון לפי שנותיו של תרח ושנותיו של אברם בצאתו מחרן, יודעים בכירור, שבשעה שאברם יצא מחרן
- 17 עדיין תרח חי הרי זה מפורסם לכל, ומהי התועלת בזה ש"הקדים הכתוב כו'", בה בשעה שהדבר מפורסם?
- 18 ובפרט ש"ויחי תרח שבעים שנה ויולד את אברם"⁸¹, "ויהיו ימי תרח חמש שנים ומאתיים שנה"⁸²
- 19 ו"ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן"⁸³ הם פסוקים מפורשים בתורה שבכתב, ובפרט
- 20 שפסוקים אלו אינם כתובים במקום צדדי, אלא במקום שבו מספרת התורה אודות תרח ויציאת אברם
- 21 מחרן - הרי זה בודאי מפורסם לכל. אפילו משנה היא דבר מפורסם (שלכן "טעה בדבר משנה חוזר"⁸⁴,
- 22 דכיון שזהו דבר מפורסם, אין זה בגדר טעות), ומכל-שכן תורה שבכתב.
- 23 (ג) מלשון רש"י "קראו הכתוב מת", מובן, שלא היה "מת", אלא רק "קראו הכתוב מת". ואינו מובן:
- 24 איך קוראת אותו תורת אמת "מת", בה בשעה שבאמת אינו "מת"?
- 25 ואי אפשר לומר שזהו לפי ש"הרשעים אף בחייהם קרויים מתים", שהרי זהו "ועוד", תירוץ שני
- 26 (כנ"ל), ולא התירוץ הראשון.
- 27 (ד) למה באמת בתירוץ הראשון אומר רש"י "קראו הכתוב מת" סתם, בלי טעם, ואינו מביא מאמר
- 28 רז"ל⁸⁵ "רשעים אף בחייהם קרויים מתים"?
- 29 ויש לפרש, ששני הפירושים אינם רק תירוצים על השאלה "למה הקדים הכתוב כו'", אלא הם גם
- 30 מבארים הטעם ש"לא קיים אברם את כבוד אביו כו'", ועל-פי-זה יתורצו כל הקושיות הנזכרות, כדלהלן.
- 31 חי. יש מחלוקת הפוסקים, האם מחוייבים בכיבוד אב כשהאב הוא רשע: הרמב"ם⁸⁶ סובר שמחוייב
- 32 בכבוד אביו "אפילו היה אביו רשע" (חזן ממסית ומדיח, שאז ישנו הציווי "לא"⁸⁷ תחמול ולא תכסה
- 33 עליו"⁸⁸). וה"טור⁸⁹ סובר, שבאביו רשע, כל זמן שלא עשה תשובה, אינו חייב בכבודו.

(80) כגירסת הרמב"ן שם.

(81) נח יא, כו.

(82) שם, לב.

(83) פרשתנו יב, ד.

(84) סנהדרין לג, א. שו"ע חו"מ סכ"ה ס"א.

(85) שאין בו מחלוקת - ברכות יח, ב.

(86) הל' ממרים פ"ו הי"א.

(87) פ' ראה יג, ט.

(88) ראה כס"מ שם.

(89) יו"ד סי' ר"מ.

שאחרי ברית בין הבתרים הוא לשון עבר - כי (נוסף על מה שפשוט הלשון דרש"י משמע כמ"ש בפנים), מזה עצמו ששינה רש"י וכתב "למדך" ולא "בשרו" (כמ"ש גבי ישמעאל. וכהלשון (גם גבי תרח) בב"ר ס"פ נח) מוכח דס"ל שבוה לא הי' בשורה, כי עשה תשובה מקודם ואברהם ידע מזה (ובתנחומא (המובא בהערה שלפני זה) מוכרח לפרש שעשה תשובה מקודם, שהרי מדבר שם בנוגע בשורת הקב"ה לאברהם ואומר "שעשה" לשון עבר).

(78) ראה להלן סי"ט.

(79) שם.

- ועל-פי-זה יש לבאר, שמה שכתב רש"י "שהרשעים אף בחייהם קרויים מתים", הרי זה תירוץ גם על
 כן ש"הניחו זקן כו" - על-פי שיטת ה'טור', שכיון שתרח היה רשע, לא היה אברם מחוייב בכבודו.
 וזוהי כוונת רש"י במה שכתוב "שהרשעים אף בחייהם קרויים מתים": (א) לכן נאמר "וימת תרח". (ב)
 ולכן "הניחו זקן כו", שכיון שאינו "עושה מעשה עמך"⁹⁰, אין מחוייבים בכבודם, כיון ש"קרויים מתים".
 ובזה מתורצת קושיא נוספת: רש"י (ס"פ נח) מסיים בפירושו "והצדיקים אף במיתתן קרויים חיים
 כו". ולכאורה מה זה נוגע לענין המדובר כאן? - ועל-פי הנ"ל יובן: בכך מבהיר רש"י מענה לקושיא:
 איך אומרים שב"אביו רשע" אינו מחוייב לכבודו, כיון ש"קרויים מתים" - הרי הדין הוא⁹¹ שחייבים
 בכבוד אב גם במותו? ועל זה מתרץ רש"י, שהחיוב בכבוד אב גם במותו, הוא ("עושה מעשה עמך")
 מפני ש"צדיקים אף במיתתן קרויים חיים"⁹², אבל רשע שהוא באמת "מת", אין מחוייבים לכבודו.
 ט. כאמור לעיל, תירוץ זה הוא לשיטת ה'טור'. אבל לשיטת הרמב"ם שחייבים גם בכבודו של "אביו
 רשע", הרי זה ש"הרשעים כו' קרויים מתים" אינו תירוץ,
 - וכמו שכתב ה'בית חדש' שם, ראייה לדעת הרמב"ם, ממה שכתוב ב'בראשית רבה'⁹³ שיאמרו לא
 קיים אברם את כיבוד אביו כו', והרי תרח רשע היה, ובעל-כרחך דבכל ענין חייב בכבודו -
 לדיעה זו מביא רש"י את התירוץ הראשון (שיתבאר להלן).
 ועל-פי-זה יתיישב מה שבפרשת לך-לך אומר רש"י "שעשה (לשון עבר) תרח תשובה", כי שם (בפרשת
 לך-לך) מפרש רש"י לפי התירוץ הראשון (שבפירוש רש"י סוף פרשת נח), ולפי התירוץ הראשון לא קיימת
 הוכחת הרמב"ן שתרח לא עשה תשובה עד סוף ימיו. וכיון שלפי התירוץ הראשון אין הוכחה מתי עשה
 תרח תשובה, אומר רש"י "שעשה" לשון עבר, כדעת התנחומא, מפני⁹⁴ שנוח יותר ("גלצטער") לומר
 שעשה תשובה לפני אמירת "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום".
 [ובפרט לפי מה שאמרו רז"ל "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"⁹⁵, "צדיק ורשע לא קאמר"⁹⁶, הרי
 לא שייך לומר שהקב"ה יאמר (בדיבור⁹⁷) לפני זה, שתרח יעשה תשובה.
 ואף-על-פי שעל ישמעאל אומר הקב"ה "שיעשה (לשון עתיד) כו' תשובה" - הרי (א) שם מוכרח
 לפרש כך, כי ישמעאל נולד רק לאחר ברית בין הבתרים. (ב) על זה שישמעאל "יעשה תשובה", אין
 סתירה מזה ש"צדיק ורשע לא קאמר", כי אצל ישמעאל "צדיק ורשע .. קאמר" מלכתחילה - שהרי
 נאמר⁹⁸ "והוא יהיה פרא אדם ידו בכל"⁹⁹.
 כ. הביאור של התירוץ הראשון (בפירוש רש"י שבסוף פרשת נח) - יובן בהקדים האיבעיא בגמרא¹⁰⁰:
 "בנו והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו", וזוהי "בעיית דלא איפשיטא". בנוגע להלכה, יש בזה מחלוקת
 הפוסקים: הרמב"ם¹⁰¹ סובר ש"אין האב עומד מפני הבן, אבל הבן עומד מפני אביו"¹⁰². והרא"ש¹⁰³
 סובר "ויעמדו זה מפני זה", ומביא: "אמרו עליו על ר"מ מרוטונבורג, שמיום שעלה לגדולה, לא הקביל
 פני אביו ולא רצה שאביו יבוא אליו".

המשך בעמוד נג

(97) ראה תו"ח תולדות יד, ג ואילך.

(98) פרשתנו טז, יב.

(99) ראה מכילתא יתרו כ, ב. ספרי ברכה לג, ב.

(100) קידושין לג, ב.

(101) שם ה"ד - הובא בטור שם.

(102) ואזיל לשיטתו דס"ל (שחייב בכבוד אביו גם כשהוא
 רשע) כי בכבוד אב אין נפק"מ המעלות והדרגות וכו'. [ויומתק
 עפ"י המבואר בחסידות, דשייכות אב וכן - זוהי שייכות עצם עם
 עצם, ולא תשתנה ע"י שינוי הגילויים וכו'.]
 (103) קידושין שם (סנ"ז) - הובא בטור שם.

(90) יבמות כב, ב.

(91) קידושין לא, ב. שו"ע יו"ד שם ס"ט.

(92) ראה קונטרס ומעין מ"ז. תניא אגה"ת פ"י.

(93) פל"ט, ז.

(94) ואין לומר שהוכחת רש"י שעשה תשובה קודם, כי לפי
 פירוש זה שבפ' לך, הטעם ש"הניחו זקן כו" הוא לפי שהי'
 תלמידו (כדלהלן ס"כ) - כי גם לפני שעשה תשובה הי' תלמידו
 (ואדרבה, תלמיד יותר קטן - שאינו שומע בקול רבו).

(95) ברכות לג, ב.

(96) נדה טז, ב.

לקוטי שיחות פרשת לך-לך כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

ב.

ההסבר לשאלות הנ"ל והקושי עליו

- 26 יש מפרשים⁵ המסבירים זאת כך: כיוון שנח לא
27 התפלל על אנשי דורו⁶, ולא התמסר לקרב את אנשי
28 דורו לקב"ה ולהשפיע עליהם להתנהג כראוי⁷, לכן
29 הוא לא "זכה" דיו כדי לקבל "שכר כולם".
30 לעומת זאת אברהם, שפרסם את האלקות בעולם -
31 "ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם"⁸ - וקירב אנשים אל
32 הקדוש-ברוך-הוא, כדברי חז"ל⁹ על הפסוק¹⁰ "ואת
33 הנפש אשר עשו בחרן", ולפיכך הוא זכה לקבל "שכר
34 כולם".
35 אך עדיין בלתי-מובן: אם נקבל, שגם לעשרה
36 דורות שמאדם ועד נח היה מוכן שכר מסויים (כי לכל
37 אדם יש חלק בגן-עדן, כדלעיל), ונח לא קבל את
38 שכרם מפני שחסרה לו הזכות לכך, מי קיבל אפוא את
39 חלקם בגן-עדן?
40 אי אפשר לומר, שאף אחד לא קבל חלק זה, כי
41 כתוב על גן-עדן¹¹ "ויניחו בגן-עדן לעבדה
42 ולשמרה", ולאחר חטא עץ הדעת, גן-עדן הוא
43 המקום לקבלת השכר על "לעבדה" - אלו רמ"ח
44 מצוות עשה, ועל "לשמרה" - אלו שס"ה מצוות
45 לא-תעשה¹². בעולם הזה. גן-העדן נועד לאדם
46 לתכלית ולמטרה מסויימת. לכן לא ייתכן שישאר
47 בגן-עדן מקום "פנוי", ובמיוחד מקום הכולל את
48 חלקם של כל האנשים של עשרת הדורות, ודורות
49 ארוכים¹³. צריך להיות משהו שימלא את התכלית
50 של גן-עדן.
51 לפיכך הכרחי לומר, שלעשרה דורות שמאדם ועד
52 נח לא היה מלכתחילה שום חלק - שכר. אך יש

א.

השאלות המתעוררות על המשנה "עשרה
דורות... וקבל שכר כולם"

- 1 נאמר במשנה¹: "עשרה דורות מנח ועד אברהם
2 להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו
3 מכעיסין ובאין עד שבא אברהם אבינו וקבל שכר
4 כולם".
5 יש להבין: אם עשרת הדורות היו "מכעיסין ובאין",
6 ככתוב במשנה עצמה, מהו השכר המגיע להם, שאותו
7 קבל אברהם?
8 יתר-על-כן: לפני כן נאמר במשנה "עשרה דורות
9 מאדם ועד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל
10 הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי
11 המבול" - ללא התוספת של "קבל שכר כולם". דבר
12 זה מובן, שהרי בגלל שהיו מכעיסין ובאין, לא קבלו
13 שום שכר.
14 לפי זה קשה עוד יותר, מדוע על "עשרה דורות
15 מנח ועד אברהם", שגם הם היו "מכעיסין ובאין",
16 אומרת המשנה ש"קבל שכר כולם"?
17 יש המפרשים² המתריצים, שלכל אדם יש
18 מלכתחילה חלק בגן-עדן³, אך אם הוא "נתחייב"
19 ומקבל את "חלקו בגיהנום", בא אחר, ש"זכה", ו"ונוטל
20 חלקו וחלק חבירו בגן-עדן"³.
21 אך לפי זה מתעורר קושי על החלק הראשון
22 "עשרה דורות מאדם ועד נח...": הרי הם היו "מכעיסין
23 ובאין", ונח היה "צדיק... בדורותיו"⁴, ואם-כן הוא
24 היה צריך לקבל את "חלקו וחלק חבירו (של עשרת
25 הדורות) בגן-עדן"?

לקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 27. לעיל ע' 44, לקמן ע' 96.

(8) וירא כא, לג. וראה רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג.

(9) ב"ר פל"ט, יד. וש"נ. זח"א עט, א. ובכ"מ. פרש"י ותרגום פרשתנו

יב, ה. וראה גם סוטה י, רע"ב. ב"ר שם, טז. ובכ"מ.

(10) פרשתנו שם.

(11) בראשית ב, טו.

(12) אוה"ת בראשית (ח"ו ע' 2082 - בשם ארו"ל). וראה לקו"ת

שה"ש (מח, ד). יל"ר בראשית. זח"א כז, א. תקו"ז תכ"א (סב, א). שם

תנ"ה (פח, ב).

(13) שהרי בודאי הסביר נותנת - שהחלק בג"ע הוא לפי ערך ריבוי

עבודתו את ה' במשך ימי חייו שניתנו לו.

(1) אבות פ"ה מ"ב.

(2) ראה רבינו יונה, רע"ב. ופירש"י לאבות שם.

(3) חגיגה טו, א.

(4) ר"פ נח.

(5) ראה מחזור ויטרי כאן. לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 10 ואילך. וראה

רש"י ור"י (ועוד) כאן: נח כו' לא הי' צדיק כ"כ כו'.

(6) זח"א טז, ב. קו, א. רנד, ב. ח"ג טו, א.

(7) ואף שנח הי' "אומר להם עתיד הקב"ה להביא מבול לעולם אולי

ישובו" (פרש"י נח ו, יד - ע"פ תנחומא ה), ובסנהדרין (קח, א"ב): מלמד

שהי' נח הצדיק מוכיח אותם כו' - מ"מ: נח לא התעסק עם אנשי דורו

כו', ורק כשבאו אליו ושאלו ע"ד בנין התיבה כו' אז הוכיח אותם (ראה

30 כהמשך לשני הדברים הנלמדים מכך, לגבי שני
31 סוגי בני-אדם [א] להפרע מן הרשעים שמאבדין... (ב)
32 ליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין...], ובהתאם להם,
33 מלמדת המשנה שאחר-כך, לגבי אותם שני העניינים²⁰:
34 (א) "עשרה דורות מאדם ועד נח..." - עשרה דורות
35 אלו היו רשעים שמאבדין את העולם, ולפיכך הענישם
36 הקדוש-ברוך-הוא ("להפרע") - "שהביא עליהם את מי
37 המבול"
38 (ב) "עשרה דורות מנח ועד אברהם... עד שבא
39 אברהם וקבל שכר כולם". אמנם גם עשרה דורות אלו
40 "היו מכעיסין ובאין", אבל אברהם אבינו היה "מקיים"
41 את העולם, הוא יצר והביא קיום על כל עשרת הדורות
42 הללו²¹, ולכן היה ענין של "שכר כולם", והוא קיבל
43 זאת.

ה.

שני סוגי רוע, ודרכי ה"טיפול" בהם

44 למרות זאת, עדיין לא הכל ברור: מהו, בכל זאת,
45 ההבדל בין שתי הקבוצות של עשרה דורות, שדוקא
46 אצל הקבוצה השניה יכלו ליצור "קיום", ועל-ידי-זה
47 לקבל "שכר כולם"?
48 ההסבר לכך הוא:
49 כשם שבמלחמות של ישראל, כפשוטן, היו דברים
50 שהתרימו והיו דברים שבזו כשלל, כך גם במלחמה
51 נגד הרע שבעולם יש שני סוגים של רע²², וכתוצאה
52 מכך יש שני אופנים ל"טיפול"²³ בהם²⁴:
53 (א) דברים שהם רעים לחלוטין, שאין בהם שום
54 טוב. דברים כאלה צריך לאבד ולהשמיד, בדומה לכלל
55 של "שבירתן זוהי טהרתן"²⁵.
56 כפי שמוסבר בלקוטי-תורה²⁶ בענין שריפת הפרה,
57 ש"פרה" רומזת למעשים רעים שהם "באמת רע גמור
58 מצד עצמם". לכן שורפים את הפרה, כי "אין לה תקנה
59 אלא ביטולה והעברתה מן העולם". נשאר רק האפר
60 המראה על "כח המתאוה", שאיננו "רע מצד עצם
61 עצמותו".

1 להבין: במה הם היו "מכעיסין" באופן ששונה וגרוע
2 יותר מן הקבוצה השניה של "עשרה דורות"?

ג.

קשיים נוספים: מהו החידוש במשנה, ומדוע דוקא עשרה דורות?

3 גם לא מובן: מהו החידוש שבמשנה, שהקדוש-
4 ברוך-הוא הוא "ארך אפים" הלא זהו פסוק מפורש¹⁴:
5 "ה'... ארך אפים" והכוונה היא, כדברי רש"י¹⁵,
6 "לצדיקים ולרשעים"?
7 בפשטות מתקבל¹⁶, שהחידוש שבמשנה הוא "כמה
8 ארך אפים...": בפסוק אין מוזכר עד כמה הקדוש-ברוך-
9 הוא הוא "ארך אפים". ולכן אומרת המשנה "להודיע
10 כמה...". שהקדוש-ברוך-הוא מאריך אפו אפילו "עשרה
11 דורות".

12 אך יש להבין: מהו, אכן, ההסבר לכך שהקדוש-
13 ברוך-הוא מאריך אפו אפילו עד "עשרה דורות"? מהי
14 ההדגשה על "עשרה דורות" דוקא?

ד.

השאלה לגבי סדר המשניות

15 כל הנ"ל יובן על-ידי הסבר ענין אחר: הסדר של
16 המשניות נקבע בדיוק רב¹⁷, ובמיוחד בתוך אותו פרק.
17 כיוון שכך, יש לשאול: מהו הקשר בין המשנה על
18 "עשרה דורות מאדם" לבין המשנה הקודמת "בעשרה
19 מאמרות נברא העולם..."? אם הקשר הוא רק הסדר
20 הכרונולוגי שבין העניינים, שעשרה דורות שמאדם ועד
21 נח התחילו מיד לאחר ש"נברא העולם", היתה המשנה
22 צריכה להקדים את המשנה המאוחרת יותר¹⁸ "עשרה
23 דברים נבראו בערב שבת בין השמשות...". הדנה על
24 סופו של "נברא העולם", לפני הזמן של "עשרה
25 דורות..."¹⁹.
26 ההסבר לכך הוא: במשנה הקודמת נאמר
27 ש"בעשרה מאמרות נברא העולם...", ושזה מלמדנו
28 ענין אחר: "להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם...
29 וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם".

(14) תשא לג, ו. שלח יד, יח.

(15) שלח שם (מסנהדרין קיא, סע"א. וראה גם עירובין כב, א. ב"ק נ, רע"ב). ובפרש"י תשא שם: שמה יעשה תשובה.

(16) דרך חיים (להמהר"ל) לאבות שם.

(17) ונפק"מ להלכה בנוגע מחלוקת ואח"כ סתם כו' - כידוע בכללי הש"ס. וראה תוס' - ב"ק (קב, א ד"ה אין), ריש ב"מ וב"ב.

(18) משנה ו.

(19) כמו שהקשו במד"ש, נחלת אבות ודרך חיים לאבות.

(20) ראה בס' שבהערה הקודמת.

(21) ראה רבינו יונה שם: מלא כל החסרונות כו'.

(22) בארוכה - תניא פ"ו ואילך.

(23) כמש"נ: (מ)כל מלאכתו אשר ברא אלקים (צריך) לעשות (לתקן) - ב"ר פ"א, ו. ובפרש"י שם.

(24) ע"ד ב' הפירושים (ספרא בחוקותי כו, ו) ב"השכתי חי' רעה מן הארץ": (א) מעבירים מן העולם, (ב) משביתן שלא יזיקו. וראה יהל אור (ובמילואים) לתהלים צב, א. ולהעיר מצפצפ"נ - להרגעובי - בחוקותי שם.

(25) כלים רפ"ב (משא"כ בהאופן דב"ק (נד, א) ששבירתן זהו מיתתן).

(26) חקת נט, ג ואילך.

ז.

הטעות הנובעת אצל היחיד בעבודתו

כל אדם נקרא "עולם קטן"³², וכשם שקיימות שתי
תקופות של עשרה דורות ב"עולם גדול", כך קיימות
שתי "תקופות" אלו ב"עולם קטן" - אצל היחיד,
בעבודת ה' שלו:

כאשר אדם שקוע במשך "עשרה ימים" תמימים
בענינים בלתי רצויים, ובכל זאת "וטוב לו", הוא עלול
לחשוב בטעות, שגם בהמשך יהיה מצבו כמו עתה -
"והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי
אלך"³³. על כך אומרת המשנה, שהטוב שהיה לו עד
עתה למרות התנהגותו השלילית, הוא מפני שהקדוש-
ברוך הוא "מאריך אף"³⁴, אך הוא ייפסק לאחר זמן
מסויים³⁵.

לפיכך הוא צריך לבצע את עבודתו באופן של
"הביא עליהם את מי המבול" - לבטל לגמרי את
הענינים הבלתי רצויים.

אך אין די בעבודה זו, שהרי עברו "עשרה ימים"
תמימים של ענינים בלתי רצויים, ויש מחסור בענינים
הטובים שהוא היה יכול, וצריך לפעול, והרי "ימים
יצרו..."³⁶: לכל אדם יש כמות מסוימת של ימים
שנקבעו לו לעבודת ה'.

לכן הוא מוכרח לעסוק בעבודה השניה, התקופה
השניה של "עשרה דורות" לפעול ל"קיום" הימים
הקודמים - עלידי עבודה של "אתהפכא חשוכא
לנהורא" (=הפיכת החושך לאור) הוא מתקן ומשלים
גם את אשר החסיר בימים שחלפו, עד לאופן של
"וקבל שכר כולם".

(משיחת ש"פ ראה תשל"ה)

ב) דברים אשר למרות שבגלוי אין הטוב שבהם
נראה, יש בהם בכל זאת ניצוץ טוב, ומשום כך אין
לאבדם, אלא "לטפל" בהם עד אשר "יקימו" אותם,
עלידי שיהפכו אותם מרע לטוב, עד למצב הדומה
ללשון חז"ל²⁷: "מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו
בהיתר".

זהו ההבדל בין שתי הקבוצות של "עשרה דורות":
הרע של עשרת הדורות שמאדם ועד נח היה רע
מוחלט, שמאבד את העולם. לפיכך הכחיד אותם
הקב"ה לגמרי מן העולם, "הביא עליהם את מי
המבול".

שונים מכך עשרת הדורות שמנח ועד אברהם.
אמנם גם הם היו "מכעיסין ובאין", אך הרע שבהם
היה מסוג שניתן להפכו לטוב. לכן, כאשר בא אברהם
אבינו, ובכח עבודתו "קיים" את העולם, תיקן והשלים
את כל עשרת הדורות - הוא קיבל "שכר כולם".

ו.

עשרה דורות - מספר מושלם

הטעם לכך שהקדוש-ברוך הוא מאריך אפו עד
לעשרה דורות הוא כדלהלן:

כבר דובר פעמים רבות²⁸ על כך, ש"עשר" הוא
מספר מושלם שכולל בתוכו את כל השלימויות²⁹.
בדיוק כמו שהדבר הוא בצד הקדושה, כך הוא גם בצד
של היפך הקדושה. השלימות המלאה של הרע בנויה
על המספר עשר, עשר של עשר בחינות³⁰.
לפיכך מאריך הקדוש-ברוך הוא אפו, ומחכה
לחזרה בתשובה, עד עשרה דורות. כלומר, עד מילוי
והשלמת המידה של "מכעיסין ובאין" בכל עשר
הבחינות (דורות) של הרע³¹.

(32) תנחומא פקודי ג. תקו"ז חס"ט (ק, ב). ועייג"כ אדר"נ פל"א.
קה"ר א, ד. ועוד.
(33) נצבים כט, יח.
(34) ראה לעיל ע' 72-3 ובהנסמן שם.
(35) ראה בארוכה קונטרס ומעין מי"א פ"ב ואילך.
(36) תהלים קלט, טז. המשך באתי לגני השי"ת ספ"י.

(27) מנחות מד, א.
(28) ראה לקו"ש ח"ג ע' 282 ס"ג ובנסמן שם - לענין עשרה
מישראל.
(29) ראב"ע לשמות ג, טו. פרדס ש"ב.
(30) ראה תניא רפ"ו.
(31) ראה גם דרך חיים שם.

כי הרי אמר הלעיטני נא כו' וכתוב⁷ ויאכל, והי' צמא כי הרי כתב וישת, ועיף הוא בצמא ועיין בפרש"י פרשת תצא בפסוק ואתה עיף⁸, והוא רעב וצמא מפני תוקף גבורותיו. והג' דברים, רעב עיף צמא, הוא: א. כי יש ג' בחי' גבורות⁹, על דרך וכמו הג' חלוקות

(7 שם כה, לד. "ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת וגו'". (8 וז"ל: ואתה עיף ויגע, עיף בצמא, דכתיב (שמות יז, ג) ויצמא שם העם למים, וכתוב אחריו ויבא עמלק.

(9 ראה תורת מנחם התוועדות ה'תשמ"ג חלק ג עמוד 1609 וז"ל: מהו הענין דג' גבורות אלו (גבורה דמלכות, גבורה דז"א, וגבורה דבינה) בעבודת האדם?

מבואר בכ"מ פ"י הכתוב (תהלים צט ד) "משפט וצדקה ביעקב אתה עשית", "משפט" לפני "צדקה" – שלכל לראש צריך האדם לשפוט את עצמו (לפי מעשיו ועבודתו כו') כמה מגיע לו מכל רכושו, וע"י "משפט" זה מגיע למסקנא שחלק גדול מרכושו אינו מגיע לו, ולכן נותן זאת לצדקה.

דוגמא פשוטה ל"משפט" המביא לצדקה – המבואר באגה"ק (סט"ז) שכאשר "העני צריך לחם לפי הטף ועצים וכסות בקרה וכה"ג, כל דברים אלו קודמין לכל מלבושי כבוד וזבח משפחה בשר ודגים וכל מטעמים . . . שאינן חיי נפש ממש", וכפי שמסיים שם ש"זהו עפ"י שורת הדין גמור", וכתוצאה מ"משפט" זה – נותן הוא לצדקה את כל עניני המותרות ביחס לחיי נפש ממש.

ועפ"ז מובן ענינם של ג' הבחי' דגבורה (גבורה דמלכות, גבורה דז"א, וגבורה דבינה) – בעבודת האדם:

ענין ה"משפט" (דין וגבורה) בשייכות אל המעשה בפועל ממש – הרי זה בחי' "דינה דמלכות", כי ספירת המלכות ענינה – מעשה בפועל.

ענין ה"משפט" בשייכות למדות שבלב – הוא בחי' גבורה דז"א. דהנה, מכיון שנתנית הצדקה צריכה להיות בסבר פנים יפות ומתוך שמחה (ולא מספיק רק המעשה בפועל) – מובן, שענין ה"משפט" צריך לחדור גם ברגש הלב, היינו, במקום שיהי' בו הרגש "ארץ לא שבעה מים", "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים כו'" – יפעול בעצמו את הרגש שכל המותר ביחס לחיי נפשו מגיע לוולת. וזהו בחי' גבורה דז"א בעבודת האדם – ענין ה"משפט" (גבורה) ביחס לרגש שבלב.

וזהו הקשר לבחי' יצחק (כמ"ש אאמור"ד: "ויצחק תקן כו' הוא מדת הגבורה דז"א שזהו בחי' יצחק") – כי עבודתו של יצחק היא בחפירת בארות, היינו, שצריך לחפור (באופן של יגיעה רבה כו') כדי שענין ה"משפט" יחדור גם ברגש שבלב.

וענין ה"משפט" בשייכות לשכל והבנה והשגה – הוא בחי' גבורה דבינה, שזוהי ההתבוננות בשכלו ומחשבתו בכל הקשור לענין ה"משפט". דהנה, מבואר בתיא (פ"ל) החשבון השכלי שמביא את האדם להיות במעמד ומצב ד"הוי שפל רוח בפני כל האדם" – עי"ז שמוצא לימוד זכות על הזולת, ש"מקומו גרם לו לחטוא, להיות פרנסתו לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות . . . ויצרו בוער כתנור בוער מאופה כו'", וכך הולך ומלמד עליו זכות (היינו, אפילו כאשר בגלוי לא רואים בו ענין של זכות, הרי הוא מתייגע ללמוד עליו זכות). והנה, מובן וגם פשוט שכל עניני לימוד זכות הנ"ל צריכים להיות ביחס לכל אדם, מלבד בנוגע לעצמו! כי – כאשר האדם יתחיל ללמוד זכות על עצמו [שמה שיצרו מתאוה כו' – הרי זה מפני שכך בראו הקב"ה, ומה שאינו יכול לכבוש את יצרו – הרי זה מפני ש"יצרו בוער כתנור כו'", וכיו"ב], מי יודע לאיזה מצב עלול הוא להגיע...! אלא בנוגע לעצמו – צריך להיות ענין של "משפט" (גבורה ודין), וזוהי בחי' גבורה דבינה – התבוננות שכלו ומחשבתו לעשות

בראשית כה, כט - ויזרד יעקב נזיד ויבא עשו מן שדה והוא עיף

עשו בחי' גבורה דק"יפה, וזהו שביום שנפטר אברהם (בחי' חסד) עבר עשו חמש עבירות - כנגד "ה" גבורות

ויבא עשו מן השדה והוא עיף, ותנא אותו היום נפטר אברהם אבינו וכו', אמר רבי יוחנן חמש עבירות עבר אותו רשע באותו יום, בא על נערה מאורסה, והרג את הנפש, וכפר בעיקר, וכפר בתחיית המתים, ושט את הבכורה. (ופרש"י: ושט את הבכורה, וביזה את העבודה שהיתה בבכורות, שט תרגום של בזיון וכו').

בבא בתרא טז, ב

יניקת עשו הוא¹ מגבורות, שהי'² אדמוני, וה' עבירות עבר אותו רשע באותו היום כדאיתא בב"ב פ"א, ובמד"ר שמות פ"א ע"ש.

באותו היום שמת אברהם³ הה' חסדים.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד קעג

בראשית כה, ז - ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדום האדום הזה כי עיף אנכי על כן קרא שמו אדום

עשו הי' "רעב צמא ועיף" כנגד ג' בחי' גבורות שלו, וגם שחסר לו כנגדם "חכמה בינה דעת"

מצינו בעשו שהוא מפסולת הגבורות⁴ דיצחק, סוספיתא דדהבא⁵, שהי' רעב ועיף וצמא, כמ"ש⁶ ויבא עשו מן השדה והוא עיף, הרי כתוב עיף בפירוש, והי' רעב

(1 ראה זוהר חלק ב' דף רכד, ב. (מובא לעיל סימן קפז הערה 7). תורה אור כ, ב. ספר המאמרים תקס"ב עמוד לג. תקס"ה עמוד כ. ועוד.

(2 (בראשית כה, כה) כמ"ש "ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שער".

(3 פירוש: אברהם הוא בחי' חסד כמ"ש (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם", ויש ה' חסדים, כנגד עיקרי המדות הנשפעים ע"י מדת החסד, והם, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד. ראה סידור עם דא"ח (סדר סעודת שבת) עמוד רב, מובא לעיל פרשת לך לך סימן קי הערה 2.

וכשנסתלקו הה' חסדים – אברהם, נתגברו הה' גבורות דעשו.

(4 יצחק בחי' גבורה, גבורה הוא בחי' יראה, ועל יצחק כתיב (בראשית לא, מב) "ופחד יצחק ה' לי". ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד'.

מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה חלק ב' עמוד תקפ ובהנמסר שם. (5 "הפסולת וזוהמת הזהב" ראה זוהר חלק א' פרשת ויחי דף רכח עמוד א. תורה אור כ, ב. ספר המאמרים תקס"ב עמוד לג. תקס"ה עמוד כ. ועוד. ראה גם לעיל סימן קפז הערה 7.

(6 בראשית כה, כט.

הספיר בפי' ויאכלו וישתו, ובפע"ח שער הפורים¹⁶ פ"ו ובשער יום הכפורים פרק ג' וד' ע"ש.
נ"ף, שחסר לו דעת.

ועיף פירושו ג"כ כפול, כמו¹⁷ מגילה עפה, ותרגום דכפול בחשן¹⁸, הוא עיף, כי בדעת יש ב'¹⁹ עטרין, הנה מי שחסר לו הב' עטרין דדעת הוא עיף.
ור"ת רעב עיף צמא הוא רעץ²⁰, שפירושו שבירה, כי מצד הגבורות נמשך שבירה, וכמובן.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד כד

לחלוחית למוח לחזקו שהוא חיות דרך עלי' וכו', ולכן יכול אדם למות בצמא אף שאוכל, והיינו לפי שאין הדם יכול להתפשט באברים (ועיין בפירוש המשניות להרמב"ם רפ"ג דעירובין והמים כו')...
אכלו רעים שתו ושכרו (שיר השירים ה, א) שהם בחי' חו"ב שנקרא אכילה ושתי', חכמה בחי' אכילה בחי' נקודה (זכרי' ט, יד) ויצא ככרן חצו, ובחי' בינה נק' שתי' לפי שמרחיב ומגדל בהרחבה, שמדבור א' נעשה הרחבה והתפשטות, וכמשל הטפה היא בחי' נקודה ומתגדל בבטן האם ע"י שהייה בבטן האם תשעה חדשים להיות בציור אברים כו'.

(16) ראה שם ד"ה "צריך לכוין באכילה".

(17) זכרי' ה, א.

(18) ראה שמות כח, טז "רבוה יחי' כפול זרת ארכו וזרת רחבו", ותרגם אונקלוס "מְרַבֵּעַ יְחִי עִיף זֶרְתָּא אֲרַבָּה וְזֶרְתָּא פְתִיחָה".

(19) "עטרין" פירושו "כתרים", והב' עטרין של דעת הוא חסד וגבורה, דמדעת נתחלק לב' קוין חסד וגבורה. ראה תניא סוף פרק ג (מובא לעיל סימן רג הערה 14).

וראה בלקוטי לוי יצחק שמות-דברים עמוד קסה, דמבאר הטעם דנק' "עטרין" (כתרים) וז"ל: "חסד וגבורה שבדעת, הם בבחי' מקיף על המדות חסד וגבורה עצמן, וזהו מה שחסד וגבורה נקראין עטרין עטרא דחסד, עטרא דגבורה, שעטרה הוא בבחי' מקיף כי הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן".

(20) ראה שמות טו, ו. "ימינך ה' תרעץ אויב", ופרש"י: תמיד היא רועדת ומשברת האויב, ע"ש.

דהלויים, קה"ת גרשו"ן מרר"י, שהם בחי' גבורות, וכן שם אלקים שהוא בחי' גבורות ישנו בג' מלואים¹⁰ ביודי"ן בההי"ן באלפי"ן (כנ"ל¹¹ בותתכ"ס) מזה נמשך רעב עיף וצמא.

רע"ב עיף¹² ג' ב' פעמים גבורה, וכן צמ"א הוא מספר ק"ל עם הכולל דהיינו הה' גבורות¹³ כידוע.

ב. ויש לומר:

רעב, הוא שחסר לו אכילה דחכמה.

צמא, שחסר לו שתי' דבינה.

כי אכילה הוא מצד חכמה¹⁴ ושתי' מבינה, ועיין בתורה אור¹⁵ פרשת משפטים בד"ה ותחת רגליו כמעשה לבנת

"משפט" בנוגע לעצמו. ע"ש.

(10) היינו, אלקים במילוי יודי"ן: אל"ף, למ"ד, ה"י, יו"ד, מ"ם = 300.

אלקים במילוי ההי"ן: אל"ף, למ"ד, ה"ה, יו"ד, מ"ם = 295.

אלקים במילוי אלפי"ן: אל"ף, למ"ד, ה"א, יו"ד, מ"ם = 291.

בג' ביחד 300 + 295 + 291 = 886, כמספר ותתכ"ס.

ובהמשך להמבואר לעיל סימן קצו הערה 5, דאלקים במילוי יודי"ן הוא בבחי' בינה, אלקים באחוריים במדות (ז"א), אלקים פשוט במלכות. הערות לתניא עמוד מו. (עיין בזה לקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד י').

(11) ראה לעיל סימן קצו.

(12) רע"ב (בג' 272) + עיף (160) = 432. וכן ב' פעמים גבורה = 432.

(13) ראה קהלת יעקב מע' קל.

(14) ראה לעיל סימן קטז.

(15) וז"ל (עמוד עח, ג): החיות של האכילה היא מלמעלה למטה, שיורד המאכל לאצטומכא, ומתבשל בכבד, ועולה ללב ומוח ומשם מחי' בדרך ירידה, שיורד כח מן המוח ללב להפתח ולהסגר להתפשט הדם בכל האברים בדרך רצוא ושוב כו'. אך הנה הדם עצמו אינו עולה למוח מחמת גסותו ועבותו וגידו ועורקי המוח דקים מאד. וזה פעולת השתי' לרכך הדם ולקלשו ואז עולה מן הדם רק דבר דק וכח בלבד

אגרות קודש

ב"ה, ב' מ"ח, תש"כ

ברוקלין.

הרה"ח הרה"צ בנש"ק וכו' מו"ה שלום יחזקאל שרגא שי

שלום וברכה!

במענה למכתב כת"ר, בו שואל ע"ד ציונים לדברי הרב המגיד ממעזריטש כו'.

בבקשתו נשלח לו **המפתחות** מספרי דא"ח שהו"ל.

ולשאלתו אודות דברי הרב המגיד ממעזריטש בספר אדמו"ר האמצעי, אף שלא ראינו ראוי, ידוע אשר בכלל בספריו, אין נזכרים שמות הספרים והאישים שמביא דבריהם, ודלא כספרי הצמח צדק ואפילו ספרי אדמו"ר הזקן.

בהנוגע לספרי אדמו"ר הצ"צ, לע"ע לא נערכו מפתחות מסוג הנ"ל, והרוצה למצוא, אין עצה כ"א לעבור על הספרים מדף לדף.

המשך בעמוד הבא

ובפסוק ויהי בימי אמרפל מלך שנער כתב וז"ל המעשה הזה אירע לאברהם להורות כי הד' מלכיות תעמודנה למשול בעולם ובסוף יתגברו בניו עליהם ויפלו כולם בידם וישיבו כל שבותם ורכושם וכו'.

וכך אמרו בב"ר א"ר אבין כשם שפתח בד' מלכיות כך אינו חותם אלא בד' וכו', ושם עוד ויהי בימי אמרפל מלך שנער זו בבל אריוך מלך אלסר זו מדי כדרלעומר מלך עילם זו יון ותדעל מלך גוים זו מלכות הזו שהי' מכתבת טירונו' מכל אומות העולם וטעם ומלך בלע מפני שמלך על עיר קטנה ואנשים בה מעט ולא שם לו על פני חוץ עכ"ל. ודברי פי חכם חן.

הרי ענייני אברהם הוראה על ענין שעבוד מצרים וגאולה ואח"כ על שעבוד מלכיות וגאולה שתהי' על ידי משיח בן דוד הבא מלוט, ובב"ר הי' צאן ובקר ואהלים ר' טובי' בר יצחק אמר שני אהלים רות המואבי' ונעמה העמונית, דכותי' קום קח את אשתך ואת שתי בנותיך הנמצאות וגו' רב טובי' בר יצחק אמר שתי אהלים רבי יוסי' בר יצחק אמר מציאות רות המואבי' ונעמה העמונית אמר רבי יצחק מצאתי דוד עבדי היכן מצאתיו בסדום ע"כ, הנה ר' טובי' פירש אהלים על נשים שנקראו אהל כמ"ש וידעת כי שלום אהליך והם רות ונעמה העמונית, וכמו שפירש רב טובי' אהלים על ב' נשים אלו כן פירש רבי יוסי הנמצאות על ב' נשים אלו.

ואפשר דזהו הענין ד' מלכים מיד ששלטו בלוט הלכו כמ"ש ויקחו את לוט וגו' וילכו, דאף על גב דאינהו לא חזו מזלייהו חזו כי רצון ד' מלכיות הוא לבטל ישראל ולבטל משיחם ח"ו, ועל זה רדף אברהם אבינו מהר להצילו והציל גם את סדום, כי בבוא מלכות משיח אזי ערי סדום ועמורה תשובנה כדכתיב ביחזקאל, וזהו סוד קלסתר פני לוט כפני אברהם וכמו שאברהם שהוא אדם גדול בענקים כן לוט בגי' אדם בסוד אד"ם דו"ד משי"ח.

ולוט רצה להקדים בירושת הארץ כי חשב שהוא יורש את אברהם כמו שפירש רש"י ויהי ריב בין רועי כו' והכנעני אז בארץ הסוד ארור כנען ואין לו חלק בארץ, כך לוט בעת ההיא מקולל כי לוט לשון לטותא, ואע"פ שקלסתר פניו דומה לאברהם הוא כקוף בפני אדם ולא אדם ממש וזה יהי' עד ביאת דוד ומשיח ואז מאיר הקלסתר ולוט בגימטריא אדם בסוד אד"ם דו"ד משי"ח.

של"ה

יב, ה – ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען

א. ויקח אברהם . . ואת לוט בן אחיו. יקשה מאוד איך התחבר לרשע ולקח את לוט עמו, דבר זה תירץ בזוהר וז"ל מאי חמא אברהם שדבק עמי' לוט, אלא בגין דצפה ברוח הקודש דזמין למיפק מיני' דוד עכ"ל, וענין זה צריך ביאור מאי בעי הכא.

מתחילה אקדים לך מ"ש הרמב"ן בפרשה זו בענין סיפורי מעשה אבות בפסוק ויעבור אברהם בארץ כתב וז"ל אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב, והוא ענין גדול הזכירוהו רז"ל בדרך קצרה ואמרו כל מה שאירע לאבות סימן לבנים ולכן יאריכו בכתובים בסיפור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים ויחשוב החושב בהם כאלו הם דברים מותרים אין בהם תועלת.

וכלם באים ללמד על העתיד כאשר יבא המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבא לזרעו, ודע כי כל גזירות עירין כאשר תצא מכח הגזירה אל פועל דמיון תהי' הגזירה מתקיימת על כל פנים ולכן יעשו הנביאים מעשה הנבואה, כמאמר ירמי' שצוה לברוך והי' ככלותך את דברי הס' זה תקשור עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת ואמרת ככה תשקע בבל וגו'.

ובפסוק ויהי רעב בארץ כתב וז"ל אברהם ירד למצרים מפני הרעב לגור שם להחיות נפשו בימי הצרות והבצורות והמצרים עשו אותו חנם לקחת את אשתו והקב"ה נקם נקמתו בנגעים גדולים והוציאו משם במקנה בכסף ובזהב, וגם צוה עליו פרעה אנשים לשלחם, ורמז עליו כי בניו ירדו מצרים מפני הרעב לגור שם בארץ והמצרים ירעו להם ויקחו מהם הנשים כאשר אמר וכל הבת תחיון, והקב"ה ינקום נקמתם בנגעים גדולים עד שיוציאם בכסף וזהב וצאן ובקר מקנה כבד מאד והחזיק בהם לשלחם מן הארץ, לא נפל דבר מכל מאורע האב שלא הי' בבנים. והענין הזה פירושווהו בב"ר רבי פנחס בשם רבי אושעיא אמר הקב"ה לאברהם צא וכבוש את הדרך ואתה מוצא כל מה שכתוב באברהם כתיב בבניו, באברהם כתיב ויהי רעב בארץ ובישראל כתיב כי זה שנתיים הרעב בקרב הארץ עכ"ל.

המשך מעמוד הקודם

במ"ש אודות פרסום מכתבי אל כת"ר, - באם תהי' בזה איזו תועלת להתעוררות יר"ש תורה ומצות, מובן שהרשות בידו.

כבודו ובאיחולים אשר כאו"א מאתנו ימלא כל התלוי בו להפיץ מעינות הבעש"ט עד שיגיעו גם חוצה וזנכה להקאתי מר דא מלכא משיחא בעגלא דידן.

ובברכה לבשו"ט.

♦ יום ראשון ה' מרחשון ♦

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לךְ-לךְ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ:

כ"א לך-לך • להנאתך ולטובתך, ושם אעשה לגוי גדול, וכאן אי אתה זוכה לבנים. ועוד, שאודיע טבעך בעולם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת לך לך התשמ"ב)

כאשר מעבירים את הסדרה, ונזכרים ששם הסדרה הוא "לך-לך" [היינו, אף-על-פי שבסדרה זו ישנם ריבוי ענינים, ואילו ציווי הקדוש-ברוך-הוא לאברהם "לך לך מארצך וממולדתך גו" מסופר רק בפסוקים הראשונים שבסדרה, אף-על-פי-כן, נקראת כל הפרשה כולה בשם "לך-לך"] – הרי זה מזכיר ומעורר שהעבודה צריכה להיות באופן ד"לך-לך, הליכה אמיתית, למעלה ממדידה והגבלה, באין-ערוך לגבי דרגתו הקודמת.

ולא רק כאשר מדובר אודות עניני הרשות – דמאי קא-משמע-לן, אלא גם כאשר מדובר אודות עניני קדושה, נדרשת העבודה של "לך-לך", עליה והילוף שבאין-ערוך.

זאת אומרת: גם כאשר עבודתו היא באופן של "בכל מאודך", הנה כאשר מתרגל בעבודה זו, הרי ההרגל נעשה טבע שני, או (פלשון המובא במקום אחר) טבע סתם, ומאחר שזה נעשה טבעו ורגילותו, שוב אינו נקרא "עובד אלקים" על-ידי עבודה זו, אלא "אשר לא עבדו".

וכמובא בתניא "מה שכתוב בגמרא דעובד אלקים היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ולא עבדו היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים לבד" – שזהו "משום שבימיהם היה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים... ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתה על הרגילות שהורגל מזעוריו, שקולה כנגד כולן... להיות נקרא עובד אלקים".

והנה, **"בימיהם"** היה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים, ולכן כאשר לומד מאה פעמים ואחד, נקרא "עובד אלקים"; אבל כאשר מתרגל ללמוד מאה פעמים ואחד – הרי גם כאשר לומד מאה פעמים ואחד, שוב אינו נקרא "עובד אלקים", ולא זו בלבד שאינו נקרא "עובד אלקים", אלא יתירה מזו: "אשר לא עבדו"!

וכפי שידע אינש בנפשיה, שכאשר עושה דבר מסוים מצד הרגילות שלו – אינו זקוק ליגיעה ולהשתדלות בענין זה, ולכן אינו נקרא "עובד אלקים" מצד עבודה זו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת לך-לך, ח' מרחשון התשד"מ)

כאשר מסבירים ליהודי פשוט שבשבת זו ישנו צורך הענינים ד"ויעקב הלך לדרכו" (להיותו השבת שלאחר שבעה בחשון) ו"לך לך" (פרשת השבוע), ומוסיפים ואומרים לו שמדובר אודות עניני התורה, שהיא "מורשה קהלת יעקב", ורובה השכית אליו, כולל ענין ההוראה שבתורה (תורה מלשון הוראה), היינו, שזהו הוראה עבורו – הרי הוא מבין בפשטות שההוראה בזה היא, שכללות העבודה ד"ויעקב הלך לדרכו" צריכה להיות באופן ד"לך לך".

וממשיכים להסביר לו המבואר בדיושי חסידות בפירוש הענין ד"לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך" – דקאי על הרצון, המדות והמוחין, "ארצך" הוא ענין הרצון, "מולדתך" הם המדות הטבעיות, ו"בית אביך" הוא ענין המוחין, ועל זה נאמר "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך", היינו, שאין לו להתחשב ברצונו ורגילותו וטבע מדותיו כו', אלא עליו לעזוב כל ענינים אלו, כדי לקיים את רצונו של הקב"ה.

וכאמור – ענין זה מובן בפשטות גם ליהודי פשוט שבפשוטים, ואדרבה: הלוא היו מצליחים לפעול שענין זה יתקבל אצל "ראשיכם שבטיכם" [שאצלם מדובר אודות רצון ומדות דקדושה כו'] באותה פשיטות כפי שהדבר מתקבל אצל "חוטב עץ ושוטב מימין"!!!

דוגמא לדבר:

כאשר מדבר אודות יהודי שבחינת "ראשיכם שבטיכם", שהטילו עליו תפקיד מסוים ומגדד שעליו לעסוק בו, השלמת באורים בעניני חסידות, וכיוצא בזה [השלמה כזו שעל-ידיה נפעל שלימות גם בענינים שפבר נעשו לפני זה] – יכל לבוא ה"יצר" ולבלבלו שלא לעסוק בענין זה כדבעי, ולא מפני שהוא עסוק בעניני העולם, חרישה וזריעה, וכיוצא בזה, אלא מפני שממציא לו שאר עניני קדושה, ענינים טובים ונעלים, ומסביר לו בכל מיני תרוצים ואמתלאות שונות, שעכשו מקרחים לעסוק בענינים אלו דוקא, ואלו ענין זה אפשר לדחות למשך זמן, וכיוצא בזה.

כז שיעור יומי ליום ראשון ה' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – יב – פרשת לך-לך

היצר-הרע אינו יכל לפתותו עם דברים של מה בכך, תענוגי עולם הזה כו' - בדברים כגון דא אי אפשר לקנות אותו, מפני שהוא למעלה מזה. ולכן, הדרך היחידה היא - על-ידי-זה שמעסיק אותו בשאר עניני קדשה, תורה ומצוותיה, מעשים טובים, ענינים טובים ומועילים וכו', העקר שלא יעסק בענין פרטי הנ"ל המיוחד לו. ועד כדי כך - שלמרות שמעוררים ומזכירים לו אודות ענין זה מזמן לזמן, ורבות פעמים, והוא יודע שזהו תפקידו המיוחד לו [על-דרך ובדגמת העדיפות דענין שהזמן גרמא לגבי ענין שאין הזמן גרמא], אף-על-פי-כן, לא פגע ולא נגע, והוא עצמו אינו יודע מדוע כך הם פני הדברים.

וכך הולך הדרך ונמשך כמה וכמה שנים, למעלה משני חזקה! וזאת - למרות שמדבר אודות ענין שאם היו מתעסקים בו באופן המתאים, היו יכולים לסימו במשך כמה שעות, כמה ימים או כמה שבועות, ואף-על-פי-כן הולך הדרך ונמשך כמה וכמה שנים, מבלי לסים את הדבר, ובקצב כזה - מי יודע מתי וכיצד יסתים הדבר. כיצד יתכן אמנם מצב שכזה - הנה על זה ישנו למוד זכות מאדם הראשון:

אדם הראשון היה יציר כפיו של הקב"ה. ויצירתו היתה "כבן עשרים שנה", שמה מובן שאצלו באו היצר-טוב והיצר-הרע ביחד - ולא כפי שזה אצל כל בני ישראל, שלכל-לראש באה הנפש הבהמית, "אקדמי טעניא", ורק אחר-כך באה הנפש האלקית. ואף-על-פי-כן, כאשר נצטוו שלא לאכל מעץ הדעת, הנה למרות שהאסור היה על ג' שעות בלבד [ובדאי ידע אדם הראשון שאם ימתין ג' שעות, אזי יקדש על היין דעץ הדעת - במפלישן וקל-חומר מזה שאנו יודעים זאת], מפלי-מקום, לא עמד בנסיון!...

וטעם הדרך: מפני שענין זה היה נוגע ביותר לכללות מציאותו של אדם הראשון, שהרי זו היתה המצוה היחידה שהיתה לו [כלשון הזהר (חלק ב רסב, ב): "קודשא-ברי-הוא פקיד לך פקודא חדא"] - לכן השקיע היצר-הרע כחות ומאמצים מרובים ביותר כדי להכשילו.

מובן וגם פשוט שאין לזלזל חס-ושלום בכבודו של אדם הראשון, יציר כפיו של הקב"ה - חלילה וחס, ובפרט שאנו צאצאיו של אדם הראשון, הן כל בני נח, והן בני ישראל! - והמזכיר לעיל, הרי זה ענין המבואר בתורה, ומה גם שמזכירים זאת כדי לפעל הוספה בענין של יראת שמים כו' - שכאשר יהודי רואה שה"יצר" מתנגד ביותר לענין מסים, עליו לדעת שענין זה הוא ענין עקרי ביותר בעבודתו, ולכן כל כבד משקלו של היצר מטל על ענין זה דווקא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט כרך א עמ' 42)

להנאתך ולטובתך (רש"י יב, א) יש לפרש: **הנאה** - תוצאה חיובית הבאה מיד. **טובה** - פוללת תוצאות חיוביות הבאות לאחר זמן. ורש"י מפרש שזהו הכוונה ב"לך" מפני שכן ארע בפעל: **הנאה מידית** - היציאה מחרון, מקום של חרון אף של מקום, ומקום של עבודה-זרה. **טובה לאחר זמן** - כל הברכות שקבל כתוצאה מיציאה זו והליכתו לארץ כנען.

(ב) **וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גָּדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדָּלְהָ שְׁמֹךְ וְהִיא בְּרַכָּה:** ב' ואעבדנך לעם סג' ואברכנך ואגדלך שמוך ויהיה ברכה: ויהיה ברכה:

רש"י: **וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גָּדוֹל** - לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים: ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון וממעטת את השם, לכן הזקק לשלשה ברכות הללו, שהבטיחו על הבנים, ועל הממון ועל השם. (ספרים אחרים: וזהו: "אגדלה שמוך": תריני מוסיף אות על שמוך שעד עכשו שמוך אברם, מכאן ואילך, אברהם. ואברהם עולה רמ"ח, כנגד אבריו של אדם. ברש"י לשון). **וְאֶבְרַכְךָ** - בממון (בראשית רבה). **וְהִיא בְּרַכָּה** - הברכות נתונות בידך. עד עכשו היו בידך, ברכתך לאדם

דעת וקנים מבדלי התוספות - עוז והדר

התחיל השומר מטייל בו וראה שם שני אילנות, אחד טוען סם המות ואחד טוען סם חיים, וצריכין להשקות, ולא היה יכול להשקות זה בלא זה, אמר מה אשקה את הטוב ונמצא אני מחיה את הרע, ואם לא אשקה ימות הטוב, חזר ואמר אניח הכל עד שיבא בעל הפרדס ויעשה כרצונו (תנחומא שם). דבר אחר, **וְהִיא בְּרַכָּה**, לשון ציווי, שצוהו שכל מקום

הברכות בידך, מכאן ואילך מסורות בידך ותברך כל מי שתצדק. וכשרצה לברך את יצחק וראה עשו עתיד לצאת ממנו, לא רצה לברך, אמר אמתין עד שיבוא מי שמסר לי הברכות ויברכנו אם ירצה, הלא הוא דכתיב (להלן בה יא) ויהי אברהם מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו. משל למלך שיש לו פרדס נאה ומסרו לאוהבו לשמור ולהשקותו מים,

יב (ב) ואברכך. אני בעצמי ובבבדי (תנחומא ד): **ואגדלה שמוך**. שאוסיף אות אחת על שמוך למזון רמ"ח איבריך (תנחומא ישן חיי שרה ו), ונמצא גוף שלם ושם שלם (ראה נדרים לב): **וְהִיא בְּרַכָּה**. ברכתך קודמת לברכתך, שאומרים בתחילה 'מגן אברהם' ואחר כך 'מחיה המתים' (תנחומא ד). דבר אחר, **וְהִיא בְּרַכָּה**, שעד עכשו

ונח, ומעשׂו אתה תברך את אשר תחפץ (בראשית רבה). דבר אחר: "ואעשׂך לגוי גדול", זהו שאומרים: אלהי אברהם. "ואברכה", זהו שאומרים: אלהי יצחק. "ואגדלה שמך", זהו שאומרים: אלהי יעקב. יכול יהיו חותמין בכלן? תלמוד לומר: "והיה ברכה", כך חותמין ולא בהם. מארצה • וחלא כבר יצא משם עם אביו ובא עד חרן? אלא כך אמר לו: התרחק עוד משם וצא מבית אביך. אשר ארצה • לא גלה לו הארץ מיד, כדי לחבבה בעיניו ולתת לו שבר על כל דבור ודבור. פיוצא בו: (בראשית כב) "את בנה, את יחידך, אשר אהבת את יצחק". פיוצא בו (שם): "על אחד ההרים אשר אמר אליך". פיוצא בו (וינה ג): "וקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך".

(ג) **וְאֶבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ אֲאֹר וְנִבְרָכֹו בְּךָ כָּל מְשַׁפְּחַת הָאֲדָמָה:**
ג. וְאֶבְרָכָה מְבָרְכָךָ וּמְקַלְטָךָ אֵילִיט וְיִתְבָּרְכֹוּ בְּדִילֶךָ כָּל זֶרְעִית אֲרֻעָא:

כ"ט • וְנִבְרָכֹו בְּךָ • יֵשׁ אַגְדוֹת רַבּוֹת, וְזֶה פְּשׁוּטוֹ: אֲדָם אוֹמֵר לְבָנוֹ: 'תֵּהָא כְּאַבְרָהָם', וְכֵן כָּל "וְנִבְרָכֹו בְּךָ" שֶׁבְּמִקְרָא, וְזֶה מוֹכִיחַ: (בראשית מח) "בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאַפְרִים וְכַמְנַשֶּׁה".

(ד) **וַיִּלְךָ אֲבָרָם בְּאֶשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹוִי יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לֹוט וְאַבְרָם בֶּן־חַמֶּשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן:**
ד. וַיֵּלֶךְ אֲבָרָם בְּמֵלִיל עֶמָה יְיָ וַיֵּלֶךְ עֶמָה לֹוט וְאַבְרָם בֶּן שִׁבְעִין וְחֲמֵשׁ שָׁנִין בְּמִסְפָּקָה מִחָרָן:

(ה) **וַיִּקַּח אֲבָרָם אֶת־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לֹוט בֶּן־אֲחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן:**
ה. וַיִּקַּח אֲבָרָם אֶת־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לֹוט בֶּן־אֲחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן:

כ"י • אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן • שֶׁהִכְנִסָן תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׂכִינָה: אֲבָרָם מְגִיר אֶת הָאֲנָשִׁים וְשָׂרִי מְגִירָת הַנָּשִׁים, וּמַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב כָּאֵלּוּ עֲשָׂאוּם (לְכָךְ כְּתִיב: "אֲשֶׁר עָשׂוּ"). וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת שֶׁקָּנוּ לָהֶם, כְּמוֹ: (שם) ל"א "עֲשֵׂה אֶת כָּל הַכֶּבֶד הַזֶּה", לְשׁוֹן קִנְיָן, (במדבר כא) "וַיִּשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה חַיִּל", לְשׁוֹן קוֹנֵה וְכוּנֵס.

דעת וקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

שִׁלְךָ שִׁלְמֹד בְּנֵי אָדָם לְהַפִּיר בּוֹרְאָם וּלְבָרְכֹו, וְכֵן עָשָׂה, בְּדִכְתִּיב לְקַמִּיּוּה (פסוק ח) וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה', שֶׁאִמֵּר לוֹ הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ, וְהֵם לֹא הַפִּירוּהוּ, וּלְכָךְ וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ (פסוק י): תורה ג
(ג) **וְאֶבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ.** מִדְּרַשׁ תַּנְחוּמָא (ד), אֲמֵר לוֹ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְאַבְרָהָם, מִמֶּךָ יֵצֵא שְׂבֵט שְׁמִיכָךָ אֶת בְּנֵי, וְזֶה שְׂבֵט לֹוי שֶׁיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ כְּהֻנִּים שְׁמִיכָרִים אֶת יִשְׂרָאֵל, אֲמֵר לוֹ אֲבָרָהָם וְאוֹתוֹ שְׂבֵט מִי מְבָרְכֹו, אֲמֵר לוֹ אֲנִי אֲבָרְכְּכֶם, בְּדִכְתִּיב (במדבר וכו) וַאֲנִי אֲבָרְכֶם, הֵדָא הוּא דְכְּתִיב **וְאֶבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ.** וְנִרְאֶה לִי דְהֵינּוּ מַה שֶׁאִמְרוּ וַיֵּל בְּמִסְכַּת חוֹלִין (מט. עיי"ש) בְּרָכָה לְכַהֲנִים מִנָּא לָן, מוֹאֲבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ: **וְנִבְרָכֹו בְּךָ וְגו'.** כִּי יִתְעַבְּרוּ כָּל הַמְשֻׁפָּחוֹת, שֶׁהִפְלִי יִתְאוּ לְהִתְחַבֵּר

עמך. **וְנִבְרָכֹו,** לְשׁוֹן 'הַמְבָרִיךְ' (כלאים פ"ז מ"א): תורה ד
(ד) **וְאַבְרָם בֶּן חַמֶּשׁ שָׁנִים וְגו'.** וְקִשָּׁה שֶׁהָיָה בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים הָיָה לְאַחַר יְצִיאָתוֹ מִחָרָן, וּבִפְרֶשֶׁת בֹּא אֶל פְּרַעֲה (שמות יב מא) [מ]קְרָא דְוִיָּה מִקֶּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְגו' [נ]רְאָה [שִׁשׁ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה מְבָרִית בֵּין הַבְּתָרִים עַד שֶׁנִּזְלַד יִצְחָק, וְאַבְרָהָם הָיָה בֶן מֵאָת שָׁנָה כְּשֶׁנִּזְלַד יִצְחָק, וְאֵם בֶּן לֹא הָיָה אֲבָרָהָם בֵּין הַבְּתָרִים כִּי־אֵם בֶּן שְׁבָעִים. וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁשְׁתֵּי יְצִיאֹת הָיוּ, בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה כְּשֶׁהָיָה בֶן שְׁבָעִים, וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לֹוט, וּבְאַחֲרָיָה שָׁנָה נִשְׁבָּה לֹוט וְאַבְרָהָם כָּבַשׁ הַמְּלָכִים, וּמִיָּד הָיְתָה בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים, כִּי כֵן נִמְי פִּירֵשׁ ר"י גְּבִי אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (להלן טו א), כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'אַחֵר' סְמוּךְ, וְהֵינּוּ מִיָּד

שִׁלְךָ שִׁלְמֹד בְּנֵי אָדָם לְהַפִּיר בּוֹרְאָם וּלְבָרְכֹו, וְכֵן עָשָׂה, בְּדִכְתִּיב לְקַמִּיּוּה (פסוק ח) וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה', שֶׁאִמֵּר לוֹ הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ, וְהֵם לֹא הַפִּירוּהוּ, וּלְכָךְ וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ (פסוק י): תורה ג
(ג) **וְאֶבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ.** מִדְּרַשׁ תַּנְחוּמָא (ד), אֲמֵר לוֹ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְאַבְרָהָם, מִמֶּךָ יֵצֵא שְׂבֵט שְׁמִיכָךָ אֶת בְּנֵי, וְזֶה שְׂבֵט לֹוי שֶׁיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ כְּהֻנִּים שְׁמִיכָרִים אֶת יִשְׂרָאֵל, אֲמֵר לוֹ אֲבָרָהָם וְאוֹתוֹ שְׂבֵט מִי מְבָרְכֹו, אֲמֵר לוֹ אֲנִי אֲבָרְכְּכֶם, בְּדִכְתִּיב (במדבר וכו) וַאֲנִי אֲבָרְכֶם, הֵדָא הוּא דְכְּתִיב **וְאֶבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ.** וְנִרְאֶה לִי דְהֵינּוּ מַה שֶׁאִמְרוּ וַיֵּל בְּמִסְכַּת חוֹלִין (מט. עיי"ש) בְּרָכָה לְכַהֲנִים מִנָּא לָן, מוֹאֲבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ: **וְנִבְרָכֹו בְּךָ וְגו'.** כִּי יִתְעַבְּרוּ כָּל הַמְשֻׁפָּחוֹת, שֶׁהִפְלִי יִתְאוּ לְהִתְחַבֵּר

וְאִי־יִצְאָה שְׁנִיָּה קָאִי: תורה ה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 142)

אברהם מגיר את האנשים, ושרה מגירת את הנשים (רש"י יב, ה)

אין הפננה לגיור ממש, שהרי בפשוטו של מקרא לא מצינו בשום מקום שלפני מתן תורה חל על בני ישראל דין אחר מאשר על בני נח (מלבד מה שמזכיר במפרש - מצות מילה, ועוד). והאבות קימו מצות רק בתור חמרא שהם קבלו על עצמם. אלא הפננה היא שהכניסו תחת כנפי השכינה, שגם זה נקרא בשם גיור.

(ו) ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והפנעני אז בארץ:

רש"י ויעבר אברהם בארץ • נכנס לתוכה. עד מקום שכם • להתפלל על בני יעקב כשיבאו להלחם בשכם. אלון מורה • הוא שכם, הראהו הר גריזים והר עיבל, ששם קבלו ישראל שבועת התורה. והפנעני אז בארץ • היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם, שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו, שנאמר: (בראשית יד) "ומלכי צדק מלך שלם", לפיכך: "ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת", עתיד אני להחזירה לבניך, שהם מזרעו של שם.

(ז) וירא יהוה אל-אברהם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח ליהוה הנראה אליו:

רש"י ויבן שם מזבח • על בשורת הצדק ועל בשורת ארץ ישראל.

(ח) ויעתק משם ההרה מקדם לבית-אל ויט אהלה בית-אל מים והעי מקדם ויבן-שם מזבח ליהוה ויקרא בשם יהוה:

רש"י ויעתק משם • אהלו. מקדם לבית אל • במזרחה של בית אל, נמצאת בית אל במערבו, הוא שנאמר: "בית אל מים". אהלה • אהלה כתיב, בתחלה נטה את אהל אשתו, ואחר-כך את שלו (בראשית רבה). ויבן-שם מזבח • נתנבא שעתידין בניו להפשל שם על עון עכן, והתפלל שם עליהם.

(ט) ויסע אברהם הלוך ונסוע הנגבה:

רש"י הלוך ונסוע • לפרקים יושב כאן חדש או יותר, ונסוע משם ונוטה אהלו במקום אחר, וכל מסעיו הנגבה, ללכת לדרומה של ארץ ישראל, והיא לצד ירושלים. (פרוש: ירושלים היתה באמצע העולם וסוף ארץ ישראל, כך פרש בישיבה) שהיא בחלקו של יהודה, שנטלו בדרומה של ארץ ישראל, הר המוריה שהיא נחלתו (בבראשית רבה) •

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ח) ויט אהלה. פירש רש"י: אהלה כתיב, מלמד שבתחילה נטה אהל אשתו (ב"ר לט טו). ואם תאמר ויתגל בתוך אהלה (לעיל טא) דנח מאי דרשית ביה. ויש לומר דעשרת השבטים גלו על-ידי יין, דכתיב (עמ"ס ו' ט) השתים במזרקי יין (ב"ר לו ד), והם היו בשומרון שנקראת אהלה, דכתיב ביהחזקאל (כג ד) ויקרא לשומרון אהלה ולירושלם אהליבה: תורה ט

נפלה בחלקו של (שם) [חם]. ויש לומר דפלוגתא היא, שהרי בתורת כהנים (ויקרא יח א) מסיק מפני מה זכו הכהנים לישב בארצם ארבעים ושבע שנה יותר מן המצרים, כיצד, שבע שנותיות הברון קודם צוען מצרים, וארבעים שנה שישבו ישראל במדבר לאחר שחרבה מצרים, לפי שבררו חלק לאברהם הצדיק, ואמרו לו נשיא אלהים אתה בתוכנו (להלן כג א): תורה ז

(ו) והפנעני אז בארץ. פירש רש"י, שהיה הולך וכובש מזרעו של שם, שהארץ בחלקו של שם נפלה כשחילק נח לבניו הארץ. ותימא דבפרשת שלח לה פירש רש"י על קרא דוחרון שבע שנים נבנתה (במדבר יג כב) דמצרים נתן לבנו הגדול, אלא שהיתה מבונה מכל טוב על אחת משבעה בצוען, וכן מסיק בסוטה פרק ואלו נאמרין ודא, אלמא משמע דחרון שהיא מארץ ישראל

(י) וַיְהִי רָעַב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אֲבָרָם מִצִּיּוֹמָה לָגוֹר שָׁם
 יַהֲוֶה כִּפְנָא בְּאַרְעָא וַנְּחַת אֲבָרָם לְמַצְרִים
 לְאַתּוּתְכָא תַּמָּן אַרִי תַּקִּיף כִּפְנָא בְּאַרְעָא:
כִּי-כִבְדַּר הָרָעַב בָּאָרֶץ:

ש"י רָעַב בָּאָרֶץ • בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ לְכַבְדָּהּ, לְנִסּוֹתָהּ אִם יִהְיֶה אַחֵר דְּבָרֶיהָ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׁאָמַר לוֹ לָלֶכֶת אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן וְעַכְשָׁיו מֵשִׂיאוֹ לְצֵאת מִמֶּנָּה.

(יא) וַיְהִי בֹאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹאֹ מִצְרִימָה וַיֹּאמֶר
 אֶל-שָׂרֵי אֲשֶׁתּוֹ הִנֵּה-נָא יִדְעֵתִי כִּי אִשָּׁה יִפְתַּח-מִרְאָה
 יַאֲוֶהָ כַּד קָרִיב לְמִיעַל לְמַצְרִים וַאֲמַר
 לְשָׂרֵי אֲתַתָּה הֵא כָעַן יִדְעִית אַרִי אֲתַתָּא
 שְׁפִירַת חַיּוּוֹ אָתָּה:
אָתָּה:

ש"י הִנֵּה-נָא יִדְעֵתִי • מִדְּרַשׁ אַגָּדָה: עַד עַכְשָׁיו לֹא הִפִּיר בָּהּ מִתּוֹךְ צְנִיעוּת שְׂבִשְׁנֶיהֶם, וְעַכְשָׁיו הִפִּיר בָּהּ עַל-יְדֵי מַעֲשֶׂה. דְּבָר אַחֵר: מִנְּהַג הָעוֹלָם שֶׁעַל-יְדֵי טַרַח הַדֶּרֶךְ אָדָם מִתְבַּנֶּה, וְזֹאת עֲמֻדָה בִּיפְיָהּ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: "הִנֵּה-נָא" הַגִּיעָה הַשְׁעָה שֶׁיֵּשׁ לְדָאֵג עַל יְפִיָּהּ, יִדְעֵתִי זֶה יָמִים רַבִּים כִּי יִפְתַּח מִרְאָה אֹתָהּ, וְעַכְשָׁיו אָנוּ בָּאִים בֵּין אֲנָשִׁים שְׂחֹרִים וּמְכַעְרִים, אֲחִיהֶם שֶׁל כּוֹשִׁים, וְלֹא הִרְגְּלוּ בְּאִשָּׁה יְפָה, וְדוֹמָה לוֹ: (בראשית יט)

(יב) וַיְהִי כִּי-יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרִים וַאֲמָרוּ אֲשֶׁתּוֹ זֹאת
 וַיְהִי אֵתִי וַאֲתָךְ יַחֲיוּ:
 יב וַיְהִי כַּד (נ"י אַרִי) יַחֲיוּן יְתִיף מִצְרָאִי
 וַיִּמְרוּן אֲתַתָּה דָּא וַיִּקְטְלוּן יְתִי וַיְתִיף
 יְקִימִין:

(יג) אֲמָרִי-נָא אֲחֹתִי אָתָּה לְמַעַן יֵיטִב-לִי בַעֲבוּרְךָ
 וַחֲיִיתָה נִפְשִׁי בְּגִלְגָּלָה:
 ש"י לְמַעַן יֵיטִב-לִי בַעֲבוּרְךָ • יִתְּנוּ לִי מִתְּנוּת.

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (על-פי לקוטר-שיחות חזק טו, עמוד 487 – מיתון 'לקראת שבת')

הַתֵּר שְׂחִיטָה לְחֹלָה בַּשָּׁבֶת

אֲמָרִי-נָא אֲחֹתִי אָתָּה (יב, יג)

מִכָּאֵן שֶׁשׁוֹחֲטִין לְחֹלָה בַּשָּׁבֶת (מדרש פליאה)

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּפִרוּשׁ הַמִּדְרָשׁ, וּבִהְקָדִים הַקָּשִׁיָּא - לְחֻדוּדֵי: מִנְּא-לִיָּה לְאַבְרָם שֶׁהַמִּצְרִים יִהְיוּ אוֹתוֹ, וַיַּעֲבְרוּ עַל הָאֲסוּר דְּשִׁפְכוֹת דְּמִים, בְּכַדִּי שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עַל הָאֲסוּר דְּגִלּוּי עֲרִיּוֹת - אֲשֶׁת אִישׁ? וְאַחַד הַתְּרוּצִים הוּא, דְּבִמְעֵשָׁה הַהִרְיָגָה לֹא יַעֲבְרוּ עֲבָרָה אֶלָּא פַּעַם אַחַת. מִה-שְׁאִין-כֵּן כְּשִׁיקְחוּ אֶת שָׂרָה, וְאַבְרָם עוֹדֵנָה חַי, הָרִי בְּכָל בִּיאָה וּבִיאָה עוֹבְרִים עַל גִּלּוּי עֲרִיּוֹת - וְלוֹמַד הַמִּדְרָשׁ בְּכַגּוֹן דָּא בְּחֹלָה, אֲשֶׁר שׁוֹחֲטִין לְחֹלָה בַּשָּׁבֶת וְאִין אוֹמְרִים נֹאכִילָנוּ נְבִלָה. וּמִטַּעַם הַנֶּ"ל, שֶׁבְּנִבְלָה עוֹבֵר עַל כָּל כְּזָזִית וְכְזָזִית, מִה-שְׁאִין-כֵּן בְּשִׁחִטָּה שְׂאִינוּ עוֹבֵר אֶלָּא אֲסוּר אֶחָד. (ר"ן, הובא בשלחן-ערך רבינו אורח-חיים סימן שכח).

וְאִם תֹּאמַר מִה הַדְּמִיוֹן, הָרִי אֶצֶל אֲבָרָם שְׁנֵי הָאֲסוּרִים - שְׂפִיכוֹת דְּמִים וְגִלּוּי עֲרִיּוֹת - הֵיוּ שְׁנֵים בְּחֻמְתָּם, דְּבִשְׂנִיָּהֶם הוּא אֲסוּר מִיתָה. אֵף בְּחֹלָה, חֲלוּל שָׁבֶת הוּא אֲסוּר מִיתָה, וְאֵלּוּ אֲכִילַת נְבִלָה הוּא אֲסוּר לֹא, וּמִנְּא-לֵן שְׂרִבּוּי לֹאִין דּוֹחָה אֲסוּר מִיתָה?

דַּעַת זְקֵנִים מִבְּעִלֵי הַתּוֹסֵפוֹת - עוֹז וְהוֹדֵר

לֹא הָיָה לוֹ לִירָא שִׁיְהִרְגוּהוּ. וְיֵשׁ לוֹמַר כִּי טוֹב יְהִיָּה לָהֶם שִׁיְהִרְגוּהוּ וַיַּעֲשׂוּ עֲבִירָה דְּשִׁפְכוֹת דְּמִים פַּעַם אַחַת, מִשְׁבִּיבָאוּ עֲלֶיהָ בְּלֹא הַרְיָגָה, [דְּבָר אַחֵר] כִּי יְהִיוּ יִרְאִים הַמִּצְרִים פֶּן יַעֲזוּק עֲלֵיהֶם לְמַלְךְ: תוֹרָה יג

שִׁיְהִרְגוּהוּ אִם יֹאמַר שֶׁהִיא אֲשֶׁתּוֹ, מִכָּאֵן שִׁיְרָצוּ לְשַׁכֵּב עִמָּה וְהֵם מִצְוִיִּים עַל הָעֲרִיּוֹת (סנהדרין נו). וְתִימָה שֶׁהָרִי כְּמוֹ כֵּן מִצְוִיִּים עַל שְׂפִיכוֹת דְּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל טו) שֶׁפֶךְ דָּם הָאָדָם וְגו', וְאִם יוֹדֵעַ הוּא שֶׁהִיוּ נִזְהָרִין עַל מַה שֶּׁהֵם מִצְוִיִּין, אִם כֵּן

(יא-יב) הִנֵּה נָא יִדְעֵתִי וְגו'. פִּירֵשׁ הָרִב יוֹסֵף קָרָא, הִנֵּה נָא יִדְעֵתִי שִׁיְהִרְגוּנִי וַיִּקְחוּ אוֹתָךְ כִּי אִשָּׁה יִפְתַּח מִרְאָה אֹתָהּ, וְקָאִי אֶקְרָא דְּבִתְרִיָּה דְּוְהִיָּה כִּי יִרְאוּ אוֹתָךְ וְגו'. וְהִרְגוּ אוֹתָהּ. מִשְׁמַע שֶׁהָיָה מִתְּנִירָא

שיעור יומי ליום שני ו' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יב - פרשת לך-לך לא

ויש לומר, דבאמת היו יכולים לעבור על גלוי עריות ללא חמור האסור דמיתה, על-ידי ביאה שלא כדרכה, דבגנח אינו נהרג עליה, רק שמכער הדבר. וכן לא יעשה אפילו באומות העולם, שבגנח גדרו עצמן מן העריות. עוד יש לומר באפן אחר: דאם היו המצרים לוקחים אותה בחזקה, ולא היה יכול למנע אותה מהם הרי זה בגדר יאוש, וכדין לסטים (בבא קמא קיד, א). ויש לומר שהיתה מתגרשת בזה, דבגנח חלות הגרושין הוא על-ידי שפוךשים זו מזה, ואין צרך בגט - ואין בזה אסור אשת איש כיוצא דבר מכער. ומזה שהמצרים היו מעדיפים לעבור על שפיכות דמים - אסור אחד, ולא על גלוי עריות - רבוי אסורים קלים (פנ"ל), מפאן ששוחטים לחולה בשבת - אסור מיתה, ואין מאכילין אותו נבלה - רבוי לאוין.

♦ יום שני ו' מרחשון ♦

(יד) ויהי כבוא אברהם מצרימה ויראו המצרים את-האשה כי-יפה הוא מאד:
יד ויהי כד על אברהם למצרים ויחזו מצראי ית אתמא ארי שפירא היא לחדא:

כס"א ויהי כבוא אברהם מצרימה • היה לו לומר כבואם מצרימה, אלא למד שהטמין אותה בתבה, ועל-ידי שתבעו את המכס, פתחו וראו אותה.

(טו) ויראו אתה שרי פרעה ויהללו אתה אל-פרעה ויתקח האשה בית פרעה:
טו ויחזו יתה רבכבי פרעה ושכחו יתה לפרעה ואדברת אתמא לבית פרעה:

כס"ב ויהללו אתה אל-פרעה • הללוה בניהם לומר: 'הגונה זו למלך'.

(טז) ולאברהם היטיב בעבורה ויהי לו צאן ובהם וחמרים ועבדים ושפחות ואתנת וגמלים:
טז ולאברהם היטיב • פרעה בעבורה.

(יז) וינגע יהוה את-פרעה נגעים גדלים ואת-ביתו על-דבר שרי אשת אברהם:
יז ואיתי יי על פרעה מכתשין רבכבין ועל אנש ביתה על עיסק שרי אתת אברהם:

כס"ג וינגע ה' וגו' • במכת ראתן לקה, שהתשמיש קשה לו (בראשית רבה). ואת ביתו • כתרגומו: 'ועל אנש ביתה', (ומדרשו: לרבות קתליו ועמודיו וכליו, ברש"י ישן). על דבר שרי • על-פי דבורה. אומרת למלאך: הן! והוא מכה.

(יח) ויקרא פרעה לאברהם ויאמר מה-זאת עשית לי למא לא-הגדת לי כי אשתך הוא:
יח ויקרא פרעה לאברהם ואמר מה דא עבדת לי למא לא חוייתא לי ארי אתמך היא:

(יט) למא אמרת אחתי הוא ואקח אתה לי לאשה ועתה הנה אשתך קח ולך:
יט למא אמרת אחתי היא ודברית יתה לי לאתו ובען הא אתמך דבר ואיזל:

כס"ד קח ולך • לא באבימלך שאמר לו: "הנה ארצי לפניך", אלא אמר לו: לך ואל תעמד, שהמצרים שטופי זמה הם, שנאמר: (יחזקאל כב) "וורמת סוסים ורמתם".

(ב) וַיֵּצְאוּ עִלְיָו פִּרְעָה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ:
כ ופקיד עלוהי פרעה גוברין ואלויאו ונתה
ונת אתתה ונת כל דילה:

ה"י ויצאו עליו • על אודותיו, לשלחו ולשמו • וישלחו • בתרגומו: 'ואלויאו'.

יג (א) וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־
לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגְבָה:
א וסליק אברם ממצרים הוא ואתתה וכל
דילה ולוט עמה לדרומא:

ה"י ויעל אברם וגו' הנגבה • לבא לדרומא של ארץ ישראל, כמו שאמר למעלה: "הלוך ונסוע הנגבה",
להר המוריה, ומכל־מקום בשהוא הולך ממצרים לארץ כנען, מדרום לצפון הוא מהלך, שארץ מצרים
בדרומא של ארץ ישראל, כמו שמוכיח במסעות ובגבולי הארץ.

(ב) וְאַבְרָם בָּבַד מֵאֵד בַּמִּקְנָה בַּכֶּסֶף וּבַהֶבֶל:
ה"י בבד מאד • טעון משאות.

(ג) וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנֶּגֶב וְעַד־בֵּית־אֵל עַד־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אֵהְלָה בַּתְּחֵלָה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין
הָעֵי:
ג ואזל למטלנוהי מדרומא ועד בית אל עד
אתרא די פרס תמן משפנה בקדמיתא בין
בית אל ובין עי:

ה"י וילך למסעיו • כשחזר ממצרים לארץ כנען, היה הולך ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים,
למקד 'דרך ארץ': שלא ישנה אדם מאכסניה שלו. דבר אחר: (כ"ד) בחזרתו, פרע הקפותיו. מנגב • ארץ
מצרים בדרומא של ארץ כנען.

(ד) אֶל־מָקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם בְּרֹאשֹׁנָה
וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה:
ד לאתר מדבחא די עבד תמן בקדמיתא
וצלי תמן אברם בשמא די:

ה"י אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם בְּרֹאשֹׁנָה וַיִּקְרָא שָׁם • ואשר קרא שם אברם בשם ה'. וגם יש לומר, ויקרא שם
עכשו בשם ה'.

♦ יום שלישי ז' מרחשון ♦

(ה) וְגַם־לְלוֹט הִהָלֵךְ אֶת־אַבְרָם הָיָה צֹאן־וּבָקָר
וְאֵהָלִים:
ה ואף ללוט היה צאן־וּבָקָר
ותורין ומשקנין:

ה"י וההלך את־אברם • מי גרם שהיתה לו זאת? - הליכתו עם אברם.

(ו) וְלֹא־נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לִשְׁבַת יַחֲדוֹ כִּי־הָיָה
רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁבַת יַחֲדוֹ:
ו לא־נשא אותם הארץ לשבת יחדו כי־היה
רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו:

ה"י וְלֹא־נָשָׂא אֹתָם • לא היתה יכולה להספיק מרעה למקניהם, ולשון קצר הוא, וצריך להוסיף עליו,
כמו "ולא נשא אותם מרעה הארץ", לפיכך כתב "ולא נשא" בלשון זכר.

(ז) וַיְהִי־רִיב בֵּין רַעֲי מִקְנֵה־אַבְרָם וּבֵין רַעֲי מִקְנֵה־
לוֹט וַהֲכַנְעִי וַהֲפָרְזִי אִזּוּ יָשָׁב בָּאָרֶץ:
ז והות מצותא בין רעי בעירה דאברם ובין
רעי בעירה דלוט וכנענאה ופרזאה כן
תיב בארעא:

שיעור יומי ליום שלישי ז' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יג - פרשת לך-לך לג

כ"י א ויהי-ריב. לפי שהיו רועיו של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים: נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש, ולוט יורשו, ואין זה גזל, והכתוב אומר: "והפנעני והפרזי אז ישב בארץ", ולא זכה בה אברם עדין (כ"ד).

(ח) ויאמר אברם אל-לוט אל-נא תהי מריבה ביני ובינך ובין רעי ובין רעיך פיאנשים אחים אנחנו: כ"י א אנשים אחים. קרובים, ומדרש אגדה: דומין בקלסתר פנים. ויאמר אברם ללוט לא כען תהי מצותא בינא ובינך ובין רענתי ובין רעותך ארי גיברין אחין אנחנו:

(ט) הלא כל-הארץ לפניך הפרד נא מעלי אם השמאל ואימנה ואם-הימין ואשמאילה: ט הלא כל ארעא קדמך אתפרש כען מלותי אם את לצפונא ואנא לדרומא ואם את לדרומא ואנא לצפונא:

כ"י א אם השמאל ואימינה. בכל אשר תשב (ואשב), לא אתרחק ממך, ואעמד לך למגן ולעזר, וסוף דבר הצריך לו, שנאמר: (לקמן יד) "וישמע אברם כי נשבה אחיו וגו'". ואימינה. אימין את עצמי, כמו: "ואשמאילה", אשמאיל את עצמי. ואם תאמר: היה לו לנקד 'ואימינה', כך מצינו במקום אחר: (שמואל ב יד) "אם אש להימין" ואין נקוד להימין.

(י) וישא-לוט את-עיניו וירא את-כל-כפר הירדן כי כלה משקה לפני שחת יהוה את-סדם ואת-עמרה כגן-יהוה בארץ מצרים באכה צער: י ויזקף לוט ית עינוהי וחזא ית כל מישר ירדנא ארי כלה בית שקנא קדם חבלות יי ית סדום וית עמרה כגנינתא דיי פארעא דמצרים מטי לצער:

כ"י א כי כלה משקה. ארץ נחלי מים. לפני שחת ה' את-סדם ואת-עמרה. היה אותו מישור. כגן ה'. לאילנות. בארץ מצרים. לזרעים (כ"ה). באכה צער. עד צער. ומדרש אגדה דורשו לגנאי: על שהיו שטופי זמה, בחר לו לוט בשכונתם. במסכת הוריות.

(יא) ויבחר-לו לוט את כל-כפר הירדן ויסע לוט ומקדמו ויפרדו איש מעל אחיו: יא ובחר לה לוט ית כל מישר ירדנא ונטל לוט מקדמין ואתפרשו גבר מלות אחיהי:

כ"י א כפר. מישור, כתרגומו. מקדם. נסע מאצל אברם (ממזרח) והלך לו למערבו של אברם, נמצא נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגדה: הסיע עצמו מקדמונו של עולם, אמר: אי אפשר לא באברם ולא באלהיו.

(יב) אברם ישב בארץ-כנען ולוט ישב בערי הכפר ויאהל עד-סדם: יב אברם יתב בארעא דכנען ולוט יתב בקירוי מישרא ופרס עד סדום:

כ"י א ויאהל. נטה אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום.

(יג) ואנשי סדם רעים וחטאים ליהוה מאד: יג ואנשי דסדום בישינ בממונהון וחיבין בגויתיהון קדם יי לחדא:

כ"י א ואנשי סדם רעים. ואף-על-פי-כן לא נמנע לוט מלשכן עמם. ורבותינו (יומא לח) למדו מכאן: (משלי ט) "ושם רשעים ירקב". רעים. בגופם. וחטאים. בממונם. לה' מאד. יודעים רבונם ומתפונים למרד בו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 42)

ורבותינו למדו מכאן, שם רשעים ירקב (רש"י יג, ג)

וקשה, הרי "ושם רשעים ירקב" הוא מקרא מלא ב'משלי' (י, ז), ואיך אומר רש"י שרבותינו למדוהו מכאן. ויש לומר, דהנה ב'משלי' שם מפרש רש"י שאין מזכירים שם רשע (רקבון עולה בשמים, שאין אדם חפץ להזכיר שמו, והוא משתכח מאליו), ומכאן למדו שפאשר מזכירים שמו מגנים אותו.

**(יד) ויהיה אמר אל-אברהם אחרי הפרד-לוט מעמו
שא נא עיניך וראה מן-המקום אשר-אתה שם
צפנה ונגבה וקדמה וימה:**

רש"י: אַחֲרֵי הַפָּרֶד-לוֹט • כָּל זְמַן שֶׁהִרְשַׁע עָמוֹ, הָיָה הַדְּבֹר פּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ. (ולעיל שהיה לוט אצלו וכתבי: "ונרא ח' אל אברהם", באותה שעה פשר היה, וקל להבין) •

**(טו) כי את-כל-הארץ אשר-אתה ראה לך אתנגה
ולזרעך עד-עולם:**

**(טז) ושמתי את-זרעך בעפר הארץ אשר אס-יוכל
איש למנות את-עפר הארץ גם-זרעך ימנה:**
רש"י: אֲשֶׁר אִם-יֹכֵל אִישׁ • כָּשֶׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲפֹר לְהַמְנוֹת, כֵּן וְזָרַע לֹא יִמְנֶה.

**(יז) קום התהלך בארץ לארבה ולרחבה כי לך
אתנגה:**

**(יח) ויאהל אברהם ויבא וישב באלני ממרא אשר
בחרון ויבן-שם מזבח ליהוה:**
רש"י: מִמְּרָא • שָׁם אָדָם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"ז ע' 63 ואילך - מתוך 'לקראת שבח')

לשם שמים - ותו לא

"ויאהל אברהם ויבא וישב באלני ממרא אשר בחרון ויבן שם מזבח לה'" (יח, יג)

לעיל מיניה מספר הכתוב על שני מזבחות שבנה אברהם (יב, זח), ורש"י במקום מפרש הטעם לבניית מזבחות אלה. על המזבח הראשון הוא מפרש שבנאו אברהם "על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל", ועל המזבח השני (שבנה בסמיכות ל'ע') כתב: "נתנבא שעתידין בניו להפשל שם על עון עכן והתפלל שם עליהם".

ומעתה יש לתמוה, למה בנדון-דין - המזבח השלישי שבנה בחרון - שתק רש"י ולא נתן שום טעם לבניית מזבח זה? ויש לבאר, שמזבחות אלו נבנו בהדרגה, באופן דמן הקל אל הכבד:

את המזבח הראשון בנה אברהם "על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל" - היינו, בקשר עם צרכיו שלו, זה שיהיה לו זרע ונחלה בארץ; המזבח השני נבנה במטרה נשגבה יותר, כפרת עוונות - "שעתידין להפשל על עון עכן והתפלל עליהם"; ואילו המזבח השלישי יש מעלה יתירה, שהוא נבנה לשם שמים בלבד, בלי שום פגנה של תועלת לאדם.

וזהו שרש"י אינו מפרש כלום בטעם בנית מזבח זה, כי אברהם לא בנה אותו לשם פגנה "צדדית" אלא רק לכבודו יתברך, ותו לא מידי.

וימתק לפי-זה מקום המזבח - בחרון: 'בחרון' מלשון חיבור (זח"א קכב, ב (מהנ"ע). ככה, א. ועוד); ואמיתית הקשר והחיבור עם הקב"ה הוא פאשר האדם אינו חושב על תועלת לעצמו אלא מכון אף ורק לכבודו יתברך.

♦ יום רביעי ח' מרחשון ♦

יד (א) וַיְהִי בַיּוֹם אֲמַרְפֶּל מֶלֶךְ־שֹׁנַר אֲרִיז מֶלֶךְ
אֶלְסַר כְּדָרְלֶעֶמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעֵל מֶלֶךְ גּוֹיִם:

הש"י אַמְרָפֶל • הוּא נִמְרֹד שְׂאֵמֶר לְאַכְרָהָם: 'פֶּל לְתוֹף כְּבִשָּׁן הָאֵשׁ' (כ"ד) • מֶלֶךְ גּוֹיִם • מָקוֹם יֵשׁ שְׁשֻׁמוֹ
גּוֹיִם, עַל שֵׁם שְׁנִתְקַבְּצוּ שָׁמָּה מִכָּפָה אֲמוֹת וּמִקּוֹמוֹת וְהִמְלִיכוּ אִישׁ עָלֵיהֶם, וְשֻׁמוֹ תִּדְעֵל (כראשית רבה) •

(ב) עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת־כְּרַע מֶלֶךְ סֹדֶם וְאֶת־כְּרַע
מֶלֶךְ עֶמְרָה שְׁנָאָב • מֶלֶךְ אֲדָמָה וְשִׁמְאָבֶר מֶלֶךְ
צִבּוֹיִם וּמֶלֶךְ בָּלַע הִיא־צֶעֶר:

הש"י כְּרַע • רַע לְשָׂמִים וְרַע לְבָרִיּוֹת • כְּרַשֵּׁע • שְׁנִתְעַלָּה כְּרַשֵּׁעוֹ • שְׁנָאָב • שׁוֹנָא אָבִיו שְׁבַשְׁמִים • שְׁמָאָבֶר •
שֵׁם אָבִיר לְעוֹף וְלִקְפוּץ וְלִמְרֹד בְּהַקְדוּשׁ־כְּרוֹף־הוּא • בָּלַע • שֵׁם הָעִיר •

(ג) כָּל־אֱלֹהֵי חֲבֵרֹו אֶל־עֶמֶק הַשָּׂדִים הוּא יָם הַמֶּלַח:

הש"י עֶמֶק הַשָּׂדִים • כֶּף שָׁמוֹ, עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ בּוֹ שְׂדוֹת הַרְבֵּה, וּמִדְרָשִׁי אֲגָדָה יֵשׁ הַרְבֵּה • הוּא יָם הַמֶּלַח •
לְאַחֵר זְמַן נִמְשָׁךְ הָיָה לְתוֹכוֹ וְנִעְשָׂה יָם הַמֶּלַח • וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה אוֹמֵר שְׁנִתְבַּקְּעוּ הַצּוּרִים סְבִיבוֹתָיו וְנִמְשְׁכוּ
יָאֹרִים לְתוֹכוֹ •

(ד) שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־כְּדָרְלֶעֶמֶר וְשִׁלְשִׁי
עָשָׂרָה שָׁנָה מָרְדּוּ:

הש"י שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה עָבְדוּ • חֲמִשָּׁה מְלָכִים הָלְלוּ אֶת כְּדָרְלֶעֶמֶר •

(ה) וּבְאַרְבַּעַ עָשָׂרָה שָׁנָה בָּא כְּדָרְלֶעֶמֶר וְהַמְּלָכִים
אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיִּכּוּ אֶת־רַפָּאִים בְּעִשְׂתֵּרֶת קֳרָנִים וְאֶת־
הַזּוּזִים בָּהֶם וְאֶת הָאִימִים בְּשׁוּה קֳרִיתִים:

הש"י וּבְאַרְבַּעַ עָשָׂרָה שָׁנָה • לְמִרְדָּן • בָּא כְּדָרְלֶעֶמֶר • לִפִּי שֶׁהוּא הָיָה בַּעַל הַמַּעֲשָׂה, נִכְנַס בְּעֵבֶי הַקּוֹרָה •
וְהַמְּלָכִים וְגו' • אֵלֶּה שְׁלֹשָׁה מְלָכִים • הַזּוּזִים • הֵם זְמוּזִימִים •

(ו) וְאֶת־הַחֲרִי בַּהֲרָם שִׁעִיר עֵד אֵיל פֶּאֶרָן אֲשֶׁר
עַל־הַמִּדְבָּר:

הש"י בַּהֲרָם • בְּהֵר שְׁלֹהֶם • אֵיל פֶּאֶרָן • כְּתוּבָהּ מִיִּשְׂרָאֵל • וְאוֹמֵר אֲנִי שְׂאִין 'אֵיל' לְשׁוֹן מִישׁוֹר, אֵלֶּה
מִישׁוֹר שֶׁל פֶּאֶרָן 'אֵיל' שָׁמוֹ, וְשֶׁל מִמְּרָא 'אֵלוֹנִי' שָׁמוֹ, וְשֶׁל יֶרֶדָן 'כְּפָר' שָׁמוֹ, וְשֶׁל שְׁטִים 'אָבֶל' שָׁמוֹ:

דעת וקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

יד (א) אֲרִיז מֶלֶךְ אֶלְסַר • מִכָּאן רָמַז לְמָה שְׂאֵמֶר וְחִקְמִינוּ י"ל (בכורות מט) הִלְכָה כְּשִׁמוּאֵל בְּדִינִי וּכְרַב בְּאִיסוּרִי •
'אֲרִיז' הוּא שְׁמוּאֵל (שבת נג), וְנִקְרָא אֲרִיז עַל שֵׁם שֶׁהִלְכָה כְּמוֹתוֹ בְּדִינִי, דְּאֲרִיז לְשׁוֹן מְלָכוֹת הִיא, כְּמוֹ לֹא
רִיכָא וְלֹא בֵּר רִיכָא (כ"ד ד), וְהָכִי פִירוּשׁוֹ, אֲרִיז מֶלֶךְ אֵלֶּה סָר, כְּלוּמָר, אֵלֶּה מֵאִיסוּר דְּהִלְכָתָא כְּרַב: תוֹרָה ב

שיעור יומי ליום רביעי ח' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יד - פרשת לך-לך

"אָבֵל הַשָּׂטִים", וְכֵן "בַּעַל גָּד" בַּעַל שְׁמוֹ, וְכֻלָּם מִתְּרַגְּמֵינָא 'מִיִּשְׂרָא' וְכָל אֶחָד שְׁמוֹ עָלָיו. עַל-הַמִּדְבָּר • אָבֵל הַמִּדְבָּר, כְּמוֹ: (במדבר ב) "וְעָלִיו מִטָּה מְנֻשָּׁה".

וְתָבוּ וְאָתוּ לְמִיִּשְׂרָא פְּלוּג דִּינָא הִיא רָקָם
וּמָחוּ יָת כָּל חֻקְל עֲמֻלָּאָה וְאַף יָת
אֲמֻרָאָה דִּיתִיב בְּעֵין גָּדִי:

(י) וַיָּשָׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-עֵין מִשְׁפָּט הוּא קָדֵשׁ וַיָּבֹאוּ
אֶת-כָּל-שְׂדֵה הָעַמְּלָקִי וְגַם אֶת-הָאֲמֹרִי הַיֵּשֵׁב

בְּחֻצֵּי תַמָּר:

חֲס"י • עֵין מִשְׁפָּט הוּא קָדֵשׁ • עַל שֵׁם הָעֵתִיד, שְׁעֵתִידִין מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְהַשְׁפֵּט שָׁם עַל עֲסָקֵי אוֹתוֹ הָעֵין, וְהֵם מִי מְרִיבָהּ. וְאוֹנֶקְלוֹס תְּרַגְּמוּ כַפְּשׁוּטִי: מְקוֹם שֶׁהָיוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה מִתְּקַבְּצִים שָׁם לְכָל מִשְׁפָּט. שְׂדֵה הָעַמְּלָקִי • עֵדִין לֹא נִוְלַד עַמְּלָק, וְנִקְרָא עַל שֵׁם הָעֵתִיד. בְּחֻצֵּי תַמָּר • הִיא עֵין גָּדִי, מְקָרָא מְלָא (בדברי הימים ב) בִּיהוֹשָׁפָט. ◊

חֲנוּכָּה מְלָכָא דְסָדוּם וּמְלָכָא דְעַמּוּרָה
וּמְלָכָא דְאַדְמָה וּמְלָכָא דְצִבּוֹיִם וּמְלָכָא
דְּכַלְע הִיא צוּר וְסִדְרוֹ עֲמַהוּן קָרְבָּא
בְּמִיִּשְׂרָא חֻקְלָא:

(ח) וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סָדוּם וּמֶלֶךְ עַמּוּרָה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ
צִבּוֹיִם וּמֶלֶךְ כַּלְע הוּא-צֹר וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה
בְּעֵמֶק הַשִּׁדִּים:

ט טַעַם בְּדִרְלֵעָמֹר מְלָכָא דְעִילָם וְתִדְעַל
מְלָכָא דְעַמּוּרָה וְאַמְרָפֶל מְלָכָא דְכַלְע
וְאַרְיוֹן מְלָכָא דְאַלְסָר אַרְבַּעַה מְלָכִין לְקַבֵּיל
חֻמְשָׁא:

(ט) אֵת בְּדִרְלֵעָמֹר מֶלֶךְ עִילָם וְתִדְעַל מֶלֶךְ גּוֹזִים
וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שֹׁנָר וְאַרְיוֹן מֶלֶךְ אֶלְסָר אַרְבַּעַה
מְלָכִים אֶת-הַחֲמִשָּׁה:

חֲס"י • אַרְבַּעַה מְלָכִים וְגו' • וְאַף-עַל-פִּי-כֵן נִצְחוּ הַמוֹעֲטִים, לְהוֹדִיעַךָ שְׂגִבּוּרִים הָיוּ, וְאַף-עַל-פִּי-כֵן לֹא נִמְנַע אֲבָרָם מִלְרֹדֶף אַחֲרֵיהֶם.

י וּמִיִּשְׂרָא חֻקְלָא בִּירִין בִּירִין מִסָּקֵן חִימָרָא
וְעָרְקוּ מְלָכָא דְסָדוּם וְעַמּוּרָה וּנְפְלוּ תַמָּן
וְדִאֲשַׁתְּאָרוּ לְטוּרָא עָרְקוּ:

(י) וַעֲמַק הַשִּׁדִּים בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמָר וַיִּנְסוּ מֶלֶךְ-סָדוּם
וְעַמּוּרָה וַיִּפְּלוּ-שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים הָרָה נָסוּ:

חֲס"י • בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמָר • בְּאֶרֶת הָרֶבֶה הָיוּ שָׁם שְׁנוּטִלִין מִשָּׁם אֲדָמָה לְטִיט שֶׁל בִּנְיָן. וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה, שֶׁהָיָה הַטִּיט מְגֻבֵּל בָּהֶם וְנַעֲשֶׂה נֶס לְמֶלֶךְ סָדוּם שֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּאֵמֻת מִקְצָתָן שְׁלֹא הָיוּ מֵאֲמִינִין שְׁנִיצוֹל אַבְרָהָם מֵאוֹר כְּשֶׁהָיוּ מִכְּשֵׁן הָאֵשׁ, וְכִיּוֹן שֶׁיֵּצֵא זֶה מִן הַחֲמָר, הָאֲמִינִי בְּאֲבָרָהֶם לְמַפְרַע (כ"ו). הָרָה נָסוּ • לְהָר נָסוּ, הָרָה כְּמוֹ לְהָר, כָּל תִּבְיָה שֶׁצְרִיכָה לְמַד בְּתַחֲלָתָהּ הַטִּיל לָהּ ה"א בְּסוּפָהּ. וַיֵּשׁ חֲלוּק בֵּין הָרָה לְהָהָרָה, שֶׁה"א שְׁבִסוּף הַתִּבְיָה עוֹמֶדֶת בְּמִקְוֶה לְמַד שְׁבִרָאָהּ, אָבֵל (סְפָרִים אֲחֵרִים: ז) אֵינָה עוֹמֶדֶת בְּמִקְוֶה לְמַד וְנִקְוֶדָה (סְפָרִים אֲחֵרִים: לִנְדָר) פִּתְחָה תַּחֲתֶיהָ, וְהָרִי "הָרָה" כְּמוֹ לְהָר, אוֹ כְּמוֹ אֶל הָר, וְאֵינוֹ מְפָרֵשׁ לְאִיזָה הָר, אֲלֹא שְׁכָל אֶחָד נֶס בְּאֲשֶׁר מָצָא הָר תַּחֲלָה. וְכִשְׁהוּא נֹתֵן ה"א בְּרָאָהּ לְכַתֵּב הָהָרָה, אוֹ הַמִּדְבָּרָה, פִּתְרוּנוֹ כְּמוֹ אֶל הָהָר, אוֹ כְּמוֹ לְהָהָר (לְהָר), וּמִשְׁמַע לְאוֹתוֹ הָר הַיָּדוּעַ וּמִפְרָשׁ בְּפִרְשָׁהּ.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת עִמ' 1 עִמ' 46)

לְהָר נָסוּ. הָרָה, כְּמוֹ לְהָר (רש"י יד, ט)

לֹא פִרַשׁ כֵּן עַל מָה שֶׁנֶּאֱמָר לְעִיל "לְלַכֵּת אֶרְצָה כְּנָעַן". וַיֵּשׁ לוֹמַר, שֶׁבָּא לְמַדְנֹה שְׁלֹא נִפְרַשׁ "וְהַנִּשְׁאָרִים הָרָה" (אֵלוֹ שֶׁנִּשְׁאָרוּ בָּהָר) - נָסוּ. וְהֵינּוּ, שֶׁאֵלּוֹ שֶׁהָיוּ בְּעֵמֶק, בּוֹ נִעְרְכָה הַמִּלְחָמָה, נִפְּלוּ לְתוֹךְ בְּאֶרֶת הַחֲמָר, וְאֵלּוֹ אֵלּוֹ שֶׁנִּשְׁאָרוּ בָּהָר - נִמְלָטוּ. וְלִפִּי זֶה יִמָּתֵק מִה שֶׁמַּעֲתִיק בְּדִבּוּר-הַמִּתְחִיל גַּם תִּבְת "נָסוּ".

(יא) וַיִּקְחוּ אֶת-כָּל-רֶכֶשׁ סָדוּם וְעַמּוּרָה וְאֶת-כָּל-
אֲבָלָם וַיִּלְכוּ:

(יב) וַיִּקְחוּ אֶת־לֹט וְאֶת־רֵכְשׁוֹ בֶּן־אָחִי אַבְרָם וַיֵּלְכוּ
וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסֹדֶם:
יב וַיִּשְׁבוּ יֵת לֹט וְיֵת קִנְיָה בֶר אָחוּי
דַּאֲבָרָם וַאֲזָלוּ וְהוּא יֵתב בְּסֹדֶם:

כ"י וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסֹדֶם • מִי גֵרָם לֹ זֹאת? יִשְׁכְּתוּ בְּסֹדֶם.

(יג) וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֶבְרִי וְהוּא שָׁכֵן
בְּאַלְנֵי מִמְרָא הָאֲמֹרִי אָחִי אֲשֶׁלֹּא וְאָחִי עֶגְרִי וְהֵם
בְּעֵלֵי בְרִית־אַבְרָם:
יג וְאַתָּא מְשִׁיבָא וְחִי לְאַבְרָם עֲבָרָא וְהוּא
שָׁרִי בְּמִישְׁרֵי מִמְרָא אֲמֹרָא אָחוּי
דַּאֲשָׁכּוּל וְאָחוּי דְּעֶגְרִי וְאַנְשֵׁי קִנְיָה
דַּאֲבָרָם:

כ"י וַיָּבֹא הַפְּלִיט • לְפִי פְּשׁוּטוֹ: זֶה עוֹג שְׁפֹלֵט מִן הַמְּלָחָמָה, וְהוּא שְׁכֵתוּב: (דברים ג) "כִּי יֵרָק מֶלֶךְ הַבָּשָׁן
נִשְׁאָר מֵיֵתֵר הָרְפָאִים", וְזֶהוּ 'נִשְׁאָר', שֶׁלֹּא הִרְגוּהוּ אֲמֹרָא וְחֲבָרִיו כְּשֶׁהִפּוּ הָרְפָאִים בְּעֶשְׂתוֹת קִנְיָה, וְהוּא
תַּנְחוּמָא. וּמִדְּרַשׁ בְּרַאשִׁית רַבָּה: זֶה עוֹג שְׁפֹלֵט מִדּוֹר הַמְּבּוּל, וְזֶהוּ מֵיֵתֵר הָרְפָאִים, שְׁנֵאֲמַר: (לעיל ו) "הַנְּפִילִים
הָיוּ בְּאֶרֶץ וָגוֹ", וּמִתְבָּרֵן שֶׁהִרְגוּ אַבְרָם וְיִשָּׂא אֶת שָׂרָה. הָעֶבְרִי • שָׂבָא מַעְבֵּר הַנְּהָר (בראשית רבה). בְּעֵלֵי
בְרִית־אַבְרָם • שְׁפָרְתוֹ עִמּוֹ בְרִית. (ספרים אחרים, דָּבָר אַחֵר: שֶׁהָיָא לֹ עֶצָה עַל הַמִּילָה, כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרָשׁ בְּמִקּוֹם אַחֵר).

(יד) וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיֵּרָק אֶת־חֲנִיכָיו
וַיִּלְדִּי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דֵּן:
יד וְשָׁמַע אַבְרָם אֲרִי אֲשֶׁתְּבִי אָחוּי וְזָרִיז יֵת
עוֹלְמוֹהִי יִלְדִּי בֵיתָה תֵּלַת מֵאָה וּתְמַנִּי עֶסֶר
וַיִּרְדֹּף עַד דֵּן:

כ"י וַיֵּרָק • כְּתַנּוּמוֹ 'וְזָרִיז', וְכֵן: "וְהָיִקְתִּי אֶחָדֵיכֶם חֶרֶב", אֲזִידֵן בְּחֶרֶבִי עֲלֵיכֶם, וְכֵן: (שמות טו) "אֲרִיק
חֶרֶבִי", וְכֵן: (תהלים לה) "וְהָרַק חֲנִית וּסָגֵר". חֲנִיכָיו • חֲנָכּוֹ כְּתִיב (ס"א קרי) זֶה אֲלִיעֶזֶר שֶׁחֲנָכּוֹ לְמִצְוֹת, וְהוּא
לְשׁוֹן הַתְּחִלָּת כְּנִיסַת הָאֵדָם, אוֹ כְּלִי, לְאַמְנוֹת שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲמֹד בָּהּ, וְכֵן: (משלי כב) "תְּנוּךְ לְנַעַר", (במדבר ו)
"תְּנַכַּת הַמִּזְבֵּחַ", (תהלים ל) "תְּנַכַּת הַבַּיִת", וּבִלְעָזָז קוֹרִין לֹ אִינְצִי"ר. שְׁמֹנֶה עָשָׂר וָגוֹ • (נדרים לב) רְבּוּתֵינוּ
אֲמָרוּ: אֲלִיעֶזֶר לְבָדּוֹ הָיָה, וְהוּא מְנִין גַּמְטְרִיא שֶׁל שְׁמוֹ. עַד דֵּן • שֶׁם תִּשָּׁשׁ כָּחוֹ, שָׂרָא שֶׁעֲתִידִין בְּנָיו
לְהַעֲמִיד שָׁם עֲגָל (סנהדרין צו).

(טו) וַיַּחֲלַק עֲלֵיהֶם לִילָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּבְּסוּ וַיִּרְדְּפֵם
עַד־חוּבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדִמְשֶׁק:
טו וְאַתְּפִלַּג עֲלֵיהוֹן לִילָא הוּא וְעַבְדָּוִי
וּמְחוּנֹן וַיִּרְדְּפֵנוּן עַד חוּבָה דִּי מִצְפּוֹנָא
לְדִמְשֶׁק:

כ"י וַיַּחֲלַק עֲלֵיהֶם • לְפִי פְּשׁוּטוֹ: סָרַס הַמִּקְרָא, וַיַּחֲלַק הוּא וְעַבְדָּיו עֲלֵיהֶם לִילָה כְּדֶרֶךְ הַרְדָּפִים שֶׁמִּתְפַּלְגִּים
אַחֵר הַנְּדָפִים כְּשֶׁבּוֹרְחִים זֶה לְכָאן וְזֶה לְכָאן. לִילָה • כְּלוּמַר, אַחֵר שֶׁחֲשָׁכָה לֹא נִמְנַע מִלְּרַדְּפֵם. וּמִדְּרַשׁ
אַגְדָּה: שֶׁנִּחְלַק הַלִּילָה, וּבְחֻצָּיו הָרִאשׁוֹן נַעֲשֶׂה לֹ גַס, וּבְחֻצָּיו הַשֵּׁנִי נִשְׁמַר וְכֹא לֹ לְחֻצוֹת לִילָה שֶׁל מִצְרַיִם.
עַד־חוּבָה • אֵין מְקוֹם שֶׁשְׁמוֹ חוּבָה. וְדֵן, קוֹרָא 'חוּבָה', עַל שֶׁם עֲבֹדַת גִּילּוּלִים שֶׁעֲתִידָה לְהִיט שָׁם.

דעת וקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

נְדָרִים (נדרים לב). וְעוֹד מְסִיק וַיֵּרָק אֶת
חֲנִיכָיו, רַב אָמַר שְׁהוּרִיקוֹן בְּתוֹרָה,
וּשְׁמָאֵל אָמַר שְׁהוּרִיקוֹן בְּזֶהב. פִּירוּשׁ,
כְּדִי שֶׁלֹּא יֵהָא לְבָם נוֹטָה אֶלֹא
לְהַעֲלוֹת נְפִשׁוֹת: תוֹרָה טו
(טו) וַיִּבְּסוּ וַיִּרְדְּפֵם. תַּנְחוּמָא, וְכִי יֵשׁ
אֲדָם רוֹדֵף אַחֵר הָרוּגִים, אֶלֹא אַבְרָהָם
רוֹדֵף וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא הוֹרֵג (ראח
יק"ר א: ד): תוֹרָה טו

הָאִישׁ הִירָא מַעֲבִירוֹת שְׁבִידוֹ וְלֹ
וַיִּשָּׁב לְבֵיתוֹ (דברים כ ח), כִּינֹן שֶׁשְׁמַעוֹ כֶּךָ
הִלְכוּ וְחֻזְרוּ לָהֶן, וְלֹא נִשְׁאָר עִם
אַבְרָהָם בִּי־אִם אֲלִיעֶזֶר עֲבָדוֹ, אָמַר לֹ
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא לְאַבְרָהָם, הִנֵּחֻהוּ
אוֹתָהּ בְּלָן, חֲזִיק אֲנִי נוֹתֵן כָּח לְאַלִּיעֶזֶר
כְּנֶגֶד בְּלָן, וּמְנִין אוֹתִיוֹת שֶׁל 'אַלִּיעֶזֶר'
יַעֲלֹ לְמִנִּין שְׁמוֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת
(תנחומא ישן טו). וְכֵן מְסִיק בְּפָרָק אֲרַבְעָה

(יג) וַיָּבֹא הַפְּלִיט. זֶה מִיכָאֵל, וְלָמָּה
נִקְרָא שְׁמוֹ פְּלִיט, שֶׁכְּשֶׁהִפִּיל הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ־הוּא סְמָא"ל וְכֵת שְׁלֹו, אָחֻז
בְּכִנְפּוֹ לְהַפִּילוֹ עִמּוֹ, וּפְלִטוֹ הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ־הוּא מִידוֹ, וְעָלִיו אָמַר יְחִזְקֵאל וְגו'
כֹּא אֵלֵי הַפְּלִיט מִירוּשָׁלַם (פרקי דר"א
פכ"ז): תוֹרָה יד
(יד) וַיֵּרָק אֶת חֲנִיכָיו וָגו'. שְׁאֲמַר
לָהֶם אַבְרָהָם לְמַלְחָמָה אָנוּ יוֹצְאִין, מִי

(טז) וַיָּשֶׁב אֶת כָּל־הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת־לוֹט אָחִיו וְרֶכְשׁוֹ הַשִּׁיב וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעַם:

טז וְאַתָּה כָּל קִנְיָנָא וְאַף קָדְמָא לֹט בְּרֵי אַחֵיהּ וְקִנְיָנָה אַתִּיב וְאַף קָדְמָא לֹט עִמָּא:

(יז) וַיֵּצֵא מִלֶּךְ־סֹדֶם לִקְרֹאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַבּוֹת אֶת־כְּדָרְלֶעֶמֶר וְאֶת־הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל־עֶמְקֵי שְׁוֵה הוּא עִמָּק הַמֶּלֶךְ:

יז וְנִפְק מִלְכָּא דְסֹדֶם לְקִדְמוּתָהּ בְּתֵר דְּתֵב מִלְמַמְחֵי יֵת כְּדָרְלֶעֶמֶר וְיֵת מִלְכָּא דִּי עִמָּה לְמִישַׁר מִפְּנֵא הוּא אַתֵּר בֵּית רִיסָא דְמִלְכָּא:

כ"א עֶמְקֵי שְׁוֵה • כָּךְ שָׁמוֹ, וְתַרְגוּמוֹ 'לְמִישַׁר מִפְּנֵא', פְּנֵי מְאִילָנוֹת וּמִכָּל מְכֻשׁוֹל. עֶמְקֵי הַמֶּלֶךְ • בֵּית רִיסָא דְמִלְכָּא, בֵּית רִיס אֶחָד שֶׁהוּא שְׁלִשִׁים קָנִים, שֶׁהִיָּה מִיָּחָד לְמֶלֶךְ לְצַחֵק שָׁם. וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה: עֶמְקֵי שֶׁהָשׁוּוּ שָׁם כָּל הָאֲמוֹת וְהִמְלִיכוּ אֶת אַבְרָהָם עֲלֵיהֶם לְנִשְׂאֵי אֱלֹהִים וּלְקַצִּין.

(יח) וּמִלְכֵי־צָדֶק מֶלֶךְ שָׁלֹם הוֹצִיא לָחֶם וַיֵּין וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֵלְיוֹן:

יח וּמִלְכֵי צָדֵק מִלְכָּא דִּירוּשְׁלָם אֲפִיק לָחֶם וְחֶמֶר וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ קָדָם אֵל עֵלְיָהּ:

כ"א וּמִלְכֵי־צָדֶק • מִדְּרַשׁ אַגְדָּה: הוּא שָׁם בֶּן נֹחַ (נִדְרִים לב). לָחֶם וַיֵּין • כָּךְ עוֹשִׂים לִיגְעֵי מִלְחָמָה, וְהִרְאָה לוֹ שְׂאִין בָּלְבוֹ עֲלָיו עַל שֶׁהִרְגֵּ אֶת בָּנָיו. וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה: רָמַז לוֹ עַל הַמְּנוּחֹת וְעַל הַנִּסְכִּים שֶׁיִּקְרִיבוּ שָׁם בָּנָיו.

(יט) וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֵלְיוֹן קִנְיָ שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

יט וַיְבָרְכֵהּ וַיֹּאמֶר בְּרִיךְ אַבְרָם לְאֵל עֵלְיָהּ דְּקִנְיָנָה שְׁמַיָּא וְאַרְעָא:

כ"א קִנְיָ שָׁמַיִם וָאָרֶץ • כְּמוֹ: (תְּהִלִּים קטו) "עוֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ", עַל־יְדֵי עֲשִׂיתָן, קִנְיָן לְהִיּוֹת שָׁלוֹ.

(כ) וּבְרוּךְ אֵל עֵלְיוֹן אֲשֶׁר־מִגֵּן צָרִיךְ בִּידֶךָ וַיִּתֵּן־לוֹ מַעֲשֵׂר מִכָּל:

כ וּבְרִיךְ אֵל עֵלְיָהּ אֵל עֵלְיָהּ דְּמִסַּר סְנַאָךְ בִּידֶךָ וַיִּתֵּב לֵיה חֶד מִן עֲסָרָא מִכָּל:

כ"א אֲשֶׁר מִגֵּן • אֲשֶׁר הַסְּגִיר, וְכֵן "אֲמַגֵּןִי יִשְׂרָאֵל". וַיִּתֵּן־לוֹ • אַבְרָם. מַעֲשֵׂר מִכָּל • אֲשֶׁר לוֹ, לְפִי שֶׁהִיָּה כֹהֵן.

♦ יום חמישי ט' מרחשון ♦

(כא) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־סֹדֶם אֶל־אַבְרָם תֵּן־לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרֶכֶשׁ כַּחֲלָף:

כא וַיֹּאמֶר מִלְכָּא דְסֹדֶם לְאַבְרָם הֵב לִי נַפְשָׁא וְקִנְיָנָא (נ"א סב) דְּבֵר לָךְ:

כ"א תֵּן־לִי הַנֶּפֶשׁ • (הַגּוֹפִים מִן) הַשִּׁבִּי שְׁלִי שֶׁהֲצַלְתָּ, הַחֲזֹר לִי הַגּוֹפִים לְבָדָם.

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(יח) וּמִלְכֵי צָדֵק וְגו' [לָחֶם וַיֵּין]. שָׁבוֹן דְּרַף לְהוֹצִיא לְבָאֵי מִלְחָמָה, שֶׁהֵם עֲנִיפִים וְרַעֲבִים וְצָמְאִים. דְּבֵר אַחֵר, לָחֶם וַיֵּין רָמַז לְמְנוּחֹת וְנִסְכִּים, שֶׁבְּתַחֲלִילָה הָיָה כֹהֵן, כְּמָא דְאַתָּה אָמַר וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֵלְיוֹן, וְאַבְדֵּי כְּהוֹנָתוֹ עַל שֶׁהִקְדִּים בְּרַכַּת אַבְרָהָם לְבִרְכָּתוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (תְּהִלִּים קי ד) נִשְׁבַּע ה' וְלֹא יִנָּחֵם [אַתָּה כֹהֵן לְעוֹלָם] עַל דְּבִרְתִּי מִלְכֵי

צָדֵק, כְּלוּמַר, עַל דִּיבּוּרוֹ שֶׁל מִלְכֵי צָדֵק, וְהִיָּינוּ דְכָתִיב וְהוּא כֹהֵן, הוּא כֹהֵן וְאִין וְרַעַו כֹהֵן, כָּךְ מְסִיק בְּגִדְרִים (לבב): תּוֹרָה יֵט

(כב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־מֶלֶךְ סֶדֶם הִרְמְתִי יְדִי
אֶל־יְהוָה אֵל עֲלִיּוֹן כִּנְהָ שָׁמַיִם וְאַרְצָן:
כב וַיֹּאמֶר אַבְרָם לְמֶלֶךְ דְּסֹדִם אֲרִימִית יְדִי
בְּעָלוּ קֶדֶם יְיָ קֶדֶם אֵל עֲלֹאָה דִּקְנִינָה שְׁמַיָּא
וְאַרְעָא:

רש"י: הִרְמְתִי יְדִי • לְשׁוֹן שְׂבוּעָה, מֵרִים אֲנִי אֶת יְדִי לֹאֵל עֲלִיּוֹן, וְכֵן: (בראשית כב) "בִּי נִשְׁבַּעְתִּי", נִשְׁבַּע אֲנִי.
וְכֵן: (בראשית כב) "נָתַתִּי כֶסֶף הַשְּׂדֵה קַח מִמֶּנִּי", נוֹתֵן אֲנִי לְךָ כֶסֶף הַשְּׂדֵה וְקָחְהוּ מִמֶּנִּי.

(כג) אִם־מָחוּט וְעַד שְׂרוּף־נֶעַל וְאִם־אֶקַּח מִכָּל־
אֲשֶׁר־לִּי וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הִעֲשֵׂרְתִי אֶת־אַבְרָם:
כג אִם מָחוּט וְעַד שְׂרוּף־נֶעַל • אֶעֱכָב לַעֲצָמִי מִן הַשִּׁבִּי. וְאִם־אֶקַּח מִכָּל־אֲשֶׁר לִּי • וְאִם תֹּאמַר לְתַת
מִכָּל דִּי לִּי וְלֹא תִימַר אֲנִי אֶעֱתִירִית יֵת
אַבְרָם:

רש"י: אִם־מָחוּט וְעַד שְׂרוּף־נֶעַל • אֶעֱכָב לַעֲצָמִי מִן הַשִּׁבִּי. וְאִם־אֶקַּח מִכָּל־אֲשֶׁר לִּי • וְאִם תֹּאמַר לְתַת
לִי שָׂכָר מִבֵּית גִּנְיָף, לֹא אֶקַּח. וְלֹא תֹאמַר וְגו'. • שֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הִבְטִיחָנִי לַעֲשֵׂנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל יב)
"וְאֶבְרָכְךָ וְגו'".

(כד) בְּלַעְדֵּי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחִלְקַת הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עֲנֵל אֲשַׁכֵּל וּמִמָּוֶא הֵם יִקְחוּ
חֲלָקָם:
כד כֹּד לְחוּד (בכל הס' ב'ר) מִדְּאָכְלוּ עוֹלָמִיָּא
וְחִלְקַת גְּבִרְיָא דִּי אָזְלוּ עִמִּי עֲנֵל אֲשַׁכֵּל
וּמִמָּוֶא אֲנִי וְקִבְלִין חֲלָקָהוֹן:

רש"י: הַנְּעָרִים • עֲבָדֵי אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי, וְעוֹד "עֲנֵל אֲשַׁכֵּל וּמִמָּוֶא וְגו'", אֶף־עַל־פִּי שֶׁעֲבָדֵי נִכְנסוּ לְמִלְחָמָה,
שֶׁנֶּאֱמַר: "הוּא וְעֲבָדָיו וַיִּפְּסוּ", וְעוֹד וְחִבְרָיו יִשְׁבוּ עַל הַפָּלִים לְשֹׁמֵר, אֲפִלּוּ הֵכִי "הֵם יִקְחוּ חֲלָקָם". וּמִמָּוֶא
לְמַד דָּוִד, שֶׁאֵמַר: (שמואל א' ל) "בְּחִלָּק הַיָּרֵד לְמִלְחָמָה וּבְחִלָּק הַיֵּשֵׁב עַל־הַפָּלִים יִחַדּוּ יִחְלְקוּ", וְלִכְךָ נֶאֱמַר: (שם)
כח) "וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וּמַעֲלָה וַיִּשְׁמָעָהּ לְחָק וּלְמִשְׁפָּט", וְלֹא נֶאֱמַר: 'וְהִלָּאָה', לְפִי שֶׁכָּבָר נִתֵּן הַחֵק בִּימֵי
אַבְרָהָם.

טו (א) אַחֲרַי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר־יְהוָה
אֶל־אַבְרָם בְּמַחְזָה לְאֹמַר אֶל־תִּירָא אַבְרָם אֲנֹכִי
מִגֵּן לִי שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד:
טו אַחֲרַי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה • כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'אַחֲרַי', סְמוּךְ. 'אַחֲרַי', מִפְּלֶג (בראשית רבה). "אַחֲרַי הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה", אַחֲרַי שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ נֶס זֶה שֶׁהִרְגָּה אֶת הַמַּלְכִּים וְהָיָה דוֹאָג וְאוֹמַר: 'שְׂמָא קִבְּלִיתִי שָׂכָר עַל כָּל צְדָקוֹתַי',
לִכְךָ אֵמַר לוֹ הַמְּקוֹם. אֵל תִּירָא אַבְרָם אֲנֹכִי מִגֵּן לִי, מִן הַעֲנָשׁ, שֶׁלֹּא תַעֲנֹשׁ עַל כָּל אוֹתָן נִפְשׁוֹת שֶׁהִרְגִּיתָ,
וּמָה שֶׁאַתָּה דוֹאָג עַל קְבוּל שְׂכָרְךָ, שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 164)

וְהָיָה דוֹאָג וְאוֹמַר שְׂמָא קִבְּלִיתִי שָׂכָר עַל כָּל צְדָקוֹתַי (רש"י טו, א)
לְשִׁיטַת רש"י, עֵקֶר פֶּרוּשׁ "אַחֲרַי הַדְּבָרִים" הוּא "אַחֲרַי הַדְּבָרִים". רָאָה פֶּרוּשׁוֹ בְּפִרְשֵׁת וַיֵּרָא (כב, א): אַחֲרַי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.
דְּבָרָיו שֶׁל שָׁטָן.. שֶׁל יִשְׁמַעֲאֵל. וְשֵׁם (פסוק כ): אַחֲרַי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.. הָיָה אַבְרָהָם מְהִרָה וְאוֹמַר. וּבְפִרְשֵׁת וַיֵּשֶׁב (לט).

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

עִינֵינוּ מִרְאֵת (להלן כו א). וּבִשְׁעָה שֶׁרָאָה
יַעֲקֹב הַמַּלְאָכִים עוֹלִין וְיוֹרְדִין וּמִלּוּוִין
לוֹ, בְּכָל רֵגַע הָיוּ מוֹדִין וּמְקַלְסִין
לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וְלִכְךָ הִתְקִין
'הָאֵל הַקְדוּשׁ' (ראה פרקי דר"א פכ"ז, לא,
לח): תורה ב

לְמָרוֹם, וְחוֹזְרָה לְגוֹפּוֹ וְהִחְיִיהוּ, לִכְךָ
הִתְקִין 'מַחְיֵה הַמֵּתִים'. וְנִמְצָא בַּמִּדְרָשׁ
(פרקי דר"א פל"א) בְּשִׁפְרָקָה נִשְׁמָתוֹ שֶׁל
יִצְחָק עָלְתָה לְמָרוֹם, נִסְתַּפְּלָה בְּזִיו
שְׂכִינָה, (דכתיב) [וְכִתִּיב] (שמות לג כ) כִּי
לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחִי, וְלִכְךָ וְחִתְּהִין

טו (א) אֵל תִּירָא אַבְרָם. נִמְצָא,
בְּשִׁהְרַג אֶת הַמַּלְכִּים נִתְּיָרָא שְׂמָא
נִתְּמַעֲטוּ וְכִיּוֹתִיו, אֵמַר לוֹ יִתְבָּרַךְ בַּעֲרַת
קוֹצִים מִן הַכָּרִם, אֵל תִּירָא אֲנֹכִי מִגֵּן
לִי, וְלִכְךָ 'מִגֵּן אַבְרָהָם'. וּבִשְׁעָה
שֶׁנֶּעֱקַד יִצְחָק פָּרְקָה נִשְׁמָתוֹ וְעָלְתָה

(יז) אחר הדברים האלה . . . אמר הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך. וְשָׁם (מ, א): אחר הדברים האלה . . . לפי שהרגילה . . . בפי כלם לדבר בגנותו. לפי זה מובן דיוק לשונו כאן "וְהָיָה דוֹאג וְאֹמֶר" (וכן בפרשת וַיִּרָא שם מוסיף "מהרהר ואומר").

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי-שיחות חלק כ, עמוד 45 ואילך – מותוך 'לקראת שבת')

קבלת שְׁכָר לְשִׁמָּה

אל-תִּירָא אֲבָרָם אֲנִי מִן לִי שְׁכָרְךָ הִרְבָּה מְאֹד:

אחר שזעשה לו גס כו' וְהָיָה דוֹאג שְׁמָא קַבְלָתִי שְׁכָר עַל כָּל צְדָקוֹתִי, לְכָךְ אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם כו' שְׁכָרְךָ הִרְבָּה מְאֹד (טו, א. ובפירוש רש"י)

לְכָאוּרָה תַּמְנוּהָ הַדָּבָר, הִרִי כְּתַב הַרְמֵב"ם (הלכות תשובה פרק י הלכה ב): "העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות . . . לא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת . . . ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד . . . והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו".

וְנִמְצָא, שְׁאֲבָרָהּם אֲבִינוּ עֲבַד אֶת הַקָּבָ"ה מֵאֲהָבָה, וּמִדּוּעַ "הָיָה דוֹאג שְׁמָא קַבְלָתִי שְׁכָר עַל כָּל צְדָקוֹתִי", דָּמָה בְּכָךְ אִם בְּכָר קָבַל שְׁכָרוֹ? וְיֵשׁ לוֹמַר הַבְּאוּר בָּזֶה:

אֲבָרָהּם רָצָה לְקַבֵּל שְׁכָר לֹא לְתוֹעֵלַת עֲצָמוֹ אֲלָא רַק כְּדֵי שִׁיתְגַּדֵּל כְּבוֹד שְׁמִים. שִׁיְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ שֶׁהַעֲבֹד אֶת הַקָּבָ"ה וּמִקְדָּשׁ רָצוֹנוֹ, מִקְבֵּל רַב טוֹב גִּשְׁמִי בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שְׁמִים בְּעוֹלָם. וְנִמְצָא, שֶׁגַּם כְּשֶׁדָּאג אֲבָרָהּם שְׁאוּלִי קָבַל בְּכָר כָּל שְׁכָרוֹ, לֹא הָיָה זֶה לְטוֹבַת עֲצָמוֹ, אֲלָא שֶׁרָצָה שִׁיתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שְׁמִים בְּעוֹלָם.

(ב) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֲדֹנָי יְהוִה מַה-תַּתֵּן-לִי וְאֲנִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּבֶן-מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דִּמְשַׁק אֲלֵיעֶזֶר:

כַּסִּי הוֹלֵךְ עֲרִירִי • מִנַּחֵם בֶּן סְרוּק פָּרְשׁוֹ לְשׁוֹן יוֹרֵשׁ, וְחִבֵּר לוֹ (מלאכי ב) "עַר וְעֵנָה", עֲרִירִי, בְּלֹא יוֹרֵשׁ, כַּאֲשֶׁר תֹּאמַר: (איוב לא) "וּבְכָל תְּבוּאָתִי תִשְׁרֹשׁ", תַּעֲקֹר שְׂרָשִׁיָּה, כִּן לְשׁוֹן עֲרִירִי חֹסֵר בָּנִים, וּבְלַע"ז דִּישֶׁאנפֿנטִי"ש. וְלִי נִרְאָה, "עַר וְעֵנָה" מִגְזֵרֶת: (שה"ש ה) "וְלִבִּי עַר", וְעֲרִירִי לְשׁוֹן חֶרֶב, וְכֵן: (תהלים קלז) "עָרוּ עָרוּ", וְכֵן: (חבקוק ג) "עָרוֹת יִסּוֹד", וְכֵן: (ירמיה נא) "עָרָעַר תַּתְּעָרַעַר", וְכֵן: (צפניה ב) "כִּי אֲרֹזָה עָרָה". וּבֶן מֶשֶׁק בֵּיתִי • כְּתִירוֹתָיו, שְׁכָל בֵּיתִי נִזּוֹן עַל פִּיו, כָּמוֹ: (בראשית מא) "וְעַל פִּי יִשָּׁק", אֲפּוֹטְרוֹפָא שְׁלִי, וְאֵלּוּ הָיָה לִי בֶן, הָיָה בְּנִי מִמֶּנָּה עַל שְׁלִי. דִּמְשַׁק • לְפִי הַתְּרֻגוֹם, מִדִּמְשַׁק הָיָה. וְלִפִּי מִדְּרַשׁ אַגְדָּה, שֶׁרָדַף הַמַּלְכִּים עַד דִּמְשַׁק. וּבִגְמָרָא שְׁלֵנוּ דְּרִשּׁוּ נוֹטְרִיקוֹן: דּוֹלָה וּמִשְׁקָה מִתּוֹרַת רַבּוּ לְאַחֵרִים.

(ג) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זָרַע וְהִנֵּה בֶן-בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי:

כַּסִּי הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זָרַע • וּמָה תוֹעֵלַת בְּכָל אֲשֶׁר תַּתֵּן לִי?.

(ד) וְהִנֵּה דְּבַר-יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי-אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא יִירָשְׁךָ:

(ה) וַיֵּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבְּטָנָא הַשְּׂמִימָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם-תּוּכַל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ה) כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ. אָמַר רַבִּי תַנְחוּמָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אֵין הָעוֹלָם חָסֵר שְׁלֹשִׁים צְדִיקִים, כְּמִנְיֵן יְהִיָּה (תנחומא וירא יא): תורה ו

שיעור יומי ליום שישי י' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – טו – פרשת לך-לך מא

כ"א וַיֹּצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה • לְפִי פְּשׁוּטוֹ: הוֹצִיאוּ מֵאֶחָלוּ לַחוּץ לְרֹאוֹת הַכּוֹכָבִים. וּלְפִי מִדְּרָשׁוֹ, אָמַר לוֹ: צֵא מֵאֲצֻטְגִּינֹת שֶׁלְךָ, שְׂרָאִית בַּמְּזֻלוֹת שְׂאִינְךָ עֲתִיד לְהַעֲמִיד בֶּן, אַבְרָם אֵין לוֹ בֶּן, אָבֶל אַבְרָהָם יֵשׁ לוֹ בֶּן. וְכֵן שָׂרִי לֹא תֵלֵד, אָבֶל שָׂרָה תֵלֵד, אָנִי קוֹרָא לָכֶם שֵׁם אַחֵר וַיִּשְׁתַּנֶּה הַמִּזְל. דְּבָר אַחֵר: הוֹצִיאוּ מִחֻלּוֹ שֶׁל עוֹלָם וְהִגְבִּיהוּ לַמַּעֲלָה מִן הַכּוֹכָבִים, וְזֶהוּ לְשׁוֹן הַבֵּטָה מִלְּמַעְלָה לַמַּטָּה.

(ו) וְהֵאָמַן בִּיהוָה וַיַּחֲשֹׁבָה לוֹ צִדְקָה: וְהֵימִין בְּמִימְרָא דִּי וַיַּחֲשֹׁבָה לֵה לְזָכוּ:

כ"ב וְהֵאָמַן בַּה' • לֹא שָׁאֵל לוֹ אוֹת עַל זֹאת, אָבֶל עַל גִּרְשֵׁת הָאָרֶץ שָׁאֵל לוֹ אוֹת, וְאָמַר לוֹ: "בְּמָה אֲדַע"? וַיַּחֲשֹׁבָה לוֹ צִדְקָה • הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חֲשָׁבָה לְאַבְרָם לְזָכוּת וּלְצִדְקָה עַל הָאֱמוּנָה שֶׁהֵאָמַן בּוֹ. דְּבָר אַחֵר: "בְּמָה אֲדַע"? לֹא שָׁאֵל לוֹ אוֹת, אֲלָא אָמַר לְפָנָיו: 'הוֹדִיעֵנִי בְּאִיזָה זְכוּת יִתְקַנְמוּ בָּהּ'. אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: בְּזָכוּת הַקְרִבְנוֹת.

♦ יום שישי י' מרחשון ♦

(ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּרָא בְּשָׂדִים לַתֵּת לָךְ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ: וַיֹּאמֶר לֵה אָנָּה יְיָ דֹּאפְקִתְךָ מֵאוּרָא דְּכַשְׁדָּאִי לְמַטָּן לָךְ יֵת אַרְעָא הָדָא לְמִירְסָה:

(ח) וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוָה בְּמָה אֲדַע כִּי אִירְשֶׁנָּה: וַיֹּאמֶר לֵה קִרְב קַדְמִי עֲגִלִין תִּלְתָּא וְעִזִין תִּלְתָּא וְדַכְרִין תִּלְתָּא וְשַׁפְנִינָא וּבֵר יוֹנָא:

(ט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַחְה לִי עֲגֻלָּה מִשְׁלֶשֶׁת וְעִז מִשְׁלֶשֶׁת וְאֵיל מִשְׁלֶשֶׁת וְתֹר וְגֹזֵל: וַיִּשְׁלַח מִשְׁלֶשֶׁת עֲגֻלִּים, רִמְזוּ לְשִׁלְשָׁה פָּרִים: פֶּר יוֹם הַכַּפּוּרִים, וּפֶר הָעֵלֶם דְּבָר שֶׁל צִבּוּר וְעֲגֻלָּה עֲרוּפָה. וְעִז מִשְׁלֶשֶׁת • רִמְזוּ לְשַׁעֲרֵי הַנֶּעֱשֶׂה בַּפָּנִים, וְשַׁעֲרֵי מוֹסָפִין שֶׁל מוֹעֵד וְשַׁעֲרֵי חֲטָאֵת יָחִיד. וְאֵיל מִשְׁלֶשֶׁת • אֶשֶׁם וְדָאִי וְאֶשֶׁם תְּלוּי וְכַבֶּשֶׂה שֶׁל חֲטָאֵת יָחִיד. וְתֹר וְגֹזֵל • תֹּר וְכֵן יוֹנָה.

(י) וַיִּקְחֻהוּ וַיִּבְתְּרוּ אוֹתָם בְּתוֹךְ וַיִּתְּנוּ אִישׁ-בְּתָרוֹ לְקִרְאָת רַעְהוּ וְאֶת-הַצֹּפֵר לֹא בָתָר: וַיִּקְרַב קַדְמוֹהִי יֵת כָּל אֵלִין וּפְלִיג וְתַהוֹן בְּשׁוּה וַיְהִי פְלִגְנָא פְּלוּג לְקַבֵּל חֲבֵרָה וְיֵת עוֹפָא לֹא פְּלִיג:

כ"ג וַיִּבְתְּרוּ אוֹתָם • חָלַק כָּל אֶחָד לְשְׁנֵי חֲלָקִים, וְאֵין הַמִּקְרָא יוֹצֵא מִיַּד פְּשׁוּטוֹ, לְפִי שֶׁהִיָּה כּוֹרֵת בְּרִית עִמּוֹ לְשֹׁמֵר הַבְּטָחָתוֹ, לְהוֹרִישׁ לְבָנָיו אֶת הָאָרֶץ. בְּדַבְּרֵיכֶם: (לִקְמוֹ) "בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר וְגו'", וְדִרְךְ כּוֹרֵת בְּרִית לְחָלַק בְּהִמָּה וּלְעַבֵּר בֵּין בְּתָרִיהּ, כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר לְהִלֵּן: (יִרְמְיָה לז) "הַעוֹבְרִים בֵּין בְּתָרֵי הָעֲגֻל", אֵף כָּאֵן: "תִּנּוֹר עֶשֶׂן וּלְפִיד אֵשׁ אֲשֶׁר עֵבֵר בֵּין הַגְּזָרִים", הוּא שְׁלוּחֹו שֶׁל שְׂכִינָה שֶׁהוּא אֵשׁ. וְאֶת הַצֹּפֵר לֹא בָתָר • לְפִי שֶׁהָאֱמוּנוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, נִמְשְׁלוּ לְפָרִים וְאֵילִים וְשַׁעֲרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (תְּהִלִּים כב) "סִבְכוּנֵי פָרִים רַבִּים וְגו'", וְאֹמַר: (דְּנִיָּאל ח) "וְהָאֵיל אֲשֶׁר-רָאִיתָ בַּעַל הַקְּרָנִים מַלְכֵי מְדֵי וּפָרְס", וְאֹמַר: "וְהַצֹּפֵר הַשַּׁעֲרֵי מִלֶּךְ יוֹן", וְיִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לְבָנֵי יוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שֹׁה"ב ב) "וַיִּנָּתֵן בְּחִגְרֵי הַסֶּלַע". לְפִיכָךְ, בְּתֹר הַבְּהִמּוֹת, רִמְזוּ עַל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁיְהִי כְּלִין וְהוֹלְכִין, "וְאֶת-הַצֹּפֵר לֹא בָתָר", רִמְזוּ שֶׁיְהִי יִשְׂרָאֵל קִמִּין לְעוֹלָם.

דעת זקנים מבדלי התוספות – עוז והדר

(ט-יב) וְתִרְדְּמָה נִפְלָה עַל אַבְרָם. וַיִּבְתְּרוּ אוֹתָהּ שִׁנָּה הָרָאָה לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא שֶׁעֲבוֹד מַלְכוּת וּמִמְשָׁלָתָם וְאִיבוֹדָם, שֶׁנֶּאֱמַר קַחְה לִי עֲגֻלָּה מִשְׁלֶשֶׁת, זֶה מַלְכוּת רַב־עִיִּית, שֶׁהִיא קִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּנִיָּאל ז ז) דְּחִילָא וְאִמְתָּא. עִז זֶה מַלְכוּת יוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ח ח) (וְהַצֹּפֵר הָעֵזִים) הַגִּדִיל [עַד] מֵאֵד. וְאֵיל מִשְׁלֶשֶׁת זֶה מַלְכוּת מְדֵי וּפָרְס, שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק ב) הָאֵיל אֲשֶׁר רָאִיתָ בַּעַל הַקְּרָנִים מַלְכֵי מְדֵי וּפָרְס. (ת"ר אִמְר ר' יִשְׁמַעֲאֵל) [תֹּר, אֵלֹו בְּנֵי יִשְׁמַעֲאֵל], לֹא [נֶאֱמַר] הַתֹּר הִנֵּה [בְּלִשׁוֹן תּוֹרָה] אֲלֵא בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי, תֹּר זֶה הַשּׁוֹר, בְּשִׁיחֻד הַשּׁוֹר זָכָר עִם נִקְבָּה וַיִּפְתְּחוּ וַיִּשְׁדְּדוּ כָּל הָעֻמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ז ז) אֲרוֹם חִיּוֹנָא רַב־עֲבָא וְגו'. וְגֹזֵל אֵלֹו יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר

(יא) וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל־הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרָם:

יא וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל פְּגָלָא וְאַפְרַח זְתָהוֹן
אֲבָרָם:

כ"א • הָעֵיט • הוא עוף, ועל שם שהוא עט ושואף את הנבלות, לטוש עלי אכל, כמו: (שמואל א טו) "וַתַּעֲט אֶל הַשָּׁלִל". **עַל־הַפְּגָרִים • הבתרים.** (ספרים אחרים: הפגרים מתרגמין פגלית אלא מתוך שהרגלו לתרגם "איש בתרו" ויהב פלגיא, נחמלק להם תבת פגלית לפלגיא, ותרגמו: "הפגרים", 'פלגיא', וכל המתרגם כן טועה, לפי שאין להקיש בתרים לפגרים, שבתרים תרגמו: פלגיא, ופגרים תרגמו פלגיא, לשון פגול, כמו: (ויקרא ז) "פגול הוא" לשון פגר. כך שמעתי מפי רבינו יהודה בן ר' שמואל, וכן הגרסא ברש"י כתב יד. ובכתב יד אחרת כתיב כך פירש רבינו מאיר בן ר' שמואל) • **וַיֵּשֶׁב • לשון נשיכה והפרכה, כמו: "ישב רוחו", רמז שייבא דוד בן ישי לכלותם ואין מניחין אותו מן השמים, עד שייבא מלך המשיח.**

(יב) וַיְהִי הַשֹּׁמֵשׁ לָבוֹא וְתִרְדְּמָה נָפְלָה עַל־אֲבָרָם

יב וַיְהִי הַשֹּׁמֵשׁ לָבוֹא וְתִרְדְּמָה נָפְלָה עַל
אֲבָרָם וְהָאֵימָה קָבַל סִגְיָא נִפְלַת עֲלוֹהֵי:

וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֻלָּה נִפְלַת עֲלוֹי:

כ"א • וְהִנֵּה אֵימָה וגו' • רמז לצרות וחשך של גליות.

(יג) וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם יָדַע תִּדְעוּ בִּי־גֵר יְהִיָּה זִרְעָךְ

יג וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם מַדַּע תִּדְעוּ אֲרִי דִירִין יְהוֹן
בְּנִיָּה בְּאַרְעָא דְלֹא דִלְהוֹן וַיִּפְלְחוֹן בְּהוֹן
וַיַּעֲנוּן זְתָהוֹן אֲרַבַּע מֵאָה שָׁנִין:

בְּאַרְיָן לֹא לָהֶם וְעַבְדִּים וְעָנִי אֹתָם אֲרַבַּע מֵאוֹת
שָׁנָה:

כ"א • בִּי־גֵר יְהִיָּה זִרְעָךְ • מַשְׁנֹלֵד יִצְחָק עַד שִׁצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֲרַבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, כִּי־צַד? יִצְחָק בֶּן

דעת וקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

המלכיות האלו אלא לעצם לגיהנם, שְׁנֵאֲמַר (פסוק יז) **וְהִנֵּה תִנּוּר עֶשֶׂן וּלְפִיד אֵשׁ**, ואין תנור אלא גיהנם, שְׁנֵאֲמַר (ישעיה לא ט) נָאם ה' אֲשֶׁר אִנִּי לֹא בָצִיִן וְתִנּוּר לֹא בִירוּשָׁלַם (פרקי דר"א פב"ח).

כך הִרְאָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא לְאַבְרָהָם שֶׁעָבַד מַלְכִּיּוֹת וְגִיְהֵנָם, וְהִרְאָה לֹא תוֹרָה וְקִרְבָּנוֹת, אָמַר לֹא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא כָּל זְמַן שִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין בְּתוֹרָה וּבִקְרָבָנוֹת, וְהָיוּ נִיצֻלִין מִן הַשָּׁנִים הָאֵלּוּ וּמִצְלִיחִין, אָבֵל עֲתִיד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לִי־חָרֵב, וְקִרְבָּנוֹת לִי־בִטֵּל, בְּמָה אֶתָּה חֹפֵץ שִׁישְׁתַּעֲבֹדוּ בְּנִי, בְּשֶׁעָבַד מַלְכִּיּוֹת אוֹ בְּדִינָה שֶׁל גִּיְהֵנָם, וְהָיָה תְּמִיד אֲבָרָהֶם וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מֶה לַעֲנוֹת וּלְבַחֵר, אָמַר לֹא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא מִמֶּה אֶתָּה תְּמִיד, בְּחַר לָךְ בְּשֶׁעָבַד מַלְכִּיּוֹת וְאַל יִדְוֹנוּ בְּגִיְהֵנָם, הֵדָּא הוּא דְכָתִיב (דברים לב ז) אִם לֹא כִי צוּרָם מְכָרָם וְה' הִסְגִּירָם, 'צוּר' זֶה אֲבָרָהֶם, שְׁנֵאֲמַר (ישעיה נא א) הִבִּטּוּ אֶל צוּר

חֲצִבְתָּם (ב"ר מד בא): תורה יג

(יג) **וְעַבְדִּים וְעָנִי אֹתָם**. כִּנְגֵד בְּמָה אֲדַע וגו' (פסוק ח):

אֲרַבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. כִּנְגֵד אֲרַבַּע תִּיבוֹת. דְּבָר אַחֵר, 'בְּמָה' עוֹלָה אֲרַבַּע

יְשׁוּלוֹת בָּהֶם הָעֵיט עַד הָעָרֵב. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר [בֶּן עֲזַרְיָה] מִכָּאֵן אֶתָּה לְמֹד שֶׁמִּשְׁלָתָן שֶׁל אֲרַבַּע אֹמֵמוֹת הִלְלוּ אֵינָן אֵלָּא יוֹם אֶחָד שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא, אָמַר לֹא רַבִּי אֶלְעָזָר [בֶּן עֲזַרְיָה] וְדָאִי בְּדִבְרֵיךְ, [וְהוּא שְׁאֵמַר הַכְּתוּב] (איכה א יא) נִתְּנִי שְׁמָמָה כָּל הַיּוֹם דְּהוּא, חוּץ מִשְׁתֵּי דְרוֹת שְׁעָה, וְתִדַּע שֶׁכֵּן הוּא, שֶׁהָיָה בְּשֶׁהִשְׁמַשׁ נוֹטָה לָבוֹא (במערה) [לְמַעַרְב] תִּשָּׁשׁ כּוֹחוֹ וְאוֹרוֹ, [כֶּךָ] עַד שֶׁ[לֹא] יָבוֹא הָעָרֵב (ש) יִצְמַח אוֹרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאֲמַר (זכריה יד ז) לַעֲת עָרֵב יְהִיָּה אֹרֶךְ.

וְעוֹד יֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִכָּאֵן שֶׁעָבַד אֲרַבַּע מַלְכִּיּוֹת. **אֵימָה** [זו מלכות רביעית, דְּכָתִיב בָּהּ (ויאל ז ז) דְּחִילָה וְאִימָתָנִי וְתַקִּיפָא. **חֲשֵׁכָה**] בְּמַלְכִּיּוֹת יוֹן, שֶׁהִחֲשִׁיכָה עֵינֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִכָּל מִצְוֹת שֶׁבְּתוֹרָה. **גְּדוּלָּה** זו מלכות מדי, שֶׁגְּדָלָה עַד מְאוֹד לְמַכּוֹר יִשְׂרָאֵל חִינָם. **נוֹפְלַת** (עליו), זו מלכות בבל, שֶׁנִּפְלָה עֲטֻרַת יִשְׂרָאֵל בִּידָה. **עֲלִיו** אֵלּוּ בְנֵי יִשְׁמַעֲאֵל, שֶׁעֲלִיָּהֶם בֶּן דָּוִד יִצְמַח, שְׁנֵאֲמַר (תהלים קלב יח) אוֹיְבָיו אֲלֻבִּישׁ בִּשְׁתֵּי וְעֲלִיו יִצְיָן נִירוֹ.

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אֹמַר לֹא נִבְרָא

הַשִּׁיר ב' יד) יוֹנָתִי בְּחֻגֵי הַסָּלַע, וּבְכָתִיב (שם ו ט) אֶחָד הָיָא יוֹנָתִי תַּמְתִּי. רַבִּי אֶחָד אֹמַר לֹא נֵאֲמַר **מִשׁוּלָּשׁ** אֵלָּא לְשׁוֹן גְּבוּרֵי כֹחַ, כִּמוֹ וְהָחִיט הַמִּשְׁלָשׁ לֹא בְּמַהֲרָה יִנָּתֵק (קהלת ד יב). רַבִּי מִשְׁרָשִׁיא אֹמַר **מִשׁוּלָּשׁ** מִשְׁלֹשִׁים [היו, שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים [עֲתִידִים] לְשִׁלוֹת בְּאַרְיָן, פַּעַם רִאשׁוֹנָה כָּל אֶחָד בְּפָנָי עֲצָמוֹ, שְׁנִיָּה בְּשָׁנִים שְׁנִיִּים, שְׁלִישִׁית כָּלִם כְּאֶחָד נִלְחָמִים עִם מִשִּׁיחַ בֶּן דָּוִד, שְׁנֵאֲמַר (תהלים ב א) יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי אֲרִיָּן. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לָקַח (כָּל אֶחָד) [אֲבָרָהֶם] חֲרָבוֹ וּבְתֵר כָּל אֶחָד לְשָׁנִים, שְׁנֵאֲמַר **וַיִּבְתֵּר אוֹתָם בְּתוֹרָה**, וּמִיד תִּשָּׁשׁ כֹּחָם, וְאִילוֹ לֹא בְתָרָם לֹא הָיָה הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמוֹד בְּפָנֵיהֶם. **וְאֵת הַצֹּפּוֹר לֹא בְתֵר**, וְהוּא בֶּן יוֹנָה, שְׁאִין לָךְ 'צֹפּוֹר' כְּתוּב בְּתוֹרָה אֵלָּא בֶּן יוֹנָה. **וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל הַפְּגָרִים** (להאכילם) [לְהַפְרִידָם] וְלֹאֲבָדָם, וְאִין **עֵיט** אֵלָּא בֶּן דָּוִד הַנִּמְשָׁל לְעֵיט צִבּוּעַ, שְׁנֵאֲמַר (ירמיה יב ט) הָעֵיט צִבּוּעַ נִחְלָתִי לִי, (שנראה) [וְנֵאֲמַר] קִרָּא מִמּוֹרָח עֵיט (ישעיה מו יא), כִּצְאָת הַשֶּׁמֶשׁ מִמּוֹרָח, **וַיֵּשֶׁב אוֹתָם אֲבָרָם**, שֶׁהָיָה מִנִּיף בְּסוּדְרוֹ, שֶׁהוּא מִגִּין בְּכּוֹחוֹ שֶׁלֹּא

שיעור יומי ליום שישי י' מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום – טו – פרשת לך-לך מג

ששים שנה בשנולד יעקב, ויעקב פשייר למצרים אמר: (בראשית מז) "ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה", הרי ק"צ, ובמצרים היו מאתים ועשר כמנין רד"ו, הרי ארבע מאות שנה. ואם תאמר במצרים היו ארבע מאות, הרי קהת מירדמי מצרים היה, צא וחשב שנותיו של קהת ושל עמרם ושמונים של משה, שהיה פשיצאו ישראל ממצרים, אין אתה מוצא אלא שלש מאות וחמשים, ואתה צריך להוציא מהן כל השנים שחי קהת אחר לידת עמרם, ושחי עמרם אחר לידת משה. בארץ לא להם. ולא נאמר: 'בארץ מצרים', אלא "לא להם", ומשנולד יצחק: (בראשית כא) "ויגר אברהם וגו'", (בראשית כו) "ויגר יצחק בגרר", (תהלים קה) "ויעקב גר בארץ חם", (בראשית מז) "לגור בארץ באנו".

(יד) וגם את-הגוי אשר יעבדו הן אנכי ואחרי-כן יצאו ברכש גדול: יד ואף ית עמא דיפלחון בהון דיין אנא ובתר בן יפקון בקנגנא סגי:

ה"א וגם את-הגוי. "וגם", לרבות ארבע מלכיות, שאף הם כלים על ששעבדו את ישראל. הן אנכי בעשר מכות. ברכש גדול. כממון גדול, כמו שנאמר: (שמות יב) "וינצלו את מצרים".

(טו) ואתה תבוא אל-אבותיך בשלום תקבר בשיבה טו ואת תיעול לות אבהתך בשלם תתקבר בסיכו טבא: טובה:

ה"א ואתה תבוא. ולא תראה כל אלה. אל אבותיך. אביו עובד עבודה-זרה, והוא מבשרו שיבוא אליו? למדך שעשה תרח תשובה. תקבר בשיבה טובה. בשרו שיעשה ישמעאל תשובה בימיו ולא יצא עשו לתרבות רעה בימיו. ולפיכך, מת חמש שנים קדם זמנו, ובו ביום מרד עשו.

(טז) ודור רביעי ישובו הנה כי לא-שלם עון האמרי טז ודרא רביעאה יתובון הכא ארי לא שלם חוכא דאמוראה עד כען: עדה-הנה:

ה"א ודור רביעי. לאחר שיגלו למצרים יהיו שם שלשה דורות, והרביעי ישובו לארץ הזאת. לפי שבארץ כנען היה מדבר עמו וכרת ברית זו, כדכתיב: "לתת לך את הארץ הזאת לרשתה" וכן היה, יעקב ירד למצרים, צא וחשב דורותיו: יהודה, פרץ, חצרון, וכלב בן חצרון מבאי הארץ היה. כי לא שלם עון האמורי. להיות משתלח מארצו עד אותו זמן, שאין הקדוש-ברוך-הוא נפרע מאמה עד שתתמלא סאתה, שנאמר (ישעיה כז): "בסאסאה בשלחה תריבנה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 95)

פי לא שלם עון האמרי עד הנה (טו, טז) יש לשאול, למה נזכר כאן האמורי דוקא, והרי ההבטחה היא על ארץ כנען בלבד, הכוללת עשר (או לפחות שבע) אמות. יש לומר, דהנה רש"י מפרש להיות משתלח מארצו עד אותו זמן, ויש לפרש שפונתו היא בפשטות - ב"אותו זמן" נשלם רק עון האמורי להיות משתלח מארצו, ולא עוונותיהם של שאר האמות. וכך אכן היה: סיחון מלך האמורי נכבש על ידי משה ובנו, בעוד ששאר האמות נכבשו לאחר מכן, על ידי הושע.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

מאות בא"ת ב"ש. ועוד מסיק בפרק ראשון מנדרים (לב) מפני מה נענש אברהם שנתעבדו בניו, מפני שהפריד בני אדם מליכנס תחת כנפי השכינה, שנאמר (לעיל יד כא) תן לי הנפש: תורה יד (יד) ואחרי בן יצאו. אמר ר' אחא בתיב כאן אחרי ולא בתיב 'אחר', כאן רמו לו עשר מכות שעתידי להביא על המצריים במצרים (ביר מד טז: תורה טו

(יז) וַיְהִי הַשֹּׁמֶשׁ בָּאָה וְעִלְטָה הָיָה וְהָיָה תְנוּר עֶשֶׂן
וּלְפִיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה:
יז והיה השמש באה ועלטה היה והיה תנוור עשן
דתנו ובעור דאשתא די עדא בין פלגיא
האלין:

כ"ט"א וַיְהִי הַשֹּׁמֶשׁ בָּאָה • כְּמוֹ: (בראשית מב) "וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שְׁקִיָּהֶם", (מלכים ב יג) "וַיְהִי הֵם קוֹבְרִים אִישׁ",
פְּלוּמַר "וַיְהִי דְּבַר זֶה". הַשֹּׁמֶשׁ בָּאָה • שְׁקָעָה. וְעִלְטָה הָיָה • חֲשַׁף הַיּוֹם. וְהָיָה תְנוּר עֶשֶׂן וְגו' • רָמַז
לוֹ שִׁפְלוֹ הַמַּלְכִּיּוֹת עוֹבְדֵי גִילּוּלִים בְּגִיהָנָם. "בָּאָה" טַעְמוֹ לְמַעַלָּה, לְכַךְ הוּא מְבַאֵר שֶׁבָּאָה כְּבָר, וְאֵם הָיָה
טַעְמוֹ לְמַטָּה בְּאֵל"ף, הָיָה מְבַאֵר כִּשְׁהִיא שׁוֹקַעַת, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, שֶׁהָיָה כְּבָר כְּתִיב "וַיְהִי הַשֹּׁמֶשׁ
לְבָא", וְהַעֲבַרְתָּ תְנוּר עֶשֶׂן לְאַחַר מִפְּאֵן הֵיטָה, נִמְצָא שֶׁכְּבָר שְׁקָעָה. וְזֶה חִלּוּק בְּכָל תְּכָה לְשׁוֹן נִקְבָּה שִׁסּוּדָה
שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, כְּמוֹ: בָּא, קָם, שָׁב: כִּשְׁהִטְעַם לְמַעַלָּה, לְשׁוֹן עָבַר הוּא, כְּגוֹן זֶה, וּכְגוֹן: (לִקְמָן כט) "וַיֵּרָחֵל בָּאָה",
(לִקְמָן לו) "קָמָה אֶלְמָתִי", (רות א) "הִנֵּה שָׁבָה וּבְמִתְנָךְ", וּכְשֶׁהִטְעַם לְמַטָּה הוּא לְשׁוֹן הָיָה, דְּבַר שֶׁנַּעֲשֶׂה עֲכָשׁוּ
וְהוֹלֵךְ, כְּמוֹ: (לִקְמָן כט) "בָּאָה עִם הַצֹּאן", (אסתר ב) "בְּעֶרְבִי הָיָה בָּאָה וּבִבְקָרָה הָיָה שָׁבָה".

(יח) בַּיּוֹם הַהוּא פָּרַת יְהוָה אֶת־אֲבָרֶם פְּרִית לְאִמּוֹ
לְזִרְעָךָ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם
עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרַת:
יח ביום ההוא פרת יהוה את־אברם פריית לאמו
לזרעך נתתי את־הארץ הזאת מנהר מצרים
עד־הנהר הגדל נהר־פרת:

כ"ט"ב לְזִרְעָךָ נָתַתִּי • אֲמִירְתּוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, כְּאֵלּוֹ הִיא עֲשׂוּיָה (כ"ח). עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרַת •
לְפִי שֶׁהוּא דְבוּק לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹרְאָהּ גְּדוֹל, אֶף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מֵאָחַר בְּאֶרְבָּעָה נְהָרוֹת הַיּוֹצֵאִים מִצְרָן,
שֶׁנֶּאֱמָר: (לעיל ב) "וְהַנָּהָר הַרְבִּיעִי הוּא פָּרַת", מִשָּׁל הַדְּיוּט: עָבַד מֶלֶךְ - מֶלֶךְ, הַדְּבָק לַשְׁחֹר וּיִשְׁתַּחֲוֶה לָךְ.

(יט) אֶת־הַקִּינִי וְאֶת־הַקְנִזִּי וְאֵת הַקְּרַמְנִי:
יט ית שלמאי וית קנזאי וית קדמונאי:

כ"ט"ג אֶת־הַקִּינִי • (כ"ח) עֶשֶׂר אַמּוֹת יֵשׁ כָּאֵן, וְלֹא נִתֵּן לָהֶם אֶלָּא שְׁבָעָה גוֹיִם. וְהַשְׁלֹשָׁה: אָדוֹם וּמוֹאָב וְעַמּוֹן,
וְהֵם קִינִי, קְנִזִּי וְקְדֻמּוֹנִי - עֲתִידִים לִהְיוֹת יְרֵשָׁה לְעֵתִיד, שֶׁנֶּאֱמָר: (ישעיה יא) "אָדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלֹחַ יָדָם וּבְנֵי
עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם".

(כ) וְאֶת־הַחֲתִי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הַרְפָּאִים:
כ וית חתאי וית פרזאי וית הרפאי:

כ"ט"ד וְאֶת־הַרְפָּאִים • אֶרֶץ עוֹג, שֶׁנֶּאֱמָר בָּהּ: (דברים ג) "הָהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים".

(כא) וְאֶת־הָאֱמּוֹרִי וְאֶת־הַכְּנִעֲנִי וְאֶת־הַגְּרִגְשִׁי וְאֶת־
הַיְבוּסִי:
כא וית אמוראי וית כנענאי וית גרגשאי וית
יבוסאי:

טז (א) וְיִשְׂרָאֵל אִשְׁתִּי אֲבָרֶם לֹא יִלְדָּה לוֹ וְלֹא שִׁפְחָה
מִצְרִית וּשְׁמָהּ הִגָּר:
טז א ושרי אשת אברם לא ילדה לו ולא שפחה
אממא מצריתא ושמהא הגר:

כ"ט"ה שִׁפְחָה מִצְרִית • בַּת פְּרָעָה הֵיטָה. כִּשְׁרָאָה נָסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְשָׂרָה, אָמַר: 'מוֹטָב שֶׁתֵּהָא בְּתִי שִׁפְחָה בְּבִית
זֶה, וְלֹא גְבִירָה בְּבִית אַחֵר'.

(ב) וַתֹּאמֶר שָׂרִי אֶל־אֲבָרֶם הִנֵּה־נָא עֲצָרְנִי יְהוָה
מִלְּדַת בֶּאֱנָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע
אֲבָרֶם לְקוֹל שָׂרִי:
ב ואתמר שרי אל־אברם הנה־נא עצרני יהוה
מלדא עול כען לות אמתי מה אם אתבני
מנה וקביל אברם למימר שרי:

כ"ט"ו אֲוִלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה • לְמַד עַל מִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים שְׂאִינוּ בְּנוֹי אֶלָּא הָרוּס. אֲבָנָה מִמֶּנָּה • בְּזֻכוֹת שְׂאֲכָנִים
צָרְתִּי לְתוֹךְ בֵּיתִי. לְקוֹל שָׂרִי • (כ"ח) לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁבָּהּ.

(ג) וַתִּקַּח שָׂרִי אֵשֶׁת־אֲבָרָם אֶת־הַגֵּר הַמִּצְרִית
שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְשִׁבְתָּ אֲבָרָם בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַתֵּתֶן אֹתָהּ לְאֲבָרָם אִישָׁה לֹא אִשָּׁה:

כ"ט וַתִּקַּח שָׂרִי • לְקַחְתָּהּ בְּדָבָרִים: 'אֲשֶׁרֶיךָ שְׁנֵיכִית לְדָבָק בְּגוֹף קְדוֹשׁ כְּזֶה' (ב"ה) • מִקֵּץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים • מוֹעֵד
הַקְּבוֹעַ לְאִשָּׁה שֶׁשִּׁחָתָה עֶשְׂרֵי שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה לְכַעֲלָהּ, חֵיב לִישָׂא אַחֲרָת (יבמות סד) • לְשִׁבְתָּ אֲבָרָם וְגו' •
מִגִּיד שָׁאִין יְשִׁיבְתָּ חוּצָה־לְאֶרֶץ עוֹלָה לֹא מִן הַמִּנְיָן, לְפִי שֶׁלֹא נֶאֱמַר לוֹ (לעיל יב): "וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל" עַד
שֶׁיָּבֵא לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(ד) וַיָּבֵא אֶל־הַגֵּר וַתֵּהָר וַתֵּרָא כִּי הָרְתָהּ וַתִּקַּל
גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ:

כ"ט וַיָּבֵא אֶל־הַגֵּר וַתֵּהָר • מִבִּיָּאָה רֵאשׁוֹנָה (ב"ה) • וַתִּקַּל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ • אֲמָרָה: שָׂרִי זֶה אֵין סִתְרָה כְּגִלּוּיָהּ,
מִרְאָה עֲצֻמָּה כְּאֵלּוּ הִיא צַדִּיקָתָה, וְאֵינָה צַדִּיקָתָה, שֶׁלֹא זָכְתָה לְהִרְיוֹן כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ, וְאֵינִי נִתְעַבְרָתִי מִבִּיָּאָה
רֵאשׁוֹנָה (ב"ה).

(ה) וַתֹּאמֶר שָׂרִי אֶל־אֲבָרָם חֲמִסִּי עָלֶיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי
שִׁפְחָתִי בְּחִיקוֹךָ וַתֵּרָא כִּי הָרְתָהּ וְאֶקַּל בְּעֵינֶיהָ
יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ:

כ"ט חֲמִסִּי עָלֶיךָ • חֲמִס הָעֲשׂוּי לִי, עָלֶיךָ אֲנִי מְטִילָה הָעֲנָשׁ, כְּשֶׁהִתְפַּלֵּלְתָּ לְהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: (לעיל טז)
"מִתַּתֵּן־לִי וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי", לֹא הִתְפַּלֵּלְתָּ אֵלָּא עָלֶיךָ, וְהִנֵּה לָךְ לְהִתְפַּלֵּל עַל שְׁנֵינוּ, וְהִייתִי אֲנִי נִפְקָדָת
עִמָּךְ. וְעוֹד, דְּבָרֶיךָ אֵתָּה חוֹמַס מִמֶּנִּי, שֶׁאֵתָּה שׁוֹמֵעַ בְּדִוְנֵי וְשׁוֹתֵק (ב"ה) • אֲנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי וְגו' בֵּינִי
וּבֵינֶיךָ • כָּל בֵּינֶךָ שֶׁבִּמְקָרָא חֶסֶד, וְזֶה מְלֹא, קָרִי בִּיה וּבֵינֶיךָ (ר"ל נֹכַח לְנִקְבָּהּ), שֶׁהַכְּנִיסָה עֵין הָרַע כְּעִבּוּרָה שֶׁל
הַגֵּר, וְהִפְלִיָּה עֲבָרָה, הוּא שֶׁהִמְלִיךְ אוֹמֵר לְהַגֵּר: "הֵנֶךָ הָרָה", וְהִלֵּא כֶּבֶד הָרְתָהּ, וְהוּא מְבֹשֶׁר לָהּ שֶׁתֵּהָר?
אֵלָּא מִלְּמַד שֶׁהִפְלִיָּה הִרְיוֹן הָרֵאשׁוֹן.

(ו) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל־שָׂרִי הִנֵּה שִׁפְחָתְךָ בְּיָדְךָ
עֲשִׂי־לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶה שָׂרִי וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ:
כ"ט וַתַּעֲנֶה שָׂרִי • הִנֵּה מְשַׁעֲבֶדֶת בָּהּ בְּקָשִׁי (ב"ה).

(ז) וַיִּמְצְאָהּ מִלֶּאֱדָה יְהוָה עַל־עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר
עַל־הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר:

(ח) וַיֹּאמֶר הַגֵּר שִׁפְחָת שָׂרִי אִי־מִזָּה בָּאת וְאָנָּה
תִּלְכִּי וַתֹּאמֶר מִפָּנֶי שָׂרִי גְבִרְתִּי אֲנֹכִי בָרַחַת:

כ"ט אִי־מִזָּה בָּאת • מִהֵכָן בָּאת. יוֹדֵעַ הִיָּה, אֵלָּא לִיתֵּן לָהּ פֶּתַח לִיכָנֵס עִמָּה בְּדָבָרִים, וְלִשְׁוֹן "אִי־מִזָּה"
אֵיָּה הַמָּקוֹם שֶׁתֹּאמַר עָלָיו: 'מִזָּה אֲנִי בָא'.

(ט) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֱדָה יְהוָה שׁוּבִי אֶל־גְּבִרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי
תַּחַת יָדֶיהָ:

ט וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֱדָה • דִּי תוֹכִי לֹת רְבוּתְךָ
וְאֲשַׁמְעִדִּי תַחוֹת יָדֶיהָ:

כ"א וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֱךָ ה' וְגו'. • עַל כָּל אֲמִירָה הִיָּה שְׁלוֹחַ לָהּ מִלֶּאֱךָ אַחֵר, לִכְךָ נֶאֱמַר 'מִלֶּאֱךָ' בְּכָל אֲמִירָה וְאֲמִירָה.

(י) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֱךָ יְהוָה הִרְבֵּה אֲרֵבָה אֶת־זֶרְעֶךָ
וְלֹא יִסְפֹּר מִרְבּוֹ:
וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֱכָא דַּיִי אִסְגָּא אִסְגֵּי יָת
בְּנִיכִי וְלֹא יִתְמַנֵּן מִסְגֵּי:

(יא) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֱךָ יְהוָה הִנֵּךְ הָרָה וְיִלְדֶּתְ בֵּן
וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי־שָׁמַע יְהוָה אֶל־עֲנִידְךָ:
יֹא וְהוּא יְהוָה מִלֶּאֱכָא דַּיִי הָא אֶת מַעֲדֵיךָ
וְתִלְדִּין בְּרִי וְתִקְרִין שְׁמָהּ יִשְׁמָעֵאל אֲרִי
קָבִיל יְיָ צְלוּתֶיךָ:

כ"א הִנֵּךְ הָרָה • כְּשֶׁתְּשׁוּבִי תִהְיֶי, כְּמוֹ (שׁוֹפְטִים יג) "הִנֵּךְ הָרָה" דְּאִשְׁתּ מְנוּחַ. וְיִלְדֶּת בֵּן • כְּמוֹ וְיִלְדֶּת, וְדוּמָה
לוֹ: (יִרְמְיָה כב) "יִשְׁבֶּת בְּלִבָּנוֹן מְקַנְנֶת בְּאֲרָזִים". וְקָרָאת שְׁמוֹ • צוּרִי הוּא, כְּמוֹ שְׂאוֹמֵר לְזָכֹר: "וְקָרָאת אֶת
שְׁמוֹ יִצְחָק".

(יב) וְהוּא יְהִיָּה פָּרָא אֲדָם יָדוּ בְּכָל יוֹד וְיָד כָּל בּוֹ
וְעַל־פָּנָי כָּל־אֲחֵיו יִשְׁכֵּן:
יב וְהוּא יְהוָה מְרֻד בְּאֲנָשָׁא הוּא יְהוָה צְרִיף
לְכָל־א וְיָדָא דְּבָנֵי אֲנָשָׁא יְהוֹן צְרִיכִין לָהּ
וְעַל אִפִּי כָל אַחֵוּהִי יִשְׁרִי:

כ"א פָּרָא אֲדָם • אוֹהֵב מִדְּבָרוֹת לְצוּר חַיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: (בְּרֵאשִׁית כא) "וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רוֹכֵב קִשְׁת׃"
יָדוּ בְּכָל־לְסֻטִּים. וְיָד כָּל בּוֹ • הַכֹּל שׁוֹנְאֵין אוֹתוֹ וּמִתְגָּרִין בּוֹ. וְעַל־פָּנָי כָּל־אֲחֵיו יִשְׁכֵּן • שִׁיחָהּ וְרַעוּ
גְּדוּל (כ"ה).

(יג) וְתִקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדִּבֵּר אֵלֶיהָ אֵתָהּ אֵל רֵאִי
כִּי אֲמַרְהָ הִגֵּם הָלֵם רְאִיתִי אַחֲרֵי רֵאִי:
יג וְצִלְיָאֵת בְּשִׁמָּא דַּיִי דְּמִתְמַלֵּל עֲמָה אֲמַרַת
אֵתָהּ הוּא אֵלֶהָ דְּחַזִּי כָּל־א אֲרִי אֲמַרַת הַבְּרִם
הַכָּא (נ"י הַאֲף אֲנָא) שְׂרִיתִי חֲזִינָא בְּתַר
דְּאֵתְגִּלִּי לִי:

כ"א אֵתָהּ אֵל רֵאִי • נִקּוּד חֲטָף קָמֶץ, מִפָּנָי שֶׁהוּא שֵׁם דְּבָר: אֵלֹהִים הָרְאִיָּה שְׂרֻוּאָה בְּעֻלְבּוֹן שֶׁל עֲלוּבִין
(סְפָרִים אֲחֵרִים, דְּבָר אַחֵר: "אֵתָהּ אֵל רֵאִי", מִשְׁמַע שֶׁהוּא רוּאָה הַכֹּל וְאֵין שׁוֹם דְּבָר רוּאָה אוֹתוֹ). הִגֵּם הָלֵם • לְשׁוֹן תַּמְהָ: וְכִי סְבוּרָה
הִיִּיתִי שְׂאֵף הָלוֹם בְּמִדְּבָרוֹת רְאִיתִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מְקוֹם, אַחֵר רֵאִי אוֹתָם בְּכִיתוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם, שֶׁשֵּׁם הִיִּיתִי
רְגִילָה לְרֵאוֹת מִלְּאֲכִים? וְתַדַּע שֶׁהִיָּתָה רְגִילָה לְרֵאוֹתָם, שֶׁהָרִי מְנוּחַ רָאָה אֶת הַמִּלֶּאֱךָ פַּעַם אַחַת - וַאֲמַר
"מוֹת נְמוּת", וְזוֹ רְאֵתָה אֲרַבְּעָה זֵה אַחֵר זֵה - וְלֹא חִרְדָּה.

(יד) עַל־כֵּן קָרָא לְבָאֵר בָּאֵר לַחֵי רֵאִי הִנֵּה בֵּין־קַדְשׁ
וּבֵין בְּרֵד:
יד עַל כֵּן בֵּן קָרָא לְבָאֵר בָּאֵר לְבָאֵר דְּמִלֶּאֱךָ קָמָא אֲתַחֲזִי עֲלֵה'.

כ"א בָּאֵר לַחֵי רֵאִי • בְּתַרְגוּמוֹ: 'בָּאֵרָא דְּמִלֶּאֱךָ קָמָא אֲתַחֲזִי עֲלֵה'.

(טו) וְתִלְדֶּ הָגֵר לְאֲבָרָם בֵּן וַיִּקְרָא אֲבָרָם שֵׁם־בְּנוֹ
אֲשֶׁר־יִלְדָּה הָגֵר יִשְׁמָעֵאל:
טו וְיִלְדֶּת הָגֵר לְאֲבָרָם בֶּר וַיִּקְרָא אֲבָרָם שׁוֹם
בְּרָה דִּילִידֶת הָגֵר יִשְׁמָעֵאל:

כ"א וַיִּקְרָא אֲבָרָם שֵׁם וְגו' • אֶף־עַל־פִּי שְׁלֹא שָׁמַע אֲבָרְהָם דְּבָרֵי הַמִּלֶּאֱךָ שְׂאֵמַר: "וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל",
שֶׁרִתָּה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עָלָיו וַיִּקְרָאוּ יִשְׁמָעֵאל.

(טז) וְאֲבָרָם בֵּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלִדַת־הָגֵר
אֶת־יִשְׁמָעֵאל לְאֲבָרָם:
טז וְאֲבָרָם בֶּר תְּמִנָן וְשֶׁת שְׁנִין בֶּד יִלְדֶּת
הָגֵר יָת יִשְׁמָעֵאל לְאֲבָרָם:

כ"א וְאֲבָרָם בֵּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְגו' • לְשִׁבְחוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל נִכְתָּב, לְהוֹדִיעַ שֶׁהִיָּה בֵּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה
כְּשֶׁנִּמּוּל וְלֹא עַבְבּ.

יז (א) וַיְהִי אַבְרָם בֶּן־תְּשֻׁעִים שָׁנָה וַתֵּשֶׁע שָׁנִים
וַיָּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַנִּי־אֵל שְׁדִי
הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד:

ה"י אַנִּי־אֵל שְׁדִי. אָנִי הוּא שְׁיֵשׁ דִּי בְּאַלְהוּתִי לְכָל בְּרִיָּה. לְפִיכָךְ, "הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי" וְאַהֲרָה לָךְ לְאַלֹהֶ
וּלְפִטְרוֹן. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁהוּא בְּמִקְרָא, פְּרוּשׁוֹ כֵּן: דִּי שְׁלוֹ, וְהַכֹּל לְפִי הַעֲנִין. הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי. כְּתוּבָה: וְכֵן
פְּלַח קְדָמִי, הַדְּבָק בַּעֲבוּדָתִי. וְהִנֵּה תָמִיד. אָף זֶה צוּרִי אַחֵר צוּרִי, הִנֵּה שְׁלֹם בְּכָל נְסִיווֹתֵי. וְלִפִּי מְדַרְשׁוֹ:
"הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי", בְּמַצּוֹת מִלֵּה, וּבִדְבָר הַזֶּה תִּהְיֶה תָמִיד, שְׁכָל זְמַן שֶׁהָעֲרֵלָה בָּךְ, אַתָּה בַּעַל מוֹם לִפְנֵי. דְּבָר
אַחֵר: "וְהִנֵּה תָמִיד", עֲכָשׁוּ אַתָּה חֶסֶד ה' אַבְרָם: ב' עֵינַיִם, ב' אֲזָנַיִם וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה. אוֹסִיף לָךְ אוֹת עַל
שְׁמֶךָ, וְיִהְיֶה מִנֵּן אוֹתִיּוֹתֶיךָ רמ"ח כְּמִנֵּן אֵיבָרֶיךָ.

(ב) וַאֲתַנְּה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאַרְבֶּה אוֹתָךְ בְּמֵאָד
מֵאָד:

ה"י וְאַתָּנָה בְּרִיתִי. בְּרִית שֶׁל אַהֲבָה וּבְרִית הָאֶרֶץ, לְהוֹרִישָׁהּ לָךְ עַל־יְדֵי מַצָּחָה זֹה.

(ג) וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֵתוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר:
לְמִימָר:

ה"י וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל־פָּנָיו. מִמּוֹרָא הַשְׁכִּינָה. שְׁעַד שְׁלֹא מַל, לֹא הָיָה בּוֹ כַח לַעֲמֹד וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִצְבָּת
עָלָיו, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל־עֵם: "נוֹפֵל וְגָלוּי עֵינָיו" (בְּבְרִיתָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִצְּאֵתִי כו').

(ד) אָנִי הִנֵּה בְּרִיתִי אֵתָךְ וְהָיִיתָ לְאָב הַמּוֹן גּוֹיִם:
לְאָב סָגִי עַמּוּיִן:

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (מֵאֲמֹר ש"פ לך לך, ח' מרחשון ה'תשנ"ד)

שְׁדוּקָא אַחֲרֵי שֶׁנִּמּוּל אַבְרָם נַעֲשֶׂה לְאָב הַמּוֹן גּוֹיִם. כִּי הִנֵּה עֲנִין אָב הַמּוֹן גּוֹיִם הוּא שֶׁהוּא בְּבַחֲנִית אָב וּמוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט
עֲלֵיהֶם. וְלִפְנֵי הַמִּלָּה, מִכֵּיּוֹן שֶׁהִיטָה הַמִּשְׁכָּת הַחֹסֵד שֶׁלְמַעֲלָה וְנִשְׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת גַּם לְגוֹיִם, לְאֲמוֹת הָעוֹלָם, לְכֵן לֹא הָיָה
לְאַבְרָם שְׁלִיטָה עֲלֵיהֶם כָּל כָּף. וְדוּקָא כְּשֶׁנִּמּוּל אַבְרָם, וְנִפְרָדָה הָעֲרֵלָה מִן הַבְּרִית שֶׁהוּא בַּחֲנִית יְסוֹד, הִינּוּ שְׁאִין אֲמוֹת
הָעוֹלָם מְקַבְּלִים יוֹתֵר מִחֹסֵד שֶׁלְמַעֲלָה כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל, אִזּוֹ דוּקָא נִפְעַל עֲנִין אָב הַמּוֹן גּוֹיִם, שֶׁאַבְרָהָם הָיָה בְּבַחֲנִית אָב וְשׁוֹלֵט
וּמוֹשֵׁל עֲלֵיהֶם.

וְהִנֵּה יֵשׁ עוֹד פְּרוּשׁ בְּעֵינֵי אָב הַמּוֹן גּוֹיִם שֶׁהוּא אָב לְגֵרִים, וְגַם עֲנִין זֶה (עֲנִין הַגְּרוּת) נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַמִּלָּה. וּמִבְּאֵר בְּזֶה
בְּהַמָּאָר, דִּהְיֶה נִתְבָּאָר לְעֵיל דְּלִפְנֵי הַמִּלָּה הִיוּ יוֹרְדִים נִשְׁמוֹת גְּבוּהוֹת גַּם לְאֲמוֹת הָעוֹלָם כְּנִל, וּמִטַּעַם זֶה, לֹא הָיָה עֲנִין
הַגְּרוּת לִפְנֵי מִילַת אַבְרָם, כִּי מִכֵּיּוֹן שֶׁגַּם בְּאֲמוֹת הָעוֹלָם הִיוּ נִשְׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת, לְכֵן לֹא הָיָה לָהֶם סִבָּה וְרָצוֹן לְהִתְגַּדֵּר כו',
מִה־שְׁאִין־כֵּן אַחֲרֵי מִילַת אַבְרָהָם שֶׁנַּעֲשֶׂה יְרִידָה בְּאֲמוֹת הָעוֹלָם, הִנֵּה זֶה הָיָה סִבָּה שֶׁיְהִיָּה לָהֶם רָצוֹן לְהִתְגַּדֵּר. וּבְזֶה מִבְּאֵר
בְּהַמָּאָר מִה־שְׁאִין מוֹצְאִים הַרְבֵּה גֵרִים מִיִּשְׁמַעְאֵל, כִּי יִשְׁמַעְאֵל נוֹלַד לִפְנֵי בְּרִית זֹה, וְלְכֵן אָף שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּם כֵּן עֲנִין נִשְׁמוֹת

דעת זקנים מבדלי התוספות - עוז והדר

שְׁשֵׁמֶם שֶׁל אַבְרָהָם וְשֶׁרָה הִרְאִישׁוֹן לֹא
נִתְעַקֵּר לְגַמְרִי, אָף נִתְוַסְּפָה אוֹת אַחַת
שֶׁל ה"א עַל שְׁמֵם וְנִתְקַן הַשֵּׁם, וּמִכֵּיּוֹן
שֶׁנִּתְקַן נִשְׁתַּקַּע הִרְאִישׁוֹן, אֲבָל יַעֲקֹב
נִקְרָא לוֹ שֵׁם חֲדָשׁ, וְהַשֵּׁם הִרְאִישׁוֹן לֹא הָיָה
מִמּוֹקוֹמוֹ. וְעוֹד אֲמָרוּ (מְכִילֵת שם), שְׁלִכָךְ
לֹא נִשְׁתַּנָּה שְׁמוֹ שֶׁל יַחֲזָק, מִכֵּיּוֹן שֶׁלֹּא
נִקְרָא לוֹ שֵׁם אֶלָּא מִפִּי הַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר
(פְּסוּק טז) וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יַחֲזָק: תוֹרָה ב

מֵאֲתִים אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה, וְאֵלָיו הָיוּ,
שְׁתֵּי עֵינַיִם וּשְׁתֵּי אֲזָנַיִם וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה.
וּבֹא וְרָאָה כְּמֹה גְדוֹל כַּח שֶׁל מִלָּה
כְּדֵאִיתָא בְּפֶקֶד אַרְבָּעָה נְדָרִים (לֹא).
וְאִיתָמֹר בְּמִכְיֵלָתָא (מס' דְּפִסְחָא טז) מִה
שְׁאִין קוּרָא הַכְּתוּב אַבְרָהָם וְשֶׁרָה
בְּשֵׁמֶם אַחֵר שֶׁנִּשְׁתַּנָּה, כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ
בְּיַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר יַעֲקֹב אַחֵר שֶׁקְרָאוּ
הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יִשְׂרָאֵל, מִכֵּיּוֹן

יז (א) הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד. (לִפִּי
וְגו') נִתְוַסְּפָה ה"א עַל שְׁמוֹ וְנַעֲשֶׂה
שְׁלֹם וְתָמִיד לְמִסְפַּר רמ"ח אֵיבָרִים
שֶׁבְּאֲדָם (נִתְחַמָּא טז). וְכֵן מְסִיק בְּשִׁלְחֵי
פֶּקֶד (רַבִּיעִי דְּנִדְרִים) [אַרְבָּעָה נְדָרִים]
(לכ), אֲמָר רַמִּי בַּר אֲבָא, כְּתִיב אַבְרָם
וְכְתִיב אַבְרָהָם, בְּתַחֲלִילָה הִמְלִיכוּ
הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עַל מֵאֲתִים
אַרְבָּעִים וּשְׁלֹשָׁה אֵיבָרִים, וְלִכְסוּף עַל

הגבוהות כו', וכמאמר אברהם יצא ממנו ישמעאל כו', בכל זאת אין מוצאים הרבה גרים מיסמעאל כי ישמעאל נולד לפני ברית זו. מה שאין כן בעשו יש יותר גרים, משום שנולד אחר הברית, ולכן אף שאין בו נשמות גבוהות אבל יש בו גרים, כי נולד אחר שנפרדה הערלה מן הברית, וכמאמר כי ביצחק יקרא לך זרע, ביצחק ולא כל יצחק.

(ה) וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת־שְׁמוֹ אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמוֹ אֲבִרָהָם כִּי אֲבִרָהָמוֹן גּוֹיִם נִתְּתִיף:

כ"י • כי אברהמון גוים • לשון נוטריקון של שמו, ורי"ש שהיתה בו בתחלה, שלא היה אב אלא לארם שהוא מקומו, ועכשו אב לכל העולם, ואפלו רי"ש שהיתה בו בתחלה לא זזה ממקומה, שאף יו"ד של שרי נתרעמה על השכינה, עד שהוסיפה ליהושע, שנאמר: (במדבר יב) "ויקרא משה להושע בן נון יהושע".

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ לך לך, ח' מרחשון ה'תשד"מ)

באור ההוראה הנלמדת מפרוש רש"י הנ"ל - בנוגע לעבודת האדם:
ידוע ומבאר בכמה מקומות שכל עניניהם של ה"אבות" נמשכים בירשה לבניהם אחריהם בכל דור ודור, אצל כל אחד ואחת מישראל. ועל-דרך-זה בענינו - הציווי על ענין המלה, שהוא ענין השיך לכל אחד ואחד מישראל, וכן בנוגע לנשים - "אשה כמאן דמהילא דמא". ועד כדי כך - שאפלו מצד עצם מציאותו (עוד לפני פעלת המלה) נחשב כל אחד ואחד מישראל בין המולים, כדאיתא במשנה (נדרים לא, ב) "קונם שאיני נהנה לערלים, מתר בערלי ישראל". שאיני נהנה למולים, אסור בערלי ישראל כו', כי כל בני ישראל (אפלו מי שלא נמול בפעל ממש מפני אנס כו') הם בעצם "מולים" (ראה 'אור התורה' חנכה שיב, א).

ומזה מובן, שאצל כל אחד ואחד מישראל ישנו גם הענין ד"אב המון גוים נתיף" (כפי שנפעל אצל אברהם אבינו על-ידי ענין המלה), ותפקידו של היהודי הוא - להביא פחות אלו מההעלם אל הגלוי ומהכח אל הפעל.
כלומר: לא מבעי שיהודי נעשה "אב" במקומו [בדגמת מעלתו של "אברהם" - לפני המלה - "אב לארם, שהוא מקומו"], הינו, שהוא פעל ומשפיע על כל אלו שנמצאים במקומו ובסביבתו (ופשיטא שאינו מתפעל כלל ממצב המקום וממצבם של אנשי המקום), אלא יתירה מזו "אב העולם", הינו שהוא פעל ומשפיע בכל העולם כלו.
ונאמר - ענין זה ישנו אצל כל אחד ואחד מישראל, מפנין שמקבל זאת בירשה מאברהם אבינו, ועבודתו היא רק - לגלות זאת מהכח אל הפעל ומההעלם אל הגלוי.

וענין זה נפעל על-ידי כללות מעשינו ועבודתנו בעניני התורה ומצותיה, שעל-ידי-זה פועלים את הענין ד"הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל" - ענין של פריחה וגלוי, ובאפן ד"ומלאו פני תבל תנובה" - פרות ופירי פרות עד סוף כל העולם, וכפרוש החסידות - שעושים "סוף" לענין ה"עולם", מלשון העלם והסתת, הינו שמבטלים את ההעלם וההסתת, וזוכים תכף ומיד להתגלות הגאולה האמתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(ו) וְהִפְרִתִּי אֶתְךָ בְּמָאד מְאֹד וְנִתְּתִיף לְגוֹיִם וּמְלָכִים
וּבְמִלְכִּין דְּשְׁלִיטִין בְּעַמְמֵיא מְנָה יִפְקִין:
מִמֶּנָּה יֵצְאוּ:

כ"י • ונתיף לגוים • ישראל ואדום, שהרי ישמעאל כבר היה לו, ולא היה מבשרו עליו.

• שבת קודש י"א מרחשון •

(ו) וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ
לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהָיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזֶרְעֶךָ
אַחֲרַיִךְ:

כ"י • ויקמתי את-בריתי • ומה היא הברית? להיות לך לאלהים.

וואקים ית קמי בין מימרי ובינה ובין בניך
בתר דדריהון לקים עלם למתני לך
לאלהא ולבניך בתר:

שיעור יומי לשבת קודש י"א מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יז - פרשת לך-לך מט

(ח) וְנָתַתִּי לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרִיךָ אֶת אֶרֶץ מִגִּידְךָ אֶת כָּל־אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזָתָהּ עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים: כְּשִׁי לְאַחֲזָתָהּ עוֹלָם • וְשֵׁם אֱהִיָּה לָכֶם לֵאלֹהִים, אָכֵל (בר ישאל) הָדָר בְּחוֹצֵה־לְאָרֶץ - כְּמִי שָׁאִין לוֹ אֱלֹהִים.

(ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֶתָּה וּזְרַעְךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם: כְּשִׁי לְאַתָּה • נֹא"ו זֶה מוֹסִיף עַל עֲנָנָהּ רֵאשׁוֹן: 'אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ', וְאַתָּה הָיִי וְהִירָא לְשִׁמְרָהּ, וְכֵן הִיא שְׂמִירָתָהּ? "זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ הַמּוֹל לָכֶם וְגו'".

(י) זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ הַמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר: כְּשִׁי לְבֵינִי וּבֵינֵיכֶם וְגו' • אוֹתָם שֶׁל עֲקֻשׁוֹ. וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ • הַעֲתִידִין לְהוֹלֵד אַחֲרֶיךָ. הַמּוֹל • כְּמוֹ לְהַמּוֹל, כְּמוֹ שְׁאֵתָה אוֹמֵר: 'עֲשׂוֹת', כְּמוֹ לַעֲשׂוֹת.

(יא) וְנִמְלַתֶּם אֶת בְּשָׂר עֶרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: כְּשִׁי לְוְנִמְלַתֶּם • כְּמוֹ וְנִמְלַתֶּם, וְהִנּוּ"ן בּוֹ יִתְּרָה לִיסוּד הַנוֹפֵל בּוֹ לְפָרְקִים, כְּגוֹן נ' שֶׁל נוֹשֵׁף וְנ' שֶׁל נוֹשָׂא. "וְנִמְלַתֶּם" כְּמוֹ "וְנִשְׁאָתֶם", אָכֵל "מּוֹל" לְשׁוֹן יַעֲקֹב, כְּמוֹ: יַעֲקֹב, אָכֵל (ברש"י ישן אינו).

(יב) וּבֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יֵלֵד בָּיִת וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מִכָּל בֶּן־נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרְעֶךָ הוּא: הוּא:

כְּשִׁי לְיֵלֵד בָּיִת • שְׂלִידָתוֹ הַשְּׁפָחָה בְּבֵיתוֹ. וּמִקְנֵת־כֶּסֶף • שְׁקִנְאוֹ מִשְׁנוּלָד.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (על פני לקוטר שישחות חלק ג, עמוד 757 ואילך - מוֹתוֹךְ 'לְקָרָת שַׁבָּת')

זְכוּת בְּרִית מִיֻּלָּה

וּבֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר (יז, יב)

אֵימָה בְּמִנְחוֹת (מג, ב) "בְּשִׁעָה שְׁנֵכֶם דָּוָד לְבֵית הַמִּרְחָץ כִּי אָמַר אוֹי לִי שְׁאֲעֻמָּד עִירָם בְּלֹא מִצְוָה, וְכִינּוֹן שְׁנוֹזֶר בְּמִיֻּלָּה שֶׁבְּבָשָׂרוֹ נִתְּשָׁבָה דַּעְתּוֹ".

וְלִכְאוּרָה צָרִיף עֵינָהּ בְּזֶה, דָּאֵטוֹ רַק זְכוּת הַמִּיֻּלָּה הִיָּתָה בִּידֵי דָוָד, וְהָיָה בִּידּוֹ גַּם מִצְוֹת אַחֲרוֹת, וְלִדְגָמָא וְדָאִי שְׂמִחוֹ וְלָבּוֹ שֶׁל דָּוָד עֲדִין מִשְׁעַבְדִּים הָיוּ לוֹ יִתְבָּרַךְ כְּתוּצָאָה מִהֲנַחַת תְּפִלָּין, וּמִדּוּעַ רַק עַל־יְדֵי הַמִּיֻּלָּה נִתְּשָׁבָה דַּעְתּוֹ? וְשֵׁשׁ לִזְמַר, דְּבִמְצוֹת אַחֲרוֹת, זֶה שְׁזָכוֹת הַמִּצְוָה עוֹמְדָת גַּם לְאַחַר עֲשִׂיתָהּ, הוּא רַק כְּתוּצָאָה מִשְׁעִשִׂית הַמִּצְוָה, וְכִמְדוּ בְּהִנַּחַת תְּפִלָּין, דְּהִלָּב וְהִמָּחַ מִשְׁעַבְדִּים לוֹ יִתְבָּרַךְ גַּם אַחֲרֵי הִנַּחַת תְּפִלָּין, אֲףִי קִיָּים הַמִּצְוָה הִיא רַק בְּעֵת הִנַּחְתָּהּ, וְאִין הָאֲדָם מְקִיָּים מִצְוֹת תְּפִלָּין לְאַחֲרֵי שֶׁהִסְתֵּין מַעֲלִיו. מִה־שְׁאִין־כֶּן בְּמִצְוֹת מִיֻּלָּה גַּם קִיָּים הַמִּצְוָה נִמְשָׁךְ לְאַחֲרֵי זְמַן.

דְּהִנָּה מִצְוֹת מִיֻּלָּה הִיא לֹא רַק פְּעֻלַּת הַסֵּרֶת הָעֶרְלָה אֲלָא גַּם "לְהִיָּוֹת מְהוּל" (עֵינָהּ מִכְתָּב הַצִּפְנֵת פִּנְעוֹחַ ב'שְׂדֵי חֲמֹד' סוֹף קוֹנְטֵרַס הַמִּצְוִעָה), דְּכָל רִגְעַ מִיָּמֵי חַיֵּי הָאָדָם מִצְוָה הוּא "לְהִיָּוֹת מְהוּל". וְנִמְצָא, דְּאִף שֶׁפְּעֻלַּת הַמִּיֻּלָּה הִיָּתָה בְּיוֹם הַשְּׂמִינִי לְהוֹלִידָתוֹ, מִכָּל־מְקוֹם כִּינּוֹן שֶׁכָּל רִגְעַ מִיָּמֵי חַיָּיו הוּא מְהוּל, נִמְצָא שְׂמִיָּים הוּא מִצְוֹת מִיֻּלָּה כָּל יָמֵי חַיָּיו. וְעַל־פִּי־זֶה מִיָּשָׁב מִה שְׁנִיתִשְׁבָּה דַּעְתּוֹ שֶׁל דָּוָד רַק בְּמִצְוֹת מִיֻּלָּה, כִּי זֶה שְׁזָכוֹת מִצְוָה זֶה עוֹמְדָת לְאָדָם כָּל מְשָׁךְ יָמֵי חַיָּיו הוּא, כִּי גַּם קִיָּים הַמִּצְוָה הוּא בְּכָל רִגְעַ וְרִגְעַ, וְלֹא כְּמִצְוֹת תְּפִלָּין וְכִיּוּצָא בְּזֶה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק י, עמוד 44 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

פניסת נפש הקדושה בשעת הברית

ובן-שמונת ימים ימול לכם כל-זכר (יז, יב)

פתוב ב'שילחן ערוך הרב' ש'תחלת פניסת נפש זו הקדושה היא כו' במצות מילה" (אורח חיים מהדורא תניא סוף סימן ד (וראה זה חלק ג צא, ב. סדר היום (בסוף הספר בפירוש משנת בן ה' למקרא). [עין מנורת המאור (להר"י אלנקאווה) חלק ד פרק גידול בנים, הובא ב'ראשית חכמה' בסופו. 'שילחן ערוך' יורה-דעה סימן רסג סעיף ה). ולכאורה אינו מובן, הרי גם קדם לידת התינוק "מלמדיו אותו כל התורה כלה" (נדה ל, ב), ונמצאת בו נפש קדושה, ואיך יתאים זה עם מה שכתב שתחלת פניסת נפש הקדושה היא בעת ברית המילה? ויש לומר הבאור בזה, דהנה מצינו מעלה מיחדת בברית מילה שאינה בשאר המצות, דאף שכל המצות, מצוה מלשון "צותא וחבור" (לקוטי תורה, בחוקותי מה, ג), ענינו לחבר את האדם עם הקב"ה, אבל אין חבור זה נכר בגוף האדם המקיים המצוה. ולדגמא: היד המחלקת צדקה, אין נכר בבשר הגשמי של היד שעל-ידי שחלקה צדקה נשתנה גוף היד. מה-שאין-פן במצות מילה, הרי על-ידי המצוה נהיה שוני גלוי בבשר הגוף, והקשר והחבור להקב"ה שנוצר על-ידי המצוה נכר בבשר הגוף עצמו.

ולכן אף שגם קדם הברית נמצאת נפש קדושה באדם, אף פניסת נפש הקדושה, היינו, התקשרותה הפנימית של הנפש הקדושה עם הגוף עד שנכר הדבר בגלוי בגוף, הוא בעת ברית המילה, כי רק אז נכר בבשר הגוף שיש בו נפש קדושה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק כה, עמוד 86 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ברית מילה – קשר שנוצר על-ידי הקב"ה

ובן-שמונת ימים ימול לכם כל-זכר לדתיכם (יז, יב)

יש לבאר הטעם שציוותה תורה למול תינוק כשהוא בן ח' ימים, ואין לו דעה כלל, דלכאורה היה עדיף טפי למול אותו בהיותו מבגר יותר, ומדעתו ורצונו הוא מכניס את עצמו לבריתו של אברהם אבינו?

ויש לומר הבאור בזה: ענינה של ברית מילה הוא שעל-ידיה נוצר קשר ו"ברית" בין האדם להקב"ה, וכמו שכתוב (יז, יג) "והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם".

קשר זה אינו בא מצד האדם, כי בהיות אדם נברא ומגבל, אי-אפשר לו לפעל קשר אמתי ונצחי עם הבורא יתברך. אלא שהקב"ה הוא זה שמקשר עצמו עם כל אחד הנכנס בברית.

וזהו הטעם שמצות מילה היא לח' ימים, כי אם הקשר והברית היה נוצר על-ידי האדם, אז היו צריכים לעשותו כשהוא בר דעת וכיוצא בזה. אבל מפיון שהקשר נוצר על-ידי הקב"ה ולא על-ידי האדם, אין טעם לחכות עד שתהיה לו דעת, אלא מיד כשאפשר – מכניסים אותו לברית ומקשרים אותו עם הקב"ה בקשר נצחי.

(יג) המול י ימול יליד ביתך ומקנת כספך והיתה ברית בבשרכם לברית עולם:
יג אתגזרא יתגזרון (נ"י מגזר יגזר) יליד ביתך וזבין כספך ויתהי קנמי בבשריכון לקנים עלם:

יג"א המול ימול יליד ביתך • כאן כפל עליו ולא אמר לשמונה ימים, ללמדך שיש 'יליד בית' נמול לאחר (ס"א לאחד) שמונה ימים, כמו שמפרש במסכת שבת (דף קלח) •

(יד) וערל י זכר אשר לא-ימול את-בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את-בריתי הפר:
יד וערל דכורא די לא יגזר ית בשר ערלתה וישתיצי אנשא ההיא מעמיה ית קנמי אשני:

יג"א וערל זכר • כאן למד שהמילה באותו מקום שהוא נכר בין זכר לנקבה (כ"ה). אשר לא-ימול • משגיגע לכלל עגשין: "ונכרתה", אבל אביו אין עגוש עליו פרת, אבל עובר ב"עשה". ונכרתה הנפש • הולך עירי ומת קדם זמנו (שבת קד) •

שיעור יומי לשבת קודש י"א מרחשון ושנים מקרא ואחד תרגום - יז - פרשת לך-לך נא

(טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם שְׂרִי אֶשְׁתְּךָ לֹא־ תִקְרָא אֶת־שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ:

טו ואמר יי לאברהם שרי אתהך לא תקרי ית שמה שרי ארי שרה שמה:

כ"ט לֹא־תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שְׂרִי, לִי וְלֹא לֵאחֵרִים, כִּי שָׂרָה סֵתֶם שְׁמָהּ, שְׁתָּהָא שָׂרָה עַל כָּל (ברכות יג).

(טז) וּבִרְכֹתֶי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֶּן וּבִרְכֹתֶיהָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם מְלִכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ:

טז ואברך יתה ואף אתן מנה לך בר ואברכנה ויתהי לכנשין מלכין דשליטין בעממא מנה יהון:

כ"ט וּבִרְכֹתֶי אֹתָהּ. ומה היא הברכה? שחזרה לנערותה, שנאמר: (לקמן יח) "הֲיִתָּה לִי עֲדָנָה". וּבִרְכֹתֶיהָ. בהנחת שדים, כשנצרכה לכוף ביום משתה של יצחק, שהיו מרננים עליהם שהביאו אסופי מן השוק, ואומרים: 'בגנו הוא'. והביאה כל אחת בנה עמה, ומניקתה לא הביאה, והיא הניקה את כלם, הוא שנאמר: (לקמן כא) "הֲנִיקָה בָנִים שָׂרָה", 'בראשית רבה' רמזו במקצת.

(יז) וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בָּלְבֹו הֲלִבִּן מֵאֵה־שָׁנָה יוֹלֵד וְאִם־שָׂרָה הִבְת־תְּשָׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד:

יז ונפל אברהם על אפוהי וחדו ואמר בלבה הלבר מאה שנין יהי ולד ואם שרה הבת תשעין שנין תליד:

כ"ט וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחַק. זה תרגם אונקלוס לשון שמחה: 'וחדו', ושל שרה לשון מחורף, למדת שאברהם האמין ושמת, ושרה לא האמינה ולגלגה, וזהו שהקפיד הקדוש-ברוך-הוא על שרה ולא הקפיד על אברהם. הֲלִבִּן. י"ש תמיהות שהן קצמות, כמו: (שמואל א ב) "הֲנִגְלָה נְגִלְתִּי"? (שמואל ב טו) "הֲרוּאָה אֲתָה"?; אף זו היא קימת, וכך אמר בלבבו: 'הנעשה חסד זה לאחר מה שהקדוש-ברוך-הוא עושה לי?'. וְאִם־שָׂרָה הִבְת־תְּשָׁעִים שָׁנָה. הִתָּה כדאי לילד. ואף-על-פי שדורות הראשונים היו מולידין בני ת"ק שנה, בימי אברהם נתמעטו השנים בכר, וכא תשות כח בעולם, וצא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם שמהרו תולדותיהן בני ס' ובני ע'.

(יח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים לֹו יִשְׁמָעֵאל יְחִיָּה לְפָנָיו:

יח ואמר אברהם קדם יי לוי ישמעאל יתקם קדמך:

כ"ט לֹו יִשְׁמָעֵאל יְחִיָּה. הלואי שיחיה ישמעאל. איני כדאי לקבל מתן שכר כזה. יְחִיָּה לְפָנָיו. יחיה בראתך, כמו: "התהלך לפני", פלח קדמי.

(יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶבְרָם שְׂרָה אֶשְׁתְּךָ יֵלֶדְתְּ לְךָ בֶּן וְקִרְאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לִזְרְעוֹ אַחֲרָיו:

יט ואמר יי בקושטא שרה אתהך תליד לך בר ותקרי ית שמה יצחק ואקים ית קימי עמה לקים עלם לבנהי בתרוהי:

כ"ט אֶבְרָם. לשון אמתת דברים, וכן: (לקמן כב) "אֶבְרָם אֲשָׁמִים אֲנִיחֵנו", (מלכים ב ד) "אֶבְרָם בֶּן אֵין לֵה". וְקִרְאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק. על שם הצחוק. וַיֵּשׂ אוֹמְרִים עַל שֵׁם הַעֲשָׂרָה נְסִיוֹנוֹת, וְצ' שָׁנָה שֶׁל שָׂרָה, וְח' יָמִים שֶׁנִּמּוּל וְק' שָׁנָה שֶׁל אַבְרָהָם. (ספרים אחרים: "וְאֵת בְּרִיתִי" למה נאמר? הרי כבר כתיב: "וְאֵתָה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמַר אֹתָהּ וְנִרְצָה וְגו'")? אלא לפי שאומר: "וְהִקְמַתִּי וְגו'", יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום? תלמוד לומר: "וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתּוֹ" ולא עם אחרים. "וְאֵת־בְּרִיתִי אֶקִּים אֶת יִצְחָק" למה נאמר? אלא למד שהיה קדוש מבטן. דבר אחר: אָמַר רַבִּי אֲבָא: מִכָּאן לְמַד קַל־וְחֹמֶר בֶּן הַגְּבִירָה מִכָּן הָאָמָה, כְּתִיב: "הִנֵּה בִרְכֹתִי אֹתוֹ וְהַפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ" זה ישמעאל, וקל-וְחֹמֶר "וְאֵת־בְּרִיתִי אֶקִּים אֶת־יִצְחָק". אֶת־בְּרִיתִי. ברית המילה תהא מסורה לזרעו של יצחק.

(ב) וַיִּשְׁמָעֵאל וְשִׁמְעוֹן הִנֵּה בִּרְכָתִי אֹתוֹ וְהַפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאד מְאֹד שְׁנִים־עָשָׂר נְשִׂאִים יוֹלִיד וְנָתַתִּיו לְגֹי גָדוֹל:

רש"י ◀ שְׁנִים־עָשָׂר נְשִׂאִים • פַּעַנְנִים יָכְלוּ, כְּמוֹ: (משלי כה) "נְשִׂאִים וְרוּחַ".

(בא) וְאֶת־בְּרִיתִי אֲקִים אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר תִּלְד לָךְ שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאֲחֵרָת:

(כב) וַיָּכַל לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אֲבָרָהָם:

רש"י ◀ מֵעַל אֲבָרָהָם • לְשׁוֹן נִקְיָה הוּא כָּל־פִּי שְׂכִינָה, וְלִמְדֻנוּ (כ"ה) שֶׁהַצַּדִּיקִים מְרַכְּבֵתוּ שֶׁל מְקוֹם.

(כג) וַיִּקַּח אֲבָרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל־מִקְנֵת פִּסְפּוֹ כָּל־זָכָר בְּאֲנָשֵׁי בֵית אֲבָרָהָם וַיִּמַּל אֶת־בְּשָׂר עֶרְלָתָם בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים:

רש"י ◀ בַּעֲצֵם הַיּוֹם • בּוֹ בַּיּוֹם שֶׁנִּצְטָנָה, בַּיּוֹם וְלֹא בַלַּיְלָה, לֹא נִתְקַרָּא לֹא מִן הַגּוֹזִים וְלֹא מִן הַלְּצָנִים, וְשִׁלָּא יִהְיוּ אוֹיְבָיו וּבְנֵי דוֹרוֹ אוֹמְרִים: 'אֵלּוּ רְאִינוּהוּ, לֹא הִנַּחְנוּהוּ לְמוֹל וּלְקַנְיָם מִצְּנוּתוֹ שֶׁל מְקוֹם'. וַיִּמַּל • לְשׁוֹן וַיַּפְעֵל.

(כד) וְאֲבָרָהָם בֶּן־תְּשַׁעִים וְתִשְׁעֵי שָׁנָה בְּהַמּוֹל בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ:

רש"י ◀ בְּהַמּוֹל • בְּהַפְעֵלוֹ, כְּמוֹ: (לעיל ב) "בְּהַבְרָאִם". בְּהַמּוֹל • (נִטַּל אֲבָרָהָם סָבִין וְאִמּוֹ בְּעֶרְלָתוֹ וְרָצָה לְחַתֵּן, וְהִנֵּה מִתְבָּרָא, שֶׁהִנֵּה זָקֵן. מִה עָשָׂה הַקֹּדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא? שֶׁלַּח יְדוֹ וְאִמּוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית", 'לֹא נֶאֱמַר, אֲלָא "עִמּוֹ", בְּרִאשִׁית רַבָּה ר"י ש"י י"ש).

(כה) וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עָשָׂר שָׁנָה בְּהַמּוֹל אֶת בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ:

רש"י ◀ בְּהַמּוֹל אֶת בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ • בְּאֲבָרָהָם לֹא נֶאֱמַר: "אֵת", לִפִּי שֶׁלֹּא הָיָה חֶסֶד אֲלָא חֲתוּךְ בְּשָׂר, שֶׁכָּבֶד נִתְמַעַף עַל־יְדֵי תִשְׁמִישׁ. אֲבָל וַיִּשְׁמָעֵאל שֶׁהָיָה יָלֵד, הִזְקַק לְחַתֵּן עֶרְלָה וְלִפְרַע הַמִּילָה, לָכֵן נֶאֱמַר בּוֹ "אֵת" (בראשית רבה) •

(כו) בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אֲבָרָהָם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ:

רש"י ◀ בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה • שֶׁמָּלְאוּ לְאֲבָרָהָם צ"ט שָׁנָה וַיִּשְׁמָעֵאל שְׁלֹשׁ עָשָׂר שָׁנִים, נִמּוֹל אֲבָרָהָם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ.

(כא) וְאֵת בְּרִיתִי אֲקִים אֶת־יִצְחָק. (כב) בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה. רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר שֶׁלַּח אֲבָרָהָם וְקָרָא לְשֵׁם בֶּן נָח, וַיִּמַּל אוֹתוֹ וְאֵת יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ, וּמִהוּ (כג) בַּעֲצֵם, בְּגִבּוּרָתוֹ שֶׁל יוֹם. (כד) וְאֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר תִּלְד לָךְ. אֲשֶׁר קִידַשׁ יְדִיד מִבְּטָן: תוֹרָה כב (כה) וַיִּמַּל אֶת־בְּשָׂר עֶרְלָתָם בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה. הַשְׂבִּיעִי הוּא יוֹם הַכַּפּוּרִים, נֶאֱמַר כָּאֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 59)

בַּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אֲבִרְהָם (יז, כו) **בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים נִמּוֹל אֲבִרְהָם** (פרקי דרבי אליעזר פכ"ט) וְקָשָׁה, הָרִי מִלֵּה שְׁלֹא בְּזִמְנָה אֵינָה דוֹחָה לֹא שֶׁבֶת וְלֹא יוֹם טוֹב, וְאֲבִרְהָם אָבִינוּ קִים כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה עַד שֶׁלֹא נִתְּנָה. וְיֵשׁ לוֹמֵר, דְּמַפְיִין שְׁנֻצָּטוּהָ עַל הַמִּלָּה, וְבוֹ בַּיּוֹם שֶׁצִּיּוּהוּ מֶל (תוד"ה אֶלֹא – ראש השנה יא, א), הָרִי זו מִלֵּה בְּזִמְנָה.

וְכָל-אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ יִלְדוּ בְּיָת וּמִקְנֵת-כֶּסֶף מֵאֵת **בֶּן-נֹכַח נִמְלֹו אֹתוֹ:** כּוֹ וְכָל אֲנָשֵׁי בֵיתָה יִלְדֵי בֵיתָה וְזִבְיָה כֶּסֶף מִן בֶּרַעַמְיָן אֲתִגְזְרוּ (נ"י גִּזְרוּ) עֲמָה: פ פ פ

פפפ קכ"ו פסוקים נמל"ו סימן מכנדב"י סימן.

חסלת פרשת לך לך

הפטרה לפרשת לך-לך לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפס בעמ' קצה

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

בַּעֲצָם, וְנִאֲמַר לְהֵלֵךְ 'בַּעֲצָם', (ונאמר מלהלן תענו את נפשותיכם) [וְכָל מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ] בַּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה [כִּי יוֹם כְּפָרִים הוּא] (ויקרא כג כט), מֵהָ לְהֵלֵךְ יוֹם הַכַּפּוּרִים, אָף כָּאֵן יוֹם הַכַּפּוּרִים, וְכָכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הַקְדוּשָׁה

לְחַתוֹךְ הָיָה מִתִּירָא מִפְּנֵי שְׁהִיָּה זָקֵן, וְסִייעוּ הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, כְּבִיכּוֹל שְׁלַח יָדוֹ וְאַחַז עֲמוֹ, שְׁנִאֲמַר (נחמיה ט ח) וְכָרוֹת עֲמוֹ הַבְּרִית, מִלְמַד שְׁעָרוֹ: תוֹרָה כּוֹ

בְּרוּךְ-הוּא רוֹאֶה דָם בְּרִיתוֹ שֶׁל אֲבִרְהָם אָבִינוּ וּמִכְפֵּר לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ (פרקי דר"א פכ"ט). וְאִתְמַר בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (מט ב) שְׁנִטַּל אֲבִרְהָם סִבִּין וְאַחַז בְּעֶרְלָתוֹ, וְכִשְׁבָּא

המשך מעמוד יט

שיחת ש"פ לך-לך, י"א מרחשון, ה'תשכ"ה

- 1 - ה'בית חדש'¹⁰⁴ מבאר, שהאיבעיא בגמרא היא רק אם חייב "לעמוד מפני אביו" בפרהסיא (והרמב"ם
- 2 סובר שגם בפרהסיא חייב בכבוד אביו), אבל בצנעא אין איבעיא כלל, וחייב בכבוד אביו¹⁰⁵ -
- 3 ועל-פי-זה יש לבאר הטעם ש"הניחו זקן כו'", כי תרח היה בדרגת תלמידו של אברהם - שהרי תרח
- 4 היה תחילה עובד עבודה-זרה, ו"אחד היה אברהם"¹⁰⁶, אברהם היה היחיד שלימד את כל בני דורו (ותרח
- 5 בכללם) אחדות ה' - ולכן מובן למה "הניחו זקן כו"¹⁰⁷, כמו מהר"ם מרוטנבורג ש"לא הקביל פני אביו
- 6 ולא רצה שאביו יבוא אליו".
- 7 וזוהי כוונת רש"י בתיבות "קראו הכתוב מת" - דכיון שהיה במדריגה תחתונה ביותר ממדריגת
- 8 אברהם, לכן "קראו הכתוב מת" לגבי אברהם, וכלשון הזוהר¹⁰⁸ "מאן דנחית מדרגי" אקרי מית".
- 9 [ויומתק יותר על-פי מה שנתבאר בחסידות, שאצל חכם גדול, איש פשוט אינו בגדר מציאות¹⁰⁹].
- 10 וזהו מה שאומר רש"י "שלא יהא הדבר מפורסם": (א) שלא יהא הדבר מפורסם באופן שיאמרו לא
- 11 קיים כו'. (ב) שלא יהא הדבר - המצב [מצבו של תרח שהיה בדרגת תלמידו של אברהם, שזוהי גנותו
- 12 של תרח]; התורה לא רצתה לכתוב בפירוש (בפרסום) גנותו של תרח, וכתבה רק ברמז¹¹⁰.

(104) שם.

(105) ועפ"ז יומתק מ"ש רש"י "שלא יהא הדבר מפורסם לכל", כי בכבוד אב ואם, יש נפק"מ בין בפרהסיא לבצנעא.

(106) יחזקאל לג, כד.

(107) ועפ"ד מש"כ בב"ח שמכאן מקור לדעת הרמב"ם, לדעת התנחומא. ולפי' זה אדרבה מכאן מקור לדעת מהר"ם שהיא אליבא דדעת הטור.

(108) ח"ג קלה, ב. וראה בהגסמן באג"ק ח"ב ס"ע ד.

(109) ראה סה"מ תרצ"ב ע' עת. וש"נ.

(110) או יאמר בענין "שלא יהא הדבר מפורסם כו' ויאמרו

לא קיים":

באם לא ה' מקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברהם ה' בא' משתי פנים: או שה' צ"ל כתוב (באיזה מקום) בפירוש (ומפורסם עי"ז) גנותו של תרח, ואז "ה' הדבר מפורסם לכל", או שלא ה' כתוב הנ"ל ואז "יאמרו לא קיים כו'". (והוא"ו (ד"ו"אמרו") בא לחלק, והוא כמו "או שיאמרו". וע"ד פירוש רש"י כאן: "ועוד שהרשעים", שהוא הוספת פירוש אחר הפס'.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת לך-לך

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי ה"י לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ה' מרחשון מפרק כט עד סוף פרק לד	יום רביעי - ח' מרחשון מפרק מד עד סוף פרק מח
יום שני - ו' מרחשון מפרק לה עד סוף פרק לח	יום חמישי - ט' מרחשון מפרק מט עד סוף פרק נד
יום שלישי - ז' מרחשון מפרק לט עד סוף פרק מג	יום שישי - י' מרחשון מפרק נה עד סוף פרק נט
שבת קודש - י"א מרחשון פרק כ מפרק ס עד סוף פרק סה	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ה' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמג, ועוד יש להפליא... עד עמ' 286, בהסתר כו':

44 שהגמרא אומרת בשבת (ל, ב) "עתידה אשה שתלד בכל יום",
45 מפרש האריז"ל שהכוונה היא שזמן העיבור יהיה ביום אחד,
46 במקום שעתה זמן העיבור הוא תשעה חדשים, כפי שהאריז"ל
47 אומר ב"לקוטי הש"ס" (על שבת ל, ב), מובא ב"מילואים"
48 לתהלים לה"צמח צדק"

אגרת הקדש

49 על פרק כ', ובסוף מאמר
50 דיבור-המתחיל "גנתא"
51 (ביאורי הזוהר לה"צמח
52 צדק" חלק ב' עמוד תתכו
53 ואילך). ואין זה כפי
54 שמפרש רש"י בשבת
55 הפסוק "הרה ויולדת
56 יחדיו" (ממנו מביאה
57 הגמרא את הראיה),
58 שבאותו יום שתתעבר
59 בילד חדש – באותו יום
60 תלד ילד מעיבור קודם,
61 וכפי שאומר שם "חדושי

ועוד יש להפליא הפלא ופלא איך אפשר שלימות
המשיח לא יצטרכו לידע הלכות איסור והיתר וטומאה
וטהרה כי איך ישחטו הקרבנות וגם חולין אם לא
ידעו הלכות דרסה וחלדה ושהי' הפוסלים השחיטה
ופגומת הסכין וכי יולד איש בטבעו שיהא שוחט בלי
שהי' ודרסה וגם הסכין תהי' בריאה ועומדת בלי
פגומה לעולם ועוד הרבה הלכות חלב ודם ושאר
איסורין וגם טומאת המת יהי' צריכין לידע כדכתיב
הנער בן מאה שנה ימות וגם טומאת יולדת צריך
לידע כדכתיב הרה ויולדת יחדיו אם תלד אשה בכל
יום מביאה אחת אעפ"כ דין איסור טומאתה לא

5 שבהתאם לכך לא היה

6 הלימוד בדיני איסור

7 והיתר דוחה ענין התפלה

8 שנוסד על פי סודות הזוהר

9 ויחודים עליונים, והרי

10 העובדה היא, שבאלה

11 שתורתם אומנתם, דוחה

12 הלימוד באיסור והיתר

13 את מצות התפלה, הרי

14 בנוסף לשתי פליאות אלו,

15 ישנה פליאה שלישית, כפי

16 שיפרט להלן: איך אפשר

17 לשלימות המשיח לא

18 יצטרכו לידע הלכות

19 איסור והיתר וטומאה וטהרה, כי איך ישחטו הקרבנות וגם

20 חולין – לצריכה הרגילה, אם לא ידעו הלכות דרסה וחלדה²⁵

21 ושהיה הפוסלים השחיטה, ופגומת הסכין, – הפוסלת את

22 השחיטה, וכי יולד איש בטבעו שיהא שוחט – השוחט בלי

23 שהיה ודרסה? וגם הסכין תהיה – בטבע, בריאה – בלי פגם

24 ועומדת בלי פגומה לעולם? – וכיוון שמושלל הדבר שכן

25 יהיה בטבע – מן ההכרח הרי לדעת ההלכות כדי שהשחיטה לא

26 תהיה פסולה, ועוד הרבה הלכות – הקשורות בשחיטת

27 הקרבנות וכו', חלב ודם ושאר איסורין, וגם – הלכות טמאת

28 המת והיו²⁶ צריכין – הכהנים שיקריבו הקרבנות לידע, –

29 לדעת, כדכתיב: – כמו שכתוב²⁷: "הנער בן מאה שנה

30 ימות"²⁸, – הרי על כל פנים יהיה ענין המיתה – וצריכים הרי

31 לדעת דיני טומאת מת, וגם – הלכות טמאת יולדת צריך

32 לידע, כדכתיב: – כמו שכתוב²⁹: "הרה ויולדת יחדיו"³⁰, –

33 יהיו בין הנגאלים בגאולת משיח, אם תלד אשה בכל יום

34 מביאה אחת, – כלומר, שלא יצטרכו לחכות תשעה חדשים

35 להולדת ילד, אלא באותו יום שתתעבר, באותו יום גם תלד,

36 ולאחר מכן יוולדו לאותה אשה עוד ילדים ביום אחר מאותה

37 ביאה שממנה נולד הילד הראשון, אף-על-פי-כן דין איסור

38 טמאתה לא ישתנה, – הרי שיצטרכו לדעת דיני טומאת

39 יולדת גם בזמן המשיח. מה שפירשנו "אם תלד אשה בכל יום",

40 שהכוונה היא שבאותו יום שתתעבר, באותו יום תלד, הוא –

41 כותב הרבי: "כפי האריז"ל בלקוטי הש"ס (מילואים לתהלים

42 להצ"צ קאפ' כו. סד"ה גנתא) – דלא כפרש"י בשבת (ל, ב).

43 וראה חדא"ג שם" – בהתאם לפירוש האריז"ל שמפרש מה

62 אגדות מהרש"א" שאי אפשר לומר שההריון והלידה של אותו
63 ילד יהיו ביום אחד, כי אז אין ראייה ממה שהראה לתלמיד
64 תרגולת המולידה ביצים כל יום, שהרי גם בתרגולת אין
65 ההריון שהיא מתעברת מהזכר ולידת הביצה – באותו יום, אלא
66 בין ההריון ללידת הביצה עוברים עשרים ואחד ימים, כמו
67 שהגמרא אומרת בבכורות "תרגולת לכ"א יום", מפרש רש"י
68 שאחרי שהתרגולת מתעברת מהזכר, משתהה הביצה
69 להשלמתה, עשרים ואחד יום. ואילו האריז"ל אינו לומד כך
70 פירוש הגמרא בשבת, אלא שהכוונה היא שההריון והלידה של
71 אותו ולד הם ביום אחד. אגב, ה"צמח צדק" ב"מילואים" על
72 תהלים (הנזכר לעיל) מביא ממדרש רבה פרשת נח (התחלת
73 פרשה לו'), שכן היה לפני המבול, שבאותו יום שאשה
74 התעברה, באותו יום גם ילדה. מה שרבנו הזקן מוסיף כאן, שזה
75 יהיה "מביאה אחת", הכוונה מן (על ידי) ביאה אחת. על מה
76 שישנם הרוצים לפרש, שהכוונה היא "מביאה אחת", שהיא
77 מביאה קרבן אחד – כתב הרבי:?! עתה ראיתי שגם המעתיק
78 לאנג' פי' כן! ומה זה שייך לנדו"ד? (ובפרט שזה דין גם עתה).
79 ולדעתי הפי' "מן (ע"י) ביאה אחת" (ובזה גם מתורצת קושית
80 החדא"ג). – הרבי כותב אי אפשר ללמוד כך, שכן; איזו שייכות
81 יש לכך לענינינו כאן? ובמיוחד שזה דין גם כיום (ולאו דוקא
82 בזמן המשיח). אלא, לומד הרבי, שהכוונה היא "מביאה אחת"
83 – מן ביאה אחת תלד ילד אחד ביום אחד, וילד שני ביום שני
84 וכו'. והרבי מציין מהגמרא בנדה (כו, א) שמביאה אחת היתה
85 לידה של שני ילדים כשבין לידה אחת לשנייה עברו כמה וכמה
86 ימים, כפי שהגמרא מביאה שם מקרה של שלשה חדשים

25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא הזכיר הגרמה ועיקורו". 26. כצ"ל, "יהיו", בוי"ו, כפי שציין כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא. 27. ישע"י סה, כ. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראי' שתהי' אז מיתה". 29. ירמ' לא, ז. 30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראי' שתהי' אז לידה".

29 כלי-פנים בזמן המשיח יצטרפו לדעת הלכה זו, ואלהיו בא
30 לפשט כל הספקות³², ופרשה זו עתיד אליהו לדרשה
31 בו³³. ועוד אינו מובן, – ב"רעיא מהימנא" האמור: מה
32 שכתוב: "דלא יתפרנסון" – שלא יתפרנסו, תלמידי חכמים
33 מעמי הארץ בו' – שלכן
34 "עץ הדעת טוב ורע"
35 שהוא איסור והיתר וכו'
36 לא ילוט בבני ישראל,
37 מפני שתלמידי חכמים לא
38 יתפרנסו מעמי הארץ,
39 ולא "מערב רב" דאכלין
40 – שאוכלים פסול טמא
41 ואסור חס-ושלום,
42 [דא"ר גס בזמן בית
43 שני לא היו – תלמידי
44 חכמים, מתפרנסין מעמי
45 הארץ דאכלין –
46 שאוכלים פסול אסור
47 חס-ושלום שתרי תלמידי חכמים היו³⁴ להם שדות
48 וקרמים מעמי הארץ, – ולא היו צריכים להזדקק לעמי הארץ
49 לפרנסתם, ואכלו הכי – ואף-על-פי-כן, היו עוסקין בלימוד
50 אסור והתר וטמאה וטהרה כל הזוגות – של התנאים,
51 שהיו בימי בית שני³⁵, והעמידו תלמידים – בדינים אלה
52 ובחלק זה של נגלה דתורה, לאלפים ורבבות³⁶, ולמוד –
53 חלק הנסתר – שבתורה, היה בהסתר בו': – הרי
54 שהעובדה שאין תלמידי חכמים צריכים להזדקק לעמי הארץ
55 לפרנסתם, אינה מהווה סיבה שבגללה לא צריכים חלילה
56 ללימוד של דיני איסור והיתר, טומאה וטהרה.

1 שעברו בין הלידה של ילד אחד ללידה של הילד השני, למרות
2 ששתי הלידות היו מביאה אחת. במה שרבנו הזקן מוסיף שזה
3 יהיה מן ביאה אחת (אומר הרבי) תוקטן או תתורץ התמיה
4 שהרי אין זה יכול להיות בכל יום, שכן אחרי לידה אחת באים
5 הרי ימים רבים של איסור
6 ביאה, הרי בין-כך אין
7 שום לידה בכל הימים
8 האלה שהם שבעה או
9 ארבע עשרה פעמים יותר
10 מאשר הימים שבהם
11 ביאה מותרת, אך
12 כשאומרים שזה יהיה
13 מביאה אחת הרי מביאה
14 שהיתה בזמן ההיתר היו
15 לאחר מכן כמה וכמה
16 לידות בכמה וכמה ימים,
17 וכפי שאכן כך הדבר
18 בתרגומה (מה שהגמרא
19 מביאה דוגמה מתרגומה), שלמרות שאחרי שנתעברה אין
20 התרגומה מקבלת זכר (בהתאם לרש"י בבכורות ח, ב דיבור
21 המתחיל "והא" אף-על-פי כן היא מולידה כמה וכמה ביצים
22 בכמה וכמה ימים מן הביאה האחת של הזכר. ואין להאריך:
23 בדרך הפשוט ומפרסם הפכו ככל הש"ס ומדרשים, –
24 שבכל הש"ס והמדרשים מפורסם, שבזמן המשיח יצטרפו לדעת
25 הלכות איסור והיתר, טומאה וטהרה, להיפך מהמסתבר
26 בהשקפה ראשונה מה"רעיא מהימנא" האמור, דפריך³¹ –
27 שמקשים "הלכתא למשיחא"? – לשם מה צריכים לומר
28 עכשיו הלכה שתהיה נוגעת רק בשמשיח יבוא? – הרי שעל-

יום שני ו' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 286, אך באמת כשתדקדק... עד עמ' קמד, הכל אחד:

68 "ואילנא דטוב ורע דאיהו אסור והתר בו", – והעץ של
69 טוב ורע שהוא איסור והיתר וכו', ולא אמר "תורת אסור
70 והתר" – הלימוד של עניני איסור והיתר, או "הלכות אסור
71 והתר", – שהן, הלימוד או ההלכות של איסור והיתר הם
72 חלילה "עץ הדעת טוב
73 ורע" – אלא ה"רעיא
74 מהימנא" אומר "איסור
75 והיתר", רוצה-לומר
76 דגוף דבר האסור ודבר
77 המותר – עצם הדבר
78 אודותו מדובר בדינים

57 אך באמת, כשתדקדק בלשון רעיא-מהימנא דלעיל, –
58 רבנו הזקן מסביר להלן, שמדקדק לשון ה"רעיא מהימנא"
59 מובן, שלא הדינים ולימוד התורה של איסור והיתר וכו'
60 נקראים חלילה "עץ הדעת טוב ורע", אלא הדברים של איסור
61 והיתר המקבלים חיותם
62 מן ועל-ידי קליפת נוגה,
63 שהיא, קליפת נוגה, היא
64 "עץ הדעת טוב ורע",
65 מעורב בה טוב ורע, כפי
66 שיסביר להלן, לשון
67 ה"רעיא מהימנא" הוא:

אגרת הקדש

אך באמת כשתדקדק בלשון ר"מ דלעיל ואילנא
דטוב ורע דאיהו איסור והיתר בו' ולא אמר
תורת איסור והיתר או הלכות או"ה אלא ר"ל דגוף
דבר האסור ודבר המותר הוא מאילנא דטוב ורע

31. סנהדרין נא, ב. 32. ראה עדיות פ"ח מ"ז ובמפרשים שם. 33. מנחות מה, א. 34. הבא להלן בחצ"ר ליתא בתניא שלפנינו, וניתוסף כאן ע"פ הגהת הצ"צ, הובאה ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "חגיגה פ"ב מ"ב". 36. רמב"ם בהקדמת ספר היד.

45 לפקוח נפש - להצלת נפשו, שהתירו רז"ל ונעשה היתר
46 [גמור]³⁹. אבל הלימוד בתורה, אף הלכות אסור ויתר ממה
47 ומהרה, - לא הדברים עצמם שהם אסור וטמא מותר וטהור,
48 אודותם דנות ההלכות, שהם "עץ החיים טוב ורע", אלא הלכות

התורה שלומדים אודות

דברים אלה, שהם

המשניות וברייתות

שבגמרא ופוסקים, -

הפוסקים הלכה למעשה,

המבארים ומבארים

דבריהם - דברי המשנה

והברייתות, להלכה

למעשה, הן הן גופי -

עיקר תורה שבעל-פה,

שהיא - תורה שבעל-פה

היא ספירת מלכות

דאצילות, בראיתא -

כמובא בזה הקדוש

במקומות אין מספר,

ובריש תקונים: - בתחילת

"תקוני זוהר"⁴⁰ כתוב:

"מלכות - היא בחינת פה,

תורה שבעל-פה קרינו

לה", - אנו קוראים לה,

ובאצילות איהו - הוא,

אור אין-סוף, וגרמוהי -

הכלים והמדות שלו

(הנקראים "גרמוהי"), נד

בהזנ"י, - הם דבר אחד בהם, דהינו שאור אין-סוף ברוך-הוא

מתחת באצילות בתכלית היחוד, שהוא ורצונו וחכמתו

המלבשים בדבורו שנקרא "מלכות" - הכל אחד, - דבר אחד,

הרי ששם לא שייך לומר הענין של "עץ הדעת טוב ורע"; אלא זה

תכלית היחוד של אלקות, כך ההלכות של תורה שבעל-פה

מהמשניות, הברייתות והפוסקים שהן בחינת "מלכות דאצילות", הן

באופן היחוד של "מלכות דאצילות", ולא שייך לומר חסד-שלום

עליהם הענין של "עץ הדעת טוב ורע". אלא, כפי שיסביר להלן, כך

הדבר מצד עצם הענין של "מלכות דאצילות" כפי שהיא

"באצילות", ומצד עצם הענין של הלכות התורה שהן בבחינת

"מלכות דאצילות", אך כפי שזה בא לאחר מכן בהתלבשות, הרי

שלא רק ההלכות של תורה באו בהתלבשות בעולמות, בהם יכול

להיות עליהן העלם והסתה, כי גם "מלכות דאצילות" כפי שהיא

באה בהתלבשות - אלא גם היא נקראת "עץ הדעת טוב ורע", מצד

ההתלבשות בקליפת "נוגה" הכלולה משם ורע, וזאת - כדי לברר

בירורים (לברר את הטוב מן הרע).

88

1 אלה, שדבר זה אסור ודבר זה מותר, הוא מאילנא דמוכ

2 ורע, - מ"עץ הדעת טוב ורע", שהוא קליפת נגה, - בה

3 מעורב טוב ורע, כמו שכתוב ב"עץ חיים"³⁷. וזהו לשון

4 "אסור", - מלשון קשור, שהקליפה שורה עליו ואינו יכול

5 לעלות למעלה -

6 בקדושה, בדבר המתה,

7 - מלשון התרה, דהינו -

8 המלה "מותר" משמעותה

9 שאינו קשור ואסור

10 בקליפה, - שלא יוכל

11 לעלות למעלה, ויכול

12 לעלות על-ידי האדם

13 האוכלו - את הדבר

14 המותר, בכונה לה, -

15 שאוכל דבר זה כדי

16 שיהיה לו כוח לעבוד את

17 ה', ונסם בסתם - כשהוא

18 אוכל אותו סתם מבלי

19 שתהיה לו, בשעת מעשה,

20 כוונה כדי לעבוד את ה',

21 כל אדם העובד ה'

22 שבכח האכילה ההיא

23 לומד ומתפלל לה',

24 ונמצא שנעשה אותיות

25 התורה והתפלה העולה

26 לה' מבין הנבדר

27 מהמאכל ההוא, -

28 שאכל, החיות שבמאכל

29 היא מקליפת "נוגה", והיא עולה לה, וזהו כחל, - שאז מן

30 ההכרח להזדקק לתורה ותפילה כדי שהחיות שבאותו מאכל

31 תעלה לה, אבל בשבת שיש עליה לקליפת נגה בעצמה

32 עם החיצוניות שבכל העולמות, - שהיא אז בעליה, שכן

33 שבת היא עליית העולמות³⁸, לכן מצוה לאכל כל תענוגים

34 בשבת - האכילה עצמה בשבת היא מצוה, לא רק מה שבכח

35 האכילה ההיא הוא לומד ומתפלל, ולהרבות ב' - אכילת

36 כשר ו' - בשתיית יין, אף שפחל - כשהוא מחפש לאכול

37 בשר ולשתות יין, נקרא "זולל וסובא", - ואילו בשבת,

38 כשהוא אוכל לשם עונג שבת, זו מצוה. על כל פנים, כל

39 האמור הוא בדבר של "היתר" שאינו קשור בקליפה ויש בו

40 היכולת לעלות, וכפי שמוסבר בפרק ז' שבחלק הראשון של

41 ספר ה"תניא". מה שאין כן בדבר אסור - שאסור לאכול

42 אותו, שאינו יכול לעלות - לקדושה, לא בשבת ולא כחל

43 גם בשבתפלל ולומד בכח ההוא, - כלומר, דבר אסור אינו יכול

44 לעלות לקדושה, כי הוא אסור וקשור לקליפה, אם לא שאכל

37. שער מט"ט פרק ב'. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר לכהנ"ל מלשון אדנ"ע בעצמו (תו"א פ' ח"ש) ובביאור הצ"צ

לשם (נדפס בתו"א קה"ת בהוספה)". 39. ראה הוספה (הודפס בספר "שיעורים בספר התניא"). 40. יז, א (בהקדמה - פתח אליהו).

41. ראה לעיל ריש ס"ב.

יום שלישי ז' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמד, ומ"ש האריו"ל... עד עמ' קמד, בבריאה.

- 1 ומה שכתב האר"י ז"ל שהמשניות הן במלכות דיצירה, –
2 ואילו אנו אומרים כאן מהזוהר שהמשניות הן במלכות
3 דאצילות? וצ"ח לומר לבוש מלכות דיצירה שנתלבשה בה
4 מלכות דאצילות, – כפי ש"מלכות דאצילות" באה בהתלבשות
5 ב"מלכות דיצירה" – שם
6 הוא ענין המשניות
7 שבעולם ה"יצירה",
8 ומלכות דיצירה נקרא
9 "שפחה" – המשמשת
10 וטפלה לאלה המלוכשים
11 בה, שזה לגבי מלכות
12 דאצילות, – דבר זה מתרץ
13 מה שרבנו הזקן הביא
14 לעיל מהירושלמי, פרק
15 ראשון של מסכת ברכות,
16 שרבי שמעון בן יוחאי
17 סובר, שגם לקריאת שמע
18 לא מפסיקים אלא ממקרא ולא ממשנה שהיא למעלה ממקרא,
19 והרי סתירה לכך ממה שרבי שמעון בן יוחאי עצמו אומר ב"רעיא
20 מהימנא" שמשנה היא שפחה, ומקרא – מלכא? אלא, כפי
21 הנאמר כאן, אין בכך שום סתירה, שכן מה שהוא אומר שמשנה
22 היא שפחה – הרי זה כפי שהיא באה בהתלבשות ב"מלכות
23 דיצירה", אך כפי שמשנה היא בעצם – היא ב"מלכות דאצילות",
24 וכך גם במקרא ישנו הבדל בין כפי שהוא בעצם לבין כפי שהוא
25 בא בהתלבשות, ובלשון רבנו הזקן: ומלכות דבריאה נקרא
26 "אמה". – שלמעלה מ"שפחה", וידוע, – ראייה שקיים הבדל בין
- כפי שזה בעצם לבין כפי שזה בא בהתלבשות, ממה שכתב
האר"י ז"ל דמקרא דחינו תורה שכתב הוא בעשיה, והרי
מפרש בזה ובכתבי האריו"ל מקומות אין מספר, שהיא –
ספירת תפארת, שהוא "זעיר אנוני" – מדות, דאצילות? –
הרי שהוא גם למעלה
מ"מלכות דאצילות",
כיצד, איפוא, אומרים
שהוא ב"עשיה"? אלא –
כשאומרים שמקרא הוא
ב"עשיה", הכוונה היא
שמתלבשת בעשיה. וכן
הוא פתרון – במפורש,
בספר הפניות, שמקרא
ומשנה ותלמוד וקבלה
כלם באצילות, אלא
שמקרא מתלבש עד
עשיה, – שכן, במקרא –
תורה שבכתב – העיקר הוא ענין האותיות, ואותיות הן הרי ענין
של "עשי", נכתבות בדיו על הקלף, ומשנה – מתלבשת, עד
היצירה, – שכן, משנה היא הענין של הלכות – כשר ופסול וכו'
– שבאות מחסד וגבורה, הרי זו התלבשות ב"יצירה", שעולם
היצירה הוא עולם המדות, שית ספירין מקננין ביצירה, ותלמוד
– מתלבש, בבריאה. – שכן, "תלמוד" הוא טעמי ההלכות – הרי
זו התלבשות ב"בריאה" שעולם ה"בריאה" הוא עולם ההשגה בו
מאירה "בינה", אימא עילאה מקנא בכורסיה – בעולם
הבריאה⁴².

יום רביעי ח' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמד, והנה כשהמלכות דאצילות... עד עמ' 288, מהאריו"ל.

- 53 להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק תורה באה בהתלבשות עד
54 שמצד ההתלבשות שייך גם עליה לומר "עץ הדעת טוב ורע":
55 והנה, בשם המלכות דאצילות מתלבשת בקליפת נגה,
56 כדי לברר הניצוצות
57 שנפלו בחטא אדם
58 תראשון, ונגה – לברר
59 תרפ"ח – 288 ניצוצין
60 שנפלו בשבירת הכלים
61 – בקבלה ובחסידות
62 מוסבר בפרוטרוט ענין
63 שבירת הכלים ונפילת
64 הניצוצות מצד ענין
65 השבירה, ואין גם
66 המלכות דאצילות
- נקרא בשם "עץ הדעת טוב ורע" לגבי – ובהשוואה
ל"זעיר אנוני" דאצילות, שאינו יורד שם, ו – ז"א
נקרא "עץ חיים". והנה, התלבשות המלכות בקליפת
נגה הוא סוד גלות
השכינה – "אשר שלט
האדם – של קליפה,
באדם – של קדושה,
כו". – כמובא לעיל,
באגרת הקודש סימן כ"ה
מ"ספר הגלגולים" על
שליטת הקליפה בזמן
הגלות, שזה "לרע לו",
להעלות ניצוצי
הקדושה מאדם בליעל
- והנה
כשהמלכות דאצ' מתלבשת בקליפת נוגה כדי לברר
הניצוצות שנפלו בחטא אדה"ר וגם הרפ"ח ניצוצין
שנפלו בשבירת הכלים אזי גם המלכות דאצ' נקרא
בשם עץ הדעת טוב ורע לגבי ז"א דאצילות שאינו
יורד שם ונקרא עץ חיים והנה התלבשות המלכות
בקליפת נוגה הוא סוד גלות השכינה אשר שלט
האדם באדם כו' וז"ש ברע"מ ובזמנא דאילנא דטו"ר

אגרת הקדש

37 וְהַמְצוּת הוּא לְבָרֵךְ הַנִּיצוּצוֹת כְּנוּדֵעַ מֵהָאֲרִיזָ"ל, לִכֵּן
38 עֵינֵי עֲנִין הַלְמוּד הוּא בְּעִיּוֹן וּפְלִפּוּל הַלֵּכָה, בְּאִסּוּר
39 וְהִתֵּר טִמְאָה וְטַהֲרָה, לְבָרֵךְ הַמְּתֵר וְהַמְּחִיר מֵהָאִסּוּר
40 וְהַטֵּמָא, — שִׁמְבֵּרִים וּמְבַהֲרִים זֹאת עַל־יְדֵי עִיּוֹן וּפְלִפּוּל

41 הַלֵּכָה בְּחֻמְכָּה בִּינָה

42 וְדַעַת, — בִּשְׁלֹשֶׁת כּוּחוֹת

43 הַשִּׁכּוּל הַמְּבַהֲרִים אֶת

44 הַהִלְכָה, כְּנוּדֵעַ

45 דְּ"אֲוִרִיתָא מְחַכְמָה

46 נִפְקֵת⁴³ וּבְחֻמְכָּה

47 דְּיָקָא אֶתְבְּרִירו⁴⁴, —

48 כִּידוּעַ, שְׁתוּרָה בָּאָה

49 מִחֻמְכָּה, וְעַל יְדֵי חֻמְכָּה

50 דּוֹקָא מִתְבַּרְרִים

51 הַנִּיצוּצוֹת, וְכֵשֶׁם שְׁבִירוֹר

52 הַהִלְכָה, שְׁתַּהֲיָה הַלֵּכָה

53 בְּרוּרָה וּבִהֲרָה, בָּא עַל

54 יְדֵי חֻמְכָּה וּשְׁכָל, כִּךְ גַּם

55 בִּירוֹר הַנִּיצוּצוֹת הוּא עַל

56 יְדֵי עֲנִין הַחֻמְכָּה, וְהִינּוּ

57 — מֵהָ שְׁאוּמֵרִים

58 שֶׁב־חֻמְכָּה אֶתְבְּרִירו⁴⁵,

59 שְׁבִירוֹר הַנִּיצוּצוֹת הוּא

60 עַל יְדֵי חֻמְכָּה, הַכוּוּנָה ל־חֻמְכָּה עֲלֵאָה — עֲלִיוְנָה,

61 דְּאֲצִילוֹת, הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת, סוּד תוֹרָה

62 שְׁבַע־לִפְתָּה (בְּסוּד "אֲבָא יִסְד בְּרִתָּא"), הַמְּלַבֶּשֶׁת

63 בְּמַלְכוּת דִּיצִירָה, (וְסוּד) [סוּד] הַמְּשֻׁנּוֹת וּבְרִיתוֹת,

64 הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּקִלְפַת נָגָה — בְּדַבְרִים שֶׁהֵם אִסּוּר וּמוֹתֵר,

65 טִמְאָה וּטַהֲרָה, שְׁכַנְגֵּד עוֹלָם הִיצִירָה, שְׁשֵׁם מִתְחִיל — עֲנִין

66 "עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע", בְּחִינַת הַדַּעַת [נֶסֶח אַחֵר: הָרַע]

67 שְׁכַנְגָּה — שְׁבַע־עוֹלָם הִיצִירָה, קְלִיפַת "נוֹגַה" הִיא מַחְצָה עַל

68 מַחְצָה, מַחְצִית טוֹב וּמַחְצִית רַע, [נֶסֶח אַחֵר: וְהַבְּרִיתוֹת,

69 הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּקִלְפַת נָגָה שְׁכַנְגֵּד עוֹלָם הַעֲשִׂיָּה, שְׁשֵׁם

70 מִתְחִיל בְּחִינַת הָרַע שְׁכַנְגָּה], — שְׁבַע־עוֹלָם הַעֲשִׂיָּה, קְלִיפַת

71 "נוֹגַה" הִיא רֹבֵה רַע וּמִיעוּטָה טוֹב, כְּנוּדֵעַ — כִּידוּעַ,

72 מֵהָאֲרִיזָ"ל.

1 שֶׁל קְלִיפָה. לְהֵלֵךְ, יִתְרַץ רַבְּנוּ הֲזֹקֵן מִזֶּה שֶׁהִקְשָׁה עַל דְּבָרֵי

2 הַ"רְעִיָּא מִהֵימְנָא" שֶׁבִּפְרִשְׁתָּ נִשְׂא, שְׁבֹמֵן שֶׁ"עֵץ הַדַּעַת טוֹב

3 וְרַע" שׁוֹלֵט, מִתְפַּרְנְסִים תַּלְמִידֵי חֻמְכִּים, הַמְּשׁוּלִּים לִשְׁבָתוֹת

4 וְלִימִים טוֹבִים, רַק מִמָּה שְׁעִמֵּי הָאָרֶץ נוֹתְנִים לָהֶם וְאִשׁוּר לִכֵּן

5 הֵם מִתְעַסְקִים בְּדִינֵי

6 אִיסּוּר וְהִיתֵר וְכו', וְעַל

7 כִּךְ שֶׁאֵל מִמָּה שֶׁתַּלְמִידֵי

8 חֻמְכִּים, בֹּמֵן בֵּית שְׁנֵי,

9 הִיָּה לָהֶם שְׁדוֹת וְכֻרְמִים

10 מִשְׁלָהֶם כְּמוֹ שֶׁהִיָּה לְעַמִּי

11 הָאָרֶץ, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן

12 הִיָּה עֵינֵי הַתְּעַסְקוֹת

13 בְּדִינֵי אִיסּוּר וְהִיתֵר וְכו'?

14 יִסְבִּיר רַבְּנוּ הֲזֹקֵן,

15 שֶׁהַכוּוּנָה הִיא, שְׁבֹמֵן

16 שְׁלִיטַת "עֵץ הַדַּעַת טוֹב

17 וְרַע", בֹּמֵן הַגְּלוּת,

18 כְּשֶׁהִשְׁכִּינָה מִשְׁפִּיעָה

19 לְחִיצוּנִים, שֶׁהֵם בְּקִלְפַת

20 "נוֹגַה", וּמִהַתְמַצִּית בְּלִבָּד

21 מִתְפַּרְנְסִים תַּלְמִידֵי

22 חֻמְכִּים, וְאִזְּזוּ עֵסְקֵם שֶׁל

23 תַּלְמִידֵי חֻמְכִּים הוּא

24 בְּדִינֵי אִיסּוּר וְהִיתֵר, טוֹמָאָה וּטַהֲרָה, כְּדִי לְבָרֵךְ אֶת הַבִּירוּרִים,

25 לְבָרֵךְ אֶת הַמוֹתֵר וְהַמְּחִיר מֵהָאִסּוּר וְהַטֵּמָא, דְּבַר שְׂבָא עַל

26 יְדֵי הַפְּלִפּוּל וְהַעִיּוֹן בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ. וְכִפִּי שִׁיטְבִיר לְהֵלֵךְ, זֶה גַּם

27 מִסִּיר אֶת הַהֶעֱלֵם וְהַהִסְתָּר, שִׁיחִיָּה פֶסֶק הַלֵּכָה בְּרוּר וּבִהֲרָה.

28 וּבִלְשׁוֹן רַבְּנוּ הֲזֹקֵן: וְזֵהוּ שְׁבַתוֹב בְּרַעֲיָא מֵהֵימְנָא: —

29 מִפְּרִשְׁתָּ נִשְׂא, כְּאִמּוּר לְעִיל, "וּבְזִמְנָא דְּאִילָנָא דְּמוֹב וְרַע

30 שְׁלִטָּא כּו' אִינּוֹן כּו'", — וּבֹמֵן שֶׁ"עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע"

31 שׁוֹלֵט כּו', יֵשׁ לְתַלְמִידֵי חֻמְכִּים, הַמְּשׁוּלִּים לִשְׁבָתוֹת וְלִימִים

32 טוֹבִים, רַק מִמָּה שְׁעִמֵּי הָאָרֶץ נוֹתְנִים לָהֶם, דְּהִינּוּ בֹמֵן

33 גְּלוּת הַשְׁכִּינָה שְׁ — הַשְׁכִּינָה, מִשְׁפַּעַת לְחִיצוּנִים שֶׁהֵם

34 בְּקִלְפַת נָגָה, שֶׁהָעֵרֶב רַב יוֹנְקִים מִשֵּׁם, וּמִתְמַצִּית

35 נִזְוִינֵן תַּלְמִידֵי חֻמְכִּים בְּגְלוּת, וְאִזְּזוּ בֹמֵן שֶׁל גְּלוּת

36 הַשְׁכִּינָה, עֵינֵי עֲבֹדַת הָאָדָם וְעֵינֵי עֵסְק הַתוֹרָה

יום חמישי ט' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 288, והמשכיל יבין ענין... עד עמ' 288, מסמרא דרע.

אגרת הקדש

79 וְאַחֲרֹנִים, מֵהָ שְׁחִיָּה

80 בְּהַעֲלֵם דְּכָר קֹדֶם הָעִיּוֹן

81 הָלֵךְ, — לִפְנֵי שֶׁהִתְעַמַּק

82 בְּלִימוּד הַגִּמְרָא, הִיתָה

83 הַהִלְכָה הַפְּסוּקָה מוֹסְתֶרֶת

84 וְלֹא יְדוּעָה, בִּי עַל־יְדִירָהָ

וְהַמְּשֻׁכִּיל יִבִּין עֲנִין פֶּלֶא

גְּדוֹל מִזֶּה מְאֹד מֵהָ נַעֲשָׂה בְּשָׁמַיִם מִמְעַל ע"י עִיּוֹן

וּבִירוֹר הַלֵּכָה פְּסוּקָה מִן הַגִּמְרָא וּפּוֹסְקִים רְאוּשׁוֹנִים

וְאַחֲרֹנִים מֵהָ שְׁחִיָּה בְּהַעֲלֵם דְּכָר קֹדֶם הָעִיּוֹן הִלּוּ

73 וְהַמְּשֻׁכִּיל יִבִּין עֲנִין פֶּלֶא

74 גְּדוֹל מִזֶּה מְאֹד, מֵהָ

75 נַעֲשָׂה בְּשָׁמַיִם מִמְעַל ע"י

76 יְדֵי עִיּוֹן וּבִירוֹר הַלֵּכָה

77 פְּסוּקָה מִן הַגִּמְרָא

78 וּפּוֹסְקִים⁴⁵ רְאוּשׁוֹנִים

- 1 - על ידי התעמקותו בזה ובירורו את ההלכה, מעלה הלכה זו
2 מהקלפות שהיו מעלימים ומכסים אותה, - את ההלכה,
3 שלא היתה ידועה כלל,
4 או שלא היתה מוכנת
5 היטב במעמדה⁴⁶, - לא 1
6 הבינו היטב טעם ההלכה - 2
7 ועל ידי עיונו ובירורו 3
8 מבינים כעת את הטעם, 4
9 שהטעם⁴⁷ הוא סוד 5
10 הספירה חכמה עלאה, - 6
11 חכמה עליונה, שנפלו 7
12 ממנה ניצוצין בקלפות
13 בשבירת הכלים, והם - הניצוצות של חכמה - הטעם, שם
- 14 בבחינת גלות, שהקלפות שולטים עליהם ומעלימים חכמת
15 התורה מעליונים ותחתונים. - מהנבראים שבעולמות
16 העליונים כמו נשמות
17 ומלאכים, ומבני האדם
18 כאן למטה. והיו שכתוב
19 פ' ע'א מהימנא, -
20 מפרשת נשא, כנזר לעיל
21 בתחילת האגרת,
22 שהקושניא - המקשה
23 להבנת ענין בתורה, היא
24 מספרא דרע. - מצד
25 הרע, מקליפות שהן רע והן
26 מסתירות על החכמה של התורה.

יום שישי י' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 288, והנה העליונים אין... עד עמ' קמה, עו"ג.

- 27 והנה, העליונים - הנשמות והמלאכים הנמצאים בעולמות
28 העליונים יותר, אין בהם כח לברר ולהעלות - הניצוצות
29 מהשבירה שבקלפת נגה, אלא התחתונים לברר, -
30 הנשמות הנמצאות למטה בעולם זה בגוף - יש בהם הכוח
31 לברר את הניצוצות, לפי
32 שהם מלובשים בגוף
33 חמרי - הנקרא "משכא"⁴⁸
34 דחויא" - עור של נחש,⁴⁹
35 מקלפת נגה, - כמובא 10
36 בפרק ל"א בחלק הראשון 11
37 של ספר ה"תניא" 12
38 (מהזהר⁴⁸), וכפי שביארנו 13
39 שם, ש"חויא" (נחש) 14
40 נקראים "שלש הקליפות" 15
41 הטמאות", והגוף שהוא 16
42 קליפת נוגה נקרא 17
43 "משכא דחויא", העור 18
44 והלבוש של הנחש, וכפי 19
45 שענין זה מוסבר 20
46 בפרוטרוט במאמר דיבור
- 27 והנה העליונים אין בהם כח לברר
28 ולהעלות מהשבירה שבקליפת נוגה אלא התחתונים
29 לברר לפי שהם מלובשים בגוף חומרי משכא דחויא
30 מקליפת נוגה והם מתישים כחה בשבירת התאוות
31 ואתכפיא ס"א ויתפרדו כל פועלי און. ולכן באים
32 העליונים לשמוע חידושי תורה מהתחתונים מה
33 שמחדשים ומגלים תעלומות החכמה שהיו כבושים
34 בגולה עד עתה וכל איש ישראל יוכל לגלות
35 תעלומות חכמה (לגלות) ולחדש שכל חדש, הן
36 בחלכות הן באגרות הן בנסתר כפי בחי'
37 שרש נשמתו ומחוייב בדבר להשלים נשמתו בהעלאת
38 כל הניצוצות שנפלו לחלקה ולגורלה כגודע (וכל
39 דברי תורה ובפרט דבר הלכה היא ניצוץ מהשכינה
40 נשמתו, - בכל אחד מחלקי התורה האמורים. ומחייב בדרך
41 - לחדש חידושי תורה ולגלות תעלומות חכמה, להשלים
42 נשמתו בהעלאת כל הניצוצות שנפלו לחלקה ולגורלה,
43 - שנשמה זו תעלה ניצוצות אלה, כגודע⁵². (וכל דברי
44 תורה, ובפרט דבר הלכה, היא ניצוץ מהשכינה, שהיא

46. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אף שהייתה ידועה - בכמה הלכות בגמרא ובפרט בפוסקים". 47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ביאור גודל הגלות (והגאולה), אף שההלכה עצמה ידועה - אינה בגלות". 48. תקו"ז תכ"א (מח), 49. צב, י. 50. ראה זח"ג קעג, א. 51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. "בכהנ"ל - ובכא"ו מעלה". 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א סוס"ד (וש"נ - בהמ"מ בהוצאת קה"ת)".

- 1 היא דבר ה', כדאיתא - כמובא בגמרא⁵³: "דבר ה' - זו בתורה, אמר הקדוש ברוך הוא: מעלה אני עליו כאלו
- 2 הלכה", סוד מלכות דאצילות המלכות לחכמה פראני ואת בני מבין האמות העולם". - שכן, על ידי עסק
- 3 דאצילות, ומלכשים התורה פודים ניצוצות
- 4 במלכות דיצירה, וירדו השכינה (של "דבר ה'")
- 5 בקליפת נגה בשבירת 1 שהיא היא דבר ה' כדאיתא בגמרא דבר ה' זו הלכה
- 6 (הכלים). - הרי שדברי 2 סוד מלכות דאצילות המלכות לחכמה דאצילות
- 7 תורה בכלל, ו"דבר ה'" 3 ומלובשים במלכות דיצירה וירדו בקליפת נוגה
- 8 הלכה, בפרט, הם בגלות 4 בשבירת הכלים). וז"ש בגמרא כל העוסק בתורה
- 9 בקליפה 5 אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו פראני ואת בני
- 10 עליהם), והאדם המחדש 6 מבין האמות עו"ג.
- 11 חידוש בתורה או מתרץ
- 12 קושיא ומברר את ההלכה לאשורה - מברר ומעלה ניצוץ
- 13 השכינה מתוך הקליפה. וזהו שאמרו בגמרא⁵⁴: "כל העוסק

יום שבת קודש י"א מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמה, אבל בצאת השכינה... עד עמ' 290, בע"ח וד"ל:

- 27 אבל בצאת השכינה מקליפת נגה [נסח אחר: מהקליפות]
- 28 אחר שישלם ברור הניצוצות, ויפרד הרע - של הקליפות,
- 29 מהטוב - של קדושה, ו"יתפרדו כל פועלי און", ולא שלטא
- 30 אילנא דטוב ורע - ולא ישלטו "עץ הדעת טוב ורע", שהוא,
- 31 כאמור לעיל, קליפת
- 32 "נוגה" השולטת בזמן
- 33 הגלות, בצאת הטוב 7
- 34 ממנה - שכן, השליטה 8
- 35 שיש לה ביום, היא מצד 9
- 36 החלק הטוב שבה, ואילו 10
- 37 כשחלק הטוב יצא ויתברר 11
- 38 ממנה - לא תהיה 12
- 39 השליטה בידה יותר, און 13
- 40 לא יהיה עסק התורה 14
- 41 והמצות לברר ברוריו, 15
- 42 - כפי שהדבר עתה, כי 16
- 43 אם ליחד יחודים 17
- 44 עליונים יותר, - למעלה 18
- 45 מהיחודים הנעשים על ידי
- 46 לימוד תורה וקיום מצוות כעת, להמשיך אורות עליונים יותר יתה גם עקר עסק התורה גם בן בפנימיות המצות

אגרת הקדש

אבל בצאת השכינה מקליפת נוגה

[ג"א מהקליפות] אחר שיושלם ברור הניצוצות ויפרד הרע מהטוב ויתפרדו כל פועלי און ולא שלטא אילנא דטוב ורע בצאת הטוב ממנה אזי לא יהיה עסק התורה והמצות לברר ברוריו כ"א ליחד יחודים עליונים יותר להמשיך אורות עליונים יותר מהאצילות כמ"ש האר"י ז"ל והכל ע"י פנימיות התורה לקיים המצות בכוונות עליונות שמכוונות לאורות עליונים כו' כי שרש המצות הוא למעלה מעלה בא"ס ב"ה (ומ"ש רז"ל דמצות במילות לע"ל היינו בתחיית המתים אבל לימות המשיח קודם תחיה"מ אין בטלים) ולכן יהי גם עיקר עסק התורה גם כן בפנימיות המצות וטעמיהם

53. שבת קלח, ב. 54. ברכות ח, א. 55. בתניא שלפנינו ליתא תיבת "שלמעלה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "שלמעלה מהאצילות". 56. נדה סא, ב. 57. מה שרובנו הזקן מביא כאן, שמצוות תתבטלנה לעתיד לבוא, והוא מחלק שזה יהי' אחרי תחיית המתים ולא בימות המשיח שלפני תחיית המתים - הרי זה לפי שיטת התוס' שם. שהתוס' מפרשים מה שהגמרא אומרת שממה שבתכריכי מת יכול להיות ענין של כלאים - ראי' שהמצוות תתבטלנה לעתיד לבוא - מפרשים התוס' שהרא"י היא מכך, שלמרות שבשעה שיקומו בתחיית המתים הרי יהיו לבושים בלבושים אלה, אף על פי כן אין אנו חוששים לכלאים שבהם - שכן המצוות תתבטלנה לעתיד לבוא ולא יהיה אז האיסור של כלאים; הרשב"א, המובא בחידושי הר"ן שם על הגמרא, מפרש אחרת, שהכוונה היא על הזמן שהמתים הם עדיין מתים, אז המצוות בטלות לגביהם, שכן "כיון שמת נעשה חפשי מן המצוות"; בהתאם לרשב"א זה (המובא גם בספר "סדרי טהרה" על נדה שם) לא תתבטלנה המצוות בתחיית המתים. בכך מתרץ הרבי מה שלכאורה קשה מההגה"ה בפרק ל"ו בתניא, שרובנו הזקן אומר שם, שעיקר קבלת שכר יהי' באלף השביעי שמזה יוצא שבתחיית המתים שלפני אלף השביעי הוא עדיין הזמן של עבודת המצוות, הרי שאי אפשר לומר שמיד אחרי תחיית המתים תתבטלנה המצוות? - אלא שם מדבר רבנו הזקן לפי שיטת הרשב"א. כך גם מה שרובנו הזקן מביא במאמר וחי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול שב"לקוטי תורה" שמצוות לא תתבטלנה

40 אבינו קיים כל התורה כולה עד שלא ניתנה, והרי ישנם ענינים
41 בתורה ובמצוות שלא היה שייך שיהיו אז בגשמיות, כמו למשל
42 תפילין שכתוב בהם ענין יציאת (מגלות) מצרים וכדומה. אלא
43 קיום המצוות של אברהם אבינו היה בפנימיות וברוחניות (כפי

44 שמסביר רבנו הזקן

45 ב"תורה אור"⁶¹ וב"לקוטי

46 תורה"⁶²) – הרי שידע כל

47 עניני התורה מפנימיות

48 התורה, וכך ידעו זאת כל

49 ישראל בזמן המשיח. וְלִבְּנֵי

50 אֵין צְרִיכִים – לא יצטרכו,

51 לְעֶסֶק בָּהֶם – בהלכות

52 איסור והיתר, טומאה

53 וטהרה, כָּלֵל. מִהֲשֹׁאֵין

54 בְּן בִּזְמַן בֵּית שְׁנִי –

55 למרות שלא התפרנסו

56 מעמי הארץ, שכן היה

57 להם משלהם שדות

58 וכרמים, בכל זאת הָיוּ

59 צְרִיכִים לְעֶסֶק – בדינים

60 אלה, גַּם בִּי – למרות

61 שהעסק בזה היה לֹא

62 בְּשִׁבְלִי – לדעת הַלָּכָה

63 לְמַעֲשֵׂה כְלָכָד, אֵלֶּא

64 שֶׁזָּהוּ עֵיקַר עֲבוּדָה

65 לְהַתִּישׁ בֶּחַ הַסְּמָרָא

66 אַחֲרָא, וְלַהֲעֵלוֹת נִיצוּצֵי

67 הַקִּדְשָׁה עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַעֲבוּדָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם

68 אַחֲרָיִם.⁶³ וְאַחַר הַדְּבָרִים וְהָאֱמָת, יוֹכֵן הֵיטֵב בְּתוֹסְפֵת בָּאוּר

69 הָרַעֲיָא מִהֵימָנָא דְלָעִיל, בְּמָה שֶׁאָמַר "אֵילָנָא דְטוֹב וְרַע כּוּ",

70 – שזה איסור והיתר וכו', רוֹצֵה לִזְמַר לְקִלְפֵת נֶגְהָ, שֶׁהוּא עוֹלָם

71 הַזֶּה הָעֶקֶר, – ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" (בסוף ספר

72 ה"תניא") מציין הרבי, שצריך להיות "עיקר עולם הזה", או "עולם

73 הזה בעיקר", כלומר, שקליפת "נוגה" היא העיקר של עולם הזה,

74 כפי שעולם זה הוא לפני ביאת המשיח, שאז שולטת קליפת

75 "נוגה", זו השליטה של "עץ הדעת טוב ורע", ואילו לאחר ביאת

76 המשיח, תבטל שליטתה של קליפת "נוגה", והעבודה אז לא

77 תהיה בירור הניצוצות, אלא הענין של יחודים עליונים. כְּמוֹ

78 שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים, וְדִי לְמִכְּבִּין:

1 וְמַעֲמֵיהֶם הַנִּסְתָּרִים. – ביחודים העליונים הנעשים על ידי

2 המצוות, ובטעמים מדוע על ידי אופן זה דוקא של קיום המצוות

3 ממשיכים אורות עליונים ויחודים עליונים. אֲכָל הַנְּגִלוֹת –

4 הענינים של נגלה דתורה, יְהִיו גְּלוּיִם וִידוּעִים לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל

5 בִּידִיעָה בְּתַחֲלָה – מבלי

6 שיצטרכו להתייגע להגיע

7 לאותה ידיעה, כָּלִי

8 שֶׁבָּחָה, וְאֵין צְרִיךְ – ולא

9 יצטרך האיש הישראלי

10 לְעֶסֶק בָּהֶם, אֵלֶּא לְעֶרֶב

11 רֵב שֶׁלֹּא יוֹבֵן לְמַעֲסֵם

12 מֵאֵילָנָא דְחַיִּים, – לטעום

13 מעץ החיים, שֶׁהוּא

14 הַפְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה

15 וְהַמְצִיגָה, – וכיוון שהם לא

16 יזכו לטעום מפנימיות

17 התורה – לכן וצְרִיכִים –

18 ויצטרכו לְעֶסֶק [בְּתוֹרָה]

19 בְּמַשְׁנָה, – כדי, לְהַתִּישׁ

20 בֶּחַ הַסְּמָרָא אַחֲרָא

21 הַדְּבּוּק בָּהֶם (עַל־יְדֵי

22 עֶסֶק הַתּוֹרָה (בכתב יד

23 ליתא)), – הם יצטרכו

24 להחליש את הכוח של

25 סטרא־אחרא, שֶׁלֹּא

26 תִּשְׁלַט בָּהֶם לְהַחֲטִיאֵם,

27 בְּדְבָרֵיב: – כמו שכתוב⁵⁸:

28 "וְהַחֲטָא בֶּן מָאָה שָׁנָה יִקָּלֵל", שֶׁיְהִיו חוֹטְאִים מְעַרְבֵי רֵב. –

29 הרי שגם אז יהיו חוטאים, והם ה"ערב רב" שסטרא־אחרא דבוקה

30 בהם, ולכן יהיו הם זקוקים לאמצעים להחלשת הסטרא־אחרא

31 שלא תביא אותם לידי חטא. ולא רק כדי להחליש את הסטרא

32 א־אחרא יהיו צריכים להזדקק לנגלה דתורה, אלא – וְגַם לְמַעֲשֵׂה

33 יְהִיו צְרִיכִים לְפָרְטֵי הַלְבוּת אִסּוּר וְטִמְאַה יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל,

34 שֶׁלֹּא יֵאָרֶע לָהֶם – לבני ישראל, פְּסוּל וְטִמְאַה וְאִסּוּר, "כִּי לֹא

35 יֵאָנֶה כּוּ". – לצדיק כל און⁵⁹ – וכך יהיו אז כל ישראל בגלוי

36 ובפועל במדריגת צדיק, וְגַם אִפְשָׁר וְקָרוֹב הַדְּבָר – לומר,

37 שֶׁיִּדְעוּ מִפְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה כָּל גּוֹפֵי הַתּוֹרָה הַנְּגִלִית, כְּמוֹ

38 אֲבָרָהֶם אֲבִינוּ עַל־יְדֵי הַשְּׁלוֹם, – שידע מפנימיות התורה כל

39 הענינים של נגלה דתורה. שכן, הגמרא⁶⁰ הרי אומרת שאברהם

לעתיד לבוא – הוא גם כן בהתאם לשיטת הרשב"א. בהבדל זה שרבנו הזקן מדייק כאן בין זמן ביאת המשיח לבין תחיית המתים (שרק בתחיית המתים תתבטלנה המצוות ולא בזמן ביאת משיח שלפני תחיית המתים) – אומר הרבי – יתורצו רבים מהמקומות שמהר"ץ חיות מביא בהגהותיו על הגמרא בנדה שם (באותם מקומות יוצא שהמצוות לא תתבטלנה לעתיד לבוא) – שכן שם מדובר על הלעתיד לבוא של זמן המשיח שלפני תחיית המתים, ומה שהגמרא אומרת שם שהמצוות תתבטלנה לעתיד לבוא – הרי זה בזמן שאחרי תחיית המתים (בהתאם לשיטת התוס'). הרבי מציין לעיין ב"שדי חמד" כללים מ' ס"ק ריח (חלק ג') תקסא, ג ואילך, בהוצאת קה"ת; וב"דברי חכמים" סימן נ"ג (א' תתקסב, ס"עב ואילך) שם מסומנים המקומות בהם דנים בענין זה. 58. ישע"ה סה, כ. 59. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דרך בומה"ז פלוגתת תוס' (ורש"י) דדוקא במידי דאכילה (חולין ה, ב) "דזיל בתר טעמא דלעת"ל שלימות כל העולם כו". 60. יומא כח, ב. קידושין פב, א. 61. לך לך יא, ד. 62. שמיני יח, ג. 63. ראה לקוטי תורה בהעלותך לב, ד.

יום ראשון	יום רביעי	ה חשון	ה'תש"ד
	שיעורים. חומש: לך לך, רביעי עם פירש"י. תהלים: כט-לד. תניא: והנה המובן . . . קמג בלבד.		
	ישראל נמשלו לכוכבים המתנוצצים בשמי רקיע, אשר לאורם לא יתעה גם ההולך במחשכי הלילה. כל אחד מישראל, בין איש ובין אשה, יש בו די כח מוסרי ורוחני, להשפיע להעמיד גם את מכיריו ומידעיו בקרן אורה.		

יום שני	יום חמישי	ו חשון	ה'תש"ד
	שיעורים. חומש: לך לך, חמישי עם פירש"י. תהלים: לה-לח. תניא: ועוד יש . . . 286 בהסתר כו'.		
	כשרצה רבינו הזקן לברך את ר' יקותיאל ליעפלער בעשירות, אמר שאינו חפץ בזה, שלא תטרידו העשירות מלימוד החסידות והתעסקות בעבודה. וכשרצה לברכו באריכות ימים אמר: אבער ניט מיט פויערשע יאהרען, וואס עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו, מען זעהט ניט קיין ג-טליכקייט און מען הערט ניט קיין ג-טליכקייט.		

כשרצה רבינו הזקן לברך את ר' יקותיאל ליעפלער בעשירות, אמר שאינו חפץ בזה, שלא תטרידו העשירות מלימוד החסידות והתעסקות בעבודה. וכשרצה לברכו באריכות ימים אמר: אך לא בחיי אבר ש"עינים להם ולא יראו, אזנים להם ולא ישמעו", לא רואים אלקות ולא שומעים אלקות.

יום שלישי	יום שישי	ז חשון	ה'תש"ד
	שיעורים. חומש: לך לך, ששי עם פירש"י. תהלים: לט-מג. תניא: אך . . . קמד הכל אחד.		
	הסדר לאחר מתן תורה הוא: הסרת ערלת הגוף, הלשון, הלב - מעשה דבור מחשבה, אברהם אבינו שהיה קדם מתן תורה הרי בתחלה הפיר את בוראו - מחשבה, אחר כך פרסם אלקותו, - דבור, ואחר כך מילה - מעשה.		

יום רביעי	שבת קודש	ח חשון	ה'תש"ד
	שיעורים. חומש: לך לך, שביעי עם פירש"י. תהלים: מד-מח. תניא: ומ"ש . . . 288 מסטרא דרע.		
	מצוה לשון צותא וחבור, והעושה מצוה מתחבר עם העצמות ברוך-הוא, שהוא המצוה את הצווי ההוא. וזהו שכר מצוה מצוה, דזה מה שנתחבר עם עצמות אור-אין-סוף מצוה הצווי, וזהו שקרו. ויובן במשל גשמי: איש פשוט ביותר יש לו בטול פנימי אל החכמה ומעלת חכם, בבטול דהעדר תפיסת מקום לגמרי. וכן גם בהרגש החכם הרי איש הפשוט אינו נכנס אצלו בגדר אנושי כלל - ואין זה דמבטלו ודוחה אותו, חס ושלום, דזהו מדה רעה - ונחשב בעיניו שאין לו קשר		

היום יום . . .

שֶׁל יַחַס עֲמוּ כָּלָל. וְהָיָה כְּאִשֶּׁר הִחָכֵם יִצְוֶה לְאִישׁ הַפְּשׁוּט לַעֲשׂוֹת אֵיזָה דְּבָר בְּשִׁבְלֵו, הִנֵּה בְּצוּי זֶה נוֹלָד מְצִיאוֹתוֹ שֶׁל הָאִישׁ הַפְּשׁוּט, הֵן לַעֲצֻמוֹ שְׁמֵרְגִישׁ מְצִיאוֹתוֹ אֲשֶׁר הוּא יִכּוֹל לָקִים מְצוֹת הִחָכֵם וְלוֹ צִוֶּה הִחָכֵם לַעֲשׂוֹת דְּבָר, וְהֵן בְּעֵינֵי הִחָכֵם נִחָשֵׁב לְמְצִיאוֹת אֲשֶׁר אֵלָיו יִדְבֵּר וִיצְוֶה, וּלְכַד זֹאת הָרִי צוּי זֶה מֵאַחַד הִחָכֵם הָרֵם וְנִעְלָה עִם הָאִישׁ הַפְּשׁוּט בִּיּוֹתֵר. וְהִנֵּמְשָׁל מוֹכֵן. וּמוֹכֵן גַּם כֵּן אֲשֶׁר בִּיחַס לְהַנ"ל, אֵין הַבְּדֵל כָּלָל בִּמְה יִהְיֶה הַצּוּי, אִם דְּבָר גְּדוֹל וְנִעְלָה אוֹ קָטָן וּפְשׁוּט.

יום
חמישי

יום ראשון

ט חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: מט"ד.
תנאי: והנה העליונים . . . כמה עו"ג.

בהיות אאמו"ר בן ד' או ה' שנים נכנס אל זקנו הצ"צ בש"ק פ' וירא והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו ולנו אינו נראה. ויענהו הצ"צ: אז איד א צדיק, צו ניין און ניינציג יאָר איז מחליט אז ער דארף זיך מל זיין, איז ער ווערט אז דער אויבערשטער זאל זיך באווייזען צו אים.

בהיות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] בן ד' או ה' שנים, נכנס אל זקנו ה"צמח צדק" בשבת-קדש פרשת וירא והתחיל לבכות, באמרו: מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו ולנו אינו נראה. ויענהו ה"צמח צדק": כשיהודי צדיק, בגיל תשעים ותשע שנים, מחליט שעליו למול את עצמו, ראוי הוא שהקדוש ברוך הוא יתגלה אליו.

יום
שישי

יום שני

י חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, שני עם פירש"י.
תהלים: נה"נט.
תנאי: אבל בצאת . . . בע"ח וד"ל.

דער רבי (רבנו הזקן) פלעגט זאָגען אויף אצילות "אויבען". מען דערציילט אז אין כתב פלעגט ער פון התרגשות, מער ווי "אצי" ניט קענען אנשרייבען.

הרבי (רבנו הזקן) היה מכנה את [עולם] ה'אצילות' - "למעלה". מספרים, שבכתב מרב התרגשות, יותר מאשר "אצי", לא היה מסגל לכתוב.

שבת
קודש

יום שלישי

יא חשון

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תנאי: כז. אהוביי . . . קמו נס"ו.

ב"תורה אור" דבור-המתחיל "פתח אליהו" (פרשת וירא) בסעיף המתחיל "והנה הצמח צדק": "שבחינת עינים היא מקור בחינת כלים", צריך להיות: "שהם בחינת עינים ומקור בחינת כלים". שם דבור-המתחיל "אדרה נא" בסעיף המתחיל "והנה בזהר": "דפרוש משוטטים", צריך להיות "דפרוש משוטטות".

לדבור-המתחיל "פתח אליהו" ישנם הגהות מאדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] שהתחיל לכתבם בח"פ רנ"ב.

חזקה לאומן

יום ראשון ה' חשוון ה'תשע"ו

האומן לאותו חפץ אין לו חזקה, גם אם אין ידוע שהחפץ הגיע אליו לשם תיקון, כדברי הרמב"ם לעיל (פרק ט, א): 'ראה כליו ביד האומן והביא עדים שהן יודעין שהכלי זה שלו והוא טוען ואומר לתקן נתתיו לך, והאומן אומר לא בא לידי אלא במקרה או מתנה... בעל הכלי נאמן'. וטעם החילוק:

במטלטלין, חזקת המחזיק היא מכוח היותם תחת ידו, ומאחר והוא אומן לאותו חפץ, העובדה שהחפץ נמצא תחת ידו איננה מוכיחה כלל על בעלות, אך בקרקע החזקה אינה מחמת שהיא תחת ידו עכשיו אלא משום שאכל פירות שלוש שנים, ולכן גם לאומן יש חזקה, ורק כאשר ידוע שירד לקרקע בתורת אומנות מתבטלת החזקה (משפטיך ליעקב ח, סי' ז).

הלכות טוען ונטען פרק יג, הלכה ד: האמנין ביצר? פגון שהיו פוגין בה או מתקנין אותה שנים רבות.

מדברי הרמב"ם משמע שרק כאשר ידוע שירד לקרקע זו כדי לבצע בה תיקון או בנייה אין חזקתו חזקה, אך עצם העובדה שהוא אומן לקרקעות אינה שוללת ממנו את כוח החזקה, ולכן כאשר האומן מחזיק בקרקע מסוימת ואין ראייה שמלכתחילה ירד אליה לשם אומנות, חזקתו חזקה (נתיבות המשפט קמט, יג).

אך לדעת התוספות (ב"ב מז, ב ד"ה ומעמידן) כל אומן למלאכת קרקעות אין לו חזקה בקרקעות, אף אם לא הוכח שירד לקרקע מסוימת זו לשם אומנות. וכל זה לגבי קרקעות, אך לגבי מטלטלין לכל הדעות

מלווה - נחשב 'ראוי' או 'מוחזק'?

יום שני ו' חשוון ה'תשע"ו

שתהיה ביד הנותן, כי אין אדם יכול להקנות דבר שאינו שלו, כך אין הבכור נוטל את חלק הבכורה אלא רק את מה שהגיע לידי האב. ולכן, הלוואה שלא נפרעה ולא הגיעה לידי האב בחייו נחשבת 'ראוי'. אבל מירושת הבעל נתמעט רק דבר שלא היתה בו לאשה כל זכות, והלוואה שהיא ממון שלה נחשבת 'מוחזק' (תרושי הר"י מגאש ב"ב שם).

וכתב ה'מגיד משנה' שמשלשון הרמב"ם בהלכות אישות (פכ"ב ה"ז) שכתב "אם מתה בחיי בעלה יירש הכל" ולא חילק בין הנכסים, משמע קצת שגם הלוואה שנפרעה לאחר מיתתה בכלל זה, כי היא נחשבת כ'מוחזק' והבעל יורשה. והוסיף הר"י מיגאש (שם), שיש לחלק בין מלוה בשטר למלוה על פה:

מלוה בשטר - הבעל יורש גם אם לא הגיע זמן הפירעון בחיי האשה, כי היות ויש בו שעבוד נכסים נחשב כ'מוחזק', אבל מלוה על פה - אם לא הגיע זמן הפירעון בחיי האשה אינו נחשב כ'מוחזק', כיון שאין בו שעבוד נכסים ואם הלווה ימכור את נכסיו לא יגבו את החוב מן הלקוחות ונמצא שלא היתה זכיה מחיים, ורק אם הגיע זמן הפירעון בחיי האשה נחשב הלווה כ'מוחזק'.

הלכות נחלות פרק א, הלכה יא: פֶּעַל שְׁמֵתָה אֲשֶׁתוֹ וְאַחֵר כִּדְּמַת אִתָּה אוֹ אִתָּה אוֹ אֶחָד מִן הַמּוֹרִישִׁין אוֹתָהּ - אֵין הַפֶּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ... שְׁאֵין הַפֶּעַל יוֹרֵשׁ נְכָסִים הָרְאוּיִין לְבֹא אַחֵר מִבָּאן, אֶלָּא לְנְכָסִים שֶׁכָּבֵר פָּאוֹ לְיִרְשָׁה קִדָּם שְׁתֵּמוּת.

"אין הבעל נוטל ב'ראוי' כ'מוחזק' (בבא בתרא קכה, ב). ולכן, אם מתה אשתו ואחר כך מת אחד ממורשיה, אין הבעל יורש את נכסי המוריש כיון שהגיעו לאשה לאחר מותה ולא היתה מוחזקת בהם בחייה.

והנה, לדעת הגאונים וכמה ראשונים (הר"ף, הר"ח ועוד הובאו ב'מגיד משנה') הלוואה שהיו חייבים לאשה ופרעו אותה לאחר מותה, נחשבת 'ראוי', ואין הבעל יורש אותה. וכמו שמצינו בגמרא (ב"ב שם) שהבכור אינו נוטל פי שנים במלווה כשם שאינו נוטל פי שנים ב'ראוי'.

אך לדעת הר"י מיגאש, ההלוואה נחשבת כ'מוחזק' והבעל יורש אותה. ומדוע אין ירושת הבעל דומה לבכור שאצלו ההלוואה נחשבת כ'ראוי' ואינו נוטל פי שנים? כי לירושת הבכור התורה קוראת 'מתנה' ("לתת לו פי שנים"), ודרשו "מה מתנה עד שתגיע לידי" אף חלק הבכורה עד שגיע לידי" (ב"ב קכד, א) וכשם שאי אפשר לתת מתנה עד

נאמנות האדם לומר 'זה בני'

יום שלישי ז' חשוון ה'תשע"ו

הפסוק "את הבכור... יכיר לתת לו פי שנים - יכירו לאחרים", ונאמן לקובעו כבכור שייטול פי שנים בירושה גם בנכסים שיפלו אחר כך (ב"ב קכו, ב) - הרי זה רק כשידוע שהוא בנו וראוי ליורשו, וחיידה תורה שאם לא יודעים אם הוא הבכור, נאמן 'להכירו' כבכור, אבל אם לא ידוע כלל שהוא בנו, אינו נאמן להעיד עליו מתורת 'יכיר' אלא מתורת 'מיגר'. ולכן, רק בנכסים שהם עתה ברשותו ושייך בהם 'מיגר' - נאמן.

אבל לשיטת הרמב"ם גם באנשים שאינם מוחזקים כקרוביו נאמן לומר שקרוביו הם ויורשים אותו. וביאר

הלכות נחלות פרק ד, הלכה א: הָאוֹמֵר: זֶה בְּנִי, אוֹ זֶה אֲחִי... אוֹ שְׁאֵר הַיּוֹרְשִׁין אוֹתוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁהוּדָה בְּאֲנָשִׁים שְׁאֵינָן מְתַקְנִין שָׁחַן קְרֹבָיו - הֲרִי זֶה נֶאֱמָן, וְיִרְשֵׁנוּ.

לדעת הרשב"ם (בבא בתרא קלד, ב ד"ה ליורשו), נאמנות האדם לומר 'זה בני' על מי שלא הוחזק כבנו (והוא יורשו) היא מתורת 'מיגר' שהרי יכול לתת לו את נכסיו במתנה, ולפי זה נכסים שנפלו לו לאחר מכן ובשעת אמירתו 'זה בני' לא היה יכול להקנותם כי הרי זה 'דבר שלא בא לעולם' ואין לו 'מיגר' - אינו נאמן.

ואף שנאמן אדם לומר 'זה בני בכור', כדרשת חז"ל על

ה'לחם משנה' שהנאמנות היא מתורת 'יכיר' (ולא מתורת 'מיגו'), וגם על מי שלא הוחזק כבנו נאמן לומר שבנו הוא, כי אם בחלק הבכורה נאמן כל-שכן בחלק הפשיטות (מאירי ב"ב קלד, ב). ולכן נאמן גם בנכסים שלא היו באותה שעה ברשותו שהרי הרמב"ם לא חילק בין הנכסים.

אך הוסיף והקשה: אם כן, מדוע נאמן להעיד על שאר קרוביו, והרי הנאמנות של 'יכיר' נאמרה רק לגבי בנו ולא לשאר הקרובים, ואם הנאמנות היא בתורת 'מיגו' היה הרמב"ם צריך לומר שנאמן להוריש (בשאר הקרובים) רק נכסים שהיו ברשותו, ואילו בנכסים שנפלו לו אחר-כך ולא

שייך בהם 'מיגו' - אינו נאמן? ועוד יש לעיין בהלכה זו שנאמן לומר 'זה בני', האם נאמן לומר שהוא בנו גם אם מוחזק שאינו בנו? וכתב על כך הסמ"ע (חור"ם סי' רעו סקכ"ד): אם הוחזק על ידי אדם זה שרגיל היה לומר עליו שאינו בנו, אינו יכול לחזור בו ולומר עתה שהוא בנו (וכן הביא ה'מגיד משנה' (לעיל פ"ב הי"ד) בשם הרמב"ן והרשב"א שאם אמר על אחד שהוא בכורו אינו נאמן לומר על אחר שהוא בכורו "דכיון שהכיר, שוב אינו חוזר ומכיר"). ואם הוחזק על ידי עדים שהעידו שנולד מאשה אחרת - אינו נאמן להכחיש את העדים.

מי יורש את הגוי?

יום רביעי ח' חשוון ה'תשע"ו

קונהו", היינו שעבד עברי אינו עובד את בן הגוי שקנהו; ומכך שצריך לימוד מיוחד למעט שעבד עברי אינו עובד את 'יורשי קונהו' משמע שאת שאר נכסיו של הגוי יורשים יורשיו.

ורב חייא בר אבין לומד את הדין מהאמור בלוט "כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" (דברים ב, ט). כלומר, אף שבני לוט היו גויים, המקום ששמו 'ער' ניתן להם בירושה. ומעתה:

רבא הלומד דין ירושת הגוי מ'וחישב את קונהו' סובר שרק הבן יורש את אביו, כי המיעוט 'ולא יורשי קונהו' בעבד עברי הנמכר לגוי בא למעט רק את הבן היורש, ואת שאר היורשים אין צורך למעט כי גם עבד עברי הנמכר לישראל - אינם יורשים. ואם כן הדיק שיש ירושה בגוי הוא רק בבן.

ואילו רב חייא הלומד זאת מהפסוק "לבני לוט נתתי את ער ירושה", סובר שגם שאר הקרובים יורשים את הגוי, שהרי לוט יורשו של אברהם, אינו בנו אלא בן אחיו.

הלכות נחלות פרק ו, הלכה ט: הַעֲבֵד בּוֹכֵבִים יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו דְּבַר תּוֹרָה. אָבֶל שָׂאֵר יְרֻשָּׁתֵיהֶן – מִנִּיחִין אוֹתוֹ לְפִי מִנְהָגָם.

לגבי המשמעות המעשית של ירושת הגוי את אביו, כתב המאירי (קידושין יז, ב) - "ואין אומרים שיהא כל המחזיק בהן זוכה בהן, אלא כל המחזיק בהן - צריך להחזיר" והנה, לדעת הרמב"ם שאר הקרובים, חוץ מבן, אינם יורשים אלא 'מניחים אותו לפי מנהגם' כי "לא מצינו שיהיה סדר נחלות אלא לישראל בלבד" (מגיד משנה) אבל לדעת המאירי (שם) הגוי "יורש את אביו ושאר מורישין". וכן כתב ה'חתם סופר' (יור"ד סי' קכו) ש"נכרי מוריש ליורשיו, לאו דוקא לבניו יוצאי חלציו, אלא כל יורשיו".

ובספר 'המקנה' (קידושין יח, א ד"ה מי כתיב) תלה דין ירושת הגוי לשאר קרובים במחלוקת אמוראים (שם) במקור הדין שהגוי יורש את אביו:

רבא לומד זאת מהפסוק האמור בעבד עברי הנמכר לגוי "וחישב עם קונהו" (ויקרא כה, ג) ודורשים - "ולא יורשי

קיום מצוות ללא רשות

יום חמישי ט' חשוון ה'תשע"ו

קיפול הטלית מקפידים הבעלים, וכל-שכן בהפסד של הוצאת ממון, ולפי דעות אלו צריך להבין בהלכה זו: איך מותר להפסיד את השוטה או החרש ולקחת מממונו לצדקה ללא רשות? ויש לבאר:

כאשר נותנים צדקה מממונו הוא עצמו מקיים בכך מצוה, ולשם כך הוא מסכים אף להוציא ממון, אך כאשר מדובר בסיוע לאחר לקיים מצוה, כגון להתעטף בטליתו וכדומה, אין הוא מסכים אלא כאשר לא נגרם לו מכך שום נזק או הפסד (שער אפרים סי' ב).

וה'חתם סופר' (אור"ח סי' ב) מבאר, כי צדקה שונה משאר המצוות, שכן מלבד המעלה של קיום המצוה הרי 'צדקה תציל ממוות', ובנתינת צדקה מממונו כאילו קנו לו סם חיים לרפואתו ולכך בוודאי כל אדם מסכים.

הלכות נחלות פרק יא, הלכה יא: וְמִי שֶׁנִּשְׁתַּתֵּהוּ אוֹ שֶׁנִּתְחַרֵּשׁ – בֵּית דִּין פּוֹסְקִין עָלָיו צָדָקָה, אִם הָיָה רָאוּי.

בטעם הדין מבאר ה'כסף משנה': 'משום דמסתמא כל אדם ניחא ליה למעבד צדקה מממוניה'. וכן מצינו שמותר להשתמש בחפץ של אדם למטרת מצוה ללא נטילת רשות ממנו, כי מן הסתם הוא מסכים שיקיימו מצוה ברכושו.

אך לכמה דעות אין אומרים כן אלא במקום שאין הפסד לבעלים, אך במקום הפסד אין וודאות שיסכים ואסור להשתמש בממונו ללא רשותו. וכן הביא ה'בית יוסף' (אור"ח סי' יד) בשם רבינו ירוחם: 'ואותם שלוקחים ציצית בבית הכנסת בלא ידיעת בעליהם מותר'. . . ובלבד שיחזירונו שם מקופל כמו שהיה, שאם לא החזירו מקופל ודאי לא ניחא ליה למאריה, והוי גזל', הרי שאפילו בהפסד קלוש כגון אי

יום שישי י" חשוון ה'תשע"ו

מי ראוי להיות דיין?

אני רואה כאן... שנתן ממון ומינוהו" (רש"י שם), ואף שהיה ראוי להיות כהן גדול והיה ירא שמים "קאמר רב יוסף קשר של רשעים אני רואה כאן - לפי שנתן ממון כדי להתמנות". ומבאר ה'מנחת אלעזר' (ח"א סי' ו') על פי דברי הרמ"א (חור"מ סי' לו סכ"ב) ש"טובי הקהל הממונים לעסוק בצרכי רבים הרי הם כדיינים". ונפסק ב'שלחן ערוך' (חור"מ סי' ט ס"א) שאסור לדיין לקחת שוחד אפילו כדי לזכות את הזכאי כי אי אפשר לחלק ולומר שלזכות את החייב ולהטות משפט אסור, אבל לזכות את הזכאי כדין תורה מותר, כי כיון ש'השוחד יעזור' ידמה בדעתו שהוא מזכה את הזכאי כאשר באמת הוא חייב, כמו שאין אדם רואה חובה לעצמו. ולכן, כאשר ממוני הקהל נוטלים ממון כדי למנות דיין, הרי אף שלדעתם הוא חכם גדול וראוי להוראה - השוחד יעזור "ולא ידעו ולא יבינו אם הוא ראוי באמת", אבל אם לא קיבלו ממון אלא מינוהו גם בגלל עושרו - יש לומר שאם הוא אכן גדול בחכמה וראוי להיות דיין, אין בזה איסור.

הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ט: **כָּל דִּין שֶׁנֶּתַן מִמֶּנּוּ כְּדִי שִׁיתַּמְנֶה – אֲסוּר לַעֲמֹד מִפְּנֵיו. וְצִוּוּ חֲכָמִים לְהַקֵּל אוֹתוֹ וּלְזַלֵּזֵל בּוֹ.**

ומדייק הב"ח (חור"מ סי' ח ד"ה ועוד דרשו):

בהלכה הקודמת (ה"ח) כתב הרמב"ם "אמרו חכמים, 'לא תעשון אתי אלקי כסף ואלקי זהב' - אלוה הבא בשביל כסף וזהב, זה הדיין שמנוהו מפני עשרו בלבד". ומדובר ש'אינו חכם בחכמת התורה וראוי להיות דיין' (כמובא בתחילת ההלכה) ומינוהו 'מפני עושרו בלבד', אבל אם הוא חכם בתורה (אף אם יש גדולים ממנו) ומינוהו גם משום עושרו - אין בזה איסור. ובהלכה זו מדובר בדיין ששילם ממון כדי שימנוהו, ולכן כתב "כל דיין שנתן ממון...", כי גם אם הוא חכם בחכמת התורה ואף גדול משאר חכמים - "אסור לעמוד מפניו...".

ומביא הב"ח ראייה לדבר מהמסופר בגמרא (יבמות סא, א) על יהושע בן גמלא שנתמנה לכהן גדול לאחר שאשתו נתנה ממון רב לינאי המלך, ואמר רב יוסף "קשר של רשעים

שבת קודש י"א חשוון ה'תשע"ו

מדוע אין סומכים ביד?

הטכניים-מעשיים (ראה אגרות משה חו"מ א, א בשם הגרי"א ה). אך הגר"מ פיינשטיין (שם) כתב שמדברי הרמב"ם אין נראה כן שהרי כתב בפשטות שבסמיכה לדורות אין צריך לסמוך ביד, ואם מלכתחילה יש צורך בכך אלא שביטלו זאת בזמן מסוים מחמת הסכנה, וודאי כשתחזור הסמיכה בביאת המשיח ולא תהא סכנה, תחזור הסמיכה למתכונתה המקורית, ואם כן היה לו לרמב"ם לכתוב זאת, כשם שכתב את כל הדינים שניהגו לעתיד לבוא. ולכן יש לפרש כי בסמיכה לדורות אין צורך בסמיכה ביד כלל, כי כוח הסמיכה נתון רק בידו של משה רבינו אלא שסמיכתו של משה הועילה מלכתחילה לכל מי שיסמכו מכוחו למשך הדורות, וכאשר הסומכים על ידו סומכים אחרים הרי סמיכתם מקבלת תוקף מסמיכת היד של משה רבינו עצמו, ולכן אין צורך כלל בסמיכת ידו של הסומך.

הלכות סנהדרין פרק ד, הלכות א"ב: **וּמִשָּׁה רַבֵּנּוּ מִמֶּנּוּ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּסְמַךְ אֶת יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוֶהוּ... וּבִיצֵר הָיָא הַסְמִיכָה לְדוֹרוֹת? לֹא שִׁסְמְכוּ יָדֵיהֶן עַל רֹאשׁ הַזֶּהָב, אֲלָא שֶׁקִּוּוּ לֹא רַבִּי, וְאוֹמְרִים לוֹ: הֲרִי אַתָּה סָמוּךְ.**

מדוע אין נוהגת הסמיכה ביד לדורות כפי שסמך משה את יהושע?

יש מפרשים כי מעיקר הדין נוהגת הסמיכה ביד גם לדורות אלא שחכמים ביטלו זאת מחמת המעשה שאירע כאשר הרומאים אסרו את קיום הסמיכה ורבי יהודה בן בבא הסתכן וסמך אחרים ונהרג, ולכן תיקנו שלא יסמכו עוד ביד, ובהעדר המעשה של הסמיכה ביד, ניתן לסמוך ללא סיכון.

ומה שמעיקר הדין נדרשת סמיכה ביד, הרי זה לכתחילה ואינה מעכבת, כי עיקר הסמיכה היא ההודעה מהסומך על הנסמך שהוא ראוי להורות בכל התורה ולא הפרטים

אגרות קודש

ב"ה, ו' מ"ח, תשכ"א

ברוקלין.

... לכתבו, שכל ימיו מתפלל בהברה ספרדית, האם עליו לשנות להברה אשכנזית, ושמע שיש

מעלות בתפלה בהברה זו.

שמועה זו לא שמעתי, ואיני רואה טעם למה ישנה מהברה שהורגל בה, ככתבו, כל ימיו. ואף

שנוסח חב"ד הוא המובחר - אינו שייך לענין הברה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ה' י"א מרחשון תשע"ו

יום א' ה' מרחשון ה'תשע"ו
הלכות טוען ונטען

פרק שלשה עשר

(1) מבאר דין אלה שאין להם חזקה, כגון האומנים והשותפים.

א. ואלו² שאין מעמידין הקרקע בידין אף על פי שאכלום שלש שנים: האמנין³ והאריסין⁴ והאפוטרופין והשתפין, והאיש בנכסי אשתו, והאשה בנכסי בעלה, וכן בנכסי אביו, והאב בנכסי הין⁵. שכל אחד מאלו אין מקפידין זה על זה, לפיכך אין אכילתן ראיה אף על פי שלא מחו בהן הבעלים. אלא תחזור הקרקע לבעלים שהביאו ראיה שיזאת הקרקע ידועה להן, וישבע הפת⁶ שלא מכרו ושלא נתנו, כמו שבארנו⁷.

(2) משנה בבא בתרא מב. (3) שמקבלים בניינים לתקנם או בונים בתים שלמים על מגרשים של אחרים בשכר. [רשב"ם מפרש המשנה, במטלטלין שמעמידים אותם בחזקת האדם שהם תחת ידו (דיניה מבוארים למעלה פרק ט). ורבינו גרשום בפירוש הנדפס בגליונות הגמרא שבידינו מפרש גם כן שהמדובר במטלטלין, ומלמדת המשנה, שאפילו היו הכלים בידיהם שלוש שנים אין להם חזקה. ובהגהות מיימוניות כאן אות א, כתב, שרבינו גרשום אינו גורס "האומנין" במשנתנו, ומי שגורס מתכוון לעבד שמסרו רבו לאומן ללמדו אומנות, ועבדים דינם כקרקעות ומכאן שהוא מפרש משנתנו בקרקעות, ולא כהגירסא בספרים שבידינו. (4) חוכרי שדות על מנת לקבל חלק מהיבול - אחוז מסויים או מידה קבועה. (5) לקמן מבאר רבינו בפרטות דיניהם של כל אלה שמנה כאן. (6) שלא מכר. (7) למעלה פרק ט הלכה א בדין חזקת מטלטלין.

ב. וכן⁸ ראשי גליות של אותו זמן⁹ והגזלן והעובד פוקבים - אין אכילתן ראיה, מפני שהן בעלי זרוע¹⁰. וכן חרש שוטף וקטן - אין אכילתן ראיה, מפני שאין להם טענה¹¹ כדי שתעמד הקרקע בידין, אלא תחזור לבעלים. וכן המחזיק בנכסיהן¹² - אין אכילתן ראיה.

(8) שם לו. (9) אותה התקופה שבה אמרו דין זה. (10) אנשים תקיפים ובעל השדה מפחד למחות בהם. [בגמרא שם אמרו: הני דבי ריש גלותא לא מחזקי בן ולא מחזיקינן בהו (=אלה מבית ראש הגולה אין להם חזקה בנכסיהם ואין לנו חזקה בנכסיהם). הדין הראשון ונימוקו כתב רבינו כאן ודילג לגמרי על הדין השני. והרשב"ם שם מנמק את הדין השני, משום שיש להם הרבה קרקעות ואינם יכולים לעבד את כולם, אינם מקפידים שאחרים יעבדום וישיבחו, את

וכשרצו יוציאו מיד המחזיקים בכוח אף על פי שלא מיחו. (11) טענתם אינה נחשבת כטענת גדול בריא, והרי אמרו: חזקה שאין עימה טענה אינה חזקה. [ובמגיד משנה בשם יש מפרשים מנמק, שחזקה מועילה משום שבעל השדה לא מיחה, ואין מוחים בקטן]. (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ז). לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה. והרמב"ם והרשב"א חולקים על רבינו וסוברים שחזקת קטן היא חזקה. (12) מימרא של רבא, בבא מציעא לט.

ג. כיצד אין מעמידין את הקרקע בידין? ראובן שאכל שדה שמעון שני חזקה, והוא טען שהיא לקוחה בידי, והביא שמעון עדים שהיא ידועה לו, וכן הביא עדים שראובן ידוע שהיא שתפו או אריסו או אפוטרופוסו, ומפני זה לא מחו - תחזור השדה לשמעון, וישבע הפת¹³ שלא מכר ולא נתן. והוא הדין לשארין¹⁴. אבל אם לא הביא שמעון ראיה שראובן היה שתף או אריס, אלא ראובן הודה מעצמו ואמר: הן הוא שתפי ומכר לי, הואיל ואכל שני חזקה, ויכול לומר: לא היה שתפי מעולם - הרי זה נאמן¹⁴ כשאר כל אדם.

(13) לכל אלה שנמנו למעלה. (14) במיגו, מתוך שיכול היה לטעון אינני שותף שלך.

ד. האמנין כיצד? כגון שהיו בונין בה או מתקנין אותה שנים רבות. ירדו מאמנותן¹⁵, אם אכלו אותן שלש שנים מאחר שירדו מאמנותן - יש להן חזקה¹⁶.

(15) ברייתא שם מז. (16) אפילו בבית שנמסר לידו לפני שירד מאומנתו (ראה למעלה פרק ט הלכה ג בדין חזקת מטלטלין).

ה. האריסין¹⁷ כיצד? כגון שהיה אריס לאביו¹⁸ של בעל השדה או לאנשי משפחתו; שפיון שהוא אריס של פתי אבות¹⁹, אין ממחין הבעלים בידי²⁰. אבל אם זה הוא שנעשה אריס תחלה²¹, הואיל ואכלה בלה שני חזקה - מעמידין אותה בידי; ואומרינן לבעלים: היאך אכל שנה אחר שנה ולא מחית בו.

(17) שם מז: (18) אריס קבוע במשך שנים רבות. (19) משפחתו. (20) אין הבעלים מקפידים שיאכל כל הפירות שלוש שנים ואחר כך יאכלו הם שלוש שנים או יותר כפי שהותנה ביניהם. בגמרא שם הקשו, למה אריס אין לו חזקה כשאכל כל הפירות שלוש שנים, הרי יכול הוא לטעון: כשהייתי אריס נטלתי חלק מהפירות. ועכשיו, כשנטלתי הכול שלוש שנים - למה לא מחית? ומתוך רבי יוחנן: "באריסי בתי אבות". ופירש רבינו כמבואר כאן. (21) פעם ראשונה במשפחתו.

פרות בנכסי בעלה ונשתמשה בהן כחפצה במה
שנים, אף על פי⁴³ שיחד לה שדה במזונותיה
ואכלה שדות אחרות - אין אכילתן ראיה⁴⁴. וכן
הבן⁴⁵ שהוא סומך על שלחנו של אביו ונחשב
בכלל בני ביתו, אם אכל נכסי אביו שגוי חזקה, וכן
האב שאכל נכסי בן זה שהוא סומך עליו שגוי חזקה
- אין אכילתן ראיה⁴⁶.

(34) בבא בתרא מב: (35) שדה קטנה, שאם יחלקה לא
יהיה כל חלק ראוי לעיבוד רגיל (בפרק א מהלכות שכנים
הלכה ד מבאר רבינו שיעורם של קרקעות שונים שאין בהם
דין חלוקה, ראה שם). (36) השותף יכול לטעון הסכמתי
שאתה תאכל שלוש או ארבע שנים שדה קטנה זו, ואחר כך
אני אוכל תקופה דומה, משום שהיכול קטן ולא רצוי
לחלקו לשני חלקים. (37) בגמרא שם עמדו על הסתירה
שבדברי שמואל, שבמקום אחד אמר שותף אין לו חזקה
ובמקום אחר אמר שיש לו חזקה, ותיירץ רבינא, כאן כשיש
בה דין חלוקה, וכאן כשאין בה, [בגמרא שם משמע
ששמואל לא גרס במשנה: "השותפין"]. מלשונו של רבינו
שכתב "ואם יש בה דין חלוקה ואכלה האחד כולה שני
חזקה", משמע ששני תנאים כאן: א. שיש בה דין חלוקה;
ב. שאכלה כולה, אבל אם אכל חצייה אין זו חזקה, אפילו
יש בה דין חלוקה, וכן אם אכלה כולה ואין בה דין חלוקה.
[בטור חושן משפט סימן קמט מביא שיטת רבינו חננאל,
שלרבינא אין כל הבדל בין אכלה כולה לאכלה חצייה,
וקובעת רק העובדא אם יש בה דין חלוקה. והרי"ף דעתו
כשיטת רבינו שהרי כתב: "בדאית (כשיש) בה דין חלוקה
וקא נחית (וירד) לכולה". ראה בית יוסף חושן משפט שם].
(38) משנה שם מב. וגמרא מט. (39) כשלא התנה כך אינו
צריך להשמיענו שאין לו חזקה, שהרי הבעל אוכל פירות
נכסי האשה מן הדין ואכילתו אינה הוכחה שקנה את
השדה. (40) ותנאי זה, אם הותנה לפני הנישואין, מועיל,
כרב כהנא שם מט. ומשמיענו רבינו, שאף על פי שהסתלק
לגמרי מכל זכות שהיא בנכסי אשתו - אין לו חזקה כשאכל
פירות, משום שיכולה לטעון למען שלום בית לא מחיתי.
(פרטי דין וויתור הבעל על זכויותיו בנכסי אשתו מבוארים
בפרק כ"ג מהלכות אישות. ראה שם וראה סמ"ע חושן
משפט סימן קמט סעיף קטן י, יא ויב). (41) לטובת
הנכסים, אבל אם הזיק וקלקל את הקרקע, צריכה למחות,
כרב שם (נ): כגון שחפר בשדה בורות שיחין ומעורות. ואם
לא מיחתה - יש לו חזקה. [במגיד משנה פירש דברי רבינו
בקלקל ואף על פי כן אין לו חזקה, ומזה הסיק שרבינו לא
פסק כרבא אלא כרב יוסף. אולם אין הוכחה מכרעת מדברי
רב יוסף שם, שבחפר בה בורות והזיק אינה צריכה למחות,
שהרי אפשר שהוא רק מפרש דבריו של רב באופן אחר,
ולמה לנו לקבוע מחלוקת בין הרב והתלמיד (רב יוסף הוא
רבו של רבא)]. (42) משנה שם מב. (43) גמרא שם נא.
(44) שהבעל אינו מקפיד כשאשתו נוטלת למזונותיה יותר
מזה שקצב לה. (45) משנה שם מב. (46) שאין דרכם
להקפיד זה על זה. ורשב"ם שם מפרש, שהם
כאפוטרופוסים זה לזה.

1. ואריס²² של בתי אבות שהוריד אריסין תחת ידו²³
2. - יש לו חזקה; שאין מורידין אריסים אחרים²⁴
3. לנכסי אדם והוא שותק. אבל אם חלק לאריסין
4. אחרים שהיו בה - אין לו חזקה; שמא ממנה על
5. האריסין עשו אותו²⁵. ואריס²⁶ שירד מאריסותו²⁷
6. ואכלה שלש שנים מאחר שירד - החזיק²⁸.

(22) מימרא של רב נחמן שם. (23) בגמרא שם: "תחתיו",
כלומר, מסר להם את כל האריסות וסילק ידיו מטיפול
בשדה. (24) והוא מתעסק גם כן בחלק מן השדה.
(25) הבעלים, ונתנו לו רשות להוריד גם אריסים אחרים
שיעבדו בהשגחתו ובאחריותו. (26) ברייתא שם מז.
(27) הפסיק מלהתעסק באריסות. (28) אפילו כשקיבל
באריסות לפני שירד מאריסותו.

7. האפוטרופוסין כיצד? בין שהיה אפוטרופוס על
8. שדה זו בין על שאר נכסים, בין שמנו אותם בית
9. דין²⁹ בין שמנה אותם אבי יתומים³⁰, וגדלו
10. היתומים והניחו אותן³¹, בין שמנה אדם
11. אפוטרופוס על הוצאתו והכנסתו, הואיל והן
12. משתמשין ברשות - אין להן חזקה³². עברו
13. האפוטרופין ממנוין, ואכלו שלש שנים אחר
14. שעברו - הרי זו חזקה³³.

(29) על נכסי יתומים. (30) כל שכן הוא שמינוהו בית דין
(מגיד משנה. ונראה כוונתו: שהרי בית דין בודקים יפה
מהימנותו של אדם לפני שמוסרים לידו נכסי יתומים ואם אין
מאמינים לו כל שכן שאין מאמינים לאפוטרופוס שמונה על
ידי אביהם, שאינו בודק כל כך). (31) השאירו את הנכסים
בידי האפוטרופוס. (32) לקמן (פרק יד הלכה ז) כותב רבינו:
"אין מחזיקים (איש נכרי שאינו אפוטרופוס) אפילו הגדיל ...
עד שיאכל שלוש שנים רצופות אחר שיגדיל", ומכאן,
שאפוטרופוס שברשות ירד - אין לו חזקה אפילו כשיאכל
שלש שנים אחר שיגדיל, שאם לא כן, מה הוא ההבדל בין
אפוטרופוס לשאר בני אדם, ולמה הוצרך כאן לטעם
שמשמשים ברשות? (מקור דין זה בבבא מציעא לט: (ראה
רש"י שם ולחם משנה כאן) ולקמן פרק י"ד הלכה ז יתבאר
עוד, ראה הערותינו שם). (33) בגמרא שם נאמר דין זה לגבי
אומנים ואריסים, ומהם למד רבינו לאפוטרופוס.

15. ח. השתפין³⁴ כיצד? אם היה שתף בשדה זו, ואין
16. בה דין חלוקה³⁵, אף על פי שאכל את פלה האחד
17. מהן במה שנים - הרי היא בחזקת שניהם³⁶. ואם
18. יש בה דין חלוקה, ואכלה האחד פלה שגוי חזקה -
19. יש לו חזקה³⁷; שהרי אומר לשתפו: אם באמת
20. שלא מכרת ולא נתת, היאך אכלתי את פלה ואמה
21. שותק ולא מחית? כל שלש שנים? וכן האישי³⁸
22. שאכל בנכסי אשתו שגוי חזקה, אף על פי שהתנה
23. עמה שאין לו פרות בנכסיה³⁹, ואפילו התנה עמה
24. כשהיא ארוסה שלא יירשנה⁴⁰, ואחר כך אכל ובנה
25. והרס⁴¹ ועשה כל מה שעשה; וכן האשה⁴² שאכלה

- 1 ז. ובן⁴⁷ שפרש⁴⁸ מאביו, ואשה שנתגרשה אפלו
2 ספק גרושין⁴⁹ - הרי הן פשאר כל אדם⁵⁰.
- 3 י. ראשי גליות⁵¹ שהיו בימי חכמים, לפי שהיה בהן
4 פח לרדות את העם - אין אכילתן ראיה. וכן אחר
5 שהחזיק בנכסיהן, אפלו אכל פמה שנים - אין
6 אכילתו ראיה. לפי שאין ממחין, מפני שידן
7 תקיפה, כל זמן שירצו מסלקין זה ממנה. אבל
8 נשבעין הסת⁵² שלא מכרו ושלל נהנו. ואם הן
9 החזיקו בנכסי אחר, ואמר שלא מכר - נשבע הסת
10 שלא מכר להן ולא נתן להם.
- 11 יא. הגזלן ביצד⁵³? מי שהחזק גזלן על שדה זו, או
12 מי שהחזקו אבותיו⁵⁴ שהן הורגין נפשות על עסקי
13 ממון, אף על פי שאכל שדה זו פמה שנים - לא
14 החזיק, ותחזר שדה לבעלים.
- 15 (53) שם מז. אמר רב יוחנן: "כגון שהחזק על שדה זו
בגולנותא" כלומר, אם החזק פעם כגזלן על אותה שדה
והוציאה מידו - אין לו לעולם חזקה על אותה שדה (טור
שם). (54) אף על פי שהוא עצמו לא החזק בכך. רב
חסדא שם: "כגון דבית פלוני שהורגין על עסקי ממון".
מובן שאין להם חזקה על שום קרקע בעולם. ופסק רבינו
כשניהם - כרב יוחנן וכרב חסדא, וכן כתב הרשב"ם שם:
וקיימא לן כתרומיהו (והלכה כשניהם).
- 16 פֶּרֶק אַרְבַּעַה עָשָׂר
- 17 (1) מבאר דין אלה שאין אכילתם ראיה אם הביאו עדים
שמכרו להם, ודין הגוי שאין אכילתו ראיה, ודין בורח
שאר מחזיקים בנכסיו, ודין חזקה בנכסי אשת איש, ודין
חזקה שאין עימה טענה, ודין בא מחמת ירושה או טוען
קנתי מפלוני שקנה ממך.
- 18 א. פלי אלו⁵⁵ שאין אכילתן ראיה, אם הביאו עדים
19 שמכרו להם הבעלים שדה זו או נתנה להן במתנה
20 - ראיתן ראיה, חוץ מן הגזלן⁵⁶ והבעל בנכסי
21 אשתו⁵⁷. באי זה נכסים אמרו⁵⁸? בנכסי צאן ברזל⁵⁹,
22 או בשדה שייחד לה בכתבתה⁶⁰, ובשדה שפתב לה
בכתבתה, ובשדה שנתן לה בשום משלו; אבל
23 בנכסי מלוג⁶¹ - יש לו ראיה, כמו שבארנו בהלכות
24 אישות⁶².
- 25 (2) בבא בתרא מז: (3) שנמנו בפרק הקודם.
26 (4) ומעמידים השדה בידם, אף-על-פי שלא אכלו שלש
27 שנים. (5) יבואר בהלכה הבאה. (6) שני אלה, אפילו
28 הביאו עדים שקנו הנכסים - מוציאים מידם. (7) שאין
29 ראית הבעל ראיה. (8) הנכסים שהכניסה לבעלה בנדוניה,
30 וקיבל עליו אחריות שאם יפחתו הוא ישלם את ההפסד
כשתגרש, ואם הותירו (יהיה רווח) - הותירו לו.
(9) בגמרא שם מט: ונ. נמנו שלש שדות: אחת שכתב לה
בכתובתה, ואחת שייחד לה בכתובתה, ואחת שהכניסה לו
שום משלה (ויש גורסים: "שהכניס לה שום משלו", וזו
גירסת רבינו). ונאמרו פירושם שונים בשלש שדות אלו
(ראה רשב"ם ו'תוספות' ד"ה ה"ג). ובין לרשב"ם ובין
ל'תוספות', אחת מהשדות היא נכסי צאן ברזל. ורבינו מנה
כאן נכסי צאן ברזל, וגם שלש השדות, ויצאו לו ארבע. וכן
כתב גם בהלכות אישות פכ"ב ה"ח. ונלאו נושאי-כלי רבינו
למצוא ביאור מספיק (ראה לחם-משנה שם). ונראה שרבינו
מפרש "שכתב לה בכתובתה", היינו שלפני הנישואין כתב
בכתובתה שדה מסוימת שתהיה אפותיקי לגבות ממנה את
הכתובה העיקרית - מאתיים לבתולה, ומנה לאלמנה
וגרושה; "ושייחד לה" היינו אחר הנישואין קבע שדה
כאפותיקי לכתובתה, ולא נכתב הדבר בשטר הכתובה
(כפירוש הרשב"ם שם); "ושנתן לה בשום משלו" היינו
התוספת שהוסיף לה בעלה על ערך הנדוניה שהכניסה לו,
ודינה כדין הנדוניה עצמה. ודעת רבינו, שבגמרא נכללו
בשדה השלישית נדוניה והתוספת, ושתייהן הן נכסי צאן
ברזל, ורבינו עצמו מנה כל אחת לחוד, כדי שלא לטעות
לחשוב שהכוונה לתוספת בלבד. ולמה אין המכירה
מועילה? נתבאר בגמרא (שם נט), שיכולה לומר: נחת רוח
עשיתי לבעלי, למען שלום הבית, ולא התכוונתי להקנות לו.
(10) נכסים שלא הכניסה אותם לבעלה, ולא קיבל עליו כל
אחריות בנוגע להם - נקראים "נכסי מלוג", מפני שהבעל
אוכל פירותיהם (מולג = מורטט - ערוך השלם).
(11) פכ"ב ה"ז. וטעם ההבדל הוא: נכסי צאן ברזל הם
לגמרי ברשות הבעל והיא תקבל אותם בחזרה רק
כשתגרש, ומשום כך, אם תסרב למכור לו, יאמר: את
חושבת על גירושין. אבל נכסי מלוג, גופם שלה גם כשהם
נשואים, ולפיכך לא ירגו הבעל כל-כך על סירובה למכור.
- 23 ב. ביצד הגזלן⁶³ אין לו ראיה? פיון שהחזק גזלן
24 על שדה זו⁶⁴, אף על פי שהביא ראיה שהודה הבעל
25 בפני עדים שמכר לו שדה זו ולקח דמים⁶⁵,
26 והבעלים אומרים: לא מכרנו לו, אלא מפני היראה
27 הודינו לו - מוציאים את השדה מידו, ואין לו
28 פלוס⁶⁶. ואם העידו העדים שבפניהם מנה לו פך
29 וכו' - מוציאים את השדה מיד הגזלן⁶⁷, ומחזירין לו
30 הבעלים את הדמים, כמו שבארנו בהלכות גזלה⁶⁸.
- 31 (12) שם מז: (13) מבואר בפרק הקודם ה"א.
32 (14) כלומר, הודה שלקח דמים. (15) אין המוכר מחזיר לו
הכסף שהודה בו. (16) משום שמכר שלא מרצונו הטוב
אלא מפני היראה - אין מכירתו מכירה. (17) פ"ט הט"ו.
33 רבינו סתם ולא פירש מה הדין כשמכר בשטר, ומסתבר שגם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום א' ה' מרחשון - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען עא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דמוקרטיה, שהחוק מגן על כל אדם]. (29) אבל שטר מועיל. רב שם: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר". מובן, שאם יש בידו שטר - נאמן בלי שני חזקה. [למעלה בהלכה ב בדין גזלן וסיקריקין, כתבנו בדעת רבינו, שאפילו שטר אינו מועיל, כדעת שמואל, ולכאורה כאן סתירה לדברינו. ונראה שיש לחלק בין אדם הידוע כגזלן או אנס, לבין סתם גוי. וסיוע להבדל זה: הרי לא מצאנו ששמואל חולק על רב בדין גוי שהביא שטר]. (30) שם. (31) וטוען: קניתיה מן הגוי שאכל שלש שנים, ואמר לי שקנאה ממך. (32) לכל האמור למעלה, כלומר שתחזור בלי שבועה. ולמה אין משביעים אותו היסט? ביאר במגיד-משנה: הישראל הקונה אינו טוען טענת 'ברי' שהגוי קנה השדה מן המערער, אלא שהגוי אמר לו כך, ורבינו לשיטתו (למעלה פ"א ה"ו) שאין נשבעים על טענת 'שמא'. (33) אפילו אכלה הישראל שלש שנים. וטעמו של דבר, למה אין חזקה מועילה - מבואר ברשב"ם שם, שזו חזקה שאין עמה טענה (ראה לקמן הי"ב), משום שהישראל אינו יודע כיצד הגיע השדה לידי הגוי. ומזה יוצא, שאם טען הלוקח: הגוי מסר לי שטר קנין ממך, ואחר שאכלתי שלש שנים לא נזהרתי בו יותר - נאמן ב'מיגר', שיכול לטעון: ממך קניתיה (ראה הלכה הבאה).

ו. טען³⁴ זה הישראל הבא מחמת העובד פוכבים ואמר: פכני לקחה העובד פוכבים שמכר לי מזה הישראל המערער עלי - הרי זה נאמן, וישבע הסת על כך; מתוך שיכול לומר: אני לקחתי ממך והרי אכלתי שני חזקה, יכול לומר: מפלוגי לקחתי שמכרתי לקחה ממך.

(34) כרבא, שם לו.

ז. אין מחזיקין³⁵ בנכסי קטן ואפלו הגדיל³⁶. פיצד? אכלה בפניו פשהוא קטן שנה אחת, ושנים אחר שהגדיל, וטען: אתה מכרת לי, אתה נתת לי - אין זה פלוס, עד שילאכל שלש שנים וצופות אחר שהגדיל³⁷.

(35) בבא-מציעא לט. (36) שם "אמר רבא, שמע-מינה מדרב הונא (מזה שאמר רב הונא אין מורדין קרוב כאפוטרופוס לנכסי קטן, יש ללמוד) אין מחזיקין בנכסי קטן". פירוש, נימוקו של רב הונא הוא שמא יישכח הדבר שכאפוטרופוס ירד, ויטען: בירושה באו לידי, ומכאן דייק רבא שבאפוטרופוס שאינו קרוב, אין מה לחשוש, ולמה? הלא אחר שלש שנים יכול לטעון קניתים מהמוריש ואכלתים שני חזקה? אלא ודאי אין מחזיקים בנכסי קטן. רבינו (למעלה פ"ג ה"ה) נימק למה אפוטרופוס אין לו חזקה, משום שירד ברשות. ולפי-זה קשה: כיצד הסיק רבא מדברי רב הונא שאין מחזיקים בנכסי קטן כלל, אפילו אדם שאינו אפוטרופוס על נכסיו? הרי רב הונא עוסק בדיני אפוטרופוס? בלחם-משנה שם מבאר, שלדעת רבינו הוכחתו של רבא היא כך: מדברי רב הונא, אנו לומדים שני דברים: א. שחוששים לרמאות בנכסי קטן; ב. קטן אינו מכיר בנכסי אביו ואינו יודע למחות. ומכאן שאין מחזיקים בנכסי קטן אפילו מי שלא ירד ברשות בית-דין, שהרי בכל

בשטר לא קנה, כדעת שמואל שם נגד דעת רב, לפי הכלל שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות. [אולם תמוה הדבר, שלא פירש רבינו, שאם כתב בשטר שקיבל על עצמו אחריות - המכירה קיימת, כמו שאמר שמואל שם? ואולי דעת רבינו, ששמואל לא אמר שבשטר המכר קיים אלא בסיקריקין (אדם אנס, שבעל השדה נתנה או מכרה לו כדי שלא יהרגנו), אבל בהחזק בגזלנות על שדה זו - גם אחריות אינה מועילה (לחם-משנה). וראה מה שחילק רבינו בהלכות גזילה שם ה"ז, בין גזלן לבין אנסוהו למכור (תליוהו וזבין)].

ג. בן האמן¹⁸ וכן האריס וכן האפוטרופוס שאכלו שדה זו שני חזקה: אם טענו שהבעלים מכרו להן או נתנו להן - יש להן חזקה; ואם טענו שהיא ירשה להן מאביהם שאכלוה שני חזקה - אין להן חזקה¹⁹. ואם הביאו עדים, שהודו הבעלים לאביהן שמכרוה להן או נתניה - מעמידין את השדה בידן²⁰.

(18) מימרא של רבי יוחנן, שם מז. (19) בגמרא שם אמרו: "אי אתו בטענתא דאבוהון, הנך נמי לא (אם באו בטענה של אביהם, אפילו אלה - בן אומן ואריס ואפוטרופוס - גם-כן אין להם חזקה)". (20) רבינו גורס בגמרא (שם) "דקאמרי עדים: בפנינו הודה לו", וכן גירסת הרי"ף בהלכותיו. וב'תוספות' שם ד"ה כגון, דחו גירסא זו, שהרי אם יש עדים שהודה לו, גם אומן עצמו וכן אריס ואפוטרופוס נאמנים. ועוד, כשהודה - גם בלי חזקה נאמנים. וכדי להימלט מקושיות אלו, גורס רבינו-תם: "כגון דקאמר בפנינו הודה" כלומר, הבן טוען: בפני הודו הבעלים לאבינו, ונאמן ב'מיגר' שיכול היה לטעון: אני קניתיה ממך, והרי יש עדים שאכל שני חזקה.

ד. בן הגזלן²¹, אף על פי שהביא ראיה שהודו הבעלים לאביו שמכר - אינה ראיה, כמו שבארנו²². אבל²³ בן הגזלן, אפלו פא בטענת אביו - יש לו חזקה²⁴; פא בטענת אביו אביו²⁵ - אין לו חזקה.

(21) שם, המשך המימרא של רבי יוחנן, ומדובר כשטען שירשה מאביו, אבל כשטען אני קניתיה ממך - נאמן, כמו בן אריס. (22) בהלכה הקודמת. (23) שם. (24) שהרי אביו אינו גזלן, ולא מפני היראה הודה לו. (25) ירושה היא בידו מאבי אביו שקנה אותה.

ה. העובד פוכבים²⁶, אפלו אכלה כמה שנים²⁷ - אין אכילתו ראיה²⁸; ואם לא הביא שטר - תחזור השדה לבעלים²⁹ פלא שום שבועה, שלא תקנו שבועת הסת אלא לישראל. וישראל³⁰ הבא מחמת העובד פוכבים³¹ - הרי הוא פועל פוכבים³² שאין אכילתו ראיה³³.

(26) שם לה: (27) וטוען: קניתי השדה מבעליה. (28) שסתם גוי הוא אלה, והישראל מפחד למחות. [ויש לעיין בזה, מה הדין במדינת ישראל או אפילו במדינות

מבטל את החזקה, שמכיון שיצא קול, היה על המחזיק לשמור את שטרו, ואם לא שמר - גרם הפסד לעצמו, אבל כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב - אין מוציאים את השדה מידו. ולפי ביאורו, אפשר לומר שהרמב"ם אינו חולק על רב האי גאון, ודבריו כאן ובהלכה הבאה (ראה שם) נאמרו כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב. (45) יגיעו לגיל שלש-עשרה ויביאו סימני בגרות. ומה שאמרנו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ז, שאינו יכול למכור קרקע שירש עד גיל עשרים, היינו להוצאותיו, אבל לפירעון חובות - מוכר (רשב"ם שם). ויש להוסיף עוד: כאן בית-דין מוכרים ולא הוא עצמו, ומה שאמרו: אין בית-דין נזקקים לנכסי יתומים קטנים (לגבות מהם חוב אביהם) הכוונה לקטנים ממש, למטה משלש-עשרה. (46) יזמינם לבית-דין ויתבע את כל חובו.

מ. אַכְּלָה שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי אָבִיהֶן⁴⁷ - מִתּוֹף שְׂיָכוּל לֹמֵר: לְקוֹחָהּ הִיא בְּיַדִּי מֵאֲבִיהֶן, נֶאֱמַן לֹמֵר: חוֹב יֵשׁ לִי עַל אָבִיהֶן, וְגוֹבֶה אוֹתוֹ מִן הַפְּרוֹת⁴⁸. וְגוֹבְהוּ שְׂאֵל בְּשִׁבְעָה⁴⁹, מִתּוֹף שְׂיָכוּל לֹמֵר: שְׁלִי הֵן.

(47) וטוען: משכון הם בידי. (48) אפילו אם יצא קול (ראה ראב"ד ומגיד-משנה). (49) למעלה פ"ח ה"ב גבי מטלטלין הידועים שהם של התובע, והנתבע טוען משכון הם בידי, כתב רבינו שנוטל בשבועה בנקיטת חפץ, ולמה כתב כאן "שלא בשבועה"? הראב"ד השיג כך על רבינו. ובמגיד-משנה מיישב, שאין לדמות קרקע למטלטלין, משום שמדין תורה אין נשבעים על הקרקעות, וחכמים תיקנו שבועת היסט, וכבר נתבאר דעת רבינו, שאין נשבעים היסט על טענת 'שמא', וכאן אין היתומים טוענים טענת 'ברי'.

י. בּוֹרַח⁵⁰ שֶׁבִּרַח מִחֲמַת סִכָּנַת נַפְשׁוֹ⁵¹, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ מְבַקֵּשׁ לְהַמִּיתוֹ - אֵין מִחְזִיקִין בְּנִכְסָיו. אֶפְלוּ אָכַל הַמִּחְזִיק פָּמָה שְׁנֵים וְטָעַן שֶׁלָּקַח - אֵין אֲכִילָתוֹ רְאִיָּה. וְאֵין אוֹמְרִים לְבַעַל הַשָּׂדֶה: לָמָּה לֹא מַחִיתָ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַעֲסֵק בְּנַפְשׁוֹ. אָכַל הַבּוֹרַח מִחֲמַת מָמוֹן - הָרִי הוּא כָּקַל אָדָם⁵², וְאֵם לֹא מַחָה - מִחְזִיקִין בְּנִכְסָיו.

(50) שם לח: אמר רבא: "הלכתא - אין מחזיקין בנכסי בורח". (51) כל התעניינותו נתונה להציל את נפשו ומפחד למחות, פן על-ידי מחאתו יודע למלך מקום מחבואו. (52) כשחיייו אינם בסכנה - אינו חושש למחות, שסומך הוא שלא ירדפו אחריו, שהרי נושיו יודעים שאין בידו כסף, ורוצה להשתמט עד שיוכל לפרוע (רשב"ם שם).

יא. מִחְזִיקִין⁵³ בְּנִכְסֵי אִשְׁתִּי אִישׁ. פִּיעֵד? אָכְלָה מִקְצַת שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי הַבַּעַל וְשִׁלַּשׁ שְׁנִים אַחֵר מִיתַת הַבַּעַל, וְטָעַן וְאָמַר: מְכַרְתָּה לִי אֶת וּבְעָלֶיךָ - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; מִתּוֹף שְׂיָכוּל לֹמֵר: מִמָּה לְקַחְתִּיהָ אַחֵר מוֹת בְּעָלֶיךָ, שֶׁהָיָה אָכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה אַחֵר מִיתַת הַבַּעַל וְלֹא מִחַת בּוֹ. אָכַל אִם אָכְלָה בְּחַיֵּי בְּעָלָהּ פָּמָה שְׁנֵים, וְלֹא אָכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה אַחֵר מִיתַת בְּעָלָהּ - אֵין לָהּ חֲזָקָה⁵⁴.

אדם ישנם שני תנאים אלה המבטלים את החזקה (כן פירשו גם ב'תוספות' שם ד"ה שמע-מינה). ולמעלה (שם) ביארנו למה נימק רבינו "מפני שירד ברשות", ראה שם. (37) הר"י מיגש, רבו של רבינו, מפרש מה שאמר רבא שם "ואפילו הגדיל" - אפילו השלים שנות החזקה אחר שהגדיל, מכיון שלא אכלה בפניו שלש שנים כשהוא גדול - אינה חזקה, אבל כשאכלה שלש שנים אחר שהגדיל הרי זו חזקה, שאנו אומרים, שבוודאי חקר הבן איפה נכסי אביו, ונודע לו ששדה זו היא של אביו והיה לו למחות. ורשב"ם שם פירש, שאפילו אכלה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, מכיון שירד לשדה זו בקטנותו של הבן - לא נודע לו, ששדה זו של אביו היתה. וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן, והסכימו לדעתו הרמב"ן והרשב"א והרא"ש שם. [ב'טור' חו"מ סי' קמט, מביא דעת רב האי גאון בתשובה, שאם טען המחזיק שקנאה מאביו והחזיק בה זמן מסויים כשהבן היה קטן ואחר-כך החזיק בה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, משום שירד לה בקטנותו, אבל כשטען קנתי מהבן את השדה והחזקתי בה שלש שנים - הרי זו חזקה, אף-על-פי שירד לה בקטנותו בחיי אביו, שמכיון שמכר את השדה - הוכיח שידע שהוא של אביו (ראה 'פרישה' שם אות כג, וסמ"ע שו"ע שם ס"ק כט).

ח. מִי שֶׁהִחְזִיק³⁸ בְּנִכְסֵי קָטָן שְׁנִים רַבּוֹת³⁹, וְטָעַן וְאָמַר: מִשְׁפּוֹנָה הֵן בְּיָדִי, וְיֵשׁ לִי חוֹבָה עָלֶיהֶן כֶּף וְכֶף, הוֹאִיל וְאִילוּ רָצָה אֲמַר: לְקוֹחִים הֵן בְּיָדִי⁴⁰ - נֶאֱמַן, שֶׁהָרִי אֵינָה מִחְזִיקַת שְׁהִיָּה לְאָבִיו שֶׁל זֶה⁴¹; וְהָרִי זֶה גּוֹבֶה מִשְׁבָּחָה⁴² מַה שֶּׁטָּעַן, וְתַחֲזֹר לִיתּוּמִים. אָכַל אִם יֵצֵא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא שֶׁל יְתוּמִים⁴³ - אֵינוֹ נֶאֱמַן, שֶׁהָרִי אֵין מִחְזִיקִין בְּנִכְסֵי קָטָן⁴⁴; וְתַחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפְּרוֹת שֶׁאָכַל לִיתּוּמִים, עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ⁴⁵ וְיַעֲשֶׂה עֲמָהֶן דִּין⁴⁶.

(38) בבא-בתרא לב: ולג. מעשה ברבא בר שרשום. (39) אפילו לא החזיק שלש שנים בחיי אביו (על-פי פירושו של הר"י מיגש שם). (40) מאביו. (41) נתבאר למעלה (פ"א ה"א) שבקרקע שאינה ידועה שהיא של המערער, נאמן המחזיק לומר לקוחה היא ממך. למעלה בפרק יב מהל' מלוה ולווה ה"ז נתבאר, שאפילו אכלה שני חזקה אין מוציאים השדה מידי יתומים קטנים, משום שאין מקבלים עדים שלא בפני בעל-דין, וקטנים - כשלא בפניהם הם, ואין בזה ניגוד להאמור כאן, כי שם המדובר כשהשדה בחזקת היתומים, אבל כשאינה ידועה כלל שהיא של אביהם, וזה מחזיק בה - אין אנו צריכים לעדי חזקה, ואפילו לא לטענת חזקה. (42) מפירותיה, כפי שהותנה בינו ובין המוריש. ונראה שנוטל בלא שבועה (ראה לקמן ה"ט). (43) ולא אכלה שני חזקה בחיי האב. (44) ומכיון שאין לו חזקת שלש שנים, ערער הקול את חזקתו כמחזיק בשדה, אבל חזקת שלש שנים אין הקול מבטל. [הראב"ד בהשגותיו כאן חולק על רבינו, וסובר שהקול מבטל אפילו חזקת שלש שנים. וכן כתב רשב"ם בפירושו שם. וב'טור' חו"מ סי' קמט, כתב שזאת היא גם דעת רב האי גאון, ורבינו יונה ביאר דבריהם, שאם יצא הקול לפני גמר שלש שנים, הוא

(62) משנה, שם מא. (63) במשנה, אמרו: "הבא משום ירושה - אינו צריך טענה". פירוש, אינו צריך לברר כיצד הגיעה השדה לידי המוריש. ובגמרא שם עמוד ב, מבאר רבא: "טענה הוא דלא בעי (אינו צריך), אבל ראייה בעי (צריך)". (64) ראו את אביו מסייר באותה שדה. (65) כרבא, שם.

(53) שם נ: (54) שאין לבעל זכות למכור נכסי אשתו, שהרי אינו זוכה בנכסיה אלא לאכול פירותיהם כל ימי חייו עד שתתגרש. ואין זה דומה לאכל מקצת שני חזקה בחיי האב ומקצת בחיי הבן, שאמרנו (למעלה פ"ב ה"ז) הרי זו חזקה; שם אילו אכל שלש שנים בחיי האב היתה החזקה מועילה, וכאן אכילה כזו אינה חזקה ('תוספות' שם ד"ה כגון).

יד. הרי שאכל⁶⁶ שדה זו שנים רבות, ובא המערער ואמר לו: מה לך ולשדה זו? הודה ואמר לו: יודע אני שהיתה שלך, אבל פלוני מכרה לי והוא לקחה ממך⁶⁷, ואמר לו המערער: פלוני שמכר לך גזלן הוא, הואיל והודה שהיא שלו ושל לא לקחה ממנו - תחזור השדה וכל הפרות⁶⁸ למערער⁶⁹, אף על פי שאין לזה המערער עדים שהיא שלו⁷⁰. וכן כל פיוצא בזה. הביא זה המחזיק עדים, שפלוני שמכר לו דר בזה אפילו יום אחד, או שאמר לו: בפני לקח ממך ואחר כך מכרה לי - מעמידין אותה בידו⁷¹; שהרי יש לו טענה⁷² עם חזקתו, ואלו רצה טען ואמר: ממך לקחתיה, שהרי יש לו שני חזקה⁷³.

(66) שם ל. (67) המוכר אמר לי כך. (68) שאכל המחזיק. (69) מעשה שם, שטען המערער כך ואמר למחזיק: אין אתה בכלל בעל-דין שלו, שהרי הנך מודה שהשדה שלי ולא קנית אותה ממני, ואם-כן מה היא זכותך נגדי? לך ותבע לדין את המוכר. ואמר רבא: דינא טעין (טוען כדין). (70) הודאת הלוקח היא כמאה עדים - וחזקתו אינה מועילה, משום שהיא חזקה שאין עמה טענה. (71) כמו בדין שבהלכה יג, בבא מחמת ירושה. (72) שהרי טוען: יודע אני שמכרת למוכר שלי. (73) משמע שאם לא אכלה שני חזקה, מוציאים השדה מידו ואף-על-פי שאין למערער עדים שהיא שלו. במגיד-משנה מעיר, שיש חולקים וסוברים שאם אין לו עדים שהיא שלו, מעמידים השדה ביד הלוקח, אפילו כשלא אכלה שלש שנים. ומביא שם מחלוקת פוסקים, אם הלוקח יכול לתבוע מהמוכר שיחזיר לו מעותיו. יש אומרים, שהמוכר יכול לטעון: למה אמרת שידוע לך שהיא שלו? היה לך רק לטעון קנייתה מפלוני, ואם היה התובע אותי לדין, הייתי נאמן לטעון לקחתיה ממך, ב'מיגר' שלא היתה שלך מעולם. ויש אומרים שמחוייב להחזיר לו, משום שבית-דין הוציא מידו השדה. וממשיך וכותב שהרי"ף בהלכותיו פסק כסברא ראשונה. חיפשתי ולא מצאתי כל סמך לדבריו ברי"ף, ומה שכתב "ואי אית ליה פסידא בהאי דאודי ליה - איהו דאפסיד אנפשיה" הכוונה להפסד אחר, כגון שהמוכר עני או אלם וכדומה. ולשונו: ואי אית ליה (ואם יש לו), מוכיח קצת שלא בכל מקרה יש הפסד ללוקח, ואם הכוונה למעותיו - הרי בכל מקרה יש הפסד.

פרק חמשה עשר

(1) מבאר דין עורר על השדה והמחזיק יש לו שטר וגם אכל שני חזקה, ודין עדי חזקה אימתי מצטרפים לעדות ואימתי אין מצטרפים, ודין זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ודין הלך למדינת הים ואברה דרך שדהו.

יב. כל חזקה⁵⁵ שאין עמה טענה - אינה חזקה. כיצד? הרי שאכל פרות שדה זו כמה שנים, ובא המערער ואמר לו: מאין לך שדה זו? שלי הוא! השיבו ואמר לו: איני יודע של מי היא, וכיון שלא אומר לי אדם פלוס ירדתי לתוכה - אין זו חזקה, שהרי לא טען שלקחה ולא שנתנה לו ולא שירשה⁵⁶. ואף על פי שלא טען⁵⁷, אין מוציאים אותה מידו עד שייביא זה המערער עדים שהיא שלו. הביא עדים - תחזור לו השדה, ומוציאים מזה כל הפרות שאכל. ואין פותחין⁵⁸ לזה המחזיק תחלה, ואין אומרים: שמא שטר היה לך ואבד, עד שייטען מעצמו⁵⁹; ואם לא טען - יחזיר כל הפרות שאכל. וכן האוכל שני חזקה מחמת שיש שטר בידו, ונמצא השטר בטל⁶⁰ - בטלה החזקה⁶¹, ותחזור השדה עם כל הפרות לבעלים.

(55) משנה וגמרא שם מא. (56) ראה לקמן הי"ד. (57) קנייתה ממך או נתונה לי. (58) כשהביא המערער עדים שהשדה שלו - אין בית-דין פותחים לעורר תשומת לב המחזיק, שידוע שקנה או קיבל במתנה. (59) משמע, שאפילו טען תחילה: "איני יודע וכו'" יכול הוא לחזור ולטעון קניתי ממך ואבד שטרי, ומשום כך טענתי מה שטענתי. [וכן כתב רשב"ם שם, ומנמק, שאין כאן הכחשה ממש של טענתו הקודמת. ולדעת רבינו (למעלה פ"ז ה"ח) אפילו אם הוא מכחיש ממש טענתו הראשונה - הרי זה טוען וחוזר וטוען, כל זמן שלא הכחש על-ידי עדים ולא יצא מבית-דין]. (60) מאיו סיבה שהיא. (61) תוספתא בבא-בבא פ"ב ה"א. ב'מנחת ביכורים' שם מנמק שהחזקה מועילה כשטוען: שטר היה לי ואבד, ונאמן משום שאין אדם שומר שטרו יותר משלש שנים, ובנידון שלפנינו, כשהשטר בידו ואין לו תוקף - אין החזקה מועילה.

יג. הבא⁶² מחמת ירשה - צריך להביא ראיה שדר אביו בשדה זו או נשתמש בה אפילו יום אחד⁶³, וכיון שאכלה הוא שלש שנים מחמת אביו - מעמידין אותה בידו. אבל אם לא הביא ראיה שדר בה אביו כלל - תחזור השדה וכל הפרות למערער שיש לו עדים שהיא שלו; שהרי אינו טוען עליו שמכר או נתן לו, ולא נודעה קרקע זו לאבותיו. הביא ראיה שנראה בה אביו⁶⁴ - אינה פלוס⁶⁵, שמא בא לבקר אותה ולא קנאה; אלא צריך להביא ראיה שדר אביו בה אפילו יום אחד.

ומלשוננו של רבינו, שנימק "שבשנה שמעיד בה זה, לא העיד בה זה", יוצא ברור שגם כשאין הכחשה - אין זו חזקה. [וה'טור' שם סי' קמה דחה גם כן שיטת ה'תוספות' מנימוק אחר: שאם תצרף עדות שניהם, יצא מזה שאכלה שלא כמנהג אנשי המקום, שהרי כולם מובירים והוא אכל רצופות (על-פי שיטתו בסימן קמא, אכלה רצופות במקום שמובירים - אינה חזקה. ראה שם דעת רבינו ישעיה, ורבינו לא כתב כלום בדין זה)]. (15) ב'טור' שם כתב שאם אחד מעיד שאכל א. ב. ג. והשני מכחישו ואומר ד. ה. ו. אכל - אינו מחזיר הפירות. ובלחם-משנה כאן מנמק, שנאמן לומר: שלי אכלתי ב'מיגו' שיכול לטעון לא אכלתי, ואין זה 'מיגו' נגד עדים, משום שהעדים מכחישים זה את זה, נתבטלה עדותם לגמרי וכאילו אין כאן עדות. ואם נקבל נימוקו, יצא מזה, שגם בעדות לסירוגין בהכחשה אינו מחזיר הפירות. וה'טור' עצמו לא כתב כלום בדין החזרת הפירות בעדות לסירוגין. ורבינו כתב סתם "מחזיר הפירות", ולא חילק בין בהכחשה ובין שלא בהכחשה. נראה שלא נתקבלה על דעתו סברת הלחם-משנה. ובסמ"ע חו"מ שם סק"ג כותב, שהמדובר כשלא הכחישו זה את זה, אבל בהכחישו אינו מחזיר הפירות. והדוחק מורגש. וצע"ג (ראה לחם-משנה ד"ה שבשנה, ומה שכתבנו על דבריו בהשלמות).

ג. מי שפירד¹⁶ לשדה בחזקת שהוא יורש ואכל פירותיה, ונמצא יורש אחר שהוא קרוב ממנו וראוי לירשה, בין שנמצא בעדים בין שהודה לו זה שפירד תחלה - חייב להחזיר כל הפירות שאכל¹⁷.

(16) גמרא שם לג. מעשה שבא לפני רב חסדא. (17) כאביי ורבא, שם. אם נפרש הלכה זו כפשוטה כפי שהיא כתובה לפנינו, קשה להבין מה באה להשמיענו? הלא זה מובן מאליו (בגמרא שם יש כמה גירסאות, ונאמרו בהן כמה פירושים). ונראה שרבינו מפרש כרשב"ם שם, שלא הוברר מתחילה מי קרוב יותר, והחזיק בה האחד מדין "כל דאליס גבר" (ראה הלכה הבאה) ואחר-כך הודה זה שתפסה, שבעל דינו קרוב יותר, ופסק רב חסדא שמחזיר את הקרקע אבל לא הפירות שאכל, משום שאכלם כדין. ואביי ורבא חלקו עליו, ואמרו: מכיון שהודה שהשדה אינה שלו, הרי הודה גם שאכל פירות שאינם שלו, ורבינו קיבל דעתם. ודבריו מתפרשים כך: "מי שירד" פירוש באלומות, "שהוא יורש" ואף-על-פי שגם אחר טען כך, והלשון "שירד" מוכיח שהכוונה לתפוס מעצמו, ולא הורידוהו בית-דין.

ד. שנים¹⁸ שהיו עוררין על השדה, זה אומר שלי, וזה אומר שלי, ואין לאחד מהן ראיה, או שהביא כל אחד מהם עדים שהיה שלו או של אבותיו, או שהביא כל אחד משניהם עדים שאכלה שני חזקה, והשנים שהעידו בהן אלו הן השנים עצמן שהעידו בהן אלו¹⁹ - מניחין אותה בידיהן, וכל המגבר ירד בה²⁰, ויהיה האחר מוציא מידו ועליו הראיה. ואם בא שלישי ותקף עליהן²¹ וירד לתוכה - מסלקין אותו ממנה²².

(18) שם לד: (19) שאם לא העידו על אותן שנים עצמן -

א. מי שערער² על שדה זו³, והביא עדים שהיה ידועה לו, והביא זה שבתוכה שטר שלקחה ממנו, והביא עדים שאכלה שני חזקה⁴ - אומרים לו בתחלה: קים שטרך⁵. אם נתקם - הרי טוב, וידון בשטר⁶; ואם אי אפשר לו לקימו⁷ - סומכין על עדי חזקה⁸, וישבע הסת⁹ שלקחה.

(2) בבא-בבא קסט: - קע: (3) שנמצאה בידו של אחר. (4) שם קסט: שנינו: "תנו רבנן, הבא לידון בשטר ובחזקה - נידון בשטר, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר - נידון בחזקה". והאריכו בגמרא שם בפירוש מחלוקת זו, ובמסקנא (שם קע:): "אמר רב גידל אמר רב, הלכה כרבי (זו גירסת הרא"ש שם, ולדברי המגיד-משנה, גם רבינו גורס כך. ובספרים הנדפסים שבידינו הגירסא: הלכה כרשב"ג), ואף רבי לא אמר אלא לברר". ופירושה של מסקנא זו לפי דעת רבנו, יתבאר בהמשך דברינו. (5) מטילים עליו לברר (להוכיח) שיש בידו שטר שחתמות עדיו נתקיימו בבית-דין. (6) ואינו צריך להביא עדי חזקה. (7) כגון שמתו העדים או הלכו למדינות הים, ואין כאן אנשים שמכירים חתימות ידיהם. (8) וכל זמן שלא נתברר שאין אפשרות לקיים החתימות - וכל-שכן כשהתברר שהשטר מזוייף - אין בית-דין נזקקים לחזקה, ומוציאים מידו את השדה (דעת רב האי גאון, הובאה ב'טור' חושן-משפט סי' קמ. ורבינו חננאל מוסיף, שאם טען אחר-כך: אבד השטר - אינו נאמן). (9) נתבארה כבר כמה פעמים דעת רבינו, שהמחזיק שלש שנים - מחוייב שבועת היסט (ראה למעלה פ"א ה"ב).

ב. עדי החזקה¹⁰ שהעיד אחד משניהם שאכלה חטים שני חזקה, והשני העיד שאכלה שעורים - עדותן קימת; שאין העד מדקדק בזה¹¹. העיד האחד¹² שאכלה זה שנה ראשונה שלישית וחמישית, והשני מעיד שאכלה שנה ורביעית ויששית - אין עדותן מצטרפות¹³; שבשנה שמעיד בה זה לא העיד בה זה¹⁴. ותחזור הקנקע והפירות¹⁵.

(10) מימרא של רב יהודה, שם נו: (11) שם נז: (12) לקבוע איזה מין תבואה אכל, ואפשר שטעה, ולפיכך אין כאן הכחשה. [ב'תוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שאם אחד אומר אכל חטים או שעורים, והשני אומר קטנית אכל - הרי זו הכחשה, שאין אדם טועה בין תבואה לקטנית. ורבינו הביא דברי רב יהודה ככתבם, ולא גילה דעתו בזה]. (12) שם. (13) מדובר במקומות שנוהגים לזרוע שנה ולהוביר שנה, שהרי במקומות שזורעים שנה שנה, אפילו אם העידו שניהם שאכלה ראשונה, שלישית וחמישית או שניה רביעית וששית אין כאן חזקה, משום שלא אכל שלש שנים רצופות (ראה למעלה פ"ב ה"ד). (14) ועל כל שנת אכילה, מעיד רק אחד. בגמרא שם אמרו: "בשנת (בשנה) דקא מסהיד מר, לא מסהיד מר". ב'תוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שזה נאמר כשהעדים מכחישים זה את זה, היינו כשהשני אומר: לא אכלה א. ג. ה אלא ב. ד. ו, אבל כשאני מכחישים זה את זה - הרי זו חזקה במקומות שמובירים, משום ששניהם מעידים שאכלה שני חזקה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום א' ה' מרחשון - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען עה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חזקה. חלקו עליו אביי ורבא (שם לג:) ואמרו, שאין מקבלים 'מיגו' במקום עדים. ורבינו פוסק בכל מקום, שאין אומרים 'מיגו' במקום עדים. ב'תוספות' (לא.) ד"ה מה לי, הקשו למה אין בית-דין טוענים לבעל החזקה שאבותיו קנו מאבותיו של בעל דינו ואכלו יום אחד, שהרי טוענים ליורש. ותירצו: "של אבותי" משמע שהיו תמיד של אבותיו. ובמגיד-משנה מתרץ, שטענה זו מועילה רק כשמביא ראיה שאכלוה אבותיו יום אחד, כמבואר למעלה (פי"ד הי"ג), וכאן אין לו ראיה כזו. ותירץ שני: אין אנו טוענים ליורש אלא כשאנו טוען טענת 'ברי', אבל כשטוען טענת 'ברי' אין טוענים לו טענה אחרת. (32) שם. (33) והביא ראיה שאכלוה יום אחד. (34) ביאר למה טען כך, ולא התכוון לשקר. (35) בהגהות מיימוניות רואה כאן סתירה למה שכתב למעלה (פ"ז ה"ז) שטוען וחוזר וטוען אפילו בלי אמתלא. ופליאה היא, שהרי כאן הוכחשה טענתו על-ידי עדים, ושם המדובר כשלא הוכחשה, ראה שם. (36) משום שאין לו אמתלא לבאר טענתו הראשונה.

ז. ראובן³⁷ שהיה בתוך שדה, וקא שמעון וערער עליו, ואמר ראובן: שדה זו מלוי קנייתיה ואכלתי אותה שני חזקה, אמר לו שמעון: והלא שטר זה מקים בידי שאני לקחתיה מלוי מהיום ארבע שנים, חזר ראובן ואמר: וכי תעלה על דעתך ששלוש שנים בלבד יש לי משקנתי? שנים רבות יש לי משלקחתי, ואני קדמתיך - הרי טענת ראובן טענה; שאדם קורא לשנים רבות שני חזקה³⁸. לפיכך, אם הביא ראובן עדים שאכלה שבע שנים, שנמצא שאכל שני חזקה קדם שלקחה שמעון - מעמידין אותה בידו. אבל אם אכלה פחות משבע שנים³⁹ - תחזר לשמעון; שאין לה מחאה גדולה⁴⁰, שהרי מכרה קדם שהחזיק ראובן.

(37) שם ל: (38) רשב"ם שם מבאר, שאילו לא היתה דרכם של אנשים לקרוא לשנים רבות שני חזקה, לא היינו מאמינים לו, אפילו אם הביא עדים שאכלה שבע שנים, משום שהוא עצמו מודה שלא אכלה יותר משני חזקה, היינו שלש שנים, והודאת בעל-דין כמאה עדים (וכן כתבו ה'תוספות' שם). ואין כאן חזרה מטענתו הראשונה, שאם יש בכך חזרה אין מקבלים טענתו, משום שטענה הראשונה הוכחשה על-ידי עדי השטר של שמעון המערער. (39) ואם-כן מכרה לוי לשמעון לפני שמלאו שני חזקה של ראובן. (40) מהמכירה לאחרים. ברא"ש שם שואל: מה הועילה המחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. שאלה שניה (ראה למעלה פי"א ה"ח) ולמה צריך שבע שנים? והוא משיב: טעמו של דבר שצריך למחות בסוף כל שלש שנים - הוא, משום ששתיקתו מתפרשת כחזרה מהמחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. ושאל עוד: למה צריך להביא עדים על כל שבע השנים? אפילו כשהביא עדים על שלש שנים האחרונות בלבד יהיה נאמן לטעון שקנאה לפני המערער, ב'מיגו' שיכול לטעון קנייתיה ממך ואכלתי

ברור שמעמידים את השדה ברשותו של זה שאכלה אחרון. (20) כרב נחמן שם, שאמר: "כל דאלימ גבר". (21) לפני שירד לה אחד מבעלי הדין. (22) וחוזרים ומניחים אותה לפני השנים. כמסקנתו של רב אשי, שם לה: (ראה רשב"ם), נגד דעת חכמי נהרדעא, שאמרו: גולן של רבים - אין בית-דין מוציאים מידו.

ה. הביא האחד²³ עדים שהיא של אבותיו ושאכלה שני חזקה והרי היא תחת ידו, והביא האחר עדים שאכלה שני חזקה והרי היא תחת ידו - נמצאת עדות החזקה של שניהם מכחשת, מעמידין אותה ביד זה שהעידו עליו עדי החזקה שהיא של אבותיו, ומורידין אותו לתוכה²⁴. חזר השני²⁵ והביא אף הוא עדים שהיא של אבותיו, שהרי נמצאת גם עדות זו מכחשת - חוזרין בית דין ומסלקין ממנה אף הראשון²⁶, ומניחין אותה ביד שניהם²⁷, וכל המתנגד ירד בה.

(23) שם לא. (24) משום שלא הוכחשה עדותם בענין האבות. פסק כרב נחמן שם, משום שבית-דין עשו מעשה כמותו (רשב"ם). (25) גם זה שם. (26) ואין חוששים שמה ילגלו על הדיינים שמחליטים כך וחוזרים בהם ומחליטים אחרת. כרב אשי (שם לב). שאמר: לזילותא דכי דינא, לא חיישינן. (27) המדובר, כשלא היה אחד מהם מוחזק בה לפני שבאו לבית-דין, ובית-הדין הוריד לה את זה שהביא ראיה שהיא של אבותיו, אבל כשהשני היה מוחזק בה ובית-הדין הוציאוה מידו ונתנה לראשון שהביא עדי אבות, ואחר-כך הביא השני עדי אבות - מחזירים את השדה לידו. וכל-שכן אם הראשון היה מוחזק בה - שאין מסלקים אותו ('טור' שם).

ו. זה אומר²⁸ של אבותי²⁹, וזה אומר של אבותי, זה הביא עדים שהיא של אבותיו, וזה הביא עדים שאכלה שני חזקה - תחזר לזה שהביא עדים שהיא של אבותיו, ותחזיר הפרות שאכל; שהרי לא טען כלום³⁰, ואין אכילתו ראיה, שכל חזקה שאין עמה טענה על הפעלים - אינה כלום³¹. חזר³² זה המחזיק ואמר: פן של אבותיך היתה, ואתה מכרתה לי, וזה שטענתי תחלה שהיא של אבותי - כלומר, שאני סומך עליה והרי היא שלי כשל אבותי, או שאמר: של אבותי שלקחתי מאבותיך³³ - הרי זו טענה נכונה, שהרי נתן אמתלא³⁴ לירביו הראשונים³⁵, ומעמידין אותה בידו. ואם טען בתחלה ואמר: של אבותי ולא של אבותיך - אין שומעין לו בטענה זו האחרת³⁶. וכן כל פיוצא בזה.

(28) שם לא. ולג: (29) והוכחשה טענת השני. (30) טענתו "של אבותי" הוכחשה על-ידי עדים וכאילו לא טען, ולא ביאר כיצד הגיעה לידו. (31) כמבואר למעלה פי"ד הי"ב. בגמרא שם, אמר רבה, שהמביא עדי חזקה נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון קנייתיה השדה ממך ואכלתי

18 וְאָמַר: הַיֵּאֵךְ תִּטָּעַן שְׁלֹקֶתָ מִמֶּנִּי הַיּוֹם שְׁלֹשׁ שָׁנִים,
19 וּבָאֲתוֹ הַזֶּמֶן לֹא הֵייתִי בְּמִדְיָנָה זֹאת - מִצְרִיכִין זֶה
20 שְׁבִתוֹכָה לְהִבְיֵא רֵאָיָה, שְׁזֶה פְלוֹנִי שְׁמַעְרֵר הִיא
21 עִמּוֹ בְּמִדְיָנָה בְּזֶמֶן הַזֶּה שְׁטוּעֵן שְׁמַכְר לֹא בּוֹ, אֲפִלוּ
22 יוֹם אֶחָד, כְּדֵי שְׂיֵהִיָּה אֲפָשֶׁר שְׂיִמְכֹר. וְאִם לֹא הִבְיֵא
23 - מְסַלְקִין אוֹתוֹ.

(49) שם כט: מעשה שהיה. (50) הרי"ף בהלכותיו מפרש שהמדובר שם כשהביא עדים שהיא שלו. (51) בגמרא: בשכונני גואי הואי, ופירש הרי"ף: במדינה רחוקה, ורבינו קיבל פירושו. ומסתמת לשונם משמע, שאפילו שלא בשעת חירום ושיבוש דרכים, הדין כך. [נחלקו עליהם הרמב"ן והרשב"א, ושאלו: מכיון שהחזיק שלש שנים ולא מיחה, למה הטילו על המחזיק להביא ראיה? הרי אפשר שבא ליום אחד ומכר, או מכר על-ידי שליח? (רבינו עצמו פסק למעלה בפ"א ה"ב, שאומרים לבעל הקרקע: אי-אפשר שלא הגיעה אליך במשך שלש שנים ידיעה שזה מחזיק בשדך). ומתוך קושיא זו פירשו, שהמדובר בגמרא בשעת מלחמה או שיבוש דרכים, ובמקרה כזה אין חזקה מועילה, וכן דעת הרא"ש שם, וה"טור' ח"מ ס' קמן].

24 יֵא. מִי שֶׁהִלָּךְ⁵² לְמִדְיָנָה הֵיטָּה וְאָבְדָה דָּרָךְ שְׁדֵהוּ⁵³,
25 בֵּין שְׁהִיּוֹ אֲרִבַּע הַשָּׁדוֹת הַמְקִיפּוֹת אוֹתָהּ לְאַרְבַּעַה
26 אֲנָשִׁים⁵⁴, בֵּין שְׁהִיּוֹ הָאַרְבַּע שָׁדוֹת קְנוּיֹת מֵאֶחָד⁵⁵ -
27 הָרִי כָּל אֶחָד מֵהֶן דּוֹחֵהוּ וְאָמַר: שְׁמָא דָּרָךְ שְׁלֹךְ
28 עַל חֲבֵרִי הוּא. לְפִיכָךְ יִקְנֶה לוֹ דָּרָךְ בְּמֵאָה מָנָה⁵⁶ או
29 יִפְרֹחַ בְּאֹוִיר. וְכֵן אִם הָיוּ אֲרִבַּע הַשָּׁדוֹת לְאִישׁ אֶחָד
30 שִׁקְנָה אוֹתָן מֵאַרְבַּעַה⁵⁷ - אֵין לוֹ עָלָיו דָּרָךְ; שְׁהִיּוֹ
31 אוֹמֵר לוֹ: עֲתָה אִם אֲחֻזֵּיר לְכָל אֶחָד שְׁטָרוֹ - אֵין
32 אֵתָּה יָכוֹל לַעֲבֹר עַל אֶחָד מֵהֶן, וְאֲנִי קְנִיתִי מִכָּל אֶחָד
33 מֵהֶן כָּל זְכוּת שִׁישׁ לֹא⁵⁸. אֲבָל אִם הָיָה בְּעַל אֲרִבַּע
34 שָׁדוֹת הַמְקִיפּוֹת אִישׁ אֶחָד, וְהוּא בְּעַל הַמְצָר שְׁלֵה
35 מִתְחַלָּה וְעַד סוֹף - הָרִי זֶה אוֹמֵר לוֹ: מִכָּל מְקוֹם
36 דְּרָכִי עָלֶיךָ; וְגַלְּךָ לוֹ בְּקִצְרָה בְּאִי זֹו שְׁדָה שְׁיִרְצָה
37 בְּעַל הַשָּׁדָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. וְאִם הַחֲזִיק בְּדָרָךְ
38 וְאָמַר: זֹו הִיא דְּרָכִי⁵⁹ - אֵין מְסַלְקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה⁶⁰
39 אֲלֵא בְּרֵאָיָה בְּרוּרָה⁶¹.

(52) משנה וגמרא כתובות קט: (53) השכנים החזיקו בה, ואינו יודע מי. (54) לפני שהלך למדינת הים, ולא עברו לידי אחרים. (55) ארבעה אנשים קנו מאחד ארבע השדות המקיפות. (56) בכל מחיר שידרשו ממנו. (57) שהיו בעלי השדות לפני שהלך למדינת הים. (58) וגם הזכות שהיתה להם לדחות אותו. (59) אני מכיר אותה. (60) אין בעל השדות יכול להכריחו לקבל דרך אחרת. (61) במגיד-משנה מפרש שהמדובר כשהחזיק בה שלש שנים. ובכסף-משנה דחה פירושו וכתב, שאם החזיק בה וטוען: הכרתיה - אין מוציאים אותה מידו, משום שדרכו היא בשדותיו. דין זה נמשך לבבא האחרונה בלבד.

בפניך שלש שנים ולא מחית? ותירץ, שאין כאן 'מיגר', משום שבשעה שטען: מלוי קניתי, לא ידע עדיין שביד המערער יש שטר קנין, וחשש שמא יתבע המוכר החזרת הקרקע, והחזקה לא תועיל, משום שאין עמה טענה לגבי המוכר, שהרי טען שמשמעון קנאה (ראה למעלה פ"ד הי"ד). ונראה שגם ה'תוספות' שם לא. ד"ה אבל, התכוונו לכך (ראה לפולא חריפתא אות פ, ומגיד-משנה כאן). [ועדיין לא נתברר לי הענין כל צרכו, שהרי אם יתבענו המוכר, יוכל ראובן לטעון: בפני קנאה שמעון ממך, ויהיה נאמן, כמו שאמר רב בשם רב חייא (שם מא:) וצ"ע].

1 ח. זֶה אוֹמֵר שֶׁל אָבוֹתִי וְהִבְיֵא עֲדִים, וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל
2 אָבוֹתִי וְאֵין לוֹ עֲדִים - תִּתְּחוֹר לְזֶה שֶׁהִבְיֵא עֲדִים⁴¹.
3 וּמוֹצִיאִין מִזֶּה כָּל פְּרוֹת שֶׁהוֹדָה בָּהֶן שְׁאֵכְלָן, אֵף עַל
4 פִּי שְׁאֵין עָלָיו עֲדִים שְׁאֵכְל; שְׁהִיּוֹ הוּא אוֹמֵר
5 שְׁמַחְמַת אָבוֹתָיו אֲכַל, וְהָרִי הָעֲדִים שְׁהִיָּה שֶׁל
6 אָבוֹתָיו שֶׁל זֶה הַטּוּעֵן⁴². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(41) בבא זו לא הוצרכה לעצמה, שהרי כל-שכן היא מהדין שבהלכה ו, ונכתבה כהקדמה לבבא הבאה. (42) ומשום זה אינו נאמן לומר: שלי אכלתי, ב'מיגר' שלא אכלתי.

7 ז. הִבְיֵא⁴³ הַמְעַרְעֵר עֲדִים שְׁזוֹ הַשָּׁדָה שְׁלוֹ, וְזֶה
8 שְׁבִתוֹכָה טוּעֵן: מִמָּךְ לְקַחְתִּיהָ וְהָרִי שְׁטָרִי, וְהוֹצִיא
9 שְׁטָר מִקֶּנֶס⁴⁴, טָעַן הַמְעַרְעֵר שֶׁהוּא מִזִּיף, וְהוֹדָה
10 בְּעַל הַשְּׁטָר וְאָמַר: כֵּן הוּא⁴⁵, אֲבָל הִיא לִי שְׁטָר
11 כְּשֶׁר וְאָבְדָה, וְלִקְחָתִי זֶה שְׁבִינִי כְּדֵי לֵאמֹר עָלָיו
12 שְׁיִוְדָה שְׁמַכְר לִי בְּאֵמָת, הוֹאִיל וְאִלּוּ רָצָה הִיא
13 אוֹמֵר⁴⁶ בְּשְׁטָרִי, שְׁהִיּוֹ מִקֶּנֶס הוּא - הָרִי זֶה נֶאֱמָן⁴⁷,
14 וְאֵין מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׁדָה מִתַּחַת יְדֵי⁴⁸, וְיִשְׁבַּע הֵסֵת.

(43) שם לב: מעשה שהיה. (44) שם כתוב סתם: "והא שטרא", ורבינו מפרש שטר מקויים. (45) והזיוף עלה יפה, וטעו העדים וחשבו שאלו חתימותיהם. (46) צ"ל: עומד (כת"י תימן). פירוש, היה ממשיך להסתמך על השטר. (47) ב'מיגר'. (48) בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף בזה: רבה אומר - נאמן ב'מיגר', ורב יוסף אומר - אינו נאמן. וברשב"ם פירש טעמו של רב יוסף שזה כ'מיגר' במקום עדים, שהרי הודה בעצמו שהשטר מזויף והודאת בעל-דין כמאה עדים, ולא אמרו 'מיגר' אלא במקום ששתי הטענות יכולות להיות אמת. ורבה לא קיבל סברא זו. ונפסקה שם הלכה כרבה, בקרקע. וב'תוספות' שם ד"ה והלכתא, מבארים שה'מיגר' מועיל להעמיד הקרקע בחזקת המוחזק בו, ואין אומרים בזה: קרקע בחזקת בעליו הראשונים עומדת. [בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף במעשה דומה, בשטר הלוואה. ונפסקה הלכה כרב יוסף שאינו נאמן, משום שמעמידים הכסף בחזקת בעלים (ראה פ"ד מהל' מלוה ולוהה ה"ו)].

15 י. הִבְיֵא⁴⁹ הַמְעַרְעֵר עֲדִים שְׁזוֹ הַשָּׁדָה שְׁלו⁵⁰, וְזֶה
16 שְׁבִתוֹכָה טוּעֵן: מִמָּךְ לְקַחְתִּיהָ וְאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה,
17 וְהִבְיֵא עֲדִים שְׁאֵכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה, טָעַן הַמְעַרְעֵר

יום ב' ו' מרחשון ה'תשע"ו

פרק שש עשר

1 מבאר דין עורר על השדה והוא חתום כעד על שטר המכר, עשאה סימון גבול לאחר, ודין עורר על השדה ואחר הביא עד שאכלה שני חזקה וטען המערער בגזל אכלת או הביא שני עדים שאכלה שנתיים, וכלל שם איסור לטעון טענת שקר לעוות הדין, כמו שאמרה תורה: "מדבר שקר תרחק".

3 א. ראובן² שמכר לשמעון שדה, והיה לוי מעדי השטר, ובא לוי לערער על השדה ולטעון שראובן גזל אותה ממנו - אין שומעין לו, ואין משגיחין על ראיות שביא על אותה שדה, והרי אבד כל זכותו³; שאומרים לו: היאך תעיד על המכר ותבוא ותערער. וכן⁴ אם העיד לוי בשטר שפתוב בו: השדה פלוני של ראובן מצד מזרח או מערב, הואיל ועשה השדה סימן לאחר והעיד בשטר - אבד את זכותו, ואינו יכול לחזור ולערער; שאומרים לו: היאך תעיד בשטר זה שפתוב בו השדה הזאת מצד פלוני ותחזור ותערער עליה.

2 משנה כתובות קט. 3 במשנה שם נחלקו אדמון וחכמים בדין זה. אדמון אומר: "יכול הוא שיאמר: השני נוח לי הראשון קשה הימנו" (פירוש, נוח לי להתדיין עם הלוקח ולהוציא מידו, והגזלן הוא אלם וקשה להוציא מידו). "וחכמים אומרים: איבד את זכותו". והלכה כחכמים. 4 במשנה: "עשאה סימן לאחר איבד את זכותו". ונראה שרבינו מפרש: "עשאה" ראובן המוכר עשה שדה זו, "סימן לאחר", היינו, מכר שדה אחרת לשמעון וכתב בשטר מצד פלוני גובלת שדה שלי, ולוי חתום על השטר, ואחר זמן בא ומערער. וכן פירש רש"י שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל עשאה כתבו: "משמע מתוך הלשון דאעורר קאי" פירוש, שהמערער עצמו מכר שדה אחרת וכתב בשטר: מצד פלוני שדה של ראובן - אינו יכול לערער עליה. [במגיד משנה מפרש, שרבינו קיבל פירושם של התוספות, ומתוך כך נדחק לתרץ למה לא הביא כלל את דברי המשנה. וקשה להבין מה דחקו לפירוש זה, שהתוספות עצמם מפקפקים קצת בנכונותו ומביאים ראיה לפירוש רש"י מן הירושלמי]. ובה - בין לפירושו של רש"י ובין לפירושם של התוספות - גם אדמון מודה שאיבד את זכותו, שהרי אין כאן מקום לטענה: השני נוח לי וכו'.

14 ב. טען⁵ העד ואמר: תלם אחד הוא שעשיתי סימן ולא כל השדה, ואותו התלם הסמוך למצד בלבד הוא של ראובן - הרי זו טענה הנשמעת⁶, ויש לו לערער על כל השדה חוץ מאותו התלם⁸. ואין כל הדברים אמורים אלא באחד מעדי השטר שבא לערער; אבל הדין⁹ שקלים השטר¹⁰ - יש לו לערער, מפני שכול לטעון ולומר: לא ידעתי מה היה פתוב בשטר. מפני שיש לדינין לקים השטר אף על פי

22 שלא קראוהו¹¹, אבל העדים אין חותמין על השטר
23 אלא אם כן קראוהו פלו וידקדקו בו¹².

5 שם עמוד ב. 6 המתקבלת על הדעת. 7 הזכות. מימרא של רב יוחנן שם. 8 ונותן לו תלם שאפשר לזרוע בו תשעה קבים תבואה, שפחות מזה אינה נקראת "שדה" (מגיד משנה בשם הרמב"ן, וכן כתב גם רבינו יונה ור"ן, הובאו בטור חושן משפט סימן קמז). 9 כאביי שם. 10 שאישר את חתימת העדים. 11 תפקידם הוא רק לבדוק אם החתימות אינן מזויפות. 12 שהרי הם מעידים על כל הכתוב בשטר.

ג. בא שמעון¹³ ונמלך פלוני ואמר לו: הריני קונה שדה פלונית מראובן, ובעצתך אקנה אותה; אמר לו לוי: לך וקנה אותה, טובה היא - יש לו ללוי לערער עליה, ולא אבד זכותו¹⁴; שהרי לא עשה מעשה¹⁵, ויש לו לומר: רצוני היה שתצא מתחת יד ראובן, שהוא אלם, כדי שתתבענה בדין ואקח שדי.

13 בבא בתרא ל: 14 רבא שם. 15 בגמרא שם מבואר, שחכמים לא אמרו "איבד את זכותו" אלא כשעשה מעשה (חתם על השטר) ובשביל נוחיות אין אדם עושה מעשה, אבל קורה לפעמים, שאדם מוציא דיבור מפיו לשם נוחיות, ולפיכך חכמים מודים בזה לאדמון. [כתב רשב"ם שם, שאפילו אכלה הלוקח שני חזקה מוציאים מידו, כשאינו מביא ראיה שהמוכר אכלה יום אחד, משום שזו חזקה שאין עימה טענה, שהרי הלוקח מודה שלא קנאה מיד המערער, וכוחה של חזקה אינה יפה מכוח שטר, ובמקום ששטר (מיד הגזלן) אינו מועיל - גם חזקה אינה מועילה (ראה למעלה פרק ט"ו הלכה ו').

ד. ראובן¹⁶ שערער על שמעון, ושמעון אמר: איני יודע מה אתה סח, אלא שדה זו מלוי לקחתיה¹⁷, והרי עדים שאכלתיה שני חזקה, אמר לו ראובן: והלא עדים יש לי שבערב באת אלי ואמרתי לי: מכר לי שדה זו - אין זו ראיה; ויש לו לשמעון לומר: רציתי לקנות ממך¹⁸, כדי שלא תערער ולא תטריחני בדין, אף על פי שאיני יודע אם היה שלך או אינה. וכן כל פירצא בזה. ואם לא טען שמעון טענה זו - אין טוענין לו¹⁹.

16 שם. 17 והביא עדים שלוי אכלה יום אחד, שאם לא כן - הרי זו חזקה שאין עימה טענה כמו שנתבאר בהלכה הקודמת (רא"ש שם). 18 בדמים מועטים. 19 במעשה שהובא בגמרא שם טען הלוקח עצמו טענה זו.

ה. ראובן שערער²⁰ והביא עדים ששדה זו שלו, ושמעון שפתובה טוען: אתה מכרתה לי ואכלתיה שני חזקה, וראובן אמר: בגזל אכלת, בין שלא היו עדים שאכל כלל, בין שהיה שם עד אחד שאכלה שלש שנים²¹ - אינו חייב להחזיר הפירות שאכל; שהרי הוא אומר: שלי אכלתי, ואין עליו עדים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 ואין בית דין יכולין לשער אותן כשער הבתים
15 וכיוצא בהן שהוא ידוע, אלא היו פרות אילן או
16 פרות שדה שאינן ידועין, הואיל ואין כאן טענה
17 ודאית - ישלם מה שיורה בו שאכלו. ומחרימין³¹
18 על מי שאכל יותר ולא ישלם.

(31) מתקנת הגאונים, ואין מחייבים את הנתבע שבועה, משום שאין נשבעים היסט על טענת שמא. ולזה התכוון רבינו באמרו: הואיל ואין כאן טענה וודאית.

19 ח. כל המחזיר³² קרקע מתחת ידו, אם השפירה
20 לאחריה כשהיה מחזיק בה, והיו השוכרין קניין -
21 מוציאין מהן השכר פעם שניה ונותנין לבעל
22 הקרקע³³, וחוזרין ותובעין זה שהשפיר להם מקום
23 שאינו שלו.

(32) בבא בתרא כט. (33) בגמרא שם אמרו, שהשוכרים מן המחזיק אינם כשרים להעיד שדרו בבית שלוש שנים בשכירות, משום שהם נוגעים בעדותם, שאם יחזור הבית לבעליו הראשונים יחוייבו לשלם להם דמי שכירות פעם שנייה.

24 ז. אסור לאדם³⁴ לטען טענת שקר, כדי לענות הדין
25 או כדי לעכבו. כיצד? היה נושה³⁵ בחבירו מנה -
26 לא יטענו מאתים כדי שיורה במנה ויתחייב
27 שבועה³⁶. היה נושה מנה³⁷ וטענו מאתים³⁸ - לא
28 יאמר: אקפח הפל בבית דין ואודה לו במנה ביני
29 לביני כדי שלא אתחייב לו שבועה³⁹.

(34) שבועות לא. (35) יש הבדל בין "נושה" ל"תובע"; "נושה" משמעו - תביעה אמיתית. ו"תובע", כולל כל סוג תביעה שהיא, - צודקת ובלתי צודקת. (36) ואגלגל עליו טענות אחרות, שאין בית דין משיערים עליהם. (37) והנתבע מוכן לשלם לו המנה. (38) טענת שקר. (39) ויגלגל עליו שבועה ממקום אחר ואפילו לאחר שתקינו חכמים שבועת היסט לכופר הכול ויכול לגלגל, מעדיף אדם להישבע שבועה קלה משבועה חמורה. נימוקים אלה נאמרו בברייתא שם.

30 י. היו שלשה⁴⁰ נושין מנה באחד, וכפר בהן - לא
31 יהיה אחד תובע ושנים מעידים, וכשיוציאו ממנו
32 יחלקו⁴¹. ועל דברים אלו וכיוצא בהן הזהיר הפתוב
33 ואמר: מדבר שקר תרחק.

(40) שם. (41) את הכסף המגיע להם מן הדין.

סליקו להו הלכות טוען ונטען בסיעתא דשמיא

הלכות נחלות

מצות עשה אחת. והיא: דין סדר נחלות.

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מבאר דין סדר נחלות.

1 שְׁמִחְבִּין אוֹתוֹ בְּפִרְתוֹ, שֶׁהָרִי מַעְצָמוֹ הוֹדָה²²; וְזֶה
2 הָעֵד שֶׁהָעֵד שֶׁאָכְלָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים - לִפְּנוֹת כָּחוֹ שֶׁל
3 אוֹכֵל הוּא בֹא²³, וְאִלּוּ הָיָה עִמּוֹ אַחֵר - הִיָּתָה הַשָּׂדֶה
4 עוֹמֶדֶת בִּידוֹ²⁴. לְפִיכָךְ: יִשָּׁבַע רְאוּבֵן הַסֵּת שֶׁלֹא מָכַר
5 וְתִחְזַר לוֹ הַשָּׂדֶה, וְיִשָּׁבַע שִׁמְעוֹן הַסֵּת שֶׁאֵינוֹ חָיֵב לוֹ
6 כָּלִים בְּפִרְתוֹ שֶׁאָכַל²⁵ וְיִפְטֹר.

(20) שם לג: (21) ועד אחד מחייב שבועה מן התורה וכאן אינו יכול להישבע, וכלל בדידו: מתוך שאינו יכול להישבע משלם - אף על פי כן אינו חייב להחזיר הפירות. (22) ברשב"ם שם מפרש, שנאמן במיגו שיכול לומר לא אכלתי, ומה שאמרתי בתחילה; "אכלתי" - התכוונתי להנאה מועטת מאוד שמספיקה לשם חזקה (וראה למעלה פרק י"ב הלכה י). ובטור חושן משפט סימן קמה מנמק: שאם נאמין לו שאכל הפירות אין להוציא מידו הקרקע שהרי החזיק בו (ראה הערות למעלה פרק ט"ו הלכה ב). [בשולחן ערוך שם סעיף ג הביא נימוקו של הטור בלבד, ומזה מסיק הש"ך שם סעיף קטן ב, שאם טען המחזיק קנייתו ואכלתיה שנתיים - צריך להחזיר הפירות, אפילו אין עדים, שהרי אפילו אכל - לא החזיק. ומדברי רבינו לקמן הלכה ו שכתב: "ואפילו היה עד אחד" יש ללמוד, שאם אין עד כלל אינו חייב להחזיר. (23) שאם נקבל עדותו יזכה המחזיק גם בקרקע ואין זה מתקבל על הדעת שעדות הבאה לזכותו - תחייבו. (24) ולא שייך כאן הכלל: שכל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - אחד מחייבו שבועה, שהרי שניים לא היו מחייבים אותו. (25) אפשר שקנה הפירות ושילם לתובע מחירם, ואפשר שלא אכל כלל, אבל אין משיערים אותו שקנה השדה ומשלו אכל, שאם נשיערו כן, הרי אחד מהם נשבע לשקר. ועוד: אם נקבל טענתו הרי יש להעמיד הקרקע בידו.

7 ו. הָיוּ שְׁנֵי עֵיִדים²⁶ מְעִידִים עַל שִׁמְעוֹן שֶׁאָכְלָה פְּחוֹת
8 מִשְׁנֵי חֲזָקָה - יִחְזִיר כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאָכַל. וְאִפְּלוּ הָיָה
9 עַד אֶחָד - חָיֵב לְהַחְזִיר עַל פִּיו; שֶׁהָרִי אֵינוֹ מְכַחֵשׁ
10 הָעֵד²⁷, אֲלֹא אוֹמֵר: אָמַת הָעֵד וְאָכְלָתִי שְׁתֵּי שָׁנִים²⁸
11 וְשָׁלִי אָכְלָתִי, נִמְצָא מְחִיב שְׁבוּעָה²⁹ וְאֵינוֹ יָכוֹל
12 לְהִשָּׁבַע, וּמִשְׁלָם³⁰.

(26) שם. (27) כשמכחישו נשבע שבועה של תורה ונפטר. (28) הכוונה, שמורה לעד שאכל שתי שנים, אבל הוא עצמו טוען שאכל יותר (במעשה שהובא בגמרא טען המחזיק שאכל שני חזקה). (29) לפי הכלל שבידינו: כל מקום ששניים מחייבים ממון, אחד מחייבו שבועה (ראה למעלה הלכה ה). (30) פירות שתי השנים, אבל פירות שנה שלישית אינו מחזיר מפני שני הנימוקים שנאמרו בהלכה הקודמת (ראה טור שם). [דין זה, שכל המחוייב שבועה ואינו יכול להישבע - משלם, מבואר כמה פעמים בש"ס וידוע בשם: "נסכא דרב אבא", משום שרב אבא אמר כלל זה (שבועות לב:) במעשה שאחד חטף חתיכת כסף מהותכה (בלשון הגמרא: "נסכא") וטען אמנם חטפתי אבל שלי היא, ועד אחד העיד שחטף. ופסק רב אבא שחייב לשלם].

13 ז. כָּל הַמְּחִיב לְהַחְזִיר הַפְּרוֹת, אִם לֹא הָיוּ יְדוּעִין

- 1 א. סדר נחלות² בן הוא: מי שמת³ - יירשנהו בניהו,⁴
2 והם קודמין לכל. והזכרים קודמין לנקבות.
- 3 ב. בכל מקום⁵ אין לנקבה עם הזכר ירשה⁶. אם אין
4 לו בנים - יירשנו אביו⁷. ואין האם יורשת את
5 בניה⁸. ודבר זה מפי הקבלה⁹.
- 6 ג. וכל הקודם¹⁰ בנחלה - יוצאי ירכו¹¹ קודמין¹².
7 לפיכך, מי שמת, בין איש בין אשה: אם הניח בן
8 - יורש הכל; לא נמצא לו בן¹³ בעולם - מענין
9 בזרעו של בן: אם נמצא לבנו זרע, בין זכרים בין
10 נקבות, אפילו בת בת בנו עד סוף העולם - היא
11 תירש את הכל¹⁴; לא נמצא לו זרע בן¹⁵ - חוזרין
12 אצל הבת. היתה לו בת - תירש את הכל; לא
13 נמצאת לו בת בעולם - מענין על זרע הבת: אם
14 נמצא לה זרע, בין זכרים בין נקבות, עד סוף
15 העולם - הוא יורש הכל; לא נמצא לה זרע בת -
16 חוזרין הירשה לאביו¹⁶. לא היה אביו קיים - מענין
17 על זרע האב, שהן אחי המת: נמצא לו אח או זרע
18 אח - יורש את הכל¹⁷; ואם לאו - חוזרין אצל
19 אחות. נמצאת לו אחות או זרעה - יורש הכל; ואם
20 לא נמצא לו זרע אחים ולא זרע אחות, הואיל ואין
21 לאב זרע - תחזור הירשה לאבי האב¹⁸. לא היה אבי
22 האב קיים - מענין על זרע של אבי האב, שהן אחי
23 אביו של מת. והזכרים קודמין לנקבות, וזרען של
24 זכרים קודמין לנקבות, כמו שהיה הדין בזרעו של
25 מת עצמו¹⁹. לא נמצאו אחים לאביו, לא הם ולא
- 26 זרען - תחזור הירשה לאבי האב. ועל הדרך
27 הוצאת נחלה ממשמשת והולכת²⁰ עד ראובן²¹.
28 נמצאת אומר²²: הן קודם לבת, וכל יוצאי ירכו של
29 בן קודמין לבת. והבת קודמת לאבי אביה, וכל
30 יוצאי ירכו קודמין לאבי אביה. ואבי המת קודם
31 לאחי המת, מפני שהם יוצאי ירכו. והאח קודם
32 לאחות, וכל יוצאי ירכו של אח קודמין לאחות.
33 ואחות קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכו קודמין
34 לאבי אביה. אבי האב קודם לאחי האב של מת.
35 ואחי אביו קודמין לאחות אביו, וכל יוצאי ירכו של
36 אחי אביו קודמין לאחות אביו. ואחות אביו קודמת
37 לאבי אביו של מת, וכן כל יוצאי ירכו של
38 אחות אביו קודמין לאבי אביו. ועל דרך זו
39 הולך ועולה עד ראש הדורות. לפיכך אין לה אדם
40 מישאל שאין לו יורשין.
- 10 משנה, שם קטו. 11 כל הדורות המשתלבים
מאבהותו - בין זכרים ובין נקבות - נקראים יוצאי ירכו
(בספר שמות א, ה' אנו קוראים: ויהי כל נפש יוצאי ירך
יעקב וכו'). בגמרא שם קח: למדו דין זה מהקרא.
12 לכל הקרובים האחרים, אף על אלה שדרגת קירבתם
למוריש גבוהה יותר מדרגתם, ואפילו אם מת הקודם
בנחלה, לפני שמת זה שעל ירושתו אנו דנים. והטעם:
הקודם בנחלה כאילו ירש בקבר, ויוצאי ירכו יורשים אותו
לפי סדר נחלות ביורשים חיים. 13 היה לו בן, ומת בחי
אביו. 14 משום שהיא באה מכוח הבן, שהוא קודם לכל.
15 הבן לא השאיר כל זרע אחריו. 16 משנה, שם קטו.
17 ואין אחות המוריש יורשת עם האח, ואפילו לא עם זרע
האח, משום שהירושה חזרה לאבי המוריש אפילו כשהוא
בקבר, והוא מוריש לבנו שהוא אחי המת, וזרעו קודם
לאחותו כמו שנתבאר. 18 אבל כל זמן שקיים יוצא ירך
האב של המוריש - אין אבי האב יורש, ומה ששינוי "האב
קודם לכל יוצאי ירכו", פירש רמי בר חמא (שם קטז):
יוצאי ירכו שלו, אבל אינו קודם ליוצאי ירך בנו שהוא אבי
המוריש, משום שהאב המת ירש את בנו, ואחי המת - שהם
בניו - קודמים לכל (ראה ה"א). דוגמא: אברהם ויעקב
בנכסי עשו - יעקב קודם לאברהם, משום שיצחק ירש את
עשו בנו, ויעקב יורש את יצחק. 19 שם קיג: מקיש
(משווה) ירושה שניה (כשחזרה ירושה לאב) לירושה
ראשונה (כשהבנים יורשים), מה ירושה ראשונה - בן קודם
לבת, אף ירושה שניה - בן קודם לבת. 20 לשון הגמרא
(שם קטו): והמשמעות: כאדם הממשמש בידיו במקומות
שונים, ומחפש למצוא את הרצוי לו. 21 כלומר, עד אחד
מבני יעקב. בגמרא שם, שאלו למה לא אמר עד יעקב.
והשיב אביו, שמקובל בדינו, שלעולם לא יושמד שבט
שלם, ולפיכך לעולם לא תחזור הירושה עד יעקב. [ברשב"ם
שם מביא סמך לדברי אביו, מהכתוב (מלאכי ג, ו'): "ואתם
בני יעקב לא כליתם"]. 22 כל האמור למטה עד סוף
ההלכה, היא תוצאה ישירה וברורה ממה שנתבאר למעלה,
ואינו זקוק להבהרה נוספת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

37 שפחה כנענית. 38) בגמרא שם כג. למדו מן הכתוב (שמות כא, ה): "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", שבנים אלה שנולדו לו מן השפחה - אינם נידונים כבניו. ובן הגויה, למד רבי שמעון בן יוחאי (שם כג.) מן הכתוב (דברים ז, ד): "כי יסיר את בנך מאחרי", ולא כתבה תורה "כי תסיר" (האשה הגויה שנישאה לבנך), מוכח שבנה הנולד לה מישראל אינו קרוי בנך.

ח. האשה³⁹ אינה יורשת בעלה פלל⁴⁰, והבעל יורש²³ את כל נכסי אשתו מדברי סופרים⁴¹, והוא קודם לכל⁴² בירשתה. אף על פי שהיא אסורה עליו⁴³, כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט⁴⁴, ואף על פי שהיא קטנה⁴⁵, ואף על פי שהבעל חרש⁴⁶ - הוא יורש את אשתו⁴⁷.

39 משנה, שם קח. 40) כשאינה קרובתו הראויה לרשת אותו גם בלי האישות (ראה לקמן פ"ט ה"ג). 41) כרבי אליעזר (בכורות נב:), וכרב (כתובות פח:). [הראב"ד משיג על רבינו, וסובר שירושת הבעל מן התורה. ורוב הקדמונים הסכימו לדעתו. ובכסף-משנה מבאר, שגם רבינו סובר שהיא מן התורה, ומשום שלא נכתבה בתורה בפירוש ולמדוה (ב"ב קיא:). מדרשה, קורא לה דברי סופרים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם. וב'שדי חמד' כללי הרמב"ם כתב, שגם כשכותב "מדבריהם" - מתכוון רבינו לפעמים לדינים שנלמדו מדרשה. ראה למעלה סוף ה"ב)]. 42) אפילו לבניה. 43) בין איסורי דרבנן ובין איסורי תורה, שקידושין תופסים בה. 44) שקידושין תופסים בחייבי לאוין, שאין על ביאתן עונש כרת או מיתת בית-דין, אבל חייבי כריתות או מיתה אין קידושין תופסים בהן, ומי שקידשה אינו בעלה כלל, ומובן מאליו שאינו יורשה (תוספתא יבמות פ"ב ה"ג). 45) יתבאר לקמן ה"י. 46) ומן התורה אין קידושי מועילים, וחכמים תיקנו לו קידושין על-ידי רמיה (ראה הלכות אישות פ"ד ה"ט). 47) שאינה חרשת, והטעם נתבאר בפכ"ב מהלכות אישות, שהיא זיכתה לו נכסיה כשנתרצית להינשא לו, וחרש קונה הדברים שזוכו לו על-ידי אחרים.

ז. כָּכָר בְּאֶרְנוּ פְּהִלּוֹת אִישׁוֹת⁴⁸, וְשָׁאִין הַבֶּעַל יוֹרֵשׁ²⁹ אֶת אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכַּנַּס בְּרִשְׁתּוֹ⁴⁹, וְשָׁאִין הַפֶּקֶחַ יוֹרֵשׁ³⁰ אֶת הַחֲרָשֶׁת שֶׁנִּשְׁאָת כִּשְׁהִיא חֲרָשֶׁת⁵⁰, אֶפְלוּ נִתְּפַקְּחָה⁵¹. וְשֵׁם בְּאֶרְנוּ, שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ אֶת נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁבָּאוּ לְרִשְׁתָּהּ וְהִחְזִיקוּ⁵², בֵּין נִכְסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ בְּדוּוּנָתָהּ⁵³ בֵּין נִכְסִים שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה לוֹ. וּמִי שֶׁנִּתְּגַרְשָׁה סִפֵּק גְּרוּשִׁין וְמָתָה - אֵין הַבֶּעַל יוֹרֵשָׁהּ⁵⁴.

48) שם ה"א וה"ב. 49) תיכנס לחופה, אבל מתה כשהיא ארוסה - אינו יורשה. 50) ואינה שולטת בנכסיה למוכרם או ליתנם. 51) אחר הנישואין. 52) שירשה אותם בחייה, אבל אינו יורש את הנכסים שנפלו לה אחר מיתתה (ראה לקמן ה"א). 53) נכתב בכתובתה שהכניסה כך וכך במזומנים או בנכסים אחרים (ראה פט"ז מהל' אישות ה"א וה"ב). 54) בקידושין מה: גבי ספק נישואין - אמר רב,

ד. מִי שֶׁמָּת²³ וְהִנִּיחַ בַּת וּבֵת הֶבֶן, וְאֶפְלוּ בַת בַּת בַּת הֶבֶן עַד סוֹף כְּמָה דוּרוֹת - הִיא קוֹדֶמֶת, וְתִירֵשׁ הַכֹּל, וְאֵין לְבַת פְּלוֹם²⁴. וְהוּא הִדִּין לְבַת הָאָח עִם הָאָחוֹת, וּלְבַת בֶּן אָחִי אָבִיו עִם אָחוֹת אָבִיו²⁵. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בְּהֵן.

23) משנה, שם קטו. 24) במשנה: כל יוצאי ירכו של בן קודמים לבת. 25) גם דין זה למדנו מן ההיקש של ירושה שניה לירושה ראשונה, שאמרו בגמרא שם קיג:

ה. מִי שֶׁהָיוּ²⁶ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים, וּמָתוּ הַשְּׁנַי בָּנִים בְּחַיּוֹ, וְהִנִּיחַ הֶבֶן הָאֶחָד שְׁלֹשָׁה בָּנִים, וְהִנִּיחַ הֶבֶן הַשְּׁנִי בַת אַחַת, וְאַחֵר כֶּף מֵת הִזְקֵן - נִמְצָאוּ שְׁלֹשֶׁת בָּנֵי בְּנֵי יוֹרְשֵׁין חֲצִי הַנִּחְלָה, וּבֵת בְּנֵי יוֹרְשֶׁת הַחֲצִי; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן²⁷ יוֹרֵשׁ חֶלֶק אָבִיו. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה חוֹלְקִין בְּנֵי הָאָחִים וּבְנֵי אָחִי הָאָב עַד רֹאשׁ הַדּוּרוֹת²⁸.

26) משנה, שם קטז: וגמרא שם קיח: 27) לשלושת הבנים, קורא רבינו: "אחד", משום ששלשתם באים מכח אחד. 28) נתבאר בהלכה הקודמת, ששתי הירושות שוות בדיניהן. בבריייתא שם, דרשו מה שכתבה תורה גבי בנות צלפחד (במדבר כז, ז): "נתון תתן להם" - זו נחלת אביהן. "בתוך אחי אביהן" - זו נחלת אבי אביהן. יוצא מזה, שחמש בנותיו של צלפחד קיבלו ביחד מירושת חפר אבי אביהן רק חלקו של צלפחד בירושה זו, היינו שני שלישים (כבכור לקח פי שנים), או 10 חלקי חמשה עשר, ויצא לכל אחת 2 חמישיות, ואחיו של צלפחד (בגמרא שם אמרו, שאח אחד היה לצלפחד) לקח שליש = 5 חלקי חמשה עשר, ואם מת והניח בת - היתה היא יורשת כל חלקו.

ו. מִשְׁפַּחַת הָאֵם²⁹ אֵינָה קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה, וְאֵין יִרְשָׁה אֶלָּא לְמִשְׁפַּחַת הָאָב³⁰. לְפִיכָּךְ: הָאָחִים מִן הָאֵם - אֵין יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה, וְאֶחָד מִן הָאָב - יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה. וְאֶחָד אָחִיו שֶׁהוּא מֵאָבִיו בְּלֶבֶד אוֹ³¹ אָחִיו מֵאָבִיו וּמֵאִמּוֹ³².

29) שם קט: 30) ואף-על-פי-כן - הבן, וכן הבת כשאין בן, יורש את אמו, כמו שדרשו בבריייתא (שם קטז). מן הכתוב (במדבר לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממתות בני ישראל" - משמע שהיא יורשת שני ממות (ממות=שבטים) זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר. ובן נלמד מקל-יוחמר מבת. 31) בין... ובין. 32) חולקים בשוה.

ז. כֹּל הַקְּרוֹבִין³³ בְּעֶבְרָה³⁴ יוֹרְשִׁין כְּפִשְׁרֵם. כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן מִמֶּנּוּ אוֹ אָח מִמֶּנּוּ - הָרִי אֵלוֹ כִּשְׁאָר בָּנִים וְכִשְׁאָר אָחִים לְנִחְלָה³⁵. אֲבָל³⁶ בְּנֵי מִן הַשְּׁפָחָה³⁷ אוֹ מִן הַנְּקִרִית - אֵינֵנוּ בֶּן לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵינֵנוּ יוֹרֵשׁ פְּלָל³⁸.

33) משנה, יבמות כב. וגמרא שם עמוד ב. 34) נולדו מבעילה אסורה. 35) במשנה: "ואחיו הוא לכל דבר", ופירשו בגמרא: "לירורשו". 36) במשנה, שם.

25 לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אֲבִיהָ. אֲכָל⁶³ אִם מֵתָה הָאִם תִּחְלָה
26 וְאַחֵר כֶּף מֵת הֵבֵן, אֲכָלוּ הָיָה קָטָן בֶּן יוֹמוֹ וְלֹא פָלוּ
27 לוֹ תְּדֻשִּׁיו⁶⁴, הוֹאִיל וְחָיָה אַחֵר אָמוֹ שָׁעָה אַחַת וּמֵת
28 - הָרִי זֶה נֹחַל אֶת אָמוֹ וּמִנְחִיל הַנִּחְלָה לְיוֹרְשָׁיו
29 מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו⁶⁵.

(61) שם אמרו: כשם שאין הבעל יורש את אשתו בקבר, כך אין הבן יורש את אמו בקבר, כדי להנחיל לאחיו מן האב מאשה אחרת. ושם קנט: למדו זה מ'גזירה שוה'. (62) והוא-הדין שאינו מוריש לאביו, אם נתגרשה אמו. ואם לא נתגרשה - הרי הוא קודם לכל (ראה ה"ח). (63) משנה, נדה מד. "תינוק בן יום אחד. . . נוחל ומנחיל". (64) שנוולד בחודש השמיני להריגה או לפני החודש השביעי, והרי הוא בחזקת נפל (הנוולד לשבעה חדשים אינו נידון כנפל). (65) במגיד-משנה מבאר, שרבינו למד דין זה ממה שאמרו בגמרא שם: "בן יום אחד - אין (כן), עובר לא. מאי טעמא? איהו מת ברישא (העובר מת לפני אמו), ומכאן שאם מתה אמו קודם - אפילו נפל מנחיל. והראב"ד השיג על רבינו בלא כלל לו חדשיו (ראה מגיד-משנה).

פרק שני

(1) מבאר דין הבכור שנוטל פי שניים.

30 א. הבכור נוטל פי שניים בנכסי אביו, שנאמר: לַתֵּת
31 לוֹ פִּי שְׁנַיִם. פִּיֶּצֶד? הַנִּיחַ חֲמִשָּׁה בָּנִים, וְאֶחָד מֵהֶן
32 בְּכוֹר - הַבְּכוֹר נוטל שְׁלִישׁ הַמָּמוֹן³, וְכָל אֶחָד
33 מֵהָאַרְבָּעָה פְּשׁוּטִים נוטל שְׁתוֹת. הַנִּיחַ תְּשַׁעָה בָּנִים
34 - הָרִי (הָאֶחָד) הַבְּכוֹר נוטל חֲמִישִׁית⁴, וְכָל אֶחָד מֵן
35 הַשְּׁמוֹנָה פְּשׁוּטִים נוטל עֲשִׂירִית. וְכֵן עַל הַחֲלָקָה
36 הַזֹּאת חוֹלְקִין לַעוֹלָם.

(2) ברייתא בבא-בבא קכב: (3) מחלקים את הנכסים לששה חלקים, והבכור נוטל שני חלקים, וארבעת אחיו כל אחד נוטל שתות, נמצא שהוא נוטל כפליים מכל אחד ואחד. (4) היינו, שתי עשירות.

37 ב. בכור⁵ שנוולד אחר מיתת אביו⁶ - אינו נוטל פי
38 שְׁנַיִם; שְׁנַאֲמַר: וְהָיָה בְּיוֹם הַנִּחְלָה אֶת בְּנָיו וְגו', כִּי
39 אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִפְיֹר⁷. וְאִם יֵצֵאת פִּדְחָתוֹ⁸
40 בְּחַיֵּי אָבִיו, אָף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא כָּל רֹאשׁוֹ לְאֹוִיר
41 הָעוֹלָם אֲלֹא לְאַחֵר מִיתַת אָבִיו - הָרִי זֶה נוטל פי
42 שְׁנַיִם⁹.

(5) שם קמב: (6) וכיצד אפשר שהבכור נולד אחר מיתת אביו, והיה אחים שנוולדו אחריו? פירש רשב"ם שם, כגון שאמו ילדה תאומים והאב מת בין שתי הלידות, או שהיו למוריש שתי נשים. (7) אינו נקרא בכור לנחלה אלא כשאביו יכול להכירו, ובנוולד אחר מיתת אביו אין אפשרות כזאת (שם). (8) המצח. (9) מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בבכורות מו:; ופסק כרבי יוחנן.

43 ג. בכור¹⁰ שנקרע¹¹ ונמצא זָכָר - אינו נוטל פי
44 שְׁנַיִם, וּפְשׁוּט¹² שנקרע ונמצא זָכָר - אינו מְמַעֵט¹³

שאם מתה אינה יורשה. ומכאן למד רבינו לספק גירושין (מגיד-משנה).

1 י. בַּעַל שְׁנֵשָׂא קְטָנָה שְׁאִינָה צְרִיכָה מְאוּן⁵⁵ - אִינוֹ
2 יוֹרְשָׁה, שְׁהָרִי אֵין כָּאֵן שׁוּם אִישׁוֹת. וְכֵן שׁוּטָה
3 שְׁנֵשָׂא פְקָחַת אוּ פְקָח שְׁנֵשָׂא שׁוּטָה - אִינוֹ יוֹרְשָׁה,
4 שְׁהָרִי לֹא תִקְנִי חֲכָמִים לָהֶן נְשׁוּאִין⁵⁶.

(55) בהלכות אישות פ"ד ה"ז וה"ח נתבאר, שגדול שקידש יתומה קטנה פחותה מבת שתי-עשרה בהסכמתה, יכולה למאן ולומר (בפני שני עדים) איני רוצה בבעלי זה - והנישואין בטלים. במה דברים אמורים שצריכה למאן, כשהגיעה לגיל של עשר שנים או למעלה משש, ובדקו אותה ומצאו שהיא מבחינה במשמעותם של נישואין, אבל למטה משש אף-על-פי שמבחינה, וכן משש עד עשר ואינה מבחינה - אפילו מיאון אינה צריכה וקידושה אינם חלים כלל. (56) לאחר וקטן תיקנו נישואין, משום שיש בהם קצת דעת. ולא תיקנו לשוטה חסר דעה.

5 יא. בַּעַל⁵⁷ שְׁמֵתָה אֶשְׁתּוֹ וְאַחֵר כֶּף מֵת אָבִיהָ אוּ
6 אָחִיהָ אוּ אֶחָד מֵן הַמּוֹרִישִׁין אוֹתָהּ - אֵין הַבַּעַל
7 יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ⁵⁸; אֲלֹא יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ זֶרַעָה, אִם הָיָה לָהּ
8 זֶרַע, אוּ תִחְזֹר הַיִּרְשָׁה לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. שְׁאֵין
9 הַבַּעַל יוֹרֵשׁ נְכָסִים הָרְאוּיִן לְבוֹא לְאַחֵר מִכָּאֵן, אֲלֹא
10 לְנְכָסִים שֶׁבָּכָר בָּאוּ לְיִרְשָׁה קִדְם שְׁתָּמוֹת.

(57) בבא-בבא קכב: (58) שם: "אמר רב פפא, הלכתא: אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק". פירוש, בעל יורש רק הנכסים שאשתו מוחזקת בהם בחייה, ולא אלה הראויים להגיע לרשותה אחר מותה. יורשים אחרים זוכים גם במה שהמוריש המת היה זוכה אלמלא נפלו לו בחייו (ראה למעלה ה"ב).

11 יב. וְכֵן⁵⁹ אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אֶשְׁתּוֹ וְהוּא בְּקָבָר,
12 פְּשָׁאֵר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁל מִשְׁפַּחַת הָאָבִי⁶⁰. פִּיֶּצֶד? בַּעַל
13 שְׁמֵת וְאַחֵר כֶּף מֵתָה אֶשְׁתּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל
14 וְהַבַּעַל הָיָה קוֹדֵם לְכָל אֶדָם בִּירְשָׁתָהּ, כֶּף יוֹרְשִׁי
15 הַבַּעַל יִקְדָּמוּ לְשָׂאֵר יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; אֲלֹא יוֹרְשֵׁי
16 הָאִשָּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ הֵם הַיּוֹרְשִׁים אוֹתָהּ, אִם
17 מֵתָה אַחֵר בַּעַלָּהּ.

(59) שם קיד: (60) שנתבאר למעלה בהלכה ב, שהקודם ליורשה יורש אותה, גם כשהוא בקבר. ומורישה ליורשיו, ואין הקרובים החיים זוכים בה אף-על-פי שהם קרובים למוריש יותר מאלה.

18 יג. וְכֵן⁶¹ אֵין הֵבֵן יוֹרֵשׁ אֶת אָמוֹ בְּקָבָר כְּדִי לְהַנְחִיל
19 לְאַחֵיו מְאָבִיו. פִּיֶּצֶד? מִי שְׁמֵת וְאַחֵר כֶּף מֵתָה אָמוֹ
20 - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְאִלוֹ הָיָה הֵבֵן קֵנִם הָיָה קוֹדֵם,
21 אָף יוֹרְשִׁין שֶׁל בֶּן קוֹדֵמִין לְיוֹרְשִׁיָּהּ שֶׁל אִשָּׁה זוּ,
22 וְנִמְצָאוּ אַחֵיו מְאָבִיו יוֹרְשִׁין אֶת אָמוֹ שֶׁל זֶה אַחֵר
23 מוֹתוֹ שֶׁל זֶה⁶²; אֲלֹא זֶרַע בָּנָה הוּא שְׂיִירְשָׁנָה, אִם
24 הָיָה לוֹ זֶרַע, וְאִם אֵין לוֹ זֶרַע - תִּחְזֹר יִרְשָׁתָהּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 שְׁנֵי שְׁלִישִׁים, שֶׁהוּא חֶלֶק אֲבִיהָ. וְכֵן הִדִּין³² בְּבִנֵי
24 הָאֲחִין³³ וּבְנֵי אָחִי הָאֵב וּבְכָל הַיֹּרְשִׁין, אִם הָיָה אָבִי
25 אֶחָד מִן הַיֹּרְשִׁים בָּכוֹר - נוֹטֵל חֶלֶק בְּכוֹרָה שְׁלֹו זֶה
26 הַיֹּרֵשׁ מִחֻמָּתוֹ.

(29) משנה, שם קטז: (30) וכל-שכן אם הניח בן.
(31) שם שנינו: "בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה
(בחלוקת אדמת ארץ ישראל): נחלת חלק אביהן. . . וחלקו
עם אחיו בנכסי חפר (אבי צלפחד), ושהיה (צלפחד) בכור
נוטל שני חלקים" (ראה למעלה פ"א סוף ה"ה).
(32) נתבאר למעלה הלכה א, שדיני ירושה שניה שווים
לדיני ירושה ראשונה. (33) כגון שמת יעקב בלי בנים
ואחר-כך מת יצחק, ובאים בני יצחק לירש נכסי יעקב
אחיהם, אם היה שם בכור או זרעו - יורשים חלק בכורה
בנכסי יעקב. ודין זה פשוט מאוד, שהרי יצחק ירש נכסי
יעקב, והוא מוריש אותם לכל בניו בנכסי עצמו. וקשה
להבין למה נכתב (ראה לקמן פ"ג ה"א בהערות).

27 ח. אֵין הַבְּכוֹרָה³⁴ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי הָאֵם. פִּיצֵד ?
28 בָּכוֹר וּפְשׁוּט שִׁירְשׁוֹ אֶמֶן - חוֹלְקִין בְּשִׁוְהָ³⁵, בֵּין
29 שְׁהִיָּה בָּכוֹר לְנַחֲלָה³⁶ בֵּין שְׁהִיָּה פֶטֶר רָחֵם³⁷.

(34) שם קיא: (35) אביי שם דרש: "אשר ימצא לו"
(פירוש, כתוב בתורה (שם): לתת לו פי שנים בכל אשר
ימצא לו) - ולא לה. (36) הבן הראשון של האב. (37) בן
ראשון של האם. "פטר רחם" האמור בכל מקום אינו כולל
יוצא דופן (שלא יצא דרך הרחם באופן טבעי, בלשון
המדוברת - חתך קיסרי). וכאן הכוונה לכל בן ראשון לאמו,
בין בלידה טבעית ובין בבלתי טבעית.

30 ט. בָּכוֹר לְנַחֲלָה³⁸ הוּא הַנוֹלָד לְאֵב רֵאשׁוֹן, שְׁנֹאֲמֵר :
31 פִּי הוּא רֵאשִׁית אָנוֹ. וְאֵין מְשַׁגְּחִין עַל הָאֵם. אֶפְלוּ
32 יִלְדָּה כְּמָה בָּנִים, הוֹאִיל וְזֶה רֵאשׁוֹן לְאֵבִיו - יוֹרֵשׁ
33 פִּי שְׁנַיִם.

(38) בכורות מו. וכמה פעמים בבבא-בבא פ"ח.

34 י. הִבָּא³⁹ אַחֵר נְפִלִים⁴⁰, אָף עַל פִּי שְׁיָצָא רֵאשׁ הַנֶּפֶל
35 בְּשִׁוְהוּא חִי - הִבָּא אַחֲרָיו בָּכוֹר לְנַחֲלָה⁴¹. וְכֵן בֵּין
36 תְּשַׁעֲהָ⁴² שְׁיָצָא רֵאשׁוֹ מֵת - הִבָּא אַחֲרָיו בָּכוֹר
37 לְנַחֲלָה. שְׁנֹאֲמֵר : רֵאשִׁית אָנוֹ, הוּא שְׁלֹא נוֹלָד
38 לוֹ קִדְּם לְזֶה וְלֹד שְׁיָצָא חִי לְאִוִּיר הָעוֹלָם. לְפִיכָה,
39 בֵּין תְּשַׁעֲהָ⁴³ שְׁהוֹצִיא רֵב רֵאשׁוֹ חִי - הִבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ
40 בָּכוֹר⁴⁴.

(39) משנה, בכורות שם. (40) אשה שהפילה, ואחר ההפלה
ילדה בן חי. (41) חיי הנפל אינם נידונים כחיים כלל,
משום שאינו יכול להתקיים. (42) שנולד אחר תשעה
חדשי הריון. (43) שאין עליו תורת נפל, שהרי ראוי הוא
לחיות. (44) משום שהקודם לו יצא לאוויר העולם כשהוא
חי, והרי הוא כילוד. שנינו שם: "והבא אחר נפלים. . .
ובן תשעה שיצא ראשו מת (הרי זה בכור לנחלה)". משמע,
שאם יצא ראשו חי - אין הבא אחריו בכור.

1 בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה; שְׁנֹאֲמֵר : וְיִלְדוּ לוֹ בָּנִים - עַד שְׁהִיָּה
2 בֵּין מְשַׁעֲת לְדָה.

(10) מימרא של רב אמי, שם קכו: (11) טומטום, שעור
הגוף מכסה את איברי המין שלו, ולא ידוע אם הוא זכר או
נקבה. (12) שם קמד. (13) יבואר בהלכה הבאה.

3 ד. פִּיצֵד אֵינוֹ מְמַעֵט בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה? הֲרִי שְׁהִיָּה לוֹ
4 בֵּין בָּכוֹר וּשְׁנֵי פְשׁוּטִים וְזֶה הַטְּמָטוֹם¹⁴ שְׁנֹאֲמֵר
5 וְנִמְצָא זָכָר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל רְבִיעַ הַמָּמוֹן בְּחֶלֶק
6 הַבְּכוֹרָה¹⁵, וּבְאֵלוֹ אֵין עֲמּוֹ אֲלֹא שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִים
7 בְּלִבָּד, וְחֲצִי וּרְבִיעַ הַנִּשְׁאָר¹⁶ חוֹלְקִין אוֹתוֹ שְׁנֵי
8 הַפְּשׁוּטִין עִם הַנִּקְרָע וְעִם הַבְּכוֹר בְּשִׁוְהָ¹⁷.

(14) וביחד ארבעה אחים. אילו היו כולם זכרים ודאי משעת
לידה, היו חולקים הנכסים לחמישה חלקים, והבכור היה
נוטל שתי חמישיות, כמבואר בהלכה א, ונמצא כל אחד
ממעט חלק הבכורה. כשאחד טומטום ונמצא זכר אחר
לידתו - אינו ממעט בחלק הבכורה. (15) כאילו היו רק
שלשה אחים. (16) היינו, שלשה רבעים. (17) כל אחד
נוטל רבע משלשה רבעים, היינו שלשה חלקי ששה עשר.

9 ה. קָטָן¹⁸ בֵּין יוֹם אֶחָד - מְמַעֵט בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה, אֲבָל
10 לֹא הַעֲבָר¹⁹. וְכֵן שְׁנוֹלָד²⁰ אַחֵר מֵיתַת אָבִיו - אֵינוֹ
11 מְמַעֵט בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה.

(18) שם קמב: (19) כשבאים לחלק לפני לידתו. ואף-על-
פי שהוא יורש כשאר האחים - חולקים כמו באח טומטום.
(20) שם. לא נתבאר למה כתב רבינו שעובר אינו ממעט,
הלא כל-שכן הוא מנוולד לאחר מיתת אביו.

12 ו. בֵּין שְׁנֹסְתַּפֵּק²¹ לָנוֹ אִם הוּא בָּכוֹר אוֹ פְשׁוּט, כְּגוֹן
13 שְׁנִתְעַרַב עִם אַחֵר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם. וְכִיצֵד
14 עוֹשִׁין²²? אִם הִפְרוּ²³ וּלְבִסוּף נִתְעַרְבוּ - פּוֹתְבִין
15 הַרְשָׁאָה²⁴ זֶה לְזֶה²⁵ וְנוֹטְלִין חֶלֶק בְּכוֹרָה עִם
16 אֲחִיהֶם; וְאִם לֹא הִפְרוּ, כְּגוֹן שְׁיִלְדוּ בְּמִחְבּוּאָה²⁶
17 אַחַת - אֵין פּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה²⁷, וְאֵין כָּאֵן חֶלֶק
18 בְּכוֹרָה²⁸.

(21) ברייתא, שם קכו. (22) שם, אמרו בשם רב ינאי.
(23) כשנולדו, ידוע היה מי בכור ומי פשוט. (24) יפוי כח
לגבות חלק הבכורה. (25) ומי שקיבל יפוי הכוח, בא
ותובע: תנו לי חלק הבכורה בשבילי או בשביל אחי.
(26) שתי נשיו של המוריש, נחבאו במקום אחד וילדו שם
בחושיך, ולפני שהכיר בהם אדם - נתערבו. (27) יפוי הכוח
לא יועיל כלום. (28) משום שהתורה כתבה "יכיר",
ופירשו חכמים, שהאב יוכל להכירו כבכור, וזה לא היתה
אפשרות להכירו כבכור אף רגע אחד, ולפיכך שניהם דינם
כפשוטים.

19 ז. מִי שְׁהִיָּו²⁹ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים, בָּכוֹר וּפְשׁוּט, וּמָתוּ
20 שְׁנֵיהֶם בְּחִיּוֹ וְהִנִּחוּ בָּנִים, הַבְּכוֹר הִנִּיחַ בֶּת³⁰
21 וְהַפְּשׁוּט הִנִּיחַ בֵּן - הֲרִי בֵּין הַפְּשׁוּט יוֹרֵשׁ בְּנִכְסֵי
22 הַזָּקֵן שְׁלִישׁ, שֶׁהוּא חֶלֶק אָבִיו³¹, וּבֶת הַבְּכוֹר יוֹרֶשֶׁת

- 1 יא. יוצא דפן⁴⁵ והבא אחריו - שניהן אינן בכורים.
- 2 הראשון - לפי שלא נולד⁴⁶, ונאמר: וילדו לו בנים;
- 3 והשני - שהרי קדמו אחר.
- 4 (45 משנה, שם מז: 46) הוצאת הילד ממעיה באופן מלאכותי - אינה קרויה לידה.
- 5 יב. היו לו בנים⁴⁷ פשהיה עובד פוכבים ונתגיר -
- 6 אין לו בכור לנחלה⁴⁸. אבל ישראל ששהיה לו בן מן
- 7 השפחה ומן העובדת פוכבים, ואינו קרוי בנו⁴⁹ -
- 8 הבא לו אחריו מן הישראלית בכור לנחלה⁵⁰ ונטל פי שנים.
- 9 (47 שם מז. 48) אלה שנולדו לו לפני הגיר, אינם יורשים כלל אביהם הגר, ואלה שנולדו לאחר שנתגיר - אינם "ראשית אוננו". מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש שם, ופסק כרבי יוחנן. (49) נתבאר למעלה פ"א ה"ז. (50) כן משמע מפשוטה של המשנה, שם מז. (ראה מגיד-משנה). וב"בית יוסף" חו"מ סי' רעז ציין כמקור הדין המשנה ביבמות כב, שנינו שם: "ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". משמע, שאינו בנו לשום דבר.
- 10 יג. היה הבכור⁵¹ ממזר - נטל פי שנים; שנאמר:
- 11 פי את הבכור בן השנואה יפיר - זו ששנואה
- 12 פשוטה⁵². ואין צריך לומר אם היה בן גרושה או בן חלוצה⁵³.
- 13 (51 שם: "מי שיש לו בן בכל מקום . . . ובנו לכל דבר". ובגמרא שם עמוד ב, פירשו: לכל דבר - ליורשו, "מכל-מקום - לרבות ממזר". (52) נישואי עבירה. דרשה של רב פפא, שם כג. (53) שילדה מכהן, בן זה אינו ממזר אלא כהונתו מחוללת, ונקרא "כהן חלל". בלחם-משנה מרבה לתמוה על רבינו, שהביא כאן דרשתו של רב פפא, והרי רב פפא למד מדרשה זו שקידושין תופסים בחייבי לאוין (באשה שאסורה על המקדש בלא-תעשה שאין בה כרת) מפני שכתבה תורה: "כי תהינה לאיש שתי נשים, האחת אהובה והאחת שנואה", ולשון "תהינה" משמע שיש בה הוויה, היינו קידושין, ויוצא מזה שהבן הבכור האמור כאן אינו ממזר, כי רבינו עצמו סובר שאין ממזר מחייבי לאוין אלא מחייבי כריתות. ולא מצא יישוב מתקבל על הדעת. [ב"בית יוסף" שם כתב שדין ממזר נלמד מהכתוב (ויקרא יח, ט): "אחותך היא". ובגמרא שם אמרו, שהמדובר באחותו שהיא ממזרת, ומכאן שממזר נחשב כקרוב משפחתי מלא].
- 14 יד. שלשה נאמנין⁵⁴ על הבכור⁵⁵: חיה⁵⁶, ואמו,
- 15 ואביו. חיה - מיד⁵⁷; שאם אמרה: זה יצא ראשון⁵⁸
- 16 - נאמנת. אמו - כל שבעת ימי הולדה נאמנת לומר:
- 17 זהו הבכור⁵⁹. אביו - לעולם⁶⁰. אפלו אמר האב על
- 18 מי שלא החזק בנו כלל: הוא בן ובכור הוא -
- 19 נאמן⁶¹. וכן אם אמר על המחזק לנו שהוא בכור:
- 20 אינו בכור - נאמן⁶².
- 21 (54 קידושין עד. 55) להעיד שזהו בכור. (56) מיילדת.

יום ג' ז' מרחשון ה'תשע"ו

פרק שלישי

- 1 (מבאר דין שהבכור אינו נוטל פי שניים אלא במוחזק ולא בראוי ולא בשבח ששבחו נכסים, ודין בכור שמכר קודם חלוקה.
- 2 א. אין הבכור² נוטל פי שנים בנכסים הראויין לבוא
- 3 לאחר מיתת אביו³, אלא בנכסים המחזקין לאביו
- 4 שפאו לרשותו; שנאמר: בכל אשר ימצא לו⁴.
- 5 פיצד? אחד ממורישי אביו⁵ שמת לאחר מיתת אביו
- 6 - הבכור והפשוט יורשין פאחד. וכן אם היתה
- 7 לאביו מלוה⁶ או היתה לו ספינה בים - יורשין
- 8 פאחד⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנוטל שבח הפיטום והוולד, משמע שבשכירות אינו נוטל, וכן משמע גם מלשון רבינו כאן. כנראה מפני שדמי השכירות הם כמלווה (ראה לחם משנה כאן). ובנתיבות המשפט חושן משפט שם סעיף קטן א מחלק בין דמי השכירות שמלפני מיתת האב ובין אלה המגיעים בעד תקופת השכירות שלאחר מיתתו. הראשונים הם כמלווה ואינו נוטל, והשניים הם שבח הבא מאליו - ונוטל.⁴

ג. שְׁחַט¹⁴ אֶחָד מִמִּפְרֵי אֲבִיו¹⁵ בְּהֶמָּה, וְאַחֵר כֶּן מֵת אֲבִיו - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִתְנֹת שֶׁל אוֹתָהּ בְּהֶמָּה¹⁶.

(14) ברייתא שם, דף קכג, עמוד ב. (15) שהיה רגיל ליתן לאביו הכהן את המתנות שציוותה תורה (דברים יח, ג) לתת לכוהנים מכל בהמת חולין שנשחטה, היינו הזרוע והלחיים והקיבה. (16) משום שזכה בהם אביו בחייו, בגמרא שם מבואר, שאפילו אם מת טרם שהורמו המתנות (לפני שנחתכו חלקים אלה מגוף הבהמה) משום, שמתנות שלא הורמו דינם כמו שהורמו.

ד. אֵין הַבְּכוֹר¹⁷ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּשֶׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נִכְסִים לְאַחֵר מֵיתַת אֲבִיו, אֶלָּא מַעֲלָה אוֹתוֹ הַשֶּׁבַח בְּדָמִים¹⁸ וְנוֹתֵן הֵיתֵר¹⁹ לְפִשְׁטוֹ²⁰. וְהוּא שְׁלִשְׁתָּנוּ הַנִּכְסִים, כְּגוֹן²¹ בְּרִמְלָה²² שֶׁנַּעֲשׂוּ שְׂבָלִים, וְכַפְנִיתוֹ²³ שֶׁנַּעֲשׂוּ תְּמָרִים²⁴; אֲבָל שֶׁבְּחֹ מִחֲמַת עֶצְמֹן וְלֹא נִשְׁתַּנוּ, כְּגוֹן אֵילָן קֶטַן שֶׁגָּדַל וְעֵבֶה, וְאַרְץ שֶׁהֶעֱלָתָה שְׂרָטוֹן²⁵ - הָרִי זֶה נוֹטֵל בְּשֶׁבַח פִּי שְׁנַיִם. וְאִם מִחֲמַת הוֹצָאָה הַשְּׂבִיחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל²⁶.

(17) נתבאר באריכות בהלכה הקודמת. (18) אין הפשוט יכול לדרוש קרקע שמחירו כדמי השבח המגיע לו בחלק בכורה בקרקע שנוטל הבכור. (19) מחשבים דמי השבח והבכור נוטל חלק בו כאחיו הפשוט ושאר הדמים (היתר) נותן לאחיו. (20) מימרא של רב נחמן בשם שמואל בבא קמא צה: (21) רב פפא בבא בתרא קכד. (22) קנה התבואה לפני שהוציאה שיכולת שהגרגרים גדלים בה. (23) פרי התומר סמוך לנפילת הפריחה. (24) נשתנה שם הפרי. (25) כשהנהר מציף את השדות הסמוכות גורף איתו רפש וטיט ואחר ירידת המים הם נשארים ומשביחים את הקרקע. (26) גמרא שם.

ח. אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִלְוָה²⁷, אֶף עַל פִּי שְׁהוּא בְּשִׁטְרָה²⁸, אֶף עַל גֵּב שֶׁגָּבוּ קִרְקַע בְּחוֹב אֲבִיהֶם²⁹. הֵיתֵה לְאֵב מְלוּהָ³⁰ בֶּיַד הַבְּכוֹר - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, הוֹאֵיל וְיִשְׁנָה³¹ תַּחַת יָדוֹ, אוֹ לֹא יֵטֵל, הוֹאֵיל וּמִחֲמַת אֲבִיו יִירָשָׁנָה וְעֵדֵין לֹא בָּאָה לֵידוֹ שֶׁל אֲבִיו. לְפִיכָּה יֵטֵל מִמֶּנָּה חֲצִי חֵלֶק בְּכוֹרָה³².

(27) מסקנת הסוגייה שם קכה: "הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במלווה, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות". (28) שגבייתו בטוחה. (29) וקרקעותיו של הלווה משועבדים למלווה בשטר, וכתב הרשב"ם שם קכה: שבמלווה על המשכון נוטל פי שניים משום שבעל חוב קונה משכון, והטור שם כתב, שאפילו משכנו בשעת

(2) משנה בכורות נא: (3) שיפלו לו בירושה אחר מיתתו. (4) משמע שהם נמצאים ברשותו. (5) מאלה שאביו הוא יורש שלהם. (6) בבא בתרא קכה: "אמר רב פפא הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במלווה". (7) הראב"ד מציין מקור דין ספינה במשנה ערכין (יז:), שם המדובר באדם שאמר ערכי עלי (פירוש: אני מתחייב ליתן להקדש דמי שוויי) או ערך פלוני עלי, וקבעה תורה (ויקרא כז) תשלומים קצובים בהתאם לגיל הנערך כשהמערך עשיר, ואם הוא עני - נותן כאשר תשיג ידו כפי הערכת הכהן, ואומרת המשנה: "אפילו אביו מת והניח לו ריבוא או ספינתו בים ובאה לו בריבואות אין להקדש בה כלום". ומכאן למד רבינו - לפי דברי הראב"ד - שספינה הנמצאת בים אינה בגדר מוחזקת ולפיכך פסק שאין הבכור נוטל בה פי שניים.

1 ב. הֵנִיחָה לָהֶם פְּרָה מְשֻׁכֶּרֶת אוֹ מִחֲכָרֶת⁹, אוֹ שֶׁהֵיחָה רוּעָה בְּאֶפְרָיִם¹⁰, וְיִלְדָּה¹¹ - הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ¹² וּבְיִלְדָּהּ 3 פִּי שְׁנַיִם¹³.

(8) ברייתא בבא בתרא קכג: (9) מושכרת היינו שבעל הפרה מקבל סכום קבוע, ומוחכרת - נוטל אחוז מסויים מההכנסות. (10) מקום מיוחד למרעה. (11) אחר מיתת אביו. (12) כשהשמינה. (13) משום ששבח זה בא מאליו. המדובר כשהשוכר נותן מזונותיה, ואין היתומים נושאים בעול הוצאה שהיא. בברייתא (שם קכד.) נחלקו רבי ורבנן בשבח הבא מאליו לאחר מיתת המוריש, רבי אומר: בכור נוטל פי שניים וחכמים אומרים אינו נוטל. ובגמרא מבאר רב פפא, שמשבח הבא מאליו ולא נשתנה שמו של הנכס, כגון דקל דק ונתעבה או שדה שהוצפה ואחר ירידת המים נשארה עליה שכבה של אדמה שמינה וזבל - גם חכמים מודים שנוטל פי שניים. ומשמיענו רבינו שגם מעוברת שילדה אין כאן שינוי (ראה סמ"ע חושן משפט סימן רעח סעיף קטן ו). ובקצות החושן שם סעיף קטן ג מוסר מקור לשיטת רבינו זו, בעבודה זרה מז. גבי בהמה מעוברת שנעשתה בה עבירה (נרבעה על ידי אדם) וילדה, שהוולד אסור להקריבו למזבח, משום שלא חל כל שינוי בגופו: "מעיקרא בהמה וגם עכשיו בהמה שמו, אלא שדלת של רחם אמו הייתה נעולה בפניו). והסתמך רבינו על מקור זה ופסק בפרק א מהלכות גניבה הלכה א, שגנב בהמה מעוברת וילדה - מחזיר הוולד לבעלים, משום שבוולד לא נשתנה כלום, שהרי במקום שיש שינוי פסק שם (הלכה י"ב) שהגנב קנה ואינו מחזיר. ומזה יצא לו (לבעל קצות החושן), שאם נתעברה הבהמה אחר מיתת המוריש - אינו נוטל פי שניים (ראה נתיבות המשפט שם). [הראב"ד משיג על רבינו, שהרי בגמרא שם אמרו, שברייתא זו רבי אמרה, וחכמים חולקים עליו, ולמה פסק כיחיד נגד רבים? ובמגיד משנה מבאר, שזה שאמרו: "זו דעת רבי" מופרך מדברי רב פפא הנ"ל במסקנא שם, שחכמים מודים שנוטל פי שניים כשאין שינוי בגוף הנכס. וסובר רבינו שבבהמה שילדה אין שינוי, כמבואר למעלה, שאם לא תאמר כן - נמצאים דברי רבינו בהלכה זו סותרים דבריו בהלכה ד: "שבחו מחמת עצמן, נוטל פי שניים". והסמ"ע (שם) קיבל סברה זו. נחלקו הפוסקים האחרונים בדין דמי השכירות. בסמ"ע שם כתב

עֲמָהֶן פְּשֻׁה בִּינִי, וְלֹא מָחָה בֵּהֶן מִשְׁנַעֲשֵׁה יָיִן - וְתָר
בְּשָׂאָר הַנֶּכְסִים⁴¹. הָא לְמָה זֶה דּוֹמָה? לְמִי שֶׁמָּחָה
בְּעֵנָבִים וְחָלַק עִמָּהֶם פְּשֻׁה בְּזִיתִים, שֶׁהָרִי וְתָר כָּפַל.
וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(33) שם. (34) שם. נחלקו אמוראים בזה, רב פפא אומר בשם רבא: אין לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, פירוש, הבכור זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זכה בו כלל, ולפיכך אינו יכול למכור, ורב פפי אומר בשם רבא, שבחלק בכורה זכה מייד עם מיתת אביו. ונפסקה הלכה שם כרב פפי. וחלקו עליו בתוספות שם עמוד ב דיבור המתחיל לא עשה. ודעתם, שחלק הפשיטות יכולים כל האחים למכור, וכן דעת הר"ן שם ונימק, שהרי אמרו (שם סב:) ששותף יכול למכור חלקו בנכסים משותפים, והסכימו לדעתם הטור והבית יוסף שם. ונראה שדעת רבינו כרשב"ם, שהרי כתב: בכור שמכר חלק בכורה וכו' ומשמע שחלק פשיטות אינו יכול למכור. [כתב הר"ף שם, יש רוצים ללמוד מכאן שבכור נוטל פי שניים במלווה ואף על פי שלא הגיע לידו, כמו שזכה בחלק בכורה טרם שהגיע לידו. ודחה דעתם ואומר, שיש הבדל מכריע בין שני אלה: מלווה אינו מוחזק ביד המוריש והתורה אמרה בכל אשר "יימצא" לו - וזה אינו מצוי, אבל חלק הבכורה היה מצוי בידו, ומכל המצוי בידו הוא מוריש לבכור פי שניים. וברור שרבינו קיבל סברתו, שהרי פסק שאינו נוטל במלווה ואף על פי כן יכול למכור חלק הבכורה לפני חלוקה]. (35) ולא עירער, כמו שיבואר בסמוך. (36) גמרא שם: אמר רב אסי בכור שנטל חלק כפשוט - ויתר. ופירש רב פפי שם, שוויתר על חלק בכורה שבכל הנכסים. (37) דין זה מסקנה ישירה הוא משיטתו שיש לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, ולפיכך יכול הוא לוותר עליו כשם שיכול למכור. ורב פפא שאמר בשם רבא שאין לו לפני חלוקה, חולק גם בדין זה ואומר, שאינו יכול לוותר אלא בחלק בכורה מהנכסים שחלקו. (38) שם. (39) שם. (40) משום שבענבים אלה מיחה כבר כשהיו מחוברים. (41) יין הוא נכס חדש שלא מיחה בו עדיין ומכיון שנטל בו חלק כפשוט ולא מיחה - גילה דעתו שהוא מוותר על הכל. רב אסי שם אמר: בכור שמיחה - מיחה. ומפרש רבה; בענבים ובצרום זיתים ומסקם, אבל דרכום לא. ופירש הר"י מיגאש על פי רבינו חננאל, שהמדובר בדין וויתור וקיבל רבינו פירוש. [הראב"ד כתב: "יש לנו דרך אחרת בכל זה". כנראה הוא קיבל פירושו של הרשב"ם, שרב אסי התכוון לשבח שהשביחו יתומים (ראה שם)].

ז. מִי שִׁיבֵם⁴² אֶשֶׁת אָחִיו - הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נֶכְסֵי אָחִיו
הַמְּחֻזָּקִים; וְכָל הָרְאוּיָיִן לְבֹא לְאַחַר מָכָאן - הָרִי
הוּא בֵּהֶן כָּכָל הָאֲחִים⁴³. שֶׁהָרִי בְּכוֹר קָרָא אוֹתוֹ⁴⁴
הַפְּתוּב⁴⁵, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה הַבְּכוֹר⁴⁶ אֲשֶׁר תֵּלַד יָקוּם עַל
שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וְכֵשֶׁם
שֶׁאִינוֹ נוֹטֵל מִמֶּנּוּ בְּרָאוּי כְּבִמְחֻזָּק, כֵּן אִינוֹ נוֹטֵל
בְּשִׁבְחָ⁴⁷ שֶׁשִּׁבְּחוּ נֶכְסִים אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו⁴⁸ מִשְׁעַת
מִיתָה עַד שְׁעַת חֲלָקָתוֹ עִם אָחִיו בְּנֶכְסֵי אָבִיו⁴⁹.

הלוואתו, שאינו קונה המשכון (ראה בבא מציעא פב.) נוטל, וביאר בפרישה שם טעמו של דבר: מדרשתו של רב יצחק (פסחים לא:) שקונה משכון שלא בשעת הלוואה למדנו עד כמה גדול כוחו של שעבוד, ולפיכך אפילו בשעת הלוואה מועיל המשכון שהמלווה יהא נידון כגבוי וכמצוי, וכפל דברי עצמו בקיצור בסמ"ע שם סעיף קטן כ. ובדומה לזה כתבו התוספות בפסחים שם דיבור המתחיל מדרב יצחק גבי בל יראה ובל ימצא. וכן בגיטין לו: דיבור המתחיל שאני גבי שמיטת כספים. וכל זה במטלטלין, אבל בקרקע הממושכן אמרו רב פפא ורב הונא בן רב יהושע (בבא מציעא סז.) "האי משכנתא באתרא דמסלקי ... ואין הבכור נוטל בה פי שניים ובאתרא דלא מסלקי ... ובכור נוטל פי שניים". פירוש, ישנם מקומות שממשכנים קרקע, בתנאי, שהמלווה יאכל פירותיו מספר שנים קצוב, ולאחר כך יחזיר הקרקע לבעלים ללא כל תשלום (משכנתא דסורא) או ינכה סכום קצוב לכל זמן קצוב, והלווה משאיר לעצמו זכות לשלם למלווה - לפני גמר התקופה הקצובה מראש - את מותר החוב המגיע לו אחר ניכוי דמי השנים שאכל ולסלקו מן הקרקע (זה נקרא "באתרא דמסלקי") ויש מקומות שאין ללווה זכות זו, אלא הקרקע נשאר ביד המלווה עד סוף הזמן הקצוב (באתרא דלא מסלקי). ומלמדנו רב פפא ורב הונא, שבמקומות המסלקים אין הבכור של המלווה נוטל פי שניים באותו מלווה, ואף על פי שיש קרקע ממושכנת בידי היתומים. וטעמו של דבר: לא היה לאביהם כל זכות בגוף המשכון אלא שעבוד בלבד, אבל במקום שאין מסלקים - הקרקע קנוי לו לזמן. והר"י מיגאש (הובא בטור חושן משפט סימן רעח) מבאר, שאפילו במקומות שאין מסלקים - נוטל רק כשמת אביו לפני זמן פירעון, שאז הקרקע היה קנוי לו, אבל כשהגיע זמן פירעון בחיי אביהם אינו נוטל, משום שפקעה זכותו בגוף המשכון. ורבינו כאן לא העיר כלום בדיני משכון לעניין בכור, אולם בהלכות מלווה פרק ז הלכה ד כתב, שאין הבכור נוטל במקום שאין מסלקים. (30) בבא בתרא שם קכו. (31) ברי"ף שם כתב כל השיקול הזה לכאן ולכאן ופסק להלכה: חולקים. ופסק רבינו כמותו, כדרכו. (32) שם אמרו: "במלוה שעימו פלגיו". פירוש, במלווה שקיבל הבכור מהאב יחלוקו, ובתוספות שם דיבור המתחיל ובמלווה הסבירו, שדין זה הוא תקנת חכמים מיוחדת, אבל בכל מקום אחר נפסקה הלכה שממון המוטל בספק - המוציא מחבירו עליו הראייה.

1. בְּכוֹר³³ שֶׁמָּכַר חֶלֶק בְּכוֹרָה קָדֵם חֲלָקָה³⁴ - מִמָּכְרוֹ
2. קָדֵם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לְבְּכוֹר חֶלֶק בְּכוֹרָה קָדֵם חֲלָקָה.
3. לְפִיכָּה, אִם חֶלֶק עִם אָחִיו קָדֵם בְּמִקְצַת נֶכְסִים, בֵּין
4. בְּקָרְקַע בֵּין בְּמִטְלָטְלִין, וְנוֹטֵל חֶלֶק כְּפֶשׁוּט³⁵ - וְתָר
5. כָּכָל הַנֶּכְסִים³⁶, אִינוֹ נוֹטֵל בְּשָׂאָרֵן אֲלֵא כְּפֶשׁוּט³⁷.
6. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֵׁלָא מָחָה; אֲבָל אִם מָחָה³⁸
7. בְּאָחִיו וְאִמֵּר בְּפִנֵּי שְׁנֵים: עֲנָבִים אֵלּוּ שְׂאֵנִי חוֹלָק
8. עִם אָחִי בְּשֻׁה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁמְחַלְתִּי בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה -
9. הָרִי זֶה מְחָאָה, וְלֹא וְתָר בְּשָׂאָר נֶכְסִים. וְאֶפְלוּ מָחָה
10. בְּעֵנָבִים³⁹ בְּשֶׁהֶן מְחָבְרִים, וּבְצָרוֹם וְחֲלָקוֹם בְּשֻׁה -
11. לֹא וְתָר בְּשָׂאָר נֶכְסִים⁴⁰. אֲבָל אִם דְּרָכֹם, וְחָלַק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 וְאֶפְלוּ הַשְּׂבִיחוּ נְכָסִים אַחֵר שְׂיִבְּם⁵⁰ וְקָדָם שְׂיִחְלְקוּ
2 - הָרִי הוּא בְּשִׁבְחָה פְּאָחֵד מִן הָאֲחִינ⁵¹. אָף עַל פִּי
3 שְׁנוּטֵל מִן הַנְּכָסִים אֱלוֹ שְׁנֵי חֻלְקִים, חֻלְקוֹ וְחֻלְקָה
4 אֲחִיו שְׂיִבְּם אֲשֶׁתּוֹ, הוֹאִיל וְמַת הָאֵב בְּחֵי קָלָן.

- 12 מְלוֹג⁵⁹ וְחָצִי נְכָסִי צֶאֱן פְּרִזְל⁶⁰, וְיִוְרְשִׁי הַבְּעַל יוֹרְשִׁין
13 פְּתֻבָּה⁶¹ עִם חָצִי נְכָסִי צֶאֱן פְּרִזְל. וְיִוְרְשִׁי הַבְּעַל
14 חֵיבִין בְּקִבּוּרָתָהּ, הוֹאִיל וְהֵן יִירְשׁוּ פְּתֻבָּהּ, כְּמוֹ
15 שְׂבָאֲרָנוּ בְּמִקּוֹמוֹ⁶².

57) אלמנת האב שמת בלי בנים נקראת "שומרת יבם" מפני שהיא שומרת (מחכה) ליבם שיבוא וישיאנה. (58) מן התורה אין היבם קונה את יבמתו לאשה אלא בביאה, וחכמים תיקנו לה גם קידושי כסף או שטר ונקראים "מאמר", משום שביאה קונה ביבמה בלי כל אמירה, ובכסף או שטר צריך שיאמר הרי את מקודשת וכו' (תוספות יום טוב יבמות פרק ב משנה א). (59) הנכסים שבעלה המת לא קיבל עליו אחריותם, ותיקנו חכמים, שהבעל אוכל פירותיהם - וגופם נשאר ברשות האשה ומשום שמאמר אינו קניין גמור ביבמה - אין היבם יורש אותה. (60) הנכסים ששמו אותם בכתובתה והבעל קיבל עליו אחריותם; אם פיתחו - נושא הוא בהפסד, ואם השביחו - השבח שלו. (61) מאתיים של בתולה ומנה של אלמנה וגרושה שהבעל מחוייב לתת לה עם התוספת שכתב לה מרצונו הטוב. (62) בהלכות אישות פרק י"ב הלכה ד. נתבאר שם שהטילו חכמים על הבעל הוצאת קבורת אשתו תחת זכותו לרשת כתובתה.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) מבאר דין אמר זה בני או זה אחי, או אמר זה בני וחזר ואמר זה עבדי, ושאין קורין עבדים ושפחות אבא פלוני או אמא פלונית, ודין מי שיש לו בן משפחה ונכרית לעניין ירושה, ודין שיוורשים בחזקה אף על פי שאין שם עדי ייחוס, ודין אומר זה אחי שאינו נאמן לגבי אחיו הידועים ויטול עימו בחלקו.

- 16 א. האומר²: זֶה בְּנִי, או זֶה אֲחִי³, או זֶה אֲחִי אֲבִי⁴,
17 או שָׂאֵר הַיּוֹרְשִׁין אוֹתוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה בְּאֲנָשִׁים
18 שְׂאִינָן מְחֻזְקִין שֶׁהֵן קְרוֹבָיו - הָרִי זֶה נֶאֱמָן,
19 וְיִירְשֻׁנִּי⁵. בֵּין שְׂאֵמֶר כְּשֶׁהוּא פְּרִיא בֵּין שְׂאֵמֶר
20 כְּשֶׁהוּא שָׂכִיב מֵרַע⁶. אֶפְלוּ נִשְׁתַּתֵּק וְכָתֵב בְּכָתֵב יָדוֹ
21 שֶׁהָאֵל יוֹרְשׁוֹ - בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שְׂבּוּדֵקִין לְגִטְיָן⁷.

(2) משנה בבא-בתרא קלד. (3) מדובר כשאין לו בנים, והוא אומר שזה אחיו ויורש נכסיו. (4) כשאין לו בנים ולא אחים. (5) שם שנינו: "זה אחי - אינו נאמן", והכוונה לענין ירושת אביו, ויש לו עוד אחים שאינם מודים שזה אחיהם, אבל בירושת נכסי עצמו נאמן, משום שיכול לתת לו נכסיו במתנה. כך מתבאר שם מתוך סוגיית הגמרא. ברשב"ם שם כתב, שנאמר ב'מיגר' שיכול לתת לו במתנה. ומזה הסיק, שבנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, ואז אין לו אפשרות לתת אותם במתנה (והמתנה שזיכה לו כשהיה בריא אינה מועילה לנכסים אלה, משום שלא היו אז ברשותו) אינו נאמן לומר זה בני, משום שזכות ההכרה שנלמדה מזה שכתבה תורה "יכיר" - נוגעת רק לחלק בכורה. וכדבריו כתבו גם ה'תוספות' שם ד"ה ליורשו. ונראה שדעת רבינו אינה כן, שהרי כתב "בין שכיב מרע", וברור שהכוונה כשאין לו אפשרות ליתן במתנה, שאם לא

42) התורה מצווה על אחיו של המת בלי בנים לישא את אלמנתו (דברים כה, ה), ונישואין אלה נקראים "יבום". ביבמות כד. פירשו מה שאמרה תורה (שם, ו) "יקום על שם אחיו המת" הכוונה לנחלה, שהמייבם יורש את כל נכסי המת ואין לשאר אחיו בהם כלום. (43) שם כד: (44) את המייבם. (45) ולפיכך, דינו כבכור שאינו נוטל אלא במוחזק. (46) בגמרא שם, דרשו: "והיה הבכור" - מכאן שמצווה בגדול לייבם, פירוש, הגדול שבאחים צריך לייבם (דרשה זו מוציאה כתוב זה מפשוטו, וכולו נדרש לדינים שונים). (47) משנה בכורות נב. (48) כדין בכור לאביו (ראה למעלה הלכה ד). (49) המייבם יורש כל חלק אחיו המת בנכסי האב, שמת לפני מיתת האב. במשנתנו כתוב סתם: "אין נוטלין בשבח" ומפרש רבינו שהמדובר בנכסי האב שמת לפני מיתת בנו, ובניו לא הספיקו לחלק הירושה עד שמת הבן. ופירושו מוכרח, שהרי נכסי האב המת כולם שלו ואין כאן בעייה של השבח. [במגיד משנה כתב בשם הרמב"ן והרשב"א, שאם מת הבן בחי האב אין המייבם נוטל חלק אחיו המת בנכסי האב, משום שלא זכה בהם האח והרי הם ראויים ולא מוחזקים והוסיף שגם דעת רבינו כן. ונראה שדייק זאת מסיומה של הלכה זו: "הואיל ומת האב בחי כולם"]. (50) וזכה בנכסיו. (51) מחלוקת אביו ורבא שם ופסק כרבא שהלכה כמותו נגד אביו בכל מקום, חוץ לשש הלכות, וזו אינה מהן. וטעמו: כל דיני ירושת המייבם בנכסי האח כדיני בכור בנכסי אביו (ראה למעלה הלכה ד).

- 5 ח. כָּכֵר בְּאֲרָנוּ בְּהִלְכּוֹת שְׂכָנִים⁵², שֶׁהַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁנֵי
6 חֻלְקִים שְׁלוֹ פְּאָחֵד בְּמִצְרָי⁵³ אֲחֵד⁵⁴. אֶכָּל הַיִּבְּם⁵⁵
7 שְׂחָלֵק עִם אֲחִיו בְּנְכָסִי אֲבִיו - נוֹטֵל חֻלְקוֹ וְחֻלְקָה
8 אֲחִיו בְּגוֹרֵל⁵⁶; וְאֵם עֲלֶה גוֹרְלוֹ בְּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת -
9 נוֹטֵל בְּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת.

(52) פרק י"ב הלכה ב. (53) בגבול. (54) ואף על פי שיש שם סוגי קרקעות שונים, טובים ורעים, ואין אפשרות לתת לו שני חלקים ביחד, אלא אם כן יקבל הוא רק שדה טובה ואחיו רעה - נוטל הבכור במקום אחד, ושמים שווין ומשלם לאחיו דמים לפי חשבון. והטעם: שני החלקים שהבכור מקבל נידונים כחלק אחד מוגדל. ובשאר שותפים או אחים שבאו לחלוק למדנו שם, שאם חלק אחד טוב וחלק אחד רע - נוטלים בגורל. (55) בבא בתרא יב: (56) ובזה אין דינו כבכור, כדרשתו של רבא שם: כתוב בתורה: "והיה הבכור" - הווייתו כבכור ואין חלוקתו כבכור. רש"י שם מנמק: שני החלקים שהיבם מקבל באים משני מורישים, חלק אחד מירושת אביו והשני מירושת אחיו.

- 10 ז. שוֹמֶרֶת יָבָם⁵⁷ שְׂמֵתָהּ, אֶפְלוּ עֲשֶׂה בָּהּ אֲחֵד מִן
11 הָאֲחִים מֵאֲמָר⁵⁸ - מְשַׁפַּחַת בֵּית אֲבִיהָ יוֹרְשִׁין בְּנְכָסִי

ה. העבדים¹⁷ והשפחות - אין קורין להן: אבא¹⁸
 פלוני¹⁸ ואמא פלונית; שלא יבוא מן הדבר תקלה,¹⁹
 ונמצא זה הבין¹⁹ נפגם²⁰. לפיכך, אם היו העבדים²⁰
 והשפחות חשובין ביותר, ויש להן קול, וכל הקהל²¹
 מפירין אותן ואת בני ועבדי אדוניהן, כגון עבדי²²
 הנשיא - הרי אלו מתר לקרות להן אבא ואמא²¹.

(17) ברייתא, ברכות טז: (18) המלים "אבא" או "אמא"
 היו משתמשים כתואר לפני שם העצם. כשם שאומרים היום
 "מר" או "גברת". (19) שקרא לעבד "אבא".
 (20) ביחוסו, שהשומעים יחשבו שהוא בנו של העבד.
 (21) בהמשך הברייתא שם: "ושל רבן גמליאל היו קורים"
 וכו'. ופירשו בגמרא: "משום דחשיבי".

ו. מי שהיתה²² לו שפחה והוליד ממנה בן והיה²⁴
 נוהג בו מנהג בנים²³, או שאמר: בני הוא²⁵
 ומשחררתה היא אמו, אם תלמיד חכם הוא או אדם²⁶
 פשוט שהוא פדוק בדקדוקי מצות - הרי זה יירשנו²⁴.
 ואף על פי כן אינו נושא בת ישראל עד שביא²⁸
 ראיה שגשגהרה אמו ואחר כך ילדה, שהרי²⁹
 החזקה שפחה בפנינו. ואם משאר הדיוטות הוא,³⁰
 ואין צריך לומר אם היה מן המפקירין עצמן לכך³¹
 - הרי זה בחזקת עבד לכל דבר, ואחיו מאביו³²
 מוכרין אותו²⁶. ואם אין לאביו בן חוץ ממנו - אשת³³
 אביו מתנבמת. וזה הוא הדין שיראה לי שהוא³⁴
 הולך על עקרי הקבלה. ויש מי שלא חלק בין³⁵
 פשרים לשאר העם, אלא לענין שלא ימכרוהו אחיו³⁶
 בלבד. ויש מי שהורה, שאפילו ליורשו לא נחלק³⁷
 בישראל²⁷. ואין ראוי לסמוך על דבר זה²⁸.

(22) שנינו ביבמות כב. "מי. . . ובנו לכל דבר, חוץ ממי
 שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". ובגמרא שם כג. למדו
 מן התורה שאינם נידונים כבניו אלא כבניה. ובר"ף שם
 מביא בשם רב נטרונאי גאון, שהמדובר בשפחה של אחרים,
 אבל בשפחה שלו אנו סומכים על החזקה: שאין אדם עושה
 בעילתו בעילת זנות, ובוודאי שיחררה לפני שבא עליה.
 וגאון אחר מפקפק בדבר, ופסק הרי"ף להלכה: שלענין
 איסורים הולכים לחומרא, שמא הבן או הבת כשרים, ושמא
 הם עבדים. ולענין ירושה, אין מוציאים מיד היורשים שהם
 ווראים. אולם רבינו בפ"ט מהלכות עבדים ה"א כתב
 בפירוש: "ישראל שבא על שפחה כנענית, אף-על-פי שהיא
 שפחתו - הרי זה הולד כנעני לכל דבר". ומבאר במגיד-
 משנה שהסתמך על המכילתא משפטים פרשה ב, שדרש
 רבי נתן מן הכתוב (שמות כא, ד), "וילדה לו": "להביא את
 הרב (האדון) שבא על שפחתו, שילדיה עבדים" (הדרשה
 מסתמכת על תחילתו של הכתוב: "אם אדוני יתן לו אשה",
 וממשיך "וילדה לו"). ומלשון "לכל דבר", אפשר לדיין
 שגם לענין ירושה דינו כעבד, שהרי בגמרא שם: פירשו מה
 ששנינו "לכל דבר" גבי ממזר הכוונה ליורשו. וזה בהתאם
 לשיטתו בפ"י מהלכות גירושין הי"ט, שלא אמרו "חזקה
 אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", אלא באשתו שגירשה

כן, מה בין חולה לבריא. וב"טור' חושן-משפט סי' רעט,
 כתב בפירוש "אפילו כשהוא גוסס". וה'בית יוסף' שם
 מעיר, שגם דעת רבינו כן. ולא ביארו טעמו של דבר בשאר
 קרובים, חוץ מבבן שנאמר בו "יכיר", לדעת האומרים
 שכולל גם בן פשוט. [בלחם-משנה כאן שאל למה נאמן
 בנכסים שיפלו לו לאחר הצהרתו זו. והשאר בצ"ע.
 וב'קצות החושן' שם סק"ג מיישב, שנאמן ב'מיגר' שיכול
 לשעבד עצמו בסכום גדול. והסכים לו ה'נתיבות' שם ס"ק
 ב]. (6) שוכב חולה ונוטה למות. (7) נתבאר למעלה פ"ב
 הט"ו.

ב. היינו מחזקין בזה שהוא אחיו או בן דודו,
 ואמר: אינו אחי ואינו בן דודי - אינו נאמן. אבל¹
 נאמן הוא על מי שהחזק שהוא בנו לומר: אינו²
 בןי³, ולא יירשנו. ויראה לי: שאפילו היו לבן בנים,
 אף על פי שאינו נאמן עליו לומר אינו בןי לענין⁴
 יחוס⁵, ואין מחזיקין אותו ממזר על פיו¹⁰, נאמן⁶
 הוא לענין ירשה, ולא יירשנו.

(8) כרבי יהודה, שם קכז: שהתורה האמינה את האב לומר:
 זה בני או אין זה בני (ראה למעלה שם הי"ד). ומלמדנו
 רבינו, שלא האמינתו תורה אלא לגבי בן, אבל לא לגבי
 קרובים אחרים. (9) לפסול אותו לישא בת ישראל.
 (10) ביבמות מז. מסופר מעשה בגר לפני רבי יהודה, ואמר
 שנתגיר שלא בבית-דין, ואמר לו רבי יהודה: "נאמן אתה
 לפסול את בניך, ואי אתה נאמן לפסול את בני בניך" (לפי
 גירסת רבינא). וב'תוספות' שם ד"ה ואין, פירשו: נאמן אתה
 לפסול בניך כשאין לבניך בנים, אבל כשיש להם בנים - אין
 אתה נאמן אפילו לפסול את הבנים, משום שאין הדבר
 מתקבל על הדעת שבניו יהיו פסולים, ובני בניו הפסולים -
 יהיו כשרים. וכדבריהם משמע מלשון רבינו כאן: "שאינו
 נאמן עליו לומר איני בני". וכן משמע מלשוננו בפט"ו
 מהלכות איסורי ביאה הט"ו.

ג. האומר¹¹: זה בני, וחזר ואמר: עבדי הוא - אינו⁸
 נאמן¹². אמר: עבדי, וחזר ואמר: בני, אף על פי⁹
 שהוא משמשו פעבד - נאמן; שזה שאמר עבדי -
 פלומר, שהוא לי פעבד. ואם היו קורין לו: עבד בן¹¹
 מאה זוז, וכיוצא בדברים אלו שאין אומרים אותן¹²
 ביחוד אלא לעבדים - הרי זה אינו נאמן¹³.

(11) מימרא של רבי יוחנן, ב"ב קכז: (12) התורה האמינתו
 לומר זה בני, וכיון שהגיד - אינו חוזר ומגיד אחרת.
 (13) כפירושו של רב נחמן בר יצחק, שם.

ד. היה¹⁴ עובר על בית המכס¹⁵, ואמר: בני הוא זה,
 וחזר אחר כך ואמר: עבדי - נאמן; שלא אמר בני¹⁵
 אלא להכריח מן המכס. אמר בבית המכס: עבדי¹⁶
 הוא, וחזר ואמר: בני הוא - אינו נאמן¹⁷.

(14) שם. (15) הגובה מכס מעבדים. (16) מכיון ששילם
 מכס של עבד, אין הדבר מתקבל על הדעת כלל ששיקר
 וגרם הפסד לעצמו.

21 הדין בכל היורשין שידור מקצתן ביורשין אחרים
22 שלא ידור מקצתן.

(32) משנה, שם קלד. (33) אינו מכחיש בהחלט. (34) משום שהוחזקו שני בנים בלבד, והוא אומר ללוי: הבא ראיה שאתה אחי - ותיטול. (35) כפי המגיע לו לפי טענתו. (36) במשנה, שם: "ונוטל עמו בחלקו", פירוש: לוי נוטל חלק שליש מחלקו של ראובן, שהרי ראובן עצמו הודה שמגיע לו שליש הנכסים בלבד, ולפיכך נותן ללוי שתות ונשארו לו שתי שתיות. בדין זה, אין הבדל בין אמר שמעון איני יודע ובין שהוא מכחיש. (37) בלי בנים. (38) ואין שמעון יורש כלום, שבין אם לוי אח ובין אינו אח - אין מגיע לו יותר מחצי, וכבר נטל חלקו. (39) דין זה נאמר כשאמר שמעון "איני יודע" אם זה אחי. ובסוף ההלכה יתבאר מה דינם כשהכחיש ואמר אין זה אחי. (40) בעיא של רבא שם, ונשארה בתיקו. (41) מבלי השקעות הוצאות על-ידי לוי. (42) גמרא שם: "בשבח המגיע לכתפים לא תיבעי לך, דכי נכסים שנפלו לו ממקום אחר דמי". (43) דינם כגוף הקרקע (על-פי גירסת הרי"ף והר"י מיגש, בגמרא שם). ואף-על-פי שהבעיא נשארה בתיקו - אין לשמעון כלום, משום שראובן הוא יורש ודאי ושמעון ספק, ונפסקה הלכה (ראה לקמן פ"ה ה"א) שכל מקום שיש יורש ודאי ויורש ספק - אין לספק כלום. (44) אפילו מנכסים שנפלו לו אחר-כך, שהרי הוא טען: אין זה אחי (גמרא שם קלה).

פרק חמישי

(1) מבאר דין כלל ביורשים אחד וודאי ואחד ספק, ודין ספק ובני יכס שבאו לחלוק בירושה, ודין יורשים מספק כגון נפל הבית עליו ועל אשתו, עליו ועל אמו, עליו ועל בן בתו או עליו ועל אביו, ואין יודעים מי מת קודם.

23 א. זה הפלל² ביורשין³: כל שני יורשין שאחד מהן
24 יורש ודאי והשני ספק - אין לספק כלום⁴. ואם היו
25 שניהם ספק, שמא זהו היורש או שמא זה היורש
26 - חולקין בשוה. לפיכך, מי שמת והניח בן
27 וטמטום⁵ או אנדרוגינוס⁶ - הרי הבן יורש את
28 הפל⁷; שהטמטום והאנדרוגינוס ספק⁸. הניח בנות
29 וטמטום ואנדרוגינוס - יורשות בשוה⁹, והרי הוא
30 באחת מן הבנות.

(2) כל זה נלמד מפרטי הדינים ומקוריהם שיבוארו לקמן. (3) ואין ללמוד ממנו לענינים אחרים. (4) ולא אמרו בזה: ממון המוטל בספק - חולקים. (5) אביו המין נמצאים בתוך הגוף, ואין להכיר אם הוא זכר או נקבה. (6) שיש לו אביו הזכרות והנקבות (ביוונית "אנדר" - גבר, "גיני" - נקבה). (7) נחבאר למעלה פ"א ה"ב שאין הבת יורשת כלום כשיש בן. (8) בביריתא יבמות פג. "אמר רבי יוסי: אנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה". ובגמרא (שם פב:) למדו מן המשנה, שלדעת חכמים: אנדרוגינוס ספק הוא, ופסק רבינו כמותם. [בתוספות] שם פג. כתבו, שגם לדברי רבי יוסי ספק הוא, שספק היה לחכמים אם בריה משונה זו נידונית כזכר או

(ראה שם ה"ד). ובא רבינו כאן וביאר מה שסתם שם, וחילק גם כן בין שפחתו לשפחה של אחרים, וצמצם את ההבדל לירושה בלבד, והוסיף עוד הסתייגות כמו שיבואר בסמוך. (23) כדרך שכן אדם מחבב בניו הכשרים ודואג לצרכיהם. (24) במגיד-משנה מבאר: בכל ענינים אחרים, אנו מעמידים חזקת שיפחות של זו נגד חזקת כשרות של אדונה, ונמצא שאין כאן חזקה כלל. אולם לענין ירושה אנו סומכים על ה'מיגר', שיכול הוא לתת לבנו זה במתנה אפילו כל נכסיו. וטעמו של ההבדל בין תלמיד-חכם או אדם כשר להדיוט הוא, שתלמיד-חכם מבחין בין חומרת איסור ביאת שפחה לביאת משוחררת פנויה, ומשום כך חזקה ששיחררה, ההדיוט אינו מבחין בזה - ולמה ישיחררה, ולכן נשארה בתוקפה חזקת שיפחות, ו'מיגר' שאמרנו - אין כוחה יפה נגד החזקה (ראה לחם-משנה. אגב מתעוררת גם השאלה: מה דינם של הנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס? ראה למעלה ה"א הערה ד). (25) שהם יורשי אביו. (26) רשאים למוכרו, כמו כל העבדים שנפלו להם בירושה. (27) בין תלמיד-חכם להדיוט. (28) השווה הלכות גירושין שם ה"ט.

1 ז. כל היורשין²⁹ יורשין בחזקה. כיצד? עדים
2 שהעידו: שזה מחזק לנו שהוא בנו של פלוני או
3 אחיו, אף על פי שאינן עדי יחוס³⁰ ולא ידעו אמתת
4 היתחסין - הרי אלו יורשין בעדות זו³¹.

(29) קידושין פ. (30) אינני יודע לפרש דבר זה במעידים שזה בנו או אחיו. ונראה שפסקא זו נמשכת לשאר יורשים, והכוונה: אפילו אינם יודעים למסור בדיוק דרגת הקירבה. ראה ההערה הבאה. (31) ואפילו מעידים סתם: אנו יודעים שפלוגי הוא קרוב הראוי לירש את המת, ואינם מעידים שאין אחרים קרובים יותר וקודמים לו בירושה ('בית חדש' חו"מ סי' רפד על-פי המעשה ברב אידי בר אבין שהובא בבבא-בבא לג.).

5 ח. יעקב³² שמת והניח ראובן ושמעון, ולא החזק
6 לו בן אלא שניהם, תפס ראובן לוי מן השוק ואמר:
7 גם זה אחינו הוא, ושמעון אומר: איני יודע³³ - הרי
8 שמעון נוטל חצי הממון³⁴, וראובן שליש³⁵, שהרי
9 הודה שהם שלשה אחין, ולוי נוטל שתות³⁶. מת
10 לוי³⁷ - יחזר השתות לראובן³⁸. נפלו ללוי נכסים
11 אחרים - יחלקו אותן ראובן ושמעון, שהרי ראובן
12 מודה לשמעון שלוי זה אחיהן³⁹. השבית⁴⁰ השתות
13 מאליה⁴¹, ואחר כך מת לוי: אם שבח מגיע לכתפים
14 הוא, כגון ענבים שהגיעו להפצר - הרי השבח הזה
15 פנכסים שנפלו לו מאחרים, ויחלקו בהן⁴²; ואם
16 עדין לא הגיעו להפצר - הרי הן של ראובן לבד⁴³.
17 אמר שמעון: אין לוי זה אחי, ונטל לוי בחלק
18 ראובן כמו שבארנו, ואחר כך מת לוי - לא יירש
19 שמעון ממנו כלום⁴⁴, אלא ראובן לבדו יירש
20 השתות עם שאר נכסים אחרים שהניח לוי. והוא

יותר מתשעה חדשים משנתאלמנה או נתגרשה. (22) כגון שנבעלה לבעלה השני שבעה חדשים לפני לידתו. חז"ל בקיאים היו בטבעי הריון ולידה, וידעו שהנולד בחודש השביעי להריון או לתשעה חדשים - הוא בן קיימא, והנולד לשמונה - נפל. (23) הספק בלי בנים והניח נכסים.

ד. יבמה²⁴ שלא שהתה שלשה חדשים ונתיבמה²⁵ בתוך שלשה חדשים, וילדה בן, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבועה לאחריו, זה הספק אומר: שמא בן המת אני ואירש את נכסי אבי בלן, ואין אתה ראוי ליבם אותה, שאין אמי בת יבום; והיבם אומר: שמא בני אתה, ואמך ראוי ליבם, ואין לך בנכסי אחי כלום; הואיל וגם זה היבם ספק שמא יבם הוא או אינו יבם - חולקין בשוה²⁶. וכן דין זה הספק עם בני היבם בנכסי המת²⁷ שנתיבמה אשתו: חולקין בשוה²⁸, הספק נוטל מחצה ובני היבם מחצה. מת היבם אחר שחלק עם זה הספק²⁹, ובאו בני היבם הראויים לירש אביהם, אף על פי שיש לזה הספק לומר: אם אחיכם אני, תנו לי חלק בירשה זו; ואם איני אחיכם, החזירו לי החצי שלקח אביכם - אין לזה הספק בנכסי אביהן עמהן כלום³⁰, ואין מוציא מידן.

(24) שם לו: (25) באיסור. (26) כדין כל ממון המוטל בספק ואין אחד מוחזק בו. (27) המדובר, כשמת היבם לפני שחולקו נכסי אחיו שמת בלי בנים, בינו ובין הספק, וטוען הספק אני בנו של הראשון ויורש את כל הנכסים, ובני היבם טוענים: אחינו אתה, ונחלק בינינו את הנכסים בשווה. (28) בגמרא שם אמרו: הכא, אידי ואידי ספק (גם זה וגם זה באים לרשת מספק), פירוש, אע"פ שהספק עצמו - הוא ודאי בנידון כאן, שהרי בין אם הוא בן הראשון ובין אם הוא בן השני, הרי הוא יורש - הוא נידון כספק, משום שאינו יודע מכוח מי הוא בא לירש - אין טענתו ודאית. ולפיכך אין אומרים כאן: אין ספק מוציא מידי ודאי (רש"י שם). ובבית שמואל' אבן-העזר סי' קסג ס"ק ז מנמק שיטתו של רבינו, שבני היבם עומדים במקום אביהם, ואם היה קיים היה נוטל מחצה והם יורשיו הוודאיים, והספק אינו ודאי יורשו של היבם. [ב"טור' אבן-העזר שם פסק: שהספק נוטל תחילה החלק שבני היבם מודים לו, והשאר חולקים בשווה]. (29) גמרא שם. (30) כרב אבא בשם רב, שם, שאמר: "קם דינא", פירוש: הדין שפסקו הדיינים לפני החלוקה - הוא קיים, ואין לערער אחר שחולקו נכסי המת, וכשמת היבם הרי זה בא בטענת ספק, ובני היבם הם ודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

ה. ספק והיבם³¹ שפאו לחלק בנכסי האב³² - הרי היבם יורש ודאי, וזה הספק: אם הוא בן המת - יש לו חצי הממון ולזה היבם חצי, ואם הוא בן היבם - אין לו כלום, לפיכך היבם יורש וידחה הספק³³. הניח היבם שני בנים ודאין³⁴, ואחר כך מת היבם³⁵, הרי הספק אומר: אני בן המת³⁶, ויש

כנקה, ואין לשלול שגם רבינו מפרש כך, ופסק כרבי יוסי, כמו שאמרו שם: אמרי בי רב, הלכה כרבי יוסי. ונראה שלזה התכוון במגיד-משנה באמרו: שדעת רבינו היא דאנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא (ראה לחס-משנה). (9) ב"טור' חו"מ סי' רפ כתב, שאם הניח טומטום ובת - נוטל הטומטום שלושה חלקים, והבת חלק אחד. ונימוקו מבואר: חצי הנכסים בוודאי הם שלו, בין אם הוא בן ובין אם הוא בת, ובחצי הנכסים הנשארים - ספק הוא בן ויורש הכול, וספק היא בת וכבר נטל יותר מחלקו, ולפיכך נוטל חצי נכסים אלה. ולא מצאתי נימוק מספיק לשיטת רבינו. [הטעם שכתב ה"בית יוסף' שם, מנמק רק למה טומטום נוטל בכלל חלק בירושה, ולא ירדתי לסוף דעתו כי הרי זה פשוט מאוד אחר שאמרנו שטומטום הוא ספק, ואדרבה, צריך להסביר למה אינו נוטל חצי הנכסים בתוספת חלק בין הבנות במחציתם השנית, כמו שהסביר ה"טור'].

ב. קבר בארנו בהלכות אישות¹⁰ דין הבנות עם הבנים במזונותיהן ובפרנסתן. ושם בארנו, שהמזונות¹¹ מתנאי כתובה¹². בזמן שהנכסים מרבין - אין לבנות אלא מזונותיהן, והבנים יירשו הכל, ויתפרנסו הבנות¹³ בעשור נכסים¹⁴ כדי שישארו בו לבעליהן; ובזמן שהנכסים מועטים¹⁵ - אין לבנים כלום, אלא הפל למזון הבנות. לפיכך, מי שמת¹⁶ והניח בנים ובנות וטמטום או אנדרוגינוס: בזמן שהנכסים מרבין - הבנים יירשין, ודוחין הטמטום אצל הבנות, ונזון פמותן¹⁷; ובזמן שהנכסים מועטים - הבנות דוחות את הטמטום אצל הבנים, ואומרות לו: זכר אתה, ואין לך עמנו מזונות.

(10) פי"ט מן הי"ז עד סוף הפרק. (11) מזונות הבנות לאחר מיתת אביהן עד שתתבגרנה או תינשאנה. (12) התנאים שנקבעו לזכויות האשה ובניה, כנוספות לכתובה העיקרית. (13) יוענק להן מנכסי הירושה. (14) אחד מעשרה. (15) ואינם מספיקים כדי מזונות הבנות. (16) משנה בבא-בטרא קמ: (17) כרבא, בגמרא שם, בניגוד לדעת אב"י, שפירש שגם הנקבות דוחות אותו ואומרות לו זכר אתה. [ל"טור' שם שיטה אחרת בכל דינים אלה. ראה שם].

ג. מי שלא שהתה¹⁸ אחר בעלה שלשה חדשים¹⁹ ונשאת²⁰, וילדה בן, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון²¹ או בן שבועה לאחריו²² - אין זה הבן יורש את אחד משניהם, מפני שהוא ספק. ואם מת הבן²³ - שניהן יירשין אותו, וחולקין בשוה, מפני ששניהם ספק, שמא זה אביו או זה אביו.

(18) משנה, יבמות ק: (19) הריון אינו ניכר עד שלושה חדשים מהתחלתו, ולפיכך תיקנו חכמים שאשה שנתאלמנה או נתגרשה - לא תינשא לאחר עד שיעברו שלושה חדשים ויתברר שאינה מעוברת. (20) באיסור, ואין אנו יודעים אם נתעברה לבעלה הראשון. (21) אם הבן הוא מבעלה הראשון, ונולד אחר תשעה חדשי הריון, כגון שלא עברו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבן, כגון אחיו מאביו ולא מאמו: האם מתה תחילה וירש הבן כל נכסיה, ואחר-כך מת הבן ואני יורשו; ויורשי האם, כגון אחיה מאביה, טוענים: הבן מת תחילה, ואנחנו היורשים היחידים, משום שאין בן יורש אמו בקבר, כדי להנחיל ליורשיו, כמבואר למעלה פ"א הי"ג. (52) כרבי עקיבא, שאמר: "הנכסים בחזקתן", כפי שביארו בגמרא רבי אילא ורבי זירא. (53) המלים "יורשים וודאים", מתפרשות כאן אחרת מכל מקום אחר. שם הכוונה, שבעלי הדינים עצמם הם וודאים באותו מעשה שעליו דנים, ואילו כאן הכוונה לשבט של האם שהוא מוחזק באותם נכסים ואין להוציאם ממנו מספק. וכן מפרש אב"י, בגמרא שם: "הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט". [וכל-שכן כשיש לה עוד בן מאיש אחר, והוא יורש ודאי מחצית הנכסים של אמו, ויורשי הבן - אחיו מאביו - תובעים את המחצית השניה, אמנם הרשב"ם שם מחלק בין יש לה בן אחר או לא, אבל המדובר שם לדעת תנא-קמא במשנתנו שאמר: יחלוקו, וגם בזה חולקין עליו ב'תוספות' שם ד"ה יחלוקו. וכן כתב ה'טור' חו"מ סי' רפ: לא-שנא אם היה לה עוד בן מאיש אחר, לא-שנא אין לה]. והנה דוגמא להבהרת הענין: רחל נתאלמנה מיעקב, ונפל הבית עליה ועל בנה יחידה יוסף, וטוען ראובן בן יעקב מלאה: רחל מתה תחילה וירשה יוסף, וכשמת יוסף הרי אני - אחיו מאביו - יורשו, ולכן אחי רחל טוען: יוסף מת תחילה, ואני אחיה בן בתואל יורשה, ואין לבני לאה כל זכות ירשה. דוגמא זו מכוונת למקרה שאין לרחל בנים אחרים. וכשיש לה עוד בן בנימין מאיש אחר (לא מיעקב) - טוען בנימין: כולה שלי שירשתי מאמי, משום שבנה יוסף מת תחילה. וראובן טוען: רחל מתה תחילה, וירש בנימין מחצית ויוסף מחצית, וכשאחי יוסף מת, הרי אני - אחיו מאביו - יורשו ולא בנימין. [אפשר לפרש דברי רבינו, שהמדובר כשיש לרחל עוד בן מאיש אחר, שגם יורשי הבן מודים שהוא יורש מחצית, ולפיכך הוא נקרא ודאי, כמו ספק ויבם בנכסי האב (ראה למעלה ה"ח). אבל כשאין לה בן אחר - הרי זה ספק וספק - ויחלוקו. אולם זה מנוגד לדברי אב"י שם, שאין חולק עליו. וצ"ג].

ז. נפל הבית⁵⁴ עליו ועל בן בתו: אם האב מת תחילה²⁴ - בן בתו יירשנו, ונמצאו הנכסים של יורשי הבן;²⁵ ואם בן בתו מת תחילה - אין הבן יורש את אמו²⁶ בקבר, כמו שבארנו⁵⁵, ונמצאו הנכסים של יורשי האב. לפיכך יחלוקו⁵⁶ יורשי האב עם יורשי בן הבת. וכן אם [נשבה] האב⁵⁷ ומת בן בתו במקדינה⁵⁸, או שנשבה הבן⁵⁹ ומת אבי אמו במקדינה - יחלקו יורשי האב עם יורשי בן הבת.³¹

(54) ברייתא שם קנט: "אב שנשבה ומת, ובן בתו במדינה וכו'". ומביאה רבינו בסוף הלכה זו. ומשווה רבינו דין נפל הבית לדין נשבה, שאין כל טעם לחלק ביניהם. (55) למעלה פ"א הי"ג. (56) הרשב"א בתשובה, מובא במגיד-משנה כאן מקשה: מכיון שרבינו פסק בהלכה הקודמת, בנפל הבית עליו ועל אמו, שהנכסים בחזקת יורשי האם, היינו חזקת השבט, למה פסק כאן יחלוקו ומוציאם

לי מחצה³⁷ ולשניכם מחצה; והשנים אומרים: אתה אחינו, ובן היבם אתה, ואין לך אלא שליש בנכסי הזקן; החצי שמודה להם בו - נוטלין, והשליש שמודין הן לו - נוטל, והשתות הנשאר - חולקים אותו בשוה³⁸, הוא נוטל חציו ושניהם חציו. מת הספק³⁹, הרי היבם אומר: שמה בני הוא ואני אירשנו, ואבי היבם אומר: שמה בן בני המת הוא ואני אירשנו⁴⁰ - חולקין בשוה⁴¹. (מת היבם⁴², הספק אומר: בנו אני ואירשנו, ואבי היבם אומר: שמה בן בני האחר אתה, וזה אחי אביך הוא ואני אירשנו - חולקין בשוה).

(31) שם לח. (32) אביו של היבם. (33) ואפילו אם מת היבם אחר-כך, וטוען הספק: אם אני בנו של הראשון - תנו לי מחצית נכסי הזקן, ואם אני אחיכם - תנו לי חלק שוה בכל נכסי אביכם - אינו נוטל כלום, משום: "קם דינא", וזכה היבם בנכסי הזקן, ובניו יורשים אותו כלמעלה סוף ה"ד (מגיד-משנה). (34) שם. (35) צ"ל אבי היבם, וכן הוא בכת"י תימן. (36) אחי אביכם. (37) בנכסי הזקן. (38) מובן שהוא-הדין כשהניח שלושה בנים ויותר. (39) והיבם ואביו קיימים. (40) נתבאר למעלה פ"א ה"ב, שהאב קודם לאחים בירושת הבן. (41) משום ששניהם טוענים טענת ספק. (42) ולא הניח בנים. בספרים שהיו בידי בעל מגיד-משנה אין פיסקא זו כלל. אבל הדין נכון, ונאמר בגמרא שם.

ו. מי שנפל⁴³ הבית עליו ועל אשתו, ואין ידוע אם האשה מתה תחילה⁴⁴, ונמצאו יורשי הבעל יורשין כל נכסיה, או הבעל מת תחילה, ונמצאו יורשי האשה⁴⁵ יורשין כל נכסיה - פיצד דינם? מעמידין נכסי מלוג בחזקת יורשי האשה; והכתבה, עקר⁴⁶ והתוספת⁴⁷ - בחזקת יורשי הבעל⁴⁸; וחולקין בנכסי צאן ברזל⁴⁹, יורשי האשה נוטלין חצין ויורשי הבעל חצין. אבל אם נפל⁵⁰ הבית עליו ועל אמו⁵¹ - מעמידין נכסי האם בחזקת יורשי האם⁵², שהם יורשין ודאין⁵³; אבל יורשי הבן - ספק הם, שאם מת הבן תחילה - אין לאחיו מאביו בנכסי אמן כלום, כמו שבארנו.

(43) משנה בבא-בטרא קנח. (44) וירש בעלה נכסיה, כמבואר למעלה פ"א ה"ח. (45) משום שגוף נכסים אלה נמצאו ברשותה, והבעל זכה רק בפירותיהם בלבד. כבית-הלל במשנתנו שאמרו: "נכסים הנכנסים ויוצאים עמה - בחזקת יורשי האב", פירוש: יורשי אביה. (46) מאתים דינר לבתולה, ומנה לאלמנה ולגרשה. (47) שהוסיף לה בעלה מרצונו. (48) משום שבחיי הבעל לא מגיע לה כלום, הרי הכסף הכתוב בכתובתה בחזקתו, ויורשיו נכנסים במקומו (רש"י שם). (49) כפירושו של בר קפרא לדברי בית-הלל במשנתנו שם (ראה למעלה ס"ג ה"ט) בדין שומרת יבם שמתה. (50) משנה וגמרא, שם. (51) אלמנה או גרושה, שאם היא נשואה - בעלה יורשה. וטוענים יורשי

יום ד' ח' מרחשון ה'תשע"ו

פרק עשירי

(1) מבאר שאין אדם יכול להוריש מי שאינו ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מן היורש.

א. אין אדם² יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו, ולא לעקור³ הירושה מן היורש, אף על פי שזה ממון הוא⁴. לפי שנאמר בפירוש נחלות: והיתה לבני ישראל לחקת משפט - לומר: שחקקה זו לא נשתנתה⁵ ואין התנאי מועיל בה. בין שצוה והוא בריא בין שהיה שכיב מרע⁶, בין על פה בין בכתב - אינו מועיל.

(2) משנה בבא בתרא קל. (3) משנה שם קכו: (4) וכלל בידינו שבענייני ממון מועיל כל תנאי (כרבי יהודה קידושין יט: ובכמה מקומות). (5) בכתב יד תימן: לא תישתנה. (6) חולה אנוש.

ב. לפיכך⁷, האומר: איש פלוני בני בכורי לא יטל פי שנים, איש פלוני⁸ בני לא יירש עם אחיו - לא אומר פלוני⁹. איש פלוני יירשני במקום שיש לו בתי תירשני במקום שיש לו בן - לא אומר פלוני. וכן כל פיוצא בזה¹¹. אבל היו לו יורשין רבים, גגון בנים רבים או אחים או בנות, ואמר כשהוא שכיב מרע: פלוני אחי יירשני מכלל אחי¹², או בתי פלונית תירשני מכלל בנותי¹³ - דבריו קיימין¹⁴, בין שאמר על פה בין שכתב בכתב. אבל אם אמר: פלוני בני יירשני לבד¹⁵: אם אמר על פה - דבריו קיימין; אבל אם כתב כל נכסיו לבנו - לא עשהו אלא אפטרופוס¹⁶, כמו שבארנו¹⁷.

(7) בבא בתרא שם. (8) שם קל. שאין לו כל זכות ליורשו. (9) דיבורו אינו מועיל וכאילו לא אמר כלום. (10) ומכל שכן כשיש לו בן. (11) כל הדומה לזה, כשאומר על מי שאינו יורשו כלל - שירשנו. (12) הוא היחידי מבין אחי יירש אותי. (13) ואין לו בנים. (14) כרבי יוחנן בן ברוקה במשנתו: "אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים", ונפסקה שם הלכה כמותו. וטעמו פירש רבי בגמרא שם: אמר קרא (דברים כא, טז): "והיה ביום הנחילו את בניו" - התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה. (15) רבינו מחלק בין בן לבין יורשים אחרים. (16) שם קלא: "אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לבנו הגדול - לא עשהו אלא אפטרופוס וכו' ואפילו בנו קטן". כלומר, התכוון שבניו יכבדוהו, אבל לא להעבירם מנחלתם. (17) בפרק ו מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב והלכה ג. לשון שמואל שם: "הכותב כל נכסיו וכו'" ואפשר להבין שהמדובר בלשון מתנה ורבינו כתב "פלוני בני יירשני", שאם נתן בתורת מתנה דבריו קיימים. וההבדל הזה בבן בין הבנים בין אומר בעל פה ובין כתב, אמרו הרי"ף כאן,

חצי הנכסים מחזקת שבט האב? ולא מצאו תירוצ' מספיק. (ואם יתקבל פירושי בהלכה הקודמת שהעמדתי בסוגריים, תתבאר יפה גם הלכה זו, שהרי כאן ספק וספק. ואין לשלול בהחלט שרבינו ראה בברייתא זו ניגוד לסברת אב"י, ומשום כך דחה אותה. ורבינו גרשום מאור הגולה בפירושו לבבא-בתרא מקדים דברי אב"י לדין נפל הבית עליו ועל אשתו, ובא לנמק למה הבעל נוטל חצי צאן ברזל, שהם נכסי האשה, ומה שאמר: "הוחזקה נחלה באותו השבט", הכוונה לשבט הבעל שקיבל עליו אחריות מלאה והוחזק בהם. וסברא זו (בלי שינוי הגירסא) נאמרה גם ב'תוספות' שם ד"ה הואיל. ובדין עליו ועל אמו, לא הביא טעמו של אב"י, ופירש "בחזקת יורשי האם" שברשות האם היו תחילה, ומתקבל על הדעת שרבינו קיבל גירסא זו. ומה שאמר "הם ווראים" הכוונה, מפני שהנכסים היו בחזקת האם, והם יורשיה. ואם נפרש את המלים "לאותו שבט" כפשוטם, היינו לאחד משבטי בני ישראל הקדמונים, יובנו דברי רבינו בקלות: מכיוון שבימיו - ואפילו בימי המשנה - היה מיוזג מלא של שבטי ישראל, בטל נימוקו של אב"י, ולפיכך הביא נימוק אחר. וגם לפי פירוש זה מתיישבת תמיהתו של הרשב"א, אלא שמתקבל על הדעת שהכוונה לאותה משפחה, ושבט לאו דוקא, ובא רק לרמז על מה שכתבה תורה (במדבר לו, ז): "ולא תסוב נחלה וגו' ממטה אל מטה", שהרי דין זה עצמו נוהג באותו דור בלבד. ובתשובות הרא"ש כלל פד אות ג (מובא בכסף-משנה כאן) מיישב קושיית הרשב"א, ותמצית דבריו, שבין אם מתה הבת תחילה ובין האב תחילה, הירושה עוברת מתחילה לבת, וממנה או למטה - ליורשי בנה או למעלה - ליורשי אביה. וכבר תמיהו עליו רבים, שהרי אם היא מתה תחילה אין הירושה עוברת כלל אליה, משום שאינה יורשת בקבר. ראה 'אבן האזל' שהאריך בזה. (57) ומת בשביה. (58) ואין ידוע מי מת קודם. (59) ומת בשביה.

ח. נפל עליו⁶⁰ הבית ועל אביו או שאר מורישיו⁶¹, ועליו⁶² כתבת אשה ובעלי חוב, יורשי האב ואמרין: מת הבן תחלה, ולא הניח פלוני, ואבד החוב⁶³, ובעלי חובות אומרים: האב מת תחלה, וזכה הבן בירשתו, ויש לנו לגבות מהלקו - הרי הנכסים בחזקת היורשין⁶⁴, ועל האשה ובעלי חובות להביא ראיה⁶⁵, או ילכו להם בלא פלוני.

(60) משנה, שם קנז. (61) של הבן. (62) על הבן מוטל לשלם. (63) שיורשי האב אינם חייבים לפרוע חובותיו. (64) שהרי הם יורשים ודאי, בין מת הבן קודם ובין מת האב קודם. (65) שהאב מת תחילה.

ז. דין אלו⁶⁶ שמתו תחת המפלת, או שטבעו בים, או שנפלו לאש, או שמתו ביום אחד וזה במדינה זו והאחר במדינה אחרת - דין אחד הוא; ששכל אלו ופיוצא בהן אין יודעין מי הוא שמת תחלה.

(66) דברים פשוטים ומובנים, וביאור מיותר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כולה. וכן היא דעת הר"י מיגאש, שהבאנו למעלה בהערות להלכה ג. וסגנונה של ההלכה שלפנינו מוכיח שרבינו קיבל את דעת רבו הר"י מיגאש.

ומדגיש שזאת היא "הילכתא בלי טעמא" (הלכה שלא נמסר נימוקה) ומסתמך על הגמרא שם קמ"ד.

ו. כתב²⁷ בין בתחלה בין באמצע בין בסוף משום מתנה, אף על פי שהזכיר לשון ירשה בתחלה ובסוף - דבריו קמיין. כיצד? תנתן שדה פלונית לפלוני בני וירשנה, או שאמר: יירשנה ותנתן לו וירשנה, או יירשנה ותנתן לו, הואיל ויש שם לשון מתנה, אף על פי שהזכיר לשון ירשה בתחלה ובסוף - דבריו קמיין. וכן אם היו שלש שדות²⁸ לשלשה יורשין, ואמר: יירש פלוני שדה פלונית, ותנתן לפלוני שדה פלונית, ויירש פלוני שדה פלונית - קני, אף על פי שזה שאמר לו בלשון ירשה אינו זה שאמר לו בלשון מתנה²⁹. והוא שלא ירשה בין אמירה לאמירה כדי דבור³⁰; אבל אם ירשה - צריך שיהא לשון המתנה מערב בשלשון.

(27) משנה שם, כפי שנתפרשה בגמרא שם קכט. (28) גמרא שם. (29) גם בשלוש שדות אין הבדל בין בתחילה או באמצע או בסוף, כפירושו של הר"י מיגאש בבא בתרא שם לדברי ריש לקיש, שנפסקה הלכה כמותו נגד רבי יוחנן בדין זה. (30) כדי שאילת שלום תלמיד לרב: "שלום עליך רבי ומורי", שתוך כדי דיבור הוא כדיבור אחד, ולשון מתנה נמשך לכולם.

ז. כיצד³¹? אם היה לשון המתנה באמצע - יאמר: פלוני ופלוני יירשו שדה פלונית ופלונית שנתתם להן במתנה וירשום³². ואם היה לשון המתנה בתחלה - יאמר: תנתן שדה פלונית ופלונית³³ לפלוני ופלוני וירשום. ואם היה לשון המתנה בסוף - יאמר: יירש פלוני ופלוני שדה פלונית ופלונית שנתתם להן במתנה.

(31) נוסח מעורב בשלושתן שנאמר בסוף הלכה ו. (32) לשונו של ריש לקיש שם. (33) דוגמא זו היא בשתי שדות ושני בני אדם והוא הדין לשלושה או יותר.

ח. ירשת הפעל³⁴, אף על פי שהיא מדבריהם³⁵, עשו חזוק לדבריהם פשל תורה, ואין התנאים מועיל בה³⁷, אלא אם כן התנה עמה פשהיא ארוסה, כמו שבארנו בהלכות אישות³⁸.

(34) כתובות פג: (35) מדברי חכמים. (36) אם התנה שלא יירשנה. (37) והוא יורש אותה. (38) פרק כ"ג הלכה ב והלכה ו. למעלה פרק א נתבאר כל זה באריכות.

ט. העובד פוכבים יורש³⁹ את אביו דבר תורה. אבל שאר ירשותיהן - מניחין אותו לפי מנהגם.

(39) מימרא של רבא קידושין יז: ולמד זה מדרשתו של חזקיה על הכתוב גבי ישראל שנמכר לגוי (ויקרא כה, ג): "וחישב עם קונהו" - ולא עם יורשי קונהו, פירוש, אם מת

ג. אמר: פלוני בני יירש חצי נכסי, ושאר בני החצי - דבריו קמיין¹⁸. אבל אם אמר: הפכור יירש פשוט, או שאמר: לא יירש פי שנים עם אחיו - לא אמר כלום; שנאמר: לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הפכור¹⁹, פי את הפכור בן השנואה יכיר.

(18) דין זה פשוט, שהרי אפילו אמר יירש כל נכסי - דבריו קיימים כמבואר בהלכה הקודמת, ונכתב משום הבא שלאחריה. (19) חציו הראשון של פסוק זה: "והיה ביום הנחילו את בניו" מלמדנו שהאב רשאי להנחיל את יורשיו כרצונו, כמבואר למעלה הלכה ב, ומסופו של הפסוק למדנו, שזכות זו ניתנה לאב רק בחלק הפשיטות לבדו ולא בחלק הבכורה. [הר"י מיגאש, מובא במגיד משנה כאן, מבאר ששני הדינים האלה: יירש הכל ויירש חצי נכסי דבריו קיימים - נאמרו כשאין בכור בין הבנים; אבל אם יש בכור ביניהם, ברור, שאינו יכול למעט חלק בכורה, והואיל ובטלה צוואתו לגבי חלק זה, בטלה גם לגבי חלק הפשוטים. והרא"ש והטור (שם) חולקים עליו בחלק הפשוטים ודעתם, שהבכור נוטל כדינו והפשוטים מפסידים לפי חשבון. (ראה לקמן הלכה ד)].

ד. ואם היה בריא²⁰ - אינו יכול להוסיף ולא לגרע, לא לבכור ולא לאחד משאר היורשין.

(20) בעייה שלא נפשטה שם קלא. ואין מוציאים מיד היורשים מספק (רי"ף שם). [בטור שם מביא דעת רבינו חננאל שגם בריא יכול לשנות בלשון ירושה (עיין שם)].

ה. במה דברים אמורים²¹? פשהאמר בלשון ירשה; אבל אם נתן מתנה - דבריו קמיין. לפיכך, המחלק נכסיו²² על פיו לבניו²³ פשהוא שכיב מרע²⁴, רבה לאחד ומעט לאחד, והשוה להן הפכור - דבריו קמיין²⁵. ואם אמר משום ירשה - לא אמר כלום²⁶.

(21) האמור כאן מכוון גם להלכה א. שאין אדם יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו וגם להלכה ד בדין בריא. (22) משנה שם קכו: (23) בלשון מתנה. (24) ואינה צריכה קניין, משום שדברי שכיב מרע "ככתובין וכמסורין דמי". (25) התורה לא צימצמה זכותם של בני אדם - בין בריאים בין חולים - להעניק מתנות בחייהם כרצונם, וקבעה רק סדרי ירושה, שאי אפשר לשנותם כמבואר למעלה הלכה א. (26) לשון המשנה ובר"ן שם מביא כמה פירושים למשנה זו. הרשב"ם מפרש, שהמשנה בשיטת חכמים החולקים על רבי יוחנן בן ברוקה וסוברים שאפילו בראוי ליורשו אינו רשאי לשנות. ויש מי שאומר, שדברי הכול היא ומה שאמרה "לא אמר כלום" הכוונה להשוות להם הבכור בלבד ובבכור גם רבי יוחנן בן ברוקה מודה, ולזה הסכים רבינו יונה. והפירוש השלישי: דברי הכול היא וגם לגבי פשוטים לא אמר כלום, מפני שבטלה מקצת הצוואה בטלה

18 - תַּנְתֵּן יִרְשֶׁת אֲבִיהֶן הַמוֹמֵר לָהֶן. וְכֵן הַמִּנְהֵג תָּמִיד
19 בַּמַּעֲרֵב.⁵⁵

51 שם. 52 החליף דתו, השתמד. 53 אף על פי שחטא ישראל הוא. בקידושין שם דרשו שגוי יורש את אביו מהכתוב (שם ה): "כי ירושה לעשיו נתתי את הר שעיר", ודחו לימוד זה משום ש"ישראל מומר שאני". ומכאן שישראל מומר - יורש (את עשיו הגדירו חכמים כישראל מומר). 54 ידי הממירים. 55 בארצות אירופה שהן מערבית למצרים, מקום מגורי רבינו.

20 יג. צוּו חֲכָמִים⁵⁶, שֶׁלֹא יִשְׁנֶה אָדָם⁵⁷ בֵּין הַבָּנִים
21 בְּחַיָּיו אֲפֹלוּ בְּדָבָר מוֹעֵט, שֶׁלֹא יָבוֹאוּ לַיָּדִי תַּחֲרוֹת
22 וְקִנְיָאָה, פֶּאֱחֵי יוֹסֵף עִם יוֹסֵף⁵⁸.

56 שבת י: 57 לא יעדיף. 58 שכתונת הפסים שנתן לו יעקב גרמה לשנאת אחים חריפה.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1 מבאר שאין היורשים נוחלים עד שיביאו ראיה שמת מורישם, ודין הורדת קרוב לנכסי שבוי או לנכסי בורח או לנכסי רטושים או נטושים.

23 א. אֵין הַיּוֹרְשִׁין² נוֹחֲלִין עַד שְׁבִיאוּ רְאִיָּה בְּרוּרָה
24 שְׁמַת מוֹרִישָׁן. אָבֵל אִם שָׁמְעוּ בּוֹ שְׁמַת, אוֹ שְׁבִאוּ
25 עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים מְשִׁיחִין לְפִי תָמָן, אָף עַל פִּי
26 שְׁמִשְׂאִין אֶת אִשְׁתּוֹ עַל פִּיהֶם וְנוֹטֵל כְּתֻבָּתָהּ³ - אֵין
27 הַיּוֹרְשִׁין נוֹחֲלִין עַל פִּיהֶם⁴.

2 משנה, יבמות קטז: 3 כבית־שמיא, שהודו להם בית־הלל אחר שחלקו עליהם בתחילה. ונימוקם: רגילים היו לכתוב בכתובה: "כשתינשאי לאחר, תטלי מה שכתוב לייכי", והרי נישאה לאחר. 4 משום שאין מוציאים ממון מחזקתו אלא על־פי שנים, ובנישואי אשה הקילו חכמים, כדי שלא תתעגן, כמו ששינונו (יבמות קכב). "והחזקו להיות משיאין עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה, מפי שפחה" (ראה הלכה הבאה).

28 ב. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאת וְאָמְרָה: מָת בַּעְלִי, אָף עַל פִּי
29 שֶׁהִיא נֹאֲמָנָה וְתִנָּשֵׂא וְתִטַּל כְּתֻבָּתָהּ⁵ - אֵין הַיּוֹרְשִׁין
30 נִכְנָסִין לַנִּחְלָה עַל פִּיהָ⁶. אָמְרָה: מָת בַּעְלִי, וְנִתְּנָהּ
31 - הָרִי יִבְמָה נִכְנָס לַנִּחְלָה עַל פִּיהָ⁷; שְׁנֹאֲמַר: יָקוּם
32 עַל שֵׁם אֲחִיו הַמֵּת, וְהָרִי קָם.

5 נתבאר בהלכה הקודמת. 6 שם קיז. 7 שנינו שם (מ:): הכונס את יבמתו, זכה בנכסים של אחיו. ובבבביתא שם כד. למדו זה מן הכתוב (דברים כה, ז): "יקום על שם אחיו המת" - לנחלה. ובגמרא שם קיז. דרש רב חסדא, אותו הכתוב עצמו: "יקום על שם אחיו המת" - והרי קם. פירוש: הרי ייבם אותה, ולפיכך זכה בכל נכסי המת.

33 ג. מִי שֶׁשָּׁבַע בְּמִים שֶׁאֵין לָהֶם סוּף⁸, וּבָאוּ עֲדִים
34 שֶׁשָּׁבַע בַּפִּנְיָהֶם וְאָבַד זָכְרוֹ⁹, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין
35 מְשִׂאִין אֶת אִשְׁתּוֹ לְכַתְּחֻלָּה¹⁰ - הָרִי הַיּוֹרְשִׁין נוֹחֲלִין

אדונו הגוי יצא עבדו הישראלי לחירות ללא כל תשלום ליורשו. ומכאן למד רבא, שהבן הגוי יורש נכסים אחרים של אביו. ורבי יוחנן (שם יח). למד זה מהכתוב (דברים ב, ט) "כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" ושם מבואר, שרבא לא קיבל לימודו של רבי יוחנן, משום שאפשר לומר שמפני כבודו של אברהם דודו העניק לו הקב"ה זכות ירושה כיוצא מן הכלל.

1 י. וְהָגֵר⁴⁰ אֵינוֹ יוֹרֵשׁ אֶת אֲבִיו הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים אֲלֹא
2 מִדְּבָרֵיהֶם⁴¹. תִּקְנֵנוּ לוֹ שְׂיִירֵשׁ פֶּשְׁהָיָה, שְׁמָא יַחְזֹר
3 לְמִרְדּוֹ⁴². וַיִּרְאָה לִי, שֶׁתִּנְאִי מוֹעִיל בִּירְשָׁה זו⁴³,
4 הוֹאִיל וְאֵין הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים מְחִיב לַעֲמֹד בְּתַקְנַת
5 חֲכָמִים⁴⁴. וְאֵין הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים יוֹרֵשׁ אֶת אֲבִיו הָגֵר,
6 וְלֹא גֵר יוֹרֵשׁ אֶת גֵּר⁴⁵, לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי
7 סוּפְרִים⁴⁶.

40 שם. 41 מן התורה אינו יורשו, משום ש"גר שנתגייר כקטן שנולד" ונותקה קורבת בשר עם הוריו. 42 כדי שלא יפסיד את ירושתו. [בתוספות ישנים שם דיבור המתחיל אלא הקשו: מה יועיל אם יחזור בו מגירותו, הלא גר דינו כישראל גמור, שאף על פי שחטא ישראל הוא, ולא יירש? ותיצו: שאינו בקי בדיני ישראל ויחשוב שיירש]. 43 אם התנה לפני שנתגייר, שלא יירש - אינו יורש. 44 יכול הוא לוותר עליה לפני שנתגייר. נתבאר למעלה הלכה ח שתנאו של הבעל בירושת אשתו אינו מועיל, אף על פי שהיא מדבריהם ולפיכך משמיענו כאן, שבירושת הגר מועיל התנאי מטעם האמור. 45 האב ובנו או שני אחים שנתגיירו. והטעם, נתבאר למעלה: שנותקה קורבת בשר הגויית, ושניהם כאילו נולדו ברגע גיורם. 46 הנימוק שאמרנו בגר שאביו נשאר בגיותו איננו שייך כאן שהרי אם יחזור לגיותו גם כן לא יירש את אביו הגר.

8 יא. כָּל הַנּוֹתֵן⁴⁷ נִכְסָיו לְאַחֲרִים וְהִנִּיחַ הַיּוֹרְשִׁין, אָף
9 עַל פִּי שֶׁאֵין הַיּוֹרְשִׁין נוֹהֲגִין בְּשׁוּרָה - אֵין רוּחַ
10 חֲכָמִים נוֹחֶה הִימָנוּ⁴⁸, וְזָכוּ הָאַחֲרִים בְּכָל מֶה שֶׁנָּתַן
11 לָהֶן⁴⁹. מִדַּת חֲסִידוֹת הִיא, שֶׁלֹא יַעֲדֵר אָדָם⁵⁰ חֲסִיד
12 בְּצוּאָה שֶׁמַּעֲבִירִין בּוֹ הִירְשָׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ, אֲפֹלוּ מִפֶּן
13 שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּשׁוּרָה לְאַחֲיו חֲכָם וְנוֹהֵג בְּשׁוּרָה.

47 משנה בבא בתרא קלג: 48 "אין לחכמים נחת רוח ממעשיו וכו' שכוועסים עליו דקא עקר (שעוקר) נחלה דאורייתא" (רש"י שם). פסק כחכמים בניגוד לדעת רבן שמעון בן גמליאל שאמר: אם לא היו בניו נוהגין כשורה - זכור לטוב. רבינו מסתמך על הוראתו של שמואל (שם) לרב יהודה תלמידו. 49 נתבאר למעלה הלכה ה. שבלשון מתנה דבריו קיימים. 50 שלא יחתום כעד על צוואה כזו. שמואל הורה כך לרב יהודה.

14 יב. וְשִׁרְאֵל⁵¹ שֶׁהִמִּיר⁵² - יוֹרֵשׁ אֶת קְרוֹבָיו
15 הַיִּשְׂרָאֵלִים כְּשֶׁהִיָּה⁵³. וְאִם רָאוּ בֵּית דִּין לְאַבֵּד אֶת
16 מְמוֹנָו וּלְקַנְסוֹ שֶׁלֹא יִירֵשׁ, כְּדִי שֶׁלֹא לַחֲזֹק אֶת
17 יְדֵיהֶם⁵⁴ - הָרְשׁוֹת בִּידָן. וְאִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים בְּיִשְׂרָאֵל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15) בבא-מציעא לח: ולט. (16) לירש גוף הנכסים ולזכות בהם (לא רק כאריסים לקבל חלק הפירות). (17) סכנת הריגה. (18) מרצונו. (19) רש"י שם מבאר ההבדל בין נאנס לצאת ובין יוצא לדעת: במקרה השני, אנו אומרים: מכיון שלא אמר הורידו קרובי לנכסי, נראה שאינו רוצה בכך. אבל כשנשבעה או ברח מפני הסכנה, אפשר שלא הספיק לצוות או שלא שם לב לעניני רכושו (על-פי ביאורו של המגיד-משנה).

ה. שבויו²⁰ שנשבעה ובורח מחמת סכנת נפשות - חיבין בית דין להתעסק בנכסיה²¹. כיצד עושין? כל המטלטלין יהיו מקדיין ביד נאמן על פי בית דין, ומורידין לתוך הקרקעות קרובין הראויין לירשה כדי לעבד את הקרקעות²² ולהתעסק בהן עד שיודע שמתו או עד שיבואו. ולכשיבוא השבוי והבורח - שמיין אלו הקרובים שהורידו מה שעשו ומה שאכלו, כמנהג כל האריסין של אותה המדינה. ולמה לא יעמידו בית דין אפוטרופוס²³ לעולם, בין במטלטלים בין בקרקעות, עד שיבואו הבעלים או עד שיודע בודאי שמתו? לפי שאין בית דין חיבין להעמיד אפוטרופוס לגדולים שהן בני דעת²⁴.

(20) שם לט. (21) ולשמור עליהם שלא יחזיקו בהם אחרים שלא כדין. (22) בהלכה שלפנינו, מדובר כשלא שמעו שמת, ולפיכך אין יורשיו זכאים לנחול אלא לעבוד ולקבל חלק מהיבול כפי מנהג המדינה. (23) שאינו נוטל שכו, כמו שמעמידים ליתומים. (24) בגמרא שם: "אפוטרופא לדיקנני (מגודלי זקן) - לא מוקמינן". וטעמו של דבר, מבואר ברש"י שם: שלא יימצאו אנשים שישכימו לקבל עליהם טורח גדול של טיפול בקרקעות חנים, אלא בשביל יתומים קטנים יקבלו עליהם למען המצוה הרבה; ובמטלטלין, שאין כל טורח בשמירתם, יימצאו אנשים שמקבלים לשמירה, משום שמתכבדים בזה שבית-דין נותנים בהם אימון (על-פי ביאורו של המגיד-משנה). [ב'נמוקי יוסף' מביא מחלוקת ראשונים, במקרה שנמצא אדם שאינו קרוב, ומסכים לקבל על עצמו אפוטרופוס בקרקעות ללא תשלום. דעת הרשב"א שמורידים אותו לקרקעות, ודעת רבינו אהרן הלוי שאין מורידים, שמא יפסיד את הנכסים, אבל קרוב הראוי ליורשו ומקבל חלקו כאריס - לא יפסיד. וכן כתב ה'טור' סי' רפה בשם אביו הרא"ש, והוא מוסיף, שהיורש יכול למחות נגד מינויו של אפוטרופוס].

ו. נשבעה²⁵ השבוי וברח המספן, והניח קמה²⁶ לקצור²⁷ וענבים לבצר, תמרים לגדר וזיתים למסק - בית דין יורדים לנכסיו ומעמידין להן אפוטרופוס²⁸, וקוצר ובוצר וגודר ומוסק, ומוכר הפרות, ומניחין דמיהן עם שאר המטלטלין בבית דין, ואחר כך מורידין הקרוב לנכסיו; שאם ירד תחלה, שמא יתלש אלו הפרות שהן פתלושין ויאכל אותן²⁹.

1 על פיהם¹¹. וכן אם באו עדים שראוהו שנפל לגב אריות ונמרים, או שראוהו צלוב והעוף אוכל בו, או שנדקר במלחמה ומת, או שנהרג ולא הפירו פניו אבל היו לו סימנים מבהקין בגופו והפירו אותם¹² - בכל אלו הדברים וכיוצא בהן, אם אבד זכרו אחר כך - יורדין לנחלה בעדות זו, אף על פי שאין משיאין את אשתו. שאני אומר: שלא החמירו בדברים אלו אלא מפני אסור פרת¹³; אבל לענין ממון, אם העידו העדים בדברים שחזקתן למיתה, והעידו שראו אותן הדברים ואבד זכרו, ואחר כך נשמע שמת¹⁴ - הרי אלו נוהלין על פיהן. וכזה מעשים בכל יום בכל בתי דינים, ולא שמענו מי שחלק בדבר זה.

(8) ברייתא, שם קכא. "נפל למים . . . וחכמים אומרים: מים שיש להם סוף - אשתו מותרת להינשא, שאין להם סוף - אשתו אסורה". ואביי שם מפרש, מים שיש להם סוף, היינו "שעומד ורואה מארבע רוחותיו", ולפיכך כשהעד ראה שבעלה נפל למים, ושהה יותר מכדי שאדם יכול להימצא במים ולחיות - אשתו מותרת להינשא, ואם אינו רואה מארבע רוחותיו, חוששים שמא עלה מן המים במקום שראיתו של העד אינה מגיעה. (9) לא הגיעה כל ידיעה ממנו ונשתכח. (10) דייק רבינו וכתב "לכתחילה", להודיענו שאם נשאת שלא ברשות בית-דין אין הבעל מחויב לגרשה, כמבואר בפ"ג מהלכות גירושין ה"ט (ראה שם, דיני עדות מיתת הבעל). (11) טעמו יתבאר בסוף הלכה זו. (12) בכל אלו המקרים, אמרו חכמים (שם קב. וקכא.) שאין משיאים את אשתו (ראה הלכות גירושין שם, נימוקי דינים אלה). (13) לאו דווקא "כרת", שהרי ביאת אשת איש עונשה מיתת בית-דין, ונקט "כרת" משום שכל עבירה שחייבים עליה מיתת בית-דין כשיש עדים והתראה - עונשה כרת בידי שמים כשאין עדים או התראה. (14) בבבא ראשונה, חסר הסיום: "ואחר-כך נשמע שמת". וב'בית יוסף' חו"מ סימן רפד (ב'בדק הבית' שלו) כתב שזה לאו דוקא. ונראה שהתכוון לומר שאין זה תנאי נוסף, אלא מסקנה הגיונית מן העדות ומן "אבד זכרו". בהלכה הקודמת, ביאר רבינו שלפעמים משיאין את האשה ואין היורשים נוהלים, וכאן מבאר שלפעמים אין משיאין והיורשים נוהלים. ולא ביאר רבינו כאן אם האשה נוטלת כתובתה משום שזה דבר שבממון, או אינה נוטלת כל זמן שאסור לה להינשא. הראב"ד כאן אומר שאינה נוטלת, מפני "שאין אני קורא בה: כשתינשאי לאחר תיטלי כתובתך" (ראה מגיד-משנה).

ד. שבויו¹⁵ שנשבעה, ושמעו שמת, וירדו יורשיו לנחלה¹⁶ וחלקו אותה ביניהם - אין מוציאין אותה מידן. וכן הבורח מחמת סכנה¹⁷. אבל היוצא לדעת¹⁸ ושמעו בו שמת, וירדו יורשיו לנכסיו וחלקום - מוציאין מידן¹⁹, עד שיביאו ראיה שמת מורישן.

21 **וְהָיָה בְּיָמֵינוּ בְּיָמֵינוּ³⁹ - וְשָׂאָרוּ בְּיָמֵינוּ⁴⁰; שְׁהָרִי הוּא**
22 **בְּרָצוֹנוֹ אֶבֶד מִמּוֹנוֹ, וְאֶבְדָּה לְדַעַת אֵין אָנוּ מְצוּיִן**
23 **לְהַחְזִירָהּ.**

(37) צ"ל "שוכן" - כת"י תימן. פירוש, אם מי שהוא שוכן בחצירו או בחנותו לפני שיצא לדעתו. (38) אין בית-דין גובה ממנו שכר דירה. (39) בלתי מועבדים. (40) ואף-על-פי שהקרקע ייפסד.

24 **י. שְׁמַעוּ בּוֹ⁴¹ שְׁמַת - הָרִי בֵּית דִּין מוֹצִיאֵין פֶּל**
25 **הַמְטִלְטִלִין וּמְנִיחִין אוֹתָן אֶצֶל נְאָמָן עַל פִּיהֶן⁴²,**
26 **וּמוֹרִידִין הַקְּרוֹב לְשָׂדוֹת וּלְכָרְמִים שֶׁיְהִיָּה בֵּהֶן**
27 **כְּאָרִיס⁴³ עַד שְׂיָבִיא רְאִיָּה בְּרִנָּה שְׁמַת אוֹ עַד**
28 **שְׂיָבִיא.**

(41) בזה שיצא לדעתו. (42) דעת רבינו, שדין שמעו שמת ביוצא לדעת - כדין לא שמעו שמת בשבוי (מגיד-משנה). (43) כמבואר למעלה בהלכה ה' בדין שבוי. והרמב"ן והרשב"א - הוכחו במגיד-משנה כאן - חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאין מורידים קרוב כלל כל זמן שאין ראייה ברורה שמת. ונימוקם, שבכרייתא אמרו סתם: היורד לנכסי רטושין מוציאין אותן מידו, ולא חילקו בין שמעו שמת ובין לא שמעו, אולם כשהקרובים רוצים להוריד לא קרוב בתורת אריסות - נותנים בית-דין הסכמתם לזה, משום שחוששים לשמועה כזו, אבל אין כוח השמועה יפה להוריד קרובים.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) מבאר דין שאין מורידין קטן לנכסים אלה, ולא קרוב לנכסי קטן.

29 **א. כְּשֶׁמוֹרִידִין²¹ קְרוֹב לְנִכְסֵי הַשְּׁבּוּי אוֹ בּוֹרֵחַ אוֹ**
30 **לְנִכְסֵי הַיּוֹצֵא לְדַעַת שְׁשֻׁמְעוּ בּוֹ שְׁמַת - לֹא יוֹרִידוּ**
31 **קֶטָן³, שְׁמָא יִפְסִיד הַנִּכְסִים. וְאֵין מוֹרִידִין קְרוֹב**
32 **לְנִכְסֵי קֶטָן, שְׁמָא יִטְעֵן וַיֹּאמֶר: זֶה חֲלָקִי הַמְּגִיעַ לִי**
33 **בִּירֵשְׁתִּי. וְאֶפְלוּ קְרוֹב מִחֻמַּת קְרוֹב אֵין מוֹרִידִין.**
34 **כִּיֶּצֶד? הֵיוּ שְׁנֵי אֲחִים, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קֶטָן, וְנִשְׁפָּה**
35 **הַקֶּטָן⁴ אוֹ בָּרַח - אֵין מוֹרִידִין הַגָּדוֹל לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ,**
36 **מִפְּנֵי שֶׁהַקֶּטָן אֵינוֹ יָכוֹל לְמַחֲוֹת, וְשְׁמָא יִחְזִיק זֶה**
37 **הָאֶחָד, וְלֹאֲחֵר שְׁנֵים יֹאמֶר: זֶה חֲלָקִי שֶׁהִגִּיעַ לִי**
38 **בִּירֵשְׁתִּי⁵, וּמִחֻמַּת יִרְשָׁה בְּאֹתִי. וְאֶפְלוּ בֶּן אֲחִיו שֶׁל**
39 **זֶה הַקֶּטָן הַנִּשְׁפָּה - אֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ לְנִכְסָיו⁶, שְׁמָא**
40 **יֹאמֶר: שְׁמַחֲמַת אָבִי יִרְשָׁתִּי חֶלֶק זֶה.**

(2) בבא-מציעא לט. (3) מימרא של רב הונא, שם: "אין מורידים קטן לנכסי שבוי, ולא קרוב לנכסי קטן, ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן". (4) רבינו מפרש מימרא של רב הונא, בקטן שבוי, משום שכל הסוגיא שם עוסקת בשבוי, אולם להלכה גם רבינו מודה שאין מורידים קרוב אפילו לקטן שאינו שבוי, שהרי הנימוק: "שמא יטעון" כוחו יפה גם בלא שבוי (ראה לחם-משנה). (5) והקטן אינו יודע למחות ולהתדיין עמו. (6) בהגהות מיימוניות אות א, כתב: "צריך-עיון מניין לו זה?" ובלחם-משנה האריך בזה, והוסיף קוראי: למה לא פירש רבינו קרוב מחמת קרוב,

1 **וְהוּא הָדִין בְּחֻצְרוֹת וּפְנִדְקוֹת³⁰ וְחֻצוֹת, הַעֲשׂוֹיֹת**
2 **לְשָׂכָר וְאֵינָן צָרִיכִין עֲבֻדָּה וְלֹא טָרַח, וְאֵין אָדָם**
3 **נוֹתֵן אוֹתָן בְּאָרִיסוֹת³¹ - אֵין מוֹרִידִין לָהֶם יוֹרֵשׁ;**
4 **שְׁהָרִי גּוֹבֶה הַשָּׂכָר וְאוֹכֵל. אֲלֹא כִּיֶּצֶד עוֹשִׂין? בֵּית**
5 **דִּין מְעַמִּידִין לָהֶן גִּבְאִי, וְיְהִיָּה הַשָּׂכָר מִנָּח בְּבֵית דִּין**
6 **עַד שְׂיָבִיא רְאִיָּה שְׁמַת, אוֹ עַד שְׂיָבִיא וְיִטֵּל שָׂכָרוֹ.**

(25) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (שם). (26) תבואה מחוברת לקרקע. (27) בשלה וראויה לקצור. בעברית יש שמות שונים לקטיפת מינים שונים של גידולי קרקע: קצירה - לתבואה, בצירה - לענבים, מסיקה - לזיתים, גדירה - לתמרים, ואורה - לתאנים. (28) משום שאין בזה טורח לזמן מרובה, אפשר יהיה למצוא אדם שיעסוק בזה. (29) קרוב יורש, מורה היתר לעצמו. (30) בתי מלון. (31) על-מנת שהמקבל עליו הטיפול, יטול חלק מן ההכנסה. בגמרא שם אמרו שבקרקעות תיקנו חכמים שיטול שכר כאריס, כדי שיעבד את השדה ולא תבור (שדה שאין מעבדים אותה זמן רב - מתקלקלת). ומזה למד רבינו, שבמקום שאין חשש הפסד כזה - לא תיקנו. ולפיכך בכל אלה, שאין הפסד מצוי בהם - אין מורידים יורש בשכר (מגיד-משנה, ראה ה"ז).

7 **ז. וְאֵין מוֹרִידִין³² הַקְּרוֹב לְעוֹלָם אֲלֹא לְשָׂדוֹת וּלְגִנּוֹת**
8 **וּכְרָמִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, שֶׁיְהִיָּה בֵּהֶן כְּאָרִיס³³, כְּדִי שְׁלֹא**
9 **יִפְסְדוּ וְנִמְצְאוּ בְּיָמֵינוּ וְנִשְׁמִים.**

(32) מתבאר מהאמור למעלה. (33) מלשונו משמע, שקרוב מקבל רק חלק אריסות מכל הפירות שאכל, ומחזיר לבעלים - כשיבואו - את מותר דמי הפירות. והראב"ד בהשגותיו חולק, ודעתו שכל מה שאכל הוא שלו, ובפירות שלא נקטפו עד שבאו הבעלים - הוא נוטל חלק אריסות (ראה 'טור' שם).

10 **ח. מִי שִׁיִּצֵּא³⁴ לְדַעַת וְהִנִּיחַ נִכְסָיו, וְאֵין יָדוּעַ לְהִכִּין**
11 **הַלֵּךְ וְלֹא מָה אֵרַע לוֹ - אֵין מוֹרִידִין קְרוֹב לְנִכְסָיו;**
12 **וְאִם יָרַד - אֵין³⁵ מְסַלְקִין אוֹתוֹ. וְאֵין בֵּית דִּין צָרִיכִין**
13 **לְהַטְפִּיל בּוֹ וּלְהַעֲמִיד לוֹ אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס, לֹא לְקַרְקַע**
14 **וְלֹא לְמַטְלִטִלִין, שְׁהָרִי לְדַעַתוֹ יִצָּא וְהִנִּיחַ נִכְסָיו³⁶.**
15 **וְכִיֶּצֶד יְהִיָּה דִין נִכְסֵי זֶה? מְטִלְטִלִין - יַעֲמִדוּ בִּיד**
16 **זֶה שֶׁהֶן תַּחַת יָדוֹ עַד שְׂיָבִיא זֶה וְיִתְבַּע, אוֹ עַד**
17 **שְׁמִימוֹת וְיִתְבַּעוּ הַיּוֹרֵשִׁין.**

(34) שם לח: "היורד לנכסי רטושין, מוציאין אותן מידו", ופירשו (שם לט.) "רטושין" היינו שבעליהם יצאו מרצונם, ולא מסרו לשום אדם את הטיפול בנכסיהם. (35) ב'בית יוסף' חו"מ שם, כתב שטעות-סופר נפלה כאן, ויש למחוק את התיבה "אין" (וכן היא הגירסא בכת"י תימן). (36) ללא כל השגחה, ולפיכך אין בית-דין מצווים לשמור עליהם.

18 **ט. וְהַקְּרָקְעוֹת: מִי שֶׁהִנִּיחוֹ שָׂכָן³⁷ - אֵין לוֹקָחִין**
19 **מִמּוֹנוֹ שָׂכָר³⁸. וְשִׂדָּה אוֹ כֶּרֶם שֶׁיְהִיָּה בֵּהֶן אָרִיס -**
20 **יִשְׂאָרוּ כִּמּוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ עַד שְׂיָבִיא. וְשִׂדָּה אוֹ כֶּרֶם**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לרבות כזו שבדרך כלל אין בית-דין חוששים לה - לטענת ירושה. וכן פירש ב'טור' חו"מ סי' רפה: "קרוב מחמת קרוב", אם יש בו צד שיכול להחזיק בהן משום ירושה. והגבלה זו - אפשרות ירושה - אין להימלט ממנה, שהרי מוכרחים לקבוע גבול מסויים בין קרוב מחמת קרוב ובין רחוק, שאם לא כן הרי כל ישראל קרובים הם, שכולם צאצאי יעקב אבינו (ונראה שגם רש"י מגביל כך תחומי הקרוב מחמת קרוב). ובוזה נתבהרה שיטת רבינו ונסתלקו התמיהות. [ומה שהקשה בלחם-משנה בנגוע ל"אחי מאמא" שבדברי רב הונא בעמוד א, ולמה שאמרו שם בעמוד ב ב"אחי דאמא" לא על רבינו תלונתו - שהרי פסק כמסקנת הגמרא שם - אלא על הגמרא שסותרת לכאורה דברי עצמה. ראה מהר"ם שי"ף שיישב סתירה זו בפשטות]. (8) גמרא שם. (9) יורשי אבי הקטן כתבו בשטר, כיצד חלקו ביניהם נכסי המוריש, ומתוך כך בטל החשש שמא יאמר הקרוב: נכסים אלה שאני מטפל בהם - חלקי הם בירושה. (10) שיטה אחת בגמרא שם אומרת, שלבתיים מורידים קרוב, מפני שהשכנים יודעים שבתים אלה הם רכושו של הקטן, מה-שאין-כן בקרקעות הנמצאים מחוץ לעיר. ובמסקנא שם אמרו, שאין הבדל בין בתים לשדות. (11) ובשטר זה ירשמו בדיוק גבולות שדותיו של הקטן. (12) שם. (13) שהוא יורש חלק אמו בנכסי הזקנה (הסבתא). (14) שנינו בגיטין כח. "המביא גט והניחו (את הבעל) חולה או זקן, נותן לה בחזקת שהוא קיים" ואין חוששים שמא מת, ולמה כאן חוששים למיתה? ב'תוספות' שם ד"ה והניחו (וכן כאן ד"ה דילמא) הסבירו: שלנכסי יתומים חששו יותר, ובעגונה הקילו. ועוד: בשבוייה יש לחשוש יותר למיתה, משום עינויי שביה. (15) בכל הנכסים. (16) שמא מתו שתי השביות, והקטן יורש חצי הנכסים, והבת שלא נשבת - חצי. (17) כרבא, שם, בניגוד לדעת אביי, שמוסרים לבת חצי הנכסים, משום שמורידים קרוב לנכסי שבוי (כלמלה פ"ז ה"ה), ומעמידים אפטרופוס למחציתו של הקטן. (18) כיורשה של אמו. (19) שאין אנו יודעים אם היא חיה או לא. (20) לכל השליש. גם כאן נחלקו אביי ורבא, בהתאם לשיטותיהם בדין הקודם בחצי הנכסים. [כתב הרי"ף בהלכותיו (בבבא-מציעא אות שלו): איתמר משמיה דרב צמח גאון זצ"ל, מעות (כסף מזומן) קטן, ממנין עליהן אפילו קרוב, דאמרינן מעיינינן איניש למעלי ושאפו נכסיה (נחפש ונמצא איש הגון ונכסיו במצב טוב), ולא פלוג רבנן (ולא חילקו חכמינו) בין רחוק לקרוב וכו'. ופסק הרי"ף כמותו. וכן יש לדיין מלשונו של רבינו לקמן פ"י סוף ה"ו].

יום ה' ט' מרחשון ה'תשע"ו

פרק תשיעי

(1) מבאר דין אחים ששיבחו נכסים שהשבח לאמצע, ודין יורש שהשביח הנכסים ולבא לו אח ממדינה אחרת, ודין אחד מהאחים שמינהו המלך גבאי או סופר, ודין נושא ונותן בבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו, ודין אחד מן האחים ששטר חוב של אביהם יוצא מתחת ידו ודין נטל מכספי הירושה כסף ללמוד תורה או אומנות, ודין מניח

שפירשו בגמרא: "באחי דאימא"? (אחי האם שאינם יורשי אבי הקטן, ואף-על-פי-כן יש אפשרות רחוקה שיוכל לטעון: ירשתים. ראה ה"ב). ונראה לי, שהדין שלפנינו אינו ביאור לקרוב מחמת קרוב, אלא הרחבת המונח "קרוב", שהרי בן אחיו הוא יורש ממש כמו אחיו ועומד במקומו, "ואפילו" שכתב רבינו משמעותו - אף-על-פי שאחיו חי - אין מורידין את בנו, שמא ימות אביו ויאמר בנו זה: מחמת אבי ירשתי. ודין קרוב מחמת קרוב, מבאר רבינו בהלכה הבאה (ראה ביאורנו שם). [פירוש פשוט זה מיישר את ההדורים מבלי להיכנס לפירצה הדחוקה של בעל לחם-משנה].

ב. לעולם אין מורידין קרוב לנכסי קטן, אפילו קרוב מחמת אחי האם⁷ שאין ראויין לירש. הרחקה יתרה היא זו. ואפילו יש ביניהם⁸ שטר חלקה⁹ בין בפתים¹⁰ בין בשדות - לא ירד. ואפילו אמר: כתבו עלי שטר אריסות¹¹ - לא ירד; שמה יאבדו השטרות ויארכו הימים ויטען ויאמר שזה חלק ירשה בא לו (מחמתו או) מחמת מורישיו. מעשה¹² באשה אחת, שהיו לה שלש בנות, ונשפית הזקנה היא ובת אחת, ומתה בת שניה והניחה בן קטן¹³; ואמרו חכמים: אין מורידין זו הבת הנשארה לנכסים - שמה מתה הזקנה¹⁴, ונמצאו שליש נכסים¹⁵ אלו לקטן, ואין מורידין קרוב לנכסי קטן; וכן אין מורידין לזה הקטן בנכסים - שמה עדין הזקנה בחיים, ואין מורידין קטן לנכסי שבוי. אלא כיצד עושין? מתוך שצריך להעמיד אפטרופוס לחצי של קטן¹⁶, מעמידין אפטרופוס על כל נכסי הזקנה¹⁷. אחר זמן שמעו שמתה הזקנה. אמרו חכמים: תרד הבת הנשארה לשליש הנכסים, שהוא חלק ירשתה; וירד הקטן לשליש, שהוא חלקו מנכסי הזקנה¹⁸; והשליש של בת השבוייה¹⁹ - מעמידין לו אפטרופוס²⁰ מפני חלק הקטן, שמה מתה גם הבת השבוייה, ויש לזה הקטן חצי השליש שלה. וכן כל פיוצא בזה.

(7) רבינו מפרש מה שאמרו שם "אחי מאמא", בקרובים מחמת אחי האם, שאינם ראויים לירש את הנכסים שהיו בחזקת אבי הקטן. תמצית שיטתו של רבינו היא: א. כל מי שראוי לירש את נכסי אבי הקטן במקרים מצויים, כגון בני המת, אחיו ובני אחיו - נכסים בגדר "קרוב", ועיקר התקנה שלא להוריד קרוב, מנומקת: שלא יאמר אני היורש החוקי של אותם הנכסים; ב. "קרוב מחמת קרוב", פירוש, אדם שאין לו אפשרות של ירושת נכסים אלא במקרה רחוק מן המציאות, שאין אנו רגילים לחוש לו בענינים אחרים, ואף-על-פי-כן אין מורידים אותו. וטעמו של דבר, מבאר רבינו: "הרחקה יתירה היא זו" כלומר, מכיון שהוכרחו לתקן שלא להוריד קרוב - לא נכנסו לחלק בין ראוי לירש במקרים מצויים, ובין אינו ראוי אלא במקרים יוצאים מן הכלל, וכללו בתקנה זו כל מי שיש אפשרות כל שהיא -

15 **וְהָיָה לִי בְעָלִי, וְהִרְנִי עֹשֶׂה וְאוֹכֶלֶת, הַשְּׂבִיחַ**
16 **הַנֶּכְסִים מִחֲמַת הוֹצָאָה - הָרִי הַשְּׂבִיחַ שְׁלָה.**

(12) במשנתנו: "וכן האשה שהשביחה וכו'" וביארו בגמרא (שם קמד.) שהמדובר באשה יורשת. ורבינו הוסיף דוגמאות. (13) כגון ראובן נשא בת שמעון אחיו ומת ראובן בלי בנים ושמעון מת והניח עוד בנות והן קטנות, הרי אלמנתו של ראובן ואחיותיה יורשות את בעלה מכוח אביהן, שהיה יורשו אילמלי היה בחיים. (14) כגון, שהיו לראובן ושמעון עוד אח, או אחים שהם דודיה ומתו והניחו בנות. ורשב"ם שם מוסיף עוד דוגמא: כגון שאמר בעלה: תירש אשתי בין הבנים.

17 **ד. מִי שִׁירָשׁ¹⁵ אֶת אָבִיו, וְהַשְּׂבִיחַ הַנֶּכְסִים וְנָטַע**
18 **וּכְנָה, וְאַחֵר כֶּף נֹדַע שֵׁשׁ לוֹ אֶחָיו מִמִּדְּנָה אַחֶרֶת:**
19 **אִם קָטָנִים הֵן - הַשְּׂבִיחַ לְאֻמָּצֵע;¹⁶ ; וְאִם הָיוּ גְדוֹלִים,**
20 **הוֹאִיל וְלֹא נֹדַע שֵׁשׁ לוֹ אֶחָיו - שְׁמִין לוֹ בְּאָרִיס¹⁷.**
21 **וְכֵן אִחַ שִׁירָד לְנֶכְסֵי קָטָן וְהַשְּׂבִיחַ - אֵין שְׁמִין לוֹ**
22 **בְּאָרִיס, אֲלֹא הַשְּׂבִיחַ לְאֻמָּצֵע, שֶׁהָרִי לֹא בְרִשׁוֹת יָרַד.**

(15) בבא מציעא לט: רמ. (16) ואינו נוטל חלק כאריס בחלק הירושה של אחיו. כרב חסדא שם במעשה של מרי בר איסק. והטעם, משום שאין מורידים קרוב לנכסי קטן אפילו הוא שבוי (ראה למעלה פרק ח הלכה א) ולפיכך נידון כיורד שלא ברשות בית דין, שאין לו כלום, ואף על פי שלא ידע שיש לו אחים ולא שייך לומר: מחל לאחיו. (17) נוטל חלק היבול והשבח בחלקם של אחיו, משום שמורידים קרוב לנכסי שבוי או בורח מחמת סכנה ומקבל חלק כאריס (ראה למעלה פרק ז הלכה ד) ואחים אלה שיצאו למדינה וחוקה לפני שמת המוריש - בית דין מטפלים בנכסיהם כמו בנכסי שבוי, שהרי אינם בגדר יוצא לדעת שהשאירו נכסיהם מבלי לדאוג לטיפול בהם (ראה שם הלכה ח) ולפיכך דנים אותו כיורד ברשות בית דין. וכל זה כשלא ידע שיש לו אחים, אבל כשידע אנו אומרים: מכיוון שלא התנה בפני עדים שלטובת עצמו הוא משקיע כסף או טורח רב, מתקבל על הדעת שמחל. כל הדינים שבהלכה זו הם בשיטת הרי"ף בהלכותיו כאן. [בהשגות הראב"ד כתוב: "ואם ידע מה בכך, הלא מורידין קרוב לנכסי שבוי קטן אלא אם כן יצא לדעת ולא ציווה דהיינו רטושין". ברור, שטעות סופר כאן, במקום "קטן" צריך להיות "גדול"].

23 **ה. אֶחָד מִן הָאֲחִין¹⁸ שֶׁלָקַח מְעוֹת וְעָשָׂה בֵּהֶן**
24 **סְחוּרָה, אִם הָיָה תִּלְמִיד חָכֵם גָּדוֹל שְׂאִינוּ מִנִּיהַ**
25 **תּוֹרָתוֹ שָׁעָה אַחַת - הָרִי הַשְּׂכָר שְׁלוֹ¹⁹; ; שְׂאִין זֶה**
26 **מִנִּיהַ תּוֹרָתוֹ וּמִתַּעֲסֵק לְצַרְף אֲחִיו²⁰.**

(18) מעשה ברב ספרא (בבא בתרא קמד. ראה למעלה הלכה א בהערות). (19) משמע שכל השכר שלו. והרמב"ם הובא במגיד משנה כאן כתב, שרב ספרא לקח חלקו וגם שכר טירחתו בחלק אחיו כפי מנהג המדינה. [בנימוקי יוסף כאן כתב, שעכשיו אין לנו תלמידי חכמים כרב ספרא וכולם

בנים גדולים וקטנים שאין הגדולים מתפרנסים פרנסת הקטנים ולא קטנים ניזונים ממזונות הגדולים, ודין החזרת שושבינות, ודין גדול האחים שלובש מתפוסת הבית, כדי שיהיו דבריו נשמעים.

1 **א. הָאֲחִין²¹ שֶׁעֲדִין לֹא חָלְקוּ יִרְשֶׁת אָבִיהֶן, אֲלֹא פֶלֶן**
2 **מִשְׁתַּמְשִׁין בִּיחַד בְּמָה שֶׁהָיָה לָהֶן - הָרִי הֵן בְּשִׁתְּפִין**
3 **לְכָל דָּבָר. וְכֵן בְּשָׂאָר הַיּוֹרְשִׁין - הָרִי הֵן שִׁתְּפִין**
4 **בְּנֶכְסֵי מוֹרִישָׁן. וְכָל שֶׁנֶּשֶׂא וְנָתַן פֶּל אֶחָד מֵהֶן**
5 **בְּמִמּוֹן זֶה²² - הַשְּׂכָר לְאֻמָּצֵע.**

(2) משנה בבא בתרא קמד. (3) של הירושה. (4) חולקים בשווה. זה נלמד ממעשה של רב ספרא (שם קמד.) שנשא ונתן בממון של ירושה משותפת, ובאו היורשים האחרים ותבעו חלקם ופסק רבא, שאדם גדול כרב ספרא שביטל תלמוד תורה והקדיש זמן וטירחה, בוודאי לצרכי פרנסה נחוצים עשה זאת וכאילו התנה בפירושו, שלעצמו הוא עושה, ותנאי כזה מועיל כמבואר במשנתנו. ומכאן, שבאדם שאינו מסוגו של רב ספרא - השכר לאמצע ואינו יכול לטעון: אני טרחתי והרווחתי - ובשבילי טרחתי, שאנו אומרים שהמשביח מחל ליורשים האחרים את טירחתו.

6 **ב. הָיוּ הַיּוֹרְשִׁין²³ גְדוֹלִים וְקָטָנִים, וְהַשְּׂבִיחַ הַגְּדוֹלִים**
7 **אֶת הַנֶּכְסִים²⁴ - הַשְּׂבִיחַ לְאֻמָּצֵע. אָמְרוּ²⁵ : רְאוּ מָה**
8 **שֶׁהָיָה לָנוּ אָבָא, וְהָרִי אָנוּ עוֹשִׂין וְאוֹכְלִין²⁶ - הַשְּׂבִיחַ**
9 **שֶׁל מִשְׂבִּיחַ²⁷. וְהוּא²⁸ שִׁיחָה הַשְּׂבִיחַ מִחֲמַת הוֹצָאָה**
10 **שֶׁהוֹצִיא הַמִּשְׂבִּיחַ; אֲכָל שְׂבָחוֹ נֶכְסִים מִחֲמַת**
11 **עֲצָמָן²⁹ - הַשְּׂבִיחַ לְאֻמָּצֵע.**

(5) משנה שם קמג: וכביאורו של רבא בגמרא. (6) והקטנים אינם יכולים להשביח. (7) הגדולים לקטנים לפני שהשביחו. (8) נוטלים את השבח. רשב"ם במשנתנו מבאר, שאפילו לא אמרו בפני בית דין אלא בפני עדים - מועיל התנאי. ובמגיד משנה כאן כתב, שכן משמע גם מלשוננו של רבינו, שהרי לא התנה שהאמירה צריכה להיות בפני בית דין. [בירושלמי בבא בתרא פרק ט הלכה ג אמר רבי לא (שם תנא או אמורא): אם אמרו בפני בית דין. וכן כתבו בתוספות בבבלי בשם תוספתא (ראה הגהות הב"ח שם). ויש לתמוה על הרשב"ם והרב המגיד שלא הביאו כלל את דברי הירושלמי. והרא"ש (פרק ט סימן ט) מחלק בין גדולים לקטנים: בקטנים - צריך שיאמר בפני בית דין, שמא יטרחו בית דין וימצאו אדם שישביח גם בשבילם. אבל בגדולים מספיק תנאי בפני עדים. (9) מפני שהאחרים, שאינם משתתפים בהשבחה, מוחלים. ומה שאמרו (בבבא מציעא כב:): "קטנים אינם בני מחילה" היינו במקום שמפסידים. אבל כאן אינם מפסידים כלום, שהרי אינם יכולים להשביח (תוספות שם דיבור המתחיל ואם. וכן כתב הרא"ש שם). (10) בתנאי. (11) כגון שעלה הנהר על גדותיו והציף שדות והעלה עליהן אדמה שמינה או זבל.

12 **ג. וְכֵן³⁰ אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֵת הִיא הַיּוֹרְשֶׁת בְּכָלֵל**
13 **אֲחִיוֹתֶיהָ³¹ אוּ בְכָלֵל בְּנֹת דּוּדֶיהָ³², וְהַשְּׂבִיחָה**
14 **הַנֶּכְסִים - הַשְּׂבִיחַ לְאֻמָּצֵע. וְאִם אָמְרָה: רְאוּ מָה**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 וְאָמְרָה: מִגְדוֹנִיָּתִי לְקַחְתִּי - נֶאֱמַנְתָּ. אָבֵל אִם אֵין לָהּ
25 נְדוּנָא וְלֹא הִכְיָאָה רֵאָיָה³⁸ - הָרִי הַפֶּל בְּחֻזְקָתָהּ
26 הַיּוֹרְשִׁין.

(27) מחלוקת רב ושמואל שם נב. (28) היה מנהל כל ענייני נכסי הירושה המשותפים. (29) בשטר הקניין כתוב שמו בלבד ואין בו רמז שנקנו בכספי הירושה. (30) והיורשים האחרים הם אחיו מן האב ולא מן האם, ואין להם חלק באותן המעות. (31) כרב. אף על פי שבכל מקום הלכה כשמואל בדיני ממונות, פסק רבינו כאן כרב, משום ששנינו כמותו בברייתא (שם:). (32) רב אמר סתם: "עליו להביא ראייה" ופירש רבה (שם): כוונתו, שעליו להביא ראייה שיש לו כסף משלו שאינו מנכסי הירושה, ורב ששת פירש שצריך להביא שטר מקויים בבית דין וסומכים אנו על בית דין שבוודאי בדק את כל הפרטים הנוגעים לתוכן השטר - ונמצאו נכונים. ופסק רבינו כרבה. (33) ברייתא שם. (34) נשואה. (35) לא התכוון לומר שעליה להביא ראייה שאותם השטרות נפלו לה לירושה, אלא מספיקה ראייה שנפלה לה ירושה בסכום מספיק לקניית העבדים ולהלוואות הרשומות בשטרות - כמו באחד מן האחים. בגמרא שם משמע שהברייתא מדברת באשה אלמנה המטפלת בנכסי יתומים. ורבינו משמיענו שגם בנשואה בנכסי בעלה הדין כן. ונראה מדברי הגמרא שם שלא כל שכן הוא מנכסי יתומים. [בפרק כ"ב מהלכות אישות הלכה ל כתב רבינו שהאשה נאמנת לומר במתנה נתנו לי, ובמגיד משנה שם מוסר מקור הדין בירושלמי כתובות פרק ו. ואין בזה ניגוד לדין שלפנינו, משום שהמדובר שם כשאינה נושאת ונותנת בתוך הבית]. (36) ואין אנו אומרים, מכיוון שבית דין נותן בה אימון ומוסר לידיה נכסי יתומים והרי היא מתגאה בזה - יש להניח שלא תנצל את האימון לרעת היתומים ולפיכך, נאמין לה בלי ראייה. (37) נכסים שהכניסה לבעלה מבית אביה והם חוזרים לידיה אחר מות בעלה. (38) שם.

27 ח. בַּמָּה דְּבָרִים אָמְרִים? בְּאֵחִים וּבְאֵלֶּמְנָה שְׁאֵין
28 חֲלוּקִין בְּעֶסְתָּן³⁹; אָבֵל אִם הָיוּ חֲלוּקִין בְּעֶסְתָּן⁴⁰ -
29 שְׁמָא מַעֲסָתוֹ קָמְזִי⁴¹, וְעַל הָאֶחָיִן לְהִבְיָא רֵאָיָה⁴²
30 שְׁחָן מִשָּׁל אֶמְצַע⁴³. וְכֵן אִם מֵת זֶה⁴⁴ הַנּוֹתֵן וְהַנּוֹשֵׂא
31 בְּתוֹךְ הַבֵּית - עַל הָאֶחָיִן לְהִבְיָא רֵאָיָה, אֵף עַל פִּי
32 שְׁלֹא הָיוּ חֲלוּקִין בְּעֶסְתָּן.

(39) אינם חלוקים בשום דבר ואפילו מזונותיהם אוכלים ביחד. (40) כל אחד נוטל לצורך פרנסתו מהירושה המשותפת ומנהל משק בית בפני עצמו. (41) צמצם הוצאות משק הבית שלו וחשך סכום זה. (42) מימרא של רב חסדא שם. (43) מנכסים המשותפים. (44) שם עמוד א אמר שמואל: "מודה לי אבא (רב) שאם מת - על האחין להביא ראייה", וטעמו, שאין היתומים יכולים להביא ראייה משום שאינם בקיאים בעיסקי אביהם. אבל על האח מטילים להביא ראייה ואם אינו מביא - יפסיד (רשב"ם שם), בגמרא שם הקשו על דברי שמואל וסיימו "קשיא" (הקושיא נשארה בתוקפה), ואף על פי כן פסק רבינו חננאל (וכן

נידונים לעניין זה כאנשים פשוטים. ובבית יוסף חושן משפט סימן רפז מביא שיטת הנימוקי יוסף ואומר: "ואין דבריו נראים לי כלל" (ראה דרכי משה שם). (20) לצורך עצמו מוטל עליו לטרוח כמו שאמרו: יפה תורה עם דרך ארץ (סמ"ע שם סעיף קטן יג) אבל לא לצורך אחרים, והרי זה כאילו התנה שלצורך עצמו הוא עושה. מכאן יש ללמוד שעיסקא נידונית כטירחה רבה בגופו ממש, שהרי דעת רבינו, שהתנאי מועיל רק בהשקיע כספו או טירחה בגופו ממש (כמו שביארנו למעלה הלכה ב). ואין לומר, שרב ספרא השקיע כסף משלו, שהרי אמרו שם בפירוש: "שבק אבוה זוזי שקלינהו עבד בהו עיסקא (הניח אביו זוזים, לקחם ועשה בהם עסק)", ולא מצאנו בדברי הפוסקים שהמדובר בהשקעות כסף.

1 ו. אֶחָד מִן הָאֶחָיִין²¹ שְׁמָנְהוּ הַמֶּלֶךְ גִּבְאִי²² או סוֹפֵר
2 שְׁמָנִים וּמוֹצִיא בְּמִמֶּנּוּ הַמֶּלֶךְ²³, וְכֵן כָּל פּוֹצֵא בְּזֶה
3 מַעֲבֹדֵת הַמֶּלֶכִּים: אִם מִחֲמַת אֲבִיהֶן מָנְהוּ, כְּגוֹן
4 שְׁהָיָה אֲבִיהֶן יָדוּעַ בְּדָבָר זֶה, וְאָמְרָה²⁴: נַעֲמִיד תַּחְתָּיו
5 בְּנֵי כְּדִי לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם הַיְּתוּמִים - הַפָּרֶס שְׁיִטֵּל
6 וְכָל הַשֹּׁכֵר שְׁיִשְׁתַּבֵּר בְּעֶבְדוּתָהּ לְכָל הָאֶחָיִין. וְאָפְלוּ
7 הָיָה חֶכֶם בְּיֹתֵר וְרֵאָיו לְמַנּוּתוֹ²⁵. וְאִם מִחֲמַת עֲצָמוֹ
8 מְנֻהוּ - הָרִי זֶה לַעֲצָמוֹ²⁶.

(21) ברייתא שם קמד: המדובר באחים שלא חילקו (בית יוסף שם סימן קעז בבדק הבית). וכן משמע מלשון המשנה: "האחין השותפין". (22) גובה מסים. (23) ומקבל שכר קצוב או חלק מסויים מההכנסות. (24) המלך או שריו. (25) בזכות עצמו. (26) אפילו אם האב שימש גם כן בתפקיד זה, מכיוון שלא בזכות האב נתמנה. [במשנה שם כתוב: "האחין השותפין שנפל אחד מהם לאומנות". ופירשו בגמרא שם: "האי אומנות - לאומנות המלך". ומפירוש זה למד הר"י מיגאש (מובא בטור שם סימן קעז) שבמינוי לאומנות פרטית - הכול לעצמו. ובשם רבינו יונה מובא שם, שאפילו לאומנות המלך נוטל לעצמו רק שכרו כפועל, והשאר חולקים.

9 ז. אֶחָד מִן הָאֶחָיִין²⁷ שְׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּתוֹךְ הַבֵּית²⁸,
10 וְקָנָה עֲבָדִים בְּשָׂמוֹ לְבָדוֹ²⁹, הַלֹּהֶה לְאַחֲרִים וְהָיָה
11 שְׁטֵר הַחוּב בְּשָׂמוֹ לְבָדוֹ, וְאָמְרָה: מַעוֹת אֵלֹו שְׁהַלּוּיָתִי
12 או שְׁקָנִיתִי בְּהֵן עֲבָדִים אֵלֹו שְׁלִי לְבָדִי הֵן, שְׁנַפְלוּ
13 לִי מִבֵּית אָבִי אֲמִי³⁰, או מְצִיָּאָה מְצֹאֲתִי, או מִתְּנָה
14 נִתְּנָה לִי - עָלָיו לְהִבְיָא רֵאָיָה³¹ שְׁנַפְלָה לֹו יִרְשָׁה
15 אַחֲרָתָה, או מְצֹא מְצִיָּאָה, או זָכָה בְּמִתְּנָה³². וְכֵן³³
16 הָאֲשָׁה³⁴ שְׁהָיָה נוֹשֵׂאֵת וְנוֹתְנָת בְּתוֹךְ הַבֵּית, וְהָיָה
17 אוֹנוֹת, שְׁהֵן שְׁטֵרִי מִמֶּכֶר עֲבָדִים וְשְׁטֵרִי חוּבוֹת,
18 יוֹצֵאוֹת עַל שְׁמָה, וְאָמְרָה: שְׁלִי הֵן, שְׁנַפְלוּ לִי מִבֵּית
19 אָבוֹתִי - עָלֶיהָ לְהִבְיָא רֵאָיָה שְׁנַפְלוּ לָהּ לִירְשָׁה³⁵.
20 וְכֵן אֶלְמָנָה שְׁהָיָה נוֹשֵׂאֵת וְנוֹתְנָת בְּנִכְסֵי יְתוּמִים,
21 וְהָיָה אוֹנוֹת וְשְׁטֵרוֹת יוֹצֵאוֹת עַל שְׁמָה, וְאָמְרָה:
22 מִירְשָׁה נָפְלוּ לִי, או מְצִיָּאָה מְצֹאֲתִי, או מִתְּנָה נִתְּנָה
23 לִי - עָלֶיהָ לְהִבְיָא רֵאָיָה³⁶. וְאִם יֵשׁ לָהּ נְדוּנָא³⁷,

נזונים מזונות גדולים⁵⁷, אלא חולקים בשנה⁵⁸.
נשא⁵⁹ גדולים לאחר מיתת אביהן - ישאו הקטנים
בן מקלל הנכסים, ואחר כך יחלקו. נשא הגדולים
בחי אביהן, ואמרו הקטנים לאחר מיתת אביהן:
הרי אנו נושאים⁶⁰ בדרך שנשא אתם⁶¹ - אין
שומעין להן, אלא מה שנתן⁶² להם אביהם - נתן.

(55) משנה שם קלט. כפי שנתפרשה בגמרא שם.
(56) הקטנים יכולים לעכב שהגדולים לא יתלבו ויתכסו
מנכסים המשותפים, משום שמלבושי גדולים יקרים יותר
משל קטנים מאותו הסוג עצמו. (57) דרכם של קטנים
לאכול יותר מגדולים. (58) וכל אחד מוציא מחלקו כמה
שהוא רוצה. (59) נשים, והוציאו לצרכי חופה וכדומה
מנכסי הירושה לפני החלוקה. (60) מנכסי הירושה
המשותפים. (61) בחיי האב. (62) שהרי זה מתנה מחיים.

יג. השיא האב⁶³ את בנו ועשה לו משתה, והיתה
ההוצאה משל אב, ונשתלחה שושבינות⁶⁴ לזה הבן
בחי האב⁶⁵, כשהיא חוזרת⁶⁶ לאחר מיתת האב -
חוזרת לאמצע⁶⁷. אבל הוציא הבן במשתה משלו⁶⁸
- אינה חוזרת אלא מחלק הבן שנשתלחה לו
בלבד⁶⁹.

(63) משנה וברייתא שם קמד: (64) "מנהג פשוט ברוב
המדינות, שבזמן שיישא אדם אשה משלחין לו ריעיו
ומיודעיו מעות, כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שמוציא
באשתו ובאים אותם הריעים והמיודעים ששלחו לו,
ואוכלין ושותין עם החתן בשבעת ימי המשתה או במקצתן
- הכל כמנהג המדינה, ואלו המעות שמשלחין נקראין
שושבינות" (לשון רבינו בפרק א מהלכות זכייה ומתנה
הלכה א). ובהלכה ב שם מבואר, שהמקבל את השושבינות
מחוייב להחזירה לשולח כשישא אשה (ראה שם פרטי דין
שושבינות). (65) ומובן, שהאב לקח לעצמו את המעות,
משום שהוא הוציא משלו לצרכי סעודות הנישואין.
(66) כשהשולח נשא אשה ויש להחזיר לו שושבינות.
(67) כל האחים משתתפים בהוצאה זו, משום שעל האב
מוטל היה להחזיר, וכל בניו מתחלקים בשווה בזכויותיו
ובחובותיו. (68) ולקח הוא השושבינות לצרכי ההוצאות.
(69) שחובת החזרה מוטלת עליו. זה הכלל: מי שקיבל
השושבינות צריך להחזיר שושבינות לשולח כשישא אשה.

יד. האב ששלח⁷⁰ שושבינות בשם אחר מבניו,
כשתחזר השושבינות⁷¹ לאותו הבן - הרי היא
שלו⁷². אבל אם שלחה האב בשם בניו סתם,
כשתחזר - תחזר לאמצע⁷³. ואין זה שנשתלחה לו
חייב להחזירה⁷⁴ עד שישמחו עמו הבנים פלן; שהרי
פלן שושביניו, שישם פלן נשתלחה. לפיכך, אם
שמח במקצתו⁷⁵ - מחזיר חלק זה ששמח עמו
בלבד, והרי הוא לאמצע.

(70) שם. (71) אחר מיתת האב. (72) שעל מנת כן שלח
האב השושבינות בשמו. (73) כולם שותפים בשושבינות,

רבינו כאן) כמותו, וביאר: "נקטינן מרבתי ז"ל כל היכא
דאמרה גמרא: תיובתא דפלוני - תיובתא, בטלו דברי מי
שהתיובתא עליו לגמרי, אבל היכא דעלתה בקושיא, כי הך
דשמואל, לא בטלו דבריו דאמרין לא הוה ברירא להון
דבטלה שמועה זו לגמרי, אלא דלא אישתכח פירוקא בהאי
שעתא" [=כשמסיימים בגמרא "תיובתא דפלוני תיובתא"
הכוונה בטלו דבריו, אבל כשמסיימים "קשיא" הכוונה - לא
מצאנו לפי שעה תירוץ לקושיא זו.

ז. אחד מן האחין⁴⁵ ששטר חוב⁴⁶ יוצא מתחת ידו⁴⁷
עליו להביא ראיה שאביו נתנו לו בכתיבה⁴⁸
ומסירה⁴⁹, או שצוה לו בו כשהוא שכיב מרע; ואם
לא הביא ראיה - הרי הוא לאמצע.

(45) ברייתא שם קעג. (46) של אביהם שהלווה כסף
לפלוגי. (47) וטוען - אבא נתנו לי במתנה. (48) שכתב
לו שטר מתנה על שטר חוב זה. (49) ומסר לו את השטר.
בקידושין מז: נחלקו רבי וחכמים בדין הקנאת שטר; רבי
אומר: אותיות (שטר שאינו ממון בעין אלא אותיות) ניקנות
במסירה וחכמים מצריכים כתיבה ומסירה. ופסק רבינו
כחכמים.

י. כמה דברים אמורים⁵⁰? באחין, מפני שחזקתן
שומטין⁵¹ זה מזה; אבל אחר שטען שנתן לו או
שקנהו מבעליו - גובה⁵², ואינו צריך להביא
ראיה.

(50) בגמרא בבא בתרא שם נחלקו אביו ורבא באדם אחר
(לא אח בין אחים) שהוציא שטר חוב שכתוב בו מלווה
אחר, והוא טוען שקנה אותו מהמלווה, אביו אומר - צריך
להביא ראיה ורבא אומר - אינו צריך ופסק רבינו כרבא.
(51) מורים היתר לעצמם לקחת מן הירושה המשותפת שלא
מדעת אחיהם (נימוקו של רבא שם). (52) בהלכות מכירה
(שם) כתב רבינו, שנאמנותו מצומצמת לגבי המלווה שאינו
צריך להחזיר לו את השטר, משום שהוא מוחזק בו, אבל
הלווה יכול לטעון: אינך בעל הדברים שלי, הבא ראיה
שקנית את השטר בכתיבה ומסירה ואשלם לך וכן היא
שיטת רבו הר"י מיגאש.

יא. אחד מן האחין⁵³ שנטל מאתים וזו ללמד תורה
או ללמד אפניות - יכולין האחין לומר לו: אם אין
אתה אצלנו, אין לך מזונות אלא לפי ברפת הבית⁵⁴;
שאין הוצאת מזונות האחד לבדו בהוצאת מזונותיו
בין רבים.

(53) ברייתא וגמרא שם קמד: (54) לפי חשבון הוצאות
המזונות כשכולנו בבית אחד וניזונים על שולחן אחד,
שמוזנות משותפים של כמה אנשים עולים פחות מסיכום
הוצאות מזונותיהם כשכל אחד ואחד מתפרנס בנפרד (על
פי פירושו של רבינו גרשום. ראה תוספות שם דיבור
המתחיל ברכת).

יב. מי שמת⁵⁵ והניח בנים גדולים וקטנים - אין
הגדולים מתפרנסים⁵⁶ פרנסת הקטנים, ולא הקטנים

10 - הרי המחלקת בטלה. וכיצד עושין? נותנין מה
11 שצוה מורישן, ואחר כך חוזרין וחולקין בתחלה. (8 כתובות קט:

12 ג. האחין שחלקו⁹ - שמין להן מה ששעליהן¹⁰; אבל
13 מה שעל בגיהן ובנתיהן, ששקנו להן מתפיסת
14 הבית¹¹ - אין שמין. וכן מה שעל גשותיהן, ששקבר
15 יצבו בהן לעצמן¹². במה דברים אמורים? בבגדי חל;
16 אבל בבגדי שבת ומועד - שמין מה שעליהן¹³.

(9) מימרא של עולא, בבא-קמא יא: (10) הבגדים שהם לובשים, וקנו אותם מנכסי הירושה לפני החלוקה. (11) מרכוש הבית המשותף. וטעמו של דבר, שהאחים מוחלים זה לזה כדי למנוע מהנשים והילדים להתבזות. (12) בתוקף המחילה. (13) רי"ף בבא-קמא שם, ומסר מקורו בירושלמי (קידושין פ"א ה"ד).

17 ד. מי שהניח¹⁴ יתומים, מקצתן גדולים ומקצתן
18 הקטנים¹⁵, ורצו לחלק בנכסי אביהן כדי שיטלו
19 הגדולים חלקן - מעמידין בית דין אפטרופוס
20 לקטנים, ובזרר להן החלק הנפה. ואם הגדילו -
21 אינן יכולין למחות¹⁶, שהרי על פי בית דין חלקו
22 להם¹⁷. ואם טעו בית דין בשומא ופחתו שנתו¹⁸ -
23 יכולין למחות¹⁹, וחולקין חלקה אחרת אחר
24 שהגדילו.

(14) קידושין מב. (15) בגמרא כתוב סתם: "יתומים שבאו לחלוק". ורבינו מבאר, שמדובר בגדולים וקטנים, שאם כולם גדולים הרי אין בית-דין נזקקים להם כלל, ואם כולם קטנים - חלוקה למה? הלא גם אחר החלוקה יימסרו לידי אפוטרופוס. (16) כרב נחמן, שם. (17) מלשוננו זה, מדייק המגיד-משנה שאפוטרופוס אינו רשאי לחלוק על דעת עצמו, אלא על-פי בית-דין. (18) הקטנים קיבלו פחות אחד משהה מהמגיע להם. (19) שנינו בכתובות צט: שום היתומים שפיתחו שותות או הותירו שותות - מכרן בטל (ראה פי"ג מהל' מכירה ה").

ה. מִי שָׁמַת וְהֵנִיחַ יוֹרְשָׁיו גְּדוּלִים וְקִטְנִים - צָרִיךְ
לִמְנוּת אֶפְסָרוּפוֹס²⁰ שֶׁיִּהְיֶה מִתְעַסֵּק בַּחֲלָק הַקָּטָן²¹
עַד שֶׁיִּגְדִּיל. וְאִם לֹא מִנָּה - חֲכִיכֵן בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד
לָהֶן אֶפְסָרוּפוֹס עַד שֶׁיִּגְדִּילוּ; שְׁבִית דִּין הוּא אֲבִיָּהֶן
שֶׁל יְתוּמִים.

(20) כלומר, אדם המצווה מחמת חוליו הקשה, צריך למנות אפוסטרופוס. מקור הדברים במשנה, גיטין נב. (21) הראב"ד בהשגותיו מוסיף: "והוא שחלק להם בחייו, שאם לא חלק - יניח הכול ביד הגדולים והם ישיבחו לאמצע וטוב להם". ונראה שגם דעת רבינו כן, שאם הגדולים מסכימים להאריך את השותפות עד שיגדלו הקטנים, ונראה לבית-דין שהגדולים ישיבחו את הנכסים - מניחים את חלק הקטנים בידהם. כדי שיהנו מן השבח.

וכל מה שיתקבל כתוצאה מהשושבינות שנשלחה - יחלקו
בשווה. (74) אם נשאו מקצתם, איננו חייב להחזיר חלקם.
[אפשר גם לפרש באופן אחר: אינו חייב להחזיר כל
השושבינות אלא החלק המגיע על פי החשבון לאלה
שנשאו]. (75) מקצת האחים והוא השתתף בשמחת
נישואיהם.

1 מו. גִּדּוּל הָאֲחִיץ⁷⁶ שֶׁהָיָה לוֹבֵשׁ וּמִתְכַּסֶּה מְלִבוּשֵׁין
2 נָאִים, אִם יֵשׁ לְאֲחִים הֵנָּה מִמֶּנּוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרָיו
3 נִשְׁמָעִין - הֲרֵי זֶה לוֹבֵשׁ מִתְפִּיסֵת הַבֵּית⁷⁷.

76) מימרא של רבא, שם קלט. 77) מכספי הירושה המשותפים.

1) מבאר דין אחים שחלקו ובהם אח ממדינת הים, ודין המצווה תנו דקל לפלוני וחלקי הירושה ולא נתנו, שבטלה החלוקה, ודין אחים שחלקו מה שעליהם, ודין מינוי אפוטרופוס ליתומים קטנים.

4 א. שְׁנֵי אָחִים² שָׁחֲלָקוּ, וְכָא לֶהֱן אֶח מִמְּדִינַת הַיָּם³,
5 וְכֵן שְׁלֹשָׁה אַחִין שָׁחֲלָקוּ, וְכָא פַעַל חֹב וְנָטַל הֶלְקוּ
6 שֶׁל אֶחָד מֵהֶן⁴, אָפְלוּ וְנָטַל זֶה מִקֶּרַע זֶה בְּסָפִים⁵ -
7 בְּטִלָּה מִחֲלָטָה⁶, וְחֻזְרִין וְחֻלְקִין הַשָּׂאָר בְּשׁוּהוֹ⁷.

(2) מחלוקת רב ושמואל בבבא-בתרא קו: (3) שלא היה ידוע להם בשעה שחלקו. (4) שאביהם עשה שדה זו אפותיקי לבעל-חוב. שאם לא כן, אין בעל-חוב יכול לגבות כל חובו מאחד מן היוורשים בלבד, אלא נוטל מכל אחד לפי חלקו בירושה ('טור' חו"מ סי' קעז). ובסמ"ע שם סק"ה מבאר שני מקרים אחרים, שמזכים את בעל החוב לגבות כל חובו מיורש אחד: א. כשכל חובו אינו גדול יותר מדמי שדה אחת (כדי זריעת תשעה קבים תבואה. ראה הלכות שכנים פ"א ה"ד) במקרה כזה אין מכריחים אותו ליטול חצי שדה מזה וחצי שדה מזה, כמו שאין מכריחים שותפים לחלק שטח קרקע קטן; ב. כשחלקו של השני הוא במקום אחר, יכול בעל החוב לומר אינני רוצה בשתי שדות מרוחקות זו מזו. ראה סמ"ע סי' קז ס"ק כא). (5) בבא-קמא ט. (6) כרב, משום שבמסקנא (ב"ב שם) אמרו: והלכתא: בטלה מחלוקת, וכאילו לא חלקו כלל. (7) מחלקים הנכסים לשלושה חלקים, ומטיילים גורל ביניהם. [בלקח אחד קרקע והשני כספים, אמרו בבבא-קמא שם בלשון אחרון, שאם גבה קרקע יכול בעל הכספים לטעון: אני נטלתי כספים וקיבלתי עלי אחריות של גניבה, וכנגד זה קיבלת עליך אחריות של גביית חובות - אם יהיו כאלה, מהקרקעות שירשת. ורבינו כאן פסק כלשון ראשון. ונטה כאן מדרכו בכל מקום לפסוק כלשון אחרון, משום שהסוגיא שם עוסקת בביאור דברי רבי אסי, ואפשר שזה נאמר רק לפי שיטתו בבבא-בתרא (שם) שלא בטלה מחלוקת לגמרי. אבל לפי דעת רב, שנפסקה הלכה כמותו, אין הבדל בין קרקע וקרקע לבין קרקע וכספים].

8 ב. מִי שֶׁצִּוָּה⁸ בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ שְׂיִתְּנוּ לְפָלוֹנִי דָּקָל אוֹ
9 שֹׁדֶה מִנְכֶּסֶיִן, וְחָלְקוּ הָאֲחִיזִין וְלֹא נָתַנוּ לְפָלוֹנִי כָּלֹם

27 גיטין נב: (28) מעשה, שהודיעו לרב נחמן, שאפטרופוס על נכסי יתומים מוציא לצרכיו הפרטיים למעלה מהמתאים למצבו החמרי, וחשדו בו שהוא אוכל מנכסי יתומים, וסירב רב נחמן לסלקו, שמא מציאה מצא ונתעשר, ואמר: הביאו ראיה שהוא מפסיד את הנכסים ואסלקו. חלקו עליו דבי רב שילא, ואמרו: אין מסלקים אותו אפילו אם הוא מפסיד. וסובר רבינו שמחלוקת זו אינה אלא במינהו אבי יתומים, שהרי אין זה מתקבל על הדעת שדבי רב שילא יאמרו, שאין בית-דין מסלקים אפטרופוס שהם עצמם מינוהו בטעות, שחשבו שהוא אדם הגון (ראה ההלכה הקודמת), ונתברר שהוא מפסיד נכסי יתומים. ומזה יוצא שהנידון לפני רב נחמן היה במינהו אבי יתומים, וכשאמר רב נחמן: "שמא מציאה מצא", לא אמר במינהו בית-דין. משום שמציאה היא דבר רחוק קצת מן המציאות, ובית-דין צריכים לשמור על נכסי יתומים ולא להשאירם ביד חשוד, ולפיכך מסלקים אותו אף-על-פי שאין עדות ברורה שמפסיד הנכסים. ובמינהו אבי יתומים אין לסלקו אלא בראיה ברורה שהוא מועל או מפסיד הנכסים (מגיד-משנה), ופסק רבינו כרב נחמן. (29) רי"ף שם. (30) שלא לקח לעצמו כלום מנכסי יתומים, אף-על-פי שנפסקה הלכה (שם נב.) כאבא שאל, שאין משביעים אפטרופוס שמינהו אבי יתומים (ראה לקמן פ"א ה"ה). (31) אנו אומרים, שאילו ידע האב שיצא לתרבות רעה - לא היה ממנהו. וכתב במגיד-משנה, שאם מינה האב אדם בלתי הגון, אין ב"ד מסלקים אותו, שהרי רצה באפטרופוס כזה.

28 ח. קטן שהגדיל, אפלו היה אוכל ושותה יותר מדי ומפסיד, והולך בדרך רעה - אין בית דין מונעין 29 ממנו ממונו, ואין מעמידין לו אפטרופוס³². אלא 30 אם בן צוה אביו או מורישו, שלא יתנו לו אלא אם 31 בן יהיה כשר ומצליח, או שלא יתנו לו עד זמן 32 מרבה. והשוטה והחרש - הרי הן פקטנים, 33 ומעמידין להן אפטרופוס³³. 34

(32) בבא-מציעא לט. אמרו: "אפטרופא לדיקנני - לא מוקמינן (אין אנו מעמידים אפטרופוס למגודלי זקן)". (33) בכתובות מח. אמרו: "מי שנשחטה, בית-דין יורדין לנכסיו", ובחרש מציין במגיד-משנה המקור ביבמות קיג. אולם שם אמרו רק כשאין דעתו צלולה, וגם זה נשאר בחיקו. ובהלכות מכירה פכ"ט ה"א מבאר רבינו דין חרש שוטה וקטן, ובהלכה ד שם הוא כותב שמעמידים אפטרופוס לשוטה כמו לקטן, ואילו חרש לא הזכיר, ומשמע שאין מעמידים לו אפטרופוס. וצ"ע.

פרק אחד עשר

(1) מבאר דין מעות יתומים למי מוסרין אותם, ודין מי שיש בידו שכר של יתומים ומתיירא שמא יחמיץ, ודין אפטרופוס מה יוכל למכור או לקנות לצרכי מצווה ואם פוסקים צדקה מנכסי יתומים.

35 א. מעות של יתומים² שהניח להן אביהן - אינן 36 צריכין אפטרופוס. אלא פיצד עושין בהן? בודקין 37 על מי שיש לו נכסים שיש להם אחריות³, ויהיו

כמבואר למעלה פ"ט ה"ב (מגיד-משנה). ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ט ה"ב) "אין הגדולים מתפרנסים וכו' חולקין בשווה", לא התכוון לחלוקת כל הנכסים, אלא לעשות חשבון כמה הוציאו אלה וכמה אלה, וישלימו אלה לאלה.

1 ו. צוה המוריש²² ואמר: יתן חלק הקטן לקטן, 2 ומה שירצה יעשה בה - הרשות בידו. וכן אם מנה 3 המוריש אפטרופוס על הקטנים קטן או אשה או 4 עבד - הרשות בידו. אבל אין בית דין ממנין 5 אפטרופוס לא אשה ולא עבד ולא קטן ולא עם 6 הארץ²³, שהוא בחזקת חשוד על העברות. אלא 7 בודקין²⁴ על אדם נאמן ואיש חיל, ויודע להפך 8 בזכות היתומים²⁵ וטוען טענתם, וישיש לו פח 9 בעסקי העולם כדי לשמר נכסים ולהרויח בהן, 10 ומעמידין אותו על הקטנים. בין שיהיה רחוק בין 11 שיהיה קרוב לקטן²⁶. אלא שאם היה קרוב - לא 12 ירד לקרקעות.

(22) ברייתא שם: "אין עושין אפטרופין נשים ועבדים וקטנים, ואם מינן אבי יתומים - הרשות בידו", ולא כל-שכן שיכול למסור הנכסים לידי הירוש הקטן עצמו. תמוה קצת, למה הקדים רבינו דין הקטן עצמו לדין אפטרופוס המפורש בברייתא, וממנו נלמד דין הקטן עצמו. (23) ברייתא פסחים מט: ברי"ף שם מבאר שישנם שני סוגי עס-הארץ: א. שלא למד מקרא ומשנה, אבל מקיים הוא מצוות ואינו חשוד על גניבה ושבועת שקר; ב. החשוד על אלה. ומה ששינוי שאין ממנים עס-הארץ אפטרופוס, הכוונה לסוג ב. ובמגיד-משנה כתב שגם דעת רבינו כן. כנראה הוא מפרש מה שכתב רבינו "שהוא בחזקת חשוד על העברות", הוא ביאור לאיזה סוג של עס-הארץ אמרו שאין ממנים אותו, אולם אפשר לפרש פסקא זו גם כנימוק: למה אין ממנים אותו? משום שהוא חשוד, וגם גניבת רכוש יתומים בכלל (ראה סמ"ע סי' רצ סק"ו). (24) מחזירים אחר אדם מחונן במידות הנמנות למטה. (25) אבי, כתובות קט: (26) נתבאר למעלה פ"ח ה"א וה"ב.

13 ז. בית דין²⁷ שהעמידו אפטרופוס, ושמעו עליו 14 שהוא אוכל ושותה ומוציא הוצאות יתר מדבר 15 שהיה אמור בו - יש להן לחוש לו שמא מנכסי 16 יתומים הוא אוכל, ומסלקין אותו²⁸ ומעמידין אחר. 17 אבל אם מנהו אבי יתומים - אין מסלקין אותו, 18 שמא מציאה מצא. אבל אם באו עדים שהוא 19 מפסיד נכסי יתומים - מסלקין אותו. וכבר הספיקו 20 הגאונים²⁹ שמשביעין אותו³⁰, הואיל ומפסיד. והוא 21 הדין לאפטרופוס שמנהו אבי יתומים, והיתה 22 שמועתו טובה, והיה ישר ורודף מצות, וחזר להיות 23 זולל וסובא והולך בדרך החשד, או שפרץ בנדרים 24 ובאבק גזל - בית דין חייבים לסלק אותו³¹ 25 ולהשביעו, ולמנות להן אפטרופוס כשר. וכל 26 הדברים האלו כפי מה שיראה לדין, שכל בית דין 27 ובית דין הוא אביהן של יתומים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. מי שהיה בידו¹⁷ שֶׁכֶּר שֶׁל יְתוּמִים, אִם יָנִיחוּ בָּאֵן
עד שֶׁיִּמָּכֵר - שְׁמָא יִחְמִיץ, וְאִם יוֹלִיכוּ לְשׁוֹק - שְׁמָא
יִאָרְעוּ אֲנֵס בְּדֶרֶךְ, הֲרִי זֶה עוֹשֶׂה בּוֹ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא
עוֹשֶׂה בְּשָׁלוֹם¹⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(17) שם. (18) כמו שהיה נוהג במקרה כזה בסחורה שלו.
במגיד-משנה מבאר, שלא התירו להוביל מטלטלין של
יתומים לשוק במקום שיש סכנת אונס, על-מנת להרוויח
יותר, אלא כשגם אם יניחם במקומם קיים ספק הפסד, אבל
כשבמקומם אין חשש הפסד - אין להכניס נכסי יתומים
בסכנה כדי להרוויח.

ד. כְּשֶׁמַּעֲמִידִין¹⁹ בֵּית דִּין לֶהֱן אֲפוּטְרוּפוֹס, מוֹסְרִין
לוֹ כָּל נִכְסֵי הַקָּטָן, הַקָּרָקַע וְהַמְטַלְטְלִין שֶׁלֹּא נִמְכְּרוּ.
וְהוּא מוֹצִיא וּמַכְנִיס, וּבִזְנָה וְסוֹתֵר וְשׁוֹבֵר, וְנוֹטֵעַ
וְזֹרֵעַ, וְעוֹשֶׂה כְּפִי מַה שִׁירָאָה שָׁזָה טוֹב לְיְתוּמִים.
וּמַאֲכִילֵן וּמַשְׁקֵן וְנוֹתֵן לֶהֱן כָּל הַהוֹצָאָה כְּפִי הַמָּמוֹן
וּכְפִי הָרְאוּי לֶהֱן. וְלֹא יְרוּיִחַ לֶהֱן יוֹתֵר מִדִּי²⁰, וְלֹא
יַצְמַעֵם עֲלֵיהֶם יְתֵר מְדִי.

(19) גיטין נב. (20) יותר מזה שרגילים בני אדם במצב
חומרי כלשהם להוציא למוזנות.

ה. כְּשֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוּמִים - נֹתֵן לָהֶם מָמוֹן מוֹרִישָׁן,
וְאֵינוּ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לֶהֱן חֲשְׁבוֹנוֹת²¹ מַה שֶׁהִכְנִיס
וְהוֹצִיא, אֶלֶּא אֹמֵר לֶהֱן: זֶה הַנֶּשְׂאָר²². וְנִשְׁפָּע
בְּנִקְיֻטַּת חֲפִיץ²³ שֶׁלֹּא גָזַלְן כְּלוּם. בְּמַה דְּכָרִים
אֲמוּרִים? כְּשֶׁמִּנְהוּ בֵּית דִּין; אֲבָל אֲפוּטְרוּפוֹס
שֶׁמִּנְהוּ אָבִי יְתוּמִים וְכֵן שָׂאֵר הַמּוֹרִישִׁין - אֵינוּ
נִשְׁפָּע²⁴ עַל טַעֲנַת סִפְקָא²⁵. יֵשׁ לְאֲפוּטְרוּפוֹס²⁶ לְלַבֵּשׁ
וּלְהַתְּפֹסֶת מִנְּכֵסֵי יְתוּמִים, כְּדִי שִׁיְהִיָּה מְכַבֵּד וְיִהְיֶה
דְּכָרִיו נִשְׁמָעִין. וְהוּא שִׁיְהִיָּה לְיְתוּמִים הַנָּאָה
בְּנִכְסִיהֶן בְּהִיּוֹת דְּכָרִיו נִשְׁמָעִין.

(21) מחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל שם, ופסק כרבן
שמעון בן גמליאל, וכן כתב הר"ף בהלכותיו וביאר בשם
גאון, שהכלל המקובל בדינו "הלכה כרבי מחבירו" לא
נאמר במקום שהוא חולק על אביו (רשב"ג, הוא אביו של
רבי). (22) בברייתא שם כתוב: "וצריך לחשב עמהם
באחרונה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו צריך". ודייק
מזה 'בעל העיטור' (הובא במגיד-משנה כאן) שלא אמרו
"אינו צריך לחשב" אלא באחרונה, אבל בתחילה -
כשמוסרים לו בית-דין את הנכסים - מסדרים רשימה
מדויקת של כל הנמסר לידו, וכותבים שתי רשימות דומות,
אחת מוסרים לאפוטרופוס והשניה לקרובי הקטן.
(23) כשהוא אוחו בידו חפץ של מצוה, כגון תפילין או
ספר-תורה. (24) כאבא שאול במשנתנו, שנפסקה הלכה
כמותו בגמרא (שם): וטעמו נתבאר שם: אם נטיל שבועה
על אפוטרופוס - יימנעו אנשים מלקבל אפוטרופוסות, אבל
כשמינהו בית-דין יש לו הנאה מזה שבית-דין רואים בו
אדם הגון ונותנים בו אימון, ולכן יקבל המינוי. וכתב
הרמב"ן (מובא במגיד-משנה) שמכוח הנאה זו, דינו כשומר

עדיית⁴, ויהיה איש נאמן ושוֹמֵעַ דִּיגִי תוֹרָה וּמַעֲוָלָם
לֹא קָבַל עָלָיו נְדוּי, וְנוֹתְנִין לוֹ הַמַּעֲוָת בְּבֵית דִּין
קְרוֹב לְשֶׁכֶר וְרַחוּק לְהַפְסֵד⁵, וְנִמְצָאוּ הַיְתוּמִים נִהְיִין
מְשַׁכְּרֵי הַמַּעֲוָת. וְכֵן אִם אֵין לוֹ קָרָקַע - יִנָּתֵן לֶהֱן
מִשְׁפּוֹן זָהָב שְׁבוּר⁶ שָׂאֵין בּוֹ סִימָן⁷, וְנוֹטְלִין בֵּית דִּין
הַמִּשְׁכּוֹן, וְנוֹתְנִין לוֹ הַמַּעֲוָת קְרוֹב לְשֶׁכֶר וְרַחוּק
לְהַפְסֵד. וְלָמָּה לֹא יִקְחוּ מִשְׁפּוֹן בָּלִים שֶׁל זָהָב אוֹ
חֲלִי⁸ שֶׁל זָהָב? שְׁמָא שֶׁל אֲחֵרִים הוּא, וְיִתְּנוּ סִימָן
וְיִטְלוּהוּ אַחֵר מוֹתוֹ⁹, אִם יֵדַע הַדִּין שָׂאֵין זֶה¹⁰
אֲמוּד¹¹. וְכַמָּה יִפְסְקוּ בְּשֶׁכֶר? כְּפִי מַה שִׁירָאוּ
הַדִּינִין, אוֹ שְׁלִישׁ הַשֶּׁכֶר אוֹ חֲצִי. אֶפְלוּ רְבִיעֵי הַשֶּׁכֶר
לְיְתוּמִים, אִם רָאוּ שֶׁזֶּה תַּקְנָה לָהֶם - עוֹשִׂין. לֹא
מִצָּאוּ אָדָם שִׁיתְּנוּ לוֹ הַמַּעֲוָת רַחוּק לְהַפְסֵד וְקְרוֹב
לְשֶׁכֶר - הֲרִי אֵלּוּ מוֹצִיאִין מֵהֶן מְזוֹנוֹת מַעֲטָ¹², עַד
שִׁיקְנוּ לֶהֱן בְּמַעֲוָת קָרָקַע¹³, וְיִמְסְרוּ אוֹתוֹ בְּיַד
אֲפוּטְרוּפוֹס שִׁיעֲמִידוֹ לֶהֱן.

(2) בבא-מציעא ע. (3) קרקעות. (4) שדות משובחות.
(5) בית-דין מתנים עם מקבל הכסף, שישתף את היתומים
בעסק שהסיכויים להרוויח גדולים מסיכויי הפסד. ולמה
צריך לתת המעות בבית-דין? משום שעיסקא קרובה לשכר
ורחוקה להפסד, יש בה איסור ריבית בדברי חכמים, אבל
בית-דין רשאים להפקיר נכסי מקבל הכספים לטובת
היתומים, שהפקר בית-דין - הפקר, ואין כאן ריבית (רש"י
שם). ועיסקא שיש בה ריבית מן התורה - לא התירו חכמים.
(6) לא כלים שלמים. (7) יתבאר בסמוך. (8) מין תכשיט.
(9) בגמרא שם, אמרו סתם: "ואתי מריה ויהיב סימנא ושקיל
ליה (ויבוא בעליו ויתן סימן ויקח אותו)". ומשמע, שיקח
אותו ממקבל כסף היתומים עצמו. ונראה, שהמדובר כשאין
עדים שזה הפקיד כלים אלה אצל מקבל כסף היתומים (ראה
מגיד-משנה). ונאמן לטעון לקוחים הם בידו, אבל בית-דין
אין טוענים טענה זו ליתומים, מכיון שזה נתן סימן מובהק
(ראה פ"ו מהל' שאלה ופקדון ה"ד). [בהגהות מיימוניות
כאן אות ג, כתב שהמדובר כשהביא עדים. ומסתבר,
שלישיתו הכוונה שיקח את החפץ מהמקבל עצמו].
וב'תוספות' כאן ד"ה אתא, פירשו כרבינו, שחוששים שמא
יבוא בעל הכלים אחר מיתת המקבל. (10) מקבל הכסף.
(11) אינו עשיר, ואין מתקבל על הדעת שיש לו כלים יקרים
כאלה (ראה דברי רבינו שם). (12) בצמצום, כדי שלא
יכלה הקרן בזמן קצר. (13) קרקע מביא הכנסות, והקרן
בטוח.

ב. כָּל הַמְטַלְטְלִין¹⁴ שֶׁל יְתוּמִים - שְׁמִין אוֹתָן
וּמוֹכְרִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין. וְאִם הָיָה הַשּׁוֹק¹⁵ קְרוֹב
לְמִדְיָנָה¹⁶ - מוֹלִיכִין אוֹתָן לְשׁוֹק וּמוֹכְרִין אוֹתָן.
וְיִצְטָרְפוּ דְמִיָּהֶן עִם הַמַּעֲוָת שֶׁל יְתוּמִים.

(14) מימרא של שמואל, בכתובות ק: (15) מקום
שמתקבצים בו הרבה סוחרים בימים קבועים, ויש להניח
שיתקבל שם מחיר יותר גבוה מאשר במקום מושב בית-
הדין. (16) לעיר, שם.

הדמים על מנת⁴⁶ שיוציאוהו לחרות, ואותן האחרים
הן שמשחררין אותם.

(40) ברייתא, שם. (41) כנעניים. (42) משום שאין גופם קנוי לאפטרופוס (רש"י שם). (43) שנתנו לו אחרים על-מנת שאין לרבו רשות בהם, ובמתנה שכזו לא אמרו "מה שקנה עבד קנה רבו". דין זה שנוי שם במחלוקת רבי וחכמים, ופסק רבינו כחכמים, לפי הכלל שבידינו: הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו. (44) כדי להאכיל את היתומים, כלמעלה ה"ו. (45) לאותם האנשים שרוצים לתת הכסף לעבדים שיפדו את עצמם. (46) אין לפרש "על מנת" זה כתנאי; והכוונה היא: כדי שיתקיים רצונם.

ז. האפטרופין⁴⁷ תורמין ומעשרין נכסי יתומים כדי להאכילם⁴⁸, שאין מאכילין את היתומים דבר האסור. אבל לא יעשרו ולא יתרמו כדי להניח פרות מתקנין⁴⁹, אלא ימכרו אותן טבל, והרוצה לתקן - יתקן⁵⁰.

(47) ברייתא, שם נב. (48) אותם הפירות. פירות שלא ניטלו מהם תרומות ומעשרות - אסורים באכילה אפילו לכהנים, ונקראים "טבל". (49) מותרים באכילה. (50) הראב"ד משיג ואומר: "אין הדעת נוחה הימנו, שיהא אפטרופוס חבר מוכר טבל להכשיל בני אדם בנכסי יתומים". ברור שהוא מפרש דברי רבינו: "והרוצה לתקן יתקן" שאין לאפטרופוס לדייק ולמכור רק לחברים שבוודאי יעשרו ויתרמו. והוא מפרש שיניח אותם כמו שהם עד שיוכל למכור ברווח מתאים.

י. האפטרופין⁵¹ עושין לקטנים לולב וסכה וציצית ושופר, ספר תורה ותפלין ומזוזות ומגלה. כללו של דבר: כל מצות עשה שיש להם קצבה⁵², בין שהוא מדברי תורה בין שהוא מדברי סופרים - עושין להם, אף על פי שאינן חייבין במצוה מפל אלו המצות אלא כדי לחנכן. אבל אין פוסקין עליהן צדקה, ואפלו לפדיון שבויים, מפני שמצות אלו אין להן קצבה⁵³.

(51) כל הדינים הנמנים בהלכה זו, נאמרו בברייתא שם. (52) הוצאה חד פעמית, ורמתה ידועה מראש. (53) שהרי תמיד עומדים עניים וצריך לפרנסם. ובתקופת התלמוד שכחים היו מקרים של פדיון שבויים.

יא. ומי שנשתטה⁵⁴ או שנתחרש⁵⁵ - בית דין פוסקין עליו צדקה⁵⁶, אם היה ראוי.

(54) כתובות מח. (55) רבינו מדמה חרש לשוטה (ראה למעלה סוף פ"י). (56) גובים מנכסי לצדקה. בגמרא שם: "אמר מר עוקבא, מי שנשתטה בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר". והקשה רבינא מברייתא: מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות - בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו, אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר. ותיירצו שם מה

בשכר וחייב בגניבה ואבידה, וכשמינהו האב פטור אפילו אם פשע ולא שמר כראוי, שאם תחייבו - יימנע מראש מלקבל אפטרופסות (ראה 'תוספות' שם ד"ה הלכה, שהאריכו בזה). וב'טור' חו"מ סי' רצ כתב, שרב האי גאון פסק כך (במגיד-משנה כאן כתב שרב האי גאון מחייב בפשיעה). (25) אבל כשגדלו היתומים וטוענים 'בר' שהאפטרופוס לקח לעצמו מנכסיהם - משביעים אותו (רי"ף שם). (26) שם. מעשה שבאו קרובי יתומים קטנים לפני רב נחמן, והתלוננו על אפטרופוס של היתומים, שהוא לובש ומתכסה ממעות היתומים, ואמר להם רב נחמן: "כי היכי דלישתמען מיליה (כדי שישתמעו דבריו)", והם הם דברי רבינו כאן.

ו. יש לאפטרופוס²⁷ למכר בהמה ועבדים ושפחות, שדות וקרמים, להאכיל ליתומים. אבל אין מוכרין ומניחין המעות²⁸, ואין מוכרין שדות לקח עבדים, ולא עבדים לקח שדות²⁹, שמה לא יצליח³⁰. אבל מוכרין שדה לקח שורים לעבודת שדות אחרות³¹, שהשורים הן עקר כל נכסי שדות³².

(27) ברייתא, שם. (28) שכל אלה אינם נוחים להיגנב כמו כסף בעין, וכן מביאים כבוד לבית אביהם כמשפחה אמידה (רש"י שם). (29) כרבן שמעון בן גמליאל בברייתא, שם. בגמרא שם אמרו: "דילמא (שמה) לא משפיין" ופירש רש"י: "אינם משוקטים, שמה יצא עליהם ערעור (שאינם של המוכר)". ורבינו לא בירר הצלחה זו מה היא. (31) שם, מעשה באפטרופוס בשכינותו של רבי יהושע בן לוי שעשה כן - ולא מיחה בו. (32) בלי עבודת השוורים לא יצליח היכול. בגמרא שם אמרו שרבי יוסי קרא לשווריו "שדי", משום שבלעדם - השדה נטולת ערך.

ז. אין האפטרופין³³ רשאים למכר ברחוק³⁴ ולגאל³⁵ בקרוב³⁶, למכר ברעה ולגאל בנפה, שמה לא יצליח זה שקנו. ואין רשאים לדון ולחוב³⁷ על מנת ליכפות ליתומים³⁸, שמה לא יזכו ונמצא החוב קיים³⁹.

(33) ברייתא, שם. (34) שדות המרוחקות מן העיר. (35) לקנות. מלשון המקרא (ויקרא כה, לג): "ואשר יגאל מן הלוי". (36) אף-על-פי שיותר נוח לעבד שדה קרובה. (37) אינם רשאים להתדיין בשום תביעה נגד היתומים (לחוב = לחובתם של היתומים). (38) אף-על-פי שהם באים לטעון לזכותם של היתומים. (39) פסק של בית-הדין יחייב את היתומים. ומכיון שאינם רשאים להתדיין, עברו ודנו ונתחייבו - אין זה מחייב את היתומים, שהרי עשו שלא ברשות (על-פי פירושו של המגיד-משנה). ולא נתבאר מה הדין כשזכו האפטרופסים. מלשון רש"י משמע שהדין קיים, וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן. וב'טור' (שם) פסק כמותם. ומהשגתו של הראב"ד נראה, שלמד מדברי רבינו שאם דנו ונתחייבו - הדין קיים.

ח. אין האפטרופין⁴⁰ רשאים להוציא עבדים⁴¹ לחרות⁴², אפלו לקח מן העבד דמים⁴³ שייצא לחרות. אבל מוכרין אותן⁴⁴ לאחרים⁴⁵ ולוקחים מהן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָחַד, עַד שִׁיְהִיּוּ יָתֵר שְׁנַיִם. ה) שְׁלֹא יִלְמַד חוֹבָה מִי שֶׁלֹּמֵד זָכוֹת בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת. ו) לְהֵרֵג בְּסִקְלָהּ. ז) לְהֵרֵג בְּשַׁרְפָּהּ. ח) לְהֵרֵג בְּסִיף. ט) לְהֵרֵג בְּחֶנֶק. י) לְתַלּוֹת. יא) לְקַבֵּר הַנֶּהֱרָג בְּיוֹם הִרְגָּתוֹ. יב) שְׁלֹא תִלִּין נִבְלָתוֹ. יג) שְׁלֹא לְהַחֲיוֹת מִכְשָׁף. יד) לְהַלְקוֹת רָשָׁע. טו) שְׁלֹא יוֹסִיף בְּהַכָּאת הַלּוֹקָה. טז) שְׁלֹא לַעֲנֹשׁ אָנוּס. יז) שְׁלֹא לְהֵרֵג דָּם נָקִי בְּאֶמֶד הַדַּעַת. יח) שְׁלֹא לַחוּס עַל הוֹרֵג חֲבֵרוֹ אוֹ חוֹבֵל בּוֹ. יט) שְׁלֹא לְרַחֵם אֶת הַדָּל בְּדִין. כ) שְׁלֹא לְהַדִּיר גְּדוֹל בְּדִין. כא) שְׁלֹא לְהַטּוֹת הַדִּין עַל בָּעָלִי עֲבֵרוֹת, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹטֵא. כב) שְׁלֹא לַעֲוֹת מִשְׁפָּט. כג) שְׁלֹא לְהַטּוֹת מִשְׁפָּט גֵּר וְיָתוֹם. כד) לְשַׁפֵּט בְּצִדִּיק. כה) שְׁלֹא לִירֹא בְּדִין מֵאִישׁ זָרוֹעַ. כו) שְׁלֹא לִקַּח שֹׁחַד. כז) שְׁלֹא לְקַלֵּל הַדִּינִים. כח) שְׁלֹא לִשְׂאֹ שְׁמַע שְׂוֹא. כט) שְׁלֹא לְקַלֵּל הַנָּשִׂיא. ל) שְׁלֹא לְקַלֵּל אָדָם מִשְׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשָׁרִים. וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלֹהִים בְּפָרְקִים אֵלֶּי:

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

1) מתבארת בו מצוות מינוי שופטים ושוטרים בכל מדינה ופלך. הרכב חברי סנהדרין גדולה וסנהדרין קטנה. באיזו עיר מעמידים סנהדרין קטנה, ובאיזו עיר מעמידים בית דין של שלושה דינים בלבד.

- א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְמִנּוֹת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים בְּכָל מְדִינָה² וּמְדִינָה וּבְכָל פֶּלֶךְ³ וּפְלָה.⁴ שְׁנֵאמַר: שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָהֶם בְּכָל שְׁעָרֶיךָ⁴. שׁוֹפְטִים - אֵלֹהֵי הַדִּינִים הַקְּבוּעִין בְּבֵית דִּין, וּבָעָלִי דִינִין בָּאִים לִפְנֵיהֶם. שׁוֹטְרִים - אֵלֹהֵי בָעָלִי מְקַלֵּשׁ וּרְצוּעָה, וְהֵם עוֹמְדִים לִפְנֵי הַדִּינִין, הַמְּסַבְּכִין בְּשׁוֹנִקִים וּבְרַחוּבוֹת וְעַל הַחֲנִיּוֹת, לְתַקֵּן הַשְּׁעָרִים⁶ וְהַמְּדוֹת⁷ וְלַהֲבֹת פֶּל מְעוֹת⁸. וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם עַל פִּי הַדִּינִים⁹. וְכָל שִׁירָאוֹ בּוֹ עוֹנוֹת¹⁰ דָּבָר - מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, וְדִינִין אוֹתוֹ כְּפִי רָשָׁעוֹ¹¹.

2) עיר. 3) עיר מחוזית, כלשון הכתוב (נחמיה ג, ט) "פלך ירושלים". כלומר, נוסף על בתי הדין שבכל עיר ועיר, צריך שבפלך יהיה בית דין מחוזי ממונה על כולם, וראה לקמן הערה בסוף הלכה ב (לחם משנה). 4) סנהדרין טז, ב. "בכל שעריך" - מתרגם אונקלוס: בכל קרויך. כלומר, בכל עיר ועיר. ושם נו, ב אמרו: "כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר" וראה בהלכות מלכים פרק ט, הלכה י"ד. 5) "שחובטים במקלות על פי השופטים לכל מי שאינו שומע" (רש"י שם טז, ב) וב"ספרי" דברים אות טו אמרו: "ושוטרים - אלו המכים ברצועה כעניין שנאמר (דברי הימים ב יט, יא) "ושוטרים הלויים לפניכם". 6) המחירים, שלא ימכרו ביוקר. 7) שמודדים בהן החנוונים ללקוחותיהם. ובבבא בתרא פט, א אמרו: "מעמידים אנרדמין (=שוטרים) בין למידות בין לשערים", והשווה הלכות גניבה פרק ח, הלכה ב "חייבים

1 שתירצו. ושאלו: מהו דבר אחר? ומפרש רב חסדא: זה תכשיט, ורב יוסף אמר: זה צדקה. ואמרו שם (גירסת 2 הרי"ף): "מאן דאמר תכשיט (אין נותנים לאשה) כל-שכן 3 צדקה, ומאן דאמר צדקה אבל תכשיט יהבינן (נותנים לה)". 4 ולפי גירסא זו נחלקו בביריתא. ותמה הר"ן שם על רבינו, 5 שפסק בנשתטה ונתחרש שגובים צדקה מנכסיהם, שהרי זה 6 מנוגד לפירושם של רב חסדא ושל רב יוסף, ואע"פ שהם 7 פירשו את הברייתא, מתקבל על הדעת שגם מה שאמר מר 8 עוקבא: "ודבר אחר" מתפרש כך. ונראה שרבינו קיבל 9 גירסת רש"י: "מאן דאמר צדקה כל-שכן תכשיט, ומאן 10 דאמר תכשיט אבל צדקה לא" ומחלוקתם במימרא של מר 11 עוקבא, שאמר נותנים דבר אחר, ופירש רב יוסף: זה צדקה, 12 ופסק כמותו. 13

יב. אֶף עַל פִּי שְׁאִין הָאֲפוֹטְרוֹפּוֹס צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת 14 חֲשׁוֹבִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, צָרִיךְ לְחַשֵּׁב בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ 15 לְדַקְדָּק וּלְהַזְהִיר הַרְבֵּה מֵאֲבִיחָן שֶׁל אֵלֹהֵי הַתּוֹמָיִם, 16 שֶׁהוּא רוֹכֵב עַרְבוּת⁵⁷; שְׁנֵאמַר: סֵלֹו לְרַכֵּב בְּעֲרֻבוֹת 17 וְגו', אֲבִי תּוֹמָיִם וְגו'.

57) יושב בשמים.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִייעֵן

נגמר ספר שלשה עשר, בעזרת שדי. הלכותיו חמשה, ופרקיו חמשה ושבעים: הלכות שכיירות - שלשה עשר פרקים. הלכות שאילה ופקדון - שמונה פרקים. הלכות מלוה ולוה - עשרים ושבעה פרקים. הלכות טוען ונטען - ששה עשר פרקים. הלכות נחלות - אחד עשר פרקים.

יום ו' י' מרחשון ה'תשע"ו

פתח פירוש שפוט צדק, ודין עני ואביון

סֵפֶר אֶרְבָּעָה עָשָׂר

וְהוּא סֵפֶר שׁוֹפְטִים

הלכותיו חמש. וזהו סידורן: א. הלכות סנהדרין והענישין המסורין להם. ב. הלכות עדות. ג. הלכות ממרים. ד. הלכות אבל. ה. הלכות מלכים ומלחמותיהם.

הַלְכוֹת סִנְהֶדְרִין

וְהַעֲנִשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם

יש בכללן שלשים מצוות. עשר מצוות עשה, ועשרים מצוות לא תעשה, וזה הוא פְּרָטֶן: א) לְמִנּוֹת שׁוֹפְטִים. ב) שְׁלֹא לְמִנּוֹת דִּין שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט. ג) לְנִטּוֹת אַחֲרֵי רַבִּים אִם נִחְלָקוּ הַשׁוֹפְטִים. ד) שְׁלֹא לְהֵרֵג אִם רַבּוֹ הַמְּחִיבִין בְּאִישׁ

מִשְׁפָּט³⁰. וְכִמָּה יִהְיֶה מִנִּינָם? עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דִּינִים.²⁶
וְהַגְדוֹל בְּחֻמָּה שֶׁבְּכֶלֶן רֹאשׁ עָלֶיהָ. וְהַשָּׂאֵר יוֹשְׁבֵי
בְּעִגּוּל כְּמוֹ חֲצֵי גֵרִין³¹, כְּדִי שִׁיחָא הָרֹאשׁ רֹאֵה אֶת
כָּלִין.²⁷
כָּלִין.²⁸
כָּלִין.²⁹

14) מניין חבריהם שבכל בית דין. 15) בלשכת הגזית שבבית המקדש (סנהדרין פו, ב) ובירושלמי מכות פרק ב, הלכה ו אמרו: מניין שהייתה סנהדרין גדולה אצל המזבח, שנאמר: ולא תעלה במעלות על מזבחי, וסמוך לו נאמר (שמות כא, א): ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. 16) סנהדרין - מועצה בלשון יוונית. "ובמושב זקנים יהללוהו" (תהלים קז, לב) מתורגם: ובסנהדרין דחכימא ישבחון יתיה. והרע"ב בפירושו לסוטה פרק ט, משנה י"א אומר: סנהדרין - ששונאים הדרת פנים בדין. 17) משנה בסנהדרין ב, א ובגמרא שם טז ב. 18) כמו שאמרו (בבא בתרא קכ, א): "בישיבה הלך אחר חכמה; במסיבה (=של משתה) הלך אחר זקנה". 19) הוריות ט, א: יג, ב וכן בקידושין לב, ב ובאבות פרק ב, א ועוד. 20) סגן. 21) חגיגה טז, ב והוריות יג, ב. 22) בחכמה, אם היו שווים בשנים (כסף משנה). ובדפוס וינציאה ש"א וכן בכתב יד התימנים: "יושבים לפני שניהם (=הנשיא והאב"ד) כפי מעלתם". ולפי זה לא מדובר כאן בחשיבות השנים והגיל, אלא במעלת החכמה בלבד. 23) לא שכולם ישבו משמאל הנשיא, חוץ מהאב בית דין שישב מימינו, שאם כן החלה השורה מאב בית דין ואין זה כבוד לנשיא. אלא, שלושים וחמישה מגדולי הסנהדרין יישבו משמאל הנשיא ושאר שלושים וארבעה ישבו מימין האב"ד בית דין, וכן שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ח משנה א "הנשיא יושב באמצע וזקנים יושבים מימינו ומשמאלו" (רדב"ז). 24) משנה בסנהדרין לו, ב ושם מודגש: "כדי שיהיו רואים זה את זה" ומפרש רש"י: שאם היו יושבים בשורה אין פני הראשונים (=הקיצוניים) רואים זה את זה, אולם מקור רבינו מירושלמי שם פרק א הלכה ד: "והנשיא היה יושב באמצע כדי שיהיו רואים אותו ושומעים קולו" הרי שהכל מתייחס כלפי ההתאמה שבין הנשיא לזקנים (לחם משנה). 25) והטעם למניין זה מבואר בדברי רבינו לקמן פרק ה, הלכה ג. 26) חצר בית המקדש, ונזכרת במקרא יחזקאל מד, יד ובמשנה מידות פרק ב, משנה ו. 27) ההר שעליו הבית בנוי, והוא השטח שמחוץ לעזרה, וקדושתו קלה מקדושת העזרה, וכל ההר היה ת"ק אמה על ת"ק אמה, כמבואר בהלכות בית הבחירה, פרק ה, הלכה א (סנהדרין פח, ב). 28) והטעם למניין זה ראה להלן הלכה י. 29) שם. 30) ונאמר: שופטים... תיתן לך בכל שערין (סמ"ג מצוות עשה צז). וב"ספרי" תצא את רפט דרשו: "ועלתה יבמתו השערה - מצוה בבית דין שיהא בגובהה של עיר". 31) משנה בסנהדרין לו, ב "סנהדרין הייתה כחצי גורן עגולה" ומפרש רש"י: אף של כ"ג.

ד. עיר שאין בה מאה ועשרים - מעמידין בה שלשה דינים³². שאין בית דין פחות משלשה, כדי שיהא בהן רב ומעוט, אם היתה ביניהן מחלוקת בדין מן הדינים³³.

בית דין להעמיד שוטרים... מחזרים על החנויות ומצדקים את המאזנים ואת המידות... וכל מי שנמצא עימו משקל חסר או מידה חסרה או מאזניים מקולקלין יש להם רשות להכותו... ולקנסו כפי ראות בית דין לחזק הדבר". 8) מקלקל ומכשיל. ונוסח אחר: ולתקן כל מעוות. 9) וכן אמרו (סוטה מב, א): מה שוטר שיש ממונה על גביו - ומפרש רש"י: "השופט ממונה על השוטר, שהשוטר עשוי לנגוש את מי שיצווה השופט לכוף". וכתב רבינו בספר המצוות עשה קעו "ויעמידו (=השוטרים) הגדרים על העובר, עד שלא יהיו מצוות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש". 10) ובכתב יד תימן: ערוות דבר. 11) ב"ספרי" במדבר אות קיג אמרו: "וימצאו איש מקושש - מגיד שמינה משה שומרים ומצאו אותו מקושש".

ב. אין אנו חייבין להעמיד בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ ישראל בלבד; אבל בחוצה לארץ - אינן חייבין להעמיד בית דין בכל פלך ופלך¹². שנאמר: תתן לך בכל שעריך אשר יי אלהיך נותן לך לשפטיה¹³.

12) אלא בכל עיר ועיר, וכן אמרו (מכות ז, א): סנהדרין נוהגת בארץ ובחוץ לארץ שנאמר (במדבר לה, כט) "והיו אלה לכם לחוקת משפט... בכל מושבותיכם". 13) ובחוץ לארץ אין השבטים מיושבים כל אחד לעצמו (מכות שם). אלא ששם הנוסח: "ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר" ולפיכך סובר הכסף משנה שיש לגרוס בדברי רבינו: אינם חייבים להעמיד בית דין אלא בכל פלך ופלך. וכן הדעת נוטה, שתפשת מועט - תפשת, ודיינו שנושיב בתי דין בח"ל בערי המחוז, ולא בכל עיר ועיר (לחם משנה) וראה ברמב"ן לתורה דברים טז, יח.

ג. כמה בתי דינים קבועין יהיו בישראל? וכמה יהיה מנינן?¹⁴ קבועין בתחלה בית דין הגדול במקדש¹⁵, והוא הנקרא סנהדרין¹⁶ גדולה. ומנינם שבעים ואחד. שנאמר: אספה לי שבעים איש מזקני ישראל; ומשה על גביהן, שנאמר: והתיצבו שם עמך - הרי שבעים ואחד¹⁷. הגדול בחכמה שפכלן מושיבין אותו ראש עליהן¹⁸, והוא ראש הישיבה. והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום¹⁹, והוא העומד תחת משה רבינו. ומושיבין הגדול שבעים משנה²⁰ לראש, ויושב מימינו. והוא הנקרא אב בית דין²¹. ושאר השבעים יושבין לפניו פפי שניהם וכפי מעלתם²². כל הגדול מהביר בחכמה - יהיה קרוב לנשיא משמאלו יותר מחברו²³. והם יושבין כמות חצי גרן בעגול, כדי שיהיה הנשיא עם אב בית דין רואין כלן²⁴. ועוד מעמידין שני בתי דינים של עשרים ושלשה עשרים ושלשה²⁵: אחד על פתח העזרה²⁶, ואחד על פתח הר הבית²⁷. ומעמידין בכל עיר ועיר מישראל, שיש בה מאה ועשרים²⁸ או יותר, סנהדרין קטנה²⁹. ויושבת בשער העיר, שנאמר: והציגו בשער

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(40) ויהיו שנים עשר מחייבים ואחד עשר מזכים, ואין הטייה לרעה על פי אחד (ראה לקמן פרק ח, הלכה א), וצריך להוסיף שניים שניים עד שבעים ואחד (שם וברש"י). (41) ראה לקמן פרק ט, הלכה ב, שלעולם מוסיפים שניים. (42) שאומרים לו: מוטב שתהיה "נזב לאריות ואל תהי ראש לשועלים" (סנהדרין שם). (43) שם. נמצאו שלוש שורות אלו משלימות עד שבעים ואחד. ואף על פי שמספיקים ארבעים ושמונה להשלים עד ע"א, אולם אין זה מהנימוס לעשות שתי שורות של כ"ד כ"ד, שתהיינה שורות התלמידים מרובות משל הדיינים, שאינה אלא כ"ג, וגם אין זה הוגן לעשות שתי שורות של כ"ג ואחת של שני תלמידים בלבד, ולפיכך עושים שלוש שורות של כ"ג-כ"ג (רש"י שם). (44) כגון שחלה אחד מהשורות או מת. (45) שאינו יושב במקומו של הראשון, ראש בשורה, אלא בסוף השורה, שהוא המקום הראוי לו, "שהגרוע מן התלמידים שבשורות גדול מגדול שבקהל" (שם וברש"י). וראה לקמן פרק ב הלכה ח.

23 ז. כל מקום שיש בו סנהדרין, יהיו שם שני סופרי
24 דינים עומדין לפניהם, אחד מן הימין ואחד מן
25 השמאל. אחד פותב דברי המחיבין⁴⁶, ואחד פותב
26 דברי המזכרים⁴⁷.

(46) פלוני חייב ומטעם זה. (47) פלוני זיכה ומטעם זה (שם לו, ב). ולדעת רש"י שם, שניהם כותבים דברי המזכים והמחייבים, שאם יטעה האחד יוכיח כתבו של חברו. וראה לקמן פרק י"ב הלכה ג.

27 י. ולמה אין סנהדרין אלא בעיר שיש בה מאה
28 ועשרים? כדי שיהיה מהן סנהדרין של עשרים
29 ושלשה, ושלש שורות של עשרים ושלשה⁴⁸,
30 ועשרה בטלגין של בית הפנסת⁴⁹, ושני סופרים,
31 ושני חזנים⁵⁰, ושני בעלי דינין⁵¹, ושני עדים, ושני
32 זוממין⁵², ושני זוממי זוממין⁵³, ושני גבאי צדקה,
33 ועוד אחד כדי שיהיו שלשה לחלק צדקה⁵⁴, ורופא
34 אמן⁵⁵, ולבלר⁵⁶, ומלמד תינוקות. הרי מאה
35 ועשרים⁵⁷.

(48) ראה לעיל הלכה ח ובביאורנו שם. (49) בטלים מכל מלאכה להיות מזומנים לבית הכנסת שחרית וערבית (שם יז, ב וברש"י) והשווה הלכות מגילה פרק א, הלכה ח. (50) שמשים להלקות החייב ולהזמין בעלי דינים לדין (שם). שאם אחד מלקה, יוכל השני להזמין (תוספות יום טוב שם). (51) שאם לא כן את מי הם דנים (רש"י שם). (52) שיתיראו העדים להעיד שקר שלא יזומו על ידי עדים אחרים (שם וברש"י). וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח הלכה א-ב דיני הזמה והגדרתה. (53) עדים אחרים להזים את הזוממים הקודמים, שמא יתחייב בעל דין על פי עדים וישכור שניים להזימם, לפיכך צריך שיהיו שניים אחרים בעיר שיתיראו אלו הזוממים מהם, אם נבוא להזים העדים הראשונים, יבואו אלו השניים ויזימו אותנו (שם וברש"י). זוממי זוממין - המזימים את העדים הראשונים כשהם עצמם נעשו זוממים הרי הם זוממים של זוממים הראשונים

(32) משנה בסנהדרין ב, ב "וכמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין, מאה ועשרים" וזה וודאי שאין משאירים אותה בלא בית דין ופחות שבבתי דין הוא של שלושה (כסף משנה). (33) ואז יכריע הרוב את המיעוט. וכן אמרו (סנהדרין ג, ב) "אשר ירשיעון אלהים - הרי כאן שניים ואין בית דין שקול, מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי כאן שלושה. וראה לקמן פרק ב, הלכה י"ג "אף על פי שבית דין של שלושה בית דין שלם הוא, כל זמן שהם רבים הרי זה משובח".

1 ח. כל עיר שאין בה שני חכמים גדולים, אחד ראוי
2 ללמד ולהורות בכל התורה כלה, ואחד יודע
3 לשמע³⁴ ויודע לשאל ולהשיב³⁵ - אין מושיבין בה
4 סנהדרין, אף על פי שיש בה אלפים משראלי³⁶.

(34) להבין היטב דברי חברו לאשורם. (35) לישא וליתן, להתווכח בדברי חברו, שמתוך כך הוא מעמידם על אמתתם. (36) סנהדרין יז, ב "כל עיר שאין בה שניים אחד לדבר ואחד לשמוע (כגירסת הכסף משנה) אין מושיבין בה סנהדרין" ומפרש רבינו: לדבר - ללמד ולהורות: לשמוע - לישא וליתן. והשאר וודאי צריך שיהיו יודעים לשאול ולהשיב בקצת הדינים, אף על פי שאינם יודעים להשיב בכל התורה, שאם לא כן איך יתמנו בסנהדרין (כסף משנה). ורש"י שם מפרש בעניין אחר.

5 ו. סנהדרין שיש בה שנים אלו, אחד ראוי לשמע
6 ואחד ראוי לדבר - הרי זו סנהדרין³⁷. הרי בה
7 שלשה - הרי זו בינונית. הרי בה ארבעה יודעים
8 לדבר - הרי זו סנהדרין חכמה³⁸.

(37) וכשרה בדוחק. (38) כדברי הירושלמי שקלים פרק ה, הלכה א, על פי התוספתא סנהדרין פרק ח, משנה א. ובסנהדרין יז, ב אמרו: "בביתו היו שלושה, וביבנה ארבעה: רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע".

9 ז. כל סנהדרין קטנה מושיבין לפנייה שלש שורות
10 של תלמידי חכמים, בכל שורה ושורה עשרים
11 ושלשה איש. שורה ראשונה קרובה לסנהדרין,
12 ושורה שנייה למטה הימנה, ושלישית למטה
13 הימנה. וכל שורה ושורה יושבין בה לפי מעלתן
14 בחכמה³⁹.

(39) וכל אחד ואחד מכיר את מקומו, כמפורש במשנה סנהדרין לז, א.

15 ח. אם נחלקו הסנהדרין⁴⁰, והצרכו לסמך אחד
16 להוסיף על מנגנן - סומכין מן הראשונה גדול
17 שבה; והראשון שבשורה שנייה בא ויושב בסוף
18 שורה הראשונה, כדי למלאת חסרונה, והראשון
19 שבשלישית בא ויושב בסוף שורה שנייה⁴²; ובדרין
20 להן אחד משאר הקהל, ומושיבין אותו בסוף שורה
21 שלישית⁴³. וכן אם צרכו לסמך שני או שלישית⁴⁴ -
22 על הסדר הזה הם עושים⁴⁵.

שבת קנו, א. (9) נותני עיתים, שאומרים יום פלוני טוב, יום פלוני רע (הל' ע"ז פ"א, ה"ח). (10) עושים מעשים משונים עד שאומרים דברים העתידים להיות (שם ה"ו). (11) עושים מעשה כשפים, כגון שדה מליאה קישואים, והוא מלקטה כולה בכשפיו (שם ה"ט ו' ובבאורנו). (12) כגון אוב וידעוני. וכל מעשי כשפים כולם דברי שקר והבל הם, כמבואר שם ה"ז, וכן הנביא אומר (ירמיה י, ט) "מוסר הבלים עץ הוא", ושם טז, יט "הבל ואין בם מועיל". (13) סנהדרין יז, א: ובעלי כשפים - מפרש רש"י: "להמית מכשפים הבוטחים בכשפיהם להנצל מידי בית-דין ולגלות על המכשפים המסיתים ומדיחים בכשפיהם". וראה שם סח, א "לא תלמד לעשות - לעשות אי אתה למד, אבל אתה למד להבין ולהורות". וראה מנחות סה, א ב'תוספות' דיבור-המתחיל: בעלי כשפים, "פירש רב האי גאון, כדי לידע את הדין". (14) את בנותיהם לכהנים (משנה בסנהדרין לב, א וברש"י). (15) שם לו, ב. וראוי להעיר, שבמסקנה שם, הוכיחו זה מהפסוק (שמות יח, כב) "ונשאו אתך" - אתך, בדומים לך. כי מהפסוק הקודם אין להוכיח, שזא משום כבוד השכינה שתשרה עליהם, ככתוב (במדבר יא, יז) "ואצלתי מן הרוח... ושמתי עליהם", הקפיד הכתוב שיהיו מיוחסים כמשה.

ב. ומצוה להיות בסנהדרין גדולה פהנים ולוויים, שפנאמר: ובאת אל הפהנים הלויים. ואם לא מצאו, אפילו היו פלם ישאלים - הרי זה מתר. (16)

(16) 'ספרי' שופטים אות קנג: "ואל השופט - אע"פ שאין בו כהנים ולוויים - כשר". אל השופט - משמע כל שופט שהוא, ואפילו ישראל (רבינו הלל בפירושו שם).

ג. אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מפלג, פשנים ולא סריס, מפני שיש בהן אכזריות. ולא מי שאין לו פנים, פדי שיהא רחמן. (16)

(17) רב ביותר. (18) סנהדרין לו, ב ומפרש רש"י: הזקן שכח כבר צער גידול בנים, ואינו רחמני. וכן סריס, שמתוך שנאמר במסית: "ולא תחמול... עלי" משמע שבאחדים צריך שיהיו הדיינים ראויים לחמול (קרית ספר), וראה לקמן פ"א, ה"ה.

ד. ואין מושיבין מלך ישראל בסנהדרין, שאסור לחלק עליו, ולמרות את דברו. אבל מושיבין פהן גדול, אם היה ראוי בקממה. (20)

(19) שנאמר (שמות כג, ב) "ולא תענה על רב" - קרא בו: לא תענה על רב (רב חסר יו"ד כתוב), שאין ראוי לסתור דברי המופלא שבדיינים, ואם יאמר המלך דברי חובה לנידון, שוב לא יוכלו הסנהדרין לראות לו זכות (סנהדרין יח, ב וברש"י). (20) ממשמעות הסוגיא שם, וכן שנינו שם עמ' א "כהן גדול דן ודנין אותו". וראה הל' קידוש החודש פ"ד הי"א שאין מושיבין כהן גדול לעיבור השנה, מפני הצניעה. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב "מכאן לסנהדרין גדולה של כל ישראל: ויקח שר הטבחים את שריה כהן הראש (ירמיה נב, כד)... הרי שבעים..." - מכאן שגם הכהן הגדול נמנה במנין הסנהדרין (אור שמח).

(רש"י לסנהדרין עח, א). (54) שהצדקה נגבית בשניים ומתחלקת בשלושה, שהיא כדיני ממונות, שנותנים לכל אחד די מחסורו (הלכות מתנות עניים פרק ט, הלכה ה). (55) שיוודע חכמת הרפואה וגם הוא אומן במלאכת יד במובן הטכני (כסף משנה). (56) כותב ספרים. (57) סנהדרין יז, ב. ורש"י שם מפרש: רופא - למול תינוקות; אומן - מקיז דם. וראה בהלכות דעות פרק ד, הלכה כ"ג שרבינו מונה עשרה דברים של צרכי העיר ומונה רופא לחוד ואומן לחוד, וייתכן כי הם שני דברים, אבל איש אחד מתעסק בהם, כדברי ה"לחם משנה" שם.

פרק שני

(1) מי הם הראויים לסנהדרין, השכלתם וסגולת מידותיהם, כשרות הדיינים הראויים לבית דין של שלושה, סמכותו של דין יחיד מומחה. הזכות לאדם לעשות דין לעצמו.

א. אין מעמידין בסנהדרין, בין בגדולה² בין בקטנה³, אלא אנשים חכמים ונבונים⁴, מפלגין⁵ בחכמת התורה, בעלי דעה מרבה, יודעים קצת משאר חכמות, כגון רפואות⁶ וחקשבון ותקופות⁷ ומזלות ואצטגנינות⁸ ודרכי המעוננים⁹ והקוסמים¹⁰ והמכשפים¹¹ והבלי עבודה זרה וכיוצא באלה¹², פדי שיהיו יודעים לדון אותם¹³. ואין מעמידין בסנהדרין אלא פהנים ולוויים וישאלים המיחסים הראויים להשיא להנה¹⁴. שפנאמר: והתנצבו שם עמך - בדומין לך בחכמה וביראה ובכחם¹⁵.

(2) של שבעים ואחד. (3) של עשרים ושלושה, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. (4) מבינים דבר מתוך דבר. חכם - דומה לשולחני עשיר, כשמביאים לו דינרים לראות - רואה, וכשאין מביאים לו - יושב ותוהה; נבון - דומה לשולחני תגר, כשאין מביאים לו - הוא מחזר ומביא משלו ('ספרי' דברים אות יג), וראה עירובין ק, ב. (5) ובכת"י התימנים: מופלאים. (6) הדברים המרפאים בטבע שניתנה שבת לידחות בשבילם, אבל לא הדברים המרפאים בסגולה. וכן אם השקה אחד את חבריו סם מן הסמים ומת, אם ראוי אותו סם להמית וחייב או לא (רדב"ז). וכן לענין להאכיל לחולה ביום הכיפורים, שחכמת הרפואה קובעת בזה הרבה, ובעניני דם נדה להבחין בין דם נדה לדם מכה שהוא טהור (ראה הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"כ). וכן המכה את חבריו באבן ומת, צריך לאמוד אם יש באבן כדי להמית, כמבואר בסנהדרין עח, א ('אוצר נחמד' לכוזרי מאמר ב אות סד). (7) בכת"י התימנים: וחשבון תקופות. וכן מצינו בשבת עה, א 'חישוב תקופות ומזלות'. חשבון תקופות - מהלך השמש והירח המקיפים את העולם, לדעת על פיו קביעת מולד החודש ועיבור שנים. מזלות - משורש נזל-הלך, והן קבוצות כוכבים שחילקום חכמים לשנים-עשר חלקים, ושמותם: טלה, שור, תאומים וכו' כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ו. וגם במהלכם מחשב בית-דין לקבוע על פיו תאריך מולד הירח, כמבואר בהל' קידוש החודש פ"א, ה"ו; פ"ט, ה"ג; פ"א, ה"ד; פ"ז, ה"ד. (8) בכת"י התימנים: ואסטגנינות. חכמת אסטרונומיה, חזון כוכבים, ויש מגידים עתידות לאדם ע"פ ראות מזלו כוכבים, ראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 ז. בית דין של שלשה, אף על פי שאין מדקדקין
13 בהן בכל אלו הדברים - צריך שיהא בכל אחד מהן
14 שבעה דברים. ואלו הן: חכמה, וענוה, ויראה³⁴,
15 ושנאת ממון, ואהבת האמת, ואהבת הבריות להן,
16 ובעלי שם טוב³⁵. וכל אלו הדברים מפרשין הן
17 בתורה. הרי הוא אומר: אנשים חכמים ונבנים -
18 הרי בעלי חכמה אמור. וידעים לשבטיכם³⁶ - אלו
19 שריות הבריות נוחה מהם³⁷. ובמה יהיו אהובים
20 לבריות? בזמן שיהיו בעלי עין טובה, ונפש
21 שפלה³⁸, וחברתן טובה, ודבורן ומשאן פנחת עם
22 הבריות³⁹. ולהלן הוא אומר: אנשי חיל - אלו שהן
23 גבורים במצות⁴⁰, ומדקדקים על עצמם, וכובשין את
24 יצרן⁴¹, עד שלא להן שום גנאי⁴² ולא שם רע,
25 ויהא פרקן נאה⁴³. ובכלל אנשי חיל, שיהיה להן לב
26 אמיץ להציל עשוק מיד עושק⁴⁴. פננן שנאמר:
27 ויקם משה וישען. ומה משה רבנו ענו, אף כל דין
28 צריך להיות ענו⁴⁵. וראי אלהים - כמשמעו. שנאי
29 בצע - אף ממון שלהם אינן נבהלין⁴⁶ עליו, ולא
30 רודפין לקבץ הממון. שכל מי שהוא נבהל להון -
31 חסר יבאנו⁴⁷. אנשי אמת - שיהיו רודפין אחר
32 הצדק מחמת עצמן פדעתן⁴⁸. אוהבין את האמת,
33 ושונאין את החמס, ובורחין מפל מיני העול.

(34) יראת שמים ויראת חטא. (35) וכן אמרו ב'מדרש רבה'
דברים פרשה א': "צריכים הדיינים שיהיו בהם שבע מדות"
וכו'. (36) מפרש רבינו: ידיעה = אהבה, ככתוב (בראשית
יח, יט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה" וגו', ומפרש רש"י:
לשון חיבה, "שהמחבב את האדם מקרבו ויודעו ומכירו".
(37) סנהדרין פח, ב. (38) ירושלמי שם פ"א, ה"ד.
(39) שעי"ז הם מתאהבים עליהם, כמבואר ביומא פו, א.
(40) מדרש תנחומא פרשת שופטים אות ג "אנשי חיל -
בתורה, ובמעשים טובים ובגבורה". (41) ירושלמי שם,
"לב טוב יצר טוב". (42) תנחומא שם, "שלא יהא בשופט
דבר של פסולת". (43) בגרותם יפה, שלא יצא עליהם שם
רע אפילו בילדותם, כמפורש בתענית טז, ב. (44) פסיקתא
רבתיא פל"ד: "אמר איוב... כיון שהייתי דן את הדין, אני
עומד הייתי על הגולן ומשבר את שניו להוציא מתוכן את
הגול". זהו שאמר איוב (כט, יז) "ואשברה מתלעות עול
ומשניו אשליך טרף". (45) סנהדרין פח, ב. וכן בירושלמי
פ"א, ה"ד. (46) חרדים. וכן אמרו במכילתא לפסוק זה:
"שונאי בצע - ששונאים ממון עצמם בדין, וכל-שכן ממון
אחרים". ובבבא-בבא נח, ב אמרו: כל דין שנתבע לדין
ומוציאים ממנו ממון בדין - אינו דין. ומפרש הרשב"ם:
"שיעויות הדין בשביל שוחד". (47) מלשון הכתוב במשלי
כח, כב. (48) מרצונם הם, ולא יחכו עד שיעוררו אחרים
על כך, וכן פירש הרמב"ן לשמות יח, כא "כי יראו עושק
וחמס, אין דעתם סובלת אותו". וכתב הרדב"ז, שלא נאמרו
מידות אלו אלא לכתחילה, אבל אם לא נמצאו שלשה
דיינים כאלה, יבקשו שנים. ואם לא נמצאו, יבקשו אחד.

1 ה. מלכי בית דוד²¹, אף על פי שאין מושיבין אותם
2 בסנהדרין - יושבין²² ודינים הם את העם²³. ודינים
3 אותם, אם יש עליהן דין²⁴. אבל מלכי ישראל²⁵ -
4 אין דינין ואין דינין אותם; לפי שאין נכנעים לדברי
5 תורה, שמא תבוא מהן תקלה²⁶.

(21) מלכי יהודה שהם מזרע בית דוד. (22) לבדם, שלא
בחברת הסנהדרין. (23) סנהדרין יט, א, שנאמר (שם כא,
יב) "בית דוד, כה אמר ה' דינו לבקר משפט". (24) שאם
לא כן, גם הם לא יוכלו לדון את האחרים, שכלל הוא:
"קשט עצמן ואח"כ קשט אחרים" (שם). (25) מימי
ירבעם ואילך, שנקרעה המלוכה מיד שלמה, וניתנו לו
עשרה שבטים (מלכים-א יא, לא) ורחבעם בן שלמה לא
מלך אלא על שבטי יהודה ובנימין (שם יב, כא).
(26) כמסופר בסנהדרין שם: מעשה בעבדו של ינאי המלך
(ממלכי ישראל) שהרג את הנפש, שלחו לו לבוא ולעמוד
בפני הסנהדרין, וכשבא וישב, אמר לו שמעון בן שטח,
עמוד! אמר לו ינאי, "לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו
חבריי", וכבשו הסנהדרין פניהם בקרקע מפני היראה,
ונענשו ומתו, באותה שעה אמרו: מלך לא דן ולא דינים
אותו. והדבר ברור, שאם אין דינים אותו, גם הוא אינו דן
את אחרים, כמבואר לעיל אות כב. והשווה ה' מלכים פ"ג
ה"ז "מפני שלבם (של מלכי ישראל) גס בהם, ויבוא מן
הדבר תקלה והפסד על הדת".

6 ו. בשם שבית דין מנקין בצדק²⁷, כך צריכין להיות
7 מנקין מפל מומי הגוים²⁸. וצריך להשתדל ולבדק
8 ולחפש, שיהיו פלן בעלי שיבה²⁹, בעלי קומה,
9 בעלי מראה³⁰, נבויי לחש³¹, ושידעו ברב
10 הלשונות³², כדי שלא תהא סנהדרין שומעת מפי
11 התרגמן³³.

(27) ששופטים בצדק, ללא הטיית דין כל שהיא, ככתוב
(ויקרא יט, טו) "לא תעשו עול במשפט... בצדק תשפוט
עמיתך". (28) סנהדרין לו, ב שנאמר: "כולך יפה רעיתי
ומום אין בך", שאפילו הוא סומא באחת מעיניו - פסול
הוא לסנהדרין, כמבואר בסמוך ה"ט. ובירושלמי שם פ"ח,
ה"ה "כשם שזקני בית-דין שלמים בצדק, כך הם צריכים
להיות שלמים באבריהם". (29) אבל לא זקנים מופלגים,
כמבואר לעיל ה"ג. (30) שתהא אימתם מוטלת על הבריות
(סנהדרין יז, א וברש"י). (31) המבינים בחכמת הטענה
והדיבור, שהדיבור צריך להיות בחשאי ובנחת (רד"ק
לישעיה ג, ג). ובחגיגה יד, א דרשו: לחש - זה שראוי
למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש (=מפני השטן). ורש"י
שם מגדיר: "כגון אב בית-דין ולבו דואג בקרב".
(32) שדבר זה הוא למצוא מי שידע כל שבעים לשון
(כסף-משנה), וזהו שדקדק רבי יוחנן (בסנהדרין יז, א)
ואמר: "ושידעו בשבעים לשון", ולא אמר: שבעים (לחם-
משנה). (33) כשבאים עדי לועזים, לא יצטרכו להעמיד
מלצים ביניהם, והרי זה עד מפי עד (רש"י שם). ובמנחות
סה, א מפרש רש"י: "שלא יחליף (התורגמן) טענותיו
ויחייבוהו".

צדדיו, כמבואר בהל' יבום פ"ד ה"ה, כל-שכן בסנהדרין הדנה דיני נפשות, ואין מעמידים בה אלא מיוחסים, כמבואר לעיל ה"א, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"א הי"א (כסף-משנה). (58) אפילו לדיני ממונות ובבית-דין של שלשה, שהרי הוא פסול להעיד, כמבואר לקמן הל' עדות פ"ט הי"ב, וכל שאינו כשר להעיד - פסול לדון, שהרי שנינו (נדה מט, ב) "כל הכשר לדון - כשר להעיד, ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון", וכדברי רש"י שם ד"ה: לאתויי סומא, "אבל בשתי עיניו - אפילו לעדות פסול". וכן ב'נמוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ד, וראה ביאור הגר"א לחו"מ סימן ז ס"ק י.

- י. אף על פי שאין בית דין פחות משלשה⁵⁹ - מתר¹³
לאחד לדון מן התורה; שְׁנַאֲמַר: בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט¹⁴
עֲמִיתְךָ⁶⁰. ומדברי סופרים⁶¹, עד שיהיו שלשה⁶²;
ושנים שְׂדָנֵנו - אין דיניהן דין⁶³.¹⁶

(59) כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (60) הרי שאפילו היחיד שופט את חבירו (סנהדרין ג, א). (61) החכמים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל, א), ובירושלמי פ"ה ה"א "שעשו התורה ספורות ספורות, חמשה לא יתרומו, חמשה דברים חייבים בחלה, חמש-עשרה נשים פוטרות צרותיהן" וכו'. (62) סנהדרין שם, "משום יושבי קרנות", תגרים שאינם בקיאים בטיב דינים, ויזכה את החייב ויחייב את הזכאי. אבל כשהם שלשה, אי אפשר שלא יהיה אחד מהם יודע סברות הדין, ששמע מחכמים ומדיינים (רש"י שם). (63) כרבי אבהו (שם ו, א) ואע"פ ששמואל סובר (שם ה, ב) "דיניהם דין אלא שנקרא בית דין חצוף"? כבר אמרו בירושלמי שם פ"א ה"א "רבי יוחנן וריש לקיש, שניהם אומרים - אין דיניהם דין", ויודע שהלכה כרבי יוחנן לגבי שמואל (כסף-משנה). וכל זה כשהשנים דנים את הנתבע בעל כרחו, אבל אם קיבלם עליו כשלשה, דיניהם דין, ואפילו אחד שדן בהסכמת הנתבע - דינו דין, כמבואר בסנהדרין ו, א ובירושלמי שם, וכדברי רבינו לקמן פ"ו ה"ג, ופ"ז ה"ב.

- יא. אחד שהיה ממחה לרבים⁶⁴, או שנטל רשות¹⁷
מבית דין⁶⁵ - הרי זה מתר לו לדון יחידי⁶⁶, אבל¹⁸
אינו חשוב בית דין⁶⁷. ואף על פי שהוא מתר, מצות¹⁹
חקמים הוא שמושיב עמו אחרים; שהרי אמרו⁶⁸:
אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד⁶⁹.²¹

(64) מומחה - שלמד תורה בכתב ושבעל-פה ויודע לסבור ולהשוות דבר לדבר. לרבים - שמפורסם ברבים שהוא כן, שבאמת בקי הוא בתורה שבכתב ושבע"פ, וכמו שאמרו (סנהדרין ה, א): כגון אני שלמדתי וסברתי (=יודע אני להוסיף וליישב טעמים מדעת, רש"י) דן דיני ממונות ביחיד (ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"ג, מ"א). (65) שבארץ ישראל - לדון, כמבואר לקמן פ"ד, הי"ד. (66) אפילו כשהנתבע לא קיבלו עליו לדון, הרי זה כופהו לידון בפניו, כמבואר שם, הואיל והוא מומחה, ואע"פ שאינו מפורסם ברבים. אבל אם אינו מומחה, אין רשות בית-דין מועילה לו כלום, כמבואר לקמן פ"ד, הט"ו

ואם לא נמצא, יבקשו שלשה שיצטרפו בהם המידות האלה בכל שלשתם, ולעולם יבחרו הרע במיעוטו. וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פ"א "ולמה לא נכתבו שבע (=מדות) כאחת? שאם לא נמצאו משבע מביא מארבע... ואם לא נמצאו משלש מביא מאחת", שכן נאמר (שמות יח, כה) "ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל".

- ח. אמרו חכמים⁴⁹: שְׁמִיבִית דִּין הַגְּדוֹל הָיו שוֹלְחִים¹
בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ובוֹדְקִין. כָּל מִי שְׁיִמְצְאוּהוּ חֲכָם,²
וִירָא חֲטָא, וְעָנֵנו, וְשָׁפוּי⁵⁰, וּפְרָקוּ נֶאֱחָ, וְרוּחַ הַבְּרִיּוֹת³
נוֹחָה הֵימָנו - עוֹשִׁין אוֹתוֹ דִּין בְּעִירוֹ. וּמִשָּׁם מַעֲלִין⁴
אוֹתוֹ לְפֶתַח הַר הַבֵּית, וּמִשָּׁם מַעֲלִין אוֹתוֹ לְפֶתַח⁵
הָעֶזְרָה, וּמִשָּׁם מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל⁶.

(49) סנהדרין פח, ב ובירושלמי שם פ"א, ה"ד. (50) שפל. ובגמרא שם אמרו "שייף כנס - שייף יוצא". שייף - שוחה. ובכת"י התימנים הנוסח: ועניו ושפל. (51) שם, וראה לעיל פ"א ה"ג.

- ז. בית דין של שלשה שהיה אחד מהן גר - הרי⁷
זה פסול⁵², עד שתהיה אמו מיִשְׂרָאֵל⁵³. היה אחד⁸
ממזר⁵⁴, אָפְלו שְׁלִשְׁתָּן מְמָזְרִים - הרי אלו פְּשָׁרִין⁹
לדון⁵⁵. וכן אם היה כל אחד מהם סומא בְּאֶחָד¹⁰
מְעִינֵנו - פְּשָׁרִין⁵⁶. מה שאין כן בְּסִנְהֶדְרִין⁵⁷. אָבָל¹¹
הסומא בְּשִׁתֵּי עֵינָיו - פְּסוּל לְכָל⁵⁸.¹²

(52) שנאמר (דברים יז, טו) "שום תשים עליך מלך... מקרב אחיך" - כל משימות שאתה משים אל יהיו אלא מקרב אחיך (יבמות מה, ב). ואע"פ שבסנהדרין לו, ב הכשירו גר לדון בדיני ממונות, סובר רבינו שאינו כשר אלא לדון גר חבירו, כסתמת הסוגיא ביבמות קב, א, וכמבואר בדבריו לקמן פ"א הי"א, וכן שיטת הר"ף בסנהדרין סוף פ"ד. (53) יבמות קב, א. וכמו שאמרו שם מה, ב: כיון שאמו מישראל, אנו קוראים בו: מקרב אחיך. וכתבו ה'תוספות' (שם קב, א) דיבור-המתחיל לענין חליצה, שאם אביו מישראל, ודאי שהוא כשר לדון, ועדיף מגר שרק אמו מישראל היא. (54) שנולד מאיסור ערוה האמורה בתורה ויקרא יח, וכמבואר בהל' איסורי ביאה פט"ו, ה"א. (55) סנהדרין לו, ב, שהרי הוא בא מטיפה כשרה, ומקרב אחיך הוא. ובירושלמי שם פ"ד ה"ז, אמרו: "אפילו ממזרים". וכתב הכסף-משנה, שהוא-הדין לשלשה גרים שאמותיהם מישראל, שהם כשרים לדון, שהרי הם נקראים "מקרב אחיך", ועדיפים ממזר, שאינו כשר לבוא בקהל, ואילו גר כשר לבוא. (56) לדון דיני ממונות (סנהדרין לד, ב), שהרי שנינו במשנה שם לב, א "דיני ממונות דנים ביום וגומרים בלילה". והדבר ברור, שאין אנשים רואים בלילה כמו שהסומא באחת מעיניו רואה ביום, ולפיכך דין הוא, שידון ביום אפילו לכתחילה (ר"ף שם). (57) הדנה דיני נפשות, אין הסומא כשר לדון, שהרי בעל מום הוא, ובית-דין של עשרים ושלשה צריך להיות מנוקה מכל מום, כמבואר לעיל ה"ו. והוא-הדין למזר וגר שפסולים להיות בסנהדרין, שאינם מיוחסים, ואפילו גר שאמו מישראל, שאפילו בחליצה פסול גר כזה לדון עד שיהיה ישראל מכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 וּנְמָצָא בְּכָלֵל קֶשֶׁר בּוֹגְדִים⁸⁰, וְלֹא בְּכָלֵל בֵּית דִּין⁸¹.

(79) סנהדרין כג, א, והשווה לקמן פכ"ב, ה"י. (80) חֲבֵר, ומעין הכתוב (ירמיה ט, א) "עצרת בוגדים". (81) כמו שאמרו (שם כו, א) "קשר רשעים הוא, וקשר רשעים אינו מן המנין" ע"פ הכתוב (ישעיה ח, יב) לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר". וכתב הסמ"ע לחו"מ סימן ג ס"ק יג, שרבי יעקב ווייל כתב להרש"ל: אם תשמע לעצתי, לא תשב אצל הקהל בשום דין, שפסקי בעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) זמן ישיבת הסנהדרין ושעות ישיבת בית דין של שלושה. התחלת דין וקבלת עדות בלילה. העמדת דיין שאינו הגון, וכן היחס לדיין שנחמנה על ידי נתינת ממון.

16 א. עַד אֵימָתִי יוֹשְׁבֵינִי הַדְּיָנִים בְּדִין? סְנֵהֲדָרִי קִטְנָה²
17 וּבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה - יוֹשְׁבֵינִי מֵאַחֵר תְּפִלַּת הַשָּׁחַר³
18 עַד סוֹף שֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם⁴. אֲבָל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל⁵ הָיוּ
19 יוֹשְׁבֵינִי⁶ מִתְמִיד שֶׁל שָׁחַר עַד תְּמִיד שֶׁל בֵּין
20 הָעֶרְפִּים⁷. וּבְשִׁפְתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים הָיוּ יוֹשְׁבֵינִי בְּבֵית
21 הַמִּדְרָשׁ שֶׁבְּהַר הַבַּיִת⁸.

(2) של עשרים ושלושה דיינים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג.
(3) שמתחלת עם הנץ החמה (הל' תפלה פ"ג, ה"א).
(4) שזוהי שעת מאכל תלמידי-חכמים (שבת י, א), שנאמר (קהלת י, יז) "אשריך ארץ שמלכך (=הדיין) בן חורים ושריך בעת יאכלו". ומדובר, שכבר טעמו טעימת שחרית לפני ישיבתם לדין, שהרי אמרו שם "מכאן ואילך (מאחרי השעה הששית) כוורק אבן לחמת", שהיא קשה לגוף, אם לא כשהוא טעם משהו בבוקר (כסף-משנה). ובחו"מ סימן ה סעיף ג, הנוסח: "זמן ישיבת הדיינים מהבוקר עד סוף שעה החמישית". בהתאם לאמור בשבת י, א ששעה ששית היא זמן סעודה של תלמידי-חכמים, וכן דעת הרי"ף בסנהדרין פ"א. וראה בסמ"ע לחו"מ שם ס"ק י. (5) של שבעים ואחד (לעיל פ"א, ה"ג). (6) בלשכת הגזית שבבית-המקדש. (7) הקרב בכל יום בתשע שעות ומחצה, וזהו זמן תפילת מנחה (הל' תפלה ס"ג, ה"ב). (8) שקדושתו קלה מלשכת הגזית שבעזרה. וטעם שינוי מקום זה, "שלא יהיו נראים כיושבים בדין (ובשבת אסור לדון), שבלשכת הגזית היו דנים" (סנהדרין פח, ב וברש"י) אלא ששם הנוסח: "יושבים בחיל", אולם בתוספתא סנהדרין פ"ז מ"א, כתוב: בבית-המדרש שבהר הבית. וראה הל' שבת פכ"ג הי"ד, ולקמן פכ"ה ה"ט לענין דין בשבת ובערב שבת. והשווה לקמן פ"א, ה"ב-ג.

22 ב. אֵין בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבַעִים וְאַחַד צְרִיכִין שְׁיֵהִיו
23 יוֹשְׁבֵינִי כֻּלָּן בְּאַחַד בְּמִקְוָמָן שְׁבַמְקָדֶשׁ; אֲלֵא בַּעֲת
24 שְׁיֵהִיו צְרִיכִין לְהִתְקַבֵּץ⁹ - מִתְקַבְּצִין כֻּלָּן, וּבְשָׁאָר
25 הָעֵתוֹת - כָּל מִי שְׁיֵהִיה לוֹ עֶסֶק, יֵצֵא לַעֲשׂוֹת חֲפָצוֹ
26 וְחוֹזֵר. וְהוּא שֶׁלֹּא יִפְתָּהוּ מַעֲשָׂוִים וּשְׁלֹשָׁה יוֹשְׁבֵינִי
27 תְּמִיד כָּל זְמַן יִשְׁבְּתוּן¹⁰. הַצָּרֵף אֶחָד מֵהֶן לְצֵאת -
28 הָרִי זֶה מְסַתְּפֵל בְּחִבְרֵיו הַנִּשְׁאָרִים: אִם יִשְׁאָרוּ שָׁם

(כסף-משנה). (67) שתהא הודאתו בפניו כמודה בפני בית-דין של שלשה, שאינו יכול לחזור בו עוד, כמבואר לקמן פ"ה, ה"ח. (68) אבות פ"ד, מ"ח. (69) הקב"ה שהוא יחיד בעולמו (רע"ב שם). אבל בשר-רודם מוטב שידון בשלשה, כי ברוב משא ומתן יתברר הדבר יותר. ועוד, שאם הם שלשה, לא ידע המתחייב מי חייבו, שעל כל אחד יחשוב, שמא חבריו רבו עליו (תוספות יו"ט, שם). ואם קיבלוהו עליהם - דן אפילו יחידי, ועל זה סמכו ברוב הגלילות שאין להם אלא דיין אחד, וכן מנהג קדום במצרים (רדב"ז). ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: רבי אבהו היה דן יחידי. שאלוהו תלמידיו, והלא לימדתנו רבינו: אל תהא דן יחידי? ! אמר להם: כיון שהם רואים אותי יושב יחידי, ומופיעים לפני לדון, הרי זה כאילו קיבלו אותי עליהם, ושנינו: "אבל אם קיבלו עליהם - דן אפילו יחידי". ומכאן ראה לדעת הרע"ב באבות שם, שאם קיבלוהו עליהם - דן יחידי אפילו מדרך חסידות (משנה-למלך).

1 יב. יֵשׁ לְאָדָם לַעֲשׂוֹת דִּין לְעַצְמוֹ⁷⁰, אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ
2 כֹּחַ⁷¹. הוֹאִיל וּכְדַת וּכְהִלָּה הוּא עוֹשֶׂה, אֵינוֹ חָיִב
3 לְטַרְחַ וּלְבֹאֵל לְבֵית דִּין. אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם
4 הַפֶּסֶד בְּנִכְסָיו אֵלּוּ נִתְאַחַר⁷² וּבֵית דִּין. לְפִיכָף⁷³,
5 אִם קָבַל⁷⁴ עָלָיו פֶּעַל דֵּינוֹ וְהִבִּיאוֹ לְבֵית דִּין, וְדָרְשׁוּ
6 וּמָצְאוּ שֶׁעָשָׂה כְּהִלָּה, וְדִין אָמַת דֵּן לְעַצְמוֹ - אֵין
7 סוֹתְרִין אֶת דֵּינוֹ⁷⁵.

(70) אם רואה שלו ביד אחר שגזלו ממנו, יכול הוא ללקחו ממנו ללא כל דיון בבית-דין. (71) אפילו ע"י הכאה, כמפורש בברייתא (בבא-קמא כז, ב) "בן בג-בג אומר: אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות (=בגניבה ובסתור) שמא תיראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו ואמור לו, שלי אני נוטל" (=כלומר קח בחזקה, רש"י). וכן בשו"ע חו"מ סימן ד, סעיף א. (72) ממתין (בבא-קמא שם). (73) הוֹאִיל ואינו חייב לטרוח ולבוא לבית-דין. (74) התאונן, צעק חמס. "והיה כי יצעק אלי" (שמות כב, כו) מתרגם אונקלוס: ארי יקבל קדמי. (75) ואם נתברר שלא עשה כדיון, חייב לשלם לו על הכאתו (לחם-משנה).

8 יג. אָף עַל פִּי שְׁבִית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה בֵּית דִּין שֶׁלֵּם
9 הוּא, כָּל זְמַן שֶׁהֵן רַבִּים - הָרִי זֶה מְשַׁבַּח⁷⁶. וּמוֹטָב
10 שְׁיִתְחַדֵּן הַדִּין בְּאַחַד עֶשְׂרִי יוֹתֵר מִעֶשְׂרָה. וְצְרִיכִין
11 שְׁיֵהִיו הַיּוֹשְׁבִים כָּלָם שָׁם בְּבֵית דִּין תְּלִמְדֵי חֻכְמִים⁷⁷
12 וְרִאיוֹנִין⁷⁸.

(76) סנהדרין ז, רב הונא כשבא דין לפניו, אסף והושיב עמו עשרה חכמים מבית המדרש, כדי שתגיענו נסורת קטנה מן הקורה. כלומר, שאם יטעה ישתלש העונש בין כולם ויקל לו (רש"י שם). (77) שיוכלו לדקדק ולברר הדין לאמיתו. (78) מצד מדותיהם המוסריות, כמבואר לעיל ה"ז, וכמו שאמרו (שבועות ל, ב) "מניין לדיין שלא ישב תלמיד בור לפניו, תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק".

13 יד. וְאַסוּר לְאָדָם חֻכָּם שִׁישֵׁב בְּדִין עַד שִׁידַע עִם מִי
14 יֹשֵׁב⁷⁹. שְׁמָא יִצְטָרֵף עִם אֲנָשִׁים שְׂאִינָן הַגּוֹנִים,

- 1 עֲשִׂים וּשְׁלֹשָׁה¹¹ - יָצָא; וְאִם לֹא - לֹא יָצָא עַד
2 שְׂיָבוֹא אַחֲרָי.¹²
- 9 לְדוֹן בְּדַבְרֵים הַצְרִיכִים הֶרְכַּם שֶׁל שִׁבְעִים וָאֶחָד, כְּגוֹן אֵלֶּה
הַמְּנוּיִים לְקֶמֶן פִּיָּה, ה"א. (10) סְנֵהדְרִין לֹז, א, שְׁנֵאמֵר
(שִׁיר ז, ג) "שֶׁרֶךְ אֲגֹן הַסֵּהר אֶל יַחְסֵר הַמִּזְג", שֶׁרֶךְ - זֹ
סְנֵהדְרִין, שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּטִיבוּרוֹ שֶׁל עוֹלָם (שֶׁרֶךְ - זֹה טִבּוֹר).
אֶל יַחְסֵר הַמִּזְג - אֶל יַחְסֵר מַחְלָק שְׁלִישִׁי שֶׁהוּא כְּדִי מִזִּגְתָּ
יֵין בְּמִים (שְׁלִישִׁי יֵין, וְשֵׁנִי שְׁלִישִׁים מִים), וְעִשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה
הֵם שְׁלִישׁ מִשְׁבָּעִים סְנֵהדְרִין (רש"י שם). (11) כִּנְגֹד
סְנֵהדְרִי קֹטְנָה. (12) שֶׁם. וְרֹאֵה ב'תּוֹסְפוֹת' שֶׁם יֵד, ב
דִּיבּוּרֵה־מִתְחִיל אֶל יַחְסֵר הַמִּזְג, שֶׁלֹּא יַחְסֵר "גִּימְטְרִיא שֶׁל
מִזְג", שֶׁהוּא חֲמִשִּׁים, אֲבָל אִם יַחְסֵר אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה אֵין
לְחוּשׁ, שִׁישְׁאָרוֹ עֶשְׂרִים וְשָׁנִים, וְאֵין בֵּית־דִּין שְׁקוֹל, הוֹסֵף
עֲלֵיהֶם אֶחָד וְהָיָה כ"ג.
- 3 ג. אֵין מִתְחִילִין אֶת הַדִּינִין בְּלִילָה¹³. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה¹⁴
4 לְמִדּוֹ, שֶׁהַדִּינִין נִגְנָעִים. שְׁנֵאמֵר: כָּל רֵיב וְכָל נִגְע;
5 מָה רֹאֵת נִגְעִים¹⁵ בְּיוֹם בְּלִבְד, אֶף הַדִּינִין בְּיוֹם
6 בְּלִבְד¹⁶.
- 13 מִשְׁנָה, בְּסֵנֵהדְרִין לִב, א. (14) שְׁקִיבֻלוֹ חֲכִמֵּנוֹ אִישׁ
מִפִּי רַבּוֹ. כָּל מָקוֹם שֶׁדָּבָר אֵינוֹ מִבּוּאָר הֵיטֵב בְּכָתוּב, אֲלֵא
מִפְּנֵי שְׁקִיבֻלוֹ בַּעֲלִיפָה, הַשְׁתַּדְּלוֹ הַחֲכָמִים לִסְמְכוֹ עַל
הַכָּתוּב, לְמִרּוֹת שֶׁהוּא מִדְּרַשׁ דְּחוּק, קוֹרְאוֹ רַבִּינוּ: מִפִּי
הַשְּׁמוּעָה (יֵד מִלֵּאכִי, כִּלְלֵי הַרְמַב"ם אוֹת לט). (15) שֶׁהִי
נֹאמֵר בָּהֶם (וִיקְרָא יג, יד) "וּבִיּוֹם הָרֵאוֹת בּוֹ".
16 סְנֵהדְרִין לֹד, ב. וּבִירוּשָׁלַי פ"ד, ה"ה אִמְרוּ: טַעֲמוֹ
הַדִּינִים וְדֹנוֹ בְּלִילָה - דִּינָם דִּין, שְׁנֵאמֵר וְשִׁפְטוֹ אֶת הָעַם
בְּכָל עֵת. וְכֵן בַּחוּ"מ סִימָן ה' סַעִיף ב, אוֹלָם רֹאֵה ב'תּוֹסְפוֹת'
יְבִמּוֹת קָד, א ד"ה מֵר סִבֵּר, שֶׁמִּגִּיהִים אֶת הִירוּשָׁלַי הַנִּלְ
וּגוֹרִסִים בּוֹ: מִנִּין שְׁגוּמְרִים בְּלִילָה, שֶׁזֶה כֶּשֶׁר לְדַבְרֵי הַכֹּל,
כִּמְבּוּאָר בְּסִמּוּךְ ה"ד.
- 7 ד. וְכֵן אֵין מְקַבְּלִין עֲדוּת¹⁷ וְאֵין מְקִימִין שְׁטָרוֹת¹⁸
8 בְּלִילָה¹⁹. וּבְדִינֵי מְמוֹנוֹת²⁰, אִם הִתְחִילוּ בְּיוֹם - מִתָּר
9 לְגַמֵּר הַדִּין בְּלִילָה²¹.
- 17 שְׁחִקִירַת הָעֵדִים הִיָּה כִּהְתַּחַלַּת דִּין (רֹאֵה הַשְּׁנָה כֹה,
ב) וְרֹאֵה ב'תּוֹסְפוֹת' סְנֵהדְרִין לֹד, ב דִּיבּוּרֵה־מִתְחִיל יוֹם
לְתַחִילַת דִּין. (18) אִישׁוֹר חֲתִימַת הָעֵדִים שֶׁבִּשְׁטֵר, לְקַבּוֹעַ
שְׂאִינָה מְזוּיִיפָה, רֹאֵה לְקֶמֶן ה' עֲדוּת פ"ו, ה"ב.
19 שֶׁהִקּוּם הִיָּה הוּא כְּדִין, כִּמְבּוּאָר שֶׁם ה"א, וְאֵין דִּינָם
בְּלִילָה. (20) זֶה חֹזֵר אֶל הַתַּחֲלַת הַלֵּכָה ג, לֹמֵר: אַע"פ
שֶׁאִמְרָנוּ: "אֵין מִתְחִילִים אֶת הַדִּינִים בְּלִילָה", שֶׁמִּשְׁמַעָה
דּוּקָא הַתַּחֲלָה, וְלֹא גִמֵּר דִּין - אֵין זֶה אֲלֵא בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת
בְּלִבְד. (21) סְנֵהדְרִין לֹד, ב: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שְׁמוֹת יח,
כב) "וְשִׁפְטוֹ אֶת הָעַם בְּכָל עֵת" (אֲפִילוֹ בְּלִילָה), וְכָתוּב אֶחָד
אוֹמֵר (דְּבָרִים כֹא, טז) "וְהָיָה בִּיּוֹם הַנִּחְלִילוֹ אֶת בְּנֵי"
שֶׁמִּשְׁמַעוֹ בִּיּוֹם בְּלִבְד (וְהַנְחִלוֹת כְּדִין הֵן, רֹאֵה בְּסִמּוּךְ ה"ה).
הָא כִּיצַד? "יוֹם לְתַחִילַת דִּין, וְלִילָה לְגַמֵּר דִּין, שֶׁתַּחֲלִילַת דִּין
הִיא הַעִיקָר ('תּוֹסְפוֹת' שם). אֲבָל דִּינֵי נַפְשׁוֹת אֵין גּוֹמְרִים
אֲלֵא בִיּוֹם, כִּמְבּוּאָר לְקֶמֶן פִּיָּא, ה"א. וְכָתוּב הַסֵּמ"ע לְחוּ"מ
- 22 שֶׁאִדָּם מִצְוָה לִיתֵּן מִעֲזוּבוֹ לִירוּשָׁיו אוֹ לְאַחֲרִים.
23 הָרִי זֶה מוֹשֵׁג דִּינִי, וְאֵין זֶה כְּחֻלּוֹקַת שׁוֹתֵפִים לְעִצְמָם
שְׂאִינָה נִחְשֶׁבֶת דִּין (רַשְׁב"ם לְבַבְא־בֶּתְרָא קִיג, ב).
24 וּמִטַּעַם זֶה אֵין דִּנָּם בֵּהֵן אֲלֵא בְּשִׁלְשָׁה. (25) מִלְשׁוֹן
הַכָּתוּב (בְּמִדְבָּר לֹד, ב) "אֲשֶׁר תִּפּוֹל לָכֶם בְּנַחֲלָה".
26 סְנֵהדְרִין לֹד, ב. וְכִפִּי שִׁיתְבָּאָר בַּהֲלַכָה הַבָּאָה. וּבְכָל זֹאת
אִם הִתְחִילוּ הַדִּינִים לְדוֹן דִּין נַחֲלָה בִּיּוֹם, גּוֹמְרִים אוֹתוֹ
בְּלִילָה כָּכֵל דִּינֵי מְמוֹנוֹת, וְכִמְבּוּאָר לְעִיל ה"ד (רַבב"ז).
1. שְׁנֵי שְׁנִיכְסוֹ לְבַקֵּר אֶת הַחֻלָּה, וְצוּה בְּפִנְיָהֶם²⁷
2 - כּוֹתְבִים²⁸ וְאֵין עוֹשִׂין דִּין²⁹. וְאִם הָיָה שְׁלֹשָׁה - רָצוּ
3 פּוֹתְבִין³⁰, רָצוּ עוֹשִׂין דִּין³¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
4 בְּיוֹם³², אֲבָל בְּלִילָה³³ - כּוֹתְבִין³⁴ וְאֵין עוֹשִׂין דִּין³⁵.
- 27 הַסְּדִיר בְּפִנְיָהֶם צוּוּהָה בַּעֲלִיפָה, לְמִי וְאֵיךְ הוּא מוֹרִישׁ
נִכְסָיו. (28) בְּלִשׁוֹן עֲדוּת, וְהִירוּשָׁים יְבוֹאוּ לְבֵית־דִּין,
וּבֵית־דִּין יַעֲשֶׂה כִּפִּי הַצּוּוּהָה. (29) הַשְּׁנִים עִצְמָם אֵינֶם
מוֹסַמְכִים לְהַחזִיק אֶת הִירוּשָׁים בְּנִכְסִים בִּהְתַּאֵם לְצוּוּהָה,
הוּאִיל וְשָׁנִים הֵם לֹא נִרְאוּ מִתְחִילָה לִהְיוֹת דִּינִים אֲלֵא עֲדִים
בְּלִבְד. (30) בְּלִשׁוֹן עֲדוּת, וְכֵן בָּאוֹת כֹּז. (31) הֵם עִצְמָם
רִשְׁאִים וְשִׁלְיִטִים לְהַחזִיק אֶת כָּל אֶחָד בְּשִׁלּוֹ, כִּפִּי שֶׁשְׁמַעוֹ,
וְאֵין עוֹד צוֹרֵךְ בְּדִינִים אַחֲרִים (סְנֵהדְרִין לֹד, ב וּבְרַש"י).
וְכָתוּב הַרְמ"א בַּחוּ"מ רִנָּג: עוֹשִׂים דִּין - "לְהַחזִיק כָּל אֶחָד
בְּמָה שְׁצִיּוֹה וְלִדּוֹן כָּכֵל דְּבָרֵי סִפְקָ שֶׁנִּפְל בְּצוּוּהָה, וְאֵין אֶחָד
מִן הִירוּשָׁים אוֹ הַמְקַבְּלִים יִכּוּלִים לֹמֵר לְבֵית־דִּין אַחֵר נִלְךְ".
אֵין עוֹשִׂים דִּין - וְאִם יֹאדַע דְּבַר סִפְקָ בְּצוּוּהָה, יִשְׁלַחוּ
כְּתִיבָתָם לְפָנֵי בֵּית־דִּין אַחֵר שִׁידוֹן ע"פ כָּתוּב הַצּוּוּהָה (סֵמ"ע
שֶׁם ס"ק ב). (32) שֶׁהִשְׁלוּשָׁה בִּיקְרוּ אֶת הַחֻלָּה בִּיּוֹם, שֶׁזֶה
נִחְשֶׁבֶת צוּוּתָה הֵמָּה לְדִין פְּסוּקָ, וְאֵלֶּה הַשְּׁלוּשָׁה הֵם הַדִּינִים.
33 כְּשֶׁבִיקְרוּהוּ בְּלִילָה שְׂאִינָה זְמַן דִּין. (34) בְּלִשׁוֹן עֲדוּת,
וְכָתוּב יוֹבֵא לְאַחֵר זְמַן לְפָנֵי בֵּית־דִּין אַחֵר. (35) אֲפִילוֹ
לְמַחֵר, שֶׁמִּתְחִילָתָם לֹא נִרְאוּ לִישֵׁב לִשְׁם דִּין אֲלֵא כְּעֵדִים,
וְאֵין עַד נַעֲשֶׂה דִינִין, רֹאֵה לְקֶמֶן בַּה' עֲדוּת פ"ה ה"ח (רַשְׁ"י
שם). וְכָתוּב הַרְשָׁב"ם בְּבַבְא־בֶּתְרָא קִיג, ב: אֵין הַשְּׁלֹשָׁה
נַעֲשִׂים דִּינִים אֲלֵא כִּשְׁקֵנוֹ מִהַחֻלָּה הַמִּצְוָה בִּקְנִין סוּדֵר,
שֶׁזֶה אֵינוֹ יִכּוּל לְחַזּוֹר בּוֹ. אֲבָל כִּשְׁלֹא קֵנוֹ מִמֶּנּוּ, הוּאִיל
וְעִידִין יִכּוּל לְחַזּוֹר בּוֹ, כְּשִׁיקוּם מַחֲלִיו - אֵין עוֹשִׂים דִּין,
שֶׁאֵין לְדִינִים לְעִשׂוֹת דִּין בְּדַבָּר שֶׁאֲפִשֵׁר לְהַבְטִל, וְאִם דֵּנוּ
אֵין דִּינֵיהֶם דִּין. וּמַעֲיֵן זֶה ב'תּוֹסְפוֹת' לְסֵנֵהדְרִין לֹד, ב.
- 16 ז. כָּל בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא הֶגְנוֹן³⁶ - שְׁכִינָה³⁷
17 עִמָּהֶם³⁸. לְפִיכָךְ צְרִיכִין הַדִּינִים לִישֵׁב בְּאִמָּה³⁹
18 וְיִרְאָה³⁸ וְנִצְטִיפָה³⁹ וְכִכָּד רֹאשׁ⁴⁰. וְאִסּוּר לְהִקָּל רֹאשׁ

49) ירושלמי ביכורים פ"ג, ה"ג. 50) שם "ואין קוראים אותו רבי". ובשור"ע ח"מ סימן ח סעיף א: "שמצוה להקל ולזלזל בו". וחכמינו בסנהדרין ז ובירושלמי שם, קראו עליו את הפסוק (חבקוק ב, יט) "הוי אומר לעץ הקיצה. עורי לאבן דומם, הוא יורה? הנה הוא תפוש זהב וכסף, וכל רוח (של חכמה) אין בקרבו. 51) ירושלמי, שם. 52) שטיח שמתחת לאוכף של חמור.

י. כָּף הָיָה דָּרָךְ חֲכָמִים הָרָאשׁוֹנִים: בּוֹרְחִין מְלֵהֲתַמְנוֹת⁵³, וְדוֹחֲקִין עֲצָמָן הֶרְבֵּה שְׁלֵא יֵשְׁבוּ בְּדִין, עַד שֶׁיִּדְעוּ שְׁאִין שֵׁם רְאוּי כְּמוֹתָם⁵⁴, וְשֵׁם יִמְנְעוּ מִן הַדִּין - תִּקְלָקֵל⁵⁵ הַשּׁוֹרֶה⁵⁶. אָף עַל פִּי כֵן לֹא הָיוּ יוֹשְׁבֵין בְּדִין אֲלֹא עַד שֶׁמִּכְבִּידִין עֲלֵיהֶם אֶת הָעָם וְהַזְקֵנִים⁵⁷ וּפּוֹצְרִים⁵⁸ בָּהֶן.

53) שם, ובסנהדרין יד, א שהרי אמרו חכמים: "לעולם היה אפל ותחיה", כלומר, התרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה (רש"י שם). וכן בהוריות י, א "שלח להם ולא באו" שברחו מן הגדולה (רש"י). וכן הכתוב אומר (שמואל א י, כב) "הנה הוא (=שאל) נחבא אל הכלים". 54) כמו שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים (שארין חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים) - פזר" (הגר"א לחור"מ ח, ס"ק יד). 55) ובכת"י התימנים: תתקלקל. 56) ע"ז יט, ב "ועצומים כל הרוגיה - זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה". עצומים - מתאפקים מלהורות (רש"י שם), ושורת הדין תתקלקל ע"י תלמידים שלא הגיעו להוראה וקופצים להורות (שם). 57) בכת"י התימנים: שמכבידים עליהם העם והזקנים. 58) מפצירים. מרבים לבקש.

יום ש"ק י"א מרחשון ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) סמיכת הסנהדרין והדיינים, ההסמכה לסמכות חלקית ומגובלת. אפשרות של חידוש הסמיכה גם בזמן הזה. ההבדל בין ראשי גלויות שבבבל לנשיאי בתי הדין שבארץ ישראל. דיין שאינו הגון שנתמנה בטעות, או שעבר ראש הגולה והרשהו לדון למרות שאינו ראוי.

א. אֶחָד בֵּית דִּין הַגָּדוֹל² וְאֶחָד סְנֵהֲדִין קִטְנָה³ או בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה, צָרִיךְ שִׁיחֶיהָ אֶחָד מֵהֶן סְמוּךְ מִפִּי הַסְּמוּךְ⁵. וּמִשָּׁה רַבְּנֵי סִמְךָ יְהוֹשֻׁעַ בֶּיד, שְׁנֶאֱמַר: וַיִּסְמַךְ אֶת יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוֶהוּ. וְכֵן הַשְּׂבָעִים זְקֵנִים - מִשָּׁה רַבְּנֵי סִמְכָם⁶, וְשִׁרְתָּה עֲלֵיהֶן שְׁכִינָה⁷. וְאוֹתָן הַזְּקֵנִים סִמְכוּ לְאַחֲרֵים, וְאַחֲרֵים לְאַחֲרֵים. וְנִמְצְאוּ הַסְּמוּכִין אִישׁ מִפִּי אִישׁ, עַד בֵּית דִּינוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ וְעַד בֵּית דִּינוֹ שֶׁל מִשָּׁה רַבְּנֵי⁸. וְאֶחָד הַנְּסִמָּךְ מִפִּי הַנְּשִׂיא⁹ או מִפִּי אֶחָד מִן הַסְּמוּכִין, אֲפִלּוּ לֹא הָיָה אוֹתוֹ סְמוּךְ בְּסִנְהֶדְרִין לְעוֹלָם¹⁰.

2) של שבעים ואחד. 3) של עשרים ושלשה, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. 4) בכתב יד התימנים: צריכים שיהיה כל אחד מהן, וכן הגיה התוספות יום טוב לסנהדרין

או לְשַׁחֵק או לְסַפֵּר בְּשִׁיחָה בְּטִלָּה בְּבֵית דִּין, אֲלֹא בְּדַבְרֵי תוֹרָה וְחֻקְמָה.

36) שיש בו המידות והתכונות המנויות לעיל פ"ב, ה"ז. 37) סנהדרין ז, א שנאמר (תהלים פב, א) "אלקים נצב בעדת א-ל, בקרב אלקים ישפוט" שהשכינה שרויה בקרב הדיינים ושופטת עמהם, והשווה לקמן פכ"ג ה"ט. 38) מפני כבוד השכינה. 39) עטיפת הראש בטלית מאימת השכינה (שבת י, א וברש"י). 40) הכנעה (רש"י לברכות ל, ב). והשווה לקמן פכ"ג, ה"ח.

ח. כָּל סְנֵהֲדִין או מִלֶּךְ⁴¹ או רֹאשׁ גּוֹלָה⁴² שֶׁהֶעֱמִידוּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל דִּין שְׁאִינוּ הַגּוֹן, וְאִינוּ חֲכָם בְּחֻקְמַת הַתּוֹרָה וְרְאוּי לְהִיטֵב דִּין, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא כְּלוּ מִחֻמְדִּים⁴³ וַיֵּשׁ בוֹ טוֹבוֹת אַחֲרוֹת - הָרִי זֶה שֶׁהֶעֱמִידוּ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. שְׁנֶאֱמַר: לֹא תִפְּרִי פָנִים בְּמִשְׁפָּט. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה⁴⁴ לְמָדוּ, שֶׁהָיָה מְדַבֵּר בְּנֶגֶד הַמִּמְנָה לְהוֹשִׁיב דִּינָן. אָמְרוּ חֲכָמִים⁴⁵: שְׁמָא תֵּאֵמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי נָאָה, אוֹשִׁיבְנוּ דִּין; אִישׁ פְּלוֹנִי גְבוּר, אוֹשִׁיבְנוּ דִּין; אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוֹבִי, אוֹשִׁיבְנוּ דִּין; אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹדֵעַ בְּכָל לְשׁוֹן, אוֹשִׁיבְנוּ דִּין. נִמְצָא מְזַכֶּה אֶת הַחֵיב וּמַחֲבִיב אֶת הַזָּכָאִי. לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע, אֲלֹא מִפְּנֵי שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ. לִכְךָ נֶאֱמַר: לֹא תִפְּרִי פָנִים בְּמִשְׁפָּט. וְעוֹד אָמְרוּ⁴⁶: כָּל הַמַּעֲמִיד לְיִשְׂרָאֵל דִּין שְׁאִינוּ הַגּוֹן - כָּאֵלוּ הַקִּים מַצְבָּה. שְׁנֶאֱמַר: וְלֹא תִקֵּם לָךְ מַצְבָּה אֲשֶׁר שָׁנָא יְיָ אֱלֹהֶיךָ. וּבִמְקוֹם תִּלְמִידֵי חֲכָמִים - כָּאֵלוּ נִטְעַ אֲשֶׁרָה⁴⁷. שְׁנֶאֱמַר: לֹא תִטַּע לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֲצִל מִזֵּבַח יְיָ אֱלֹהֶיךָ. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא תַעֲשֶׂוּן אֶתִּי אֱלֹהִי כֶסֶף - אֱלֹהֵי הַבָּא בְּשִׁבִּיל כֶּסֶף וְזָהָב. זֶה הַדִּין שֶׁמְנוּהוּ מִפְּנֵי עֲשָׂרוֹ בְּלִבְד⁴⁸.

41) בארץ ישראל. 42) שהוא במקום מלך, וגם הוא מזרע בית דוד, והוא ממנה דיינים בגולה. וכפי שיתבאר לקמן פ"ד ה"ג, ובבאורנו שם. 43) מלא מדות טובות, ע"פ משקל הכתוב (שיר השירים ה, טז) "חכו ממתקים וכלו מחמדים". 44) מפורש לעיל ה"ג אות יג. 45) 'ספרי' דברים אות יז, והשווה לקמן פ"ד, ה"ט. 46) סנהדרין ז' ב, אלא ששם אמרו, "כאילו נטע אשירה בישראל. אולם בתרגום יונתן בן עוזיאל לפסוק: "ולא תקים לך מצבה", מתרגם: והיכמא דליתכון רשאין למקמא קמא (מצבה) היכדין ליתכון רשאין למנאה לפרנסא גברא זידנא דרחקיה ה'. 47) שם. וגירסתנו שם: "ובמקום שיש תלמידים-חכמים כאילו נטעו אצל מזבח, שנאמר אצל מזבח ה' אלקיך", ומפרש רש"י: שתלמידים-חכמים מכפרים ומגינים כמזבח. 48) שנתן ממון למלך על כך (שם, וברש"י).

ז. כָּל דִּין שֶׁנָּתַן מִמּוֹן כְּדִי שִׁיתַּמְנָה - אֲסוּר לַעֲמֹד מִפְּנֵיו⁴⁹. וְצוּר חֲכָמִים לְהַקֵּל אוֹתוֹ וּלְזַלְזֵל בּוֹ⁵⁰. וְאָמְרוּ חֲכָמִים⁵¹: שֶׁהַטְּלִית שְׁמַתְעוּטָה בָּהּ, תְּהִי בְּעֵינֶיהָ כְּמַרְדֵּעַת⁵² שֶׁל חֲמוֹר.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק י"א מרחשון – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

21) בכתב יד התימנים: והמחו אותן, שקבעו שהם מומחים ובקיאם.
 ה. בראשונה היה כל מי שנסמך סומך לתלמידיו.²²
 ו. חכמים חלקו כבוד להלל²³ הזקן, והתקינו שלא
 יהא אדם נסמך אלא ברשות²⁴ הנשיא. ושלא יהא
 הנשיא סומך אלא אם כן היה אב בית דין עמו.²⁵
 ו. שלא יהיה אב בית דין סומך אלא אם כן היה
 הנשיא עמו. אבל שאר החבורה - יש לכל אחד
 מהם לסמך ברשות הנשיא. והוא שיהיו שנים
 עמו²⁶, שאין סמיכה פחות משלושה.²⁷

22) בכתב יד התימנים: סומך תלמידיו. 23) בכתב יד
 הנ"ל: כבוד לבית הלל הזקן, כלומר, לבית הלל, שהוא מבית
 דוד המלך. וכך הנוסח בירושלמי (סנהדרין פרק א הלכה ב):
 "בראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידיו כגון רבן
 יוחנן בן זכאי מינה את רבי אליעזר ואת רבי יהושע... חזרו
 וחלקו כבוד לבית הזה, אמרו: בית דין שמינה שלא לדעת
 הנשיא אין מינויו מינוי". (24) בהסכמתו ומדעתו.
 25) כדי שיחלקו כבוד זה לזה, על פי הירושלמי שם, ורבינו
 גורס שם "אב בית דין" במקום "בית דין" (רדב"ז).
 26) אף על פי שאינם סמוכים. (27) כמבואר לעיל הלכה ג.
 וחידוש כאן, שאפילו מינהו הסומך ברשות הנשיא, עדיין
 צריך שיהיו שניים עימו, שאין סמיכה פחות משלושה (לחם
 משנה).

ו. אין סומכין זקנים בחוצה לארץ, ואף על פי
 שאלו הסומכין נסמכו בארץ ישראל.²⁸ אפלו היו
 הסומכין בארץ, והנסמך חוצה לארץ - אין
 סומכין.²⁹ ואין צריך לומר אם היו הסומכין בחוצה
 לארץ והנסמך בארץ. היו שניהם בארץ - סומכין
 אותו, אף על פי שאינו עם הסומכים במקום
 אחד.³⁰ אלא שולחין לו³¹ או פותבין לו שהוא
 סמוך, ונותנין לו רשות לדון דיני קנסות³², הואיל
 ושניהם בארץ. וכל ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי
 מצרים³³ ראוייה לסמיכה.³⁴

28) סנהדרין יד, א. 29) בכתב או על ידי שליח.
 30) מתוך שאמרו שם: סומכים בארץ ונסמכים בחוץ לארץ
 אין הסמיכה מועילה - אתה למד, שאם שניהם בארץ אף על
 פי שאינם במקום אחד סומכים (רדב"ז). (31) מודיעים לו
 על ידי שליח. (32) כמבואר לעיל הלכה ב. (33) אף
 על פי שלא החזיקו בה עולי בבל בימי עזרא וסיעתו.
 34) אף על פי שאינה קדושה קדושת ארץ ישראל לענין
 תרומות ומעשרות (ראה הלכות תרומות פרק א הלכה ה')
 - לענין סמיכה הרי היא בקדושת ארץ ישראל. וכן לענין
 הדר בארץ ישראל והנקבר בה, שעונותיו מחולים (ראה
 לקמן הלכות מלכים פרק ה הלכה י"א-י"ב) הרי היא
 בקדושתה (רדב"ז). ומקור דברי רבינו מסנהדרין ה, א,
 שרבה בר חנה נטל רשות לדון ולהורות בעירות העומדות
 על הגבולין, שהן מחוץ לארץ, ואם להן מועילה הסמיכה -
 לארץ ישראל, שהחזיקו בה עולי מצרים לא כל שכן,

פרק א, משנה ג בהתאם ללשון רבינו בפירושו שם: לפי
 שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך. (5) נסמך על ידי סומך
 כזה, שאף הוא נסמך מפי אחר, ולא שיהיה סמוך על פי
 עצמו. (6) מינה אותם, כמו שדרשו במדרש בראשית רבה
 פרשה צ"ט, אות ו "האספו ואגידה לכם - שמינה אותם
 זקנים כמו שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל"
 (קריית מלך, בהגהותיו לרמב"ם). (7) ככתוב (במדבר יא,
 כה) "ויאצל מן הרוח אשר עליו... ויהי כנוח עליהם הרוח".
 (8) השווה הקדמת רבינו: "ויהושע ממושה רבינו ומשה רבינו
 מפי הגבורה נמצא שכולם מה' אלוני ישראל". (9) ראש
 הסנהדרין, ראה לעיל פרק א, הלכה ג. (10) שהרי מצינו
 ברבה בר חנה שנסמך מפי רבי (סנהדרין ה, א), למרות
 שרבינו הקדוש היה לאחר החורבן ולא היה מן הסנהדרין.

ב. וכיצד היא הסמיכה לדורות? לא שייסמכו
 ידיהן¹¹ על ראש הזקן¹², אלא שיקורין לו רבי,
 ואומרים לו: הרי את סמוך, ויש לך רשות לדון
 אפלו דיני קנסות.¹³

11) בניגוד לסמיכת משה ליהושע, שהייתה ביד.
 12) החכם, כמאמרם (קידושין לב): "אין זקן אלא חכם".
 13) סנהדרין יג, ב. דיני קנסות: כגון תשלומי כפל ותשלומי
 ארבעה וחמישה, שאין דנים אותם אלא שלושה מומחים
 והם הסמוכים, כמבואר בלשון רבינו לקמן פרק ה, הלכה ח
 ובביאורנו שם.

ג. ואין סומכין סמיכה שהיא מגוי הזקנים לדינות¹⁴
 אלא בשלושה¹⁵. והוא שיהיה האחד מהן סמוך מפי
 אחרים¹⁶, כמו שבארנו.¹⁷

14) בניגוד לסמיכה מסוג אחר, שהיא סמיכת זקנים על פר
 העלם דבר של ציבור, ששלושה מן הסנהדרין סומכים עליו.
 כמבואר בהלכות מעשה הקרבנות פרק ג, הלכה י, שלא
 ידובר בה כאן. (15) סנהדרין יג, ב. (16) אבל השניים
 המצטרפים עימו אין הכרח שיהיו סמוכים, שכן מצינו ברבי
 יהודה בן בבא, שסמך חמישה זקנים, והיו עימו עוד שניים,
 ואינו חושב אותם, משום כבודו של רבי יהודה (שם יד, א),
 ואילו היו סמוכים לא היה נמנע מלמנותם יחד עם רבי
 יהודה, שאין זו פגיעה בכבודו (רדב"ז). (17) לעיל הלכה
 א, שהסמיכה מוכרחה להיות רצופה איש מפי איש עד בית
 דינו של משה רבינו.

ד. אין קרוי אלהים¹⁸ אלא בית דין שנסמך בארץ
 ישראל בלבד¹⁹. והם האנשים החכמים הראויין
 לדון²⁰, שביקרו אותן בית דין של ארץ ישראל ומגזו²¹
 אותם וסמכו אותן.²²

18) לדון דיני קנסות, ככתוב (שמות כב, ח) "אשר ירשיעון
 אלהים ישלם שניים". אלהים - לשון שורה ורענות. "ראה
 נתיחך אלהים לפרעה" (שמות ז, א) מתרגם אונקלוס:
 "מנתיחך רב לפרעה" (רש"י לסנהדרין ב, א). (19) סנהדרין
 יד, א. וכן בבבא קמא פד, ב "אלהים בעינן וליכא" - שאין
 מומחים בבבל. (20) בזכות חכמתם ומידותיהם.

(44) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה ט. (45) שאם יטעה יהיה פטור מלשלם, ראה לקמן פרק ו, הלכה א. (46) שהרי הוא פסול להיות בסנהדרין, כדלעיל פרק ב הלכה ט. (47) ירושלמי חגיגה שם. רבי יהושע בן לוי היה מצטער על תלמיד אחד שרצה לסמכו ולא יכול, מפני שהיה סומא באחת מעיניו וכמבואר לעיל.

יא. הרי שלא היה בארץ ישראל אלא סומא⁴⁸ אחד
- מושב שנים בצדו⁴⁹, וסומא שבאים באחד, או זה
אחר זה, ואחר כך יעשה הוא והשבעים בית דין
הגדול, ויסמכו בתי דינין אחרים. נראין לי
הדברים: שאם הסכימו כל החכמים שבארץ
ישראל⁵⁰ למנות דינים ולסמך אותם - הרי אלו
סמוכים, ויש להן לדון דיני קנסות⁵¹, ויש להן⁵²
לסמך לאחרים⁵³. אם כן, למה היו החכמים
מצטערים על הסמיכה⁵⁴ כדי שלא יפלו דיני קנסות
מישראל⁵⁵? לפי שישראל מפזרין⁵⁶, ואי אפשר
שיסכימו כלן⁵⁷. ואם היה שם סמוך מפי סמוך -
אינו צריך דעת כלל, אלא דן דיני קנסות לכל⁵⁸,
שהרי נסמך מפי בית דין. והדבר צריך הכרע⁵⁹.

(48) ובכתב יד התימנים: סמוך. (49) שאין סמיכת דיינים
אלא בשלושה וכמבואר לעיל הלכה ב. (50) אף על פי
שאר בנייהם אפילו סמוך אחד. (51) שאין דנים אותם
אלא הסמוכים בארץ, כמבואר לעיל הלכה ד ולקמן פרק ה
הלכה ח. (52) לסמוכים, אלו שנתמנו בהסכמת כל חכמי
ארץ ישראל. (53) ובפירוש המשנה (סנהדרין פרק א משנה
ג) מנמק רבינו: "שאם לא תאמר כן, אי אפשר שתמצא בית
דין הגדול לעולם, לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם
סמוך... והקב"ה יעד (=הבטיח) שישבו כמו שנאמר:
"ואשיבה שופטיי כבראשונה". וזה יהיה בלא ספק כשיכין
הבורא יתברך ליבות בני אדם... ותגדל חכמתם לפני בורא
המשיח". וכתב המבי"ט בקרית ספר: "והיום כמו עשר
שנים בשנת ה'רח"ץ הסכימו רוב חכמי ישראל שבארץ
ישראל לסמוך לגדול בדורו מורינו הרב רבי יעקב בירב ז"ל,
והוא סמך קצת מתלמידיו המובהקים יבורכו מפי עליון,
להחזיר העטרה ליושנה, אמר". (54) שלא תיבטל.
(55) כמו שמצינו (סנהדרין יד, א) ברבי יהודה בן בבא
שסיכן את עצמו למות וסמך חמישה זקנים, וכשהכירו בו
האויבים דקרוהו והרגוהו על שעבר על גזירתם שלא
לסמוך, לשם מה כל הסיכון הזה, והלא תמיד אפשר לחדש
הסמיכה? (56) ברחבי הארץ. (57) שיתקבצו כולם
למקום מעמד אחד. (58) כשמושיב שנים בצידו וסומכם,
שאר דנים דיני קנסות אלא בשלושה סמוכים כמבואר לקמן
פרק ה הלכה ח. (59) החלטה ברורה. רבינו מדגיש בזה,
שעדיין הדבר בספק אצלו, וזה חוזר אל המשפט: "נראים
לי הדברים" וכו'. שכל החידוש בדבר מינוי דיינים על ידי
הסכמת כל חכמי ארץ ישראל, עדיין לא נתברר אצלו בירור
סופי. בעוד שבפירוש המשנה הנ"ל, שחיברו בנעוריו כתב
אותו חידוש כהחלטה וודאית. ונראה שחשש רבינו, שאותה
ראייה שהביא בפירושו הנ"ל, יש לדחותה, שהרי ידוע

שהסמיכה לה, ובה מועילה (כסף משנה). וראה לקמן הלכה
י"ד, שאין רשות בית דין שבארץ ישראל מועילה לכוף את
בעלי דין בחוץ לארץ. ובהלכות תרומות שם הלכה ז מגדיר
רבינו גבולות הארץ שהחזיקו בה עולי מצרים.

ז. יש לסומכין לסמך אפלו מאה בפעם אחת³⁵. ודוד
המלך סמך שלשים אלה ביום אחד³⁶.

(35) סנהדרין יד, א. רבי יהודה בן בבא סמך לחמישה זקנים
בפעם אחת ומשה רבינו סמך שבעים זקנים בפעם אחת
(קרית ספר למבי"ט). (36) ירושלמי סנהדרין פרק י, הלכה
ב בקשר לפסוק (שמואל ב ו, א) "ויוסף עוד דוד את כל
בחור בישראל שלשים אלה", ורבינו גורס שם: שלושים,
במקום תשעים אלה שבגירסתנו (לחם משנה).

ח. ויש להן למנות כל מי שירצו לדברים יחידים.
והוא שיהיה ראוי לכל הדברים. כיצד? חכם
מפלא³⁷ שראוי להורות לכל התורה כלה - יש לבית
דין לסמך אותו ולתן לו רשות לדון³⁸, ולא להורות
באסור והתר. או יתנו לו רשות באסור והתר³⁹, ולא
לדון דיני ממונות. או יתנו רשות לזה ולזה, אבל
לא לדון דיני קנסות. או לדון דיני קנסות, אבל לא
להתיר בכורות במומין⁴⁰. או יתנו לו רשות להתיר
נדרים בלבד⁴¹, או לראות פתמים⁴². וכן כל פיוצא
בהן.

(37) מומחה ובקי. (38) בדיני ממונות. (39) שאם יטעה
בהוראתו ויאסור את המותר ויפסידנו יהיה פטור מלשלם
כמו שאמרו (סנהדרין לג, א) "פטור אתה, שכל המומחה
לרבים פטור מלשלם", וראה בתוספות שם ה, ב דיבור
המתחיל: אי גמיר. (40) שאם המום קבוע, מותר לשחטם
במדינה כמבואר בהלכות בכורות פרק ב הלכה א, ואין
שוחטים את הבכור אלא על פי מומחה שנתן לו הנשיא
רשות, כלשון רבינו שם פרק ג הלכה א. (41) שאין מתירים
אלא חכם מובהק, ראה הלכות נדרים פרק ד, הלכה ה.
(42) כתמים אדומים, שנמצאו על בגד אשה, ספק אם הם
והיא טמאה, או שמא צבע אדום הוא וטהורה, כמבואר
בהלכות איסורי ביאה הלכה ל"ו [=ל"ט]. ואינו בודקם אלא
החכם שנטל רשות לכך, כמבואר בירושלמי חגיגה פרק א
הלכה ח. ושם אמרו: "הראוי לכל הדברים ראוי לדבר אחד,
ושאינו ראוי לכל הדברים אפילו לדבר אחד אינו ראוי".

זא. וכן יש לסומכין לתן רשות עד זמן, ולומר
לנסמך: יש לה רשות לדון או להורות עד שצבא
הנשיא לכאן, או כל זמן שאין אתה עמנו
במדינתה⁴³. וכן כל פיוצא בה.

(43) סנהדרין ה ב וכן בירושלמי חגיגה הנ"ל.

י. חכם מפלא שהוא סומא פעינו אחת, אף על פי
שהוא ראוי לדינה⁴⁴ ממונות - אין סומכין אותו
לדיני ממונות⁴⁵, מפני שאינו ראוי לכל הדברים⁴⁶.
וכן כל פיוצא בה⁴⁷.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"א מרחשון - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. וְכָל דִּין הָרָאוּי לְדוֹן⁶⁷, שֶׁנֶּתַן לוֹ רֹאשׁ גְּלוּת⁹
רְשׁוּת לְדוֹן⁶⁸ - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְדוֹן בְּכָל הָעוֹלָם אֲף¹⁰
עַל פִּי שְׁלֹא רָצוּ בְּעַלֵּי דִינָיו, בֵּין בְּאַרְץ בֵּין בְּחוּצָה¹¹
לְאַרְץ⁶⁹, אֲף עַל פִּי שְׁאִינוּ דֵּן דִּינֵי קְנָסוֹת⁷⁰. וְכָל דִּין¹²
הָרָאוּי לְדוֹן, שֶׁנֶּתַנּוּ לוֹ בֵּית דִּין שֶׁבְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל¹³
רְשׁוּת לְדוֹן - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְדוֹן בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹⁴
וּבְעֵינֵי הָעוֹמְדוֹת עַל הַגְּבוּלִים⁷¹ אֲף עַל פִּי שְׁלֹא¹⁵
רָצוּ בְּעַלֵּי דִינָיו; אֲבָל בְּחוּצָה לְאַרְץ - אֵין רְשׁוּתָן¹⁶
מוֹעֵלֶת לוֹ לְכַף אֶת בְּעַלֵּי דִינָיו. אֲף עַל פִּי שֵׁישׁ לוֹ¹⁷
לְדוֹן דִּינֵי קְנָסוֹת בְּחוּצָה לְאַרְץ - אֵינוּ דֵּן אֶלָּא לְמִי¹⁸
שֶׁרוּצָה לְדוֹן אֶצְלוֹ; אֲבָל לְכַף אֶת בְּעַלֵּי דִינָיו וְלְדוֹן¹⁹
לָהֶם - אֵין לוֹ רְשׁוּת, עַד שֶׁיִּטַּל רְשׁוּת מֶרֶאשׁ גְּלוּת⁷².²⁰

(67) שהוא חכם בתורה והגון במידות. (68) בעסקי ממון
שבין אדם לחבירו. (69) סנהדרין ה, א. (70) שלדיני
קנסות צריך הוא להיסמך על ידי בית דין של ארץ ישראל
בלבד, לעיל הלכה ד ובסנהדרין יד, א. (71) הנמשכות
אחרי ארץ ישראל (סנהדרין ה, א וברש"י). (72) סנהדרין
שם. מבואר מדברי רבינו, שסמיכה לחוד ונטילת רשות
לחוד. סמיכה - להיקרא סמוך לדון דיני קנסות אינה אלא
בארץ ישראל, ונטילת רשות - לדון ולכוף את בעלי הדין,
מועילה בין על ידי בית דין שבארץ ישראל ובין על ידי ראש
הגולה שבבבל, כל אחד כדינו. וראוי להעיר שרבינו בפירושו
למשנה בכורות פרק ד, משנה ד אומר: ראש ישיבה - ממונה
בארץ-ישראל, אבל ראוי שיהא גדול בחכמת התורה מאוד,
עד שלא יימצא גדול ממנו בשום פנים בארץ ישראל בזמן
שממנים אותו.

טו. מִי שְׁאִינוּ רָאוּי לְדוֹן, מִפְּנֵי שְׁאִינוּ יוֹדְעַ אוֹ מִפְּנֵי²¹
שְׁאִינוּ הִגִּינוּ⁷³, שֶׁעֲבָר⁷⁴ רֹאשׁ גְּלוּת וְנָתַן לוֹ רְשׁוּת, אוֹ²²
שֶׁטָּעוּ בֵּית דִּין⁷⁵ וְנָתַנוּ לוֹ רְשׁוּת - אֵין הָרְשׁוּת²³
מוֹעֵלֶת לוֹ כְּלוֹם עַד שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי. שֶׁהִמְקִידֵשׁ בְּעַל²⁴
מוֹם⁷⁶ לְמִזְבֵּחַ - אֵין הִקְדָּשָׁה חֻלָּה עָלָיו⁷⁷.²⁵

(73) במידות טובות. (74) בזדון, שחשוד הוא על כך.
(75) שבארץ ישראל, שאינם חשודים לעבור על כך בזדון.
(76) בהמה בעלת מום. (77) קדושת הגוף להיקרב על
המזבח. אבל קדושה היא קדושת דמים וצריכה פדיון ותצא
לחולין, כמבואר בהלכות איסור מזבח פרק א, הלכה י.
והשווה לעיל פרק ג, הלכה ח"ט.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) הדברים שאינם מבוצעים אלא על פי בית דין של שבעים
ואחד. הרכב בית הדין לדיני נפשות, ומספר חברי בית הדין
לדיני מכות, עיבור החודש והשנה. ההבדל בין דיני ממונות
לדיני קנסות. גביית קנסות בחוץ-לארץ לפי מנהג הישיבות.

א. אֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל²⁶
שְׁבָעִים וְאַחַד²⁷. וְאֵין עוֹשִׂין סִנְהֶדְרִי קְטָנָה⁷⁸ לְכָל²⁸
שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט⁷⁹ וְלְכָל עִיר וְעִיר אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין²⁹
שֶׁל שְׁבָעִים וְאַחַד⁸⁰. וְאֵין דִּנָּין לֹא אֶת הַשֶּׁבֶט שֶׁהִדָּח⁸¹
כְּלוּי⁸² וְלֹא אֶת נָבִיא הַשֶּׁקֶר⁸³ וְלֹא אֶת פֶּהֶן גָּדוֹל בְּדִינֵי⁸⁴

שאליהו הנביא יבוא לפני המשיח כמבואר בכתובים
(מלאכי ג כג), והרי הוא סמוך מפי אחיה השילוני, כמבואר
בהקדמת רבינו לספר הזה, וממילא יסמוך אחרים לפני
ביאת המשיח (רדב"ז). אולם אין זה כדאי לדחות את ראיית
רבינו, שהרי בעירובין מג, ב אמרו: שאליהו יבוא תחילה
לבית דין הגדול, הרי שבית דין הגדול יהיה קיים בארץ עוד
לפני בוא אליהו ועל כורחך שנסמך בהסכמת החכמים כדברי
רבינו (מהר"ץ חיות בהגהותיו לעירובין שם). וכדאי להעיר,
שבנוסח המקור הערבי של פירוש המשנה לרבינו המוזכר
לעיל אות נב כתוב: "ושמא תאמר, שהמשיח יעמידם ואף
על פי שאינם סמוכים, הרי זה מוכחש, לפי שכבר ביארנו
בהקדמת ספרנו זה, שהמשיח לא יוסיף בתורה ולא יגרע
ממנה לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה, ואני סבור
שהסנהדרין תשוב לפני התגלות המשיח וזה יהיה מסימניו
אמר: ואשיבה שופטייך כבראשונה" וכו' (רבי בצלאל
אשכנזי בהגהותיו לפירוש המשנה סנהדרין, דפוס וינציאה
שפ"ו, בשם רבינו, וכן בקונטרס הסמיכה של רבי יעקב
בירב).

יב. בֵּית דִּין שֶׁנֶּסְמְכוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל וַיֵּצְאוּ חוּצָה¹
לְאַרְץ - הָרִי הֵם דִּינֵי קְנָסוֹת בְּחוּצָה לְאַרְץ²
פְּדִרְךָ שְׂדֵנִים בְּאַרְץ; שֶׁסִּנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בְּאַרְץ³
וּבְחוּצָה לְאַרְץ⁴, וְהוּא שִׁיְהִי סְמוּכִים⁵.

(60) סנהדרין יד, א. וכן אמרו (בבא קמא פד, ב): "שבאו
חכמי ארץ ישראל לבבל והעידו את בעל השור התם שהזיק,
בפניהם" ודיני קנסות אלה אינם אלא בפני מומחים. וראה
לקמן פרק ה הלכה י"ב. (61) משנה במכות ו, א.
(62) בכתב יד התימנים: סמוכים בארץ.

יג. רֹאשֵׁי גְּלוּת שֶׁבְּכָבֵל⁶³ - בְּמָקוֹם מֶלֶךְ הֵן⁵
עוֹמְדִים⁶⁴. וְיֵשׁ לָהֶן לְרִדּוֹת⁶⁵ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל מָקוֹם,
וְלְדוֹן עֲלֵיהֶן בֵּין רָצוּ בֵּין לֹא רָצוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִסּוּר⁷
שֶׁבֶט מִיְּהוּדָה⁶⁶ - אֵלוֹ רֹאשֵׁי גְּלוּת שֶׁבְּכָבֵל⁸.

(63) שיש להם כוח ושלטון מאת מלכי פרס (רש"י לסנהדרין
ה, א), והם מזרע מלכות בית דוד, כפי שיבואר להלן.
(64) ועדיפים הם מהנשיאים שבארץ ישראל שאין להם תוקף
מלכותי. (65) לשלוט ולמשול, ככתוב (מלכים-א, ה, ד)
"כי הוא (שלמה) רודה בכל עבר הנהר". (66) סנהדרין ה,
א. שבת - לשון שררה. ויש להם רשות להפקיר ממונם,
שהפקר בית דין הפקר (רש"י שם). ושם דרשו: "ומחוקק
מבין רגליו - אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים",
כלומר, בלימוד התורה ובדיני איסור והיתר, בני ארץ ישראל
וחכמה עדיפים, שמחוקק - זה חכם (רש"י להוריות יא, ב),
אבל לעניין הפקעת ממון ראשי הגולה שבבבל עדיפים,
והטעם מבואר בירושלמי (כלאים פרק ט, הלכה ג) שראשי
הגולה הם בני דוד מהזכרים, ונשיאי ארץ ישראל הם מזרע
דוד הנקבות, וכן בתוספות לסנהדרין שם דיבור המתחיל:
דהכא שבת. והשווה פירוש המשנה לרבינו (בכורות פרק ד,
משנה ד) שראש הגולה אינו צריך להיות חכם, ש"אין אנו
חוששים לחכמתו אלא לייחוסו וממנים אותו בהסכמת אנשי
מקומו בלבד".

18) המלחמה שנלחם המלך כדי להרהיב את גבול ישראל ולהרבות בגדולתו. בניגוד למלחמת שבעה עממים, או עזרת ישראל מיד צר הבא עליהם, הנקראת: מלחמת מצוה (הל' מלכים פ"ה, ה"א). (19) הרוג, שלא נודע מי הכהו, ומודדים אל הערים סביבותיו. והעיר הקרובה אל החלל, מביאה עגלה ערופה (דברים כא, ב). (20) ודרשו בסנהדרין טז, א "דבר גדול - דבר קשה". וענין הרציחה הוא דבר קשה, שהרי נאמר בו (דברים כא, ח) "כפר לעמך ישראל... ואל תתן דם נקי בקרב עמך" (רדב"ז). וכל אלו מקורם בסנהדרין טז, א ועמ' ב. הוספת העיר והעזרות, שנאמר (שמות כה, ט) "ככל אשר אני מראה אתך את תבנית המשכן... וכן תעשו" - כן תעשו לדורות הבאים, מה משכן ע"פ משה, שהוא כסנהדרי גדולה, אף לדורות ע"פ סנהדרי גדולה (רש"י). הוצאה למלחמת רשות, שנאמר (דברי הימים א כז, לד) "ואחרי אחיתופל יהודיע בן בניהו. אחיתופל - זה יועץ, בניהו בן יהודיע - זה סנהדרין", שנמלכים בסנהדרין ליטול מהם רשות לצאת למלחמה. מדידת החלל - שם יד, ב: רבי אליעזר בן יעקב אומר: ויצאו זקניך - זקניך זו סנהדרין (רדב"ז). אולם בהל' רוצח פ"ט ה"א כותב רבינו: "ויוצאים חמשה זקנים מבית-דין הגדול שבירושלים... ומודדים ממנו אל הערים שסביבות החלל". הרי שלא כולם יוצאים אלא חמשה מהם, שהם חברי בית-דין הגדול. וכך נראה מלשון המשנה בסוטה פ"ט מ"א, שלא יצאו אלא חמשה, שהם חברי בית-דין הגדול. וראה בלחם-משנה, שאלה החמשה יצאו ברשות בית-דין הגדול. ויש להעיר, שהשמיט רבינו כאן מה שכתב בהל' כלי המקדש פ"ד הט"ו: "אין מעמידים כהן גדול אלא בית-דין של אחד ושבעים", ומקורו בתוספתא סנהדרין פ"ג, מ"ב.

8 ב. אין דנין דיני נפשות בפחות מעשרים ושלשה²¹,
9 שהן סנהדרי קטנה. בין דיני נפשות של אדם, בין
10 דיני נפשות של בהמה²². לפיכך, אין דנין שור
11 הנסקל²³, ולא הבהמה הנרבעת²⁴ או הרובע²⁵ אלא
12 בבית דין של עשרים ושלשה²⁶. אפלו ארי ודב
13 וברדלס²⁷, שהן בני תרבות²⁸ ויש להן בעלים,
14 שהמיתו - מיתתן בעשרים ושלשה. אכל נחש
15 שהמית - אהד הורג אותו²⁹.

(21) הטעם מבוואר בסמוך ה"ג. (22) סנהדרין ב, א שנאמר (שמות כא, כט) "השור יסקל וגם בעליו יומת" - כמיתת בעלים, כך מיתת השור. (23) שנגח אדם ומת, ודינו להסקל. (24) שנבעלה לאדם. (25) שור שבעל אשה. (26) שם, שנאמר (ויקרא כ, טו) "מות יומת, ואת הבהמה תהרוג" - כמיתת האדם, כך מיתת הבהמה בעשרים ושלשה. ובן בבהמה הרובעת נאמר (שם, טז): "והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו". מה אשה בכ"ג, אף בהמה בכ"ג. (27) ובכתי' התימנים: ובורדלוס. ברדלס - ביוונית פרדלית. והיא חיה טורפת דומה לנמר, ולדעת הרע"ב בבא-קמא פ"א מ"ה, קוראים לה בערבית אלצב"ע. ויתכן שזהו הצבוע, ראה ב'תוספות' סנהדרין טו, ב. (28) אדם יכול לגדלם שלא יזיקו, והואיל ומותר לגדלם, שם בעלים

1 נפשות⁹ אלא בבית דין הגדול¹⁰; אבל דיני ממונות
2 [של כהן גדול] - בפלשה¹¹. וכן אין עושין¹² זקן
3 ממרא¹³, ולא עושין עיר הנדחת¹⁴, ולא משקין את
4 הסוטה¹⁵, אלא בבית דין הגדול. ואין מוסיפין על
5 העיר¹⁶ ועל העזרות¹⁷, ולא מוציאים למלחמת
6 הרשות¹⁸ ולמדידת החלל¹⁹, אלא על פי בית דין
7 הגדול. שניאמר: כל הדבר הגדל יביאו אלוהים²⁰.

(2) תוספתא סנהדרין פ"ג מ"ב, ובהל' מלכים פ"א ה"ג מוסיף רבינו, שהמינוי צריך להיות גם על-פי נביא. "כיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו, וכשאל ודוד שמינס שמואל הרמתי ובית דינו". (3) שהיא בת עשרים ושלשה דיינים. (4) ראה לעיל פ"א, ה"ב בבבאורנו אות יב. (5) סנהדרין טז, ב: "כמו שמצינו במשה שהעמיד סנהדראות (=בעצת יתרו), ומשה - במקום שבעים ואחד הוא". ומפרש רש"י: משה היה שופט על-פי הדבור (=השכינה) ושקול כסנהדרי גדולה שבירושלים. (6) לעבוד עבודה-זרה, מלשון הכתוב (דברים יג, יד) "וידיחו את יושבי עירם". (7) ולדעת רש"י בסנהדרין ב, א הוא-הדין ברובו של שבט, שכלל הוא: רובו ככולו. ויתכן, שרבינו מודה בזה, כנראה מדבריו בהל' עבודה זרה פ"ד, ה"ב. וראה בחידושי מהרש"א שם. (8) המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מה שלא נאמר לו ונאמר לחבירו (הל' ע"ז פ"ה, ה"ח). (9) שחטא חטא, שעונשו מיתת בית-דין. (10) סנהדרין ב, א, ובגמרא שם טז, א פירשו: "נאמר בתורה (דברים יז, ה) "והוצאת את האיש ההוא... אל שעריך" - איש ואשה אתה מוציא לשעריך (=לבית-דין שבשעריך שהוא סנהדרי קטנה) ואי אתה מוציא כל השבט לשעריך" אלא בסנהדרי גדולה. נביא השקר - לומדים "גזירה-שוה" מזקן ממרא, מה זקן ממרא אינו נעשה ממרא עד שימרה את פי בית-דין הגדול שבירושלים, אף נביא אינו נידון אלא בבית-דין הגדול. כהן גדול, שנאמר: "כל הדבר הגדול יביאו אליך - דבריו של גדול" (כגון כהן גדול) יביאו אליך, ומשה - במקום שבעים ואחד הוא (רש"י שם). (11) שם. (12) בכתי' התימנים: אין נעשה. (13) בכתי' התימנים: ממרה. כלשון הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיו", וגם זקן זה חולק על דברי חבריו החכמים, ומורה לעשות שלא כהוראתם, ואינו נעשה ממרה עד שיחלוק על בית-דין הגדול (ראה לקמן הל' ממרים פ"ג, ה"ח). שנאמר (דברים יז, ח) "וקמת ועלית אל המקום" שהוא בית-דין הגדול שבירושלים (סנהדרין טז, א וברש"י). (14) שתושביה הודחו מעבודת ה' לעבוד אלהים אחרים, אין דנים אותה אלא בבית-דין הגדול, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא... אל שעריך" - איש ואשה אתה מוציא לשעריך - לבית-דין שבשעריך, ואי אתה מוציא את כל העיר כולה לשעריך (שם). והשווה הל' ע"ז פ"ד, ה"ג. (15) לבדוק אם לא בגדה בבעלה וטהורה היא (במדבר ה, כז), שנאמר בה: ועשה לה כהן את כל התורה הזאת, ונאמר בזקן ממרא: על פי התורה אשר יורוך, מה שם בבית-דין הגדול, אף כאן בבית-דין הגדול (סוטה ז, ב). (16) ירושלים, שקדושתה גדולה משאר קדושת א"י. (17) חצרות המקדש, שקדושתן גדולה מקדושת ירושלים.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק י"א מרחשון – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קיז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מלקות תחת מיתה עומדת.

ה. עריפת העגלה⁴³ - בַּחֲמִשָּׁה⁴⁴.

15

(43) האמורה בתורה (דברים כא, ד). (44) שנאמר: "ויצאו זקניך ושפטיך": זקניך - שנים; שופטיך - שנים, ואין בית-דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי חמשה (סנהדרין יד, א). אבל מדידת הערים סביבות החלל היא בבית-דין הגדול, כמבואר לעיל ה"א (רדב"ז). ולדעת הכסף-משנה והלחם-משנה עדיפה זו - פירושה המדידה האמורה לעיל ה"א, שהיא בחמשה היוצאים למדוד ברשות בית-דין הגדול, כמבואר בבאורנו לעיל אות יט, אבל העריפה עצמה אינה אלא בשלשה, כמבואר בהל' רוצח פ"ט ה"ב: "ובית-דין של אותה עיר מביאים עגלת בקר" וכו', וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין יד, א. ורבינו נמשך בזה אחרי לשון המשנה שם ב, א האומרת: "ועריפת העגלה", והכוונה למדידה.

ו. עביר החדש⁴⁵ - בַּשְּׁלֹשָׁה⁴⁶.

16

(45) שיהיה החודש שעבר שלשים יום, במקום עשרים ותשעה. (46) בית-דין של שלשה קובע אם החודש הוא מעובר או חסר (סנהדרין ב, א). וראה בנדרים עח, ב "מועדי ה' צריכים קידוש בית-דין". ובראש השנה כה, ב אמרו: החודש הזה לכם - אין לך מומחה לרבים יותר ממשנה רבינו, ואמר לו הקב"ה: עד שיהיה אהרן עמך. ואין בית-דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, כמפורש ב'תוספות' שם. והשווה הל' קידוש החודש פ"א ה"ה-ז.

ז. עביר השנה⁴⁷ - בַּשְּׁבַע⁴⁸. וְכָל אֱלוֹ⁴⁹ סְמוּכִין⁵⁰ כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ⁵¹.

17

18

(47) שמוסיפים בה חודש, ועושים אותה שני אדרים (הל' קידוש החודש פ"ד, ה"א). (48) בשלשה מתחילים, ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה (משנה בסנהדרין ב, א) וכמבואר בהל' קידוש החודש פ"ד, ה"ט. (49) כל השבעה. (50) ומחברי בית-דין הגדול, כמבואר בהל' קידוש החודש שם. (51) הל' קדוה"ח שם. ומקורו בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב: "לעיבור הולכים אחר המינוי", ומינוי - זוהי סמיכה, כמבואר שם: "שם קוראים למינוי - סמיכה". וראה בכתובות קיב, א, שרבי אלעזר סמכוהו בא"י, ואח"כ הושיבוהו בסוד העיבור (קריית מלך).

ח. דיני קנסות, כגון גזלות⁵² ותפלות⁵³, ותשלומי כפל⁵⁴ ותשלומי ארבעה וחמשה⁵⁵, והאונס והמפתה⁵⁶ וכיוצא בהן - אין דנין אותם אלא שלשה ממחים⁵⁷, והם הסמוכין בארץ ישראל⁵⁸. אבל שאר דיני ממונות, כגון הודאות והלואות⁵⁹ - אינן צריכין ממחה, אלא אפילו שלשה הדיוטות, ואפילו אחד ממחה דן אותן⁶⁰. לפיכך⁶¹ דיני בהודאות והלואות וכיוצא בהן בחוצה לארץ. אף על פי שאין בית דין של חוצה לארץ אלהים⁶², שליחות בית דין של ארץ ישראל עושין⁶³; ואין להן רשות לדון דיני קנסות⁶⁴ בשליחותן.

29

נקרא עליהם ואינם כהפקר, ולפיכך אסור להרגם אם לא המיתו. (29) סנהדרין טו, ב. וכדעת רבי עקיבא שם, שכן סתמה המשנה (בבא-קמא פ"א, מ"ה) "והנחש מועד לעולם". והשווה הל' נזקי ממון פ"א, ה"ו.

ג. המוציא שם רע³⁰ - אין דנין אותו תחלה³¹ אלא בבית דין של עשרים ושלשה, מפני שיש דינו צד דיני נפשות, שמה יהיה הדבר אמנה³² ותסקל הבת. לא נאמנו³³ דברי הבעל, וכן האב לתוכעו בקנס³⁴ - דינו בשלשה³⁵. ומנין שאין דנין דיני נפשות אלא בעשרים ושלשה? אף על פי שדברי קבלה הן³⁶, הרי הוא אומר: וּשְׁפֹטוּ הָעֵדָה וְהַצִּילוּ הָעֵדָה - עֵדָה שׁוֹפֵטֶת וְעֵדָה מַצֵּלֶת; עֵדָה שׁוֹפֵטֶת - וְהֵן הַמַּחֲבִינִין, וְעֵדָה מַצֵּלֶת - וְהֵן הַמְּזַכִּין; ואין עדה פחות מעשרה³⁷ - הרי עשרים; ומוסיפין שלשה, כדי שלא יהא בית דין שקול³⁸, ויהיה בו אחרי רבים להטות³⁹.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

(30) על אשתו, וטוען שלא מצא לה בתולים (ראה דברים כב, יד). (31) כשבא רק להפסידה כתובתה ולא להרגה, שאינו מביא עדים שזינתה תחתיו, בהיותה כבר ארוסה. (32) שיצא הקול, וישמעו עדים ויבואו להעיד שזינתה תחתיו (סנהדרין ח, א). (33) נתאמתו, כגון שהביא הבעל עדים שזינתה, והביא האב (אבי האשה) עדים והזימום לעדי הבעל, ונתברר שהבעל הוא שקרן ומחזר אחרי עדי שקר. (34) מאה סלעים, ככתוב (דברים כב, יט). (35) שדין זה אין בו צד נפשות, ודיני קנסות בשלשה, כמבואר להלן ה"ח (שם עמ' ב). (36) שקיבלום חכמים איש מפי רבו עד למשה מסיני. (37) שנאמר (במדבר יד, כז) "עד מתי לעדה הרעה הזאת" = עדת המרגלים, יצאו יהושע וכלב, שצדיקים היו, נמצאת העדה הרעה - עשרה. (38) זוגי, שאם יתחלקו בדעותיהם לחצאים - לא יוכלו להכריע מחוסר רוב. (39) דרשו חכמינו (סנהדרין ב, א) "לא כהטייתך לטובה - הטייתך לרעה, הטייתך לטובה ע"פ אחד (ומטעם זה היה מספיק שיהיו רק עשרים ואחד, שזה האחרון יכריע לזכות), הטייתך לרעה (=לחובה) ע"פ שנים". ומטעם זה היו מספיקים עשרים ושנים דיינים, שעשרה מזכים ושנים עשר מחייבים, ויש הטייה בשנים, אולם הואיל ואין בית-דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי עשרים ושלשה (שם עמ' ב). השווה לקמן פ"ח ה"א, ופ"ט ה"ב.

ד. מכות⁴⁰ - בשלשה⁴¹, ואף על פי שאפשר שנימות בשמלקין אותו⁴².

13

14

(40) מלקות ארבעים. (41) שנאמר (דברים כה, א) "ונגשו אל המשפט ושפטום" - ושפטום: שנים, ואין בית-דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי שלשה (סנהדרין י, א). (42) אין דנים אותו כדיני נפשות, בניגוד לרבי ישמעאל, הסובר שמתעם זה, מכות - בעשרים ושלשה (ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב, וראה ב'תוספות' שם, דיבור-המתחיל:

שור תם (בפעם הראשונה) שהזיק את שורו של פלוני, שמשלם חצי נזקו (שמות כא, לה). (73) סנהדרין ב, א שחיובו מדין קנס, שסתם שוורים אינם נוגחים, ואין לבעליהם לשמרם כל זמן שלא הועדו, אלא שהתורה קנסה אותם לשלם חצי נזק, כדי שירבו בשמירתם (בבא-קמא טו, א ועמ' ב, ורש"י לסנהדרין ג, א). (74) שדרכה הבהמה על צרורות (קיסמי עצים), והיו הצרורות מנתזים מתחת רגליה ושברו את הכלים (הל' נזקי ממון פ"ב, ה"ג). (75) שזוהי הלכה למשה מסיני, שהבעלים משלמים בתורת ממון (בבא-קמא טו, ב). והרי זה כלוה מחברו שחייב לשלם (לשון רבינו שם ה"ז).

י. כֹּל הַנִּשְׁשׂוֹם כְּעֶבֶד⁷⁶ - אֵין גּוֹבֵין אוֹתוֹ דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָה⁷⁷. לְפִיכָךְ, אָדָם שֶׁחָבֵל בַּחֲבֵרוֹ - אֵין גּוֹבֵין הַנֶּזֶק וְהַצָּעַר וְהַבִּשְׁתָּה⁷⁸ שֶׁהוּא חָיֵב בָּהֶן דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָה; אָבֵל שֶׁבֵּית⁷⁹ וְרִפּוּי - גּוֹבֵין, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֶסֶד וְרִיבּוֹן⁸⁰. וְכֵן הָיוּ הַגְּאוֹנִים⁸¹, וְאָמְרוּ: שֶׁמַּעֲשִׂים בְּכָל יוֹם לַגְּבוֹת שֶׁבֵּית וְרִפּוּי בְּבִבְלָה.

(76) הנמכר בשוק, כגון החובל בחבירו חייב לשלם נזקו. כיצד? קיטע את ידו, רואים אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק, ושמים כמה היה יפה (=לפני החבלה) וכמה הוא יפה עכשיו, שאם היה נצרך היה מוכר עצמו בעבד עברי (בבא-קמא פג, ב וברש"י). (77) שם פד, א, הואיל ודבר שאין קצוב הוא, ויש צורך לשומו, אין דיני חו"ל מוסמכים לשומו (רש"י שם). ועיקר הטעם, מפני שאין זה מצוי, כמבואר שם עמ' ב. (78) שאין בהם חסרון כיס (שם), וראה הל' חובל ומזיק פ"ב ה"י, ופ"ג ה"א. (79) שיושב ומתבטל ממלאכתו כל ימי חליו, ראה שם פ"ב ה"י. (80) והם שכחים=מצויים יותר מדמי נזק, שהרבה פעמים אדם חובל בחבירו ואינו מחסרו אבר אלא נחלה ונופל למשכב, נמצא נזק אין כאן, ורפיו ובושת ישנם (רדב"ז). (81) הובאו דבריהם בהגהות אשרי ב"ק פ"ח אות ב בשם רבינו חננאל, וראה באור הגר"א חר"מ סימן א ס"ק יד.

יא. בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם - אֵין גּוֹבֵין נֶזֶק דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְצוּי⁸². אָבֵל אָדָם שֶׁהִזִּיק בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֹם בְּכָל מְקוֹמָם⁸³, כְּמִי שֶׁקָּרַע כְּסוּתוֹ אוֹ שִׁבַּר כְּלָיו אוֹ קָצַץ נְטִיעוֹתָיו. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׁנֵי⁸⁴ וְרִגְלֵי⁸⁵, הוֹאִיל וְהִיא מוּעֵדֶת⁸⁶ לָהֶן מִתְחַלְתָּה⁸⁷ - הִרִי זֶה דָּבָר מְצוּי, וְגוֹבֵין אוֹתוֹ דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָה. בֵּין שֶׁהִזִּיקָה בְּהֵמָה אַחֶרֶת, כְּגוֹן שֶׁנִּתְחַפְּכָה בָּהָ⁸⁸, אוֹ אָכְלָה פְּרוֹת שִׁדְרָפָה לְאָכְלוֹ, וְכִיּוּצָא בִּזְה, בֵּין שֶׁהִזִּיקָה אָכְלִין וְכִלִּים⁸⁹ שֶׁהִיא חֵיבַת עֲלִיהֶן נֶזֶק שְׁלֹם - הִפֵּל גּוֹבֵין דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָה⁹⁰. אָבֵל אִם הִיְתָה תַּמָּה⁹¹ וְהוּעֵדָה⁹² וְהִזִּיקָה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁכָּה⁹³ אוֹ נִגְפָה⁹⁴ אוֹ רִבְּצָה אוֹ בָּעֲטָה אוֹ נִגְתָּה⁹⁵ - אֵין גּוֹבֵין הַנֶּזֶק הַזֶּה הַשְּׁלֹם דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָה, שֶׁאֵין מוּעֵד בַּחוּצָה לְאַרְצָה⁹⁶. וְאִפְּלוּ הוּעֵד בְּאַרְצָה וְיָצָא לַחוּצָה לְאַרְצָה וְהִזִּיק - אֵין גּוֹבֵין נֶזֶק, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ דָּבָר מְצוּי⁹⁷.

(52) כגון נפקד שכופר בפקדון שהפקידו אצלו, וכן החוטף מיד חבירו (רש"י לסנהדרין ב, א). (53) אדם המזיק את חבירו בגופו או בממונו. (54) שמשלם הגנב (שמות כב, ו). (55) שמשלם הגנב כשגנב שור או שה וטבח או מכרו, חמשה לשור, וארבעה לשה (שם כא, לז). (56) שמשלם חמשים שקלים קנס לאבי הנערה (דברים כב, כט). (57) בקיאים בדינים. (58) סנהדרין ב, א וראה לעיל פ"ד, ה"ד. (59) שניהם על עסקי הלוואות, הודאות - שבא התובע לדרון בעדי הוראה, המעידים: בפנינו הודה (הלווה) לו: הלוואות - שבא לדרון בעדי הלוואה, המעידים: בפנינו הלווה, והנתבע כופר בשתיקה (רש"י שם ב, ב). (60) שנאמר (ויקרא יט, טו) "בצדק תשפוט עמיתך" וכמבואר לעיל פ"ב ה"י, וראה שם ה"א. (61) הואיל ואין דיני ממונות צריכים מומחה וסמוך. (62) שהרי לא נסמכו, ואין סמיכה בחוץ לארץ, וראה לעיל פ"ד ה"ד, ש"אין קרוי אלהים אלא בית-דין שנסמך בא"י בלבד". (63) בבא-קמא פד, ב. ואע"פ שעכשיו אין מומחים גם בא"י, אנו פועלים בשליחותם של הראשונים שלפנינו ('תוספות' גיטין פח, ב דיבור-המתחיל: במילתא). וכבר הקשה הרמ"ך למה לרבינו לנמק את סמכות בית-דין לממונות מטעם שליחות, הלא אפילו בלי זה, אין כל צורך בדיני ממונות שיהיו סמוכים, כדברי רבינו עצמו, ש"אפילו שלשה הדיוטות" כשרים להם? ואולי נתכוון רבינו ליחיד מומחה, שכשר לדרון ואפילו לא נסמך, וזה רק מטעם שליחות. (64) כגון תשלומי כפל, וארבעה וחמשה, ע"פ הכלל בבבא-קמא שם, כל דבר שאין בו חסרון כיס אין אנו עושים שליחותם, וכמבואר להלן ה"ט.

ט. אֵין דִּינֵין בֵּית דִּין שֶׁל חוּצָה לְאַרְצָה אֵלָּא דְּבָרִים הַמְצוּיִין תְּמִיד וְיֵשׁ בָּהֶן חֶסֶד וְרִיבּוֹן⁹⁸ פִּי, כְּגוֹן הוֹדָאוֹת וְהִלּוּאוֹת וּמִזִּיק מְמוֹן חֲבֵרוֹ⁹⁹; אָבֵל דְּבָרִים שֶׁאֵין מְצוּיִין, אֵף עַל פִּי שִׁישׁ בָּהֶן חֶסֶד וְרִיבּוֹן¹⁰⁰, כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה¹⁰¹ בַּחֲבֵרָתָהּ; אוֹ דְּבָרִים הַמְצוּיִין, אָבֵל אֵין בָּהֶן חֶסֶד וְרִיבּוֹן פִּי, כְּגוֹן תְּשֻׁלוֹמֵי כֶּפֶל - אֵין דִּינֵין אוֹתָן דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָה¹⁰². וְכֵן כָּל הַקִּנְסוֹת שֶׁקִּנְסוּ¹⁰³ חֲכָמִים בְּתוֹקַע לַחֲבֵרוֹ¹⁰⁴ וּבִסְטוּר¹⁰⁵ אֶת חֲבֵרוֹ וְכִיּוּצָא בָּהֶן - אֵין גּוֹבֵין אוֹתָן דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָה¹⁰⁶. וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק¹⁰⁷ - אֵין גּוֹבֵין אוֹתוֹ דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָה¹⁰⁸; חוּץ מִחֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת¹⁰⁹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמוֹן וְאֵינוֹ קִנְס¹¹⁰.

(65) בבא-קמא שם, כדי להרחיק את הנזקים ולא ירבו מזיקים בישראל. ובהודאות והלוואות, כדי שלא תנעל דלת בפני לוויים, שאם יכפור יצטרך המלוה לבקש מומחים ולא ימצא, וימנע מלהלוות (המאירי לסנהדרין ב, ב). (66) הדיקה. (67) אלא גובים ממנו הקרן בלבד, כמבואר לקמן ה"ג. (68) ובכת"י תימן: שקצצו. (69) שהכהו על אזנו, וקנסוהו לשלם סלע (בבא-קמא ז, א). (70) על הלחי, שקנסוהו לשלם מאתיים זוז (שם וברש"י). וכתב רבינו בהל' חובל ומזיק פ"ג, ה"ט: "יש הכאות רבות שיש בהן ביזוי וצער מעט ואין בהן נזק, וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים... וכולן קנסות הן... ואותו הממון הקצוב הוא דמי הצער והבושת". (71) בבא-קמא כז, ב. (72) כגון

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"א מרחשון - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 **מְשַׁלֵּם אָדָם עַל פִּי עֲצָמוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: פִּתִּיתִי בְּתוֹ**
12 **שֶׁל פְּלוֹנִי¹⁰⁹ וְהַמִּית שׂוֹרֵי אֶת פְּלוֹנִי¹¹⁰, וְאֵין גּוֹבֵין**
13 **אוֹתוֹ דִּינִי חוּצָה לְאַרְצָי¹¹¹.**

106) שאל נטעה לומר, הואיל ומשלם ע"פ עצמו בלא העדאת עדים, זה הופך אותו לדיני ממונות, שאינם צריכים מומחים, כי אילו היה זה חיוב קנס, אין אדם מתחייב קנס ע"פ עצמו, כמבואר בהל' נערה פ"ב, ה"ב. (107) שהאונס משלם לאבי הנערה כמה פחתה מדמיה בבעילתו (ראה שם ה"ו). (108) שהבעלים משלמים כופר נפש, כששורם הרג אדם, ככתוב (שמות כא, ל). (109) הרי זה משלם פגם ובושת (כתובות מא, א). (110) משלם את הכופר ע"פ הודאת עצמו (שם). (111) שאין אלה דברים מצויים, או שאין בהם חסרון כס (רדב"ז). והשווה הל' חובל פ"ה, ה"ד.

14 **זו. דִּינֵי גֵרְמוֹת¹¹² - אֵינָן כְּקִנְסוֹת, וְגוֹבֵין אוֹתָן דִּינֵין**
15 **בְּהֵן בְּחוּצָה לְאַרְצָי¹¹³.**

112) כגון השורף שטרותיו של חברו וגורם שלא יוכל להפרע החוב שבשטרות (ב"ק צח, א), או שזרק כלים מראש הגג על גבי כרים וכסתות, ובא אחר וקדם וסילק את הכרים מעל הארץ ונשברו הכלים, הרי זה חייב כאילו שברם בידו, שסילוק הכרים גרם להם שישברו (הל' חובל פ"ז, ה"ז). (113) שכן מצינו בתלמוד, שדנו דיני גרמות בבבל (ב"ק צח, ב; ק, א).

16 **זו. וְכֵן דִּין הַמוֹסֵר מָמוֹן חֵבְרוֹ¹¹⁴, אֶף עַל פִּי שְׁלֹא**
17 **עָשָׂה מַעֲשֶׂה¹¹⁵ - גּוֹבֵין אוֹתוֹ דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָי¹¹⁶.**

114) בידי אנס. (115) שלא נתן ביד "אלא הרגיל (=הלשין) בלבד" (לשון רבינו הל' חובל פ"ח, ה"א). (116) בבא-קמא ק"ז, א והשווה הל' חובל שם ה"ג: "הרי שגזר המלך להביא לו יין... ועמד מוסר ואמר: הרי יש לפלוני אוצר יין... במקום פלוני והלכו ולקחו - חייב לשלם", וראה שם ה"י: "אסור למסור ישראל ביד גוי בין בגופו בין בממונו, ואפילו היה רשע ובעל עבירות... כל המוסר ישראל ביד גוי, בין בגופו בין בממונו - אין לו חלק לעולם הבא".

18 **יז. מִנְהַג הַיְּשִׁיבוֹת בְּחוּצָה לְאַרְצָי¹¹⁷: אֶף עַל פִּי שֶׁאֵין**
19 **גּוֹבֵין שָׁם קֶנֶס, מִנְדִּין אוֹתוֹ¹¹⁸ עַד שִׁיפִּס לְבַעַל**
20 **דִּינוֹ¹¹⁹, או יַעֲלֶה עִמּוֹ¹²⁰ לְדִין לְאַרְצָי יִשְׂרָאֵל¹²¹. וְכֵין**
21 **שִׁיתֵן לוֹ שְׁעוֹר¹²² הָרְאוּי לוֹ¹²³ - מִתִּירֵין נְדוּיוֹ, בֵּין**
22 **שְׁנֵתִּיפִס לְבַעַל דִּינוֹ בֵּין שְׁלֹא תִּפְּסִי¹²⁴. וְכֵן אִם תִּפְּשׁ**
23 **הַנֶּזֶק שְׁעוֹר מִה שְׂרָאוּי לוֹ לֹטֵל - אֵין מוֹצִיאֵין אוֹתוֹ**
24 **מִדִּינָא¹²⁵.**

117) ישיבות הגאונים שבסורא ובפומבדיתא. (118) גוזרים עליו נידוי והוא מרוחק מהקהל, שאין יושבים עמו בארבע אמותיו, ראה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. (119) ויתפשר עמו. (120) הנתבע. (121) שיש שם בית-דין מוסמך הראוי לדון דיני קנסות. (122) סכום כסף. (123) כפי שבית-דין החליט בלבו, ואין מגלים אותו לבעלי הדין

(82 ב"ק פד, א. 83) שזה מצוי יותר, ובית דין פועל בשליחות ב"ד של ארץ ישראל, כמבואר לעיל ה"ח, וכלשון רבינו בפירושו למשנה ב"ק פ"ח, מ"א "כדי שלא יאבדו זכויות בני אדם". (84) שאכלה פירות להנאתה. (85) שנכנסה לרשות הניזק, ושברה כלים ברגליה דרך הילוכה. (86) רגילה להזיק. (87) אפילו בפעם הראשונה, בניגוד לנזקי קרן שאינה מועדת אלא אחרי שהועדה שלשה ימים, כמבואר בהל' נזקי מומן פ"ו, ה"א. (88) להנאתה. וזוהי תולדת השן, שיש הנאה להזיקה (ב"ק ג, א). (89) שדרכה עליהם והזיקתם דרך הילוכה, שהזיקה מצוי ואלו הם נזקי "רגל". (90) שם פד, ב. (91) אינה רגילה, ואין דרכה לעשות נזקים אלה. (92) העידו בבעליה, שבהמה זו נוגחת היא מתמול שלשום, ככתוב (שמות כא, כט) "והועד בבעליו ולא ישמרנו". (93) בשיניה. (94) בגופה. (95) בקרניה, וכל אלה אינה רגילה בהן מתחילתה. (96) מבואר בסמוך ה"ב. (97) לבוא שור מועד מא"י לחוץ לארץ (ב"ק שם).

1 **יב. מִפְּנֵי מָה אֵין מוֹעֵד בְּחוּצָה לְאַרְצָי? לְפִי שֶׁצָּרִיךְ**
2 **לְהַעֲדִיד⁹⁸ בּוֹ בְּפָנֵי בֵּית דִּין⁹⁹, וְאֵין שָׁם בֵּית דִּין אֶלָּא**
3 **הַסְּמוּכִין בְּאַרְצָי¹⁰⁰. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ בֵּית דִּין בְּחוּצָה**
4 **לְאַרְצָי¹⁰¹ - כְּשֶׁם שֶׁהֵן דְּנִים דִּינֵי קִנְסוֹת בְּחוּצָה**
5 **לְאַרְצָי¹⁰², כֵּף מַעֲדִידִים אֶת הַבְּהֵמָה בְּפָנֵיהֶם בְּחוּצָה**
6 **לְאַרְצָי¹⁰³.**

98) להתרות בבעליו, שהוא נגח שלש פעמים ועליו לשמור שמירה מעולה. (99) שאין עדות אלא בפני בית-דין (ב"ק כד, א וברש"י). (100) שבפרשת משפטים כתוב (שמות כב, ח) "עד האלהים יבוא דבר שניהם", ואין קרוי אלהים אלא בית-דין שנסמך בארץ, כדלעיל פ"ד ה"ד. (101) שיצאו מארץ לחו"ל. (102) ראה לעיל שם ה"ב. (103) ב"ק פד, ב.

7 **יג. מִי שֶׁנִּגְבַּח או גִּזַּל - גּוֹבֵין מִמֶּנּוּ הַקֶּרֶן דִּינֵי חוּצָה**
8 **לְאַרְצָי¹⁰⁴, אֶבֶל אֵין גּוֹבֵין אֶת הַכֶּפֶל¹⁰⁵.**

104) שאלה הם דברים מצויים (ב"ק שם). (105) בדפוס וינציאה ובכת"י תימן: "אין גובין את התוספת", ובצדק, שבגזל אין דין כפל, אבל תוספת יש בו, כגון הגזול את חברו ותבעו הנגזל, ונשבע לשקר, וחזר הגזול והודה, שחייב לשלם חומש נוסף על הקרן, ככתוב (ויקרא ה, כד). ואע"פ שכתב רבינו לעיל ה"ח: דיני קנסות כגון גזילות... אין דנים אותם אלא... הסמוכים בארץ ישראל? יתכן, ששם הכוונה לגזול ממש מיד חברו, וזה לא מצוי, ולפיכך אין דנים אותם אלא מומחים. ואילו כאן מדבר רבינו בכופר בפקדון שהפקיד אצל חברו, וזה מצוי יותר ('נמוקי יוסף' לב"ק פ"ח). וכן מצינו בהרבה מקומות בש"ס, שדנו דיני גזילות בבבל, ראה ב"ק צו, ב באחד שגזל צמד בקר מחבירו, וכן בבבא-מציעא ה, א ברועה שמסרו לו בהמות וגזלן, ודנו בהן חכמי בבבל. וראה 'תוספות' גיטין פח, ב דיבור-המתחיל: אי הכי.

9 **יד. וְלֹא כָּל הַמְּשַׁלֵּם עַל פִּי עֲצָמוֹ גּוֹבֵין מִמֶּנּוּ דִּינֵין**
10 **חוּצָה לְאַרְצָי¹⁰⁶. שְׁהָרִי הַפָּגֵם¹⁰⁷ וְהַכֶּפֶר¹⁰⁸**

הדעת. פשרה או קניין בטעות. המתעצם בדין לומר: לבית דין הגדול נלך, למרות שקיים במקומו בית דין עירוני.

א. פל דין² שדן דיני ממונות וטעה: אם טעה בדברים הגלויים והידועים, כגון דיני המפדיון במשנה או בגמרא³ - חוזר⁴ הדין, ומחזירין הדבר פשה, ודין בו פהלכה⁵. ואם אי אפשר להחזיר, כגון שהלך זה שנטל הממון שלא בדין למדינת הים, או שהיה אלם⁶, או שטמא⁷ דבר טהור, או שהורה בקשרה שהיא טרפה והאכילה לפלכים⁸, וכיוצא בזה⁹ - הרי זה פטור מלשלם; אף על פי שגרם להזיק¹⁰, לא נתפון להזיק¹¹.

(2) בין שהוא מומחה, או שהם שלשה הדיוטות ואפילו לא קיבלום עליהם בעלי הדין, או יחיד הדיוט וקיבלוהו בעלי הדין עליהם (ראה לעיל פ"ה ה"ח, ולקמן פ"ז ה"ב). (3) ובדפוס רומי: בתלמוד. (4) נסתר ומתבטל. (5) סנהדרין לג, א. והוא-הדין אם טעה בדבר המפורש בפסוקים שאחרי תקופת התלמוד, וזהו שכתב רבינו: כגון (כסף-משנה). וכתב הרא"ש שם אות ו, כל מי שטעה בפסקי הגאונים או החכמים שאחריהם, וכששמע דבריהם ישרו בעיניו והורה שטעה, הרי זה כטועה בדבר משנה, אבל אם לא ישרו בעיניו ומביא ראיות לדבריו, המקובלות לאנשי דורו, "יפתח בדורו כשמואל בדורו", ויכול לסתור דבריהם כי כל הדברים שאינם מבוארים בש"ס, אדם יכול לסתור ולבנות, אפילו לחלוק על דברי הגאונים. (6) איש תקיף ובעל זרוע. (7) לאחר שהורה שהוא טמא, לא דקדקו עוד בטהרתו והניחוהו להטמא שנית בשרץ (סמ"ע לחו"מ כה, ס"ק ג). (8) שהשואל האכילה לכלבים כדין כל טריפה (ראה שמות כב, ל), אבל האכילה הדין בידיו חייב לשלם, שהרי זה מזיק ממש (כסף-משנה). וכן דעת התוספות בסנהדרין לג, א דיבור-המתחיל: השתא נמי. ולדעת ה"טורי חו"מ סימן כה בהבנת דברי רבינו, אפילו האכילה הדין בידיו פטור, שאינו אלא גורם להזיק, כיון שכוונתו היתה להורות הלכה למעשה ולא להזיק (סמ"ע שם). (9) כגון שטיהר פירות חבירו ועירבם עם שאר הפירות הטהורים של הנשאל, ונמצא שטעה והרי הכל טמא (סנהדרין לג, ב). (10) וגורם להזיק חייב, כמבואר בהל' חובל ומזיק פ"ז, ה"ז. (11) וכך אמרו שם לג, א: "מעשה בפרה שניטלה האם שלה, והאכילה רבי טרפון לכלבים, ובא מעשה לפני חכמים והתירוה... אמר לו רבי עקיבא: פטור אתה". ואמרו שם, שהואיל וטעה בדבר משנה, פטור רבי טרפון, אפילו אם לא היה מומחה לרבים. וראה לקמן ה"ג-ד.

ב. טעה פשקול הדעת¹², כגון דבר שהוא מחלקת תנאים או אמוראים¹³, ולא נפסקה הלכה כאחד מהן בפרוש, ועשה כאחד מהן, ולא ידע שפכר פשט המעשה¹⁴ בכל העולם פדברי האחר: אם היה זה הדין ממחה¹⁵ ונטל רשות מראש גלות¹⁶, או שלא היה נטל רשות אכל קבלו אותו בעלי דינים עליה¹⁷, הואיל והוא ממחה¹⁸ - חוזר הדין¹⁹, ואם אי אפשר להחזיר²⁰ - פטור מלשלם²¹. אחד הנוטל

(רא"ש לב"ק פ"ח אות ג, בשם רב שרירא גאון). (124) רי"ף לב"ק פ"ח. וכתב הרא"ש שם בשם רב צמח גאון: כדי שלא יהא חוטא נשכר, ושלא יהיו ישראל פרוצים בנזקין, כיון שיודעים שאין גובים דיני קנסות בכבל שולחים יד זה בזה, נהגו לנדותו עד שיפייסו בממון או ירבה עליו ריעים ויפייסנו בדברים. וראה בחו"מ סימן א, סעיף ה, בסמ"ע שם ס"ק יח, שמנהג זה נוהג רק בחבלות וגזילות, אבל לא לענין תשלומי כפל או ארבעה וחמשה, שאפילו אם לא יכפוהו אין לחוש שכל אחד יגנוב או יגזול, בהיותו יודע שיצטרך לפרוע לכל-הפחות את הקרן. (125) בבא-קמא טו, כ וכפירוש רש"י שם. ואם יתפוש הניזוק יותר מהראוי לו והמזיק צועק בפנינו, כופים לניזוק שיחזיר המותר, ואין זה בכלל "דנים דיני קנסות", שאין זה אלא כמציל עשוק מיד עושקו (רדב"ז).

1 יח. יחיד שהוא ממחה לרבים¹²⁶, אף על פי שהוא
2 דן דיני ממונות יחיד¹²⁷ - אין ההודאה¹²⁸ בפניו
3 הודאה בבית דין¹²⁹, ואפילו היה סמוך¹³⁰. אבל
4 השלשה, אף על פי שאינן סמוכין, והרי הן
5 הדיוטות, ואין אני קורא בהן אלהים - הרי ההודאה
6 בפניהם הודאה בבית דין¹³¹. וכן הכופר בפניהם¹³²,
7 ואחר כך באו עדים¹³³ - החזק בפרן¹³⁴, ואינו יכול
8 לחזור ולטעון, כמו שבארנו¹³⁵. פללו של דבר: הרי
9 הן לענין הודאות והלואות וכיוצא בהן בבית דין
10 הסמוך לכל הדברים¹³⁶.

(126) מפורש לעיל פ"ב, הי"א. (127) סנהדרין ה, א. (128) של בעל הדין. (129) שלא יוכל לחזור בו מטענותיו הקודמות. (130) אין ההודאה מחייבת, ויכול לחזור ולטעון טענות אחרות (סנהדרין ל, א), ששטר הודאה שנחתמה בחתימתו של רב אשי, אינה מועילה עד שיחתמו בה שלשה דיינים, כי אין ההודאה בפניו חשובה הודאה (ביאור הגר"א לחו"מ סימן ג ס"ק יד), וראה ב"ק עד, ב שההודאה בפני רבי יהושע שהיה אב בית-דין אינה חשובה הודאה, כל שלא היתה בבית-דין. וראה בבא-בתרא לא, א שיכול אדם לטעון בבית-דין טענות הסותרות לגמרי כל מה שטען מתחילה חוץ לבית-דין, כי אין אדם מגלה טענותיו העיקריות אלא בבית-דין. (131) סנהדרין כט, ב "עד שיאמר להם - היו עלי דיינים", ואז הודאתו - הודאה. (132) על טענת בעל דינו, שאינו חייב לו כלום. (133) והעידו לטובת הנתבע. (134) אינו נאמן לומר עוד החזרתי ופרעתי, עד שיפרע בעדים (בבא-מציעא יז, א וברש"י) וכפירוש הרי"ף שם שהכפירה היתה בבית-דין. (135) בהל' טוען ונטען פ"ו ה"א, שכל שאמר תחילה בפני בית-דין: "לא היה דברים מעולם", ואח"כ הביא הטוען עדים שהלווהו בפניהם, אינו נאמן שוב לטעון: לויתי ופרעתי, אלא הוחזק כפרן ומשלם. (136) שכבר נתבאר לעיל ה"ח, שבדיני הודאות והלוואות, ההדיוטות פועלים בשליחות בית-דין מומחה שבא"י.

פרק שש

(1) דין שדן דיני ממונות וטעה בדבר משנה, או בשיקול

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק י"א מרחשון – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

להזיק וחייב (לחם-משנה). (28) כל עוד שלא נטל הבעל-דין, ודאי ראוי להחזיר הדין ולהורות כראוי. (29) כדעת הגאון, הובאו דבריו ברי"ף לסנהדרין פ"ד, שהלכה כרבי מאיר המחייב את כל הגורם להזיק, וזה גרם להזיק, שלא היה לו לדון כשאינו מומחה, או לא נטל רשות, שמא יטעה בשיקול הדעת, והרי זה קרוב למזיד (ביאור הגר"א, וכן בלחם-משנה).

ד. אָבֵל מִי שְׁאִינוּ מִמְּחָה וְלֹא קִבְּלוּ אוֹתוֹ בְּעֵלִי דִינִי, אֵף עַל פִּי שְׁנֹטֵל רְשׁוּתָּהּ³⁰ - הָרִי זֶה בְּכָלֵל בְּעֵלִי זְרוּעַ, וְאִינוּ בְּכָלֵל הַדִּינִין³¹. לְפִיכָף אֵין דִּינוּ דִּין, בֵּין טָעָה בֵּין לֹא טָעָה; וְכָל אֶחָד מִבְּעֵלִי דִינִין, אִם רָצָה, חוֹזֵר וְדֵין בְּפָנֵי בֵית דִּין³². וְאִם טָעָה, וְנָשָׂא וְנָתַן בִּיד - חָיִב לְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ³³, וְחוֹזֵר וְלֹקַח מִבְּעַל דִּין זֶה שְׁנָתֵן לוֹ שְׁלֹא בְּהִלָּכָה. וְאִם אֵין לוֹ לְהַחזִיר³⁴, אוֹ שְׁטָמָא³⁵, אוֹ שֶׁהֶאֱכִיל דָּבָר הַמִּתֵּר לְפָלְבִים - יִשְׁלַם, בְּדִין כָּל גּוֹרֵם לְהַזִּיק; שְׁנָה מִתְּכַנֵּן לְהַזִּיק הוּא³⁶.

(30) שעבר ראש הגולה, או שטעו בית-דין שבא"י ונתנו לו רשות. (31) שאין הרשות מועילה עד שיהא ראוי, כמבואר לעיל פ"ד הט"ז. (32) אחר, ובכל זאת אם קיבלוהו בעלי-דין מה שעשה עשוי, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ב. (33) שהרי מתכוון להזיק הוא. (34) כאן מדובר, כשלא נשא ונתן ביד, אז אומר הדיין לבעל-דין: לך והתדיין עם בעל דינך, והוצא ממנו הכסף שנתת לו על-פי פסק דיני שהיה בטעות, ובכל זאת אחרי שפנה לבעל-דין שכנגדו ואין לו להחזיר - אזי מחייב הדיין עצמו לשלם (רי"ף בסנהדרין פ"ד). (35) כשבא לשאול לפניו על דבר ספק טומאה הנולד לו בטהרותיו, אמר לו הדיין: טמאים הם, ונטל שרץ והשליך עליהם לוודא את טומאתם, והם היו טהורים בתחילה (רש"י לסנהדרין לג, ב). (36) שאם אינו מומחה, אל יהא לו עסק בהוראה ואל יטעה את בית-הדין להעניק לו רשות שלא כדין.

ח. דִּין שְׁטָעָה וְחֵיב שְׁבוּעָה לְמִי שְׁאִינוּ חָיִב בָּהּ, וְעָשָׂה זֶה³⁷ פְּשָׁרָה³⁸ עִם בְּעַל דִּינוֹ כְּדִי שְׁלֹא יִשְׁבַּע³⁹, וְאַחֵר כִּף יָדָה שְׁאִינוּ בֵּן שְׁבוּעָה⁴⁰, אֵף עַל פִּי שְׁקִנּוּ מִיָּדוֹ⁴¹ עַל הַפְּשָׁרָה - אֵינָה כְּלוּם⁴²; שְׁלֹא קִבֵּל עָלָיו לִתֵּן לוֹ אוֹ לְמַחֵל לוֹ⁴³ אֶלָּא בְּדִי שְׁפִטָּר מִשְׁבוּעָה שְׁחִיבּוֹ בָּהּ הַטּוּעָה, וְכָל קִנְיָן בְּטָעוֹת - חוֹזֵר⁴⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁴⁵.

(37) הנתבע שנתחייב להשבע. (38) הסכם. פשרה - מלשון פושרים, אינו קר ואינו חם, כך שני הצדדים מוותרים זה לזה. (39) התחייב לתת לו סכום מה. (40) שהדיין טעה, נמצא הנתבע פטור משבועה, ואינו חייב לתת לתובע כלום. (41) שהקנו לתובע בקבלת קנין מידי הנתבע, שהתחייב לתובע כסף כדי להפטר מהשבועה. (42) ואינו צריך לתת לו כלום. (43) במקרה והוא התובע, ועליו להשבע שבעל דינו חייב לו. (44) ובטל (גיטין יד, א). וכן אמרו (בבא-מציעא סו, א) מחילה בטעות - אינה מחילה. ומקור דברי רבינו מתשובת הרי"ף הובאה ביצמוקי יוסף' להתחלת

רְשׁוּת מְרָאשׁ גְּלוּת²² אוֹ הַנּוֹטֵל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָבֵל לֹא בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²³.

(12) עיון בדבר לשם הכרעה לכאן או לכאן. (13) חכמי התלמוד שלאחר תקופת התנאים. (14) נתקבל המנהג. (15) בקי בדיני התורה. (16) שמועילה לדון בכל העולם, אפילו לא רצו בעלי הדין (לעיל פ"ד, ה"ד). (17) ודן לפי הסכמתם, וגם זה מועיל, כמבואר בסנהדרין ה' עמוד א, ולקמן פ"ז ה"ב. (18) יש טעם לנטילת רשות מראש הגולה, אבל אילו לא היה מומחה - אע"פ שנטל רשות אינו בכלל דיין, ודינו מפורש לקמן ה"ד. (19) ודנים בו כהלכה, כדי שלא יפסיד בעל-דין הזכאי. (20) כגון שהלך זה שנטל הממון שלא כדין למדינת הים. (21) הואיל ונטל רשות מראש הגולה, יש כח ביד בית-דין להפקיר ממון שלא כדין (רש"י לסנהדרין ה, א). וכן אם קיבלוהו בעלי הדין עליהם בין לדין בין לטעות, כמבואר בגמרא שם וברש"י דיבור-המתחיל: אי קבלוך. ואפילו נשא ונתן ביד, מידי בעל-דין זה לחבירו, הרי זה פטור, שהרי רבי טרפון פטרו רבי עקיבא לשלם (ראה לעיל אות י) מפני שהוא מומחה וקיבלוהו בעלי הדין, שהם באו אליו לשאול שאלת איסור והיתר, ולא כפאם שיבואו לשאול לפניו (כסף-משנה). (22) שרשותו מועילה לדון בכל העולם. (23) לעיל פ"ד ה"ד. רבינו נמשך בזה אחרי פסקי הרי"ף בסנהדרין פ"ד. והרא"ש שם אות ה חולק בזה. ולדבריו, כל שטעה בשיקול הדעת, אין הדין חוזר, כיון שפסק כאחד התנאים, אין בכח הדיין לבטל פסק דינו, הואיל ולא נפסקה הלכה כאחד מהם בפירוש (ראה סמ"ע חו"מ כח, ס"ק כג).

ג. הִיָּה הַטּוּעָה מִמְּחָה וְלֹא נָטַל רְשׁוּת וְלֹא קִבְּלוּ אוֹתוֹ בְּעֵלִי דִינִין עָלֶיהָ, אוֹ שְׁלֹא הִיָּה מִמְּחָה אָבֵל קִבְּלוּ אוֹתוֹ בְּעֵלִי דִינִין עָלֶיהָ לְדוֹן לָהּ בְּדִין²⁴, וְטָעָה בְּשִׁקוּל הַדַּעַת: אִם נָשָׂא וְנָתַן בִּיד²⁵ - מֵה שְׁעָשָׂה עֲשׂוּיָהּ²⁶, וְיִשְׁלַם מִבֵּיתוֹ²⁷; אִם לֹא נָשָׂא וְנָתַן בִּיד - יִחזֵר הַדִּין²⁸, וְאִם אֵין אֶפְשָׁר לְהַחזִיר - יִשְׁלַם מִבֵּיתוֹ²⁹.

(24) כדין תורה, וכיון שטעה - אין זה דין תורה (ראה רש"י לסנהדרין ו, א ד"ה: דין תורה). (25) שגבה מזה ונתן לזה. (26) ואין הדין חוזר, כיון שלא נפסקה הלכה כאחד מהם, יכול בעל הדין לומר: לא אחזיר את שלי, כי בדין נטלתי מה שנטלתי, בניגוד לטעה בדבר המפורש במשנה, שאין דינו דין כלל וחוזר (רש"י שם). (27) שהרי פשט המעשה כדברי האחר (שם). והואיל ולא נטל רשות, אין כוחו יפה להפטר מהתשלומין, ואפילו אם קיבלוהו לדון. הרי התנו שידון אותם כדין, וכיון שטעה לא דן כדין. ובכל זאת אם טעה בדבר משנה - פטור מלשלם (לעיל ה"א) מפני שזה קרוב לאונס הוא (ביאור הגר"א חו"מ סימן כח, ס"ק טז), כי לא היה לו להעלות על דעתו שיטעה בדבר מפורש כזה, ובוודאי לא נתכוון להזיק אלא מזלו הרע של הבעל-דין גרם שיפסיד. לא כן כשטעה בשיקול הדעת ואינו מומחה, היה לו להעלות בדעתו שמא יטעה, והרי זה דומה למתכוון

מהם מוחזק בו, נמצא שאין כאן תובע ונתבע אלא שניהם תובעים (ט"ז שם ס"ק א). (54) בכת"י התימנים: ועבר, כלשון הכתוב שם. (55) סנהדרין שם. (56) הניקח התובע, או הנגזל התובע. (57) כי כל שהתובע מתרעם על חברו שהזיקו, הרי הנתבע כעבד לו עד שישלך הזיקו או יברר שלא הזיקו (כסף-משנה), וכן נראה מדברי הסוגיא בסנהדרין שם בעובדה של עוקבן הבבלי וירמיה אחיו, שהכריחו את הנתבע לעלות לבית-הדין הגדול, ולא היה לווא לא מזיק (ביאור הגר"א לחו"מ סי' יד ס"ק ח). וראה ב'תוספות' כתובות טז, ב ד"ה כותבים שובר, שלא דוקא "לווה".

ח. במה דברים אמורים? פשיהיו שם עדים או ראיה⁵⁸ לנגזל או לנזק או למלוה; אבל טענה ריקנית - אין מחיבין את הנטען לצאת כלל, אלא נשבע במקומו ונפטור⁵⁹.

(58) הוכחה. (59) שאם לא כן, כל הרמאים יתבעו את העשירים לעלות לדון בבית-דין הגדול, וכדי שלא לטרוח יתפשרו עמהם, ונמצאו גוזלים זה את זה (רדב"ז).

ט. וכן הדין בזמן הזה, שאין שם בית דין גדול⁶⁰, אבל יש מקומות שיש בהן חכמים גדולים ממחין לרבים⁶¹, ומקומות שיש בהן תלמידים שאינם כמותן, אם אמר המלוה: גלף למקום פלוני שבארץ פלונית לפלוני ופלוני הגדול⁶² ונדון לפניו בדין זה - שפופין את הלזה והולף עמו⁶³. וכן היו מעשים בכל יום בספרד⁶⁴.

(60) בירושלים. (61) ידועים לרבים במומחיותם ובבקיאותם. (62) בכת"י התימנים: "למקום פלוני שבארצו לפני פלוני הגדול", וכן ב'נמוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ג. (63) שהרי אמרו (סנהדרין לב, ב): "צדק צדק תדרוף - הלך אחר בית-דין יפה, אחר רבי אליעזר ללוד... אחר רבי מתיא בן חרש לרומי", הרי שאפילו ברומי נקרא בית-דין הגדול, כל שאין למעלה ממנו (כסף-משנה). (64) ובשו"ע חו"מ סימן יד, סעיף א: "התובע צריך לילך אחר הנתבע אם הוא בעיר אחרת, אע"פ שבעיר התובע, הבית-דין גדול יותר". וכן אמרו שם: "עשיר מוחזק ואלם בעירו, מוציאים אותו לדון בעיר אחרת, אע"פ שהבית-דין שבעירו יותר גדול".

מס' סנהדרין "מי שחייבוהו בית-דין שבועה חמורה ועשו ביניהם פשרה ואח"כ ראו שלא היה עליו אלא חרם סתם (יהיה בחרם מי שכופר לחבירו) - יכול הוא לחזור, שיש לו לומר אילו היה יודע שאין עליו שבועה לא היה עושה פשרה, והרי זה קנין בטעות". (45) השווה הל' מכירה פט"ו ה"ב.

1 ו. שנים שנתעצמו⁴⁶ בדין, אחד אומר: נדון פאן, ואחד אומר: נעלה לבית דין הגדול⁴⁷, שמה יטעו 2 אלו הדיינים ויציאו ממון שלא בדין - פופין אותו⁴⁸ 3 ודן בעירו⁴⁹. ואם אמר: כתבו ותנו לי מאי זה טעם 4 דנתוני, שמה טעיתם - כותבים ונותנין לו, ואחר כך 5 מוציאים ממנו⁵⁰. ואם הצרף⁵¹ לשאל דבר מבית דין 6 הגדול שבירושלים - כותבים ושולחין ושואלין, 7 ודנין להם בעירם כפי מה שביא בכתב בית דין 8 הגדול⁵². 9

(46) התעקשו, נעשו קשים זה לזה. (47) שבירושלים. (48) את הטוען לידון בבית-דין הגדול. (49) סנהדרין לא, ב. (50) שם. ואפילו נתרצו שניהם בתחילה לדון כאן, כל שהחייב תובע אח"כ לכתוב לו פס"ד מנומק - נותנים לו, כי אין לך התעצמות יותר גדולה מזה שאינו רוצה לפרוע עד שיתנו לו פס"ד מנומק (רדב"ז). וראה ב'תוספות' שם ד"ה: ואם אמר. (51) בית-הדין שבעירו. (52) לא שבית-הדין הגדול פוסק הדין, שהרי צריך שיהיו בעלי הדין עומדים לפני הדיינים, אלא בית-דין הגדול מודיע דעתו, ובית-דין שבעירו דן את הדין, ראה חו"מ סימן יג, סעיף ו. ומשמיענו רבינו, שאע"פ שבית-הדין שבעיר אינו יודע איך לדון דין זה, בכל זאת כופים אותו לידון לפניו, והוא יפנה לקבל חוות-דעת בית-דין הגדול (סמ"ע לחו"מ סי' יד, ס"ק ד), ושני בעלי הדין יפרעו שכר השליח (חו"מ יד, סעיף א).

10 ז. במה דברים אמורים? בשאר הדיינים שזה טוען 11 וזה טוען⁵³, או בשאר המלוה: נדון פאן, והלזה 12 אומר: גלף לבית דין הגדול; אבל אם אמר המלוה: 13 גלף לבית דין הגדול - פופין את הלזה ועולה עמו, 14 שנאמר: עבד⁵⁴ לזה לאיש מלוה⁵⁵. וכן אם טען זה 15 שהזיקו⁵⁶ או גזלו, ורצה הטוען לעלות - פופין בית 16 דין שבעירו את הנטען לעלות עמו⁵⁷. וכן כל פיוצא 17 בזה.

(53) כגון שחולקים על איזה דבר - של מי הוא, ואין אחד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ה"י"א מרחשון תשע"ו

גולגולת שנחבט רוב גובהה או רוב היקפה; האסורה מפני סכנת נפשות; שבעים טרפיות שאפשר שימצאו ומנינם על הסדר; שתי טרפיות שיש לעוף יתר על הבהמה; ודין שאין להוסיף על טרפיות אלו; וטבח שיצאתה טרפה מתחת ידו.

א. שבורה² פיצד? הוא שנסתפרו רב צלעותיה²⁹.

יום ראשון ה' מרחשון ה'תשע"ו

הלכות שחיטה

פרק עשירי

(1) יבאר שבורה כיצד; ואם נשמת כנף העור מעיקרו;

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ה' מרחשון - ספר קדושה - הלכות שחיטה קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בדעתו של הראב"ד. (12) שראשו חד ולא עגול. (13) אבל אם נתאכלו ניביו ולא נשמט הירך ממקומו, כשרה - כיון שהירך עומד במקומו חוזר ומבריא. (14) אבל ניטל הירך אפילו לא נתאכלו ניביו טריפה, שאינו חוזר ומבריא.

ד. וכן בעוף, אם נשמט ירכו - טריפה¹⁵. נשמט כנפו מעקרו¹⁶ - חוששין שמא נקבה הראה שולו, ולפיכך בוקרין אותה¹⁷ ואחר כך יאכל. ובהמה שנשמטה ידה¹⁸ מעקרה - מתרת, ואין חוששין לה¹⁹.

(15) אם נתאכלו ניביו כמו בשמוטת ירך בבהמה. (16) בלשון הגמרא: שמוטת גף, שם. (17) מביתרין העוף מלפניו ומניחים הריאה דבוקה בצלעות, ומכניס שפופרת בקנה, ונופח ונותן על הריאה קש או נוצה או רוק, אם עולה בנפחה כשרה, ואם לאו (או כשהקש מתננד) טריפה (הגהות מיימוניות). וראה רש"י שם: מחלוקת של רב ושמואל, לרב טריפה, ולשמואל צריכה בדיקה. ורבינו פסק כשמואל, מפני שגם ר' יוחנן סובר כמותו, וכן פסקו גם הר"ף והרשב"א. (18) בלשון הגמרא: שמוטת יד, שם. (19) לנקיבת הריאה, שעובי הכתף מגין עליה.

ה. גלגלת בהמה או חיה שנשטל ממנה כסלע²⁰, אף על פי שלא נקב הקרום - טריפה²¹. ואם נקבו נקבים שיש בהן חסרון²² - פלן מצטרפין לכסלע.

(20) אפילו מצומצם. שם נד: "כסלע - כיתר מסלע", ועיין בפירוש"י שם. (21) ומה ששינוי שם: ואלו כשרות בבהמה, נפחתה הגולגולת ולא ניקב קרום של מוח, היינו שנפתחה פחות מכסלע. (22) שם מה. אמר ר' ירמיה לדעת בית שמאי שנקבים שיש בהם חסרון מצטרפין לכדי מלא מקדח, ומזה למד רבינו לשיעורם של בית הלל שהלכה כמותם שמצטרפין כסלע.

ו. וכן גלגלת שנחבס²³ רב גבהה²⁴ ורב הקפה - טריפה, אף על פי שהקרום שלם ולא חסר ממנה כלום. נחבס רב גבהה והרי רב הקפה קיים, או שנחבס רב הקפה והרי רב גבהה קיים - הרי זו ספק טריפה²⁵. ויראה לי, שאוסרין אותה²⁶.

(23) חולין נב. מימרא של שמואל: נתמעכה הגולגולת ושינתה צורתה אבל לא נפתחה. (24) רוב של גובה הראש מן העינים ולמעלה. (25) בעיית ר' ירמיה בגמרא שם, ונשארה בתיקו. (26) כתב רבינו: ויראה לי אע"פ שהכלל בידינו כל תיקו באיסור להחמיר, משום שלכאורה יש כאן ספק ספיקא בפירוש דברי שמואל. אפשר לפרש נחבסה ברובה, היינו שנחבסה ברוב גובהה וברוב היקפה בשניהם יחד, אבל באחד מהם כשרה. ואם תמצא לומר, שאפילו באחד מהם טריפה, יש ספק או ברוב גובהה או ברוב היקפה, ואם כן בכל מקרה של נחבסה באחד מהם יש ספק ספיקא ומותר. לפיכך אסר מסברא, הואיל ובעיית ר' ירמיה היתה רק או ברוב גבהה או ברוב היקפה, שמעמינה שידוע היה לו שבאחד אסור, ואינו צריך שיחבס בשניהם, וכיון שספק אחד הוא אוסרין אותה. וראה למעלה פרק ט הלכה ז בדין גלודת.

1 וצלעות הבהמה הן אחת עשרה מכאן ואחת עשרה מכאן. נשתפרו שש מכאן ושש מכאן, או אחת עשרה מכאן ואחת מכאן - טריפה³. והוא שנשתפרו מחצין של מול השדרה⁴.

(2) אחד משמונה סוגי טרפות שנאמרו לו למשה בסיני, למעלה פרק ה הלכה ב. (3) והוא הדין אם נשברו עשר מכאן ושנים מכאן וכדומה. (4) ששם חיותה ולא מחצין של מול החזה. ובינו לא פירש מה הדין בנשבר צלע בעוף, אם חוששין שמא ניקבה הריאה או לא. ונחלקו בזה הפוסקים האחרונים. ראה טור"הוב יורה דעה נד ס"ק א, וש"ך ס"ק ד.

ב. נשתפרו שש מכאן ושש מכאן: אם היו צלעות גדולות שיש בהן מוח - טריפה⁵; ואם לאו, אף על פי שהן רב ואף על פי שנשתפרו כלפי השדרה - מתרת. וכן אם נעקרו רב צלעותיה⁶ - טריפה. ואם נעקרה אפילו צלע אחת וחצי חליטה עמה שהצלע תקועה בה⁷ - הרי זו טריפה. וכן אם נעקרה מן השדרה חליא אחת⁸, אפילו היתה מן החליות שלמטה מן הכסלים⁹ שאין בהן צלעות - הרי זו טריפה.

(5) שם. פירוש, מה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאם נשברו שש מכאן ושש מכאן טריפה, זה רק בצלעות גדולות שיש בהם מוח. (6) של שני הצדדים, כלומר, שנים עשרה צלעות, כמבואר בהלכה הקודמת בדין נשתברו, כר' יוחנן שם. (7) בגמרא שם: בוכנא ואסיתא, ופירוש"י צלע וקצת חוליא. (8) חוליא שלימה, שם. מחלוקת בית שמאי ובית הלל באהלות ב, ג לענין טומאת מת, ואמר שמואל בסוגיה שלנו "וכן לטריפה", והלכה כבית הלל. (9) בגמרא: בשלהי כפלי.

ג. בהמה שנשמט הירך שלה¹⁰ מעקרו ויצא מן הפך שולו: אם נתאכלו¹¹ ניביו, והן היתדות שבצד הפך שיוצאת על העצם הנכר¹² ואוחזת אותו - הרי זו טריפה¹³; ואם לא נתאכלו - מתרת¹⁴.

(10) בלשון הגמרא: שמוטת ירך, שם נז. (11) נרקבו. שם נד: "בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה, והני מילי דאיככול ניביה", פירוש, כף הירך שניתק מן הבוכנה שהוא תקוע בו בגוף טריפה. וזה נאמר רק אם נתעכלו הגידים המקשרים. ומפרש רבינו, ששמוטת הירך ובוקא דאטמא דשף מדוכתיה היינו הך, וכן דעת רש"י והר"ף. והראב"ד בהשגותיו אומר עליו: "דומה שהוא סובר היינו בוקא דאטמא דשף מדוכתיה ולא כלום הוא, אלא שבעצם נאמרו שניהם". והוא מפרש בוקא דאטמא דשף מדוכתיה, היינו הראש התחתון של העצם השלישית התקוע בקולית, וזה טריפה רק אם נתאכלו הגידים (ניבים). אבל שמוטת ירך, היינו ראש העליון של אותה עצם שניתק מן הגוף, וזה טריפה אפילו אם לא נרקבו הניבים. וראה מגיד משנה. ונראה שנפלו שם שגיאות המכבדות על הבנת דבריו

קכד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ה' מרחשון - ספר קדושה - הלכות שחיטה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כד) חסר בית הפוסות. כה) נמצאו שני פתי
הפוסות. כו) חסר אחד מן המעים. כז) נמצאו שני
מעים. כח) נקבה הראה⁴³. כט) נקב הקנה למטה
במקום שאינו ראוי לשחיטה. ל) נקב סמפון
מסמפוני ראה, אפלו לחברו. לא) נאטם מקום מן
הראה⁴⁴. לב) נמוק סמפון מסמפוני הראה. לג)
נמצאה לחה סרוחה בראה. לד) נמצאו בה מים
סרוחים. לה) נמצאו בה מים עכורין, אף על פי
שלא הסריחו. לו) נתמסמסה הראה. לז) נשתנו
מראיה. לח) נהפך הושט במראיו. לט) חסרה
הראה ממנין האנות. מ) נתחלפו האנות. מא)
הותירו האנות מגפה. מב) נסרכה אנה לאנה שלא
פסדרן. מג) נמצאה הראה בלא חתוף אוננים. מד)
חסר מקצת הראה. מה) יבש מקצת גופה. מו)
נמצאה הראה נפוחה ועומדת. מז) צמקה הראה
מפחד אדם⁴⁵. מח) חסר הרגל, בין מתחלת ברייתו
בין שנחתף⁴⁶. מט) או שהיתה יתרה רגל. נ) נטלה
צמח הגידים⁴⁷. נא) נטלה הכבד. נב) נטל לחי
העליון. נג) פליא שהקטינה ביותר. נד) פליא
שלקחה. נה) פליא שנמצאת בה לחה. נו) פליא
שנמצאו בה מים עכורין, אף על פי שאינן סרוחין.
נז) פליא שנמצאו בה מים סרוחין. נח) נפסק חוט
השדרה. נט) נמרף מוח חוט השדרה⁴⁸ ונתמסמס. ס)
נקרע רב הכשר החופה את הפרס. סא) נגלד העור
שעליה. סב) נתרסקו איבריה מפילה. סג) נדלדלו
הסימנין. סד) נשתברו רב צלעותיה. סה) נעקרו רב
צלעותיה. סו) נעקרה צלע אחת פחלייתה. סז)
נעקרה חליה אחת. סח) נשטט הדרך מעקרו. סט)
חסרה הגלגלת פסלע⁴⁹. ע) נחבס רב הגלגלת
ונתרוצץ.

39) והכסף-משנה מסדר את השבעים טריפות שהגדירים
רבינו, בתוך שמונה סוגי טריפות שנאמרו לו למשה מסיני
כמבואר בפרק ה הלכה ב, והא לך סדרם (לפי האותיות
שהובאו בפנים). דרוסה - טריפה אחת: באות א. נקובה - כו
טרפיות: באותיות ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד,
טו, כח, כט, ל, לא, לב, לג, לד, לה, לו, לז, לח, מב. חסרה
- כג טרפיות: אותיות טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד,
כה, כו, כז, לט, מ, מא, מג, מד, מה, מו, מז, מח, מט, סט.
נטולה - ח טרפיות: אותיות נ, נא, נב, נג, נד, נה, נו, נז.
קרועה - ב טרפיות: אותיות ס, סא. נפולה - ב טרפיות:
אותיות סב, סג. פסוקה - ב טרפיות: אותיות נח, נט. שבורה
- ו טרפיות: אותיות סד, סה, סו, סז, סח, ע. 40) אבל
ניקב הושט נבילה, כמבואר בפרק ד. 41) משום נקובה,
מפני שסוף קרום של מוח לינקב. 42) כל היתרות שמונה
רבינו כאן, הן טריפה משום חסר, שכל יתר כנטול דמי,
כמ"ש בפרק ח הלכה יא, ראה שם. 43) בכלל זה ניקבה
הוורדא, וכל סרכות הריאה. 44) מטעם נקובה, כמבואר

1 ז. עוף של מים, כגון אונים²⁷, אם נקב עצם
2 גלגלת²⁸, אף על פי שלא נקב קרום של מוח -
3 טריפה, מפני שקרומו רך²⁹. עוף היבשה שהפתו
4 חלדה על ראשו³⁰, או שנגף באבן או בעץ - מניח
5 ידו בצד הנקב ונוציץ³¹, או מכניס ידו לתוך פיו
6 ודוחק למעלה³². אם יצא המוח מן הנקב - בדיוע
7 שנקב הקרום וטריפה, ואם לאו - מתר.

27) שם נו. והוא-הדין בבראיונים. 28) בגמרא שם,
נשבר העצם. אבל רבינו כתב "ניקב העצם" היינו אפילו
כלשהו, טריפה, ראה בכסף-משנה. 29) וכשנשברה
העצם, אין הקרום מתקיים. 30) שנשכתו בשיניה, אבל
אם הכתה בידה, אסורה משום דרוסה, כמבואר בפרק ה
הלכה ו שיש דריסה לחולדה בעופות. 31) לוחץ. כן פירש
הרי"ף מה שאמרו רב ושמואל ולוי בגמרא שם "מכניס ידו
לפנים". 32) כן פירשו רש"י ואחרים את המימרא הזו,
ורבינו כתב כשני הפירושים, ומותר לבדוק באחד משני
האופנים הללו.

8 ח. בהמה שאחזה דם³³, או שהיתה מעשנת³⁴ או
9 מצננת³⁵, או שאכלה סם שהורג בהמה, או שתתה
10 מים הרעים³⁶ - הרי זו מתרת³⁷. אכלה סם שהורג
11 את האדם, או שנשכה נחש וכיוצא בו - מתרת
12 משום טריפה, ואסורה מפני סכנת נפשות³⁸.

33) במשנה שם נח: אחוות הדם, כלומר שאחזה דם וחלתה.
34) שנכנס עשן בגופה. 35) שחלתה מחמת צינה.
36) במשנה שם. מים הרעים, פירש"י מים מגולים. ואולי
הטיל נחש ארסו בהם. 37) שכל אלה אינם חולי של
טריפה. והיוא כמסוכנת שמותר לשחטה, כמבואר בהלכות
מאכלות אסורות פ"ד הי"א. "בהמה שהיא חולה מחמת
שתשש כחה ונטתה למות, הואיל ולא אירעה מכה באבר
מאבריה הממיתים אותה הרי זו מותרת, שלא אסרה תורה
אלא כעין טריפת חית היער, שהרי עשה בה מכה הממיתה
אותה". וראה למעלה פרק ו הלכה יג. 38) שכן ברורה
הסכנה לאדם. ונראה מדבריו, שאם שתתה מים מגולים, אין
אכילת בשרה מסכנת, אפילו אם הטיל בהם נחש את ארסו.

13 מ. נמצאו כל הטרפות המנויות פשיפוטו ואפשו
14 שימצאו בבהמה וחיה - שבעים. ואלו הן על הסדר
15 שנתבארו בחבור זה³⁹: א) דרוסה. ב) נקב תרפיץ
16 הושט⁴⁰. ג) נקב קרום של מוח. ד) נתמסמס המוח
17 עצמו⁴¹. ה) נקב הלב עצמו לבית חללו. ו) נקב קנה
18 הלב. ז) נקבה המרה. ח) נקבו קני הכבד. ט) נקבה
19 הקבה. י) נקב הפרס. יא) נקב המסס. יב) נקב בית
20 הפוסות. יג) נקבו מעיה. יד) יצאו המעים לחוץ
21 ונהפכו. טו) נקב הטחול בעביו. טז) חסרה המרה.
22 יז) נמצאו שתי מירות⁴². יח) חסרה הקבה. יט)
23 נמצאו שתי קבות. כ) חסר הפרס. כא) נמצאו שני
24 פרסים. כב) חסר המסס. כג) נמצאו שני מססים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון ה' מרחשון – ספר קדושה – הלכות שחיטה קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כמו ששנינו במשנה שם: ואלו טריפות בעוף נפלה לאור וכו'. והטעם שבבהמה אין טריפות זו, לפי שעורה קשה, וגם עובי הצלעות מגינים עליה, וגם בני מעיה קשים ליחמר, כי בטרם יחמרו מנפילת האש, ישרפו עורה ובשרה. בגמרא שם. יתר עליהם העוף, שנשר העצם, אע"פ שלא ניקב קרום של מוח. ומפרש בגמרא בעוף המים הואיל וקרומו רך. וכשנשרה העצם, כבר אין הקרום שלו מתקיים, כפירש"י שם.

יב. ואין להוסיף על טריפות אלו כלל⁶². שכל שארע לבהמה או לחיה או לעוף חוץ מאלו ששמו חכמי דורות הראשונים והסכימו עליהן בבתי דני ישראל - אפסר שתחיה, ואפלו נודע לנו מדרך הרפואה שאין סופה לחיות⁶³.

שם נד. וכי להוסיף על הטריפות יש? אין לך אלא מה שמנו חכמים. (63) ומכל-שכן דברים שנאמרו בפירוש שאינה טריפה, כגון ניטלו הכליות כשרה, אע"פ שכל חכמי הרופאים עונים פה-אחד שבלי כליות אי-אפשר שיחיה האדם בלתי אם נשארה כוליא אחת. ובאמת החוקרים החדשים רצו להגיד מטעם זה בגמרא וגורסים "ניטלה כוליא אחת כשרה", אבל אם ניטלו שתי הכליות טריפה. וסומכים על המאמרים בגמרא: לקתה כוליא, הקטינה כוליא, מבואר שרק בכוליא אחת מדברת הסוגיא. אבל ברכינו נאמר בפירוש "ניטלו הכליות". וכאן כתב רבינו דברים ברורים שאין לנו ללכת אחרי דרכי הרפואה אלא אחרי קבלת דברי חכמים. ולמעלה שם כתב רבינו: ניטלו הכליות הרי זו מותרת, לפיכך אם נבראת בכוליא אחת וכו' מותרת. ולמה לא כתב אם נבראת חסרת כליות לגמרי מותרת? נראה לפי שאינו נמצא שתהיה חסרת כליות לגמרי מתחילת בריאתה. אבל הכסף-משנה שם הלכה כו מביא בשם הכלבו, שלדעת הראב"ד ניטלו הכליות כשרה, היינו שנבראת כך חסרת כליות. (דברי רבינו בתשובתו לחכמי לונל בדבר ניטל הלחי העליון, שהבאנו למעלה בפרק ח הלכה כג, מנוגדים לכאורה לדבריו כאן, אבל אחרי העיון תמצא שאין כל סתירה בדבריו. בתשובתו הנ"ל הוא מסתייע בחכמת הטבע, כדי לפרש דברי המשנה, ניטל הלחי התחתון כשרה, וחכמי לונל פירשו: וכל-שכן העליון, ורבינו מפרש דוקא תחתון אבל עליון טריפה, כי אי-אפשר לבהמה לחיות בלי הלחי העליון).

יג. וכן אלו ששמו ואמרו שהן טריפה, אף על פי שיראה בדרך הרפואה⁶⁴ שפידנו שמוקצתן אינן מקמייתן ואפסר שתחיה מהן - אין לך אלא מה ששמו חכמים. שנאמר: על פי התורה אשר יורוך⁶⁵.

(64) כמו בנקדר הקנה ועשו קרומיות של קנה וחיתה, וכן תרגולת שמוטת ירך שעשו לה שפופרת של קנה וחיתה, גמרא שם נו: (65) ובסנהדרין פז. דורש ר' יהודה תורה ויורוך, כלומר, דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים, ובכלל זה גם טריפות.

יד. כל טבח שהוא יודע הטרפות האלו והרי הוא

בפרק ז הלכה ו. (45) אבל בידי שמים כשרה, כמבואר בפרק ח הלכה ט. (46) טריפה מטעם חסר, וכמבואר בפרק ח הלכה כד: כל אבר שנאמר בו שאם היה חסר טריפה, כך אם ניטל טריפה. (47) וכן נחתכו צומת הגידים, ראה פרק ח הלכה יז מחלוקת רבינו והראב"ד בנחתכו צומת הגידין, לדעת רבינו זה בסוג נטולה, ולדעת הראב"ד הוא בכלל פסוקה, ראה שם. (48) הטעם שהיא טריפה משום שסוף החוט להיפסק, ולפיכך מנאה רבינו בסוג פסוקה, שהיא הטרפות הפוסלת בחוט השדרה. (49) כתב הכסף-משנה: רבינו לא מנה בחסרים ויתרים ונטולים אלא איברים שאפשר לינטל או ליחסר ותחיה הבהמה קצת זמן, אבל איברים שאם ינטלו אי-אפשר לה להתקיים אפילו שעה אחת, לא מנאם, לפי שזו לא תקרא טריפה אלא נבילה. וכן אבר שאי-אפשר לה להבראות חסרה ממנו, כגון מוח ולב, ושט וקנה, לא מנה מפני שהם דברים שנמנע מציאותם.

י. אלו השבעים חליים שאוסרין את הבהמה ואת החיה משום טריפה, כבר נתבאר כל אחד מהן ומשפטיו. וכל שאפסר מהן שימצא בעוף⁵⁰ באיברין המצויין לעוף ולבהמה - דינו בבהמה ובעוף אחד הוא⁵¹; חוץ מטרפות שבפליא⁵² ושבטחול ושבאנות הראה⁵³. מפני שהעוף אין לו חתוף אנות בבהמה, ואם ימצא - אין לו מנין ידוע⁵⁴. וטחול העוף עגל כמו עגב, ואינו בטחול בבהמה⁵⁵. וטרפות שבפליא ושבטחול לא מנו אותן בבהמה⁵⁶ כדי שיהיה כנגדן בעוף, ולפיכך לא נתנו לבליא שהקטינה⁵⁷ שעור בעוף. וכן כל פיוצא בזה⁵⁸.

(50) בחולין נו. תני לוי: כל טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף, היינו בדבר שימצא בעוף. (51) כגון ניקב גג הזפק, ניקב הקורקבן וכיסיו, ניטל הזפק טריפה, מפני שהם אברי המזון בעוף כנגד המסס ובית הכוסות בבהמה. והדין אחד הוא. (52) משמע מדברי רבינו שיש כוליא בעוף, והיא מין בשר שבין העצמות השפלים הסמוכים לשדרה, וראה מגיד-משנה פרק ח הלכה כו. (53) כגון חסר או יתר במנין, וכדומה. (54) והטריפות באונא בבהמה היא רק חסר או יתר במנין, כמבואר למעלה פרק ח. (55) ואם כן, אין טחול לעוף בצורת טחול של בהמה, ואי-אפשר לאמר עליו וכנגדן בעוף. (56) כלומר, במשנה, והן רק טריפות שאמרו האמוראים, וברייתא של לוי אמורה רק על טריפות שמנו במשנה. (57) ראה פרק ח הלכה כו. (58) טריפות אחרות, כגון לקתה הכוליא או נמצאו בה מים עכורים או סרוחים.

יא. ושתי טריפות יש בעוף יתר על הבהמה, ואף על פי שיש לה אותן האיברים⁵⁹. ואלו הן: עוף שנשתנו מראה בני מעיו⁶⁰ מן חמת האור, ועוף המים שנקב עצם ראשו⁶¹.

(59) אבל יש בעוף איברים שאינם בבהמה, כגון זפק וקורקבן, ואם ניקבו טריפה. (60) טריפות זו דוקא בעוף,

24 חוששין להם שמה יש בהן טרפה. לפיכך,
25 כשישחטו שחיטה פשוטה - אינן צריכין בדיקה
26 שמה יש בהן אחת מן הטרפות, אלא הרי הן בחזקת
27 הטהר עד שיוולד להן דבר שחוששין לו, ואחר כך
28 בודקין על אותו דבר בלבד.

29 ד. כיצד? כגון שנשחט הגף של עוף - בודקין את
30 הראש שמה נקבה. נפלה הפהמה - בודקין אותה
31 שמה נתרסקו איבריה. נתרצע עצם הראש - בודקין
32 קרום של מח שמה נקב. הפה אותה קוץ או נזק
33 בה חץ או רמח וכיוצא בהן ונכנס לחללה -
34 חוששין לה, וצריכה בדיקה כנגד כל החלל שמה
35 נקב אחד מן האיברים שתטרף בנקיבתו. וכן כל
36 פיוצא בזה.

37 ה. לפיכך, ראה שהעלתה צמחין או שנמצאו סרכות
38 כמו חוטין תלויין ממנה ולדפן או ללב או לטרפש
39 הפכד - חוששין לה שמה נקבה, וצריכה בדיקה.
40 וכן אם נמצא בה אבעבוע מלא לחה - חוששין
41 שמה נקב סמפון שתחתי, וצריכה בדיקה.

42 ו. מן הדין היה על דרך זו, שאם נמצאת הראש
43 תלויה בסרכות כמו חוטין, אם היו מן האום של
44 ראש ולדפן או שהיו ללב או לטרפש הפכד -
45 שחוטכים את הסרסא ומוציין את הראש ונופחין
46 אותה בפופרין. אם נמצאת נקובה - טרפה; ואם
47 לא נתבעע המים - הרי היא שלמה מכל נקב
48 ומתרת, וסרסא זו לא היתה במקום נקב, או שמה
49 נקב קרום העליון בלבד. ומעולם לא ראינו מי
50 שהורה כך, ולא שמענו מקום שעושין בו כך.

51 ז. ואף על פי שאלו הן הדברים הנראין מדברי
52 חכמי הגמרא, המנהג הפשוט בישראל כך הוא:
53 כשישחטין את בהמה או את החיה - קורעין את
54 הטרפש של כבד, ובודקין את הראש במקומה. אם
55 לא נמצאת תלויה בסרסא, או שנמצאה סרסא בין
56 און מאזני הראש ולפטר שבמקום רביצתה, בין
57 פטר שבין הצלעות בין פטר שבחזה, או שנמצאה
58 סרסא מאזן לאזן על הסדר או מן האום לאזן
59 הסמוכה לה - הרי אלו מתירין אותה.

60 ח. ואם נמצא חוט יוצא מן האום של ראש לאיזה
61 מקום שיששף, ואפלו היה פחוט השערה - אוסרין
62 אותה.

63 ט. וכן אם היה מן הראש חוט משוף ללב או
64 לטרפש הפכד או לכיס הלב או לורדא, בין שהיה

1 בחזקת פשוטה⁶⁶ - מתר לו לשחט ולבדק לעצמו
2 ולמפר, ואין בזה חשש; שעד אחד נאמן באסורין,
3 בין יש לו הניה בעדותו בין אין לו הניה בעדותו.
4 וכבר בארנו⁶⁷, שאין לוקחין פטר מטבח ששוחט
5 ובודק לעצמו בחוצה לארץ או בארץ ישראל בזמן
6 הזה, אלא אם כן היה ממחה. ואם יצאת טרפה
7 מתחת ידו - מנדין אותו, ומעבירין אותו⁶⁸, ואינו
8 חוזר לכשרותו⁶⁹ עד שילף למקום שאין מפירין
9 אותו ויחזיר אבדה בדבר חשוב או יוציא טרפה
10 לעצמו בדבר חשוב⁷⁰.

(66 וזהו הנקרא מומחה, בסמוך, ובגמרא עבודה זרה לט.
(67 בהלכות מאכלות אסורות פרק ח הלכות זח. וראה שם
פרק ג הלכות כ"א לענין דגים, וכן בפרק יא הלכה כה
לענין יין. (68 סנהדרין כה. לפי גירסת הרי"ף "שמתיה
ועבריה". (69 סנהדרין שם, החשוד על הטריפות אין לו
תקנה עד שילך וכו' ורבינו בהלכות מאכלות אסורות שם
כתב, "אין לו תקנה לעולם", אבל כאן כתב רק "אינו חוזר
לכשרותו" ומזה מדייק המגיד-משנה, שרק לכשרותו אינו
חוזר, אבל יש לו תקנה למכור כשמעמידים עליו שומר
(משגיח). ולכאורה כאן סתירה בולטת לדברי עצמו
במאכלות אסורות, וגם לדברי הגמרא הנ"ל. ומפרש המגיד-
משנה שמה שאמרו אין לו תקנה, הכוונה שאין לו תקנה
לחזור למצבו הקודם, זאת-אומרת לחזור לכשרותו, אבל
רשאי למכור בשר כשמומחה משגיח עליו). (70 סנהדרין
שם. ולשון רבינו במאכלות אסורות: בממון חשוב, שווראי
עשה תשובה בלא הערמה.

יום שני ו' מרחשון ה'תשע"ו

פרק אחד עשר

(1 יבאר בהמה או עוף שנולד בה ספק טרפות מטרפות אלו;
כל בהמה חיה ועוף בחזקת בריאים הם; ומנהג בדיקת
הריאה.

11 א. כל בהמה או עוף שנולד בהן ספק טרפות
12 מטרפות אלו, כגון בהמה שנפלה ולא הלכה, או
13 שנדרסה בידי חיה ואין ידוע אם האדים פטר כנגד
14 בני מעים או לא האדים, או שנחבסה גלגלתה ואין
15 ידוע אם רפה או מעוטה, וכיוצא בדברים אלו: אם
16 היה זכר ושהה שנים עשר חדש - הרי זו בחזקת
17 שלמה פשאר כל הבהמות; ואם היתה נקבה - עד
18 שתלד. ובעוף: בזכר - שנים עשר חדש, ובנקבה -
19 עד שתלד כל הביצים של טעינה הראשונה, ותטען
20 טעינה שניה ותלד.

21 ב. ואסור למכור ספק טרפה זו לנכרי בתוך זמן זה,
22 שמה ימכרנה לישראל.

23 ג. כל בהמה חיה ועוף - בחזקת בריאים הם, ואין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ז' מרחשון - ספר קדושה - הלכות שחיטה קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשחוט שני אחריהם; שחיטה שאינה ראויה אם שמה שחיטה; אותו ואת בנו אם נוהג בבהמה טמאה או בכלאים; שנים שלקחו שתי בהמות זה האם וזה הבת מי יקדים לשחוט; בכמה פרקים בשנה צריך המוכר בהמה להודיע שמכר אמה; יום אחד האמור באותו ואת בנו אם היום הולך אחר הלילה.

א. השוחט אותו ואת בנו² ביום אחד - הפשוט מתר³⁹ באכילה³, והשוחט לוקה; שנאמר: אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. ואינו לוקה אלא על שחיטת האחרון. לפיכך⁴, אם שחט אחד משניהם⁵, ובא חברו ושחט את השני - חברו לוקה.

(2) נקט רבינו לשון זכר כמו שכתוב בתורה, אבל לאמיתו של דבר לוקים על שחיטת אותו ואת בנו בנקבות בלבד, פירוש: אב ובנה או בתה, אבל אב ובנו או בתו אסור רק מספק. (3) ובעל הלכות גדולות כותב שאסור לאכול את השני בו ביום, כדי שלא יהנה ממעשה האסור. (4) הואיל וחייב מלקות בא על מעשה השחיטה השנייה ואין הבדל בין נשחטה האם תחילה או הבן. (5) בין שחט את האם תחילה ובין שחט את הבן תחילה.

ב. אסור אותו ואת בנו נוהג בכל זמן⁶ ובכל מקום⁷, בחלין ובמקדשין. בין קדשים הנאכלים⁸ בין קדשים שאינן נאכלים⁹. לפיכך, הראשון ששחט בעזרה והשני בחוץ¹⁰, או הראשון בחוץ והשני בעזרה¹¹, בין שהיו שניהם חלין או שניהם קדשים, בין שהיה אחד מהן חלין ואחד קדשים - זה ששחט אחרון לוקה משום אותו ואת בנו.

(6) בפני הבית ושלא בפני הבית. (7) בארץ ובחוץ לארץ. (8) שלמים, חטאות ואשמות. (9) עולה ופרים ושעירים הנשרפים. אף על פי שאינם ראויים לאכילה. (10) אף על פי שהשני היה קדשים ואם כן שחוטו חוץ הוא ופסול. (11) אף על פי שהיה השני חולין ואסור משום חולין בעזרה - שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה.

ג. אין אסור אותו ואת בנו נוהג אלא בשחיטה בלבד; שנאמר: לא תשחטו - בשחיטת שניהם הוא האסור. אבל אם נחר¹² הראשון או נתנבל בידו¹³ - מתר לשחט. וכן אם שחט הראשון ונחר השני¹⁴ או נתנבל בידו - פטור.

(12) ואין לדמות זה לדינים שבהלכה ב, מפני ששם השחיטה יפה היא אלא שדבר אחר גורם להם פסול, אבל נחירה אינה שחיטה כלל והתורה כתבה: לא תשחטו. (13) נעשית נבילה שלא מדעתו. (14) הכתוב אומר לא תשחטו בלשון רבים, מכאן שרק שחיטת שניהם אסורה.

ד. חרש שוטה וקטן ששחטו בינם לבין עצמן¹⁵ את הראשון - מתר לשחט שני אחריהם, לפי שאין שחיטתן שחיטה¹⁶ כלל.

(15) ואין אחרים רואים אותם. שאילו אחרים רואים אותם,

1 החוט מן האדם של ראה בין שהיה מן האזן, ואפלו
2 היה פחוט השערה - אוסרין אותה. וכן ורדא
3 שנמצאת דבוקה בכיסה או חוט יוצא ממנה לכיסה
4 - אוסרין אותה. וחוט היוצא מאזן לאזן שלא על
5 הסדר - אוסרין אותה.

6 י. יש מקומות שמנהגן, אם מצאו סרסא מן האזן
7 לפשוט ולעצם שבצלעות, והסרסא דבוקה בשתייהן -
8 אוסרין אותה. ואבא מרי מן האוסרין, ואני מן
9 המתירין. ומעוט מקומות מתירין אפלו נדבקה
10 בעצם לבדו, ואני אוסר.

11 יא. יש מקומות שנופחין הראה, שמא יש בה נקב.
12 ורב המקומות אין נופחין, שהרי לא נולד דבר
13 שגורם לחשש. ומעולם לא נפחנו ראה בספרד
14 ובמצרים אלא אם נולד לנו דבר שחוששים לו.

15 יב. ודברים האלו כלן - אינן על פי הדין, אלא על
16 פי המנהג, כמו שבארנו. ומעולם לא שמענו בפי
17 שבדק עוף, אלא אם נולד לו חשש.

18 יג. מי ששחט את הבהמה וקרע את הפטן, וקדם
19 שידבק את הראה בא כלב או עובד כוכבים ונטל
20 את הראה והלך לו - הרי זו מתרת. ואין אומרים:
21 שמא נקובה היתה או שמא דבוקה היתה; שאין
22 מחזיקין אסור. אלא הרי זו בחזקת היתר עד שיודע
23 במה נטרפה. וכשם שאין חוששין לקרום מה
24 ולשדדה וכיוצא בהן, כך לא נחוש לראה שאבדה.
25 ואין בזה מנהג, שדבר שאינו מצוי אין בו מנהג.

26 יד. בא העובד כוכבים או הישראלי והוציא הראה
27 קדם שתבדק, והרי היא קיימת - נופחין אותה, ואף
28 על פי שאין אנו יודעין אם היא שם צמחין או לא היא,
29 מפני פשוט המנהג.

30 זו. יש מקומות, שאם נמצאו סרכות מדלדלות מן
31 הראה, אף על פי שאינן דבוקות לא לדפן ולא
32 למקום אחר - אוסרין אותה. ודבר זה הפסד גדול
33 הוא, ואבוד ממון לישראל. ומעולם לא נהגו זה לא
34 בצרפת ולא בספרד, ולא נשמע זה במצרים. ואין
35 ראוי לנהג במנהג זה. אלא נופחין אותה בלבד; אם
36 נמצאת שלמה מן הנקב - הרי זו מתרת.

יום שלישי ז' מרחשון ה'תשע"ו

פרק שנים עשר

(1) יבאר השוחט אותו ואת בנו ביום אחד ואם איסורו נוהג בכל זמן; חרש שוטה וקטן ששחטו ראשונה אם מותר

קב"ח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ז' מרחשון - ספר קדושה - הלכות שחיטה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 מ. היתה בת הצביה הזאת נקבה וילדה בן, ושחט
23 את הנקבה בת הצביה ואת בנה - לוקה³⁰. וכן
24 בלאים הפא ממין כבש וממין עז³¹, בין מכבש עם
25 העז בין מעז עם הכבשה - לוקה משום אותו ואת
26 בנו.

30 (30) כחכמים שסוברים שחוששים לזרע האב והאב הוא
תיש, מין בהמה ואם כן יש בבן של התיש והצביה חלק
שה. ודורשים "שה" ואפילו מקצת שה לא תשחטו ביום
אחד. (31) מן הרחל ומן הגדי.

27 י. מתיר לשחט את המעברה. עבר ירך אמו³² הוא.
28 ואם יצא העבר חי אחר שחיטה והפריס על גבי
29 קרקע³³ - אין שוחטין אותו ביום אחד, ואם שחט
30 - אינו לוקה.

32 (32) שהוא כאחד מאברהם, ואין טעון שחיטה ואפילו אם
נאמר בדינים אחרים עובר לאו ירך אמו, לעניין אותו ואת
בנו, כיון ששחיטת אמו מתירתו באכילה, כחתיכת בשר
הבהמה, אין בו משום אותו ואת בנו. וכן מפורש בתוספתא
חולין פרק בהמה המקשה הלכה ב: את שטעון שחיטה
אסור משום אותו ואת בנו ואת שאינו טעון שחיטה מותר
משום אותו ואת בנו. (33) שאז צריך שחיטה ואין שחיטת
אמו מטהרתו, כמבואר בפרק ה מהלכות מאכלות אסורות
הלכה יד: מפרש רב כהנא שחכמים מודים בהפריס על גבי
קרקע - פירוש עמד על פרסותיו - שטעון שחיטה ויש בו
איסור אותו ואת בנו, בניגוד לדעת ר' שמעון שזורי,
ושחיטה זו היא מדרבנן ולכן פסק רבינו שאינו לוקה.

31 יא. אסור אותו ואת בנו נוהג בנקבות³⁴, שזה בנה
32 ונדאי³⁵. ואם נודע ודאי שזה הוא אביו - אין
33 שוחטין שניהן³⁶ ביום אחד, ואם שחט - אינו
34 לוקה; שהדבר ספק³⁷ אם נוהג בזכרים או אינו
35 נוהג.

34 (34) הגירסא לפני המגיד משנה והרדב"ז: אין איסור אותו
ואת בנו נוהג אלא בנקבות, ומפרש אין איסור אותו ואת
בנו נוהג בוודאי אלא בנקבות אבל מספק נוהג גם בזכרים
כמו שמסיים. (35) נתן טעם למה הקפידה תורה על אם
ובנה. (36) משום ספק שמא נוהג בזכרים. (37) מחלוקת
חכמים היא בברייתא וספק הלכה כמי.

36 יב. השוחט את הפרה ואחר כך שחט³⁸ שני בניה -
37 לוקה שתי מלקיות³⁹. שחט את בניה ואחר כך שחט
38 היא - לוקה אחת⁴⁰. שחטה ואת בתה ואת בן בתה
39 - לוקה שתיים⁴¹. שחטה ואת בן בתה ואחר כך שחט
40 את הבת - לוקה אחת⁴², בין הוא בין אחר⁴³.

38 (38) בו ביום. (39) על שחיטת כל בן ובן, ששתי השחיטות
נעשו באיסור אותו ואת בנו וחייב על כל אחת ואחת, ורק
כשהתרו בו על כל אחת ואחת, שאין מלקות בלא התראה.
(40) מלקות אחת, מפני שרק שחיטה אחת נעשתה באיסור
בנו ואותו. (41) שתי מלקיות. בשחיטת בתה עבר על אותו

ששחטו כהוגן שחיטתם כשרה. ואסור לשחוט את השני
אחריהם. (16) והרי הוא כנתנבל בידו.

1 ה. השוחט את הראשון והרי הוא ספק נבלה -
2 אסור לשחט השני, ואם שחטו - אינו לוקה¹⁷.

17 (17) במשנה שם: ומודים שאם שחט שאינו סופג את
הארבעים, מפני שאין לוקים על ספק איסור.

3 ו. שחיטה שאינה ראויה לאכילה - שמה שחיטה.
4 לפיכך, הראשון ששחט חלין בעזרה או טרפה או
5 שור הנסקל¹⁸ ועגלה ערופה ופרה אדמה, או
6 ששחט לעבודת כוכבים, ובא האחרון ושחט את
7 השני - לוקה. וכן אם שחט הראשון את האחד,
8 ובא האחרון ושחט את השני והרי הוא חלין בעזרה
9 או שור הנסקל או עגלה ערופה ופרה אדמה - הרי
10 זה לוקה.

18 (18) אף על פי שהוא איסור הנאה.

11 ז. שחט¹⁹ לעבודת כוכבים - פטור²⁰ משום אותו
12 ואת בנו, שהרי נתחייב בנפשו²¹. ואם התרו בו²²
13 משום אותו ואת בנו ולא התרו בו משום עבודת
14 כוכבים²³ - לוקה²⁴.

19 (19) את השני. (20) ממלקות. (21) בשחיטה זו נתחייב
מיתה על שעבד עבודה זרה, ומלקות משום אותו ואת בנו
ודנים אותו בחמורה. בלשון התלמוד: "קם ליה בדרכה
מיניה". ונפטר ממלקות. (22) עדים, אל תשחטהו,
שתתחייב מלקות על עבירת אותו ואת בנו. (23) לא אמרו
לו עדים אתה עובד עבודה זרה בשחיטה זו ותתחייב מיתה.
(24) כר' יוחנן שסובר חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר חייב,
ומפני ששגג באיסור עבודה זרה שהרי העדים לא התרו בו
משום זה, ונתחייב מלקות על עבירה אחרת שיש במעשהו,
היינו איסור אותו ואת בנו - מלקין אותו.

15 ח. אין אסור אותו ואת בנו נוהג אלא בבמה
16 טהורה בלבד: שנאמר: ושור או שה²⁵ אתו ואת בנו
17 לא תשחטו ביום אחד. ונוהג בכלאים. כיצד? צבי²⁶
18 שפא על העז ושחט העז ואת בנה - לוקה²⁷; אכל
19 העז שפא על הצביה - אסור לשחט אותה ואת
20 בנה²⁸, ואם שחט - אינו לוקה. פרה ובנה²⁹ אסרה
21 תורה, לא צביה ובנה.

25 (25) ודרשינן שור ולא חיה, שה ולא עופות. (26) שהוא
חיה. (27) לרב חסדא הכול מודים שלוקה, ולדעת רב פפא
מחלוקת ר' אליעזר וחכמים ופסק כחכמים. (28) הרשב"א
חולק וסובר שמותר אפילו לכתחילה לשחוט אותה ואת בנה
מאותו הטעם שפרה ובנה אסרה תורה ולא צביה ובנה,
כדברי רב חסדא שם. (29) לשון רבינו. ובגמרא אומר: שה
ובנו אמר רחמנא ולא צבי ובנו, אבל הכוונה בוודאי על
הנקבות שבהן נוהג איסור אותו ואת בנו לכל הדעות, אבל
באב ובנו נחלקו חנניה וחכמים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ח' מרחשון - ספר קדושה - הלכות שחיטה קכט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צריך להודיעו, שפא לא ישחוט אלא למחר. 14

זו. והמזכר את האם לחתן, והבת לפלה - צריך 15

להודיעו; שודאי ביום אחד שוחטין. וכן כל פיוצא 16

בזה. 17

י. יום אחד האמור באותו ואת בנו - היום הולך 18

אחר הלילה⁵³. כיצד? הרי ששחט ראשון בתחלת 19

ליל רביעי - לא ישחוט השני עד תחלת ליל 20

חמישי⁵⁴. וכן אם שחט הראשון בסוף יום רביעי 21

קדם בין השמשות - שוחט השני בתחלת ליל 22

חמישי⁵⁵. שחט ראשון בין השמשות⁵⁶ של ליל 23

חמישי - לא ישחוט השני עד ליל ששי⁵⁷; ואם 24

שחט ביום חמישי - אינו לוקה⁵⁸. 25

(53) פירוש: אחר הלילה שלפניו, ולמדים זה ממעשה בראשית שנאמר בו יום אחד כמו באותו ואת בנו ושם היום הולך אחר הלילה. (54) שכל יום רביעי נמשך אחר הלילה שלפניו ונקרא יום אחד. (55) שהוא כבר יום אחר. (56) ספק יום ספק לילה. (57) שמה בין השמשות של סוף רביעי היה תחילת ליל חמישי. (58) מספק.

יום רביעי ח' מרחשון ה'תשע"ו

פרק שלשה עשר

(1) יבאר הלוקח אם על הבנים; ואם קצץ אגפיה כדי שלא תעוף; שלח את האם וחזר וצד אותה, או לקח הבנים והחזיר לקח וחזרה האם עליהן; שלוח הקן באי זה עוף נהג; ואם מותר לזכות בבצים כל זמן שאמן עליהן; אם שלוח הקן נהג במקודשין; ועוף שהרג נפש.

א. הלוקח אם על הבנים² ושחטה - הבשר מתר 26

באכילה, ולוקה על שחיטת האם³; שפאמר: לא 27

תקח האם על הבנים. וכן אם מתה⁴ קדם שישלחנה 28

- לוקה. ואם שלחה אחר שלקחה - פטור⁵. 29

(2) עוף היושב על אפרוחים או ביצים. (3) כלומר, מכיון ששחטה אי-אפשר לו לקיים את העשה"ד שלח תשלח את האם, לפיכך לוקה על "לא תקח האם על הבנים". ראה לקמן הערה ח. (4) ולא תתקיים העשה' לעולם, אף-על-פי שהוא לא ביטל העשה' בידיו כמו בשחטה, לוקה. (5) ממלקות, שכל מצות לא-תעשה שיש בה קום עשה, אין לוקין עליו. משנה שם קמא. או בלשון התלמוד כל לאו שניתק לעשה, אין לוקין עליו. וכאן בשלוח הקן נאמר לא תקח האם ואחר-כך שלח תשלח, הרי ניתק הלא תקח' לעשה' של 'שלח תשלח', ולפיכך אם שלח האם אחר שלקחה, ואפילו השהה אותה בידו זמן רב אינו לוקה, שם. כך מפרש רבינו את המשפט "קיימו ולא קיימו" במסכת מכות טו: ואין כן דעת רש"י שהוא מפרש שקיימו, היינו אם שלחה תוך כדי דיבור אחרי שלקחה.

ב. וכן כל מצות לא תעשה שנתקה לעשה - תבי 30

לקיים עשה שפיה⁶, ואם לא קיימו - לוקה⁷. 31

ואת בנו לא תשחטו וכן בשחיטת בן בתה ששחטו אחרי שחיטת הבת. ואם כן עשה שני מעשים באיסור, ואף על פי ששני האיסורים הם משם אחד לוקה שניים. (42) אף על פי שבשחיטת הבת שהייתה אחרונה עבר על שתי עבירות: משום אותו ואת בנו כלפי שחיטת האם ומשום שחיטת בנו ואותו כלפי שחיטת בן הבת, אבל שתייהן נעשו במעשה אחד, בשחיטה אחת, וגם שם האיסור שנאמר בתורה אחד הוא, אותו ואת בנו. (43) ולוקה השוחט האחרון.

יג. שנים שלקחו שתי בהמות, זה האם וזה הבת, ובאו 1

לדין⁴⁴ - זה שלקח ראשון ישחוט ראשון⁴⁵, והשני 2

ימתין למחר. ואם קדם השני ושחט - זכה⁴⁶, וימתין 3

הראשון עד למחר. 4

(44) שבא האחד לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט והשני אומר אני צריך יותר ממך ואם אתה תשחוט אסור יהיה לי אחר כך לשחוט את השני שקניתי. (45) מפני שקנה זכותו קודם. (46) אם קדם השני הרי זה זריו ונשכר.

יד. בארבעה פרקים בפניה⁴⁷, המזכר בהמה לחברו 5

- צריך להודיעו ולומר לו: כבר מכרתי אמה או 6

בתה⁴⁸ לאחר לשחט, כדי שימתין זה האחרון ולא 7

ישחוט עד למחר. ואילו הן: ערב יום טוב האחרון 8

של חג⁴⁹, וערב יום טוב הראשון של פסח⁵⁰, וערב 9

עצרת⁵¹, וערב ראש השנה⁵². 10

(47) דרך ישראל לעשות סעודה וסתם לוקח בהמה דעתו לשוחטה מיד. (48) שמה כבר נשחטו ואסור לשני לשחוט היום. (49) שמיני עצרת, היו מרבין בשמחה מפני שרגל לעצמו הוא וחביב. וקרבנותיו היו בשביל ישראל, אבל קרבנות שבעת ימי חג הסוכות היו כנגד אומות העולם. בערב חג הסוכות טרודים בהכנת סוכה וארבעת המינים ואין שעתם פנויה להכין סעודות גדולות. (50) היו מרבין באכילה, כדי שהפסח יהיה נאכל על השובע. (51) ערב שבועות, משום שלמי חגיגה ועולת ראייה. ותוספות שם כתבו הטעם "דבעצרת הכל מודים דבעינן לכס", ומרבין בסעודה, פירוש: הכל מודים שבחג השבועות מחוייבים לאכול ולשתות לענג גם את הגוף ("לכס" ממש) ואין לסמוך רק על האת הנפש על ידי תורה ותפילה. [נראה שבעלי התוספות לא קיבלו את פירושו של רש"י, מפני שעולת ראייה ושלמי חגיגה מקריבים בכל המועדות וגם בחג הסוכות ולמה אינו צריך להודיע בערב חג הסוכות. אמנם יש להם (לעולת ראייה ושלמי חגיגה) תשלומים כל שבעה, אבל מצוה להקריב בראשון. רבינו כתב בהלכות חגיגה שהמאחר הרי זה מגונה, ובעולת ראייה דעתו שעבר על עשה ולא תעשה. (52) מפני שהוא תחילת השנה מרבין בסעודה משום סימן יפה, וכמה עניינים עושים בו לסימן יפה.

זו. במה דברים אמורים? פשרא זה שלקח 11

באחרונה נחפו לקנות, והיה בסוף היום, שחזקתו 12

שהוא שוחט עתה; אבל אם היה רוח ביום - אינו 13

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- מכפל הלשון אלא משמעותה הפשוטה של המילה "שלח" היא אפילו מאה פעמים, כמבואר בסוגיא שם, ובבא מציעא לא. "השב" אפילו מאה פעמים, יוצא מזה לימוד בלשני, שמקור הפעל משמעותו פעולה רב-פעמית.
- ו. האומר: הריני נוטל את האם ומשלח את הבנים - חייב לשלח את האם¹⁵; שְׁנֵאמַר: שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת האם¹⁶.

(15) משנה חולין קמא. כן מפרש רבינו לשון "חייב" האמור שם, ולא חייב מלקות.

- ז. לקח את הבנים והחזירן לִנְךָ¹⁶, ואחר כך חזרה האם עליהן - פטור מלשלח¹⁷. שלח את האם וחזר וצד אותה¹⁸ - הרי זה מותר. לא אסרה תורה אלא לצוד אותה והיא אינה יכולה לפרח בשביל הבנים שהיא מרחפת עליהן שלא ילקחו, שְׁנֵאמַר: והאם רבצת על האפרוחים; אבל אם הוציאה מתחת ידו וחזר וצד אותה - מותר.

(16) כך היא גירסת רבינו במשנה שם, וכן הגירסא במשנה שבמשניות, אבל הגירסא שלפנינו: והחזירן לה. (17) הואיל ונטל את הביצים וזכה בהן, אינו בכלל "כי יקרא" שאמרה תורה. בתלמוד קוראים לזה: "מזומן", וראה הלכה ח. (18) שם: מכיון שקיים מצות שילוח כשמצא אותה בקן. וכשצד אותה עכשיו, הרי אינה רובצת על בניה ומותר לקחתה.

- ח. שלוח האם אינו נוהג אלא בעוף טהור¹⁹ שאינו מזומן²⁰, כגון יוני שובך²¹ ועליה ועופות שקננו בפרדס²², שְׁנֵאמַר: פי יקרא²³; אבל המזמן, כגון אֲזִיז ותרנגולין ויונים שקננו בבית²⁴ - אינו חייב לשלח.

(19) משנה שם קלח. בגמרא מפרש שנאמר "כי יקרא קן צפור לפניך", ועוף טמא אינו נקרא צפור רק עוף, שם קלט: (20) שאינו ברשותך. (21) יוני מדבריות שקננו בשובך. (22) אינו מזומן שיכולים לברוח. (23) במאורע פרט למזומן, שם קלט: (24) מזומן הוא ברשותו.

- ט. היו האפרוחין²⁵ מפריחין שאינן צריכין לאמן או ביצים מוזרות²⁶ - אינו חייב לשלח²⁷. היו אפרוחין טרפות - הרי אלו כביצים מוזרות, ופטור מלשלח²⁸.

(25) שידועים לפרוח. משנה שם קמ: (26) שם סד: פירש"י מוזרות. שילדה תרנגולת בלי הודווגות עם זכר, וביצים כאלו אינן מוציאות אפרוחים. אבל בתוספתא תרומות פרק ט, מובאה בחולין טז: ביצים מוזרות, נפש היפה (פירוש, אדם שאינו איסטניס) תאכלם, משמע שפירוש מוזרות - אינן צלולות, מקולקלות. ומובן שאינן ראויות לדגירה. (27) במשנה חולין שם דרשו: "והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים", מה אפרוחין בני קיימא, אף ביצים בני קיימא, יצאו מוזרות שאינן בני קיימא. ומה הביצים צריכין

(6) בכל זמן שיכול, ופטור מעבירת הלאו. (7) במכות טז: יש מחלוקת אימתי חייב במלקות על לאו הניתק לעשה, האחד אומר כשביטל את העשה, היינו שעשה בידים מעשה המונע קיומה של העשה אז לוקה, אבל אם ממילא אירע דבר שגרם למניעת קיום העשה אינו לוקה, שהרי לא באשמתו בוטלה העשה. והשני אומר: אם רק לא קיים העשה ונתברר שאינו יכול לקיים העשה, אף שזה נעשה ממילא, כגון שמתה האם קודם שישלחנה, חייב מלקות על עבירת הלאו, כיון שלא תיקנו בעשה. ורבינו פסק, אם לא קיימו אע"פ שלא ביטל בידיו. וכן פסק בהלכה הקודמת, מתה קודם שישלחנה לוקה. (ראה מגיד-משנה כאן שגורס בגמרא ר' יוחנן אומר קיימו ולא קיימו, וריש לקיש אומר ביטלו ולא ביטלו. ורבינו פסק כר' יוחנן לפי ה'יש מפרשים' שם. וראה כסף-משנה).

- ג. פא אחד וחטף האם מידו ושלחה⁸, או שברחה מתחת ידו שלא מדעתו⁹ - לוקה; שְׁנֵאמַר: שלח תשלח - עד שישלח מעצמו, והרי לא קיים עשה שָׁפָה.

(8) דוקא חטף מידו, אבל אם עשה זה מדעתו של מי שלקחה, הרי הוא נעשה שלוחו והרי כאילו שלחה מי שלקח בעצמו והוא פטור. כן נראה מדברי רבינו. (9) ואבדה. אבל אם ברחו מדעתו, כגון שנתן לה בכונה את האפשרות לברוח, הרי זה גם כן שילוח וקיים את העשה.

- ד. נטל אם על הבנים, וקצץ אגפיה כדי שלא תעוף, ושלחה - מכין אותו מכת מרדות¹⁰. ומשנה אותה¹¹ אצלו עד שנגדלו כנפיה ומשלחה¹². ואם מתה קדם לזה או ברחו ואבדה - לוקה, שהרי לא קיים עשה שָׁפָה.

(10) חולין קמא: ופירש"י רידוי ותוכחות שלא ירגיל בזה. (11) שם. כדי שיקיים את העשה כהלכתה, ופטור מן המלקות. (12) ובשילוח זה מקיים מצות-עשה שבה. מלשונו משמע שאם משלחה לפני שגדלו כנפיה, לא קיים את העשה ולוקה, וכן יש לדייק מדבריו בהלכה ה.

- ה. וכיצד משלח האם? אוהו בכנפיה ומפריחה¹³. שלחה וחזרה ושלחה וחזרה, אפלו ארבע וחמש פעמים - חייב לשלח; שְׁנֵאמַר: שלח תשלח¹⁴.

(13) שם: מחלוקת רב הונא ורב יהודה. במה משלח? רב הונא אומר: ברגליה, ורב יהודה אומר באגפיה, ורבינו פוסק כרב יהודה. כן ביארו המגיד-משנה והכסף-משנה. ונראה שרבינו מפרש הסוגיא כפירוש השני של רש"י שם שרב הונא אומר ברגל, פירושו אף-על-פי שקיצץ כנפיה ואינה יכולה לעוף, קיים 'עשה' של שילוח. ורב יהודה אומר רק אם יש לה יכולת לעוף בכנפיה, היינו שלא קיצץ אותן. ולפי מה שכתבנו למעלה בהלכה ג, שאם ברחו מדעתו קיים העשה, עלינו לומר שמה שכתב כאן "ומפריחה" הוא לאו דוקא, ומספיק אם נותן לה מדעתו את האפשרות לעוף, אבל אם נתן רק את האפשרות ללכת ברגל, לא קיים העשה. (14) רבינו נקט לשון המשנה שם, אבל הלימוד הוא לא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ח' מרחשון – ספר קדושה – הלכות שחיטה קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

9 יג. הִיָּתָה מְעוֹפֶפֶת: אִם כְּנָפֶיהָ נִוגְעוֹת בָּקָן - חֵיב
10 לְשַׁלַּח, וְאִם לֹא - פֶּטוּר מִלְשַׁלַּח³⁶. הִיָּתָה מְטֻלִית³⁷
11 או כְּנָפֶיהָ³⁸ חוֹצְצוֹת בֵּין כְּנָפֶיהָ וּבֵין הֶקֶן - הָרִי זֶה
12 מְשַׁלַּח³⁹; וְאִם לֹא שַׁלַּח - אֵינוֹ לֹקֵה⁴⁰.

(36) בברייתא שם למדו שני הדינים מהכתוב "והאם רובצת", ודרשו: "רובצת" ולא מעופפת: ועוד דרשו, מכיון שלא כתבה תורה "יושבת" אלא "רובצת", משמע שלא דוקא יושבת ממש על הבנים, אלא אפילו מעופפת קצת וכנפיה נוגעות בקן, ג"כ חייב לשלח. (37) בעיית ר' ירמיה שם, אם זה חציצה ואינו נקרא "רובצת". (38) נוצה תלושה. (39) פסק להחמיר מספק, שהבעיא לא נפשטה. (40) מספק.

13 יד. הִיוּ שְׁנֵי סְדְרֵי בִיצִים⁴¹ וּכְנָפֶיהָ נִוגְעוֹת בְּסֶדֶר
14 הָעֵלְוִין, או שְׁהִיָּתָה רֹבֶצֶת עַל בִּיצִים מוּזְרוֹת
15 וְתַחְתִּיתָן בִּיצִים יְפוֹת, או שְׁהִיָּתָה אִם עַל גְּבִי אִם,
16 או שְׁהִיָּה הֶזְכֵּר עַל הֶקֶן וְהָאִם עַל הַזָּכֵּר - הָרִי זֶה
17 לֹא יִקָּח; וְאִם לָקַח - יִשְׁלַח; וְאִם לֹא שַׁלַּח - אֵינוֹ
18 לֹקֵה.

(41) כל האופנים, בעיות ר' ירמיה הן שם. (בדינים שבהלכה הקודמת, כתב רבינו "הרי זה משלח", וכאן שינה וכתב "לא יקח". וביאר הלחם-משנה, שבמטלית ובכנפים, הבעיא היא אם מותר לקחת את שניהם, האם והבנים, מפני שזה כאילו האם במקום אחד והבנים במקום אחר, ולכן כתב "משלח" כרגיל בכל חיובי שילוח. אבל במקרים שבהלכה זו אין חציצה חשובה כל כך, וברור היה לו לר' ירמיה שאסור לקחת שניהם, ושאל רק אם מותר לקחת את הבנים לפני שילוח האם, שהרי אמרו שם קמא: אסור לזכות בבנים לפני שילוח האם (וכן לקמן הלכה יח), ומסופק היה ר' ירמיה אם חציצה קלה זו מועילה על-כל-פנים להתיר ולהקדים את לקחת הבנים לפני שליחת האם. ולכן כתב רבינו "לא יקח" היינו, שלא יקח הבנים אפילו על-מנת לשלח אחרי-כן את האם. ודבריו תמוהים, שהרי רבינו אומר: ואם לא שלח אינו לוקה, מפני הספק, יוצא מזה שגם כאן שאל ר' ירמיה אם מותר לקחת שניהם).

19 מז. הִיָּתָה יּוֹשֶׁבֶת בֵּין הָאֶפְרוֹחִים או בֵּין הַבִּיצִים
20 וְאֵינָה נִוגְעַת בָּהֶן⁴² - פֶּטוּר מִלְשַׁלַּח⁴³. וְכֵן אִם הִיָּתָה
21 בְּצֶד הֶקֶן וּכְנָפֶיהָ נִוגְעוֹת בָּקָן מִצְדוֹ - פֶּטוּר מִלְשַׁלַּח.

(42) מלמעלה, אף-על-פי שיושבת ביניהם ונוגעת מן הצד, נגיעה מן הצד אין שמה נגיעה, כמו שמסיים רבינו. ואין לפרש שלא נוגעת בהן כלל, שהרי הלשון ביניהם משמע דנגעה בהן, כמבואר בסוגיא "מה ביניהם דנגעה בהו... מה ביניהן דלא נגעה עלייהו". ולפי פירוש זה, מיושבת קושיית הר"ן על רבינו, מהא דמשמע בגמרא שיושבת אפילו נוגעת בהם מן הצד פטור. ורבינו כתב דוקא ואינו נוגעת בהן, אבל פירוש הדברים ברבינו כמ"ש. (43) שנאמר רובצת על האפרוחים - ולא ביניהם.

22 מז. הִיָּתָה עַל שְׁנֵי בְּדֵי אֵילָן⁴⁴ וְהֶקֶן בֵּינֵיהֶן - רֹאִין:
23 כֹּל שְׂאֵלוֹ יִנְטְלוּ הַבְּדִין תַּפֵּל עַל הֶקֶן - חֵיב לְשַׁלַּח⁴⁵.

לאמן, אף אפרוחין צריכין לאמן, יצאו מפריחין. "אינם בני קיימא" - שאינם ראויים לקיום המין או אינן ראויות בכלל לקיום (מלשונן של רבינו כאן שכתב "אפרוחין טריפות, הרי אלו כביצים מוזרות", משמע, שטעם אחד לשניהם. והרי בגמרא שם למד רב כהנא שטריפות פטורות משילוח, מדרשה: "תקח לך" אמרה תורה ולא לכלביך, וטעם של מוזרות הוא: שאינם בני קיימא. ונראה שרבינו מפרש "אינם בני קיימא", שאינן ראויות לקיום, מפני שרוב בני אדם אינם אוכלים אותן, ומתוך כך נתמעטו מדרשה של "לך ולא לכלביך", שני הטעמים שנאמרו - עולים אפוא בקנה אחד, וצריך עיון). (28) שם קמ. "תניא אפרוחים טריפות פטור משילוח, מנא הני מילי? (מהיכן למדנו זאת). אמר רב כהנא אמר קרא "תקח לך" ולא לכלביך. פירוש, שהאפרוחים והביצים מותרים וראויים לו לאכילה, ולא טריפות שראויים רק לכלבים.

1 י. זָכֵר שֶׁמָּצְאוּ רוֹבֵץ²⁹ עַל הֶקֶן - פֶּטוּר מִלְשַׁלַּח. עוֹף
2 טָמֵא רוֹבֵץ עַל בִּיצֵי עוֹף טָהוֹר, או עוֹף טָהוֹר רוֹבֵץ
3 עַל בִּיצֵי עוֹף טָמֵא - פֶּטוּר מִלְשַׁלַּח³⁰.

(29) שם, אם כתוב בתורה ולא אב. (30) והטעם בעוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור פטור משילוח, משום שקן צפור אמור בתורה, האם המקננת צריכה להיות צפור טהור. ובעוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא פטור, משום דכתיב תקח לך ולא לכלביך, וביצי עוף טמא אסורים באכילה, (ובמגיד-משנה כאן כתב הטעם ש"קן צפור" אמרה תורה, כלומר, שגם הקן צריך להיות "צפור", היינו טהור. ותימה עליו, שהרי שם בדף קמ. אמרו בפירוש הטעם מפני לך ולא לכלביך).

4 יא. הִיָּתָה רֹבֶצֶת עַל בִּיצִים שְׂאֵינָן מִיָּנָה³¹ וְהֵן
5 טָהוֹרִין - הָרִי זֶה מְשַׁלַּח; וְאִם לֹא שַׁלַּח - אֵינוֹ
6 לֹקֵה³². הִיָּתָה הָאִם טְרֵפָה - חֵיב לְשַׁלַּח.

(31) בעיא שלא נפשטה שם. ופסק רבינו לחומרא. (32) שאין לוקין על הספק.

7 יב. שֶׁחַט מִקְצַת סִימָנִין³³ בְּתוֹךְ הֶקֶן קֹדֶם שִׁיקָחָהּ³⁴
8 - חֵיב לְשַׁלַּח³⁵; וְאִם לֹא שַׁלַּח - אֵינוֹ לֹקֵה.

(33) מיעוט הושט, אבל בקנה אין כל ספק שחייב בשילוח, שהרי פסוקת הגרגרת טריפה רק אם נפסק רובה. (34) בעיא שם. מלשון רבינו "קודם שיקחנה" משמע שמפרש שחט מקצת סימנין באם, שאילו באפרוחים היה צריך לאמר קודם שיקחם. וכן מפרשים דברי רבינו, הטור והר"ן. ורש"י מפרש שחט מקצת סימנים של אפרוחים תחת האם, ובעי מהו לחייבו בשילוח האם, כיון שבידו לגמור השחיטה ולהתירם באכילה, תקח לך הוא וחייב בשילוח, או הואיל ואם יפסיק את השחיטה יהיו אסורים באכילה, פטור מלשלח ונוטל את האם בהיתר, ואחר-כך יגמור את השחיטה בתוך כדי שיעור שהיה, ראה למעלה פרק ג הלכה ב. אבל לפי הטור והר"ן, שרבינו מפרש באם, קשה מה היא הבעיא שאפילו באם טריפה ודאית חייב לשלח. רבינו לשיטתו שנקובת הוושט נבילה, לפיכך לא שייך בה שילוח. (35) הואיל ולא נפשטה הבעיא, מחמירים בספק.

קלב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ט' מרחשון - ספר קדושה - הלכות שחיטה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו'עשה', אינו נדחה מפני 'עשה'. נימוק זה מוסב כלפי הדין הראשון שבהלכה זו לא יטול. (56) במשפט זה מנמק רבינו את הדין "ואם לקח חייב לשלח", אף-על-פי שכבר עבר על הלאו של לא תקח האם על הבנים, ונשאר עליו רק חיוב ה'עשה' "שלח תשלח", אין 'עשה' טהרת מצורע - למרות חשיבותה המיוחדת - דוחה 'עשה' זו.

כ. המקדיש עוף⁵⁷ לַבֶּדֶק הַבֵּית⁵⁸ וּפְרָח מִיָּדוֹ⁵⁹, וְהָרִי הוא מְפִירוֹ וּמִצָּאוֹ רוֹבֵץ עַל הָאֲפֻרֹתִים אוֹ עַל הַבִּיצִים - לֹקֵחַ הַכֹּל⁶⁰ וּמִבִּיאֵן לְיָדֵי גִזְבָּר⁶¹. שְׂאִין שְׁלֹוֹת הָאֵם נוֹהֵג בְּמִקְדָּשֵׁי. שְׂנֶאֱמַר: וְאֵת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ, וְאֵלֹו אֵינָן שְׂלָךְ⁶².

(57) שלו ושהיה ברשותו. (58) וכל-שכן לקדשי מזבח, כגון תורים או בני יונה הראויים לקרבן. פסק כשמואל ור' יוחנן נגד רב. (59) ויצא מרשותו, והרי אינו מזומן וחייב בשילוח (ראה הלכה ח) חולין קלט. (60) גם הבנים בעודם תחת האם. (61) ביחד עם האם שהרי כולם הקדש. ובדברי רבינו אלה נרמז הטעם שנאמר בגמרא שם, שפטור משילוח משום דכתיב "שלח תשלח", במי שאתה מצווה לשלחו. יצא זה שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו לידי גזבר. (62) טעם זה מתאים רק לקדשי בדק הבית, אבל ביצים של קדשי מזבח לא, מפני שאין בהם דין מעילה. רש"י מעילה יב, מובא ב'תוספות' חולין קלח: דיבור-המתחיל יצא. ולא נאמר טעם זה בגמרא, מפני שלדעת רב, המשנה עוסקת רק בקדשי מזבח, והעדיפו לבאר טעם שכוחו יפה לדברי הכל. אבל רבינו שעומד בדין קדשי בדק הבית - מעדיף טעם זה, שהוא יותר פשוט, ראה לחם-משנה.

כא. עוף שֶהִרְגָ אֶת הַנֶּפֶשׁ - פֶּטוּר מִלְשַׁלַּח, מִפְּנֵי שֶהוּא מִצָּוָה לְהִבְיֹאוֹ לְבֵית דִּין לְדוֹן אוֹתוֹ.

יום חמישי ט' מרחשון ה'תשע"ו

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) יבאר שמצות עשה לכסות דם שחיטת חיה ועוף הטהורים; שחט חולין והקדישין; ואם שחט בריה שהיא ספק בהמה או חיה; או השוחט לחולה בשבת; השוחט עוף ומיני חיה במקום אחד; ודם שנתערב במים; שחט ונבלע הדם בקרקע; או השוחט ונמצאת טרפה; במה מכסין; ואם שחט לכסות אם יכסה אחר; ושלא יכסה ברגל.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְכַסּוֹת דָּם שְׁחִיטַת חִיָּה טְהוֹרָה אוֹ עוֹף טְהוֹר. שְׂנֶאֱמַר: אֲשֶׁר יֵצֵד צִיד חִיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל, וְשִׁפְךָ אֶת דָּמֹו וְכִסְתֹו בַּעֲפָר. לְפִיכָךְ חֵיב לְבָרֵךְ קֹדֶם שִׁכְסָה: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פְּסוּי הָדָם.

ב. פְּסוּי הָדָם נוֹהֵג בְּמִזְמָן וּבְשָׂאֵינוּ מִזְמָן. לֹא נֶאֱמַר: אֲשֶׁר יֵצֵד, אֲלֹא בַהֲנָה. וְנוֹהֵג בְּחֹלִין וְלֹא בְּמִקְדָּשֵׁי, בֵּין קֹדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ בֵּין קֹדְשֵׁי בֶּדֶק הַבֵּית. וְאֵם עֶבֶר וְשִׁחָטָן - אֵינוּ חֵיב לְכַסּוֹת אֶת דָּמָן.

(44) שם "יושבת בין שני רוכבי אילן". (45) אפילו לא נגעה בקן, שהעיקר שתהיה על הבנים, ובאופן זה נקרא על הבנים.

1. יִז. הִיָּתָה רוֹבֶצֶת עַל אֲפֻרֹת אֶחָד אוֹ עַל בִּיצָה אַחַת
2. - חֵיב לְשַׁלַּח⁴⁶. הַמוֹצָא קָן עַל פְּנֵי הַמַּיִם⁴⁷ אוֹ עַל
3. גְּבִי בַעֲלֵי חַיִּים⁴⁸ - חֵיב לְשַׁלַּח. לֹא נֶאֱמַר: אֲפֻרֹתִים
4. אוֹ בִיצִים⁴⁹, וְלֹא נֶאֱמַר: כָּכָל עֵץ אוֹ עַל הָאֶרֶץ, אֲלֹא
5. שְׂדֵבֶר הַכְּתוּב בַּהֲנָה⁵⁰.

(46) שנאמר "קן" ואפילו אפרוח אחד נקרא קן, משנה שם. (47) שם קלט: קן בים, ופירש רש"י: ששטף הים את האילן והיה קן בראשו. והטעם, בתורה כתוב "בדרך", וים נקרא דרך שנאמר "הנותן בים דרך". (48) בגמרא שם: בראשו של אדם, והוא-הדין בראש כל בעלי-חיים. וטעמו של דבר, שנאמר בשמואל-ב טו, לב "ואדמה על ראשו", מכאן שאפילו שהיא בראשו של אדם נקראה אדמה. ואדמה היינו ארץ, ובשילוח הקן אמרה תורה "על הארץ". (49) בלשון רבים, ולא אפרוח או ביצה, שהרי אפילו באחת חייב לשלח. (50) כרגיל נמצאים בקנים יותר מביצה אחת או אפרוח אחד. "בכל עץ או על הארץ" שהוא המצוי ביותר שיימצא שם קנים.

6. יח. אֶסוּר לְזַכּוֹת בְּבִיצִים כָּל זִמָּן שֶהָאֵם רוֹבֶצֶת
7. עָלֶיהָ. לְפִיכָךְ, אֲפִילוֹ הִיָּתָה רוֹבֶצֶת עַל הַבִּיצִים
8. אוֹ עַל הָאֲפֻרֹתִים בַּעֲלִיתָ וְשׁוֹכָכוֹ - אֵינָן
9. מְזַמְּנִין, וְלֹא קָנָה לוֹ חֲצֵרוֹ. כֶּשֶׁם שֶׁאֵינוּ יָכוֹל
10. לְזַכּוֹת בָּהֶן לְאַחֲרִים, כֶּף לֹא תִזְכָּה לוֹ חֲצֵרוֹ⁵¹
11. בָּהֶן. וּלְפִיכָךְ חֵיב לְשַׁלַּח⁵².

(51) סוגיא שם: כל היכא דאיהו מצי זכי ליה, חצירו זכיא ליה. וכל היכא דאיהו לא מצי זכי ליה, חצירו נמי לא זכיא ליה. ומה שכתב רבינו "כשם שאינו יכול לזכות בהם לאחרים" מעיר הכסף-משנה שטעות סופר היא, ויש למחוק את המלה "לאחרים", ראה לחם-משנה. (52) שאילו קנתה לו חצירו, היו הביצים והאפרוחים שבשוכו קנויים לו, ודינם כמזומן שפטור משילוח, במה דברים אמורים כשלא הוגבהה האם מעל הבנים כלל. אבל אם דפק על הקן, והאם הוגבהה מעל הביצים - קונה לו חצירו ומזומן הוא ופטור משילוח.

12. יז. אֶסוּר לְטַל אֵם עַל הַבָּנִים וְאֲפִילוֹ לְטַהֵר בָּהֶן אֶת
13. הַמִּצְרֵעַ, שֶהוּא מִצָּוָה⁵³. וְאֵם לֹקַח - חֵיב לְשַׁלַּח.
14. וְאֵם לֹא שִׁלַּח - לֹקָה⁵⁴. שְׂאִין עֲשֵׂה דוּחָה לֹא
15. תַעֲשֶׂה וְעֲשֵׂה⁵⁵, וְלֹא עֲשֵׂה דוּחָה עֲשֵׂה⁵⁶.

(53) שם קמא. שלח, אפילו לדבר מצוה. (54) אם שחטה או מתה מאליה לוקה משום לא תקח וגו' כמו שנחבאר למעלה בהלכה ב. וסובר רבינו שאם קיים אדם מצות-עשה מתוך עבירה על איסור שיש בו 'עשה' ו'לא-תעשה', נשאר גם הלאו בתוקפו ולא נדחה מפני ה'עשה'. וב'תוספות' כאן מובאת דעת ריב"א שהלאו נדחה מפני ה'עשה', ולכן אינו לוקה. (55) איסור חמור שיש בו מצות 'לא-תעשה'

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י' מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפני שנקרא עפר. שנאמר: ועפרת זהב לו; ואומר: 39
עד אשר דק לעפר. 40

יג. מכסין בשיחור, והוא פית הכבשן, ובכחל, 41
ובנקרת פסילים, ובאפר. בין אפר עצים בין אפר 42
בגדים. אפלו אפר בשר שגשרו, שהרי כתוב: מעפר 43
שרפת החטאת. ומתר לכסות בעפר עיר הנדחת. 44

יד. השוחט צריך לתן עפר למטה ואחר כך ישחוט 45
בו ואחר כך יכסה בעפר; אבל לא ישחוט בכלי 46
ויכסה בעפר. 47

טו. ומי ששחט הוא יכסה, שנאמר: ויכסו בעפר. 48
ואם לא כסהו וראהו אחר - חייב לכסות; שזו מצוה 49
בפני עצמה, ואינה תלויה בשוחט לבד. 50

טז. וכשמכסה - לא יכסה ברגלו, אלא בידו או 51
בספין או בכלי, כדי שלא ינהג בו מנהג בזיון ויהיו 52
מצות בזויות עליו. שאין הכבוד לעצמן של מצות, 53
אלא למי שצוה בהן ברוך הוא, והצילנו מלמשש 54
בחשך, וערך אותנו נר לישר המעקשים, ואור 55
להורות נתיבות הישר. וכן הוא אומר: נר לגלי 56
דברך, ואור לנתיבותי. 57

נגמר ספר חמישי, והוא ספר קדשה. ומנזן פרקיו 58
שלשה וחמשים: הלכות אסורי ביאה - שנים 59
ועשרים פרקים. הלכות מאכלות אסורות - שבעה 60
עשר פרקים. הלכות שחיטה - ארבעה עשר 61
פרקים. 62

יום שישי י' מרחשון ה'תשע"ו 63
נדבות פי רצה נא יי, ומשפטיך למדני 64

ספר ששי והוא ספר הפלאה 65
הלכותיו ארבע. וזהו סדורן: א. הלכות שבועות. 66
ב. הלכות נדרים. ג. הלכות גזירות. ד. הלכות 67
ערכין וחרמין. 68

הלכות שבועות

יש בכללן חמש מצות: אחת מצות עשה, וארבע 70
מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: א) שלא לשבע 71
בשמו לשקר. ב) שלא לשא שמו לשון. ג) שלא 72
לכפור בפקדון. ד) שלא לשבע על כפירת ממון. ה) 73
לשבע בשמו באמת. 74
ובאור מצות אלו בפרקים אלו: 75

פרק ראשון 76
(1) סקירה כללית על ארבעה מיני שבועות, ומה חייבים 77
עליהן. 78

ג. שחט חיה ועוף ואחר כך הקדישן, או הקדיש 1
את הדם - חייב לכסות. 2

ד. פלאים הבא מבהמה וחיה, וכן בריה שהיא ספק 3
בהמה או חיה - צריך לכסות, ואינו מברך. השוחט 4
לחולה בשבת - חייב לכסות לאחר שבת. וכן 5
השוחט ספק או פלאים ביום טוב - מכסה דמו 6
לאחר יום טוב. 7

ה. השוחט עופות ומיני חיה במקום אחד - מברך 8
ברכה אחת לכלן, וכסוי אחד לכלן. 9

ו. דם שנתערב במים: אם יש בו מראה דם - חייב 10
לכסות, ואם לאו - פטור. נתערב בין או בדם 11
בהמה - רואין אותן כאלו הם מים: אם אפשר 12
שיראה מראה הדם שחייב לכסותו כשעור זה אלו 13
היה מים - חייב לכסות הכל, ואם לאו - פטור. 14

ז. פסחו ונתגלה - אינו חייב לכסותו פעם אחרת. 15
פסתהו הרוח - אינו חייב לכסות. חזר ונתגלה אחר 16
שפסתהו הרוח - חייב לכסות. 17

ח. דם הנתן ושעל הספין, אם אין שם דם אלא הוא 18
- חייב לכסות. 19

ט. שחט ונבלע הדם בקרקע: אם רשומו נכר - חייב 20
לכסות; ואם לאו - הרי זה כמי שפסתהו הרוח, 21
ופטור מלכסות. 22

י. אין חייב בכסוי אלא דם שחיטה הראויה 23
לאכילה; שנאמר: אשר יאכל. לפיכך, השוחט 24
ונמצאת טרפה, או השוחט חלין בעזרה, או השוחט 25
חיה ועוף שנגמר דינו לסקילה, והשוחט ונתגלה 26
בידו - פטור מלכסות. וכן חרש שוטה וקטן 27
ששחטו בינן לבין עצמן - פטורין מלכסות דם 28
שחיטתן. 29

יא. במה מכסין? בסיד ובגפסית, בזבל דק ובחול 30
דק שאין היוצר צריך לכתשו, ובשחיקת אבנים 31
וחרשים, ובנערת של פשתן דקה, ובנסרת חרשים 32
דקה, ובלבנה וחרסית ומגופה שכתשה; שכל אלו 33
מין עפר הן. אבל אם כפה עליו כלי או פסחו 34
באבנים - אין זה כסוי; שנאמר: בעפר. 35

יב. לפיכך אין מכסים בזבל גס וחול גס, וקמח 36
וסבין ומוורסן, ושחיקת כלי מתכות, לפי שאין אלו 37
מין עפר. חוץ משחיקת הזהב בלבד, שמכסין בהם, 38

קלד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י' מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 א. אֲרֵבְעָה מִיָּנִי שְׁבוּעוֹת הֵן: שְׁבוּעַת בָּטוּי, וְשְׁבוּעַת
- 2 שָׁוָא, וְשְׁבוּעַת הַפְקָדוֹן, וְשְׁבוּעַת הָעֵדוּת. שְׁבוּעַת
- 3 בָּטוּי² הוּא שְׁנָאֵמַר בְּתוֹרָה: אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבִטָּא
- 4 בְּשִׁפְתָּיִם לְהָרַע³ אוֹ לְהִיטִיב⁴. וְהִיא נִחְלָקֶת לְאַרְבָּעָה
- 5 חֻלְקִים: שְׁתֵּים לְהִבָּא⁵, וְשְׁתֵּים לְשַׁעֲבֵר⁶. כְּגוֹן
- 6 שְׁנִשְׁבַּע עַל דְּבַר שְׁעֵבֶר שְׁנַעֲשֶׂה אוֹ שְׁלֹא נַעֲשֶׂה, וְעַל
- 7 דְּבַר שְׁעֵתִיד לְהִיּוֹת שְׁיַעֲשֶׂה וְשְׁלֹא יַעֲשֶׂה⁷.

(14) היום, או שלא יאכל כיכר זו. (15) כגון זרקתי או לא זרקתי או שדיבר פלוני עם פלוני הנזכרים לעיל, וכן שבועת הפיקדון המפורשת לקמן. וגם שבועת העדות. (16) שמשמעו בשעת שבועה לא תהא שקר - זוהי שבועה לשעבר וגם משמעו: לא תישבעו בשמי כדי לשקר לאחר זמן - זוהי שבועה להבא. והמתרה בו צריך להתרות בו לאו זה. והוא הדין שעובר גם על "לא יחל דברו", כשנשבע להבא ומחליף. אלא שאין דרכו של רבינו למנות לאווין הרבה על מצוה אחת, כפי, שהגדיר במניין המצוות שורש ט "כי לא בריבוי האווין ירבו המצוות" ולכן לא הזכיר לאו "לא יחל" שהוא משותף גם לעובר על נדרו. (17) והתרו בו משום לאו זה. (18) מלקות ארבעים חסר אחת. וכל זה מדובר רק בשלושה חלקים משבועת בטי, כגון נשבע שלא יאכל ואכל שעבר על לאו שיש בו מעשה, וכן בנשבע שאכל ולא אכל, אף על פי שלא עשה מעשה, חייב, מפני "שמשעת שבועתו לשקר נשבע", אבל הנשבע שיאכל ולא אכל אף על פי שעבר על שבועת שקר, אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה וגם אין זו שבועת שקר משעת שבועה. (19) כגון שנשבע שלא אכל, והוא יודע שאכל, ושבועה זו אסורה, אבל לא ידע שחייבים עליה קרבן. (20) הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה ואם היה עני מביא עוף, ובדלי דלות מביא עשירית האיפה סולת. "ומפני זה נקרא עולה ויורד כי לא יעמוד (הקרבן) במין אחד אלא הכול לפי השגת יד החוטא מחוייב הקרבן". וכתב החינוך מצוה ל: "כי הנשבע בשם הגדול לאמת דבר שהיה, והוא יודע ששקר בפיו, הנה הוא מקיל ביראת אלוקים, כאומר בליבו שאין אמת - תאלמנה שפתיו ... כי פירוש נשבע הוא, שגומר האדם בליבו ואומר בפיו לקיים אותו דבר שנשבע עליו ולא ישנהו לעולם כמו שהשם ברוך הוא קיים לא ישתנה, וזה לשון שבועה יבוא לעולם בלשון נפעל, כלומר שנפעל (גופו) בדבריו להיותו קיים כמו שאמר בקיומו ברוך הוא".

- 8 ב. וְאֵין שְׁבוּעַת בָּטוּי נוֹהֶגֶת אֲלָא בְּדָבָרִים שְׁאֵפְשָׁר
- 9 לוֹ לַעֲשׂוֹתָן, בֵּין לְהִבָּא בֵּין לְשַׁעֲבֵר. בִּיצֵד לְשַׁעֲבֵר⁸?
- 10 שְׁאֲכַלְתִּי, אוֹ שְׁזַרְקִיתִי אֶבֶן לִיָּם⁹, אוֹ שְׁדַבֵּר פְּלוֹנִי עִם
- 11 פְּלוֹנִי¹⁰; אוֹ שְׁלֹא אֲכַלְתִּי, אוֹ שְׁלֹא זָרַקְתִּי אֶבֶן לִיָּם,
- 12 אוֹ שְׁלֹא דִבֵּר פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי¹¹. בִּיצֵד לְהִבָּא?
- 13 שְׁאֲכַל אוֹ שְׁלֹא אֲכַל, אוֹ שְׁאֲזָרַק אוֹ שְׁלֹא אֲזָרַק אֶבֶן
- 14 לִיָּם¹². הָרִי אֵלֹו שְׁתֵּים לְשַׁעֲבֵר¹³ וְשְׁתֵּים לְהִבָּא.

(8) הקדים רבינו לפרש שבועה לשעבר, אף על פי שאינה כתובה מפורש בתורה, בעוד "ששבועה להבא" מפורשת בתורה: "להרע או להיטיב"? כי כל דבר הנלמד ממדרש חכמים חביב עליו לפרשו תחילה. ועוד, בדין הוא להקדים "שבועה לשעבר" שכן משעה שיצאה מפיו יצאה לשקר, שיועד בנפשו שנשבע שקר, ואילו "שבועה להבא" אינו חייב עליה עד שיחליף את דברו ויעשה מה שנשבע לא לעשות נמצא שרק לאחר זמן כשהחליף עשה את שבועתו שקר, ובשעת שבועתו לא יצאה מפיו לשקר ובכל זאת חייב, ועל כורחך "שבועה להבא" יש בה יותר חידוש, וסידר רבינו את דבריו בדרך "לא זו אף זו". (9) אף על פי שאין בה לא הרעה ולא הטבה. (10) אף על פי שהדיבור אין בו ממש, וגם אין זה דבר של עצמו אלא של אחרים. (11) אף על פי ששבועה זו אינה בלהבא, שהרי אין זה ברשותו, שפלוני ידבר או לא ידבר, חייב עליה ב"לשעבר". (12) אבל שידבר פלוני עם פלוני אינו חייב עליה משום שבועת בטי שאין זה באפשרותו לעשות, ולוקה מכת מרדות שגורם לשבועת שווא. (13) אכלתי ולא אכלתי. והוא הדין לכל דבר שהוא בכלל: "הן ולא" ואפילו אין בו משום "הרעה והטבה" כגון זרקתי צרור לים או לא זרקתי - מריבוי הכתוב: "לכל אשר יבטא האדם".

- 22 ד. שְׁבוּעַת שָׁוָא נִחְלָקֶת לְאַרְבָּע מַחְלּוּקוֹת²¹: הָאֶחָת
- 23 - שְׁנִשְׁבַּע עַל דְּבַר הַיָּדוּעַ שְׁאֵין בָּן²². בִּיצֵד? כְּגוֹן
- 24 שְׁנִשְׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, וְעַל הָאִשָּׁה שֶׁהוּא
- 25 אִישׁ, וְעַל עֲמוּד שֶׁל שֵׁשׁ שֶׁהוּא שֶׁל זָהָב. וְכֵן פֶּל
- 26 בִּיצֵאָה בָּזָה.

(21) ובכתב יד התימנים: מחלקות. (22) "והוא שניכר לשלושה בני אדם". שכל דבר שיודעים בו שלושה אנשים הרי זה מפורסם וידוע.

- 27 ה. הַשְּׁנִיָּה - שְׁנִשְׁבַּע עַל דְּבַר יָדוּעַ שְׁאֵין בּוֹ סֶפֶק לְאָדָם
- 28 שֶׁהוּא בֶן. כְּגוֹן שְׁנִשְׁבַּע עַל הַשָּׂמַיִם שֶׁהוּא שָׁמַיִם, וְעַל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי י' מרחשון – ספר הפלאה – הלכות שבועות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הרגיל עצמו להישבע לשווא יישבע ביום אחד שבועות אין מספר ... ואם תוכיחנו למה נשבעת עתה, אז יישבע שלא נשבע מרוב רגילותו בה, כי לפני כל דיבור שידברו יקדימו השבועה ... ואילו לא היה בישראל רק זאת העבירה לבדה תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו". (33) אף על פי שזהו לאו שאין בו מעשה לוקים עליו, שנאמר "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אין מנקין (מוחלין) אותו אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו, ומותר במה שנשבע, כי השבועה לא חלה עליו כלל. (34) אף מן הקרבן, שאין קרבן בשבועת שווא בין בשוגג בין במזיד.

ח. שבועת הפקדון פיצד? כל מי שיש ממון חבירו פידו, בין פקדון בין מלוה, או שגזלו או עשקו³⁵, או מצא לו אבדה ולא החזירה וכיצא פזה, ותבע ממנו ממון שיש לו פידו וכפר בו - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תכחשו - זו אזהרה לכפירת ממון. ואין לוקין על לא זה³⁶. ואם נשבע לו על שקר על ממון שפפר בו - הרי זה עובר בלאו אחר, ועל זה נאמר: לא תשקרו איש בעמיתו³⁷ - זו אזהרה לנשבע על כפירת ממון. ושבועה זו היא הנקראת שבועת הפקדון³⁸.

(35) שכובש שכר פעולתו, כלשון הכתוב "לא תעשוק שכיר עני ואביון". (36) שאין בכפירה מעשה ואין לוקים על לאו שאין בו מעשה. ועוד, כי לאו זה "ניתן לתשלומין" (שישלם קרן) ואין לוקין עליו. אבל ענשו הוא, שמשעת כפירת הפיקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין (ואינו נפטור כשומר חנים או שכר) וגם נפסל לעדות. (37) וסמוך לו נכתב: "ולא תישבעו בשמי לשקר". (38) אף על פי שהיא כוללת: מלווה וגזל עושק ואבידה, נקראת כך, לפי שכפירת הפיקדון מצוייה ומקיפה יותר וגם הכתוב פתח בה תחילה.

ט. ומה הוא חייב על שבועת הפקדון ששקר בה? משלם את הקרן³⁹ שפפר בו עם תוספת חמש, ומקריב אשם ודאי⁴⁰, בין שהיה מזיד בין שהיה שוגג. שנאמר: וכהש בעמיתו פקדון או בתשומת יד⁴¹ או בגזל וגומר, והיה פי יחטא ואשם; ולא נאמר בו ונעלם ממנו⁴² - לחייב מזיד⁴³ כשוגג. ³¹

(39) למפקיד. (40) שבא על חטא וודאי, בניגוד ל"אשם תלוי" שבא על ספק עבירה, כגון שהיו לפניו שתי חתיכות אחת חלב ואחת שומן ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה אכל (שאבדה השנייה), כגון זה מביא על ספקו "אשם תלוי", כי כפרתו של חטא זה תלויה ועומדת עד שייודע לו שחטא, ואז יביא קרבן חטאת. וקרבן איל זה הבא על חטא שבועת הפיקדון נקרא במשנה "אשם גזילות". ומתוך דברינו למדנו שיש לנקד אשם וודאי, קרבן אשם של איש שחטא וודאי, בניגוד לקרבן אשם של איש תלוי המסופק אם חטא. (41) ששם בידו ממון להתעסק (שותפות) או במלווה. ואבן עזר מפרש: "שותפות ששם ידו עמו". (42) בניגוד לשבועת בטוי שנאמר בה: "ונעלם ממנו" ומטעם זה אינו

1 האבן זו שהיא אבן, ועל השנים שהם שנים. וכן כל
2 פיצא כזה²³. שזה הדבר אין בו ספק לאדם שלם²⁴
3 כדי לצדק הדבר בשבועה.

(23) ושם אמרו ראה מטר יורד ונשבע שהפירות יהיו בזול, לוקה משום שבועת שווא, עשרים וארבע ערים היו בדרום וכולן חרבו על שבועת שווא שהיא אמת. (24) בדעתו ובשכלו, ואפילו כשמדבר עם אדם בלתי שלם, אסור לו להישבע על דבר הידוע, כי מה לו להישבע על כך, והכתוב אומר "אל תען כסיל כאיוולתו".

4 ו. שלישית - שנשבע לבטל את המצוה. פיצד? כגון
5 שנשבע שלא יתעטף בציצית²⁵, שלא ילבש תפליין²⁶,
6 ושלם לשוב בספה פחה הספות²⁷, ולא יאכל מצה
7 בלילי הפסח²⁸, או שיתענה בשבתות ובמים
8 טובים²⁹. וכן כל פיצא פזה.

(25) שילבש טלית המחוייבת בציצית ולא יטיל בה ציצית, אבל אם נשבע סתם שלא יתעטף בציצית אין זו ביטול מצוה, שהרי יכול ללבוש בגד שאינו מחוייב בציצית. ואין אדם מחוייב (מצד הדין) לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית. (26) ואפילו טוען לא נשבעתי אלא מפני שהתפליין צריכים גוף נקי אין שומעים לו ולוקה, כי אי אפשר שלא תהיה לו שעת הכושר ונמצא נשבע לבטל המצוה באותה שעה. (27) ואפילו אמר סוכה סתם אין כוונתו לסוכת צל שאינה של מצוה אלא כוונתו לסוכת מצוה, כי בנדרים ובשבועות הלך אחר לשון בני אדם. ולפיכך הרי זה נשבע לבטל מצוה. (28) שמצוה לאכול כזית מצה בליל חמישה עשר בניסן. וכאן ידובר בחוץ לארץ שעושים בו שני ימים טובים מן הספק, ולפיכך, אם נשבע לא לאכול מצה בלילי הפסח, לוקה על כל פנים, שהרי ערב אחד מהם חייב בו באכילת מצה מן התורה, אבל אם יאמר בחוץ לארץ ב"ליל הפסח" לא ילקה, שהרי יכול לומר לא נשבעתי אלא על לילה אחד והרי הוא ספק חמשה עשר ואין לוקין על הספק. (29) ואסור להתענות בהם.

9 ז. רביעית - שנשבע על דבר שאין כח בו לעשות.
10 פיצד? כגון שנשבע שלא יישן שלשה ימים לילה
11 ויום רצופים³⁰, או שלא יטעם כלום שבועה ימים
12 רצופים וכן כל פיצא פזה³¹. כל הנשבע שבועת
13 שווא מארבע שבועות אלו - עובר בלא תעשה,
14 שנאמר: לא תשא את שם ה' אלהיך לשווא³². ואם
15 היה מזיד לוקה³³; ואם היה שוגג - פטור מפלוס³⁴.

(30) שדבר זה הוא בלתי אפשרי, ומשנשבע יצאה שבועתו לשקר. (31) כגון שנשבע שראה גמל פורח באוויר, שזה דבר שאי אפשר. (32) וכתב ר' אברהם אבן עזרא בפירושו: "והנה טעם לזכור השם (בשבועתו) כי כאשר הוא השם אמת כן יהיה דברו אמת והנה אם לא יקיים דברו כאילו מכחיש את השם ... ורבים חושבים כי הנושא השם לשווא לא עשה עבירה גדולה ואני אראה להם כי היא קשה מכל הלאווין הבאים אחריו, הרוצח והנואף, שהן עבירות קשות - לא יוכל כל עת לרצוח ולנאוף כי יפחד, ואשר

קלו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק י"א מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 וְנִשְׁבְּעוּ⁵¹, וְאַחֵר כֶּךָ נֹדֵעַ לָהֶם שֶׁהֵן יוֹדְעִין לוֹ עֲדוּת
24 וְשֹׁנְשִׁבְעוּ עַל שֶׁקֶר - הָרִי אֵלֹו אֲנוּסִין⁵², וּפְטוּרִין אִף
25 מִן הַקֶּרְבֵּן⁵³.

(51) בחשבם שנשבעו באמת. (52) שליבם אנסם. (53) לא זו בלבד שאינם נושאים כל עוון, ואינם בכלל: אם לא יגיד ונשא עונו. אלא אף מן הקרבן שהשוגג חייב בו, הרי אלו פטורים כי אנוסים הם והאנוס פטור מן הקרבן.

יום ש"ק י"א מרחשון ה'תשע"ו

פרק שני

(1) אופני השבועה מפי עצמו ומפי אחרים, כנויי שבועה, התפסה כשבועה, חזרה תוך כדי דיבור.

26 א. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אֶחָד מֵאַרְבָּעָה מֵינֵי שְׁבוּעוֹת אֵלֹו
27 מִפִּי עֲצָמוֹ, וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע מִפִּי אֲחֵרִים וְעֵנָה אָמֵן,
28 אִפְּלוּ הַשְּׂפִיעוּ עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת אוֹ קֶטֶן וְעֵנָה
29 אָמֵן - חֵיב. שֶׁכֵּל הָעוֹנָה אָמֵן אַחֵר שְׁבוּעָה -
30 כְּמוֹצֵא שְׁבוּעָה מִפִּיו. וְאֶחָד הָעוֹנָה אָמֵן אוֹ הָאוֹמֵר
31 דָּבָר שֶׁעֲנִינוּ כְּעִנֵּן אָמֵן, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֵן, אוֹ מַחֲבִיב
32 אֲנִי בְּשְׁבוּעָה זוֹ, קִבַּלְתִּי עָלַי שְׁבוּעָה זוֹ, וְכָל פְּיוֹצֵא
33 בְּזֶה בְּכָל לְשׁוֹן - הָרִי זֶה כְּנִשְׁבָּע לְכָל דָּבָר, בֵּין
34 לְחֵיבֹו מִלְּקוּת בֵּין לְחֵיבֹו קֶרְבֵּן.

35 ב. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אוֹ שֶׁהִשְׁפִּיעוּ אַחֵר בְּשֵׁם הַמִּיחָד אוֹ
36 בְּאֶחָד מִן הַפְּנוּיִין, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבָּע בְּמִי שֶׁשָּׁמוֹ חֲנוּן,
37 וּבְמִי שֶׁשָּׁמוֹ רַחוּם, וּבְמִי שֶׁשָּׁמוֹ אֶרֶךְ אֲפִים, וּכְיוֹצֵא
38 בֵּהֵן בְּכָל לְשׁוֹן - הָרִי זֶה שְׁבוּעָה גְּמוּרָה. וְכֵן אֵלֶּה
39 וְאֵרֹר - הָרִי הֵן שְׁבוּעָה. וְהוּא שֶׁיִּזְכֹּר שֵׁם מִן
40 הַשְּׁמוֹת אוֹ כְּנוֹי מִן הַפְּנוּיִין. פִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר:
41 בְּאֵלֶּה אוֹ אֲרֹר לֵה', אוֹ לְמִי שֶׁשָּׁמוֹ חֲנוּן, אוֹ לְמִי
42 שֶׁשָּׁמוֹ רַחוּם, מִי שִׁיאֲכַל דָּבָר פְּלוּנִי - וְאֵכְלוּ, הָרִי
43 זֶה נִשְׁבָּע לְשֶׁקֶר. וְכֵן בְּשֶׁאֵר מֵינֵי שְׁבוּעוֹת.

44 ג. וְכֵן הָאוֹמֵר: שְׁבוּעָה בֵּה' אוֹ בְּמִי שֶׁשָּׁמוֹ חֲנוּן
45 שֶׁלֹּא אֲכַל, וְאֵכָל; שֶׁזֶּה אִשָּׁה, וְהוּא אִישׁ; שֶׁאֵין לָךְ
46 בְּיָדִי פְּלוֹם, וְיֵשׁ לוֹ; שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לָךְ עֲדוּת, וְהוּא
47 יוֹדֵעַ - הָרִי זֶה חֵיב.

48 ד. אָמַר אֵלֶּה אוֹ אֲרֹר אוֹ שְׁבוּעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֵׁם
49 וְלֹא כְּנוֹי - הָרִי זֶה אָסוּר בְּדָבָר שֶׁנִּשְׁבָּע עָלָיו. אֲבָל
50 אֵינוֹ לוֹקָה וְלֹא מֵבִיא קֶרְבֵּן אִם עָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ,
51 עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּה שֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הַמִּיחָדִים אוֹ כְּנוֹי מִן
52 הַפְּנוּיִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

53 ה. וְלֹא הַשְׁבוּעָה בְּלִבָּד, אֵלֶּה כָּל כְּנוֹיֵי שְׁבוּעָה -
54 כְּשֶׁבִּיבָה. כְּגוֹן שֶׁהָיָה אֲנָשִׁי אוֹתוֹ מְקוֹם עֲלָגִים וְהָיָה

מביא קרבן אלא על שגגתה. (43) וכתב החינוך מצוה קכט משרשי המצוה: לבל יחשוב אדם הואיל ואיסור גזילת ממון נאמר עליו והשיב את הגזילה, יילך ויגזול מחבירו מה שירצה וידמה בלבבו לכשיהיה לו וישיב גזילתו ויכופר לו כאילו לא חטא מעולם, ויהיה זה פתח לעוברי עברה! לכן הודיעה התורה שאף עם ההשבה בתוספת חומש צריך קרבן לכפרה, וכו' ... אמנם אם השיב את גזילתו ולא הביא את קרבנו לא נתכפר חטאו, אולם אין ענשו חזק כמו שהיה לפני השבתה.

1 י. וְהוּא שֶׁיִּזְכֹּר בְּפִקְדוֹן אוֹ בְּמִמּוֹן שֶׁנִּתְחַיֵּב בוֹ יוֹדֵעַ
2 בוֹ בְּשִׁעַת שְׁבוּעָה. אֲבָל אִם שָׁגַג וְשָׁכַח וְיָשַׁע לוֹ
3 אֲצָלוֹ מִמּוֹן וְכָפַר וְנִשְׁבָּע, וְאַחֵר כֶּךָ יָדַע - הָרִי זֶה
4 אָנוּס וּפְטוּר מִפְּלוֹם⁴⁴. וְכֵן אִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר
5 לְשָׁבַע לְשֶׁקֶר עַל כְּפִירַת מִמּוֹן - הָרִי זֶה אָנוּס
6 וּפְטוּר⁴⁵.

(44) מן החומש והקרבן. (45) מן הקרבן והחומש, אבל בכל זאת עבר על "לא תכחשו" האמור למעלה, שזוהי אזהרה לכפירת ממון. בניגוד ל"שגג ושכח" שפטור גם מלאו זה, וזהו שצ"ע רבינו ב"שגג ושכח" - שפטור מכלום.

7 יא. אִם כֵּן, הֵיאָף הִיא שְׁגָגַת שְׁבוּעַת הַפִּקְדוֹן⁴⁶?
8 כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבָּע מִמּוֹנוֹ אִם חֵיבִין עָלֶיהָ קֶרְבֵּן אִם לֹא,
9 יוֹדֵעַ שֶׁהִיא אָסוּרָה וְיָשַׁע לוֹ אֲצָלוֹ מִמּוֹן - זֶה הִיא
10 שְׁגָגָתָה⁴⁷. וְיִדְוֹנָה - שֶׁיִּדַּע שֶׁחֵיבִין עָלֶיהָ קֶרְבֵּן.

(46) שחייב עליה קרבן ותוספת חומש, והלא בכל אלה אנוס הוא? (47) שגגת קרבן וזדון פיקדון.

11 יב. שְׁבוּעַת הָעֲדוּת פִּיצֵד? הָעֲדִים שֶׁיִּדְעוּ עֲדוּת
12 מִמּוֹן⁴⁸, וְתִבְעֵם בְּעַל הָעֲדוּת לְהַעֲדִי ל⁴⁹, וְכָפַר
13 בְּעֲדוּתוֹ וְלֹא הָעֲדִי, וְנִשְׁבָּעוּ שֶׁאֵינֶן יוֹדְעִין לוֹ עֲדוּת
14 - זֶה הִיא נִקְרָאת שְׁבוּעַת הָעֲדוּת. וְחֵיבִין עַל שְׁבוּעָה
15 זֶה קֶרְבֵּן עוֹלָה וְיֹרֵד, בֵּין שֶׁהָיָה מְזִידִין בֵּה בֵּין שֶׁהָיָה
16 שׁוֹגְגִים. שֶׁאָמַר: נִפְשׁ כִּי תַחֲטֹא וְשִׁמְעָה קוֹל אֵלֶּה
17 וְהוּא עַד, וְלֹא נֶאֱמַר בֵּה וְנִעְלָם⁵⁰ - לְחֵיב עַל הַזְדוֹן
18 כְּשֶׁגָּגָה.

(48) פרט לעדות קרקע או קנס. (49) לטובתו ולחייב את הנתבע. (50) כשם שנאמר בכל מביאי קרבן עולה ויורד שנכתבו עמה באותה פרשה. והרדב"ז חוקר: מי שכבש עדותו במזיד וגרם אולי לאיבוד נפש, ונשבע לשקר איך יתכפר בקרבן הבא בדלי דלות והוא עשירית האיפה סולת? ואפילו אם הוא מתוודה מה יועיל לו וידויו אחרי שהוא "עשוק בדם נפש". אף הוא מסיים: אם ידעת טעם, אם "הרגו אינם נהרגים" תבין גם זה.

19 יג. פִּיצֵד שְׁגָגַת שְׁבוּעַת הָעֲדוּת? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבָּעוּ מִמּוֹנוֹ
20 שְׁחֵיבִין עָלֶיהָ קֶרְבֵּן, וְיָדַע שֶׁשְׁבוּעָה זֶה אָסוּרָה
21 וְשֶׁהִיא שֶׁקֶר. וְיִדְוֹנָה - שֶׁיִּדַּע שֶׁחֵיבִין עָלֶיהָ קֶרְבֵּן.
22 אֲבָל אִם לֹא יָדַע שֶׁהִיא אָסוּרָה אוֹ שֶׁשָּׁכַחוּ הָעֲדוּת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק י"א מרחשון - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

40 או שקבל עליו התראה ולא טען שטעה בעת
41 התראה. אף על פי שטען אחר כך - אין שומעין
42 לו. וכן אם התרו בו, ואמר: מעולם לא נשבעתי או
43 לא נדרתי על דבר זה, ואחר שהעידו עליו שנשבע
44 או נדר, אמר: כן היה, אבל לא היה פי ולפי שוין,
45 או תבאי היה בלפי על הנדר - אין שומעין לו,
46 ולוקה.

47 יג. פיוצא בו: אמרו לו: אשתך נדרה, ואמר: בלפי
48 היה להפך לה והפרכתי - שומעין לו. אמרו לו:
49 נדרה, והוא אומר: לא נדרה, וכיון שראה אותם
50 העידו עליו אמר: בלפי היה להפך - אין שומעין
51 לו.

52 יד. גמר בלבד שלא לאכל פת חטין, ונשבע שלא
53 יאכל פת סתם - אסור בפת חטים; שפת חטים פת
54 שמה.

55 טו. מי שנשבע ואמר: שבועה שלא אכל היום, ועל
56 דעתכם אני נשבע - אין זה יכול לומר: כך וכך היה
57 בלפי; שלא נשבע זה על דעתו, אלא על דעת
58 אחרים, וכיון שהיה פיו ולבם של אחרים שנשבע
59 על דעתם שוים - חייב, מפני שלבם של אלו במקום
60 לבו קם. וכן בשאר מיני שבועות.

61 טז. לפיכך, כשמשביעין הדינין את הנשבע,
62 אומרים לו: לא על דעתך אנו משביעים אותך, אלא
63 על דעתנו.

64 יז. מי שנשבע והיה פיו ולבו שוין בשבועה, ואחר
65 שנאסר חזר בו מיד בתוך כדי דבור, והוא כדי
66 שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי, ואמר: אין
67 זו שבועה, או נחמתי, או חזרתי בי, וכיוצא בדברים
68 אלו שענינם שהתיר מה שאסר - הרי זה מתר,
69 ונעקרה השבועה; שזה דומה לטועה.

70 יח. וכן אם אמרו לו אחרים: חזר כך, או מתר לך,
71 וכיוצא בדברים אלו, וקבל מהן בתוך כדי דבור
72 ואמר: הן, או חזרתי בי, וכיוצא בזה - הרי זה
73 מתר. ואם אחר כדי דבור - אינו יכול לחזור בו.

74 יט. נשבע וחזר בו בתוך כדי דבור בלבד - אין זה
75 כלום. וכן אם אמרו לו אחרים: חזר כך, או מתר
76 לך, או מחול לך, וקבל דבריהם בלבד בתוך כדי
77 דבור - אין זה כלום, עד שיציא החזרה בפיו כמו
78 השבועה.

1 קוראים לשבועה 'שבועה' או 'שקוקה'; או שהיו
2 ארמיים, שלשון שבועה בלשונם 'מומתא',
3 והעלגים מכניין אותה ואומרים 'מוהא'; כיון שאמר
4 לשון שמשמעו וענינו שבועה - הרי זה חייב כמי
5 שהוציא לשון שבועה.

6 ו. וכן האומר 'לאו לאו' שתי פעמים דרך שבועה,
7 או 'הן הן', והזכיר שם או כנוי - הרי זה כנשבע.
8 וכן 'מין' - שבועה, ו'שמאל' - שבועה. שנאמר:
9 נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו. וכן האומר: מבטא
10 שלא אעשה כך וכך, והזכיר שם או כנוי - הרי זה
11 שבועה.

12 ז. אמר: אסר לה' או למי ששמו חנון שאעשה או
13 שלא אעשה - הואיל והוציאו בלשון שבועה, הרי
14 היא כשבועה.

15 ח. שמע חברו נשבע, ואמר: ואני כמותך - הואיל
16 ולא הוציא שבועה מפיו ולא השביעו חברו, הרי
17 זה פטור. וזהו מתפס בשבועה שהוא פטור.

18 ט. וכן אם נשבע: שלא אכל בשר זה, וחזר ואמר:
19 והרי הפת זו בפשר הזה - הרי הוא פטור על הפת;
20 שהרי לא הוציא שבועה מפיו עליה, אלא התפיסה.
21 ואף על פי שהוא פטור מן המלקות או מן הקרן,
22 אסור לו לאכל אותה הפת שהתפס בשבועה.

23 י. מי שנתפון לשבועה, וגמר בלבד שלא יאכל היום
24 או שלא ישותה וישדך זה אסור עליו בשבועה, ולא
25 הוציא בשפתיו - הרי זה מתר; שנאמר: לבטא
26 בשפתים - אין הנשבע חייב עד שיציא ענין שבועה
27 בשפתיו.

28 יא. וכן אם גמר בלבד להשבע, וטעה והוציא
29 בשפתיו דבר שלא היה בלבד - הרי זה מתר. כיצד?
30 המתפון להשבע שלא יאכל אצל ראובן, וכשבא
31 להוציא שבועה נשבע שלא יאכל אצל שמעון - הרי
32 זה מתר לאכל עם ראובן, שהרי לא הוציאו
33 בשפתיו; ועם שמעון, שהרי לא היה שמעון בלבד.

34 יב. וכן שאר מיני שבועות אינו חייב עד שיהיה פיו
35 ולבו שוין. לפיכך, אם נשבע אחד בפנינו שלא
36 יאכל היום, ואכל, והתרו בו, ואמר: אני לא היה
37 בלפי אלא שלא אצא היום, וטעה לשוני והוציא
38 אכילה שלא היה בלפי - הרי זה אינו לוקה, עד
39 שיודה בפני עדים קדם שיאכל שכל שכל אכילה נשבע;

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ה'י"א מרחשון תשע"ו

יום ראשון ה' מרחשון ה'תשע"ו

מצות עשה רמז.

המצוה הרמ"ו — הצווי שנגצטינו בדין טוען ונטען, והוא אמרו יתעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר יאמר כי-הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "כי-הוא זה — עד שיודה במקצת (חובו — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין בני אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה והתקשה. וכבר נתבארו משפטי דין זה בפרק ג' (מבבא קמא ובריש ובבא) מצינא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק ו' ופרק ז' משבועות. ומענין זה שאלות רבות מפורות במקומות רבים בתלמוד.

יום שני ו' מרחשון ה'תשע"ו

מצות עשה רמז. רמח.

המצוה הרמ"ו נדפסה ביום הקודם.

המצוה הרמ"ח — הצווי שנגצטינו בדין נחלות, והוא אמרו יתעלה: "איש כי-ימות ובן אין לו [וגו']" (במדבר כז, ח). ומכלל דין זה בלי ספק, שיהיה הבכור יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי היורשים. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' ופרק ט' (מבבא בתרא. כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום שלישי ז' מרחשון ה'תשע"ו

מצות עשה רמח.

המצוה הרמ"ח נדפסה ביום הקודם.

יום רביעי ח' מרחשון ה'תשע"ו

מצות עשה רמח.

המצוה הרמ"ח נדפסה ביום שני.

יום חמישי ט' מרחשון ה'תשע"ו

מצות עשה רמח.

המצוה הרמ"ח נדפסה ביום שני.

יום שישי י' מרחשון ה'תשע"ו

מצות עשה קעו.

מצות לא תעשה רפד. מצות עשה קעה.

המצוה הקע"ו — הצווי שנגצטינו למנות [דינים] שופטים ושופרים להוציא לפעל צוויי התורה, ויכריחו

את-הסופטים מדרך האמת ללכת בה, ויצויו על הטוב ויזהירו מן-הרע, ויוציאו לפעל את-הענשים על העברתו, כדי שלא יהיו מצות התורה ואזהרותיה מסורים לרצון כל-אדם ואדם. ומתנאי מצוה זו, שהממנים האלה יהיו דרנה למעלה מדרגה, והוא: שממנים בכל-עיר עשרים ושלושה דינים שמתקבצים כלם במקום אחד בשער העיר (בעלת מספר אוכלוסין) הראויה למנון זה — וזוהי סנהדרין קטנה. וממנים בירושלים בית דין הגדול של שבועים דינים, וממנים אחד על אותם השבועים — והוא ראש הלשכה, והוא שקוראים לו חכמים גם 'נשיא' והכל יתקבצו במקומם המיוחד להם. ומקום שאנשי מועטים, שאינו ראוי לסנהדרין קטנה, ממנים בו על-כל-פנים שלשה להוציא לפעל את-הדינים בדברים קטנים, ואלה מעבירים את-הדברים הגדולים למי שלמעלה מהם. וכן ממנים שופרים ונגשים המבקרים בשוקים ובדקים דרכי בני אדם במשאם ומתנם, כדי שלא יעשו עול אפלו בדבר מועט. והצווי שנגמרה בו מצוה זו הוא אמרו יתעלה: "שפטים ושטרס תתן-לך בכל-שעריך" (דברים טז, יח). ולשון ספרי (ריש פרשת שופטים): "מנין שממנין בית דין אחד לכל-ישראל? תלמוד לומר: שפטים ושטרס תתן-לך. ומנין שממנין אחד על גבי כל? תלמוד לומר: תתן-לך, ומנין שממנין בית דין לכל-שכט ושכט? תלמוד לומר: בכל-שעריך. רבי שמעון בן גמליאל אומר: לשכטיך ושפטו — מצוה על כל-שכט-ושכט להיות דן את-שכטו שנגמר: ושפטו את-העם — על פרקם" וכבר נכפל הצווי למנות שבועים זקנים, והוא אמרו יתעלה למשה: "אספה-לי שבועים איש" (במדבר יא, טז) ואמרו (ספרי פרשת בהעלותך) זכרונם לברכה: "כל-מקום שנגמר לי — הרי הוא קים לעולם: וכנהני-לי וגו'" (שמות כח, מא) — כלומר: שנה צווי תמידי ואינה מצוה לפי שעה, אלא חובה למשך הדורות.

ודע, שכל-המנויים האלה, כלומר: סנהדרין גדולה וקטנה ובית דין של שלשה ושאר המנויים — כלם לא יהיו אלא בארץ ישראל וקא, ואין סמיכה (הסמכה לדיינות) בחוצה לארץ. אך אם נתקיימה הסמיכה בארץ ישראל, רשאים אותם הסמוכים לדון בארץ ובחוצה לארץ, וזהו ענין אמרם (מכות ז): "סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ"; אבל לא ידונו דיני נפשות לא בארץ ולא בחוצה לארץ, אלא אם בית הבחירה עומד, כמו שבארנו בהקדמת המאמר הזה (סוף הכלל הי"ד). ולשון ספרי על אמרו יתעלה במפה-נפש בשגגה: "והיו אלה לכם לחקת משפט לדתיתכם בכל מושבתיכם" (במדבר לה, כט), אמרו: "בכל מושבתיכם — בארץ ובחוצה לארץ. יכול

אָחַד — אָסוּר לְהוֹרֹג אוֹתוֹ הַחוּטָא, וְהַזְהִיר ה' אֶת־הַדִּין
מִלְּהַרְגוֹ עַד שֶׁיְהִי הַמַּחֲיִיבִים יְתָרִים עַל הַמְּזַכִּים —
שְׁנַיִם. וְהוּא אָמַר: "לֹא־תִהְיֶה אַחֲר־רִבִּים לְרַעַת" (שמות
כג, ב) כְּלוּמַר: לֹא תִמְשָׁךְ אַחֵר כָּל־רֵב שִׁיָּאָרַע, בְּגִזֵּר דִּין
הַמָּוֶת, וְזֶהוּ עֲנִין אָמְרוּ בְּמִיָּחָד "לְרַעַת". וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָמָא
(פִּרְשַׁת מִשְׁפָּטִים שֵׁם): "אֶחָד עָשָׂר מְזַכִּין וּשְׁנַיִם עָשָׂר
מַחֲיִיבִין שׁוּמַע אֲנִי יְהֵא חֲזִיב — תִּלְמוּד לומר: לֹא־תִהְיֶה
אַחֲר־רִבִּים לְרַעַת". וְשֵׁם אָמְרוּ: "הַטּוֹתָךְ לְטוֹבָה עַל פִּי
אָחַד, הַטּוֹתָךְ לְרַעַת עַל פִּי שְׁנַיִם". וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי
מַצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִסְנֵה־דִּרִּין (לב).

הַמַּצְוָה הָרַפ"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִיר הַדִּין מִלְּנֻטּוֹת
אַחֵר סְבֵרַת דִּין אַחֵר דִּרְךָ הַסְּמֻכּוֹת עֲלָיו בְּחִיּוֹב הַמַּחֲזִיב
אוֹ זָכוֹי הַזָּכָאִי. בְּלִי שִׁיבְחֻן הַדְּבָר בְּעֶצְמוֹ לְפִי חֻקִּירָתוֹ
וּסְבָרָתוֹ מִתּוֹךְ יְסוּדוֹת הַדִּין, וְהוּא אָמַר: "וְלֹא־תַעֲנֶה
עַל־רֵב לְנֻטָּה" (שם). הַפְּנִיָה בָּזָה: אֵל תִּבְקֶשׁ בְּרִיב, הַנְּטִיָּה
בְּלִבְךָ, וְהוּא: שִׁתְּטָה עִם הָרֵב אוֹ עִם הַגְּדוּלִּים, וְתִשְׁתּוֹק
מִמָּה שִׁישׁ בְּדַעְתָּךְ בְּאוֹתוֹ הַדִּין וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָמָא: "וְלֹא־
תַעֲנֶה עַל־רֵב לְנֻטָּה, שְׁלֹא תֵאמַר בְּשַׁעַת מְנִין: דִּי שִׁאָּהִיָּה
כְּרִיב אִישׁ פְּלוֹנִי — אֵלֶּא אֲמֹר מַה שְׁלִפְנִיָּה. יָכוֹל אָף
דִּינֵי מִמוֹנוֹת בֵּן — תִּלְמוּד לומר: אַחֲרֵי רִבִּים לְהַטָּה" (שם).
וְגַם מִן־הֵלָאֵו הִזָּה נִלְמַדָּה הַאֲזַהְרָה לְמַלְמֵד זְכוֹת
שְׁלֹא יַחֲזוֹר וְיִלְמַד חוּבָה, אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "וְלֹא־תַעֲנֶה
עַל־רֵב לְנֻטָּה", כְּלוּמַר: לֹא יְהֵא דְכָרְךָ בּוֹ לְהַטָּה אוֹתוֹ
לְחוּבָה. וְכֵן אֵין פּוֹתַחֲחִין בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת לְחוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
"וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֵב לְנֻטָּה". וְכֵן מַחֲזִירִין (הַדִּין) לְזְכוֹת
וְאֵין מַחֲזִירִין לְחוּבָה. וְכֵן אֵין מַתְחִילִין מִן־הַגְּדוּל
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נִלְמְדוּ מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא־תַעֲנֶה
עַל־רֵב לְנֻטָּה", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּפֶרֶק ד' מִסְנֵה־דִּרִּין (לו).

וְשֵׁם נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ.
הַמַּצְוָה הָרַכ"ט — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ לְסַקּוֹל אֶת־
הַעוֹבְרִים עַל מַקְצַת (חֻלָּק מ) הַמַּצּוֹת, וְהוּא אָמַר יְתַעֲלָה:
"וְיִסְקְלֶתֶם אֹתָם בְּאַבְנִים וְמָתוּ" (דברים כב, כד) וְנִעִיר עַל
הַמַּצּוֹת שֶׁהַעוֹבֵר עָלֵיהֶן חֲזִיב סְקִילָה, בְּשִׁאָּזְפִיר מַצּוֹת
לֹא־תַעֲשֶׂה. וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִסְנֵה־דִּרִּין (מה).

הַמַּצְוָה הָרַכ"ח — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ לְשַׂרְוֹף אֶת־
הַעוֹבְרִים עַל מַקְצַת הַמַּצּוֹת. וְהוּא אָמַר יְתַעֲלָה: "בְּאֵשׁ
יִשְׂרְפוּ אוֹתוֹ וְאֶתְהָן" (ויקרא כ, יד), וְנִעִיר בְּמַצּוֹת לֹא־
תַעֲשֶׂה עַל הַמַּצּוֹת שֶׁחֲזִיבִים עָלֵיהֶן שְׂרָפָה. וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ
דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסְנֵה־דִּרִּין (נב).

אָף עָרִי מִקְלָט יִהְיֶה נִוְהָגוֹת בְּחוּצָה לְאַרְץ? תִּלְמוּד לומר:
אֵלֶּה — אֵלֶּי הַדִּינִין נִוְהָגִין בֵּין בְּאַרְץ בֵּין בְּחוּצָה לְאַרְץ,
וְעָרֵי מִקְלָט אֵין נִוְהָגוֹת אֵלֶּא בְּאַרְץ". וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ
כָּל־דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת סְנֵה־דִּרִּין.

הַמַּצְוָה הָרַפ"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִיר בֵּית דִּין הַגְּדוּל
אוֹ רֹאשׁ גְּלוּת מִלְּמֻנוֹת דִּין שִׁאֲנוּ בְּקִי בְּחֻקֵּי הַתּוֹרָה
וְיִמְנָה אוֹתוֹ בְּגִלְל מַעֲלוֹת שִׁישׁ בּוֹ, הָרִי הוּא מִזְהָר עַל
כֵּן; אֵלֶּא אֵין מִבְּיָטִים בְּמִנְיִים הַתּוֹרָנִים אֵלֶּא לְבָקִיאוֹת
הָאֲדָם בְּחֻקֵּי הַתּוֹרָה וְיִדְעִת צוּיָיָה וְאִזְהָרָתָיָה
וְהַתְּנַהֲגוֹתוֹ בְּמַעֲשִׂים הַמַּתְאִימִים לְכָךְ. וְהַאֲזַהְרָה מִלְּמֻנוֹת
מִמְנָה בְּגִלְל מַעֲלוֹת אַחֲרוֹת הִיא אָמְרוּ יְתַעֲלָה: "לֹא־
תִּכְרִיז פְּנִים בְּמִשְׁפָּט" (דברים א, יז), וְלִשׁוֹן סְפָרִי (פִּרְשַׁת
דברים שם): "לֹא־תִכְרִיז פְּנִים בְּמִשְׁפָּט — זֶה הַמְּנָה
לְהוֹשִׁיב דִּינִין", כְּלוּמַר: שִׁאָּהִיָּה זֶה אֵינָה אֵלֶּא לְאָדָם
שִׁישׁ לוֹ הַרְשׁוֹת לְמֻנוֹת דִּינִין עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִזְהִיר
מִלְּמֻנוֹתָם בְּגִלְל דְּבָר מִפֶּל מַה־שֶׁהוֹפְנוֹ לְעִיל. אָמְרוּ:
שִׁמָּא תֵאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי נָאָה אוֹשִׁיבְנוּ דִּין, אִישׁ פְּלוֹנִי
גְּבוּר אוֹשִׁיבְנוּ דִּין, אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוּבִי אוֹשִׁיבְנוּ דִּין, אִישׁ
פְּלוֹנִי הַלּוֹנִי מִמּוֹן אוֹשִׁיבְנוּ דִּין, אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹדֵעַ בְּכָל־
לִשׁוֹן אוֹשִׁיבְנוּ דִּין, וְנִמְצָא מְזַכָּה אֶת־הַחֲזִיב וּמַחֲזִיב
אֶת־הַזָּכָאִי, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע אֵלֶּא מִפְּנֵי שִׁאֲנוּ יוֹדֵעַ
— לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא־תִכְרִיז פְּנִים בְּמִשְׁפָּט".

הַמַּצְוָה הַקַּע"ה — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ לְלַכֵּת אַחֵר הָרֵב,
אִם נּוֹפֶלֶת מִחֻלָּקָת בֵּין הַחֲכָמִים בְּאִזְוָה דִּין מִכָּל־דִּינֵי
הַתּוֹרָה; וְכֵן נִנְהַג גַּם בְּדִין הַפְּרָטִי, כְּגוֹן בְּדִין שֶׁבֵּין רֵאיוֹב
לְשִׁמְעוֹן: אִם נּוֹפֶלֶת מִחֻלָּקָת בֵּין דִּינֵי עִיר, אִם שִׁמְעוֹן
הוּא הַחֲזִיב אוֹ רֵאיוֹב — גִּלְף אַחֵר הָרֵב, וְהוּא אָמַר
יְתַעֲלָה: "אַחֲרֵי רִבִּים לְהַטָּה" (שמות כג, ב) וּבְפִירוֹשׁ אָמְרוּ
(חולין יא): 'רָבָא — דְּאוּרִיָּא'. וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מַצְוָה
זוֹ וְהַלְכוּתָיָה בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסִנְהֵדְרִין.

יום שבת קודש י"א מרחשון ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רפב. רפג.

מצות עשה רכט. רכז.

הַמַּצְוָה הָרַפ"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִיר הַדִּין מִלְּנֻטּוֹת
אַחֵר דַּעַת הָרֵב אִם הִיָּה הָרֵב אָדָם אָחַד בְּלִבְךָ. וּפְרוּשׁ
הַעֲנִין הִזָּה, שֶׁאִם נָפְלָה מִחֻלָּקָת בֵּין הַדִּינִים בְּחוּטָא:
מִקְצָתָם אָמְרוּ שֶׁהוּא חֲזִיב מִיתָה וּמִקְצָתָם אָמְרוּ שִׁאֲנוּ
חֲזִיב מִיתָה, וְהִיָּה הַמַּחֲיִיבִים יְתָרִים בְּמִנְיָן עַל הַמְּזַכִּים אִישׁ

ישעיה יג כב

כב וענה איים באלמנותיו ותנים בהיכלי ענג וקרוב לבוא עתה וימיה לא ימשכו:

ישעיה יד א-ז

א פִּי יִרְחֵם יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּבָחַר עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל וְהִנִּיחָם עַל־אֲדָמָתָם וְנָלְוָה הָגֹר עֲלֵיהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל־בֵּית יַעֲקֹב: ב וּלְקָחוּם עִמָּם וְהִבְיָאוּם אֶל־מְקוֹמָם וְהִתְנַחֲלוּם בֵּית־יִשְׂרָאֵל עַל אֲדָמָת יְהוָה לַעֲבָדִים וּלְשִׁפְחוֹת וְהָיוּ שָׂבִים לְשִׁבְיָהֶם וְרָדוּ בְּגִשְׁיָהֶם: (ס) ג וְהָיָה בַּיּוֹם הַנִּיחַ יְהוָה לֵךְ מֵעֶצְבֶּךָ וּמִרְגֹּזְךָ וּמִן־הָעֲבֹדָה הַקָּשָׁה אֲשֶׁר עָבַדְתָּ: ד וְנִשְׁאָתָה הַמִּשְׁלָל הַזֶּה עַל־מִלְּךָ בָּבֶל וְאַמְרַתְּ אִיד שָׁבַת נָגַשׁ שָׁבַתָּה מְדַהֲבָה: ה שָׁכַר יְהוָה מִטָּה רְשָׁעִים שָׁבַט מַשְׁלִים: ו מִכָּה עַמִּים בְּעֹבְרָהּ מִפֶּתַח בְּלָתִי סָרָה רָדָה בָּאֶף גֹּיִם מְרֹדֶף בְּלִי חֲשֹׁד: ז נָחָה שָׁקְטָה בְּלִי־הָאָרֶץ פָּצְחוּ רִנָּה:

רש"י

מהסתפח בנחלת ה' (שם כז): (ב) והתנחלום. יהיו ננחלים מהם וכן והתנחלתם אותם (ויקרא כה): ורדו. לשון רדוי ונגישה כמו לא תרדה בו (שם): (ג) ביום הניח ה' לך. לישראל הכתוב מדבר: מעצבך ומרגזך. שעצבך והרגיזך מלך בבל ובראותך מפלתו יניח לך כי תצא חפשי: (ד) מדהבה. לשון מרבית גאווה ומשא כבד, ורבותינו דרשו האומרים מדוד והבא: (ה) שבר ה' מטה רשעים. שהיה מכה עמים בעברה: (ו) מורדף בלי חשך. מורדף כל גוי וגוי על ידו בלי חשך עצמו מורדף ומדלוק אחר כל אומה ואומה: (ז) פצחו רנה. זאת הרנה פצחו נחה שקטה כל הארץ:

מצודת ציון

(כב) וענה. ענין הרמת קול כמו וענו הלויים וכו' קול רם (דברים כז): איים. שם חיה: באלמנותיו. כמו בארמנותיו או הוא מלשון אולם ותנים מין נחש: עתה. מלשון עת: (א) והניחם. תרגומו וישרינו: ונלוה. ענין חבור כמו לוית חן (משלי א): ונספחו ענין אסיפה וקבוץ כמו תחת חרול יסופחו (איוב ל): (ב) והתנחלום. כמו ונחלום: שובים. מלשון שבי: ורדו. ענין ממשלה כמו וירד מיעקב (במדבר כד): (ג) ומרגזך. ענין תנועת החרדה כמו ותחתי ארגז (חבקוק ג): (ד) שבת. ענין בטול כמו רהב הם שבת (לקמן ל): מדהבה. תרגום של זהב הוא דהבא וכן נאמר בים אנת ראשה די דהבא (דניאל ב): (ו) רודה. ענין ממשלה: חשך. ענין מניעה כמו ולא חשכת (בראשית כב): (ז) נחה שקטה. פתרון א' להם וכפל המלה בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דניאל יב) והדומים: פצחו. ענין פתחון פה והרמת קול שמחה וכן פצחי רנה וצהלי (לקמן נד):

מצודת דוד

(כב) וענה. כל אחד מהצייים תצעק בהארמונות והתנים יצעקו גם המה בהיכליהם שהיו מתענגים בהם (דרך הצייים והתנים לצעוק בתמידות) וקרוב. הזמן קרוב לבוא עליה עת הפורעניות ימי שלותה לא יהיו נמשכין לזמן מרובה וכפל הדבר במ"ש לחזק הענין: (א) כי ירחם ה'. חזר למעלה לומר וזה יקר עת רץ בבל כי ירחם וכו' ובחורבן בבל תהיה תשועה לישראל: ובחר. עוד כאומר ותקטן עוד זאת בעיני ה' כי עוד יבחר בכל ישראל בימי המשיח ותהיה גאולה שלמה ואת כולם יניח על אדמתם: ונלוה. יתחברו גרים עליהם ונספחו וכו' כפל הדבר במ"ש: (ב) ולקחום. העמים יקחו את ישראל והביאום אל מקומם: והתנחלום. בית ישראל ינחלו מהם בהיותם על אדמתם להיות להם לעבדים ולשפחות והיו שובים. הם ישבו את האומות אשר שבו אותם מאז: ורדו. ימשלו באותם שנגשו אותם לעבודה: (ג) והיה ביום. חזר הוא על מפלת בבל: הניח ה'. שיתן לך מנוחה ממה שהיית עד הנה בעצב וברוגז ומן העבודה ויהיה לך מנוחה מן

העבודה הקשה אשר מלך בבל עבד כן: (ד) ונשאת. תרים קול לדבר המשל הזה וכו': שבת נוגש. נתבטל הנוגש לעבוד עבודה: שבתה. נתבטלה המדה המוהבת, רצה לומר העשירות בעלת מרבית הזהב: (ה) מטה רשעים. רצה לומר העם שהיו מכים באומות כמטה הזה: שבט וכו'. כפל הדבר במ"ש: (ו) בעברה. בחרון אף: מכת בלתי סרה. הכה מכה מתמדת שלא תסור מן המוכה: רודה באף גוים וכו'. ר"ל על כי הוא משל על העובדי כוכבים באף ובחימה שפוכה לכן היה הוא מורדף מבלי מניעה כי היה מורדף עד לכלה: (ז) נחה. הנה עתה במפלתו שקטה הארץ ואנשים פצחו רנה:

משלי כא ז-כ

ז שד'רשעים יגורם פי מאנו לעשות משפט: ח הפכפך דרך איש וזר וזך ישר פעלו: ט טוב לשבת על־פנת־נג מאשת מדינים ובית חבר: י נפש רשע אותה־רע לא־יחן בעיניו רעהו: יא בענש־לץ יחכם־פתי ובהשכיל לחכם יקחם יקח־דעת: יב משכיל צדיק לבית רשע מסלף רשעים לרע: יג אטם אָנוּ מועקת־דל גם־הוא יקרא ולא יענה: יד מתן בסתר יכפה־אף וישחד בִּחַק חמה עזה: טו שמחה לצדיק עשות משפט ומחנה לפעלי און: טז אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח: יז איש מחסור אהב שמחה אהב יין־ושמן לא יעשיר: יח כפר לצדיק רשע ותחת ישרים בוגד: יט טוב שבת בארץ־מדבר מאשת (מדונים) מדינים וכעס: כ אוצר | נחמד ושמן בְּנוֹה חכם וכסיל אדם יבלענו:

רש"י

(ז) יגורם. יגור אותם: (ח) הפכפך דרך איש וזר. איש והוא זר סר מן המצוה דרכו הפכפך: (ט) ובית חבר. שננס לבית חברו לדבר עם אשתו, ומדרש אגדה ניבא שסוף השכינה להסתלק מעל ישראל שהם כאשת מדינים: ובית חבר. בית שמחברים בו רעים להקב"ה כגון צלם שהעמיד מנשה בהיכל ה': (יא) בענש לץ יחכם פתי. ע"י יסורי הלצים הפתאים מתחכמים ושבים בתשובה: (יב) משכיל צדיק. צדיקו של עולם הוא הקב"ה נותן לב להכרית בית רשע כגון זכר עמלק: (יד) מתן בסתר. צדקה ושוחד בחק. אף זו צדקה יכפה אף, יכפה חמה עזה: (טו) שמחה לצדיק עשות משפט. שמחה להקב"ה

מצודת דוד

(ז) שוד. הגזל עצמו יביא עליהם פחד כי מאנו לעשות משפט להשיב הגזל לבעליו: (ח) הפכפך. המתהפך במעשיו פעם כך ופעם בהפך הנה פעם דרך איש לו ופעם הוא זר מן הדרך אבל האיש הוזך פעלו ישר בכל עת מבלי השתנות: (ט) על פנת גג. מבלי מחסה מזרם וממטר ויחידיו מבלי חבורות אנשים: מאשת. מלשבת עם אשת מדינים אף בבית חבורת אנשים: (י) אותה רע. אין מעשה הרשע על כי יטעה לחשוב שמעשיו טובים אבל יודע הוא ברעתם ונפשו חשקה לה ולזה לא יוחן בעיניו רעהו רשע כמותו כ"א חשבה לטובה א"כ

מהראוי לאהוב לרעהו כמשפט אנשי הצדק: (יא) בענש. בעת בוא עונש על הלץ אם לא יועיל לעצמו מועיל הוא לפתי המשולל הבנה כי יתחכם על כי יפחד לנפשו: ובהשכיל. אבל לחכם אף בלמדו דברי השכל הוא עצמו יקבל תועלת ויקח דעת נוסף על מה שבידו: (יב) משכיל צדיק. כאשר הצדיק עומד בבית רשע הצדיק הזה מצליח ביתו של הרשע כי נתברך בגללו והיא סיבה לסלק את הרשעים לעשות רע כי יחשוב בעבורו נתברך ביתו ומעשיו טובים בעיני ה': (יג) אטם. הסותם אָנוּ משמוע צעקת דל אשר יצעק מפני נוגשיו גמולו שגם הוא יקרא בעת צרתו לעזרה ואין מי ישיב לו: (יד) מתן. הנותן מתן בסתר למי שחרה אפו בו הנה המתן הזה יכסה את האף ולא יהיה נראה עוד: ושוחד בחק. הנותן שוחד בחק ר"ל בהסתר אז יכפה בזה חמה עזה וחזקה וכפל הדבר במ"ש: (טו) שמחה. הצדיק ישמח בעת יעשה משפט ועשיית המחנה היא שמחה לפועלי און: (טז) מדרך השכל. מדרך התורה: בקהל. ר"ל אחר המיתה כשיהיה בקהל המתים אז ינוח ולא יטעה עוד אבל כל ימי חייו הוא מוסיף והולך לתעות בכל יום יותר: (יז) איש מחסור וגו'. האוהב שמחת מאכל ומשתה יהיה איש מחסור ר"ל חסר מכל טובה: אוהב יין וכו'. כפל הדבר במ"ש: (יח) כופר. אם נגזר מיתה על הצדיק ובטלה הגזירה אין מדת הדין מתפייס עד כי יותן רשע לפדיון נפשו: ותחת וגו'. כפל הדבר במ"ש: (יט) בארץ מדבר. במקום שאין אנשים: מאשת. מלשבת במקום מיושב עם אשת מדינים והתמדת כעס: (כ) אוצר וגו'. דרך החכם לאצור באוצרו דברים נחמדים ושמן טוב להתקיים לעת הצורך אבל הכסיל שבבני אדם בעודו בכפו עד לא הניחו מידו יבלענו ולא יחוש אם לא ימצא לעת הצורך:

מצודת ציון

(ז) יגורם. מלי מגור ופחד וכן מגורת רשע (לעיל י'): (ט) פנת. זריות: חבר. חבורת אנשים וכן חבר כהנים (הושע ו'): (י) יוחן. מלשון חן: (יב) משכיל. ענין הצלחה כי המצליח במעשיו נראה להבריות שעושה בהשכל: מסלף. מעקם כמו ויסלף דברי בוגד (לקמן כב'): (יג) אוטם. סותם: (יד) יכפה. ענין כסוי וברדד"ל כפה עליהם הר כגיגית (שבת פח'): (טו) ומחתה. ענין שבר: (טז) רפאים. הם המתים שנרפו ונחלשו: (כ) בנוה. במדור: יבלענו. מלשון בליעה:

ב גִּמְר מְלֻמְסוֹק אֶבֶל עֲתִיד לָקַח, גִּמְר מְלֻקָּח אֶבֶל עֲתִיד לָלוּת, אֶרְעוּ אֶבֶל, אוּ מִשְׁתָּה, אוּ אֲנָם, אֶפְלוּ זָבִים וְזִבּוֹת מִהֲלָכִים עֲלֵיהֶן – טְהוּרִין. נִפְלו עֲלֵיהֶן מִשְׁקִין טָמְאִין – אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם מִגְעוֹ, וְהַמְחֵל הַיּוֹצֵא מִהֶן – טְהוֹר.

ג נִגְמְרָה מְלֻאכְתָּן – הָרִי אֵלוּ מְכַשְׂרִין. נִפְלו עֲלֵיהֶן מִשְׁקִין – טָמְאִין. הַמְחֵל הַיּוֹצֵא מִהֶן – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר, וְחֻכְמִים מְטַמְּאִין. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: לֹא נִחְלְקוּ עַל הַמְחֵל הַיּוֹצֵא מִן הַיּוֹתִים, שֶׁהוּא טְהוֹר, וְעַל מַה נִּחְלְקוּ? עַל הַיּוֹצֵא מִן הַבּוֹר – שְׂרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר, וְחֻכְמִים מְטַמְּאִין.

ד הַגּוֹמֵר אֶת זִיתוֹ וְשִׁיר קָפָה אַחַת – יִתְנַגֵּה לְעֵינֵי הַכֹּהֵן; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר: יוֹלִיד אֶת הַמִּפְתָּח מִיָּד. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: מֵעַתָּה לַעַת.

פירוש ברטנורא

ב גִּמְר מְלֻמְסוֹק, מללקוט זיתיו: אבל עתיד ליקח. לקנות זיתים מן השוק ולהוסיף על אלו: גִּמְר מְלֻקָּח, שאין בדעתו לקנות עוד זיתים, אבל רוצה ללוות זיתים מאחרים ולהוסיף על אלו: אֶרְעוּ אֶבֶל אוּ מִשְׁתָּה, ולפיכך לא הוסיף עליהם, אבל דעתו להוסיף כשיעבור האבל: טְהוּרִין, לפי שלא הוכשרו. כרבן גמליאל דאמר משתגמר מלאכתו: אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם מִגְעוֹ, אין מוכשר אלא מקום נפילת המשקה. פירוש אחר, נפלו על הזיתים הללו שלא נגמרה מלאכתן משקין טמאין, לא נטמא מהן אלא הזיתים שנגעו בהן המשקין טמאים בלבד: הַמְחֵל הַיּוֹצֵא מִהֶן, המים היוצאים מן הזיתים קודם שנגמרה מלאכתן אין להן דין משקין, ואין מכשירים את האוכלים, והן עצמן אין מקבלין טומאה. ומפני מה טהור המחול היוצא מן הזיתים עד שלא נגמרה מלאכתן, לפי שאינו רוצה בקיומן:

ג נִפְלו עֲלֵיהֶן מִשְׁקִין טָמְאִין, לאחר שנגמרה מלאכתן והוכשרו לקבל טומאה, הרי כל הזיתים טמאין ואפילו אותן שלא נגעו בהן המשקין הטמאין, שהמשקה שיצא מהן לאחר שנגמרה מלאכתן שעל ידו הוכשרו לקבל טומאה הוא מתערב באלו המשקין הטמאין ומקבל טומאה מהן, ומטמא אחר"כ כל שאר הזיתים: הַמְחֵל הַיּוֹצֵא מִהֶן, מן הזיתים שנגמרה מלאכתן: ר' אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר, דלא חשיב מוחל משקה לא להכשיר הורעים ולא לקבל טומאה בשאר משקין: וְחֻכְמִים מְטַמְּאִין, דמוחל חשוב משקה בין להכשיר בין לטמא, כשיצא מן הזיתים לאחר שנגמרה מלאכתן: הַמְחֵל הַיּוֹצֵא מִן הַבּוֹר, לאחר שמוציאין השמן מן הבור נשאר בקרקעית הבור מוחל כמו מים, וקאמר ר' שמעון דעליה אפילו ר' אליעזר ורבנן, ר' אליעזר לא חשיב ליה משקה, ורבנן סברי כיון דלא אפשר להיות מוחל בקרקעית הבור בלא צחצוחי שמן, חשיבי משקה כמו השמן, והלכה כחכמים, וכמו שפירש פלוגתיהו ת"ק, ולא כמו שפירש ר' שמעון:

ד הַגּוֹמֵר אֶת זִיתוֹ, לאחר שעבר זמן הגתות והבדים. דבשעת הגתות והבדים הא תנן בחגיגה שהכל נאמנים על התרומה בשעת הגתות והבדים: וְשִׁיר צִ"ל ישייר וכן הוא בס"י קופה אחת, כדי שיפריש ממנה תרומה ומעשר בטהרה [ויתננה לעיני הכהן, שהכהן עצמו יראה שגמר עתה את זיתיו, שאם

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

משנתנו היא המשך דבריהם של רבן גמליאל וחכמים.

גִּמְר מְלֻמְסוֹק – מללקוט זיתים – מללקוט את הזיתים, ונתנם במעטן, **אֶבֶל עֲתִיד לָקַח** – בדעתו לקנות עוד זיתים ולהוסיף על אלו שמסק, **גִּמְר מְלֻקָּח** – שאין בדעתו לקנות עוד זיתים, **אֶבֶל עֲתִיד לָלוּת** – רוצה הוא ללוות זיתים מאחרים ולהוסיף על שלו, **אֶרְעוּ אֶבֶל, אוּ מִשְׁתָּה, אוּ אֲנָם** – ואינו יכול לדרוך את הזיתים ("תפארת ישראל"); ויש מפרשים אירעו אבל או משתה – ולפיכך לא הוסיף עליהם, אבל בדעתו להוסיף עליהם כשיעבור האבל או לאחר המשקה (רמב"ם; ברטנורא); בכל אלו אינו רוצה במשקה היוצא מהם קודם שמוסיף עליהם זיתים אחרים, או לפני זמן דריכתם, לפי שהזיתים שבמעטן מתרככים בינתיים יותר מדי ומתקלקלים על ידי כך, הלכך **אֶפְלוּ זָבִים וְזִבּוֹת מִהֲלָכִים עֲלֵיהֶן, טְהוּרִין** – הזיתים, שדינם כאילו שעדיין לא נגמרה מלאכתם ולא הוכשרו לקבל טומאה. **נִפְלו עֲלֵיהֶן** – על הזיתים הללו – **מִשְׁקִין טָמְאִין, אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם מִגְעוֹ** – הזיתים שנגעו בהם המשקים הטמאים, אלו בלבד טמאים, אף על פי שלא הוכשרו, לפי שמשקים טמאים הנופלים על האוכלים מכשירים ומטמאים אותם כאחד (רמב"ם). ויש מפרשים: אין טמא אלא מקום מגע – אינו מוכשר לטומאה אלא מקום נפילת המשקה (הר"ם). **וְהַמְחֵל הַיּוֹצֵא מִהֶן** – המוחל היוצא מן הזיתים הללו שלא נגמרה מלאכתם, **טְהוֹר** – אינו מכשיר את האוכלים ואינו מקבל טומאה, שאין לו דין משקה, הואיל והבעלים אינם רוצים בקיומו. דין זה אמנם כבר למדנו מן הרישא, שהרי שנינו שם: "אפילו זבים וזבות והולכים עליהן, טהורין הזיתים, ולא נישנה, כנראה, אלא אגב המחלוקת במשנה הבאה במוהל היוצא מן הזיתים לאחר שנגמרה מלאכתם (עיי' "תפארת ישראל").

באור משנה ג

נִגְמְרָה מְלֻאכְתָּן – של הזיתים, ומוכנים לדריכה בבית הבר, **הָרִי אֵלוּ מְכַשְׂרִין** – לקבל טומאה, שהוכשרו על ידי המשקה היוצא מהם, כמו שבארנו במשנה א (עיי' שם בשוליים באורנו). **נִפְלו עֲלֵיהֶן**

– על הזיתים שנגמרה מלאכתם, **מִשְׁקִין** – טמאים, **טָמְאִין** – כל הזיתים שבמעטן, ואפילו אותם שלא נגעו בהם המשקים הטמאים, לפי שהמשקים הטמאים מטמאים את המוחל שבזיתים, והמוהל מטמא את כולם, שהמוהל שיצא מהם אחר גמר מלאכתם חשוב משקה ומכשיר ומיטמא (רמב"ם). **הַמְחֵל הַיּוֹצֵא מִהֶן** – מזיתים שנגמרה מלאכתם, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר** – רבי אליעזר חולק על הרישא וסובר, שהמוהל אינו חשוב משקה, הלכך אינו מכשיר ואינו מקבל טומאה: **וְחֻכְמִים מְטַמְּאִין** – שלדעתם מוחל היוצא מן הזיתים לאחר שנגמרה מלאכתם הרי הוא חשוב משקה, ומכשיר ומיטמא, כמו שבארנו בטעם הרישא. **אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: לֹא נִחְלְקוּ** – רבי אליעזר וחכמים, **עַל הַמְחֵל הַיּוֹצֵא מִן הַיּוֹתִים** – שבמעטן, **שֶׁהוּא טְהוֹר** – לפי שאינו חשוב משקה, **וְעַל מַה נִּחְלְקוּ? עַל הַיּוֹצֵא מִן הַבּוֹר** – שלאחר שמוציאים את השמן מן הבור שבבית הבר, נשאר בו מוחל (רמב"ם), ועל אותו מוחל נחלקו רבי אליעזר וחכמים, **שְׂרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר** – לפי שלדעתו אינו חשוב משקה, **וְחֻכְמִים מְטַמְּאִין** – שסוברים הם, הואיל ואי אפשר שיהא מוחל בבור בלא צחצוחי שמן, הרי הוא חשוב משקה כמו השמן. והלכה כחכמים, כפי שתנא קמא פירש מחלוקתם ולא כפי שפירש רבי שמעון (עיי' "תפארת ישראל").

באור משנה ד

הַגּוֹמֵר אֶת זִיתוֹ – עם הארץ שגמר את מסיקת זיתיו ונתן את הזיתים למעטן, **וְשִׁיר קָפָה אַחַת** – שלא נתן זיתיה למעטן, כדי שלא יוכשרו לקבל טומאה, שרצה לשמרם בטהרה ולהפריש מהם תרומה, **יִתְנַגֵּה לְעֵינֵי הַכֹּהֵן** – יתן את הזיתים שבקופה למעטן בפני הכהן, ומשם ואילך ישמרם הכהן; ויש גורסים: ישייר קופה אחת ויתננה לעיני הכהן ("אליהו רבא"; "משנה אחרונה"), כלומר שהמשנה באה ללמד, שכדי שעם הארץ יחא נאמן על התרומה שיפריש, ישייר קופה אחת, ולא יתן את זיתיה למעטן אלא לעיני הכהן, כדי שתיגמר מלאכת הזיתים בפני הכהן, והוא ישמרם משעה שיוכשרו לקבל טומאה ("משנה אחרונה"); **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר: יוֹלִיד**

ה המניח זיתים בפתש שימתנו, שיהו נוחין לכתוש – הרי אלו מכשירים; שימתנו שימלחם – בית שמאי אומרים: מכשירים, ובית הלל אומרים: אינן מכשירים. הפוצע זיתים בידים טמאות – טמאן. והמניח זיתיו בגג לגרגרם, אפילו הן רום אמה – אינן מכשירים. נתנן בבית שילקו, ועתיד להעלותם לגג, נתנן בגג שילקו, או שיפתחם – הרי אלו מכשירין. נתנן בבית עד שישמר את גגו, או עד שיוליכם למקום אחר – אינן מכשירין.

פירוש ברטנורא

לא יתנה לעני הכהן, הוא אינו נאמן לומר ששמרן בטהרה, כיון שעבר זמן הגתות והבדים. ואית ספרים דגרסי לעני הכהן, משום דתרומה מועמת כוז שמפרש לאחר הגתות והבדים אין רגילין לתת אותה אלא לכהן עני, משום הכי תני כהן עני, והוא הדין דמצוי לתת אותה לכהן עשיר: ויולד לו את המפתח מיד. ובתוספתא (פרק י') משמע דמיד דקאמר ר' יהודה, היינו כל אותו היום:

ה המניח זיתים בכופש. גרסינן. והוא סל גדול שמניחים בו זיתים לכמור: שימתנו. שיתרכבו ותהיה בהן לחלוחית. ויש ספרים שגורסים בכופש, שמניחים אותם במכתשת ימים רבים כדי שיעשו רפים ורכים ויהיו נוחין להכתש: הרי אלו מוכשרים. כמיהל היוצא מהן, שכבר נגמרה מלאכתן: בית הלל אומרים אין מוכשרים. דלא נגמרה מלאכתן עדיין: הפוצע זיתים. ממעכן בידים מסואבות: טמאן. ידיים מסואבות פוסלות את התרומה, וכל הפוסל את התרומה מטמא משקן להיות תחלה. והן מוכשרים בפציעתו, דניחא ליה במשקה דטיף עליהו, שמתוך כך הן מוכרים טעם:

ו לגרגרם. לעשות מהן גרגרים. כלומר לעשות שכל גרגיר וגרגיר יתיבש בחמה ויתגבב: אפילו הן רום אמה. דכשתייבשו העליונות, התחתונות מועות ומתלחלות במשקה, מכל מקום הואיל ודעתו שיתגבבו, אינן מוכשרים. ויש מפרשים לגררן, למתקן בחמה כדי לסופתם במלח ולאכלן. ולפי שאין מתמתקין כולם בבת אחת, משום הכי נקט לגררן, כלומר שיקח הגרגרים המתמתקין ראשון ראשון ויאכלם. וגורסין אפילו הן רום אמה הרי אלו מוכשרים, כלומר אפילו שהן גבוהים אמה דהשתא אותן התחתונות אינן מתמתקות, הרי אלו מוכשרים במשקה היוצא מהן, דניחא ליה שיועו שם, דחוי לאכילה טפי: שילקו. שיתמעכו ויתפצעו: ועתיד להעלותם לגג. אח"כ למתקן שם בחמה: נתנן בגג שיפתחם. שיתבקעו הזיתים וימלחם: הרי אלו מוכשרים. דכל הני ניחא ליה ביעת השמן הנפלט: עד שישמר. שיתקן שומרה לגג. סוכה מקנים וקש שעושים בראש הגג לשבת שם לשמור: אינן מוכשרים. דלא ניחא ליה בויעה שיוצאת מהן:

משניות מבוארות – קהתי

טמאות – שממעכס לאכילה, ויוצא מהם משקה, **טמאן** – שהמשקה היוצא מהם יוצא לרצונו, ונעשה ראשון, לפי שידים טמאות פוסלות את התרומה, וכל הפוסל את התרומה מטמא משקים להיות תחילה, והמשקה מטמא את הזיתים ועושה אותם שני לטומאה, שמשקה טמא מכשיר ומטמא כאחד (**ר"ש; ברטנורא; תפארת ישראל**). ויש מבארים, שמדובר כאן בפוצע זיתים של תרומה, ובאה המשנה ללמדנו, שהואיל והידים שניות לטומאה, הרי הן פוסלות את הזיתים, מאחר שהוכשרו לקבל טומאה, לפי שפציעתם היא גמר מלאכתם (**דמב"ט; עיין משנה אחרונה**).

באור משנה ו

המניח זיתיו בגג לגרגרם – כדי שיתייבשו ויתבשלו בחמה, והיו גרגרים טובים לאכילה, **אפילו הן רום אמה** – גבוהים אמה, ונמצאו הזיתים התחתונים מויעים ומתלחלים במשקה, **אינן מכשירים** – לקבל טומאה, לפי שאינו רוצה בזיעתם, מאחר שהניחם בגג לייבשם (**דמב"ט**). ויש גורסים: הרי אלו מוכשרים, ומפרשים, שהניח את הזיתים בגג כדי למתקם בחמה שיהיו ראויים לאכילה, אפילו הם גבוהים אמה שאין הזיתים התחתונים מתמתקים (**ואפשר שיימלך עליהם להביאם לבית הבד. תפארת ישראל**), מכל מקום המשקה היוצא מהם מכשירם לקבל טומאה, לפי שהוא יוצא לרצונו, שמשבח את טעם הזיתים לאכילה (**הר"ש**). **נתנן בבית שילקו** – שיתעפשו ויתרכבו, **ועתיד** – אחר כך, **להעלותם לגג** – שיתייבשו, או **נתנן בגג שילקו, או שיפתחם** – שיתחוך אותם לשניים ואחר כך יתייבשו בחמה (**דמב"ט**). ויש גורסים: נתנן בגג שיפתחם וימלחם, ומפרשים: שיתבקעו בחמה וימלחם (**ר"ש; ברטנורא**). **הרי אלו מכשירין** – לפי שהזיעה שיצאה מהם בתחילה היתה לרצונו. **נתנן בבית עד שישמר את גגו** – שיתקן את גגו שיהא מקום המשתמר, כגון שיקיפוהו מעקה או שיעשה סוכה לשומר, או **עד שיוליכם למקום אחר** – שרוצה להעבירם למקום אחר ומחוסר פנאי מחזיקים בינתיים בבית, **אינן מכשירין** – אין הזיעה היוצאת מהם מכשירתם לקבל טומאה, לפי שאינה לרצונו.

את המפתח מיד – אינו צריך לשייר קופה וליתנה למעטן בפני הכהן, אלא בגמר מלאכת זיתיו יוליך מיד את מפתח בית בדו לכהן, והוא נאמן לומר, שעתה גמר זיתיו; בתוספתא מוכח, שמה שאומר רבי יהודה "מיד" לאו דווקא, אלא כל אותו היום נאמן הוא להביא את המפתח ולומר שגמר בו את זיתיו ונזהר בטהרתם. **רבי שמעון אומר: מצעת לעת** – אף אם הביא את המפתח לכהן בתוך מעת לעת, נאמן הוא לומר שנוזהר בטהרתם.

במסכת חגיגה, שנינו (ג, ד), שבשעת הגתות והבדים (בזמן דריכת הענבים בגתות ובזמן עצירת הזיתים בבתי הבד) נאמנים עמי הארץ על התרומה (לומר שהיא טהורה, לפי שאז הכל מטהרים את כליהם כדי להפריש תרומה בטהרה). ושואלת הגמרא (שם כה, א): והרי ממשנתנו משמע, שאף בשעת הגתות והבדים אינם נאמנים, אלא צריך לשייר קופה וליתנה בפני הכהן? ומתרצת הגמרא, שבמשנתנו מדובר, שכבר עבר זמן הבדים, ולפיכך אינו נאמן, וצריך תקנה מיוחדת.

יש גורסים: "יתונה לעני הכהן", ומפרשים, שהואיל וכבר עבר זמן הגתות והבדים, הרי לא יוכל הכהן לקבל ממנו שמן כתרומה, לפי שהוא בחזקת טומאה, הלכך יתן זיתים מן הקופה ויתנם לכהן עני, שכן לכהן עשיר אין נותנים זיתים אלא שמן (**עיין רמב"ט**).

ברם, יש כותבים, שמי שגורס "לעני הכהן" שיבוש הוא בידו (תוספות חגיגה שם).

באור משנה ה

המניח זיתים בפתש – במכתשת, שכותשים בה זיתים העומדים לאכילה, ויש גורסים: בכופש. היינו סל המיוחד לזיתים, שימתנו – שיתלחלו ויתרכבו, **שיהו נוחין לכתוש** – אותם, **הרי אלו מכשירים** – שהוכשרו לטומאה במשקה היוצא מהם; **שימתנו שימלחם** – ואם הניח זיתים בכופש כדי שיתרכבו וימלחם לאכילה, **בית שמאי אומרים: מכשירים** – שהמוהל היוצא מהם הרי הוא לרצונו; **ובית הלל אומרים: אינן מכשירים** – שלדעתם אין הוא רוצה במוהל היוצא מהם, לפי שפג טעמם של הזיתים, ולכן אין המוהל חשוב משקה (**דא"ש; תפארת ישראל**). ויש מבארים טעם המחלוקת, שלדעת בית שמאי כבר נגמרה מלאכתם, ולדעת בית הלל עדיין לא נגמרה מלאכתם (**דמב"ט; ברטנורא**). **הפוצע זיתים בידים**

ז רצה לטול מהן בד אחד או שני בדין – בית שמאי אומרים: קוצה בטמאה, ומחפה בטהרה; בית הלל אומרים: אף מחפה בטמאה. רבי יוסי אומר: חופר בקרדמות של מתכת, ומוליך לבית הבר בטהרה.
ח השרץ שנמצא ברתים – אין טמא אלא מקום מגעו; אם היה משקה מהלך – הכל טמא. נמצא על גבי העלים – ישאלו הפדדים לומר: לא נגענו. אם היה נוגע באם, אפלו בשערה – טמא.
ט נמצא על גבי פרודים, והוא נוגע בכביצה – טמא. פרודים על גבי פרודים, אף על פי שהוא נוגע בכביצה

פירוש ברטנורא

ז רצה לטול מהם בד אחד. זיתים שלא נגמרה מלאכתן ולא הוכשרו כגון שהיה דעתו ליקח ולהוסיף עליהן כרתנן בריש פירקין, ובא ליקח מהן שיעור מועט שמשמים בבית הבר בפעם אחת, או שני בדין, ולעשות מהן שמן, ומשאר מהן כמעט הרבה: בית שמאי אומרים קוצה בטמאה. חותך מה שרצה לחתוך מן האום של זיתים שבמעטן, בד או שני בדים בטמאה, כיון שלא נגמרה מלאכתן ולא הוכשרו: ומחפה בטהרה. כשגמר ליקח מה שרצה ליקח, מכסה המותר שבמעטן בטהרה כאילו הוכשר, דמועלת לקוחתו מה שלוקח להחשיב את המותר כאילו נגמרה מלאכתו: אף מחפה בטמאה. דאף הנשאר לא הוכשר, כיון שלא נגמרה מלאכתן ודעתו להוסיף עליהם. ומיהו אם עקר כל הזיתים שבמעטן כדי לעשותן בבית הבר, היו מוכשרים לבית הלל: ר' יוסי אומר חופר בקרדמות. ועוקר כל הזיתים שבמעטן: ומוליך לבית הבר בטמאה. לפי שלא הוכשרו. וקרדמות דנקט, לרבותא לפי שהן כלי ברזל ומוכנים לטומאת מת יותר משאר כלים. והלכה בבית הלל:
ח ברייתם. שטוחנים בהן זיתים קודם נתינתן לבית הבר ואח"כ נותנן בבית הבר ושוענן בקורה: ואם היה משקה. נטמא המשקה בשרץ ונטמאו כל הזיתים ע"י חיבור משקה: נמצא על גבי העלים. נמצא השרץ ע"ג העלים המכסים את הזיתים, ועלים לאו בר קבולו טמאה נהנו: ישאלו הפדדים. עמי הארץ שטוהרן בעל השמן לעשות זיתיו בטהרה, ונאמנים לומר לא נגענו בשרץ שעל העלים ולא נמנינו: ואם היה נוגע באום. אם היה השרץ יוצא מן העלים שמכסים את הזיתים ונוגע באום: אפילו וכו'. שער אחד מן השרץ נוגע באום: טמא כל האום, דחשיב חיבור. אום, הזיתים המקובצים יחד ומחוברין זה בזה במעטן, נקראים אום:
ט נמצא על גבי פרודים. לאחר שתקע יתד באום להפריד האום לכמה חלקים פרודים, ובכל גוש וגוש מאלה החלקים הפרודים מהאום יש זיתים מדובקים: והוא נוגע בכביצה. שאם באת לצרף זיתים שהשרץ נוגע בהן יש בהן כביצה: טמא כל הגוש. אע"ג דאין הגוש חיבור משתקע את היתד באום להפריד,

משניות מבוארות – קהתי

אחרונה: "אם היה משקה מהלך – שהמשקה היוצא מן הזיתים צף סביב כל הזיתים, הכל טמא – כל הזיתים טמאים, שכיון שנטמא מקצת המשקה בשרץ, נטמא כולו, והמשקה מטמא את כל הזיתים (ותב"ס). נמצא – השרץ, על גבי העלים – עלי זית שמכסים בהם את הזיתים הטחונים, והרי העלים אינם מקבלים טומאה, שאינם מאכל, ישאלו הפדדים – פועלי בית הבר והם עמי הארץ, שטיהרו בעל השמן לעשות את זיתיו בטהרה, לומר: לא נגענו – כלומר שאם שואלים אותם והם אומרים: לא נגענו בשרץ שעל העלים, נאמנים. ואף על פי שעם הארץ אינו נאמן על הטהרות, היינו על שלו, אבל על של אחרים נאמן (תפארת ישראל). ויש גורסים: ישאלו הפדדים לומר: לא נגע – כלומר שנאמנים הם לומר שלא נגע השרץ בזיתים (אלוהו וברא). אם היה נוגע באום – היה השרץ נוגע באום, היינו בגוש הזיתים המדובקים זה לזה, אפלו בשערה – אפילו שערה אחת של השרץ נגעו בגוש, טמא – כל הגוש, שהכל נחשב כגוף אחד.

בענין ששינו ברישא: "השרץ שנמצא ברחיים", מבאר בעל "תפארת ישראל": מפני שהזיתים אינם מתבשלים באילן בזמן אחד, ולפיכך אותם שנחבשו באמצע הקיץ נתבשלו יפה יפה ונתרככו מחום השמש, ודי להם שיונוח במעטן להזיע, שעל ידי זה כבר יהי נוח לכבשם. אבל יש שמאחרים להתבשל עד סוף הקיץ, ולא שלט בהם החום כל כך, ונשארים קשים, עד שגם אם ניחוחם במעטן, לא יזיעו ולא יתרככו, הלכך מניחים אותם בציבורים עד שיתחילו להירקב קצת ויתרככו, כדי שיהא נוח לכבשם ולהוציא שמנם. וכשאנו רוצה להתחיל כל כך עד שירקבו, טוחנם ברחיים קודם שיתנם בבית הבר (ענין גמרא מנחות פ"א, א). ומשום שברחיים מונחים זיתים טחונים, הנוחים למאכל שרצים, מצויים שם שרצים, ולפיכך נקטה המשנה דבר שהוא שכית: "השרץ שנמצא ברחיים".

באור משנה ט

נמצא – השרץ המת, על גבי פרודים – ויש גורסים: פרודים, היינו חלקים שנפרדו מן האום (מגוש של זיתים המחוברים ומדובקים זה לזה), ואף החלקים הללו הם גושים קטנים, ומונחים על האום, והוא נוגע בכביצה – והשרץ נוגע בפרודים אחדים שיש בהם כשיעור ביצה, טמא – הכל טמא, הפרודים והאום, שהפרודים קבלו טומאה מהשרץ, ואף על פי שכל פרוד בעצמו אינו כביצה, מכל מקום

באור משנה ז

רצה לטול מהן – מן הזיתים שאינם מוכשרים לקבל טומאה, כגון שהיו לו זיתים במעטן, והיה בדעתו להוסיף עליהם, שבכגון זה לא הוכשרו בזיעה היוצאת מהם, ועכשיו נמלך לטול מהם לדריכה, בד אחד – כשיעור הניתן לדריכה בפעם אחת בבית הבר, או שני בדין – או כשיעור הנדרך בפעמיים בבית הבר, ולהשאיר את היתר במעטן, בית שמאי אומרים: קוצה בטמאה – מותר לו לחתוך בטמאה מגוש הזיתים שבמעטן מה שצריך בשביל בד אחד או שני בדין, הואיל ולא הוכשרו לטומאה, ומחפה בטהרה – לאחר שחתך מה שרצה לטול, מכסה בטהרה את הזיתים שנשתיירו במעטן, לפי שעל ידי נטילת מקצתם נחשב השאר כאילו נגמרה מלאכתם, והוכשרו לטומאה במשקה שעל גבם, הלכך צריך לכסותם בטהרה; בית הלל אומרים: אף מחפה בטמאה – מותר גם לכסות את השאר בטמאה, שאף הזיתים שנשתיירו במעטן לא הוכשרו לטומאה, לפי שלא נגמרה מלאכתם, מאחר שבדעתו להוסיף עליהם. ברם, אם נמלך ונטל כל גוש הזיתים שבמעטן לדרסם בבית הבר, מודים בית הלל שהוכשרו לטומאה. רבי יוסי אומר: חופר בקרדמות של מתכת – כדי לעקור את כל הגוש, ומוליך לבית הבר בטמאה – כלומר אפילו נמלך ונטל את כל גוש הזיתים שבמעטן, מותר להוליכם לבית הבר בטמאה, לפי שלא הוכשרו לקבל טומאה, והואיל ובתחילה היה בדעתו להוסיף עליהם, והמשקה שיצא מהם לא היה לרצונו. והלכה בבית הלל. במפרשים מבואר, שרבי יוסי נקט "חופר בקרדמות של מתכת" לרבותא, לפי שהמורים הם משאר כלים לענין טומאת מת, משום "חבר הרי הוא כחלל". (ותב"ס; הרא"ש; ברטנורא; עין תפארת ישראל) שמקשה על כך, ומבאר הסעם, שכן היה דרכם כשרצו לעקור את כל הגוש, היו חופרים תחתיו בקרדמות של מתכת.

באור משנה ח

השרץ – המת, שנמצא ברתים – של זיתים, שטוחנים את הזיתים ברחיים קודם שנותנים אותו תחת קורת הבר, אין טמא אלא מקום מגעו – מקום שנגע בו השרץ, אבל שאר הזיתים הנוגעים באלו שנגעו בשרץ טהורים, לפי שאין בכל אחת מחתיכות הזיתים שנשחטו שיעור כביצה, ואין אוכל טמא מטמא אחרים בפחות מכביצה (ימשנה

— אין טמא אלא מקום מגעו. נמצא בין פתל ליתים — טהור. נמצא בגג — המעטן טהור. נמצא במעטן — הגג טמא. נמצא שרוף על היתים, וכן מטלית מהוהא — טהורה, שכל הטמאות פשעת מציאתן.

פרק עשירי

א הנועל בית הכד מפני הפדדין, והיו לשם פלים טמאין מדרם — רבי מאיר אומר: בית הכד טמא. רבי יהודה אומר: בית הכד טהור. רבי שמעון אומר: אם טהורין להן — בית הכד טמא; ואם טמאין להן — בית הכד טהור. אומר רבי יוסי: וכי מפני מה טמאות? אלא שאין עמי הארץ בקיאים בהפט.

פירוש ברטנורא

מכל מקום כיון דיש בגוש זה זיתים טמאין כשיעור לטמא אחרים, דהיינו כביצה, נעשה חיבור לטמא כל שאר הזיתים שבו: פרודים על גבי פרודים. שיש גושים על גבי גושים והשרץ על הגוש העליון: אע"פ שהשרץ נוגע בכביצה. של אותו גוש: אין טמא אלא מקום מגעו של שרץ, כלומר אותו גוש בלבד שהשרץ נגע בו, אבל שאר גושים, טהורים: נמצא השרץ בין הכותל לזיתים טהור. ולא חיישין שמא היה על הזיתים: נמצא בגג. המעלה זיתים מן המעטן לגג ונמצא שרץ אח"כ בזיתים שעל הגג: המעטן טהור. כלומר זיתים שבמעטן טהורין, ולא אמרין עם הזיתים הובא והיה במעטן: נמצא במעטן. זיתים שהעלה בגג, טמאין, דמקודם שהעלה הזיתים לגג היה השרץ במעטן: נמצא שרף. ושרץ שרוף לא מטמא, דכתיב במותם, כעין מותם. וכשנמצא שרף ע"ג זיתים טהורים, לא חיישין שמא נגע בהן קודם שנשרף: מהוהא. בגד שנתחדך באש ונעשה כמין קורי עכביש, ושוב אינו מקבל טומאה: טהורה. ולא אמרין שמא טמא היה מתחילה קודם שנתחדך: פשעת מציאתן. בין להלך בין להחמיר:

א הנועל בית הכד מפני הפדדין. עמי הארץ העושים מלאכה בבית הכד, וטוהרין בעל הזיתים כדי שיעשו השמן במהרה, ונעל בית הכד בפניהם שלא יכנסו עמי הארץ לשם ושלא יצאו הם ויטמאו במגע עמי הארץ חברים: והיו שם. בתוך בית הכד: כלים טמאין מדרם. שהן אב הטומאה ומממאין אדם בין במגע בין במשא בין בהיסט: ר' מאיר אומר בית הכד טמא. דחיישין שמא נטמאו בהן אותן עמי הארץ הטהורים וחזרו וטמאו את הכל, דאין חוששים ליהור על הטומאה: רבי יהודה אומר בית הכד טהור. דנוהרין על טומאת ודא, הואיל וחבר זה טוהרין לכך: ר' שמעון אומר אם טהורים להם. אלו הכלים. כגון שישבה עליהם אשת עם הארץ או שהיו של עם הארץ, דבעיניהן טהורין הן: בית הכד טמא. שאין הפדדים נוהרים מליגע בהן, ואיכא למיחש שמא נטמאו: ואם טמאין הן. כגון שידעו שישבה עליהן אשה נדה או זבה: בית הכד טהור. דנוהרין הן: א"ר יוסי. כ"ר מאיר סבירא ליה דבית הכד טמא, אלא טמא דר' מאיר משום דאין הפדדין חוששים בטומאה, ור' יוסי סבר דחוששין במגע אבל אין בקיאים בהיסט, וחוששים שהן טהורין כל זמן שלא נגעו, הלכך בית הכד טמא, דחיישין שמא הסימו אע"פ שלא נגעו בהם. והלכה כר' יוסי:

משניות מבוטאות — קהתי

ז: "נמצא על גבי זיתים פרודים. והוא נוגע בכביצה — הכל טמא, שהאוכל שהוא כביצה מטמא המשקה המעורב בהם, והמשקה מטמא שאר הזיתים. היו פרודים על גבי פרודים והמשקה מלמסת, אף על פי שנגע בכביצה, אין סמא אלא מקום מגעו". ובענין ששינוי במשנתנו: "נמצא במעטן — הגג טמא", אין הרמב"ם פוסק כמשנתנו אלא כדברי חכמים שבתוספתא. שכן הוא כותב (הל' אבות הטומאות יז, ד): היה קוצה זיתים מן המעטן ומעלה אותם לגג, ונמצא השרץ בגג — זיתים שבמעטן טהורים. נמצא במעטן — המעטן טמא". ומשמע: אבל זיתים שבגג טהורים (עיי' "כסף משנה" שתמה על הרמב"ם, שלא פסק כסתם משנתנו; ועיי' "תוספות יום טוב", ועיי' חידושי מהרי"ל, שדעתו מטת סופר ברמב"ם, דצריך להיות: נמצא במעטן — שבגג טמא).

באור משנה א

הנועל בית הכד מפני הפדדין — פועלי בית הכד שהם עמי הארץ, וטוהרם בעל הכד כדי שיעשו השמן בטהרה, ונעל את בית הכד בפניהם, בשביל שלא יכנסו עמי הארץ לשם, ושלא יצאו הפדדים משם וייטמאו, והיו לשם — בבית הכד, פלים טמאין מדרם — כלים שנטמאו במדרם, כגון ששכח בעל הכד להוציאם משם, והיו הם מטמאים במגע ובמשא ובהיסט, רבי מאיר אומר: בית הכד טמא — הזיתים בבית הכד טמאים, שחוששים שמא נטמאו הפדדים בכלים הטמאים וחזרו ונגעו בזיתים. רבי יהודה אומר: בית הכד טהור — שהפדדים נוהרים מלהיטמא, מאחר שטוהרם בעל הכד. רבי שמעון אומר: אם טהורין להן — אם הכלים טהורים בעיני עמי הארץ, כגון שהיו בגדי עם הארץ, שבעיניהם טהורים הם, בית הכד טמא — שאין הפדדים נוהרים מליגע בהם ויש לחשוש שמא נטמאו; ואם טמאין להן — ואם הכלים טמאים גם בעיניהם, כגון שידעו שנטמאו בזב או בנידה, בית הכד טהור — שנוהרים הם מלהיטמא. אומר רבי יוסי: וכי מפני מה טמאות — ויש גורסים: טימאות ("מלאכת שלמה"), כלומר מפני מה טמאו את הפדדים, אם יש שם כלים טמאים? אלא שאין עמי הארץ בקיאים בהיסט — רבי יוסי בא לחלוק על רבי שמעון, שאפילו הכלים טמאים להם, בית הכד טמא, לפי שהפדדים עמי הארץ יודעים אמנם להיזהר מלהיטמא במגע, אבל אינם יודעים להיזהר מלהיטמא בהיסט, הלכך בכל אופן הזיתים בבית הכד טמאים.

נטמא מהשרץ, שאוכל מקבל טומאה בכל שהוא, וטהורים הפרודים הטמאים שהם בכביצה ומטמאים את האדם, לפי שהאדם הנוגע בכלום מצרפתם לכשיעור לטמא אחרים (הר"ש; ברטנורא; הגר"א). פרודים על גבי פרודים — אם מונחים פרודים על גבי פרודים ולא על גבי האדם, אף על פי שהוא נוגע בכביצה — שהשרץ נוגע בפרודים העליונים שהם ביחד כשיעור ביצה, אין טמא אלא מקום מגעו — אותם הפרודים שנגע בהם השרץ, אבל שאר הפרודים טהורים, לפי שאינם גוש אחד, והרי כל אחד משאר הפרודים לא נגע אלא בפחות מכביצה פרודים טמאים, ואוכל שהוא פחות מכביצה אינו מטמא אחרים. ברם, הפרודים שנגעו בשרץ טמאים, מהטעם שבארנו לעיל, שאוכלים מקבלים טומאה בכל שהם. נמצא — השרץ בין פתל ליתים, טהור — טהורים הזיתים, ואין חוששים שמא נגע השרץ בזיתים: נמצא בגג — לאחר שנטלו זיתים מן המעטן והעלום לגג נמצא שרץ בזיתים שעל הגג, המעטן טהור — הזיתים שנשתירו במעטן טהורים, ואין אומרים, שכבר היה השרץ במעטן והובא משם עם הזיתים לגג, אלא אומרים: כאן נמצא כאן היה, שאין מחזיקים טומאה ממקום למקום. נמצא במעטן — אבל אם לאחר שהעלה את הזיתים על הגג נמצא השרץ במעטן, הגג טמא — הזיתים שעל הגג טמאים, שאנו אומרים: כבר היה השרץ במעטן קודם שנטלו ממנו הזיתים שהעלו לגג, ונטמאו, שכן מחזיקים טומאה מזמן לזמן ("תפארת ישראל; תוספות חדשים). יש מבארים הטעם שאם נמצא השרץ בגג, המעטן טהור, לפי שכשנתן הזיתים בכלי להעלותם לגג, אילו היה שרץ לפניו בכלי היה רואהו, אבל כשנמצא במעטן, יש לחשוש, שמא מתחילה היה שם (הרא"ש). נמצא שרוף — שרץ שרוף, על הזיתים — ושרץ שרוף אינו מטמא, וכן מטלית מהוהא — מטלית טמאה שהיא בלוייה, והרי שנטמאה מטומאתה (עיי' ברטנורא שםפשוטו בדרך אחרת), טהורה — מלטמא את הזיתים, כלומר שאין חוששים שמא היה שם השרץ קודם שנשרף, או שהיתה שם המטלית קודם בלייתה, ונטמאו הזיתים, שכל הטמאות פשעת מציאתן — דנים אותן לפי השעה שמוציאים אותן, כמו שכבר שינונו לעיל (ג, ה), הלכך הזיתים טהורים.

בארנו הרישא לפי הר"ש והגר"א. אבל הרמב"ם כותב (הל' טומאות ארכ"ל ט, ו).

ב הַבִּדְדִין שֶׁהָיוּ נִכְנְסִין וְיוֹצְאִין, וּמִשְׁקִין טָמְאִין בְּתוֹךְ בֵּית הַבֵּר, אִם יֵשׁ בֵּין מִשְׁקִין לְזִיתִים כְּדִי שֶׁיִּנְגְּבוּ אֶת רִגְלֵיהֶם בְּאֶרֶץ – הָרִי אֵלֶּי טְהוֹרִין. הַבִּדְדִין וְהַבּוֹצְרִין שֶׁנִּמְצְאוּ מִמָּאָה לְפָנֶיהֶן – נֶאֱמָנִין לֹא־מֵרָא: לֹא נִגְעָנוּ; וְכֵן הַתִּינוּקוֹת שֶׁבִּינֵיהֶם. יוֹצְאִים חוּץ לְפֶתַח בֵּית הַבֵּר, וּפּוֹנִים לְאַחֲרֵי הַגֵּדֶר – וְהֵן טְהוֹרִין. עַד כַּמָּה יִרְחִיקוּ וְיִהְיוּ טְהוֹרִין? עַד כְּדִי שֶׁיֵּהָא רוֹאֵן.

ג הַבִּדְדִין וְהַבּוֹצְרִין, בֵּין שֶׁהִכְנִיסְנוּ לְרִשּׁוֹת הַמַּעֲרָה – דִּין; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: צָרִיךְ לַעֲמֹד עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִם טְהוֹרִין לָהֶן – צָרִיךְ לַעֲמֹד עֲלֵיהֶם עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ; אִם טָמְאִים לָהֶן – אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲמֹד עֲלֵיהֶם עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ.

פירוש ברטנורא

ב וּמִשְׁקִין טָמְאִין בְּתוֹךְ בֵּית הַבֵּר. והן נשפכים על גבי קרקע ודורכים הבדדים עליהן ונרסקים ברגליהן, וחוזרים אותן משקין ומטמאין את היותם כשהבדדים עולים ודורכים על גבי היותם, אלא אם כן יש בין המשקין לזיתים ארץ כדי שינגבו רגליהן מן המשקין הטמאים על ידי דריסתם בארץ. וכשאין מנעלים ברגליהן איירי, דהא משקה מטמא כלי וחוזר ומטמא משקין שעם היותם. אבל כשאין מנעלים ברגליהן ונתנגבו המשקין הטמאין שברגליהן ע"י דריסתן בארץ, שוב אין מיטמאין היותם כשדורכים אותן, דמשקין טמאין מטמאין כלים ואין מטמאין אדם: הַבִּדְדִין וְהַבּוֹצְרִין. הא דלא נקט המוסקין והבוצרין, לפי שגזרו על הבצירה שתיעשה בטהרה, ולא גזרו על המסיקה. ומעמא מפורש בפרק קמא דשבת, שפעמים אדם הולך לכרמו לידע אם הגיעו ענביו לבצור אם לא, ונוטל אשכול של ענבים וסוחמו ומולף על גבי ענבים ובשעת בצירה עדיין משקה מופח עליהן והוכשרו לקבל טומאה. ומעם זה לא שייך במסיקה: נאמנין לומר לא נגענו. וכגון דהבר עומד עמהן בבית הבר. ולא חיישין דלמא נגעו ולא אדעתיה דחבר: תתינוקות. בדדים שחביוא בנינה עמהן וטיהורם לכך, וכשרוצין בנינה לפנות יוצאים אביהן לחוץ עמהם ונפנים אחורי הגדר, ולא חיישין דלמא נגע בטומאה ולא אדעתיה דחבר:

ג כִּיוֹן שֶׁהִכְנִיסְנוּ לְרִשּׁוֹת מַעֲרָה. שטובלים בה. כמו בורות שיחין ומערות: דין. ולא חיישין שמא לא יטבולו או לא יטבילו הכלים ויאמרו טבולו והטבולו: צריך לעמוד עליהן. לפי שאין בקיאות בדיו טבילה וחציצה: טהורים להם. כגון כלים של עם הארץ אחר, שבעיניהם הן כלים טהורים לפי שאין נוהרים ממגע עם הארץ. ור' שמעון למעמיה כדפרישנא לעיל. והלכה כר' יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

שהביאו ילדיהם עמהם, וטיהר בעל הבר אותם ואת ילדיהם, כשרוצים ילדיהם להיפנות, מותר לבדדים לצאת עמהם לאחריו הגדר, שיעשו שם צרכיהם, ואין חוששים שמא נגעו שם בטומאה. וכן פירש גם הרב מברטנורא (ענין "תפארת ישראל" שמביא שני הפירושים ומרחיב עליהם את הדיבור ב"בעו").

בפיסקא "הבדדין והבוצרין" מדייקים המפרשים, שלא נקטה המשנה "המוסקין והבוצרין". לפי שגזרו חכמים על הבצירה שתיעשה בטהרה ולא גזרו על המסיקה, ומבואר הטעם בגמרא (שבת יז, א): "פעמים שאדם הולך לכרמו לידע אם הגיעו ענבים לבצירה או לא. ונוטל אשכול ענבים לסוחמו ומולף על גבי ענבים, ובשעת בצירה עדיין משקה מופח עליהם" (והוכשרו לקבל טומאה); אבל במסיקה לא שייך טעם זה, לפי שלא יוכשרו היותם לקבל טומאה אלא במשקה היוצא מהם במעטן, בשעה שמוכנים לדריכה בבית הבר. וכן כותב הרמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב יג, ב): "הרצוה לעשות יינו בטהרה באומנים עמי הארץ. הרי זה מטביל את הבוצרים. וכן אם היה עושה שמן. מטביל את הבדדין".

באור משנה ג

משנתנו דנה בטבילת הבדדים והבוצרים לטהרתם, אם בעל הבר צריך לעמוד עליהם עד שיטבולו בפניו.

הַבִּדְדִין וְהַבּוֹצְרִין, בֵּין שֶׁהִכְנִיסְנוּ – בעל הבית, לְרִשּׁוֹת הַמַּעֲרָה – שבה המקוה, כדי שיטבולו שם, ויטבילו את הכלים שמשתמשים בהם, דִּין – ואין חוששים שמא לא טבלו או לא הטבילו את הכלים, ויאמרו: טבולו והטבולו; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר – הסובר, שכיון שנכנסו למקום הטבילה על דעת לטבול, אין חוששים בהם שלא טבלו. **רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: צָרִיךְ לַעֲמֹד עֲלֵיהֶן – בעל הבית צריך לעמוד על הבדדים או על הבוצרים, עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ – בפניו, לפי שאינם בקיאים בדני טבילה וחציצה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִם טְהוֹרִין לָהֶן – אם הם והכלים טהורים בעיניהם, צָרִיךְ לַעֲמֹד עֲלֵיהֶם עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ – שבכגון זה חושדים בהם שלא יטבולו או לא יטבילו את הכלים; אִם טָמְאִים לָהֶן – כגון שידועים בעצמם, שהם או הכלים נטמאו בנידה או בזב, אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲמֹד עֲלֵיהֶם עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ – שבכגון זה נאמנים הם לומר שטבולו והטבילו את הכלים. והלכה כרבי יוסי.**

בעל "משנה אחרונה" כותב: "ויש לדקדק בטעמו של רבי מאיר. וכי אינו מורה, שאינם בקיאים בהלכות טבילה וחציצה? אלא יש לפרש טעמו, כשם שנאמנות נשי עמי הארץ בטבילתן לנידות, ואין אנו מוצאים שצריך לעמוד עליהן, ועל כרחק משום שמן התורה אין חציצה אלא ברובו ומקפיד, וזה ודאי אינו מצוי; ואף על פי שמדרבנן אף במיעוט חוצץ, מכל מקום מדרבנן סומכים עליהן. ורבי יוסי לשיטתו שמחמיר אפילו בדרבנן בספק להיטהר

באור משנה ב

הַבִּדְדִין – הטהורים, שֶׁהָיוּ נִכְנְסִין – לבית הבר, וְיוֹצְאִין – משם, וּמִשְׁקִין טָמְאִין בְּתוֹךְ בֵּית הַבֵּר – שנשפכו שם על הקרקע, ודרכו עליהם הבדדים ברגליהם היחפות, אִם יֵשׁ בֵּין מִשְׁקִין לְזִיתִים – שטח רחב, כְּדִי שֶׁיִּנְגְּבוּ אֶת רִגְלֵיהֶם בְּאֶרֶץ – מן המשקים הטמאים, אגב הילוכם, קודם שידרכו על היותם, הָרִי אֵלֶּי טְהוֹרִין – היותם טהורים, שאין על רגליהם משקים טמאים, והבדדים עצמם לא נטמאו, שהנגוע במשקים טמאים שלא בידיו אינו נטמא. ברם, אם היו נעליים ברגליהם, היו הנעליים נטמאות מן המשקים הטמאים, ונעשות שניות לטומאה שהרי משקים טמאים מטמאים כלים, וחזרות הנעליים ומטמאות את המשקה שעל היותם. הַבִּדְדִין וְהַבּוֹצְרִין – ענבים לדריכה בטהרה, שֶׁנִּמְצְאוּ מִמָּאָה לְפָנֶיהֶן – ויש חשש שמא נגעו בטומאה, נֶאֱמָנִין לֹא־מֵרָא – בטומאה, כמו שכבר שנינו לעיל (ט, ח). יש מפרשים, שמדובר כאן בכגון שחבר עומד עליהם בבית הבר, ולכן אין חוששים שמא נגעו שלא על דעת החבר (חריש; ברטנורא; ענין "ותוספות יום טוב", שתמה על פירוש זה; וענין פירוש הראשון וחיזושי מחריש; וענין "תפארת ישראל"); וכן הַתִּינוּקוֹת שֶׁבִּינֵיהֶם – שבאו שם אל אביהם, והרי הם טמאים, לפי שנשים נידות מחבקות אותם, נאמנים הבדדים או הבוצרים לומר, שלא נגעו בהם (הורא"ש; הגר"א); ויש מפרשים, שנאמנים הבדדים או הבוצרים לומר, שלא נגעו התינוקות בזיתים או בענבים (רמב"ם). יוֹצְאִים – הבדדים – חוּץ לְפֶתַח בֵּית הַבֵּר, וּפּוֹנִים לְאַחֲרֵי הַגֵּדֶר – לעשות שם צרכיהם, וְהֵן טְהוֹרִין – נשארים הם בטהרתם, שאין חוששים שמא נטמאו שם. עַד כַּמָּה יִרְחִיקוּ וְיִהְיוּ טְהוֹרִין? עַד כְּדִי שֶׁיֵּהָא רוֹאֵן – שיהא אפשר לבעל הבר לראותם. אבל אם נסתרו מעיניו, חזרו לטומאתם עד שיטבילם פעם אחרת ויעריב שמשם (רמב"ם הל' משכב ומושב יג, ב).

בארנו את הסיפא לפי הרמב"ם, הראשון והגר"א (ענין ברכות סב, א; וענין רש"י שם, שמפרש: "משמרי טהרות של שמן בית הבר, אם הוצרכו ליפנות, יוצאים מפתח בית הבר ונפנים לאחריו הגדר שלפני הפתח, ואין חוששים, שמא בתוך כך יכנס עם הארץ ויגע").

אבל הר"ש מפרש, שכל הסיפא מדברת בתינוקות: "וכן התינוקות שביניהם יוצאים חוץ לפתח בית הבר ופונים לאחריו הגדר, והן טהורין" – כלומר הבדדים

ד הנותן מן הסלים ומן המשטח של אדמה – בית שמאי אומרים: נותן בידים טהורות, ואם נתן בידים טמאות – טמאן; בית הלל אומרים: נותן בידים טמאות, ומפריש תרומתו בטהרה. מן העבט ומן המשטח של עלים – הפל שוים שהוא נותן בידים טהורות. ואם נתן בידים טמאות – טמאן.

פירוש ברטנורה

ד הנותן מן הסלים ומן המשטח של אדמה. ענבים שבצנן מתחלה לאכילה, ולא הוכשרו לקבל טומאה, דלא גזרו אלא על הבוצר מתחלה לגת, ואח"כ נמלך עליהן ולקחן מן הסלים או מן האדמה ששטח הענבים עליה ונתנן לגת: **בית שמאי אומרים נותן בידים טהורות.** כיון שבא לנותן לגת הרי הוא כאילו בצנן מתחלה לגת, וצריך שיתן לגת בטהרה: **ואם נתן בידים טמאות טמאן.** ואע"ג דסתם ידים שניות הן ואין שני עושה שלישי בחולין, דילמא קסברי הטבולים לתרומה כתרומה דמו. אי נמי, בידים תחלות עסקינן, ור' שמעון בן אלעזר היא כדאיתא פרק ב' דחולין: **ובית הלל אומרים נותן לגת בידים טמאות ומפריש תרומתו בטהרה.** לפי שלא הוכשרו כיון דבצנן מתחילה לאכילה: **מן העבט ומן המשטח של עלים.** עבט הוא כלי שנותנים בו הענבים כשבוצרים אותו לגת. ומשטח של עלים, ששטחו העלים על פני האדמה ונתנו הענבים עליהם. והשתא מוכחא מלתא דהבוצר הענבים הללו מתחילה, לגת בצנן ולא לאכילה, הלכך שוים בית שמאי ובית הלל בהא דנותן בידים טהורות, דהא שתיק ליה הלל לשמאי בפרק קמא דשבת והורה לו שהבוצר לגת הוכשר:

משניות מבוארות – קהתי

ומן המשטח של עלים – אבל אם בשעת הבציר נתן את הענבים לתוך העבט, והוא כלי גדול שנותנים בו את הענבים הנבצרים לגת, או שנתנם על משטח של עלים, ששטחם על גבי עלים השטוחים על הארץ, והרי ניכר הדבר, שמתחילה לגת בצרם ולא לאכילה, שכן דרך הבוצר לגת ליתן את הענבים לעבט, כדי שישתמר בו המיץ הנוסף מהם, או על משטח של עלים, כדי ליתן לגת את הענבים ביחד עם העלים שנטף עליהם המיץ, הלכך כשהוא נוטל את הענבים מן העבט או מן המשטח של העלים, כדי ליתנם בגת, **הפל שוים** – בית שמאי ובית הלל שווים בדעותיהם, **שהוא נותן בידים טהורות** – לפי שאף בית הלל הודו לבית שמאי, שהבוצר לגת הוכשר (עין גמרא עבודה זרה לט, ב; חולין לו, ב), וכיון שהוכשרו לקבל טומאה, לפיכך צריך ליתנם לגת בטהרה, **ואם נתן בידים טמאות, טמאן** – טימא את הענבים.

בארנו משנתנו לפי הר"ש והרא"ש, וכן פירש הרב מברטנורה.

אבל הרמב"ם כותב (בפירושו למשנתנו) שגזירת "הבוצר לגת הוכשר" אינה אלא לדעת בית שמאי, וכן אמנם ההלכה. אבל בית הלל חולקים בזה על בית שמאי וסוברים, שלא הוכשר; מכאן גם טעם המחלוקת ברישא של משנתנו (לשיטת הרמב"ם). שלדעת בית שמאי הוכשרו הענבים לטומאה משעה שבא ליתנם לגת, מגזירת "הבוצר לגת הוכשר", ואילו בית הלל חולקים לשיטתם, שהבוצר לגת לא הוכשר, וכיון שלא הוכשרו, מותר ליתנם לגת בידיים טמאות. ברם, בנותן מן העבט או מן המשטח של עלים, אף בית הלל מודים, שאם נתנם בידיים טמאות טימאם, לפי שהוכשרו במשקה היוצא מהם, הואיל ומקפיד על המשקה שלא ילך לאיבוד.

ומה שאומרים בית הלל (ברישא): "ומפריש תרומתו בטהרה" מפרש הרמב"ם, שבאים הם להשיענו, שאף על פי שנותן מן הסלים ומן המשטח של אדמה בידים טמאות, מכל מקום כשהוא בא להפריש מהם תרומה, לא יפרישנה אלא בידים טהורות.

אבל בעל "משנה אחרונה" תמה על הרמב"ם, שהרי לא מצינו בשום מקום לחלק בדבר שלא הוכשר בין חולין לתרומה (עין שם מה שנראה לו בכנות הרמב"ם: ועיין פירושו למשנתנו, שטעמם של בית שמאי, לפי שהידיים נגועות במקום המשקה ומטמאות אותו, ואילו לדעת בית הלל אין המשקה היוצא מהם חשוב משקה לטומאה ולהכשר, הואיל ואין רצונו במשקה הכולל לאיבוד).

כן כותב בעל "משנה אחרונה", שכל פירושו של הרמב"ם בטעם המחלוקת שבמשנתנו צריך עיון, שהרי מובא מפורש במסכת עבודה זרה (לט, ב), שהורה לו הלל לשמאי בבוצר לגת שהוכשר, וכן מובא במסכת חולין (לו, ב), ששחק לו הלל לשמאי.

ברם הגר"א מפרש משנתנו כפשוטה: הנותן מן הסלים ומן המשטח של אדמה, בית שמאי אומרים: נותן בידים טהורות וכו' – שלדעתם הוכשרו במשקה היוצא מהם בסלים ובמשטח; ובית הלל אומרים: נותן בידים טמאות – שלא הוכשרו בהן, שהמשקה היוצא מהם הולך לאיבוד, והסלים מנוקבים, והמשקה הולך לחורין, ובמשטח של אדמה האדמה שואבת, ואינם חשובים משקה להכשיר. מן העבט ומן המשטח של עלים – שאין המשקה הולך לאיבוד, הכל שווים שהוא נותן בידים טהורות – שהוכשרו במשקה היוצא מהם.

אף בעל "תפארת ישראל" מפרש על דרך הגר"א, אלא שמרחיב בהסבר טעמו של כל אחד (עין שם).

(מקוואות ב. ב.) ומה שסומכים על נשי עמי הארץ בטבילת נידות, משום שאם לא תמצא מי שיעמוד עליה, אתה מבטל ננות ישראל מפריה ורביה. ומטעם זה אנו מוצאים במסכת נידה בכמה דברים שהחמירו לטהרות יותר מלבעלה. ורבי שמעון סובר, שאם טמאים להם, שדומה לאיסור נידות, נאמנים; ובטהורים להם דעתו כרבי יוסי, שאפילו בדרכן מחמירים.

באור משנה ד

מכאן ועד סוף פרקנו גיניש דיני טומאה בענבים. וכבר הזכרנו (בהקדמה לבאור המשנה אהלות יח. א.) וכן בשולחן באורנו למשנה ב בפרקנו, שגזרו חכמים על הבוצר ענבים לדרסם בגת, שהם מוכשרים לקבל טומאה, אף אם לא נפלו עליהם משקים כלל (וזה אחד משמונה עשר הדברים שגזרו בעליית חזניה בן חזקיה בן גוריון. ביום שנימנו ורבי בית שמאי על בית הלל – עיין משנה שבת א. ד; גמרא שבת י, א) ואף על פי שמן הדין לא הוכשרו הענבים לטומאה, שאפילו יש עליהם משקה הנדלף מהם, הרי משקה זה הולך לאיבוד, ואין דעת הבעלים נוחה מכך, ואין משקה מכשיר לקבל טומאה אלא אם כן הוא נדלף לרצון הבעלים, מכל מקום גזרו כאן, שמא יבוצר בקופות מזופפות, שבכגון זה הואיל ואין המשקה הולך לאיבוד, הרי הבעלים רוצים בו, ונמצא מכשיר מן התורה. ויש מבארים טעם הגזירה, שפעמים אדם נוטל אשכול של ענבים, כדי לדעת אם הגיעו הענבים לבצירה, ומזלף על גבי הענבים, ובשעת בצירה עדיין משקה טופח עליהם, ומכשיר אותם לקבל טומאה (גמרא שבת י, א; עין שם עוד טעמים). ברם, לא גזרו גזירה זו אלא בבוצר לגת, אבל בבוצר ענבים לאכילה או למכירה בשוק, לא הוכשרו הענבים לקבל טומאה אלא אם כן נפלו עליהם משקים לרצון הבעלים, כמו בשאר אוכלים. – משנתנו דנה במי שבצר ענבים לאכילה ונמלך אחר כך לדרסם בגת, וכן במי שבצר סתם, אלא שבצרם לכלי או למקום המוכיחים, שלדריה נבצרו ולא לאכילה.

הנותן – ענבים לגת, מן הסלים ומן המשטח של אדמה – שבשעת הבציר נתן את הענבים לסלים קלועים, או שנתנם על משטח של אדמה, ששטחם על הארץ במקום המיוחד לשטיתת ענבים, ולא היה מקפיד על המיץ שילך לאיבוד, לפי שבצרם לאכילה, ונמצא שלא הוכשרו לקבל טומאה, ועכשיו נמלך, והוא נוטלם מן הסלים או מן המשטח של האדמה ונותנם לגת להוציא מהם יין, **בית שמאי אומרים: נותן בידים טהורות** – כיון שבא ליתנם לגת, הרי זה כאילו בצרם מתחילה לגת, והוכשרו לקבל טומאה (מגזירת "הבוצר לגת הוכשר". כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו). הלכך צריך ליתנם לגת בטהרה, **ואם נתן בידים טמאות, טמאן** – טימא את הענבים. ואף על פי שסתם ידים שניות הן, ואין שני עושה שלישי בחולין, אפשר שסוברים בית שמאי, שחולין הטבולים לתרומה דינם כתרומה, ושני עושה בהם שלישי; או שמדובר כאן בידים שהן ראשון לטומאה (כדעת רבי שמעון בן אלעזר, בגמרא חולין לג, ב.) והיינו בכגון שהכניס ידו לבית המנוגע, שלדברי רבי עקיבא ידיו תחילות (עין ידים ג. א). **בית הלל אומרים: נותן בידים טמאות** – שהואיל ובצרם מתחילה לאכילה, לא הוכשרו לקבל טומאה, ואף על פי שנמלך ליתנם לגת, מכל מקום אין זה דבר שכיח שהבוצר ימלך בו, ולא גזרו בזה, הלכך מותר לו ליתנם לגת בידיים טמאות, ומפריש תרומתו בטהרה – ואף התרומה שהוא מפריש מהם הרי היא בטהרה. מן העבט

ה האוכל מן הפסלים, ומן המשטח של אדמה, אף על פי שמבקעות ומנפפות לגת – הרי הגת טהורה. מן העבט ומן המשטח של עלים, ונפל ממנו גרגר יחידי, אם יש לו חותם – טהור; אם אין לו חותם – טמא. נפל ממנו ענבים ודרךן במקום המפנה, פביצה מכון – טהור; יותר מפביצה – טמא, שפיין שפיצאת טפה הראשונה נטמאת בפביצה.

ו מי שהיה עומד ומדבר על שפת הבור, ונתזה צנורא מפיו, ספק הגיעה לבור ספק לא הגיעה – ספקו טהור.

פירוש ברטנורא

ה האוכל ענבים מן הפסלים ומן המשטח של אדמה. דסתמן לאכילה נבצרו. אע"פ שידיי טמאות והענבים נוספים יין לגת, הרי הגת טהורה. דאותן טיפין אין להם תורת משקה, הואיל ולאכילה נבצרו ולא נחא ליה במאי דמיין. אבל האוכל מן העביט ומן המשטח של עלים, אע"פ שאין הענבים מבוקעות ואינן מנפפות, אם נפל ממנו גרגר יחידי ואין חותם לאותו גרגר, דהיינו במקום שהעוקץ על פי הגרגר יש כמין חותם ואותו חותם סותם פי הגרגר שאין משקה יוצא, וכשנעקר העוקץ עם החותם משקה יוצא ואע"פ שנמלט לאוכל יש לו תורת משקה, הואיל ומתחילה בצרם לגת ונטמא אותו משקה בידיו טמאות, וכשנפל לגת נטמא. והני מילי כשנעק בידיו במקום החותם, אבל אם לא נעק במקום החותם, לא נטמא הגת, שהרי לא נגעו ידיו במשקים כדי שיחזור המשקה ויטמא הגת: **נפלו ממנו ענבים**. כלומר אשכול של ענבים, שהגרגרים מחוברים באשכול ואין משקה יוצא, ונטמאו בידיו טמאות, דהוכשרו לפי שנבצר לגת: **ודרךן במקום המפנה**. מקום פנוי בגת שאין שם כלום לא יין ולא ענבים ודרכו כטהרה: **פביצה מכון טהור** הגת, דאין אוכל מטמא כלי ומשיצאת טפה ראשונה חסר ליה מכביצה ואין אוכל מטמא אחרים בפחות מכביצה, נמצא דאין טומאה למטה זו אלא מחמת טומאה שקיבלה כשהיתה אוכל, הלכך השתא נמי דנעשית משקה אין לה כח אלא כאוכל. אבל יותר מכביצה, טמא, שהכביצה מטמאה טפה ראשונה כדן משקה, וחזרה הטפה וטמאה את הגת, דמשקה מטמא כלי:

ו וניתזה צנורא. ניתו רוק מפיו של עם הארץ המדבר, ורוק היוצא מפיו עם הארץ מטמא אדם וכלים מדרבנן, וכל שכן אוכלים ומשקים: **ספיקו טהור**. דאמרין שפת הבור קלטת הצנורא ומנעתה מלדרת לתוך היין. ומתניתין איירי בבור סיד שאינו מקבל טומאה. ובתוספתא אמרו דבור של שמן טמא, לפי שהשמן מחליק שפת הבור [והצנורא] מחלקת ויורדת למטה לשמן שכבור:

משניות מבוארות – קהתי

בעל "תפארת ישראל" מקשה: והרי הענבים שבאשכול לא נטמאו אלא מחמת הידיים, שהן שניות לטומאה, ונעשו שלישיות לטומאה. ואיך אפשר שהענבים יטמאו את טיפת המשקה היוצאת מהם, והלא אין שליש טמא אוכלים או משקים?

אף הרש"ש מתעכב על כך, והוא כותב, שצריך לפרש בסיפא של משנתנו כגון שהיו הידיים תחילות (ראשונות לטומאה). כמו שכבר נתבאר במשנה הקודמת (בדברי בית שמאי: "ואם נתן בידים טמאות טמא"), שאם מדובר כאן בסתם ידיים, הרי אפילו יותר מכביצה אינו אלא שליש ואינו מטמא משקה. אבל בעל "תפארת ישראל" אינו מסכים לפירוש זה, שהרי לפי זה יוצא, שמשנתנו לא כהלכה היא, מאחר שקיימא לן, שיידיים אינן אלא שניות לטומאה. ואמנם הרמב"ם מביא בחיבורו דיני משנתנו בכגון שנפלו הענבים מיד אדם טמא (הל' טומאת אוכלין ט, ד). ואפשר עוד, שלדעת הרמב"ם מדובר במשנתנו בעם הארץ, כמו במשנה הבאה ("תפארת ישראל, בועז").

באור משנה ו

מי שהיה עומד ומדבר על שפת הבור – של יין, וסתם אדם בחזקת עם הארץ, שהוא טמא (דח"א; עיין "משנה אחוזה"). ונתזה צנורא מפיו – וניתז צנור (ור"ס) של רוק מפיו. ספק הגיעה לבור ספק לא הגיעה – האם הגיעה לבור, אף על פי שיש כאן ספק טומאה ברשות היחיד, ספקו טהור – שאפילו הגיעה הצנורא לבור אנו אומרים, שנקלטת בשפת הבור ולא ירדה לתוך היין (תוספתא; ר"ש; רמב"ם). ויש מבארים הטעם, משום שאין לטומאה מקום, והרי זה כמו ספק טומאה הנזרקה, ששנינו לעיל (ד, א), שספקו טהור; שאין אומרים ספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא אלא כשהטומאה נחה, וספק נגע ספק לא נגע בה, אבל ספק טומאה הנזרקה, ספק הגיעה ספק לא הגיעה, ספקו טהור, משום שאין לטומאה מקום; ואף כאן הרי נזרקה הצנורא מפיו וספק הגיעה לבור ספק לא הגיעה, הלכך ספקו טהור ("אליהו רבא"). בתוספתא מובא, שדווקא בבור של יין ספקו טהור, אבל בבור של שמן ספקו טמא ברשות היחיד, מפני שהשמן מחליק את שפת הבור, ויש להניח שהצנורא שנפלה על שפת הבור התחלקה וירדה לשמן שכבור.

באור משנה ה

האוכל – ענבים, מן הפסלים, ומן המשטח של אדמה – שסתמן לאכילה נבצרו, כמו שבארנו במשנה הקודמת; ומבואר במפרשים, שאכלם בידיים טמאות; **אף על פי שמבקעות ומנפפות לגת** – שאוכל את הענבים מעל לגת ונוסף מהם מין לתוכה, הרי הגת טהורה – שאין המין חשוב משקה, ואינו מקבל טומאה מהידיים לטמא את הגת, הואיל ולאכילה נבצרו הענבים, והמין הנוסף מהם אינו לרצונו. **מן העבט ומן המשטח של עלים** – אבל האוכל ענבים מן העביט או מן המשטח של עלים, שניחא לו במין היוצא מהם, הואיל ואינו הולך לאיבוד, והריהו חשוב משקה לטומאה ולהכשר, ונפל ממנו – מן האוכל לתוך הגת, גרגר יחידי – ענב אחד, אם יש לו חותם – שהעוקץ תחוב בגרגר ואין מין יוצא ממנו, טהור – אף על פי שהגרגר נטמא מחמת ידיו שנגעו בו, שהרי כבר הוכשר לטומאה בעביט או במשטח של העלים על ידי המשקה שיצא שם מהענבים, או אפילו בלי משקה, משום גזירת "הבוצר לגת הוכשר", כמו שבארנו במשנה הקודמת, מכל מקום הגת וכל אשר בתוכה טהור, לפי שאין בגרגר כשיעור ביצה, ואין אוכלים טמאים מטמאים אחרים בפחות מכביצה; **אם אין לו חותם** – אם הגרגר שנפל לתוך הגת אין לו חותם, שנעקר ממנו העוקץ, והרי שיוצא משקה במקום העוקץ, טמא – שהידיים שנגעו במקום העוקץ טמאו את המשקה היוצא משם, והוא חזר ומטמא את הגת, שמשקים טמאים מטמאים בכל שהם. **נפלו ממנו ענבים** – אשכול של ענבים, והרי הענבים נטמאו מחמת ידיו, ודרךן – ודרך את הענבים הללו, במקום המפנה – במקום הפנוי בגת, שאין שם לא יין ולא ענבים, פביצה מכון – אם אין בהם אלא כשיעור מדויק של ביצה, טהור – הגת טהורה, שאין אוכל מטמא כלי, וכשיצאה הטיפה הראשונה נתמעט האוכל מכביצה ולא נטמאה הטיפה, שהרי אין אוכל מטמא בפחות מכביצה; **יותר מפביצה** – אבל אם יש בענבים שבאשכול יותר מכביצה, טמא – הגת טמאה, שפיין שפיצאת טפה הראשונה נטמאת בפביצה – וחוזרת טיפה זו ומטמאה את הגת, שמשקים מטמאים כלי מגזירת חכמים.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פב עמוד ב: נמרא הגמרא תמחה: השתא בפני שתיים - לאחר ששנינו ששנתיים לפני השנה הסמוכה לפרקן מחנכין להו להתענות, בפני שנה מפעיא - האם צריכה המשנה לומר עוד שמחנכים אותם גם שנה לפני השנה הסמוכה לפרקן. מתרצת הגמרא: אמר רב חסדא, לא קשיא, הא ששנינו שמחנכים 'לפני שנה', בחולה - ילד כחוש ותשוש, והא ששנינו שמחנכים 'לפני שתיים', בקריא.

הגמרא מביאה מחלוקת באופן חינוך התינוקות להתענות: אמר רב הונא, בן שמונה שנים ויום אחד, והוא בריא, וכן בן תשע ויום אחד, והוא חולה, מחנכין אותו לצום לשעות אחדות. בן עשר ויום אחד והוא בריא, וכן בן אחת עשרה ויום אחד והוא חולה, משלימין וצמים את כל היום מדרבנן. בן שתיים עשרה ויום אחד, נעשה גדול, ובין בריא ובין חולה משלימין מדאורייתא. והיינו בתינוקות - בילדה, אבל התינוק זמנו שונה, וכדלהלן.

ורב נחמן אמר, בן תשע הבריא, וחולה בן עשר, מחנכין אותו לשעות. בן אחת עשרה הבריא, וחולה בן שתיים עשרה, משלימין מדרבנן. בן שלש עשרה, משלימין מדאורייתא. והיינו בתינוק, שחיובו במצוות שנה לאחר התינוקות.

שיטה החולקת על רב הונא ורב נחמן: ורבי יוחנן אמר, השלמה דרבנן ליבא - לא חייבו חכמים לחנך את התינוקות להשלים את התענית, אלא מחנכים אותם להתענות רק 'לשעות'. לפיכך, בן עשר הבריא, או בן אחת עשרה החולה, מחנכין אותו לשעות. ובן שתיים עשרה, בין בריא ובין חולה משלימין מדאורייתא. מקשה הגמרא: תנן במשנתנו, התינוקות אין מעניין אותן ביום הפפורים, אבל מחנכין אותן לפני שנה ולפני שתיים. ולכאורה קשה, מדוע נקטה המשנה 'לפני שנה' מאחר ונקטה גם 'לפני שתיים'. ובשללמא לרב הונא ורב נחמן הסוברים שחכמים תיקנו שישלימו התינוקות החולים את התענית בשנה הקודמת לפרקן, יתכן להעמיד את המשנה בתינוק ותינוקת חולים, ולפרש ש'לפני שנה ולפני שתיים' הכוונה לאותה שנה [שנת אחת עשרה] שהיא לפני השנה שצריכים להשלים את התענית לדבריהן - מדרבנן, ושהיא לפני שתיים שהם חייבים להשלים (לדבריהן) [לדברי תורה - מדאורייתא], אז מחנכים אותם בתענית שעות. אלא לרבי יוחנן הסובר שחכמים לא תיקנו כלל השלמה לתינוקות, קשיא מה כוונת המשנה 'לפני שנה ולפני שתיים'.

מתרצת הגמרא: אמר לך רבי יוחנן מאי שנה או שתיים, הכוונה שמחנכים אותם סמוך לפירקן, שנה לחולה ושנתיים לבריא.

ראיה לדברי רבי יוחנן: תא שמע, דתני רבה בר שמואל, תינוקות, אין מעניין אותן ביום הפפורים, אבל מחנכין אותן שנה או שתיים סמוך לפירקן. בשללמא לרבי יוחנן, ניחא, שהיה לדבריו אין מחנכים את התינוקות בתענית שעות אלא שנה סמוך לפרקם בחולה, או שנתיים בבריא. אלא לרב הונא ולרב נחמן, הסוברים שחינוך הקטנים הוא שלש או ארבע שנים סמוך לפרקם, קשיא. דוחה הגמרא: אמרי לך רבנן [רב הונא ורב נחמן], מאי חינוך נמי דקתני בברייתא ששנה רבה בר שמואל, חינוך להשלמה, אבל החינוך 'לשעות' מתחיל לפני כן.

ושתיים לחולה ור' יוחנן אמר שתיים לבריא ואחת לחולה: אמר לך רבי יוחנן. לא תתני לפני שנה דמשמע שתיים ולפני שתיים דמשמע ג' שנים אלא אימא מחנכין אותה שנה סמוך לפרק' בחולה ושתיים לבריא: תא שמע דתנא רבה בר שמואל. שנה או שתיים כר' יוחנן ולא תני לפני שנה ולפני שתיים: לר' יוחנן ניחא. ומוקי לה שנה לחולה ושתיים לבריא: אלא לרב הונא ולרב נחמן קשיא. דהא חינוך לשעות הוא ופחות שבחינוכין לשעות לדידהו ג' שנים הוי דהא אמר רב הונא בתינוקת חולה שמחנכין אותה בעשירית וברייתא קתני גדול שבחינוכין שתי שנים: מאי חינוך דקתני השלמה. דדבריהם ולדידן נמי השלמה דדבריהם שתיים לבריא לפני השלמה דאורייתא אחת לחולה:

דף פב עמוד א. נמ' בחולה. כחוש ותשוש כח: אמר רב הונא בן שמונה. לבריא שעברה שמונה ונכנסת לתשע ובתינוקת כדמסיים מילתיה דהוי שנת תשע ארבע שנים לפני פרקה: ובן תשע. לחולה שעברה שנת תשע ונכנסה לתוך עשר דהיינו ג' שנים לפני פרקה מחנכין לשעות: בן עשר. לבריא שעברה עשר ונכנסה לאחד עשר ובן אחת עשרה לתינוקת חולה ונכנסה לי"ב משלימין מדרבנן בן י"ב ונכנסה לי"ג משלימין מדאורייתא שהיא פירקן בתינוקת הבריא והחולה שוות בו: ורב נחמן אומר וכו'. לא פליג רב נחמן אדרב הונא אלא מר פירש מילי דתינוקת ומר פירש מילי דתינוק: תנן. מחנכין אותו לשעות לפני שנה דהיינו שתי שנים ולפני שתיים דהיינו שלש בשלמא לרב נחמן ולרב הונא דאמרי איכא השלמה מדרבנן כדקאמר אע"ג דלדידהו הוי חינוך הבריא ארבע שנים מצי לתרוצ' למתני' כולה בחולה וה"ק מחנכין אותו לשעות שתי שנים לפני השלמת דבריהם שהם שלש לפני השלמת דד"ת כדקאמר רב הונא דשנה עשירית מחנכין את התינוקת החולה לשעות שהיא לפני שנה הסמוכה לפרק השלמת דבריהם שהיא בשנת י"ב לחולה דהיינו לפני שתיים הסמוכים לפרק דאורייתא: אלא לר' יוחנן קשיא. לדידה לא מיתוקמא מתניתין כלל דהא אמרין השלמה מדרבנן ליבא דתימא מתני' חדא קתני כדאוקימנא אליבא דרב הונא ורב נחמן ורישא בחולה וסיפא בבריא כדאוקימנא רב חסדא נמי לא תוקמא דמתני' קתני שלש לבריא

נמרא

למדנו במשנה שלרבי עקיבא לומדים שיהיה נזיר מגלח על מגע רביעית דם החמור שהוא מטמא באהלה, בכל וחומר ממה שנוזר מגלח על מגע עצם כשעורה הקל שאינו מטמא באהלה, ועל זה אמרו לו שאין לומדים זה מזה כיון שאין לומדים קל וחומר מהלכה למשה מסיני.

הגמרא מסתפקת בפירוש המשנה: איבעיא להו, האם מה שהנזיר מגלח על מגע עצם בשעורה הוא הנלמד מהלכה למשה מסיני, ורביעית דם למד רבי עקיבא מעצם כשעורה בקל וחומר, ואמרו לו שאין דנין דין זה ברביעית דם בקל וחומר מדין שהוא הלכה למשה מסיני. או דלמא, הדין שרביעית דם מטמאת לכל השוהה עמה באהלה אחד הוא הנלמד מהלכה למשה מסיני, ומעצם בשעורה למד רבי עקיבא קל וחומר לרביעית דם כיון שהיא חמורה שמתמאה באהלה, ואין דנין קל וחומר מהלכה, דהיינו שאין ללמוד על ידי החומרה הנלמדת מהלכה:

הגמרא פושטת ספק זה מדברי הברייתא: תא שמע, דין זה שנוזר מגלח על מגע עצם בשעורה הלכה הוא למשה מסיני, ומהלכה זו למד רבי עקיבא שהנזיר מגלח אף על מגע רביעית דם בקל וחומר, ואמרו לו שאין דנין קל וחומר מהלכה.

הדרן עלך בהן גדול

משנה

שנינו בפרקים הקודמים שנוזר שנטמא במת נסתרת נזירותו, ומונה שבעה ימים ומוזה ביום השלישי וביום השביעי ונטהר מטומאתו, וטובל ביום השביעי ומגלה, ולמחרת מביא קרבן על טומאתו, ומונה נזירות מחדש, ובסופה מביא קרבן של נזירות טהרה, וחוזר ומגלח ומותר ביו. משנתנו דנה כיצד ינהגו נזירים בתגלחת ובקרבנות, כשיש ספק אם נטמאו.

שני נזירים שאמר להן אדם אחד, ראיתי את אחד מכם שנטמא טומאת מת, ואני יודע איוה מכם הוא, נאמן להחזיקם בספק טמאים וממתינים עד גמר ימי נזירותם, ומגלחין שניהם את ראשם, ומביאין בשותפות קרבן מוקמא שמביא נזיר טמא כשנטהר מטומאתו, דהיינו חטאת העוף ועולת העוף וכבש לאשם, וכן מביאין קרבן מטהר שחייב בו נזיר שמשלים נזירותו בטהרה, דהיינו כבש לעולה וכבשה לחטאת ואיל לשלמים, ומתנים ביניהם ואומר כל אחד לחבירו, אם אני הוא זה שהייתי טמא ואתה הטהור, הרי קרבן המוקמא שלי ויקרב על שמי, וקרבן המטהר הוא שלי ויקרב על שמך, ואם אני הוא המטהר ואתה הוא זה שנטמא, קרבן

המטהר שלי ויקרב על שמי, וקרבן המוקמא הוא שלי ויקרב על שמך. וסופרין שניהם מחמת הספק עוד שלשים יום של נזירות חדשה, שאין ימי הנזירות הראשונים שמנו עולים למנין ימי הנזירות, שנאמר (במדבר יב) 'והימים הראשונים יפלו כי טמא נזיר', ונמצא כל אחד מהם בספק שמא עכשיו הוא זמן נזירותו, ומביאין בסיום נזירות זו, קרבן מטהר נוסף בשותפות, ומתנה כל אחד מהם ואומר לחבירו, אם אני הוא שהייתי טמא, הרי שקרבן המוקמא שהוקרב לאחר גמר הנזירות הראשונה שלי היה, וקרבן המטהר שהוקרב אז שלי היה, וזה – קרבן הטהרה שאנו מביאים עתה יהיה קרבן מטהר, שעלי מוטל לחביא, שרק עתה אני משלים את חובתי נזירותי. ואם אני הוא שהייתי המטהר אף בימי הנזירות הראשונים, קרבן המטהר שהוקרב בגמר הנזירות ההיא שלי היה, וקרבן המוקמא שהוקרב אז, היה שלי, וזה – קרבן הטהרה שאנו מביאים עתה יהיה קרבן מטהר, שרק עתה יצאת ידי חובתי נזירותך:

נמרא

קתני – שנינו במשנתנו, שני נזירים שאמר להם אחד, ראיתי אחד מכם שנטמא, ואני יודע איוה מכם, הרי הם בחזקת ספק טומאה. מקשה הגמרא: ואמאי הם בחזקת ספק טומאה, הרי כל ספק מוקמא שנולד ברשות היחיד, מהיכא ילפינן לה – מהיכן לומדים שמשפך הוא טמא, מפוסה נסתרה והתייחדה עם אחר, ואם כן דינו כסוטה, מה פוסה לא היו שם בעת הסתירה אלא פועל ונבעלת שהם שנים, אף כל ספק מוקמא ברשות היחיד שטמא, הוא דווקא כגון דאיכא בי תרי – כשיש שני אנשים באותה רשות בזמן שנולד הספק. אכל תבא – כאן במשנתנו, הרי יש את שני הנזירים, וגם את האי דקאי נביהון – אותו אדם שראה שאחד מהם נטמא שעמד על ידם, וממילא תא תלתא – נמצא שישנם יחד שלושה אנשים, ובאופן זה תהו ליה – נחשב הספק שלפנינו ספק מוקמא שנולד ברשות הרבים, וכל ספק מוקמא הנולד ברשות הרבים ספיקו תהו. ומדוע שנינו במשנה ששני הנזירים הללו בחזקת ספק טומאה. מתרצת הגמרא: אמר רבה בר רב הונא, המשנה מדברת באומר אותו שלישי, ראיתי מוקמא שנוקח פניכם ונגעה באחד מכם, ואני יודע במי נגעה, ולא מדובר שעמד עמהם, וכיון שעמד זה מרחוק הרי כאן שנים, והוא ככל ספק טומאה ברשות היחיד, שספיקו טמא. רב אשי מביא ראייה לתירוץ זה: אמר רב אשי, דיקא נמי – גם מלשון המשנה מדויק כתיורץ זה שמדובר כשעמד מרחוק,

אגרות קודש

ב"ה, י"ד מ"ח, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

... מוסיג"פ המכתבים שהמציאם לי לקריאה... בגוף השקו"ט של מכתבים המצורפים, מוסגר בקשר לזה גם קטע מכ"ע הי"ל בדענוער, ולכאורה כל הנ"ל מחפשים בדוקא דרכים חדשים, והנה מובן וגם פשוט שאם זהו דרכים חדשים למטרה הישנה, הנה מקום לדון ולעיין האם נכון הדבר, אף שאמרו חז"ל כל הדרכים בחזקת וכו' אבל באם ח"ו [וע"פ השמועה יש מקום לחשש זה], מחפשים גם "מטרות" חדשות בדוקא או - בנוסח אחר, דת חדשה, הרי מעיקרא דדינא יש פירכא, ולכאורה הדרך סו"ס הוא ע"י הדגשת פסק דין המשנה, אשר המעשה - המקובל - הוא העיקר והקדמת נעשה לנשמע הי' תנאי מוכרח לקבלת התורה, ולא רק בימים ההם אלא בכל יום ויום, אלא שעתה הדבר בנקל יותר הרבה, לאחר הנסיון של כמה אלפי שנה, שהראה הנצחיות של התורה והמצוה, והרי בעיני תורה ומצות אין מקום למסחר, ז.א. שיותרו באופן פרינציפיוני על חלק מהם ובלבד שיקבלו על עצמם חלק השני, כי אף המשך בעמוד הבא

נזיר. כהן גדול – פרק שביעי דף נז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קנא רש"י

1 **גמרא איבעיא להו** — האי דקאמרינן במתניתין רבי אליעזר ורבי יהושע דאין דנין קל
2 וחומר, היכי קאמרינן? מעצם כשעורה הלכה למשה מסיני דנזיר מגולח עליו,
3 ורביעית דם קל וחומר מעצם כשעורה דנזיר מגולח עליו, ואין דנין קל וחומר מהלכה, אי
4 לא במידי דתרווייהו גמירי לה מקרא, או דילמא הכי קאמר: רביעית דם הלכה למשה
5 מסיני דמטמא את האדם באהל, ועצם כשעורה
6 קל וחומר, כלומר ומעצם כשעורה קא גמירין
7 קל וחומר דרביעית דם יזא נזיר מגולח, וקאמר
8 ליה: אין דנין קל וחומר מהלכה, שאין למידין
9 קל וחומר ממדי דלא גמירי לה אלא מהלכה,
10 אי לאו דאתיא ליה מן המקרא. **תא שמע, עצם**
11 **כשעורה** [הלכתא] — שהנזיר מגולח עליו,
12 ורביעית דם קל וחומר, ואין דנין קל וחומר
13 מהלכה.

1 **עצם** כשעורה הלכה — דנזיר מגולח עליו, דמקרא לא אתי, בדכתיב "על כל נפשות מות
2 לא יבא" — מידי דמיטמא בביאה, ורביעית דם בעי לאגמורי מיניה מקל וחומר. או
3 דילמא: רביעית דם הלכה — מה שהוא מטמא באהל, דלית ליה "נפשות מות" לרביעית דם,
4 דאדרבה משמע דם חצי לוג, שהוא שיעור שתי נפשות, והלכה למשה מסיני הוא דמטמא
5 באהל ברביעית. ועצם כשעורה קל וחומר, כלומר
6 מעצם כשעורה בעי ללמוד שיגלח על אהל
7 רביעית דם. ואין דנין קל וחומר מהלכה. פירוש:
8 מכאן חומר שהוא הלכה למשה מסיני לא נעשה
9 קל וחומר. תא שמע: רביעית דם קל וחומר ועצם
10 כשעורה הלכה.

הדרן עלך כהן גדול

1 **שני** נזירים שאמר להם אחד וכו' — צריך לומר
2 שהן שותקין, שאם היו מבחישינן אותן — לא
3 היה נאמן, כדאמרין בקידושין בפרק "האומר"
4 (סהב): עד אחד בהבשחה מי מהדימן.
5 **מגלחין** ומביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה
6 ואומר כו' — לאו דוקא נקט "ואומר",
7 אלא אז יקרב לשם מי שהוא, וזה יקרב לשם מי
8 שהוא. **אם** אני הוא הטמא קרבן טומאה —
9 שנעשה כבר — שלי, וקרבן טהרה שנעשה כבר —
10 שלי, (וזה קרבן טהרה).
11 **וסופרין** שלשים יום ומביאין קרבן —
12 בשותפות, קרבן טומאה — חטאת
13 העוף ועולת העוף. אבל אשם לא מייית על הספק.
14 (וקרבן טומאה בספק) עולת העוף תהא נדבה,
15 חטאת ספק ולא תאכל. ואשם שאינו מביא אינו
16 מעכבו, כרבנן דפרק שלישי (נזיר יחב): וחבמים
17 אומרים הביא חטאתו ולא הביא אשמו — מונה.
18 ועדיין אסורין לשנות בין וליטמאות למותם,
19 ולכך סופרים עוד שלשים יום. **באומר** ראיתי
20 שנזרק טומאה ביניכם — והוא עומד מרחוק,
21 דהוי ספק טומאה ברשות היחיד. ואם תאמר: אם
22 כן יביא כל אחד קרבן טומאה ודאי, דכל ספק
23 טומאה ברשות היחיד שורפין עליה (ותרונו!) ויש
24 לומר: דלא גמירי מסוטה אלא דבר שאפשר
25 להיות כסוטה, דאפשר שנטמאת. אבל הכא לא
26 אפשר לטמאות שניהם, דודאי אחד טהור. ואם
27 תאמר: אם כן, מאי פריך מעיקרא: והא ספק
28 טומאה ברשות הרבים הוא, כלומר וביאי שניהם
29 קרבן טהרה? והא ספק טומאה ברשות הרבים
30 דמטהרין, נמי מסוטה גמירין לה, ולא ילפינן
31 אלא דבר שאפשר להיות, והכא בודאי אחד טמא ויש לומר: דספק טומאה ברשות הרבים לאו מסוטה גמירין לה, אלא כל חד חוד מוקמינן אחזקתיה, וילפינן ליה מקרא פרק קמא דחולין
32 (יב) להעמיד כל דבר אחזקתיה, אף על גב דודאי אחד טמא, כיון דלא ידעין ליה. ואף על גב דבפרק קמא דחולין (שם) למאי דקא סלקא דעתיה קאמר רתם: הילכתא גמירי לה, ומשמע
33 דתם דספק טומאה ברשות הרבים לאו משום חזקה, אלא נגמיר מסוטה — במסקנא לא קאי הכי. ובמקום אחר, (בריש מסכת נדה) ופירש באריך.

דקתני

הדרן עלך כהן גדול

1 **שני** נזירים שאמר להן אחד "ראיתי אחד מכם
2 שנטמא, ואני יודע איזה מכם" — מגלחין,
3 ומביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה, ואומר: "אם
4 אני הוא טמא — קרבן טומאה שלי, וקרבן טהרה
5 שלי. ואם אני הוא הטהור — קרבן טהרה שלי,
6 וקרבן טומאה שלי". **וסופרין** שלשים יום, ומביאין
7 קרבן טהרה, ואומר: "אם אני הוא הטמא — קרבן
8 טומאה שלי, וקרבן טהרה שלי, וזה קרבן טהרה.
9 ואם אני הוא הטהור — קרבן טהרה שלי, וקרבן
10 טומאה שלי, וזה קרבן טהרה". **גמרא** קתני: שני
11 נזירים שאמר להם "ראיתי אחד מכם שנטמא, ואני
12 יודע איזה מכם", ואמאי? כל ספק טומאה ברשות
13 היחיד מיהיבא ילפינן לה — מפוטת. מה פוטת — בועל
14 ונבעלת, אף כל ספק טומאה ברשות היחיד — פגון
15 דאיפא בי תרי. אבל הכא שני נזירים, והאי דקאי
16 גביהון — הא תלתא, הוה ליה ספק טומאה ברשות
17 הרבים, וכל ספק טומאה ברשות הרבים ספקו
18 טהור! — אמר רבה בר רב הונא: באומר "ראיתי
19 טומאה שנוזקה ביניכם". אמר רב אשי: דיקא נמי,
20 דקתני

הדרן עלך כהן גדול

1 **משנה** שני נזירים — שקיבלו עליהם נזירות
2 ביחד. שאמר להן אחד ראיתי את אחד מכם
3 שנטמא — הרי זה נאמן להחזיקו בחזקת טומאה
4 כל זמן שאין מבחישינן אותו, דהא "או הודע
5 אלה חטאתו" כתיב (ויקרא ד). (או הודע אליו)
6 מכל מקום. ואני יודע איזה מכם — משלימין
7 לנזירותו, ומגלחין, ומביאין קרבן טומאה וקרבן
8 טהרה בשותפות. ואומר — אחד מהן. אם אני
9 הוא כו' — ועדיין אינן מותרין לשנות בין, לפי
10 שיכול לומר על כל אחד שמא טמא היה,
11 ותגלחתו שיגלח עכשיו דאי תגלחת טומאה.
12 אלא חזרין וסופרין עוד שלשים יום, ומביאין
13 קרבן טהרה בלבד מן השותפות. ואומר — אחד
14 מהם: אם אני הוא הטמא — קרבן טומאה היה
15 שלי, וקרבן טהרה שלי, וזה של עכשיו קרבן
16 טהרה כו'. ומתעבשו מותרין לשנות בין.
17 **גמרא** אבל הכא — כיון דהוה תלתא, שנים
18 נזירים והאי דקאי גביהו, אף על גב דקיימי
19 ברשות היחיד, הויא ליה ספק טומאה ברשות
20 הרבים, דספקו טהור. אמר רבה בר רב הונא —
21 כגון דקאים האחד בלבד, ואומר: ראיתי טומאה
22 שנזקה לביניכם מבפנים, דלא הוה ליה אלא
23 תרי, כבועל ונבעלת. דיקא נמי — דלא קאי
24 בהדיהו, דקאמר "ואני יודע", דאילו הוה קאי
25 בהדיהו — אי אפשר דלא הוה ידע.
26 וקא

המשך מהעמוד הקודם

שבהנוגע לקיום בפועל, הציווי להשתדל בקיום דקדוק קל של ד"ס אפילו ע"י קל שבקלים ורשע גמור
ר"ל, אין זה בנין אב ולימוד כלל להקמת שיטה חדשה במסחר בדת, ובודאי שהאריכות בכל זה הוא
למותר לגמרי, ויהי רצון שלא יתרשם מהחשש מה תהי' התגובה של אלו שעומד עמם בקישור, באם
יודיעם את כל הנ"ל כיון שלא דברי הם ולא דבריו, כ"א פסק דין בתוה"ק תורת חיים כפשוטו, והרי יכול
לציין מקורם ברמב"ם וכו' נוסף על המבואר בספרי דברי הימים לבני ישראל פרק בתנועות המתחדשות
או המסלפות דת ישראל ותורתו, ומובן ג"כ שברשותו לצטט גם אותו, שידוע שזה דעתי או שכתבתי זה
באחד ממכתבי וכו' אבל כנ"ל הדבר מוסכם מראשי ראשונים ועד לאחרון שבאחרונים.

ז"ע נת' מ"כ מז' מ"ח עם המוסג"ב.

בברכה לבשו"ט בכל הנ"ל.

דקתני ואיני יודע – דמשמע שלא נודע לו מעולם, משום ולא הוה בהם, מולא קתני "שכחתי". **והא** קא עביד הקפה – [בראש], השחתת הקפה. **[באשה]** בראש האשה, שאינה אסורה בהקפה, דדרשינן בסמוך: כל שאינו בהשחתה אינו בהקפה. **והא** קא עביד השחתת זקן – דבספק תגלחת מצורע מגלח זקנו בתער, וקעבר בהשחתת זקן ובהקפת ראש מספק.

המקיף את הקטן חיוב – דכי כתיב רחמנא "לא תקיפו פאת" – אף אפאת דקטן אזור, **ורידך** מאן מגלח להון – שראה בניס קטנים מגולחים ראשיהם עם פאותיהם. **אמר** ליה חובה – אשתו היתה. ורב הונא לטעמיה, דאמר בסמוך: הנשים מותרות להקיף, דכיון דאינן באיסור דניקף – ליתנהו נמי באיסור דמקיף. **חובה** תקברינהו לבניה – דאיסורא קא עבדא: כולוהו שני בר, כשגגה שירנאת מלפני השליט.

מכרי תרוייהו סבירא להו הקפת כל הראש שמה הקפה – רב הונא, דאמר: חובה מגלחה להו. אבל האיש היה עובר, אף על פי שמגלח כל ראשם. וכן רב אדא דאמר חובה תקברינהו לבניה – חובה נעשה. **במאי** פליגי – מאי טעמיהו.

והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתה ליתנהו בהקפה – בין להיות נקפות, בין להקיף אחרים, ואפילו לגדול מותרות. **ורב** אדא בר אבהו סבר אחד המקיף ואחד הניקף במשמע – פשיטה ודקרא ודאי לניקף אזור רחמנא, דהא "פאת ראשכם" כתיב, דהיינו הניקף, ומיזו מדקאמר "לא תקיפו" ולא כתיב "לא תוקפו" – חוסב הלאו גם על המקיף, כדי להקיש מקיף לניקף, כלומר, כל חיוב דניקף בר חיובא הוא – כל מקיף נמי בר חיובא הוא. והואו קטן, הואיל וגופיה לאו בר עונשין הוא, ולא מיחייב – מקיף ליה נמי לא מיחייב, ואפילו איש שרי לאקופי לקטן, ואין לתמוה נא ליה להתלמוד דרב אדא בר אבהו סבר מותר לגדול להקיף את הקטן – דמשמע ליה מדקאמר ליה לרב הונא "ורידך מאן

מקיף להו" – דמשמע: לדידי אפילו גדול מקיף לקטן, אבל לדידך – מאן מקיף להון? והאי דלטיה היינו לפי סברתו דרב הונא דאסר לגדול להקיף לקטן, וכן דאסרת לגדול להקיף לקטן – גם האשה אסורה להקיף לקטן, ולא סבירא ליה למדרש לרב אדא לדרוש: כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה. לפטור אשה המקפת אחרים. ואף על גב דבקיודשין בפרק קמא (להב) דרשינן הכי: כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה בר' לפטור נשים הניקפות – בהדיא דרשה מודה רב אדא, משום דפשיטה דקרא איירי בניקף. אבל מה שדורש רב הונא נמי "לא תקיפו" אמקיף, מלישנא ד"לא תקיפו" ומקישו להשחתת זקן לפטור האשה דמקפת אפילו לגדול – בהא דאי פליג רב אדא, דלית לן להקיש הקפה להשחתה אלא במאי דאיירי פשיטה דקרא, כגון בניקף. והשתא פליגי בתרת: רב הונא סבר דאשה שריא להקיף, בין גדול בין קטן, והואיל ואינה בהשחתה אינה בהקפה – בין להיות בהקפה דאיירי ביה פשיטה דקרא, בין להקיף אחרים. ורב אדא סבר: דודאי אשה פטורה מלהיות ניקפת מהקישא דהשחתה, דאיירי ביה פשיטה דקרא. אבל מלישנא ד"לא תקיפו" דדרשינן מיניה לחיוב גם המקיף – גם האשה חייבת בהחוא, ולא נפטרה מהקישא דהשחתה, כיון דלא איירי ביה פשיטה דקרא, ועוברת בלאו אם הקיפה לגדול. ופליגי נמי בקטן, דרב הונא סבר: גדול המקיף את הקטן חיוב, ולא מסתברא ליה לרב הונא למידרש דמשום דאפקיה קרא בוך לישא ד"לא תקיפו" דמשמע אמקיף ואניקף, למימר דהיא דניקף לאו בר חיובא מקיף נמי פטור, דהיינו למיגמר מגברא על גברא – לא משמע ליה. ורב [ואדא] סבר: דלחכי אפקיה קרא בוך לישא, למימר: היבא דניקף לאו בר חיובא – מקיף נמי פטור. הילכך גדול המקיף לקטן פטור. ונראה דקיימא לן כרב הונא, דאשה שריא להקיף קטן, והוא הדין לגדול, דסוגיא דהתלמוד כוותיה בפרק קמא דבבא מציעא (יב), דקאמר: מאי בנייהו איש דאמר לאשה "אקיפי לי קטן", וקאמר דהשליח דהיינו האשה לאו בת חיובא היא, אלמא דאשה מותרת להקיף לקטן כרב הונא. ומגדנט נמי אשה ולא איש – משמע נמי דאיש המקיף לקטן חיוב, דהיינו נמי כרב הונא. והוה מצי למימר התם שחאיש אמר לאשה "אקיפי לי גדול", כיון דסוגיא אולא כרב הונא – אלא הגדול לא יאבה שמוע לה שתקיפו, כי הוא יתחייב. אבל קטן לאו בר מחאה הוא, ולאו בר עונשין הוא. ואם תאמר: ולרב אדא דמקיש מקיף לניקף, והוא הדין דנקיש ניקף למקיף – ונימא: כל היבא דמקיף לאו בר חיובא – ניקף נמי פטור, ויהיה מותר להיות ניקף מן הגוי? ויש לומר: לרב אדא מקיף לניקף מקשינן, משום דעיקר חיובא דקרא אניקף כתיב "לא תקיפו פאת" – דהיינו פאת דניקף, למימר: היבא דניקף בר חיובא גם המקיף חיוב, ואי הניקף לאו בר חיובא הוא – המקיף פטור. אבל כשהניקף בר חיובא, אף אם אין המקיף בר חיובא – אסור, דקרא אתי לאקושי מקיף, דמשמע מלישנא ד"לא תקיפו" – אניקף, דמשמע מגופיה דפשיטה דקרא. אבל אין סברא להקיש גופיה דקרא, דהיינו הניקף – למקיף, דלא משמע אלמא מלישנא בעלמא "לא תקיפו" ולא מגופיה דקרא. ותדע, דאם לא כן – מצורע אמאי דחי לאו דהקפה? והא אפשר לקיים שתיהם, שיקיפו קטן ואשה וגוי! אלא שמע מינה כדפרישית. ואם תאמר: ולרב הונא דלא מקיש מקיף לניקף, ואף על גב דניקף לאו בר חיובא הוא מיחייב מקיף, אם כן המקיף את הגוי לחייב כמו המקיף לקטן? ודחוק לחלק משום דקטן אתי לכלל חיוב, דהשתא מיהא לאו בר חיובא הוא. וטעמא דרב הונא לא תלי בהכי, אלא משום דלא מקיש מקיף לניקף, ונראה להרב רבינו פרץ: דיש לומר הואיל וכתיב "פאת ראשכם" אישראל קאי קרא, ולא אגוי. וצריך עיון במקיף את האשה אי מחייב כמו בקטן לרב הונא. **לפי** שנאמר לא תקיפו יכול אף מצורע מן התלמוד לומר ראשו – קא סלקא דעתך השתא דמן הדין לא איצטריך קרא למדורא לא תעשה דהקפה, דאף לאו השוה בכל קים לן דהקפת כל הראש שמה הקפה.

וקא עברי – על לאו דהקפה, דתגלחת אינו לצורך, ויש בה משום לא תקיפו. **אמר שמואל באשה** וקטן – כגון שדיו שני נזירים הללו שתי נשים, או שני קטנים, דלא מיחייבי אהקפה. **אמאי** מגלח – ארבע תגלחות? והא קא עבר בתרתי תגלחות קמייאת משום לאו ד"לא תשחית את פאת זקן", שכן מגלח וכל שער, ואידיך מינייהו קעבר משום

הקפה? והא קא עביד השחתה גרסינן, **אמר** ליה רב **אדא בר אבהו** לרב הונא לדידך – דאמרת דהמקיף את הקטן חיוב, קטנים דאיתנהו מגולחין כל הראש, כדאורחיהו דאינשי דקמגלחי להו כדי להברותן לאחר החולי, מאן קמגלח להו? **אמר** ליה חובה – כדן שמה דאשתו דרב הונא. דקסבר רב הונא דאשה לא מיפקדא אלאו דהקפת הראש אראש אחרים כלל. **אמר** ליה רב **אדא** תיקברינהו לבניה – דלדידך דאמרת המקיף את הקטן חיוב, כי מקפת ליה אשה נמי חיובת, אבל לדידי – אפילו גדול המקיף את הקטן פטור, והוא הדין נמי לאשה. וכן בגדול המקיף את הקטן חיוב, והוא הדין לאשה. **מכרי** תרוייהו סבירא להו דהקפת כל הראש שמה הקפה – והא הוה להו הקפת כל הראש לבניו דרב הונא. **במאי** פליגי – כלומר, מאי איכא בינייהו, דמאן דאסר בגדול אמאי שרי באשה? והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתה – דלית להו זקן – ליתנהו בהקפה כלל, שאפילו אשה המקפת את הגדול פטורה. רב **אדא בר אבהו** סבר כי **אמר רחמנא** לא תקיפו אחד הניקף ואחד המקיף במשמע – ולהא מילתא איתקש ניקף למקיף, דכל היבא דניקף חיוב – מקיף נמי חיוב, לא שנא איש ולא שנא אשה. והאי קטן הואיל והוא גופיה לא מיחייב – משום דלאו בר עונשין הוא – דמקיף ליה נמי לא מחייב, ואפילו אשה.

יבול
לאו בר עונשין הוא דמיחייב – מקיף נמי לא מיחייב. לימא הקפת כל הראש תנאי היא, דתנו רבנן: "ראשו", מה תלמוד לומר – לפי שצנאמר "לא תקפו פאת ראשכם",
יבול

נזיר דף נז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קנג

ומטעם זה סובר רב אדא, שלפי שיטת רב הונא שאסור לאיש
להקיף את הקטן, נמצא שעברא אשתו על איסור הקפה. מספרת
הגמרא: היה זה כשגגה שיוצאת מלפני השליט, ובולחיה שני – כל
שנותיו דרב אדא בר אבהה, לא אפייס ליה ורעא לרב הונא – לא
נתקיים ורעו של רב הונא, דהיינו שמתו בחייו, שנתקיים ברב הונא
את מה שהזהיר רב אדא מפניו, אף שהוא לא נתכוין לקלל.
נמצא שנחלקו רב הונא ורב אדא בשתי הלכות: א. הקפת קטן,
לרב הונא חייב ולרב אדא פטור. ב. אשה המקיפה את האיש, לרב
אדא חייבת ולרב הונא פטורה. הגמרא מבררת את טעמי
מחלוקתם. שואלת הגמרא: מברי – מאחר דתריייהו כברי
שהקפת כל הראש שמה הקפה, שהרי תגלחת בניו הקטנים של רב
הונא היתה תגלחת של כל שערות הראש, ועל זה התדיינו
כאמור, ואם כן איך לתלות את מחלוקתם בדין הקפת כל הראש,
כמאי קמיפלגי – מה הם סברות מחלוקתם.
מבארת הגמרא: רב הונא שהתיר לאשתו להקיף את הקטנים כרב,
לפי שנאמר (ויקרא יט כז) 'לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית [את]
פאת זקנך', הרי שהוקשו איסור הקפה ואיסור השחתה אחד
לחבירו, ללמדנו, שדווקא כל שיש לו השחתה – כל מי שמוזהר על
'לא תשחית את פאת זקנך' יש לו הקפה – מוזהר גם על 'לא
תקפו פאת ראשכם' והני נשי – ונשים הללו, הואיל וליהנהו
בהשחתה – אינן מוזהרות על איסור השחתת הזקן, ליהנהו נמי –
לא נאסרו גם בהקפה, ולכן דעתו שאשה מותרת להקיף בין גדול
ובין קטן.
ורב אדא בר אבהה כרב, ממה שנאמר 'לא תקפו', למדנו שאחד
המקין פאת אחרים, ואחד הניקין – המניח לאחרים להקיפו,
במשמע – במשמעות הכתוב, וכל אחד מהם מוזהר על לאו זה,
ואיתקש ו- (דהוקשו) מקין לניקין ללמדנו שכל היבא דניקין מיתניב
במצוה זו, מקין נמי מיתניב בה שלא להקיפו. והאי – וזה המקין,
הואיל והוא גופיה – כיון שהוא עצמו לאו בר עונשין הוא דמיתניב
– לא הגיע לגיל מצוות בכדי להתחייב במצוה זו, לפיכך מקין נמי
לא מיתניב ולא נצטוו שלא להקיפו. ועל כן סובר רב אדא שמוותר
לאיש להקיף את הקטן, ואסור לאשה להקיף גדול, שהאסור
להקיף עצמו אסור גם לאחרים להקיפו. ורב הונא שחולק ומתיר
לאשה להקיף את מי שאסור בהקפה, ומאידך אוסר לאיש להקיף
הקטן, סובר שאין להקיש מקין לניקין.
הגמרא מבררת האם נחלקו תנאים בדין הקפת כל הראש: לימא –
שנאמר שדין הקפת כל הראש האם שמה הקפה, תנאי היא –
שני במחלוקת תנאים. דתנו רבנן, נאמר בתורה בענין תגלחת
מצורע (ויקרא יד ט) 'והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו את ראשו
ואת זקנו ואת גבת עינו ואת כל שערו יגלח'. מדרקת הברייתא:
'ראשו' מה תלמוד לומר – מדוע נזכר בפסוק דין תגלחת הראש
באופן נפרד, הרי כבר נאמר 'ואת כל שערו יגלח' ושערות ראשו
כלולות בהם. מבארת הברייתא: לפי שנאמר (ויקרא יט כז) 'לא תקפו
פאת ראשכם', ונאסרו כל ישראל בהקפת הראש, שהיא גילוח
הפאות,

משום דקתני 'ואיני יודע איזה מבם', ומשמע שלא נודע לו מעולם
מי נטמא, ולא עמד שם שאם היה שם ושכח לא היה לו לומר
'איני יודע' אלא 'ושכחתי'. שמיץ מינה שאכן מדובר כשעמד
מרחוק;
שנינו במשנה: שני נזירים שאמר להן אחד ראיתי אחד מכם
שנטמא ואיני יודע איזה מכם, מנלן וקביאין קרבן טהרה וקרבן
טומאה. ולמדנו מזה שעליהם לגלח ולמנות נזירות נוספת ושבו
לגלח;
הגמרא מקשה על התגלחת השניה המוטלת עליהם מחמת הספק:
ואמאי – מדוע מותרים הם בתגלחת שניה, דילמא לאו ממיא אינו,
כלומר, כל אחד מהם בספק שמא לא נטמא, ואם כן כבר יצא ידי
חובתו בתגלחת הראשונה, ואיך יגלח עכשיו בדין נזיר דהיינו את
כל שערות ראשו כולל הפאות, הרי שמא אינו נזיר ואינו מחויב
בתגלחת זו, וקעביד הקפה – ועובר בכך על איסור 'לא תקפו פאת
ראשכם'.
מתרצת הגמרא: אמר שמואל, דין המשנה נאמר באשה שאינה
מוזהרת באיסור הקפת הראש, ובקמן שהגיע לגיל שתיים עשרה
שנה, שמכאן ואילך אם יודע לשם מי נדר נדריו קיימים, אבל כיון
שלא הגיע לגיל מצוות אינו בכלל האזהרה של 'לא תקפו'.
שואלת הגמרא: ולוקמא בגדול – שיעמיד שמואל את דברי
המשנה בנזיר גדול, ומותר הגילוח משום שהקפת כל הראש לא
שמה הקפה, שלא הקפידה התורה אלא על גילוח הפאות בלבד,
כלשון הכתוב 'לא תקפו פאת', וכאן הוא מגלח את כל שערותיו.
ומילא מוקים לה הכי – ממה שלא יישב כן, שמיץ מינה, קפרי –
סובר שמואל שגם הקפת כל הראש שמה הקפה, ועובר בגילוח
כזה על הלאו של 'לא תקפו'.
הגמרא מביאה שיש אומרים שדברי שמואל נאמרו על המשנה
לקמן: מר זוטרא, מתני לה להא שמעתא דשמואל – שונה את
תירוצו של שמואל שהעמיד באשה וקטן, אפיסא, דהיינו על
המשנה להלן (נט), נזיר שהיה טמא בספק ומוחלט בספק, אוכל
בקרשים לאחר ששים יום, ומגלח ארבע תגלחות, וגם שם מפני
הספק מגלח כמה פעמים, וקשה והא קעביד הקפה – והרי עובר
בעשייתם על איסור 'לא תקפו פאת ראשכם'. ועל זה אמר שמואל
שדין המשנה הוא באשה ובקמן בן שתיים עשרה שנה, שאין
בתגלחתם חשש איסור הקפה.
הגמרא מביאה פרטי דינים נוספים בהלכות הקפה: אמר רב הונא,
אדם גדול המקין את הקטן, הרי הוא חייב מלקות, שנאמר 'לא
תקפו פאת ראשכם' ומתיבת פאת' משמע שהציווי לא להקיף גם
פאה של אחר, ובכלל זה אף לא פאת קטן שאינו בר חיובא. אמר
ליה רב אדא בר אבהה לרב הונא, לדברך שגדול אסור לגלח את
הקטן, ויריד – וילדיך הקטנים, מאן מנלן להון – מי מגלח אותם,
גילוח הכולל גם את הפאות. אמר ליה רב הונא, אשתי ששמה
חובה היא המגלחת אותם, שאשה אינה מצווה באיסור הקפה.
אמר לו רב אדא, תקברינן חובה לנביה – וכי רוצה היא להענש
על עון זה בקבורת בניה, שלגבי המקיף לא נאמר חילוק בין
איש לאשה, ואף היא אסורה לגלח את מי שנצטווה שלא לגלחו,

אגרות קודש

ב"ה, יד מרחשון, ה'תשי"ב

ברוקלין, נ.י.

הרה"ח והרה"ג הו"ח אי"א נ"מ עוסק בצרכי צבור באמונה וכו' מהור"י שי

שלום וברכה!

לוטה פה מאמר מכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע אשר בטח יענין אותו.

היות שבעירו יש, ת"ל, הרבה בני ישיבות ובחורי חמד כ"י, בטח ישתמש בהשפעתו הכבירה
עליהם לקרבם לרעיון החסידות ולהפיץ המעינות החוצה. ות"ח מראש אם יבשר בשו"ט בזה.

בברכה.

מ. שניאורסאהן

יכול הייתי לומר שאף מצורע בן – לא יקיף פאות ראשו, ואת הפסוק 'יגלח את כל שערו', יקיים בשאר שער הגוף המותר בגילוח, תלמוד לומר 'ראשו' ללמד שעליו לגלח גם את פאות ראשו, משום העשה של תגלחת מצורע. ומכאן בנין אב לכל מקום שעשה דוחה לא תעשה.

ותנאי אידיך – ברייתא אחרת, שדורשת את הפסוק הזה באופן שונה, 'ראשו' מה תלמוד לומר, לפי שנאמר לפני נזיר (במדבר ו ה), שבימי הנזירות 'תער לא יעבר על ראשו', ויכול הייתי לומר שאף נזיר שנעשה מצורע ונרפא מצרעתו ועדיין הוא בתוך ימי נזירותו, דינו כן, ולא יעביר תער על ראשו, תלמוד לומר 'ראשו', ללמד שגם נזיר המוזהר על 'תער לא יעבר על ראשו', ועל 'גדל פרע שער ראשו' (שם), אם נעשה מצורע יגלח את כל שערו וגם את שערות ראשו, לפי שעשה זה דוחה את איסור לא תעשה ועשה שבנזיר.

מאי לא תנאי היא – האם לא נאמר שנחלקו הברייתות, למאן דאמר מנזיר – התנא של הברייתא השניה הלומד מ'ראשו' לדחות את הלאו ועשה שבנזיר, כקבר הקפת כל הראש לא שמה הקפה, שאל אסרה התורה אלא כשמגלח את הפאות לבדן, ולכן במצורע שאינו נזיר לא הוצרכנו ללימוד מיוחד כדי להחזירו, שהרי מגלח את כל הראש, ולכן כי אהא קרא – כשכא הפסוק 'ראשו' ללמד שהעשה של תגלחת מצורע דוחה ציוויים אחרים, אפשר להעמיד שיש בכחו למידי (לדחות) את ציווי לא תעשה ועשה של נזיר. ואידיך – והתנא של הברייתא הראשונה, קבר הקפת כל הראש שמה הקפה – גם הקפה כזו בכלל איסור 'לא תקיפו', ולכן כי אהא קרא למידי – כשכא הפסוק ללמד שהעשה של תגלחת מצורע דוחה ציוויים אחרים, אין להעמידו אלא לדחיית 'לא תקפו', שהוא ציווי של לאו גידא – שאין בנוסף לו איסורים אחרים, ולא להעמידו בנזיר מצורע, שבנוסף ללאו של 'תער לא יעבר על ראשו' יש גם עשה של 'גדל פרע שער ראשו'. דוחה הגמרא: אמר רבא, דבולי עלמא סוברים, הקפת כל הראש לא שמה הקפה, ולעולם גם לדעת הברייתא הראשונה אין צורך בלימוד מיוחד להחזיר למצורע לגלח את כל הראש יחד, וכי אהא קרא – ומה שכא הפסוק ללמד בתיבת 'ראשו', הוא כדי להחזיר גם בגון שהקפא תחילה את שער הפאות ולכסוף גילח את שאר שער ראשו, שהיה צד לומר שכיון שיכול לגלח תחילה את שאר שער ראשו ולא יעבור על הלאו, אין לו לגלח את שער הפאות בתחילה, וזה נלמד מהפסוק 'ראשו' שביין דאילו גלחיה בחד זמנא לא מיתייב – שאם גילח את כל ראשו בבת אחת, אינו עובר בכך על שום איסור, לכן כי הקף לצורך מצוותו את פאותיו ולכסוף גילח את שאר ראשו, נמי לא מיתייב, משום שבכח העשה לדחות את הלאו ולהחזירו לגלח בכל אופן שירצה.

מקשה הגמרא: ופי כתב קרא הכי, כלומר, וכי דרך הכתוב להחזיר דחיית איסורים ללא צורך והכרח, שמאחר שיכול לקיים את המצוה בדרך של היתר, דהיינו על ידי שיגלח את כל השערות בבת אחת, מדוע שיתיר לו הכתוב לגלח בדרך איסור, והאמר ריש לקיש, כל מקום שאמרה מוצא עשה ולא תעשה שבאו יחד ואם תקיים אחד תעבור על השני, אם אתה יכול לקיים את שניהם, ולא לעבור על אף אחד מהם, מוטב לעשות כך ולא לדחות את האיסור, ואם לאו, שאין אפשרות לקיים את המצוה אלא בדחיית האיסור, ויבא עשה וידחה את לא תעשה, ואם כן, אם סובר התנא של הברייתא הראשונה שהקפת כל הראש לא שמה הקפה, וממילא אפשר לקיים את העשה בדרך של היתר, ודאי שאין הלאו נדחה, ואסור לו להקיף ואחר כך לגלח.

אלא, דבולי עלמא – כולם סוברים הקפת כל הראש שמה הקפה, ויש צורך בפסוק מיוחד לדחות את הלאו של 'לא תקיפו', ולכן התנא של הברייתא הראשונה דורש זאת מ'ראשו'. ומאן

דמוקים לקרא – ואילו התנא של הברייתא השניה, שמעמיד את 'ראשו' למידי לא תעשה ועשה של נזיר שנצטרע, ודאי הרי זה מפני שיש לו מקור אחר ללמוד שעשה דוחה לא תעשה, ולא הוצרך 'ראשו' להחזיר את גילוח הראש, ולכן העמיד שבא ללמד שגם עשה ולא תעשה ידחה, ומעתה יש לברר, לאו גידא שנדחה מפני עשה מנזיר – מנין לו, לילף – לומד זאת מ'גלח' שנאמר בפרשת ציצית, דאמר קרא (דברים כב יא) 'לא תלבש שעמנו', ובפסוק שלאחריו נאמר 'גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך', ותנאי – ושנינו בברייתא המבארת מסיבות פסוקים אלו, 'לא תלבש שעמנו צמר ופשתים יחדיו', הא – אבל כדי לקיים מצות ציצית, 'גדלים תעשה לך' מהם, הרי שבא עשה ודוחה איסור לא תעשה. שואלת הגמרא: ומאן דנפקא ליה שעשה דוחה לא תעשה מ'ראשו', מאי מעמא לא נפקא ליה – מדוע אינו לומד זאת מגלחים, ואת הפסוק 'ראשו' יעמיד לגילוח נזיר שדוחה גם לאו וגם עשה, כמו בברייתא השניה. משיבה הגמרא: אמר לך תנא זה, הסמיכות של 'גדלים' לאיסור שעטנו, לכדקא הוא דאמא – באה לדרשת רבא, דרבא רמי – הקשה סתירה בדרשות הפסוקים, כתב (במדבר טו לח) 'ונתנו על ציצית הכנה', ותיבת 'הכנה' מיותרת, שידועים אנו היכן ליתן, שכבר נאמר בתחילת הפסוק 'ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם', אלא ללמד שחוטאי הציצית צריכים להיות ממיין הכנה, כגון בבגד של משי יטילו פתילים ממשי בלבד, (ופתיל תכלת ינתן רק בבגד צמר). ומאידיך כתב (דברים כב יא) 'לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדיו' 'גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך', ודורשים את הסמיכות לומר שה'גדלים' יהיו מ'צמר ופשתים' גם כשהטלית היא משל משי ושאר מינים, הא כיצד נתרץ סתירה זו, אלא לומר לך, שפתילי צמר ופשתים פוטרם בין בבגד העשוי ממיין, כגון פתילי צמר לבגד צמר, ופשתו לפשתו, ובין שלא כמיין, כגון פתילי צמר ופתילי פשתו לבגד משי, אבל פתילים של שאר מינין, כגון שהם של משי, כמיין – בבגד משי פוטרין, ואילו שלא כמיין, כגון בבגד צמר, אין פוטרין. ונמצא לפי דרך זו שאין ראייה מגדלים' שעשה דוחה לאו גידא, וצריך לשם כך את היתור של 'ראשו'.

ממשיכה הגמרא ומבשרת: והאי תנא – והתנא של הברייתא הראשונה דמפיק לראשו ללאו גידא – שדורש את הפסוק 'ראשו' לדחיית לאו לחוד, מה שמצאנו דפעמים אתי עשה ודחי את הציווי שיש בו לא תעשה ועשה, מנין לומד זאת. משיבה הגמרא: נפקא ליה – לומד דין זה מ'קנא' שנאמר בענין תגלחת המצורע, ותנאי – ששנינו בברייתא הדורשת את הפסוק (ויקרא יד ט) 'והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו'. שואלת הברייתא, 'זקנו' מה תלמוד לומר – מדוע נזכר בפסוק, הרי כבר אמר 'יגלח את כל שערו', וזקנו בכלל, לפי שנאמר בפרשת אמור (שם כא ה) 'ופאת זקנם לא יגלחו', והיינו הכהנים, ויכול הייתי לומר שאף כהן מצורע שנתרפא מצרעתו דינו כן, ולא יגלח זקנו, ואת הכתוב 'יגלח את כל שערו', יקיים בשאר שער, תלמוד לומר 'זקנו' ללמדנו שגם כהן המוזהר על לא תעשה של 'ופאת זקנם לא יגלחו', ועל עשה של 'קדשים יהיו' (שם כא ו), אם נעשה מצורע, יגלח את כל שערו וגם את זקנו, לפי שהעשה הזה דוחה את איסור לא תעשה ועשה שבכהן, והוא הדין שדוחה לאו ועשה שבנזיר.

מקשה הגמרא: ומאן דמפיק ליה לראשו' לעשה ולא תעשה – התנא של הברייתא השניה שלומד מהפסוק 'ראשו' לדחות לא תעשה ועשה שבנזיר, לילף – ילמד זאת מ'קנא'.

הגמרא תמהה על המקשה זו וליטעמיה – לשיטתך בקושייתך שאפשר ללמוד מ'זקנו' שלגבי כהן העשה של מצורע דוחה גם את הלאו ועשה שבנזיר, אם כן איך תוכל לתרץ מה דנפקא לן בעלמא – שמקובל בידינו בכל התורה,

נוזר. שני נזירים – פרק שמיני דף נח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קנה רש"י

יכול אף מצורע — לא יקפו? תלמוד לומר "ראשו", יכול אף נזיר מצורע — כשנטרד
מצרעתו בתוך ימי נזירותו, לא יעביד תער על ראשו מאי לאו תנאי היא — דלמנא דאמר
דחאי "ראשו" דכתיב במצורע לא אתיא אלא למידחי לא תעשה דנזיר, ד"לא יעבור תער
על ראשו", קסבר: משום לאו דהקפה לא צריך, דאילו מצורע קעביד הקפת כל הראש
דשריא, דהקפת כל הראש לאו שמה הקפה, וכי
קאתי קרא — למידחי את לא תעשה ועשה
דנזיר: עשה — "קדוש יהיה גול גדל פרע", ואידך —
דמצריך משום "לא תקיפו", קסבר דהקפת כל
הראש שמה הקפה. לא דבולי עלמא לאו שמה
הקפה — ומנא דתני לה מ"וראשו" גבי נזיר —
ניחא, ומנא דתני לה גבי הקפה — לאו משום
דהיבא דמגלח ודור מקיף, דהא לא איצטרך
קרא למישרי, משום דהקפת כל הראש לאו
שמה הקפה. אלא כי איצטרך קרא — דמקיף
ברישא ודור מגלח, ומי כתיב קרא חבי —
כלומר, דכין דאילו מגלח כוליה בחד וימנא לא
מדיחיב, משום דהקפת כל הראש לאו שמה
הקפה, מי קא כתיבי רחמנא לקרא, דאי עביד
דרך איסור, דמקיף ודור מגלח — לא מדיחיב?
והא שפיר עדיף דליגלח כוליה, דקא מוקים
עשה דמצורע, ולא קא עבר על לאו ד"לא
תקיפו"! דחבי עדיף טפי, כדריש לקיש, דאמר:
כל מקום שאתה מוצא עשה — כגון "גדילים
תעשה לך", ולא תעשה — "לא תלבש שעטנ".
לקיים את שניהם — דלטילת של צמר ציצית
של צמר, ולטילת של פשתן ציצית של פשתן.
ואם אי אתה יכול לקיים את שניהם — כגון
מילה בצרעת, אלא דבולי עלמא הקפת כל
הראש שמה הקפה — ולמנא דמייתי לה להאי
ד"ראשו" דמצורע משום "לא תקיפו" — משום
דאשמועינן דאתי עשה ודחי לא תעשה, ומנא
דמוקי לה לקרא בנזיר ולא בהקפה, קסבר: גבי
הקפה לא צריך למיכתב, דאתי עשה ודחי לא
תעשה, ודילכך כי איצטרך קרא — למישרי
עשה ולא תעשה דבנזיר, ולמנא דמוקים לה
לקרא בנזיר למידחי את לא תעשה ועשה לאו
גרידא מנא ליה — ואי אמרת: לאו כל שכן
הוא? ומה עשה ולא תעשה דחי, לא תעשה לך
כל שכן? לא קא איריא, משום דאיכא למיפיר
כדלקמן: מה לנזיר שכן ישנו בשאלה, משום
דקיל (כולי האי) אתי עשה ודחי לא תעשה שבו,
תאמר בשאר לאוין, הילכך נפקא ליה
מ"גדילים" כו'. ולמנא דנפקא ליה מראשו —
ללאו גרידא, ולא פריך בדפרכינן: מה ללאו
דהקפה שכן אינו שוה בכל, דבני אורח ולא
בנוה אורח אמר רחמנא, ומאי טעמא לא משמע
ליה מ"גדילים"? הווא לכדבא אתי דרבא רמי כתיב ונתנו על ציצית הכנה פתיל —
דהא מיתירא משמע דליהוי ממין כנה פתיל תכלת, וכתיב "צמר ופשתים גדילים תעשה
לך". דבקרא אחרינא כתיב "לא תלבש שעטנ צמר ופשתים", וסמך ליה "גדילים תעשה
לך", דמשמע: במצמר ופשתים תעשה לך גדילים, מהם ולא ממין אחר. הא כיצד? — צמר
ופשתים פוטרין כו'. נפקא ליה מ"זקנו" — דכתיב גבי מצורע. דתנאי: "זקנו" מה תלמוד לומר?
דקאתי עשה דמצורע "וגלח את כל שער", את ראשו ואת זקנו, וקא דחי עשה ולא תעשה דבזקן: לא תעשה — "זופאת זקנם לא יגלחו", עשה — "קדושים יהיו לאלהיהם". ולמנא
דמפיק לראשו — גבי נזיר למידחי לא תעשה ועשה, לילף מ"זקנו" אמר לך ולפעמינן — דאמרת לי לנזיר מבזקן הוה ליה למילף, הא דקימנא דלא אתי עשה כו', אמאי?
נילף מבזקן הווא מצורע דאתי עשה ודחי לא תעשה ועשה, והוא הדין בכל התורה אלא מבזקן לא ילפינן — דאיכא למיפיר: מה לכהן — שכן לאו שאינו שוה בכל כו', תאמר בנזיר
שהוא שוה בכל, לכך הוצרך הכותב "ראשו" גבי נזיר, למידחי את לא תעשה ועשה שבו. ואפילו הכי בעלמא לא ילפינן מיניה, כדלקמן: מה לנזיר שכן ישנו בשאלה, תאמר בעלמא
שאינו בשאלה, אבל כהן מיהא מנזיר גמורין, הואיל דכהן לאו שאינו שוה בכל הוא, ונזיר שוה בכל, אף על גב דאיתיה בשאלה — אפילו הכי עדיף טפי למילף כהן מנזיר, משום
דישנו שוה בכל, ולאו למיגמר נזיר מבזקן, דלאו שאינו שוה בכל הוא. ולאידך סבירא ליה דנזיר מבזקן עדיף טפי, משום דכהן אינו בשאלה, דומיא דשאר מצות, מה שאין כן בנזיר.
ולמנא

אמר רבא דבולי עלמא לא שמה הקפה וכי איצטרך קרא היבא דהקפה הפאה ולבסוף
גילח — אף על גב דאפשר לקיים שניהם, כגון שילגח כל הראש, אתי עשה ד"וגלח"
ודחי ליה, ופריך מדריש לקיש כו', אלא דבולי עלמא שמה הקפה, למנא דמוקי ל"ראשו"
למילף למידחי לא תעשה ועשה, דהיינו בנזיר דכתיב ביה "תער לא יעבור על ראשו" ו"קדוש
יהיה" — משום דלאו גרידא נפקא ליה מגדילים.
ומנא דמוקי ראשו ללאו גרידא, מאי טעמא לא
נפקא ליה מגדילים? דאילו להקפת כל
הראש שמה הקפה — לא איצטרך קרא, דסבירא
ליה השתא מסברא ידיעין, דאטו משום דהוסיף
לגלח לא יתחייב על הפאות: כי היכי דמנא דמוקי
ליה ללאו ועשה דהיינו בנזיר, אתי ליה דשמה
הקפה מסברא, ולאו במאי דסלקא דעתך
מעיקרא, דבעי קרא לאשמועינן דהקפת כל
הראש שמה הקפה.
ציצית הכנה מין כנה — דמשמע: מכל מין
שיהא הכנה, הן משרים הן מן כלך
וסריקין. וכתיב "צמר ופשתים" וסמך ליה
"גדילים". הא כיצד? צמר ופשתים פוטרין בין
במינן — כגון צמר לצמר ופשתים לפשתים, בין
צמר לכלך וסריקין, שאף הן חייבין לרבא מן
התורה. וכן משמע בפירק "במה מדליקין" (שבת
כו.ב), שאר מינן במינן פוטרין — כגון כלך לכלך
וסריקין לסריקין, שלא במינן אינן פוטרין. אבל
כלאים בציצית, דלית עשה ולידחי לא תעשה —
אבתי לא נפקא לך.
והאי תנא דמפיק ליה ראשו ללאו גרידא דאתי
עשה ודחי לא תעשה ועשה — היבא
דאינו שוה בכל, מנליה? נפקא ליה מ"זקנו"
כדמפרש הוולף. ואין לתמוה: אמאי פשיטא
להתלמוד דרחי? יש לומר: דאי סלקא דעתך דלא
אתי עשה ודחי לא תעשה ועשה כשאינו שוה
בכל — אם כן למנא דמפיק "ראשו" ללאו גרידא,
ולא דריש גדילים — הא קיימא לך בכל דוכתי
דאתי עשה ודחי לא תעשה גרידא, אפילו השוה
בכל, כגון: אי מהקפה — שכן אינו שוה בכל,
אלא דאי לגופיה (ולא) איצטרך, דאפילו לאו
תעשה דחי כשאינו שוה בכל, כדמפרש ואויל
ב"זקנו". ואם כן ייתר לו ל"ראשו" דהקפה, אם
אינו ענין לשאינו שוה בכל — תנינו ענין לשוה
בכל. ומשום הכי פשיטא לך, וקא בעי מגלן דדחי
עשה לא תעשה ועשה כשאינו שוה בכל, דסוגיא
דפירק קמא דיבמות (הא) סבירא ליה להתלמוד
כסוגיא דידך, דסלקא דעתך דקרא ד"ראשו" אתא
לאשמועינן דאי גופה דהקפת כל הראש שמה
הקפה, ולא כמסקנא בסוגיא דידך ידיעין ליה
מסברא, כדפרישית. נפקא ליה מוקנו — דכתיב
במצורע, מה בא ללמוד? והלא כבר נאמר "וגילח כל שער": יכול אף כהן מצורע כן, דאית
ביה לא תעשה דהשתחה, ועשה ד"קדושים יהיו", והא דכתיב "וגילח כל שער" — נוקי
בנמרטו פאייתו.

נזיר

נזיר מכהן נמי לא יליף שכן לאו שאינו שוה בכל הוא — והשתא הוה מצי למיפרך: אמאי לא ילפינן מנזיר דעלמא דאתי עשה ודחי לא תעשה ועשה, אפילו שוה בכל. דנזיר שוה בכל הוא ולמסקנא ניהא. דפריכין בסמוך: מה לנזיר שכן ישנו בשאלה.

ולמאן דמוקי ראשו בנזיר זקנו למא לי — לחנם פירש התלמוד כן בדויתא קיימא. גם לחנם שינה לשונו, דקאמר לעיל דלמאן דמפיק "ראשו" לעשה ולא תעשה מבטא ליה לכדתינא, למילף דתגלחת מצורע בתער הוא, דאילו מ"ראשו" דנזיר ולא נפקא. דסביא לן במאן דאמר פרק שלשה מינין (נזיר מא) דנזיר חייב בכל מעבדין, ולהכי איצטריך "זקנו", דאילו השחתת זקן אינה אלא בתער, כדמפרש ואזיל. וצריך עיון: כי פריך "זקנו למא לי", אמאי לא משני: וליטעמין הא קיימא לן דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, נילף מנזיר מצורע דדחי. אלא מאי אית לך למימר — מה לנזיר שכן ישנו בשאלה.

ולמאן דמפיק ראשו ללא גרידא למא לי — לכתוב "זקנו" לבד, דמשמע בין זקנו דכחן בין זקנו דישראל, ומינה שמעינן (בין) לא תעשה גרידא בישראל, ומינה שמעינן לא תעשה ועשה מכתבים, דמקרא מלא דיבר הכתוב ואף על גב ד"ראשו" נמי מקרא מלא הוא, ולא בעי לאוקומי אלא בראשו גרידא, ולא בראשו דנזיר — שאני התם דשני לאין חן, לא דהקפא ולא דנזיר "תער לא יעבור" — הילכך לא מסתברא ליה למימר כולי האי מקרא מלא, לאוקומי אפילו בראשו דנזיר. אבל השחתת הזקן — הכל לאו אחד הוא, בין דישראל "לא תשחית פאת זקן" בין דכתבים "ופאת זקנם לא יגלחו". הילכך נראה לומר דמקרא מלא דיבר הכתוב, דעשה דמצורע "דזקנו" ידחה בין לא דישראל בין לא דכתבים, כיון דאזוהרה אחת היא.

הורב רבנו פרץ והשתא מצי לשנוי דאי מ"זקנו" איבא למיפרך שכן לאו שאינו שוה בכל הוא, דליתיה בנשים, ואיצטריך "ראשו" דאם אינו ענין ללאו שאינו שוה בכל — תנינו ענין לשה בכל, ונראה דסלקא דעתיה דשקלים חן, ולכך מודה לו דלא תעשה גרידא השה בכל כמו לא

תעשה ועשה שאינו שוה בכל, אלא האריך יותר, דאידי דבעי לאסוקי חן פריכא — מסיק ואזיל לכולי צדי דפריכות. ומשני: כחן מנזיר לא יליף, שכן ישנו בשאלה. ונזיר מכהן לא יליף — שכן לאו שאינו שוה בכל. ובעלמא לא ילפינן מיניה, משום דאיבא למיפרך כדאמרן. וקשה להר"ם: דמאי קאמר "כחן מנזיר לא יליף" כיון לימא דכחן איצטריך משום

תער, דבעינן תער במצורע כדקא אמרינן! ועוד קשה לו: דקא פריך למאן דאמר "ראשו" ללאו גרידא, וקמהדר ליה למאן דאמר "ראשו" לנזיר אתא, ומקאמר: כחן מנזיר לא יליף בוי' לכהן נראה להר"ם לפרש: דמשמע ליה השתא, כיון דמסקינן ד"זקנו" אתא לאשמועינן תער, מעתה למאן דאית ליה ד"ראשו" אתא ללאו גרידא — מנל דנזיר מצורע מגלח וכהן מצורע לא על כרחיך צריך לומר דמקרא מלא דבר הכתוב, דכיון דקרא סתמא כתיב — מיירי בכל ענין, בין שזוא כחן בין שזוא נזיר, ולמה לי למיכתב "זקנו" ואם תאמר: והא שפיר איצטריך לאשמועינן דתגלחת מצורע בתער! ויש לומר, דהכי פריך: למא ליה לתנא דלעיל לאיתויי "זקנו" למילף דכחן מצורע מותר בתגלחת, דקתני "זקנו" מה תלמוד לומר כיון מ"ראשו" שמעינן, שאפילו נזיר מצורע מגלח ראשו, אף על גב דאיבא לאו ועשה, דקרא סתמא כתיב, דמינה משמע שגם כחן מגלח זקנו! דהשתא סביא ליה דלדאי תנא הם שקולין, ומשני: אין הכי נמי, דודאי סביא ליה דמקרא מלא דבר הכתוב, ומ"ראשו" גרידא שמעינן שגם נזיר מצורע מגלח ראשו. ואפילו הכי, אי לא דכתב רזמנא "זקנו" לא דוח שמעינן כחן כדפרישית, שכן ישנו בשאלה. ואי כתב "זקנו" — לא הוה שמעינן נזיר, שכן לאו שאינו שוה בכל. ולפי מסקנא זו, תנא דמוקי "ראשו" ללאו גרידא — הוא הדין דשמעינן מיניה לאו ועשה. ומה שזכיר לאו דהקפא גרידא — לגלות לנו דעתו, דסבר דאי לא הני קראי ד"ראשו" ו"זקנו" — אפילו לאו גרידא לא הוה ידעינן שיהא עשה דוחה אותו. דקרא דגדילינן הוה מוקמינן ליה לכדברא. ובעלמא לא ילפינן כדאמרן כלומר, דאיבא למיפרך: מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל, ומה לנזיר שכן ישנו בשאלה. ואם תאמר: ונילף מותרויהו במה העדו ואומר רבינו יצחק: דאיבא למיפרך: מה לעשה דמצורע דאיבא שלום בית. ובכי האי גוונא אמרינן בפרק "שילוח הקן" (חולין קמא,א) דסלקא דעתך אמינא עשה דצפרי מצורע לידחי לא תעשה ועשה דשילוח הקן, משום שלום בית. **אמר** רב מיקל אדם כל גופו בתער מיתבי כו' הרי זה לוקה — משום "לא ילבש גבר" כדרדשין בסמוך. לא קשיא, הא בתער הא במספרים. והא רב נמי בתער קאמר! כעין תער. **אמר** רבי יוחנן המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה — מיתבי העברת תער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים. והוה מצי לסיעיה מבריתא דלעיל, אלא ניהא ליה לשנוי: מאי לוקה — דרבנן, דלא ליפגלו ברייתות אהודרי. רבי יוחנן אף במספרים אוסר, ומשמע דרבי יוחנן פליג אדרב.

ולמאן דמוקים ליה להאי ראשו בנזיר — וילף כחן מנזיר, אם כן למה לי דכתב רזמנא "זקנו" במצורע? מיבעי ליה — לתגלחת מצורע שיהא בתער ולא במלקט ורדיטני, וכדתינא: "זקנם לא יגלחו", ויכל אפילו מצורע — תלמוד לומר "זקנו", התיר במצורע מה שאסר הכתוב גבי גילוח זקן, שלא אסר הכתוב אלא בתער שיעושה השחתה, אבל

במלקט ורדיטני לא. וכדאמרין בפרק "שלשה מינין" (נזיר מב) דאי סלקא דעתך עבדי במלקט ורדיטני נמי מצוה קעביד — לשתוק קרא מיניה ותו לא, מדלא כתיב ביה תער — מוטב דליעבד במלקט ורדיטני משום דריש לקיש, דאמר: כל מקום שאתה מוצא וכו', ולמאן דמפיק ליה להאי "ראשו" לעשה ולא תעשה דבנזיר, איצטריך ליה "זקנו" לתגלחת דמצורע בתער. אלא למאן דמפיק ליה להאי "ראשו" ללאו גרידא — למה ליה למיכתב "זקנו" כלל? אי משום עשה ולא תעשה — ליכתוב רזמנא "ראשו" ותו לא, דהוי משמע דלמידחי לא גרידא קאתי, לאו ד"לא תקיף", ומשמע נמי למיירשיה גבי נזיר. דהאי קרא שקול הוא, דלא מסתים מדיכא קאי, ומשום הכי אית לך למימר שיבואו שניהם ממנו לעולם איצטריך למיכתב "זקנו" משום דלמידחי עשה ולא תעשה דבכחן. דאי אמרת דלא ליכתוב "זקנו", וכי אתא "ראשו" למידחי עשה ולא תעשה דבנזיר הוה דאיתא — אבתי ליבא למיגמר מיניה עשה ולא תעשה דבכחן, משום דאיבא למיפרך מה לנזיר שכן ישנו בשאלה. ואי אמרת נמי דהאי "ראשו" משום עשה ולא תעשה דבכחן הוא דאיתא — אבתי לית לך למילף מיניה עשה ולא תעשה דבנזיר, משום דאיבא למיפרך כדאמרן. דאי מנזיר איבא למיפרך: מה לנזיר שכן ישנו בשאלה, ואי מכהן — מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל. הילכך איצטריך ליה "זקנו" לעשה ולא תעשה דבכחן, ו"ראשו" ללאו גרידא. **אמר** רב מיקל אדם כל גופו בתער — ואין בו משום "לא ילבש גבר שמלת אשה", **המעביר שער שבבית השחי** — תחת אצילי ידיו. כעין תער — שגזו במספרים בסמוך לבשר, כעין תער. מיתבי העברת שער — של כל גופו, כגון שבבית השחי

ושבבית הערוה — אינה מדברי תורה. ואת אמרת דלוקה. **מאי** לוקה — דאמר, מכות מרדות מדרבנן.

איבא

מקאמר: כחן מנזיר לא יליף בוי' לכהן נראה להר"ם לפרש: דמשמע ליה השתא, כיון דמסקינן ד"זקנו" אתא לאשמועינן תער, מעתה למאן דאית ליה ד"ראשו" אתא ללאו גרידא — מנל דנזיר מצורע מגלח וכהן מצורע לא על כרחיך צריך לומר דמקרא מלא דבר הכתוב, דכיון דקרא סתמא כתיב — מיירי בכל ענין, בין שזוא כחן בין שזוא נזיר, ולמה לי למיכתב "זקנו" ואם תאמר: והא שפיר איצטריך לאשמועינן דתגלחת מצורע בתער! ויש לומר, דהכי פריך: למא ליה לתנא דלעיל לאיתויי "זקנו" למילף דכחן מצורע מותר בתגלחת, דקתני "זקנו" מה תלמוד לומר כיון מ"ראשו" שמעינן, שאפילו נזיר מצורע מגלח ראשו, אף על גב דאיבא לאו ועשה, דקרא סתמא כתיב, דמינה משמע שגם כחן מגלח זקנו! דהשתא סביא ליה דלדאי תנא הם שקולין, ומשני: אין הכי נמי, דודאי סביא ליה דמקרא מלא דבר הכתוב, ומ"ראשו" גרידא שמעינן שגם נזיר מצורע מגלח ראשו. ואפילו הכי, אי לא דכתב רזמנא "זקנו" לא דוח שמעינן כחן כדפרישית, שכן ישנו בשאלה. ואי כתב "זקנו" — לא הוה שמעינן נזיר, שכן לאו שאינו שוה בכל. ולפי מסקנא זו, תנא דמוקי "ראשו" ללאו גרידא — הוא הדין דשמעינן מיניה לאו ועשה. ומה שזכיר לאו דהקפא גרידא — לגלות לנו דעתו, דסבר דאי לא הני קראי ד"ראשו" ו"זקנו" — אפילו לאו גרידא לא הוה ידעינן שיהא עשה דוחה אותו. דקרא דגדילינן הוה מוקמינן ליה לכדברא. ובעלמא לא ילפינן כדאמרן כלומר, דאיבא למיפרך: מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל, ומה לנזיר שכן ישנו בשאלה. ואם תאמר: ונילף מותרויהו במה העדו ואומר רבינו יצחק: דאיבא למיפרך: מה לעשה דמצורע דאיבא שלום בית. ובכי האי גוונא אמרינן בפרק "שילוח הקן" (חולין קמא,א) דסלקא דעתך אמינא עשה דצפרי מצורע לידחי לא תעשה ועשה דשילוח הקן, משום שלום בית. **אמר** רב מיקל אדם כל גופו בתער מיתבי כו' הרי זה לוקה — משום "לא ילבש גבר" כדרדשין בסמוך. לא קשיא, הא בתער הא במספרים. והא רב נמי בתער קאמר! כעין תער. **אמר** רבי יוחנן המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה — מיתבי העברת תער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים. והוה מצי לסיעיה מבריתא דלעיל, אלא ניהא ליה לשנוי: מאי לוקה — דרבנן, דלא ליפגלו ברייתות אהודרי. רבי יוחנן אף במספרים אוסר, ומשמע דרבי יוחנן פליג אדרב.

איבא

נזיר דף נח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קנז

הראש, לָמָּה לִי לְמִיכָתֵב רִאשׁוֹ לְדַחֲיָת אִיסוּר הַקֶּפֶה, וְלָמָּה לִי
לְמִיכָתֵב זָקֵנוּ לְדַחֲיָת לֹא וְעֵשָׂה שֶׁל זָקֵן כֹּהֲנִים, הֲלֹא דִי שִׁכְתוּב
רַק אֵת הַיִּיתוּר 'זָקֵנוּ' הַמְלַמְדֵנוּ שֶׁתְּגַלְחַת זָקֵן מוֹתֵרֶת אֶצֶל מִצְוֵרָה,
וּמֵאֲחֵר וְלֹא חִילַק הַכְּתוּב בֵּין כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל מִמִּילָא מְשַׁמְעַ לְמִידְחִי
לֹא גִרְיָא שֶׁאֶצֶל יִשְׂרָאֵל, וּמְשַׁמְעַ גַּם לְמִידְחִי לֹא תַעֲשֶׂה וְעֵשָׂה שִׁישׁ
בְּגִילּוּחַ זָקֵן כֹּהֲנִים, שְׁהָרִי שְׁנֵיהֶם נִכְלָלִים בְּמִשְׁמַעוֹת, וְאֵין לְפִרְשׁ
הִרְבּוּי בֶּאֱחָד יוֹתֵר מִחֲבִירֵי, הִלְכָּךְ שָׁקוּל הוּא – נִמְצָא שְׁנֵי
הַלִּימוּדִים שׁוּיִם וְשׁוֹקֵלִים זֶה לְזֶה, וְיִבְיָאוּ – וְיִלְמְדוּ שְׁנֵיהֶן, שֶׁכֵּל
שְׁנֵי לִימוּדִים מִשְׁתַּמְעִים בְּשׁוּה מִמְקָרָא אֶחָד, שְׁנֵיהֶם נִלְמָדִים,
וְלִמָּה לִי יִיתוּר 'רִאשׁוֹ' לְדַחֲיָת אִיסוּר הַקֶּפֶה.
מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: יֵשׁ צוּרֵךְ בִּשְׁנֵי הַפְּסוּקִים וְאִי אֲפֻשֶׁר לְלַמּוֹד אֵת
שְׁנֵיהֶם מִרְבּוּי אֶחָד, מִשׁוּם שֶׁלְּדַחֲיָת לֹא וְעֵשָׂה שֶׁל בֶּהֱן מְנִיזֵר לֹא
יֵלֵךְ – אִי אֲפֻשֶׁר לְלַמְדוֹ, שִׁישׁ לּוֹמֵר שְׁשׁוֹנָה הָדִין בְּנוֹיֵר שֶׁבֶן יִשְׁנֵי
בְּשִׂאֲלָה – שִׁיכּוֹל לְהִשְׁאֵל לַחֲכָם עַל נִזְיוֹתָיו וְיִתִּיר לוֹ אֵת אִיסוּרֵי,
וְלִפְיָכֵךְ הֵם נִדְחִים מִפְּנֵי עֵשָׂה, מֵהָ שֶׁאֵין כֵּן כֹּהֵן אֵין יִכּוֹל לְהִשְׁאֵל
עַל אִיסוּרֵי. וְכִמּוֹ כֵּן נִזְיֵר מִכֶּהֱן לֹא יֵלֵךְ – אִי אֲפֻשֶׁר לְלַמְדוֹ, שֶׁבֶן
אִיסוּר תְּגַלְחַת זָקֵן הוּא לֹא שְׁאִינוּ שְׁנֵיהֶם בְּכָל – שְׁאִינוּ אִיסוּר לְכֹלָם,
שְׁנֵיהֶם אִינֵם מוֹזְהָרוֹת בּוֹ, וְלִפְיָכֵךְ בִּכּוֹ עֵשָׂה לְדַחֲיָתוֹ, מֵהָ שֶׁאֵין כֵּן
אִיסוּרֵי נִזְיֵר שְׁנֵיהֶם בְּכֹלָם בְּשׁוּה גַּם בְּנִשְׁיָם. מוֹסִיפָה הַגִּמְרָא:
וְכִבְעִלְמָא לֹא יִלְפִינָן מִיִּנְיָהּ – זֶהוּ גַּם הִטַּעַם שֶׁאֵין לּוֹמְדִים מִכֶּהֱן
וּמִנְזִיר שֶׁעֵשָׂה יִדְחָה לֹא וְעֵשָׂה בְּכָל הַתּוֹרָה, מִשׁוּם דִּאֵיכָא לְמִפְרָךְ
– מִפְּנֵי שִׁישׁ לְפָרוֹךְ הַלִּימוּד, כִּדְאָמְרֵן – כִּפִּי שְׁאִמְרֵנוּ עַד כּוֹה,
שְׁבִנְזִיר יֵשׁ קוּלָא שִׁישְׁנוּ בְּשִׂאֲלָה, וּבִכּוֹן יֵשׁ קוּלָא שְׁאִיסוּרוֹ אִינוּ
שׁוֹה בְּכָל, מֵהָ שֶׁאֵין כֵּן שֶׁאֵר הַאִיסוּרִים שְׁבִתוֹרָה:
כְּתוּב בַּתּוֹרָה (דְּבָרִים כ"ה) 'וְלֹא יִלְבַּשׁ גִּבֹּר שְׁמֶלֶת אִשָּׁה', וּמִבּוֹאֵר
בַּגִּמְרָא שֶׁהָאִיסוּר הוּא לֹא רַק לְבִישֵׁת בְּגָדֵי אִשָּׁה, אֲלֵא גַּם
בְּעִשְׂיָת שֶׁאֵר דְּבָרִים בְּגוֹפּוֹ הַמִּיּוֹחָדִים לְנִשְׁיָם. הַגִּמְרָא מְבַרֵּרֶת אֵת
גְּדֵרֵי הָאִיסוּר: אִמֵּר רַב מִיָּקֵל – מִגִּלְחַת אִדָּם שֶׁעַר כָּל גּוֹפֵי בְּתַעֲרָה,
אִפִּילוֹ שֶׁעַר שֶׁל בֵּית הַשְּׁחִי וּבֵית הָעֵרוּהָ, וְאֵין בִּכְךָ מִשׁוּם אִיסוּר
'לֹא יִלְבַּשׁ'.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: מִיִּתִּיבֵי, שְׁנֵינוּ בְּבִרְיָתָא, הַפְּעֻכִּיר שֶׁעַר בֵּית הַשְּׁחִי
וּבֵית הָעֵרוּהָ, הֵרִי זֶה לֹאֲקָה מִשׁוּם 'לֹא יִלְבַּשׁ'. הֵרִי שְׁאִיסוּר הַדְּבָר.
מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: הָא – הַבְּרִיָּיתָא שְׁאִוְסֵרֶת מִדְּבָרֵת עַל גִּילּוּחַ בְּתַעֲרָה
כִּדְרֵךְ הַנִּשְׁיָם, וְהָא – רַב שְׁהִתִּיר דִּיבֵר עַל גִּילּוּחַ בְּמִסְפָּרִים שֶׁאֵין
דְּרֵךְ הַנִּשְׁיָם לְגִלְחַת בָּהֶם, וְלִכֵּן אֵין בִּכְךָ אִיסוּר.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהָא רַב נִמְי בְּתַעֲרָה קָאמֵר – וְהִרִי רַב בְּדִבְרֵיו הַזֹּכִיר
בְּמִפּוֹרֵשׁ 'בְּתַעֲרָה', שְׁמוּתֵר לְגִלְחַת בּוֹ. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: כּוּוֹנֵת רַב
לְמִסְפָּרִים פְּעִין תַּעֲרָה, וְלוֹמֵר שֶׁאִפִּילוֹ בְּאֹפֶן זֶה שְׁגוּזֵר סוֹמֵךְ לְבִשֵּׁר
וְדוּמָה לְגִילּוּחַ בְּתַעֲרָה, כִּיּוֹן שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּמִסְפָּרִים וְאֵין דְּרֵךְ הַנִּשְׁיָם בִּכְךָ
מוֹתֵר.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה דַּעָה חוֹלְקָת: אִמֵּר רַבִּי חִיָּיא כִּרְ אִבָּא אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן,
הַפְּעֻכִּיר אֵת שֶׁעַר בֵּית הַשְּׁחִי וּבֵית הָעֵרוּהָ, לֹאֲקָה.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: מִיִּתִּיבֵי, שְׁנֵינוּ בְּבִרְיָתָא, הַעֲקָרֶת שִׁיעָר מְגוּפּוֹ, כְּגוֹן
שֶׁל בֵּית הַשְּׁחִי אוֹ בֵּית הָעֵרוּהָ, אִינָה אִסוּרָה מִדְּכָרִי תוֹרָה אֱלָא
מִדְּכָרִי סוֹפְרִים – מִדְּרַבְּנָן. וְקִשָּׁה, שְׁהָרִי עַל אִיסוּר מִדְּרַבְּנָן אֵין עוֹנֵשׁ
מִלְּקוֹת וְאֵין אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן שְׁלֹקָה. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: מָאִי לֹאֲקָה
נִמְי דְּקָאמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, מִדְּרַבְּנָן – שֶׁמִּקְבֵּל מִכַּת מִרְדּוֹת שֶׁל רִידֵיו
וּתּוֹכֻחָה, שְׁתִּיקָנָה רַבְּנָן שֶׁלֹא יִתְרַגֵּל לַעֲבוּר עַל דְּבָרֵיהֶם.

דִּלָא אֲתֵי עֲשָׂה וְדַחֲיָת אֵת לֹא תַעֲשֶׂה וְעֵשָׂה, לִילָף – נִלְמָד מִכֶּהֱן דְּחִיָּה.
אֱלָא וְדִאֵי שֶׁמִּכֶּהֱן לֹא יִלְפִינָן – אֵין לְלַמּוֹד לְשֶׁאֵר מִקּוּמוֹת, שֶׁכֵּן מֵהָ
לְכֶהֱן שִׁישׁ בּוֹ טַעַם מִיּוֹחָד לְדַחֲיָה, שֶׁבֶן אִיסוּר זֶה לֹא שְׁאִינוּ שְׁנֵיהֶם
בְּכָל הוּא, שְׁאִינוּ אִיסוּר לְכָל, שְׁנֵיהֶם אִינֵם מוֹזְהָרוֹת בּוֹ וְאֵף לֹא
בְּנוֹת הַכֹּהֲנִים וְנִשְׁתֵּיהֶם, וְלִפְיָכֵךְ קֵל הוּא וּבִכּוֹ עֵשָׂה לְדַחֲיָתוֹ, מֵהָ
שֶׁאֵין כֵּן בְּלֹא וְעֵשָׂה רִגְוִלִים הַנּוֹהֲגִים הַכֵּל, וְאֵם כֵּן נִזְיֵר מִכֶּהֱן נִמְי
לֹא יֵלֵךְ – גַּם אֵין לְלַמּוֹד לְדַחֲיָת לֹא וְעֵשָׂה שְׁבִנְזִיר, שֶׁבֶן יֵשׁ
בְּאִיסוּר כֶּהֱן קוּלָא, שְׁהוּא לֹא שְׁאִינוּ שְׁנֵיהֶם בְּכָל, וְאִילוֹ אִיסוּרֵי נִזְיֵר
הֵם לֹא הַשׁוּה לְכָל שְׁנֵיהֶם בֵּין בְּאִנְשִׁים וּבֵין בְּנִשְׁיָם.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וּמָאֵן דְּמִסְפִּיק לְהָא 'רִאשׁוֹ' בְּנוֹיֵר – הַתְּנָא שֶׁל
הַבְּרִיָּיתָא הַשְּׁנִיָּה הַמַּעֲמִיד אֵת הַיִּיתוּר שֶׁל 'רִאשׁוֹ' לְלַמְדוֹ
שֶׁתְּגַלְחַת מִצְוֵרָה דּוּחָה אֵת הֵלֹא וְהַעֲשֶׂה שְׁבִנְזִיר, לָמָּה לִי יִיתוּר
מִיּוֹחָד שֶׁל 'זָקֵנוּ' לְדַחֲיָת הֵלֹא וְהַעֲשֶׂה שְׁבִכְהֵן, מִדּוּעַ שֶׁלֹא נִלְמָד
כֶּהֱן מְנִיזֵר.
מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: מִיִּכְעִי לִיָּה – נִצְרַכְתָּ לוֹ הַדְּרָשָׁה שֶׁל 'זָקֵנוּ'
לְכִדְתִּנָּא – שְׁשִׁנְיוֹ בְּבִרְיָתָא (וְהוּבָאָה לַעִיל (ע"א), 'זָקֵנוּ' מֵהָ תְּלַמּוֹד
לּוֹמֵר – מִדּוּעַ נִזְכֵּר שִׁישׁ לְגִלְחוֹ, הִרִי כְּבֵר נִאֲמַר 'יִגְלַח אֵת כָּל
שְׁעָרָיו', וְזָקֵנוּ בְּכָל, לְפִי שְׁנִאֲמַר בְּכֹהֲנִים (וּקְרָא כ"ה) 'וְפָאָת זָקֵנָם לֹא
יִגְלַח', וְכֹל הַיִּיתִי לּוֹמֵר שְׁאֵף בֶּהֱן מִצְוֵרָה שֶׁנִּתְרַפָּא מִצְרַעְתּוֹ דִּינוּ
כֵּן, וְלֹא יִגְלַח אֵת זָקֵנוּ, וְאֵת הַכְּתוּב 'יִגְלַח אֵת כָּל שְׁעָרָיו' יִקְיִים
בְּשֶׁאֵר שְׁעָרָיו, תְּלַמּוֹד לּוֹמֵר 'זָקֵנוּ' לְלַמְדֵּן שֶׁאֵף כֶּהֱן שֶׁנִּצְטַרַע מִצְוֵרָה
לְגִלְחַת זָקֵנוּ. וּמִנְלָן דְּבְתַעֲרָה – מִנְיִין לְנוּ שֶׁתְּגַלְחַתוֹ שֶׁל הַמִּצְוֵרָה
מִצְוֹתָהּ בְּתַעֲרָה, דְּתִנָּא בְּבִרְיָתָא אַחֲרָה, לְפִי שְׁנִאֲמַר בְּכֹהֲנִים (וּקְרָא
כ"ה) 'וְפָאָת זָקֵנָם לֹא יִגְלַח', וְכֹל הַיִּיתִי לּוֹמֵר שְׁאֵף אֵם יִגְלַחוּ לְפָאָת
זָקֵנוּ בְּמִסְפָּרִים, שְׁאִינֵם גּוֹזִיזִים אֵת הַשְּׁעָרָה מִהַשְּׁעָרָה, וְהָא חֵיבֵי, שְׁהָרִי
גַּם גִּילּוּחַ בְּאֹפֶן זֶה בְּכָל גִּילּוּחַ, תְּלַמּוֹד לּוֹמֵר בְּאִיסוּר גִּילּוּחַ אֶצֶל
יִשְׂרָאֵל (וּקְרָא י"ט כ"ו) 'וְלֹא תִשְׁחִית אֵת פָּאָת זָקֵנְךָ', וְלִשׁוֹן הַשְּׁחִיתָה
מִשְׁמַעוֹתָיו שְׁאִינוּ מִשְׁיִיר מִן הַשְּׁעָרָה כְּלֹם, וְלַמְדֵנוּ בְּגוֹזִירָה שׁוֹה
(קִידוּשִׁין ל"ה), נִאֲמַר בִּישְׂרָאֵל 'פָּאָת זָקֵנְךָ', וְנִאֲמַר בְּכֹהֲנִים 'וְפָאָת
זָקֵנָם', מֵהָ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל אִינוּ אִיסוּר אֲלֵא בְּהַשְּׁחִיתָה, אֵף אֶצֶל כֹּהֲנִים
אִינוּ אֲלֵא בְּהַשְּׁחִיתָה, אֲבָל גִּילּוּחַ בְּמִסְפָּרִים שְׁאִינוּ גּוֹזֵז וּמִשְׁחִית אֵת
הַשְּׁעָרָה מִהַשְּׁעָרָה מוֹתֵר. וְאִי לֹא תִשְׁחִית – אֵם הָאִיסוּר הוּא לֹא
לְהַשְׁחִית, וְכֹל הַיִּיתִי לּוֹמֵר שֶׁגַּם לִיָּכֵן לְשַׁעֲרוֹת זָקֵנוּ בְּמִלְכָּם
וּכְרִיָּהֶן – כִּלְיִם הַעֲשׂוּיִים לִישֵׁר וְלַחֲחִילֵק אֵת הַקֶּרְשִׁים וְאֵין
הַדְּרֵךְ לְגִלְחַת בָּהֶם, יִהְיֶה חֵיבֵי, שְׁהָרִי הַשְּׁחִית אֵת הַשְּׁעָרָה, תְּלַמּוֹד
לּוֹמֵר בְּכֹהֲנִים, 'וְפָאָת זָקֵנָם לֹא יִגְלַחוּ', בְּדִבְרֵי שֶׁהַמְנַהֵג וְהַרְגִּילוֹת
לְגִלְחַת בּוֹ, אִיזֵי גִילּוּחַ שִׁישׁ בּוֹ הַשְּׁחִיתָה – אִיזֵי כִלְיֵי הַדְּרֵךְ לְגִלְחַת בּוֹ
וְהוּא גַּם מִשְׁחִית אֵת הַשְּׁעָרָה, הֵוִי אִוְמֵר זֶה תַּעֲרָה. וְכִיּוֹן שְׁאִיסוּר
הַשְּׁחִיתָת זָקֵן הוּא בְּתַעֲרָה דּוּקָא, עַל כֵּן כֹּאשֶׁר לְמַדְנוּ מִזָּקֵנוּ שֶׁעֵשָׂה
שֶׁל תְּגַלְחַת מִצְוֵרָה דּוּחָה אֵת לֹא וְעֵשָׂה שֶׁל כֶּהֱן (כִּפִּי שְׁבִיאָרָה
הַבְּרִיָּיתָא הָרִאשׁוֹנָה), יוֹדַעִים אֲנוּ מֵזֶה שְׁמִצּוֹת הַתְּגַלְחַת שֶׁל
מִצְוֵרָה אִינָה אֲלֵא בְּתַעֲרָה, שֶׁאֵם לֹא כֵן לֹא הִיָּה צוּרֵךְ לְדַחֲיָה, כִּיּוֹן
שִׁיכּוֹל לְקִיִּים אֵת הַתְּגַלְחַת בְּמִסְפָּרִים אוֹ בְּמִלְכָּט וְרִדְיָטֵנִי. וּמִכִּיּוֹן
שֶׁדִּין תַּעֲרָה נִלְמָד רַק מִשׁוּם שֶׁ'זָּקֵנוּ' כֹּא לְלַמְדֵּן לְדַחֲיָת לֹא וְעֵשָׂה
שֶׁל כֶּהֱן, לִכֵּן לֹא הַזֹּכִיר הַתְּנָא שֶׁאֲפֻשֶׁר לְלַמְדֵּן דְּחִיָּה זֶה מְנִיזֵר.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וּמָאֵן דְּמִסְפִּיק לִיָּה לְהָא 'רִאשׁוֹ' לִלָּא גִרְיָא – לְתַנָּא
שֶׁל הַבְּרִיָּיתָא לַעִיל (כ"ה) הַמַּעֲמִיד אֵת יִיתוּר 'רִאשׁוֹ' לְסַתֵּם מִצְוֵרָה
שְׁאִינוּ נִזְיֵר, לְלַמְדֵנוּ שֶׁתְּגַלְחַת מִצְוֵרָה דּוּחָה אֵת אִיסוּר הַקֶּפֶה

– ואין הלכה כרב נחמן, ואסור לנזיר לגלח את שער בית השחי או בית הערוה כמו לאחרים.
מביאה הגמרא מעשה: אָמְרוּ לִיה רַבִּין לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר אֲמַאי הָיוּנָא לִיה לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּלִית לִיה – ראינו את רבי יוחנן שאין לו שער בבית השחי, ותמחו כיצד גילח שער זה, הרי הוא עצמו אמר שהעושה כן לוקה משום 'לא ילבש'. אָמַר לְהוֹן – השיב להם רבי שמעון בר אבא, מִתְּקַמָּת זְקָנָה נִשְׂרוּ אֶצְלוּ הַשְּׁעֵרוֹת הַלָּלוּ.
הגמרא מביאה עוד מעשה בענין זה: הָהוּא דְּאִיתְחִיב בְּגִידָא קָמִיָּה דְּרַבִּי אֲמִי – היה אדם אחד שהוטל עליו עונש מכת מדרות בבית דינו של רבי אמי, וכשהפשיטו ממנו את בגדיו כדי להלקותו, אִינְלֵא נִגְלָה בֵּית הַשְּׁחִי, הָיוּתָּה דְּלֵא מְגַלָּה – וראה רבי אמי שאינו מגלח את שער בית השחי, אָמַר לְהוֹן רַבִּי אֲמִי, שִׁיבְקוּהָ – תעזבוהו ולא תלקוהו, דִּין מִן חֲכָמַי הוּא – שמכך שאינו מגלח של בית השחי מוכח שהוא תלמיד חכם ועל כן אין ראוי להלקותו.
הגמרא מביאה שאלה בענין גילוח המקומות הללו: בָּעָא מִינֵיהּ רַב מְרִבִּי חֲזִיָּא, מָהוּ שִׁיחִיה רְשָׁאִי לְגַלְחָת בַּתְּעַר אַת שְׁעַר בֵּית הַשְּׁחִי או בֵּית הָעֵרוּהָ, אָמַר לִיה אֲסוּר מִשּׁוּם 'לֹא יִלְבֹּשׁ'. אָמַר לִיה רַב לְרַבִּי חִיָּא, וְהָא קָא גִדְל הַשְּׁעַר וְסוּפוּ לְהַתְאָרֵךְ וּלְצַעַר אַת הָאֲדָם, וּכְיוֹן שֶׁהִגְלִיחַ הוּא בְּכַדִּי לְהַנְצִל מִצַּעַר וְלֹא לְצוּרֵךְ תִּיקוֹן שֶׁל נוֹי, לָמָּה יֵאָסֵר. אָמַר לִיה, בַּר פְּחַתִּי – בְּנוֹ שֶׁל תַּלְמִיד חֹכֵם, זְמַן מוּגְבַל יֵשׁ לוֹ לְשַׁעַר בֵּית הַשְּׁחִי וּבֵית הָעֵרוּהָ, שְׂאִינוּ הוֹלֵךְ וּגְדֵל בְּקַבִּיעוֹת כְּמוֹ שְׁעַר הָרֶאשׁ, אֲלֵא כָּל זְמַן שֶׁהוּא גִדְל וּמֵתֵאָרֵךְ יֵתֵר עַל הַמִּידָה, נוֹשֵׁר הוּא מֵאֲלִיָּה, וְאִם כֵּן אֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְגַלְחָם אֲלֵא לְתִיקוֹן שֶׁל נוֹי, וְלִכֵּן אֲסוּר.
הגמרא מביאה שאלה נוספת של רב: בָּעָא מִינֵיהּ רַב מְרִבִּי חֲזִיָּא, מָהוּ שִׁיחִיה אָדָם רְשָׁאִי לְחוֹף – לחכך בציפורני ידו בבית השחי או בית הערוה כדי שעל ידי החיכוך יתלש משם השער. אָמַר לִיה, אֲסוּר. וְהוֹסִיף רַב וּשְׂאֵל, בְּבִגְדוֹ מָהוּ – האם מותר להשיר משם את השער על ידי חיכוך בבגד. אָמַר לִיה מוֹתֵר, כִּיּוֹן שְׂאִין דֶּרֶךְ הַנֶּשִׁים לְהַשִּׁיר אַת הַשְּׁעַר עַל יַדִּי חִיכּוֹךְ בְּבִגְד.
אִיבָא דְּאָמְרִי שֶׁשְׂאֵלְתוּ שֶׁל רַב בְּעֵנִין חִיכּוֹךְ, לֹא הִיתָה לַגְבִּי הַסֵּרֶת שְׁעַר בֵּית הַשְּׁחִי או בֵּית הָעֵרוּהָ, אֲלֵא בָּעָא מִינֵיהּ לַגְבִּי חוֹבֵת נִקְיוֹן יָדִים בְּתַפְלָה, שֶׁבִּשְׁעַת הַתְּפִילָה צָרִיךְ לְהוֹזֵר שֶׁלֹּא לַעֲגֹת בְּגוּפוֹ בְּמִקְוֵמוֹת הַמַּכּוּסִים, וּשְׂאֵל רַב, בְּבִגְדוֹ מָאי – האם על ידי הפסק בגד מותר החיכוך במקומות הללו בשעת התפילה. אָמַר לִיה, אֲסוּר.
מְסִימָת הַגְּמָרָא: וְלִית הִילְכָתָא בְּנוֹתִיָּה – אין הלכה כרבי חייא, וּמוֹתֵר לַחֲכָךְ עַל יַדִּי הַפֶּסֶק בְּגַד, מִשּׁוּם שְׂאִין יָדִי מִיִּטְנּוֹת בְּכִי:

1 הגמרא מביאה נוסח אחר בדברי רבי יוחנן: אִיבָא דְּאָמְרִי – יש
2 אומרים, אָמַר רַבִּי חֲזִיָּא בַר אֲמַאי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמַּעֲבִיר שְׁעַר בֵּית
3 הַשְּׁחִי וּבֵית הָעֵרוּהָ, לֹקָה מִשּׁוּם שֶׁעֲבַר עַל אִסוּר 'לֹא יִלְבֹּשׁ' גִּבְר
4 שְׂמֵלַת אִשָּׁה, שֶׁכֵּן הוּא דֶּרֶךְ הַנֶּשִׁים לְהַעֲבִיר הַשְּׁעַר בְּמִקְוֵמוֹת
5 הַלָּלוּ. וּמִשְׁמַע שֶׁהוּא אִסוּר תוֹרָה.
6 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִיתִיבִי, שְׁנִינוּ בְּבֵרִיָּתָא, הָעֵבֶרֶת שִׁיעָר מְגוּפוֹ, כְּגוֹן
7 שֶׁל בֵּית הַשְּׁחִי וּבֵית הָעֵרוּהָ, אִינָּה אֲסוּרָה מִדְּרַבִּי תוֹרָה אֲלֵא מִדְּרַבִּי
8 סוֹפְרִים – מִדְּרַבְּנָן, וְאִיךְ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁלֹּקָה מִשּׁוּם שֶׁעֲבַר עַל
9 אִסוּר דְּאוֹרִיָּיתָא. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הוּא דְּאָמַר בִּי הָאִי תִּנָּא – רַבִּי
10 יוֹחָנָן שְׂאֵמַר שֶׁהוּא אִסוּר דְּאוֹרִיָּיתָא סוּבֵר בְּבֵרִיָּתָא זֶה, דְּתִנָּא, רַבִּי
11 הַמַּעֲבִיר שְׁעַר בֵּית הַשְּׁחִי וּבֵית הָעֵרוּהָ, הָרִי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם 'לֹא יִלְבֹּשׁ'
12 גִּבְר שְׂמֵלַת אִשָּׁה.
13 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְתִנָּא קָמָא – הֵתֵנָּא שֶׁל הַבְּרִיָּיתָא הַקּוֹדֶמֶת הַסּוּבֵר
14 שֶׁהָאִסוּר אִינוּ אֲלֵא מִדְּרַבְּנָן, הָאִי – פֶּסוּק זֶה שֶׁל 'לֹא יִלְבֹּשׁ' גִּבְר,
15 מָאי דְּרִישׁ בִּיה – אִיךְ הוּא דוֹרֵשׁ אוֹתוֹ. לִפִּי שְׂאִין לְפָרְשׁוֹ כַּפְּשׁוּטוֹ
16 בְּאִסוּר הַחֲלַפַת הַלְבוּשׁ גִּרְדִּיא וּכְפִי שֶׁמְבֹאֶרֶת הַגְּמָרָא הַלָּלוּ, וְאִם
17 אִינוּ דוֹרְשׁוֹ לְעֵנִין אִסוּר גִּילּוּחַ שְׁעַר בֵּית הַשְּׁחִי או בֵּית הָעֵרוּהָ,
18 כִּיצַד הוּא מְפָרְשׁוֹ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מִיבְּעִי לִיה – נִצְרָךְ לוֹ פֶּסוּק זֶה
19 לְבִרְתָּנָא, 'לֹא יִהְיֶה כָּלִי גִבְר עַל אִשָּׁה', מָאי תִּלְמוּד לִזְמַר, אִם
20 כַּפְּשׁוּטוֹ, שְׂלֵא יִלְבֹּשׁ אִישׁ שְׂמֵלַת אִשָּׁה וְאִשָּׁה לֹא תִלְבֹּשׁ שְׂמֵלַת אִישׁ,
21 הָרִי בְּכָר נִאֲמַר בְּהַמְשָׁךְ הַפֶּסוּק 'כִּי תוֹעֵבֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל עֲשֵׂה
22 אֲלֶיהָ, וְלִמְדוֹנָהּ שֶׁהַעֲבִירָה שֶׁהַכְּתוּב מְזַהֵר עֲלֶיהָ תוֹעֵבָה הִיא –
23 מַעֲשֵׂה זָנוּת, וְאִם מִחֲלִיף אַת הַלְבוּשׁ אֵין בָּאֵן תוֹעֵבָה. אֲלֵא כִּי
24 פִּירוּשׁ הַפֶּסוּק, שְׂלֵא יִלְבֹּשׁ אִישׁ שְׂמֵלַת אִשָּׁה וְיִלְךְ וְיִשָּׁב בֵּין הַנֶּשִׁים,
25 וְאִשָּׁה לֹא תִלְבֹּשׁ שְׂמֵלַת אִישׁ וְתִלְךְ וְתִשָּׁב בֵּין הָאֲנָשִׁים, שׁוּדוּ עִירּוֹב
26 הַמְּבִיא לִידֵי זָנוּת שֶׁהִיא תוֹעֵבָה.
27 הַמְּשָׁךְ הַבְּרִיָּיתָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב חוֹלֵק וְאוֹמֵר שֶׁהַפֶּסוּק
28 כַּפְּשׁוּטוֹ, מִנֵּין שְׂלֵא תִצָּא אִשָּׁה בְּכָלִי וְיֵין לְמַלְחָמָה, תִּלְמוּד לִזְמַר 'לֹא
29 יִהְיֶה כָּלִי גִבְר עַל אִשָּׁה' דִּהְיִינוּ כָּלִי הַמִּיּוֹעֵד לַגְּבָרִים בְּלִבָּד, וְהֵם כָּלִי
30 זֵינִן הַמִּיּוֹעֵדִים רַק לַגְּבָרִים. וְלֹא יִלְבֹּשׁ גִּבְר שְׂמֵלַת אִשָּׁה, מִלְּמוֹד
31 שְׂלֵא וְתִקֵּן – יִקְשֹׁט אִישׁ אַת עֲצָמוֹ בְּתִיקוּנֵי אִשָּׁה – בְּקִישׁוּטִים שֶׁדֶּרֶךְ
32 נָשִׁים לְעִשׂוֹתָם, כְּגוֹן כִּיחּוּל פֶּרְכוּס וְהַעֲבֵרֶת שְׁעַר בֵּית הַשְּׁחִי או
33 בֵּית הָעֵרוּהָ.
34 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דִּין נוֹסֵף לַגְבִּי גִילּוּחַ בֵּית הַשְּׁחִי או בֵּית הָעֵרוּהָ:
35 אָמַר רַב נָחֻמִּי, בְּנִזְיֵר מוֹתֵר הוּא לְגַלְחָת אַת שְׁעַר בֵּית הַשְּׁחִי או בֵּית
36 הָעֵרוּהָ בַּתְּעַר, שֶׁמֵּאֲחֵר שֶׁבְּכָלוֹת הַנְּזִירוֹת דִּינוּ לְגַלְחָת אַת כָּל
37 שְׁעֵרוֹת רֹאשׁוֹ וּמְבִיא עֲצָמוֹ לִידֵי גְּנָא, כְּבֵר הָרֵאָה עַל עֲצָמוֹ שֶׁלֹּא
38 אֵיכְפַת לוֹ מִדְּבָרִים שֶׁהֵם נוֹי לוֹ, וְכָל שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה לְשֵׁם נוֹי אֵין
39 נַחֲשֵׁב לְדֶרֶךְ נָשִׁים, וּמוֹתֵר. מְסִימָת הַגְּמָרָא: וְלִית הִילְכָתָא בְּנוֹתִיָּה

אגרות קודש

ב"ה, ח"י מ"ח, תש"כ

ברוקלין.

הוו"ח אי"א נ"נ מלאכתו מלאכת שמים

מו"ה אברהם מרדכי שמואל שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מט"ו מ"ח, בו כותב ר"פ מעניני הפצת המעניות, ויהי רצון שיתוסף בהפעולות האמורות כהנה וכהנה בתוככי שאר פעולות להפצת היהדות המסורתית, שבד"מ יתוסף כהנה וכהנה בענינים הגשמיים בפרט שבהשתלשלות מלמעלה למטה הוא בגשמיות כ"פ ככה בערך הרוחניות, וכידוע הדוגמא אשר בהקרבת עוף אחד ע"ג המזבח נעשית עליית עולמות עליונים ונמשכת ברכה רבה בעניני האדם.

ובפרט אשר השנה היא שנת המאטים להסתלקות הילולא של הבעש"ט עת וזמן מסוגל להפצת המעניות ועד שיגיעו גם חוצה.

בברכה לבשו"ט.

איכא דאמרי — דבהדיא מפרש רבי חייא משום "לא ילבש גבר שמלת אשה", ואשה דרכה בכך, שהוא ניוול לה כשיש לה שער. ותנא קמא — דסבר דאינה אלא מדברי סופרים, מאי דריש בהאי "לא ילבש"? אם ללמד שלא ילבש — כלומר, ואם אמר לך הכתוב שלא ילבש האיש שמלת אשה — לכך לא קראו הכתוב "תועבה היא". אלא למה הוא בא — שלא ילבש האיש שמלת אשה וילך וישב בין הנשים, שיש לחוש משום ייחור. בבלי זיין למלחמה — כדמתרגמינן "לא ידא תיקון זיין דגבר". תלמוד לומר לא יחיה כלי גבר על אשה — וזה שמצונו ביעל אשת חבר הקינה, שלא הרגתו לסיסרא בבלי זיין, אלא כמו שנאמר "ידה ליתן תשלחנה" (שופטים ה). שלא יתקן איש בתיקוני אשה — דהיינו מתרגמינן ליה — שלא יכחול ושלא יפרכס בבגדי צבעונים של אשה. חזינא ליה לרבי יוחנן דלית ליה — שיער בבית השחי. איגלאי בית השחי — כי הוה משלחו בהפשט מאניה לנגליה. דין מן חבירא הוא — דידע דאסור להעביד בית השחי. מהו לגלח — במספרים בית השחי. והא קא גרל — וקא מצער ליה לאינש. בר פחתי — בנו של תלמיד חכם. גבול יש לו — לאותו שער, כיון שגדל יותר ממה שאדם יכול לסובלו — נוסד מאליו. (נזיר) מהו לחוך — בבית השחי בידו, כדי להעביר את השיער. מהו לחוך כנגדו — כנגד בית השחי, כדי שיהא נוסד על ידי חוככו. אמר ליה מותר — הואיל ואינו נוגע בשער אלא בבגדו. איכא דאמרי — הכי קמביעיא ליה: בתפלה בבגדו מאי? כלומר, המתפלל מהו לחוך בבגדו כדי שיפלו כנים ממנו, הואיל ואינו נוגע בבשרו. אמר ליה אסור ולית הלבנת כוותיה — משום דכיון דאינו נוגע בבשרו מותר. לחוך = כמו שור המתחכך בכותל (בבא קמא מדא).

משנה

לִיה: וְהָא קָא גִּדְלָ! - אָמַר לִיה: בְּרַ פְּחָתִי, זְמַן יֵשׁ לוֹ, כֹּל זְמַן שֶׁהוּא גִּדְלָ נוֹשֵׁר. בְּעָא מִינִיה רַב מְרִבָּה חֵיִיא: מָהוּ לְחוּדָ? אָמַר לִיה: אָסוּר. - בְּבִגְדוֹ מָהוּ? - אָמַר לִיה: מוֹתָר. אִיכָא דְאָמְרִי: בְּעָא מִינִיה: בְּתַפְלָה בְּבִגְדוֹ מָהוּ? - אָמַר לִיה: אָסוּר. וְלִית הִילְכָתָא בְּוֹתִיחָה. מִשְׁנָה

אִיכָא דְאָמְרִי, אָמַר רַבִּי חֵיִיא בְּרַ אָכָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַמַּעֲבִיר בֵּית הַשְּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה לֹאקָה מִשּׁוּם "לֹא יִלְבֹּשׁ גִּבֹּר שְׁמֹלֶת אִשָּׁה". מִיִּתְיָבִי: הָעֶבֶרֶת שִׁיעָר אֵינָה מְדַבְּרִי תוֹרָה אֱלָא מְדַבְּרִי סוֹפְרִים! - הוּא דְאָמַר כִּי הָאִי תִנָּא, דְתִנָּאִי: הַמַּעֲבִיר בֵּית הַשְּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה - הָרִי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא יִלְבֹּשׁ גִּבֹּר שְׁמֹלֶת אִשָּׁה". וְתִנָּא קָמָא, הָאִי "לֹא יִלְבֹּשׁ גִּבֹּר" מָאִי דְרִישׁ בִּיה? - מִיבְּעִי לִיה לְכַתְּנָא: "לֹא יִהְיֶה כְּלִי גִבֹּר עַל אִשָּׁה" מָאִי תִלְמוּד לִמְרָ? אִם שְׂלָא יִלְבֹּשׁ אִישׁ שְׁמֹלֶת אִשָּׁה, וְאִשָּׁה שְׁמֹלֶת אִישׁ - הָרִי בְּבִרָא אָמַר "תוֹעֵבָה הִיא" וְאִין כָּאֵן תוֹעֵבָה. אֱלָא, שְׂלָא יִלְבֹּשׁ אִישׁ שְׁמֹלֶת אִשָּׁה וְיֵשֵׁב בֵּין הַנְּשִׁימִם, וְאִשָּׁה שְׁמֹלֶת אִישׁ וְיֵשֵׁב בֵּין הָאֲנָשִׁים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמַר: מִזֵּין שְׂלָא תִצָּא אִשָּׁה בְּכָלִי זְיִין לְמַלְחָמָה - תִּלְמוּד לִמְרָ "לֹא יִהְיֶה כְּלִי גִבֹּר עַל אִשָּׁה וְלֹא יִלְבֹּשׁ גִּבֹּר שְׁמֹלֶת אִשָּׁה" - שְׂלָא יִתְקַן אִישׁ בְּתִיקוּנֵי אִשָּׁה. אָמַר רַב נַחֲמָן: בְּנִזִּיר מוֹתָר. וְלִית הִילְכָתָא בְּוֹתִיחָה. אָמַר לִיה רַבִּי שְׁמַעוֹן: בְּרַ אָכָא: חוֹזִינָא לִיה לְרַבִּי יוֹחָנָן דְלִית לִיה. אָמַר לְהוֹן: מִחֲמַת זְקֵנָה נִשְׂרוּ. הֵהוּא דְאִיתְיָבִיב נְגִידָא קָמִיה דְרַבִּי אֲמִי, אִיגְלָאִי בֵּית הַשְּׁחִי, חוֹזִינָא דְלָא כִנְגְלָה. אָמַר לְהוֹן רַבִּי אֲמִי: שִׁיבְקִיה, דִּין מִן חֲבֵרָאִי הוּא. בְּעָא מִינִיה רַב מְרִבָּה חֵיִיא: מָהוּ לְגִלְחָ? אָמַר לִיה: אָסוּר. אָמַר לִיה: בְּרַ פְּחָתִי, זְמַן יֵשׁ לוֹ, כֹּל זְמַן שֶׁהוּא גִּדְלָ נוֹשֵׁר. בְּעָא מִינִיה רַב מְרִבָּה חֵיִיא: מָהוּ לְחוּדָ? אָמַר לִיה: אָסוּר. - בְּבִגְדוֹ מָהוּ? - אָמַר לִיה: מוֹתָר. אִיכָא דְאָמְרִי: בְּעָא מִינִיה: בְּתַפְלָה בְּבִגְדוֹ מָהוּ? - אָמַר לִיה: אָסוּר. וְלִית הִילְכָתָא בְּוֹתִיחָה. מִשְׁנָה

איכא דאמרי אמר רבי יוחנן המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה משום לא יהיה כלי בו מיתבי העברת שער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים — ולא מצי לשנוי דרבי יוחנן נמי מדברי סופרים קאמר, דנסיב ליה לתעמיה מקרא. הוא דאמר כי האי תנא — והוי מצי לשנוי כאידך ברייתא דלוקה, אלא ניתא ליה לאיתויי תנא דדריש ליה מקרא. דההיא ברייתא איכא למידחי, דלוקה מדרבנן קאמר. לא יהיה כלי גבר על אשה. ובסיפיה דקרא נמי כתיב "ולא ילבש גבר שמלת אשה" שלא ילבש איש שמלת אשה. כפשטיה דקרא הא לא מצית אמרת דבהכי איירי קרא, דהא כתיב בסיפיה "תועבה היא", ובכי האי גוונא ליכא תועבה. כנזיר מותר — להעביר בית השחי ובית הערוה. דקסבר: אחרי שנויר מעביר כל שער ראשו לא חשיב נזיר ויתקון לגבי אותו האיש להעביר בית השחי ובית הערוה. ולית הילכתא כותיה, דאסור אף לנזיר. חזינא לרבי יוחנן דלית ליה — פירוש: שער בית השחי. (והוא) גופיה מחייב בהעברתו. ומדלא משני במספרים שקליניה — דלכל הפחות מדברי סופרים אסור לרבי יוחנן אף במספרים. ההוא גברא דאיתחייב נגידא קמיה דרבי אמי — נתחייב מלקות. איגלאי בית השחי חזויה דלא מגלח אמר לחון רבי אמי שבקוה דין מן חבירא הוא. משמע נמי הכא מדרבנן נמי אסור אף במספרים בבית השחי ובבית הערוה, אבל לשאר האיברים לא מצונו אסור. (זה) הלשון לזו הגירסא. ובהלכות גדולות בהלכות נזיר: אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער. מיתבי: המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה. כי קאמר רב — בשאר איברים. ומי שרי? והתניא: העברת שער אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים! ואומר רבינו יצחק: דפריך משום דברייתא קתני סתמא בהעברת שער, דמשמע בכל מקום, בין בשאר איברים בין בבית השחי ובבית הערוה, אלמא שאר איברים נמי אסור. ומשני: אלא כי קאמר רב במספרים. ומדקאמר "אלא" משמע דהכי פירושו: לעולם מיירי אף בשער בית השחי ובית הערוה, דקאמר רב — היינו במספרים כעין תער. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה מיתבי העברת שער אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים — משמע לך דמיירי אף בשער בית השחי ובית הערוה, מדקאמר סתמא. ומשני: מאי לוקה דקאמר רבי יוחנן — מדרבנן, וכן לוקה דברייתא — היינו מדרבנן. וכפי גירסת הלבנות משמע דאפילו דשאר איברים אסור להעביר שיער. ובהלכה פסוקה דרב יהודאי בהלכות נדה מכתב הרב רבי יוסף טוב עלם יש כמו בהלכות שלנו, אך דגורס במסקנא: כי קאמר רב במספרים. ולא גרסינן "אלא". ומשמע דהכי פירושו: רב אמר: מיקל אדם כל גופו בתער — היינו דשאר איברים, כדאקמינן לה. וכתער דקאמר — דכעין תער, אבל בתער ממש דהאי עובר מדברי סופרים, כדקתני בברייתא. והאי דבעי רב מרבי חייא מהו לגלח — במספרים קמביעיא ליה, והשיב לו דאף במספרים אסור. מדקאמר ליה "והא קא גריל", כלומר ומצער, ואי שרי במספרים — יטלנו במספרים. ורב נמי דשרי כל גופו במספרים כעין תער — היינו בשאר איברים, אבל בבית השחי ובבית הערוה אסור במספרים. (ושמא) אף על גב דלא כתוב (בספרים) "אלא", מכל מקום הוי פירושו כאילו גרסינן "אלא". והרבה יש בהתלמוד כזה, וחור להעמיד דברי רב בבית השחי בו.

בעי מיניה רב מרבי חייא מהו לגלח — פירושו: בית השחי ובית הערוה. אמר ליה אסור. לפי גירסת הספרים שלנו הבעיא בתער ממש, ואסר לו תער, ומספרים שרי. ולפירוש (והלכות גדולות) הבעיא במספרים, ואסר לו אף במספרים. וכן נראה, מדקאמר "והא קא גריל". ומאי קושיא? יטלנו במספרים! והא קא גריל — דהואיל וסופו ליגדל ולצער אותו, אף כשיגלחו אין זה קרי תיקון ונזיר, שאינו מגלח אלא ליצול מצער. גבול יש לו — שאינו גדל וחולך כשיער הראש, וליכא צערא. (הכי גרסינן) משמע כשאין אדם מתכוין לנזי אלא ליצול — דלית ביה משום כלי גבר. ואם כן, הנוסחא במראה כדי שלא יחבול בעצמו — שרי. וכן אומר הרב רבינו פרץ שרבו הרב רבי שמואל מאויר"א היה מסתפר במראה. מהו לחוך ולהתחכך — כדי להחיר שער בית השחי ובית הערוה. אמר ליה אסור. ולית הילכתא כוותיה.

אגרות קודש

ב"ה, י"א מ"ח, תשי"ג

ברוקלין.

ברכה ושלוש!

...שמענו כמה פעמים מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבי"מ זי"ע עפ"י מרז"ל שמדתי של הקב"ה מדה כנגד מדה אשר כל העוסק בחינוך הכשר המקרב את לבן של בני ובנות ישראל לאבינו שבשמים, הנה שכרם ביחוד הוא, נחת אמיתי מיוצאי חלציהם הם, ותקותי חזקה אשר בה ובבעלה הרב שיחיו יקוים זה במדתו של הקב"ה מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה.

בברכה.

1 **וּמִי** שומע לו – אם ואין דעתו לידור בנזיר, (לא זה) שידור כנגדו. **מִי** שומע לו שידור
2 כנגדו בנזיר – בזה הענין, מספק להיות נזיר. אלא הוא לבדו מביא לסוף שלשים יום
3 חטאת העוף. והוא הדין עולת העוף, ולא חש לפרשה. **ועולת** בהמה – כדי לגלח על אחד
4 מהדמים, ואומר בו. ואסור לשותות בין, דשמא היה טמא. וסופר ערד שלשים יום ומביא
5 קרבן טהרה – חטאת ועולה ושלמים. ואם טהור
6 הייתי אומר: העולה הראשונה חובה, ולא סגי
7 בלא עולת חובה בגילוח ראשון, שצריך לכל
8 הפחות לגלח על אחד מהדמים. והשאר – קרבני,
9 החטאת והשלמים. ועולה זו שזאה עכשיו –
10 נדבה.

11 **נמצא** מביא קרבנותיו לחצאן – דאם טהור
12 היה – עולה ראשונה חובה, כדפרישית,
13 ובגילוח שני מביא חטאת ושלמים. דכיון דאין נזיר
14 אחר עמו אינו יכול לעשות בענין אחר, שכיון
15 שהוא ספק טמא. ובסוף שלשים אינו רשאי לגלח
16 בלא הבאת קרבנותיו, דהניא בפרק שני (נוזר
17 יד, ב) נזיר שכלו ימיו – ולוקח על הטומאה, ואינו
18 לוקח על התגלחת.

19 **אבל** הורו חכמים לדברין בן זומא – דלא איכפת
20 לו אם מביא לחצאן, חלה לא ימצא אחר
21 שידור כנגדו. **ולייית** אדרבי יהושע פריך.
22 כלומר, וביא לחצאן ומה בכך? ומשני: אין הכי
23 נמי, ולא אמר רבי יהושע אלא לחדר התלמידים.
24 **אמר** רב נחמן בר יצחק מאי ליעבר רבי יהושע
25 לדקיה דלא ליסרו – לא איתפרש בענין אחר מאי
26 ליעבר רבי יהושע לדקיה דלא ליסרו. פירוש: לבני
27 מעים שלא יסריחו. דכיון שיבקש אחד שידור
28 כנגדו בנזיר, אם כן לסוף שלשים יום כשמוגלחין
29 שניתן – שניהם צריכים להניח החלב, ותגלחת
30 שניהם היא לעל תנופה – אם כן יסריח החלב
31 במה שיאחרו להקטיר אותו עד שתי תגלחיות.
32 דנזיר דלא מת אחד מהם כך היא לכולי עלמא
33 שמביאין קרבן טומאה וטהרה – הוא דאי ואין
34 אפשר לחקנו בענין אחר. אבל בספיא דמת אחד
35 ואפשר לחקנו בתקנת וכן זומא בלא נזירות
36 אחרת. ולא הוה ליה למימר לרבי יהושע שידור
37 אחר כנגדו. ובפירוש (אחר) כתוב: לדקיה –
38 לאיברי דעולה, דאין נקטרות עד אחר תגלחת
39 שניהם. וקשה: דעל העולה אינו עיקר מצות
40 דמים, כי אם מן השלמים. ותו: למה ימותין הכהן
41 מלהקטיר עד אחר התגלחת, וזה לא מצינו.
42 ויותר נראה כדפרישית. **נזיר** שהיה טמא בספק –
43 פירשתי לעל שילחי פרק "כחן גדול".

הכי

1 **משנה** מת אחד מהן אמר רבי יהושע יבקש אחד מן השוק – ויבקש ממנו שידור כנגדו
2 להיות נזיר כמו זה שמת, ואמר לו: אם טמא הייתי – הרי אתה נזיר מיד, ולאחר שלשים
3 מותר אתה לגלח ולשתות ביון. ואם טהור הייתי וחבירי טמא – הרי אתה נזיר לאחר
4 שלשים יום. וסופרין שלשים יום – מעכשיו, ובסוף שלשים מביאין קרבן טומאה וקרן
5 טהרה בשותפות, ואמר לאותו שהביא מן
6 השוק, אם אני הוא הטמא – הרי קרבן טומאה
7 שלי וקרן טהרה שלך. ואם אני הוא הטהור,
8 ועדיין לא חל עליו נזירות עד לאחר שלשים,
9 כדאמר מתחילה. ואמר לו: אם טהור הייתי – הרי אתה
10 נזיר לאחר שלשים, הרי קרבן טהרה שלי,
11 וקרן טומאה בספק. וחטאת העוף שמביא על
12 ספק טומאה אינה נאכלת, ואזלה לקבורה,
13 כדאמרין בפרק "מי שאמר הרני נזיר" (נוזר
14 כט, א), אמר רבי יוסי ברבי יהודה: מניין לחטאת
15 העוף הבאה על ספק שאינה נאכלת בו, ועולת
16 העוף, אי בעי – מייתי לה לשם נדבה, ואי בעי
17 – לא מייתי לה כלל, כיון דדורון בעלמא הוא
18 לא מעכבא. ואשם נמי לא איצטריך לאיתויי,
19 דאשם אינו מעכבו מכפרה, כדאמרין בפרק "מי
20 שאמר הרני נזיר גלגל" (נוזר יח, ב) הביא
21 חטאתו ולא הביא אשמו – מונה, ועדיין אסורין
22 לשתות ביון ולטמא למתים, אבל חזקין
23 וסופרין שלשים יום. ומביאין קרבן טהרה
24 בשותפות. ואומר **אם אני הוא** – שהייתי טמא
25 – קרבן טומאה היה שלי וקרן טהרה היה שלך
26 – זה של עכשיו קרבן טהרתי. ואם אני הוא
27 הטהור, ואותו שמת היה טמא, וקרן טהרה היה
28 שלי וקרן טומאה היה בספק – הרי זה קרבן
29 וטהרתי. ומכאן ואילך מותרים לשתות ביון
30 וליטמא למתים. **אמר לו בן זומא** מי שומע לו
31 בו? – אלא משלים את נזירו, וביא בספק
32 חטאת העוף, ולאשם ולעולת העוף לא חיישין,
33 כמו שאמרנו. אלא חטאת העוף שהיא באה על
34 הספק יביא, כמו על ספק טומאה, ויביא עמה
35 עולת בהמה. ושאר קרבנות נזירות טהרה אינו
36 צריך להביא אלאחר מלא לאחר שלשים
37 שנים, שהרי עדיין אינו יכול לשתות ביון
38 וליטמא למתים עד לאחר שלשים יום. ומעכשיו
39 אומר: אם טמא הייתי – החטאת מחובתי של
40 קרבן טומאה, ועולה זו לנדבה, דנזיר טמא לא
41 מייתי עולת בהמה. ואם טהור אני – זו עולה
42 מחובתי, והחטאת בספק ואינה נאכלת, ועולת
43 בהמה קריבה לשם חובה. וחזרו וסופר שלשים יום, ומביא קרבן טהרה טהרה וזו חובה
44 בהמה ועולת בהמה ושלמים, ואומר: אם טמא הייתי – עולה הראשונה נדבה וזו חובה
45 עם שאר קרבנותי, ואם טהור אני – הרי עולת בהמה ראשונה חובה, וזו נדבה, ואלו שאר
46 קרבנותי. **אמר רבי יהושע נמצאת** – אתה אומר, שאם טהור היה – שמביא קרבנותיו לחצאן, שבתגלחת ראשונה הביא קרבן עולת בהמה, ועכשיו הביא חטאתו וחבירי שלמים. **אבל**
47 הורו חכמים לדברין בן זומא – שאין חוששין אם הביא קרבנותיו לחצאן, ועד, שאינו מוצא מי שידור נזיר כנגדו. **גמרא** וליית – כלומר: מה תשובה השיב רבי יהושע בן לוי לכן
48 זומא שזה מביא קרבנותיו לחצאן – יביא לחצאן, ומה בכך? **אמר רב יהודה** אמר שמואל – יודע היה רבי יהושע שאין תשובתו כלום, ולא אמר כך אלא כדי לחדר בה את התלמידים,
49 שיהו נושאין קל וחומר בעצמן: ומה רבינו שידור הוא בעצמו שאין בדבריו ולא כלום – משיב דבר שאינו משנה, קל וחומר לשאר כל אדם שיכול להשיב על דברי רבו. ואפילו יודע
50 בו שאין בדבריו ולא כלום, ושאר חביריו יהיו מלעיגין עליו – לא ימנע מלשאל כל צרכו, וכדאמרין במסכת נדה (כז, א) יתיב רב פפא בר, ואחזכו עליה. ואמר רבא: אפילו כי היא
51 מילתא נימא איניש קמיה רביה ולא לישתוק, שנאמר "אם נבלת נבלת מלשאל כל צרכו, וכדאמרין במסכת נדה (כז, א) יתיב רב פפא בר, ואחזכו עליה. ואמר רבא: אפילו כי היא
52 שואלין ממך ואי אתה יודע להשיבו, ותתן יד לפה. **אמר רב נחמן בר יצחק** מה ליעביד ליה רבי יהושע לדקיה דלא ליסרו – כלומר, רב נחמן דלא שמיע ליה להא דאמרין דלא
53 אמר רבי יהושע אלא לחדר את התלמידים, ודכי קא מותבי, וקאמר: לדברי רבי יהושע, דאמר נמצא זה מביא קרבנותיו לחצאן – מאי רוצה לעשות בבני מעים, בדקי בהמה, להצניען
54 שלא יסריחו עד שיביא שאר קרבנותיו בתגלחת שניה? אלא דאי מביא לחצאן, ואין בכך כלום. לדקיה – כמו דקים שבבני מעים, ולהכי נקט בני מעים, שחן מסריחין לפי שעה, מה
55 שאין כן בבשר. **משנה** נזיר שהיה טמא בספק בו – כמו שהיה מפורשת למעלה בפרק "כחן גדול ונזיר".

גמרא

נויר דף נט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קסא

משנה

1 נבאר במשנה הקודמת שאם נפל ספק בין שני נזירים שאחד מהם
2 נטמא ואין יודעים מיהו, יביאו שניהם קרבן אחד ויתנו ביניהם. מת
3 אָהד מִהֶן, ומעתה אין הנשאר יכול להביא לבדו את כל הקרבנות
4 שהיו שניהם מביאים מחמת הספק, וגם אם ירצה להביאם בתורת
5 נדבה, יש בהם חטאת ואשם שאינם באים בנדבה, ונמצא עובר על
6 איסור הבאת חולין בעזרה, וכיצד יעשה.
7 אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ, יִבְקֹשׁ – יחפש אָהד מִן הַשּׁוֹק שִׁדּוּר בְּגָדָיו – עמו
8 בְּנִזִיר, וְאָמַר – ומתנה עם אותו אחד, אִם טָמֵא הָיִיתִי – אם אני
9 הייתי אותו נזיר שנטמא, הָרִי שבאופן זה אֶתָּה נִזִיר מִיָּד – כבר
10 מעבשיו תחול נזירותך, וְאִם טָהוֹר הָיִיתִי כל ימי הנזירות וחבירי
11 נטמא, הָרִי אֶתָּה נִזִיר – תחול נזירותך רק אַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם.
12 וּבִפְרִיז שְׁלֹשִׁים יום מאותו יום שזה מן השוק התחיל לנהוג
13 בנזירות, וממתין לו הראשון עד שיושלמו, וּמִכֵּיָּאִין בסוף הימים
14 האלו קָרְבַּן טוֹמְאָה – את הקרבנות שמביא נזיר שנטמא, שהם
15 חטאת העוף ועולת העוף, אבל לא את האשם, וכן מביאים קָרְבַּן
16 טָהֳרָה – את הקרבנות שעל נזיר טהור להביא בגמר נזירותו, דהיינו
17 כבש לעולה וכבשה לחטאת ואיל שלמים, וקרבנות אלו הם
18 מביאים בשותפות, וְאָמַר הראשון לחבירו שבא מן השוק, אִם אֲנִי
19 הוּא הַטָּמֵא, אֲנִי קָרְבַּן הַטּוֹמְאָה שְׁלִי – יקרב על שמי, וְקָרְבַּן הַטָּהֳרָה
20 שְׁלִי – יקרב על שמך, שכך התנינו שעל הצד שנטמאתי אזי תחול
21 עליך קדושת נזיר מיד, ועתה שנסיימה נזירותך נתחייבת בהבאת
22 קרבן. וְאִם אֲנִי הוּא הַטָּהוֹר, ועל פי התנאי עדיין לא חלה עליך
23 נזירות ואינך חייב בהבאת שום קרבן, אֲנִי קָרְבַּן הַטָּהֳרָה שְׁלִי – יקרב
24 על שמי, וְקָרְבַּן טוֹמְאָה בְּסָפֶק – יקרב על צד ספק.
25 וְחוֹרֵרִים וּבִפְרִיז שניהם עוד שְׁלֹשִׁים יוֹם של נזירות חדשה,
26 וּמִכֵּיָּאִין בסיומה בשותפות קָרְבַּן טָהֳרָה נוסף, וְאָמַר הראשון לנזיר
27 שבא מן השוק, אִם אֲנִי הוּא הַטָּמֵא, וְקָרְבַּן טוֹמְאָה שהוקרב לאחר
28 כלות ימי הנזירות הראשונים היה שְׁלִי, וְקָרְבַּן הַטָּהֳרָה שהוקרב אז
29 היה שְׁלִי, וְזוֹ – קרבן טהרה שמובא עכשיו, יהיה קָרְבַּן טָהֳרָה,
30 שרק עתה יצאתי ידי חובת נזירותי. וְאִם אֲנִי הוּא הַטָּהוֹר אף בזמן
31 הנזירות הראשונה, ונמצא שְׁקָרְבַּן הַטָּהֳרָה שהוקרב אז היה שְׁלִי,
32 וְקָרְבַּן טוֹמְאָה שהוקרב אז, קרב בְּסָפֶק – על צד הספק, וְזוֹ – קרבן
33 הטהרה שמובא עתה, יהיה קָרְבַּן טָהֳרָה, שלפי התנאי רק עתה
34 יצאת ידי נזירותך. ומכאן ואילך מותרים שניהם לשתות יין
35 ולהטמא למתים.
36 אָמַר לוֹ בֶּן זֹקֵמָא לרבי יהושע, וּמִי שׁוֹמֵעַ לוֹ שִׁדּוּר בְּגָדָיו בְּנִזִיר –
37 מי יסכים להצטרף אליו. אֲלָא כך יעשה אותו נזיר, מִכֵּיָּאִין לבדו
38 בכלות שלושים ימי הנזירות הראשונים חָפְצָה הָעוֹף שהיא
39 מקרבנות נזיר הנטמא מטומאתו, וכן מביא כבש לעולת בְּהֵמָה
40 שהיא מקרבנות שמביא בגמר נזירות טהרה, ובשעת הבאתם
41 מתנה וְאָמַר, אִם טָמֵא הָיִיתִי בימים הללו, הֲרִי הַחֲטָאת הָעוֹף שאני
42 מביא עכשיו היא מִחוּבְּתִי לקרבן טומאה, וְהָעוֹלָה – עולת בהמה
43 שאני מביא עתה, שאינה מקרבנות הנזיר שנטמא, תיקרב בתורת
44 נְדָבָה, וְאִם טָהוֹר הָיִיתִי כל ימי נזירותי, אֲנִי הָעוֹלָה שאני מביא עתה
45 תהיה מִחוּבְּתִי על שהשלמתי נזירותי בטהרה. וְהַחֲטָאת הָעוֹף
46 שאינה מקרבנות טהרה, תקרב בְּסָפֶק – משום הספק הקיים.
47 וּבִפְרִיז עוד שְׁלֹשִׁים יוֹם של נזירות חדשה, שמא נטמא בימים
48 הראשונים ורק עתה יוצא ידי נזירות טהרה, וּמִכֵּיָּאִין בסיומם קָרְבַּן
49 טָהֳרָה – דהיינו את כל קרבנות הנזיר המסיים נזירותו בטהרה.
50 ומתנה וְאָמַר, אִם בראשונים טָמֵא הָיִיתִי, הֲרִי הָעוֹלָה – עולת
51 בהמה הִרְאשׁוֹנָה – שהוקרבה לאחר הימים הראשונים, באה
52 בתורת נְדָבָה, וְזוֹ – עולת בהמה שאני מביא עתה, תיקרב בתורת
53 חֻבָּה לסיים נזירותי, וְאִם בראשונים טָהוֹר הָיִיתִי, הָעוֹלָה הִרְאשׁוֹנָה
54 שהובאה לאחר הימים הראשונים, הוקרבה בתורת חֻבָּה לסיים
55 נזירותי. וְזוֹ שאני מביא עתה תיקרב בתורת נְדָבָה, שכבר יצאתי

גמרא

57 ידי חובתי בראשונה, וְזוֹ – יתר הקרבנות, דהיינו החטאת
58 והשלמים, יהיו שְׁאָר קָרְבָּנֵי – שאני חייב בהם לסיים נזירות טהרה.
59 אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ, אִיךְ אפשר לעשות כן, הרי על הצד שעמד
60 בטהרתו כל ימי הנזירות הראשונה נִמְצָא נזיר זֶה מִכֵּיָּאִין קָרְבָּנָתוֹ
61 לְחֻבָּתָאִים – שכבר בסוף הראשונה הביא את העולה, ואילו החטאת
62 והשלמים מביא רק בסוף השניה, ולא קרבו בזמן אחד. מסיימת
63 המשנה: אֲבָל הוּדוּ לוֹ חֲכָמִים לְבֶן זֹקֵמָא, אף שהקשה רבי יהושע על
64 דבריו, ולא חששו לטענתו שמביא קרבנותיו לחצאים, שהרי אף
65 אחד לא ישמע לו לקבל על עצמו נזירות באופן זה:

גמרא

66 הגמרא מקשה על טענת רבי יהושע כלפי דברי בן זומא: וְלִיָּתִי –
67 שביא הנזיר קרבנות טהרתו לחצאין, ומה בכך שמובאים באופן
68 כזה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא אָמַר רַבִּי
69 יְהוֹשֻעַ שיבקש מאחר שידור כנגדו, כדי שלא יצטרך להביא את
70 קרבנותיו לחצאין, אֲלָא כדי לְחַדֵּד בָּהֶם אֶת הַתְּלָמִידִים – לראות אם
71 יש מי שיודע להשיב על דבריו כפי שהשיב עליהם בן זומא.
72 הגמרא מביאה בדרך צחות טענה נוספת על שיטת רבי יהושע:
73 אָמַר רַב יְחִזְקִיָּה, מֵאֵי לִיָּעָבִיד לִיה –מה יעשהו רַבִּי יְהוֹשֻעַ לְדָקִי –
74 לבני המעיים של הקרבן המובא בסוף הנזירות, דְּלֹא לִיָּסְרוּ – כדי
75 שלא יסריחו. שלשיטתו שאחר מצטרף על תנאי, הרי שכעת
76 לאחר שחיטת הקרבן קודם התנופה וההקטרה, על שניהם
77 להתגלח מספק, כיון שאין יודעים מי מהם יצא ידי נזירות, ובעת
78 ההמתנה שנתארכה, עלולים המעיים של הקרבן להסריחו:
79

משנה

80 עוד בענן ספק טומאה: נִזִיר שביום הראשון לנזירותו נתעררו בו
81 שני ספיקות טומאה, האחד שְׁהָיָה טָמֵא בְּסָפֶק – שנסתפק לו באותו
82 יום שמא נטמא בטומאת מת, ואז צריך הוא שתי תגלחות, לאחר
83 הזאת מי חטאת בשלישי ושביעי שהוא טובל ומגלח ומביא קרבן,
84 ובגמר נזירות טהרה, שמביא קרבן ומגלח פעם נוספת.
85 והספק השני שהיה מוֹחֵלֵט בְּסָפֶק – שהיה בספק טומאת מצורע,
86 כגון שנראה בו בעבר נגע, שספק אם נעשה מחמתו מצורע
87 מוחלט, ועכשיו ביום של תחילת הנזירות נרפא מנגע זה, שאם
88 היה מצורע מוחלט ונרפא צריך הוא שני תגלחות, מיד כשנרפא
89 מצרעתו, ולאחר שסופר שבעה ימים שמגלח וטובל ומביא את
90 קרבנות המצורע.
91 דינו הוא שאוֹבֵל בְּקִדְּשִׁים רק לְאַחֵר שְׁשִׁים יוֹם, לפי שאחת
92 מהספיקות היא חשש צרעת, והמצורע אסור באכילת קדשים עד
93 שיטהר ויביא קרבנות מצורע. ובמקרה שלפנינו הספק מצורע הוא
94 גם נזיר, ואינו יכול להביא את קרבנות המצורע המתירות לו
95 לאכול בקדשים עד אחר ששים יום, וְשׁוֹתֵה יֵין וּמִטְמֵא לְמַתִּים רק
96 אַחֵר מֵאָה וָעֶשְׂרִים יוֹם מתחילת ימי נזירותו. לפי שְׁתַּגְלִיחַת הַנֶּגַע –
97 שמצות המצורע לגלח את שערו לאחר שנרפא מנגעו, דוֹקָה את
98 איסור לא תעשה של תְּגִלַּחַת הַנִּזִיר במשך ימי נזירותו רק בְּזִמְנָה
99 שְׁהוּא וְדֹאֵי מצורע, אֲבָל בְּזִמְנָה שְׁהוּא סָפֶק מצורע אֲנִי דוֹקָה, שאין
100 ספק חיוב עשה דוחה איסור לא תעשה, ועל כן אם בא לגלח מיד
101 כשנרפא מנגעו, אומרים לו שמא לא היתה זו צרעת, ואתה בתוך
102 ימי נזירות טהרה, ועל כן ממתין עד גמר ימי הנזירות שהם
103 שלושים יום, ואז מגלח, וחוזר וממתין עוד שלושים יום ומגלח
104 פעם שניה, ומביא קרבנות מצורע ואוכל בקדשים. ולשתיית יין
105 ולהטמא למת, קודם שמותר בהם צריך עוד שתי תגלחות שיחד
106 הם ארבע תגלחות, ויוצא שעליו להמתין מאה ועשרים יום, שרק
107 אז ודאי ישיצא ידי נזירות כהלכתה:
108

נמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דברי המשנה: תנא בברייתא
שבתוספתא (פ"ו ד'ה), בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים – שלנזיר שהוא ספק
מצורע וספק טמא מת, מספיק להמתין ששים יום לאכילת קדשים,
ומאה ועשרים לשתיית יין ולהטמא למתים, והו' רק בְּנִזְיוֹת
מוֹעֵצָה – לזמן מועט של שלשים יום, אֲכַל נֹדֵר בְּנִזְיוֹת בֵּית שְׁנָה –
להיות נזיר משך שנה שלימה, הרי שמחמת הספיקות עליו
להמתין בין כל גילוח למשנהו משך זמן נזירות של שנה, ומכיון
שלפני אכילת קדשים צריך שתי תגלחות, וקודם לשתיית יין
להטמא למתים צריך עוד שתי תגלחות, נמצא שאינו אֲכַל
בְּקִדְשֵׁים אלא רק לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים, וְשׁוֹתֶה יֵין וּמִיִּטְמָא לַמֵּתִים רק
לְאַחַר אֲרֵבַע שָׁנִים.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת שבה מבואר סדר הבאת הקרבנות
של נזיר זה: וְתָנִי עֲלָה – שנינו בברייתא, וּמַגִּלַּח הַנֹּזֵר אֲרֵבַע
הַתְּגִלְחוֹת, תְּגִלְחוֹת רִאשׁוֹנָה שִׁישׁ בַּה שְׁלוֹשָׁה סְפִיקוֹת, אם הוא מצורע
זהו גילוח ראשון שמחוייב בו כשנרפא מצרעתו, אם אינו מצורע
אלא טמא שעתה נטהר מטומאתו זהו הגילוח שנוזר חייב בו קודם
שקירב קרבנות הטומאה, ואם לא נטמא ולא נצטרע זהו הגילוח
שמחוייב בו כדי המסיים נזירותו בטהרה, מְבִיא בשעת תגלחת זו
שתי צִפּוּרִים – כדין מצורע שנרפא, ועבודתם נעשית מחוץ
לעזרה, אחת נשחטת ואחת משולחת, ומביא גם כן תְּמִאת הָעוֹף,
שמא לא נצטרע אלא נטמא, וזה אחד מקרבנותיו, ומביא עוד
עוֹלַת בְּהֵמָה שמא לא נצטרע ולא נטמא, וזה אחד מן הקרבנות
שחייב המסיים נזירותו בטהרה.

תגלחת שְׁלִישִׁית, שיש בה שני ספיקות, שמא היה מצורע מוחלט
ועתה מגלח בשנית, לאחר ספירת שבעה ימים מתגלחתו
הראשונה, ושמא לא היה מצורע אלא סתם נזיר שנטמא ונמצא
שגילוח ראשון היה מדין נזיר הנטהר מטומאתו ועתה מגלח כדין
נזיר המשלים נזירותו בטהרה, מְבִיא תְּמִאת הָעוֹף נוספת, שמא היה
מצורע מוחלט, וזה אחד מקרבנותיו שזמן הבאתם בשעת תגלחת
זו, ומביא עוֹלַת בְּהֵמָה נוספת, שמא בנזירות ראשונה לא היה
מצורע אלא סתם נזיר שנטמא, ועתה בשניה יצא ידי חובת נזירות
טהרה, וזה אחד מהקרבנות שחייב.

תגלחת שְׁלִישִׁית, שיש בה גם כן שני ספיקות, שמא היה בתחילה
גם מצורע וגם נזיר טמא ושני הגילוחים הקודמים היו לטהרת
מצורע ולא עלו לו לתגלחת נזיר כמבואר להלן (ע"ב) ונמצא שרק
כעת יוצא ידי חובת הגילוח של נזיר הנטהר מטומאתו, ושמא היה
רק מצורע ולא נטמא במת וגילוחים ראשונים היו לטהרת מצורע
ועתה בתגלחת השלישית יוצא ידי חובת גילוח של נזיר טהור,
מְבִיא תְּמִאת הָעוֹף, לפי שעל האופן שהיה גם מצורע וגם נזיר
טמא, עכשיו זמנו להתחייב בה שהיה מקרבנות נזיר הנטהר
מטומאתו, ומביא עוֹלַת בְּהֵמָה, שמא עכשיו סיים נזירותו בטהרה
וחייב בה.

תגלחת רְבִיעִית, שהיא מספק אחד, שמא היה גם מצורע וגם טמא
ורק עכשיו ברביעית יצא ידי חובת נזירותו, מְבִיא בַּה קֶרְבֵּן בְּהֵמָה,
דהיינו את כל הקרבנות שמביא נזיר המשלים נזירותו בטהרה,
שהם כבשה לחטאת כבש לעולה ואיל לשלמים.

הגמרא דנה בסדר הבאת הקרבנות שהוזכרו בברייתא: אֲמַרְתָּ
בברייתא, תְּגִלְחוֹת רִאשׁוֹן מְבִיא וְכוּ' צפורים וחטאת העוף ועולת
בהמה, מבארת הגמרא: מָה נִפְשָׁךְ – על איזה צד מהספיקות
שותרצה לומר שכן אכן אירע, שמא נצטרע ושמא נטמא ושמא
לא אירע לא זה ולא זה, בין כך ובין כך שְׁפִיר קְמִיִּיתִי – עושה
כראוי בכך שמביא את הקרבנות הללו, דָּאִי וְדָאִי מְצוּרֵעַ הוּא וְלֹא
מְבִיא הוּא, הרי צִפּוּרִין שבתגלחת הראשונה חוֹכְתוֹ להביאם ככל
מצורע, ומה שמקריב תְּמִאת הָעוֹף על הצד שאינו מצורע אלא
נזיר טמא, אין בכך עוול, שהלא היא באה בתורת סָפֵק, לפי שאין
נוהגים בה ככל חטאת העוף רגילה שמקצתה מוקטרת על גבי

המזבח, ואוכלים הכהנים מבשרה, אלא כך יעשה, מזה מדמה על
קיר המזבח והנשאר בדם יִמָּצֵה אל יסוד המזבח (ויקרא ה ט), והיא
עצמה אֲוֵלָא וְהוֹלַכְתָּ לְקִבְיָהּ. וְעוֹלָה שמביא על הצד שהוא
טהור ולא נצטרע ולא נטמא, גם בהקרבנה אין חשש איסור,
משום שחַוִּיָּא נִדְבָה, ועושה תנאי שאם חייב בה הרי היא לחובתו,
ואם לאו תקרב בתורת נדבה. וְלִגְלוֹחַ לְנֹזֵר זה תוֹךְ שְׁבַעֵה יָמִים,
כדין מצורע המגלח כשנרפא, אִי אִפְשָׁר, שאילו ודאי נצטרע
היתה מצות גילוחו דוחה את איסור גילוח של הנזיר, אך נזיר זה
אינו יכול לנהוג כן, דִּילְמָא לֹא מוֹחֵלֵט הוּא – שמא לא לקה
בצרעת, והרי שאם בא לגלח מיד כשנרפא מנגעו, אומרים לו
אולי אתה בתוך ימי נזירותך, וְרַחֲמָנָא אֲמַר – והתורה אמרה (במדבר
וה) 'כֹּל יָמֵי נֹדֵר נִזְרוֹ תִּעָרֵךְ לֹא תִּעָבֹד עַל רִאשׁוֹ עַד כְּלִמַּת הַיָּמִים אֲשֶׁר
יָזִיר לָהּ', ולכן המתן לגילוח עד גמר נזירותך שלושים יום.

ממשיכה הגמרא ומבארת כיצד עשה כראוי ויצא ידי חובתו
בקרבנות שמביא בשעת תגלחת ראשונה, על האופן שאינו
מצורע: וְאִי לֹא מְצוּרֵעַ וְדָאִי הוּא, וְהוּא מְבִיא בלבו, גם כן נוהג
כראוי בהבאת הקרבנות האמורים. שכן תְּמִאת הָעוֹף חוֹכְתוֹ
להביאה ככל נזיר הנטהר מטומאתו, ומה שמביא צִפּוּרִין מחשש
שהיה גם מצורע, אין איסור להביאם על צד הספק, וכמבואר
לעיל שהרי אֲמַרְתָּ קָא מְתַעֲבָדִין – עבודתם נעשית מחוץ לעזרה,
וְלֹא הוּא – ואין כאן חשש עבירה של הבאת חולין בְּעִזְיָהּ, וְעוֹלַת
בְּהֵמָה שמביא מחשש שהיה נזיר טהור וזו לחובתו, הוּאִי נִדְבָה –
אם אכן לא היה כך, תיקרב בתורת נדבה.

וְאִי לֹא מְצוּרֵעַ הוּא וְלֹא מְבִיא הוּא – ועל הצד שלא היה מצורע
וגם לא נטמא, אלא היה נזיר טהור, וממילא אין צריך להביא לא
ציפורים ולא קרבן טומאה, גם באופן זה אין חשש איסור בהבאת
כל הקרבנות האמורים, שכן צִפּוּרִין רשאי להביא, כאמור לעיל
שאֲמַרְתָּ קָא מְתַעֲבָדִין – עבודתם נעשית מחוץ לעזרה, וכמו כן
תְּמִאת הָעוֹף שמביא שאולי היה נזיר טמא וזו לחובתו, רשאי
להקריבה וכאמור לעיל שהולכת לְקִבְיָהּ. וְעוֹלַת בְּהֵמָה שמביא
הוּאִי חוֹכְתוֹ – תהיה לחובתו מדין נזיר טהור. הרי שבקרבנות אלו
יוצא ידי כל הספיקות בלא חשש איסור. מקשה הגמרא: וְהָאִי בְּעִי
אֲשֶׁם על אותו צד שהיה מצורע, ונמצא שעדיין לא יצא ידי חובתו
בקרבנות שהביא. מתרצת הגמרא: רַבִּי שְׁמַעוֹן הוּא דְאָמַר (תוספתא

סו) מִיִּיתִי וְכִתְנִי – שאכן מביא גם אשם, ומתנה עליו שאם היה
מצורע יהיה זה לחובתו, ואם לאו יקרב בתורת שלמים נדבה.
הגמרא ממשיכה לבאר את המשך הברייתא: בתְּגִלְחוֹת שְׁנִיָּה
וְשְׁלִישִׁית שנאמר בברייתא שמביא רק חטאת העוף ועולת בהמה,
בלי ציפורים הנעשים בחוץ בשביל מצורע מוחלט, שצִפּוּרִין לֹא
צָרִיךְ להביא כעת, דְּהָא עָבִיד – שהרי עשאם בעת התגלחת
הראשונה, ואז זמן עשייתם גם לודאי מצורע. מָה אֵיבָא – איזה
שינוי יש בין תגלחת שניה לשלישית, שהרי שוים הם בתגלחת
ובקרבנות, שבתגלחת שניה יש לחשוש דִּילְמָא וְדָאִי מוֹחֵלֵט הוּא –

שמא היה מצורע מוחלט, ועדיין לא קיים את כל חובות המצורע,
מה שאין כן בתגלחת שלישית כבר קיים חובות הללו. לפיכך תְּמִאת
– תגלחת אחת, דהיינו השניה, וחטאת העוף שעמה, הם לְסָפֵק
סָפֵר – שמא היה מצורע וזה גילוח שני שלו, המחוייב בו לאחר
ספירת שבעה ימים מתגלחתו הראשונה. וְחָדָא – והתגלחת
השלישית, וחטאת העוף שעמה, יהיו לְסָפֵק מִיִּמְתָּא – מאחר
שספק לנו שמא גם היה טמא מת, ונמצא ששני הגילוחים
הראשונים היו לצרעתו, ותגלחת זו וחטאת שעמה הם על הצד
שגם נטמא במת, שחטאת העוף היא אחת מהקרבנות שמביא נזיר
כשנטהר מטומאתו, כאמור לעיל.

עתה מבארת הגמרא את סדר הקרבנות בתגלחת רביעית: בעת
תְּגִלְחוֹת רְבִיעִית שלאחר שלשים יום נוספים, מְבִיא קֶרְבֵּן בְּהֵמָה –
דהיינו כבשה לחטאת, וכבש לעולה ואיל לשלמים, שהם חובת
הנזיר המשלים נזירותו בטהרה, וכשמביאן מְתַנִּי – מתנה,

גמרא ותני עלה ונגלה ארבע תגלחיות – בנזירות מועטת משלשים לשלשים, ובנזירות מרובה משנה לשנה. תגלחת ראשונה מביא צפורין – דהיינו ציפרי מצורע, שכתוב בהן "ולקח למטרה שתי צפרים חיות טהורות". והטאת העוף – דקרבן טומאה דנזיר. עולת בהמה – דקרבן טהרה דנזירות. וזה נפשך אי ודאי מצורע הוא ולא טמא

– במת, הילכך הא דקא מייית ציפורין – פז
היא חובתו, וחטאת העוף דקרבן טומאה בנזיר
הי ספק, ואולא לקבורה, משום דדילמא לאו
טמא מת הוא, ולא חזיא להקברה, ועולה
דקמיית – קרבן נדבה, דילמא מצורע הוא,
ועדיין אינו ראוי לתגלחת טהרה דנזירות.
ולגלח בתוך שבועה – כמשפט של מוחלט
שסופר שבועה ואחר כך מגלח. אי אפשר
דדילמא לאו מוחלט – ולא טמא הוא, והוי נזיר
טהור, ורחמנא אמר "תער לא יעבור על ראשו".
ואי לאו מצורע ודאי הוא ולא טמא מת הוא
– אלא נזיר טהור. לציפורין דקמיית – לא
חיישין, דאבראי קא מיתעבדי, ואי משום
חטאת העוף – הא קאולא לקבורה, ועולת
בהמה דקמיית – הוית חובתו, והא קבע
איתתי אשם מצורע בתגלחת שניה, ואשם
במצורע ודאי מעכב באכילתו, כדקימא לך.
הביא כפרתו – אוכל בקדשים, ואילו בכל הני
ארבע תגלחיות – אמאי לא תני ליה אשם? הא
מני רבי שמעון היא דאמר מייית ומתני –
כדאמרין בפרק בתרא דמסכת מנחות (קהא),
רבי שמעון אומר: למחרת מביא אשמו ולונו
עמו, ואומר: אם מצורע הוא – זה אשמו וזה
לוגו, ואם לאו – אשם זה יהא שלמי נדבה.
ואותו אשם טען שחיסה בצפון ומתן בדונת.
הכא נמי מייית אשם מצורע ומתני. תגלחת
שניה ושלישית צפרים חיות אינו צריך –
להביא, שכבר הביא בתגלחת ראשונה. מאי
אית לך למימר? דמביעאי ליה לאיתווי,
דילמא מוחלט הוא ולא טמא, ותגלחת ראשונה
עלתה לו לימי חלוטו, ותגלחת שניה זו היא של
ימי ספרו, וצריך להביא קרבן מצורע – להבי

הוא דאמר דלית חטאת העוף בתגלחת שניה ובתגלחת שלישית, חדא לספק חלוטו
וחדא לספק טומאה דנזירות. דבתגלחת שניה איכא למימר שמא מוחלט הוא, וחטאת
העוף עולה לימי ספרו. ואם תאמרו, הא בחטאת בהמה הוא דמייחב ולא בחטאת העוף,
אי לא דליתו עניי לפי שאין חטאת בהמה באה על הספק, לפי שאינה נאכלת מספק,
והוא לא כחטאת שנתכפרו בעליה ומיתסר לאיתווי, לפי שאין מביאין קדשים לבית
הפסול – תקון רבנן שיהא כותב כל נכסיו לאחרים, והוי עני, ומביא חטאת העוף הבאה
על הספק, כדאמר בפרק "מי שאמר הריני נזיר" (נזיר כטא) אף על פי שאינה נאכלת.
והכי נמי תני עלה בתוספתא (פרק ו) בברייתא. ומפרשין לה נמי הכי בפרק בתרא
דמסכת נדה (עא) גבי שני מצורעים שנתערבו קרבנותיהם וכו'. ואי אמרת דמוחלט וטמא
הוא, ושתי תגלחיות הראשונות עולות לו לתגלחת חלוטו וימי ספרו – הילכך בתגלחת
שניה מביעאי ליה לאיתווי חטאת העוף במקום חטאת בהמה שהיה מחוייב להביא. ואיך
חטאת העוף דקמיית בתגלחת שלישית – תידוי לספק טומאה. ועולת בהמה שבוו ושבוו
– תידוי נדבה. ואיכא נמי למימר דדילמא לאו מצורע הוא, אלא נזיר טמא, ותגלחת
ראשונה עלתה לו לתגלחת טומאה דנזיר, ותגלחת שניה לתגלחת טהרה. לכך מביא
עולת בהמה דהוית חובתו, וחטאת ספק. ובתגלחת רביעית מביא קרבן טהרה –
חטאת דבהמה, ועולה ושלמים, ומתני.

ואם

והשמיני יעלה למנזן שלשים. וביום שלשים ואחד יגלח – ושמאן מוחלט הוא. והו לזו הכך שני תגלחיות לחלוטו. והיינו דקאמר: אוכל קדשים לאחר שלשים ושבעה, דהיינו יום שלשים
ושמונה. וסוף שבועה ימים יגלח שלישית כדן נזיר טמא, ויום שלשים ושמונה יעלה לו למנזן שבועה, וביום השמיני יתחיל למנות נזירות טהרה (לישנא אחרינא) וביום שלשים ואחד יגלח
תגלחת נזיר ליטור. והיינו דקאמר: ושותה יין ומיטמא לאחר שבועים וארבעה דהיינו יום שבועים וחמשה. **טמא** ודאי מוחלט ודאי אוכל בקדשים לאחר שבועה ימים ושותה יין ומיטמא
למתיסר לאחר ארבעים וארבעה ימים – דמאמר שהוא מוחלט ודאי – יום תחילת נזירותו יגלח, וביום שבועה יגלח, וביום שמיני יביא קרבנות מצורע, ובו ביום יהא מותר לאכול בקדשים.
האי "לאחר שמונה" – לאו דקא, אלא שמונה עצמו. ובשביל שהוא טמא יספור שבועה על יום שמיני של חלוטו, וביום השביעי יגלח, וביום השמיני יביא קרבנות טומאה, ויתחיל למנות
נזירות טהרה שלשים על יום שמיני. וביום שלשים ואחד יגלח ויביא קרבנות טהרה. והיינו דקאמר: ושותה יין ומיטמא למתיסר לאחר ארבעים וארבעה ימים, דהיינו יום ארבעים וחמשה.

נזיר

הכי גרסין **תגלחת** ראשונה מביא צפרים – לספק מוחלט, אחת שחוטת ואחת משולחת,
וחטאת העוף לספק נזיר טמא. ועולת בהמה לספק נזיר טהור. ועולת
העוף דלא איתתי כדן נזיר טמא קשיא לי. ושמא מספק לא הצריכוהו. וכן צריך לומר
דשלמים דנזיר טהור לא הצריכוהו, שלא הצריכו לספק נזיר טהור רק קרבן לחתירו.
בתגלחת. ובראמרי: יגלח על אחת משלשתן יצא.

הכי גרסינן: שניה מביא חטאת העוף, לא משום
דנזירות טומאה יעלה לו למנזן שבועה וביום
השמיני יתחיל למנות, דבנזיר טמא ליכא לספוקי
בתגלחת שניה. אלא משום ספק מוחלט. ואף
עולת בהמה – שמא לא היה מוחלט, כי אם נזיר
טמא.

שלישית מביא חטאת העוף – דאולי היה
טמא. ותגלחת של מוחלט לא יעלה
לתגלחת לא לנזיר טהור ולא לנזיר טמא,
כדפרשית בסמוך. ועולת בהמה – דשמא מוחלט
הוא, אך לא טמא. **רביעית** – דליכא לספוקי
לא במוחלט עור, ולא בטמא עור – מביא קרבן
טהרה שלמים.

אמרת – כמנ "אמר מר". תגלחת ראשונה
מביא צפורין וחטאת העוף ועולת
בהמה ממה נפשך: אי ודאי מצורע הוא ולא טמא
הוא – הצפורין לחובתו, וחטאת העוף – ספק,
אולא לקבורה, ועולה הוי נדבה. ולגלחו בסוף
שבועה, דהיינו תוך שלשים – לא אפשר, דדילמא
לאו מוחלט הוא, ורחמנא אמר "תער לא יעבור"
כו'. **והא** בעי אשם רבי שמעון היא דאמר מייית
ומתנה – דאמר בפרק "התערובת" (זבחים עא),
ובפרק בתרא דנדה (עא) דאשם נמי מתנה
בשלמים, אף כי מנעט זמן אכילתו, אי לאו
מצורע הוא ובודאי טמא הוא. חטאת העוף –
חובתו, צפרים – אבראי, ולא הו חולין בעורה,
ועולת בהמה הוי נדבה. ואי לאו מצורע הוא ולא
טמא הוא: צפרים אבראי קא מתעבדי, וחטאת
העוף לקבורה אולא, ועולת בהמה היא חובתו.
תגלחת שניה ושלישית צפרים חיים בשביל
מוחלט לא צריך, דהא עבדי. מאי איכא למימר –

דילמא ודאי מוחלט היה, חדא לספק וספרו וחדא לספק וטומאתו. תגלחת רביעית מביא קרבן
טהרה ומתנה. ושייך לעמוד ב) **ספק** טמא ומוחלט ודאי אוכל בקדשים לאחר שבועה ימים
– כגומר, ביום השמיני. ר"ל אחרי לאו דקא, שיום ראשון לנזירותו מגלח לחלוטו וישב מיום
לאחלו שבועת ימים, וביום השמיני יגלח, וביום השמיני יביא קרבנות מצורע. ובו ביום מותר
לאכול בקדשים. ועתה, אם היה טמא ודאי – יספור שבועה, ויהא שלישי ושביעי, ויגלח
בשביעי. אבל עתה שהוא ספק – דילמא לאו טמא הוא אלא טהור מוחלט, ולכך לגלחו
בתוך שלשים אי אפשר – דילמא לאו טמא הוא, ורחמנא אמר "תער לא יעבור על ראשו
עד מלאת". ולכך ימנה שלשים, ויום שמיני עולה לו, וביום שלשים ואחד יגלח כדן כל נזיר
שגלגל יום שלשים ואחד, כדאמר בפרק קמא (נזיר הב). הרי ביום שלשים יגלח תגלחת
שלישית. דשמא נזיר טמא הוא, והדמים הראשונים יפלו, וצריך למנות שלשים יום עוד. וביום
שלשים ואחד יגלח תגלחת נזיר טהור. והיינו דקאמר: ושותה יין ומיטמא למתיסר לאחר
ששים ושבעה ימים, דהיינו יום) ששים ושמונה. זה הכלל: אי אפשר לעשות דין נזירות
טומאה ולא נזירות טהרה עד תום ימי חלוטו, ואינו קרי מחוסר כפורים ליאסר בקדשים אלא
בשביל מוחלט, שטומאתו מנפז.

מוחלט ספק טמא ודאי אוכל בקדשים אחר שלשים ושבעה ימים ושותה יין ומיטמא
למתיסר לאחר שבועים וארבעה ימים – מאחר שאינו ודאי מוחלט – לא יגלח
שום תגלחת כי אם לסוף שבועה, ואי חזא שלישי ושביעי, ומגלח בשביעי, ובשמיני מביא
קרבן חטאת העוף (ונזירות טומאה). ואי אפשר לגלח שנית עד שלשים, דשמא אינו מוחלט
והשמיני יעלה למנזן שלשים. וביום שלשים ואחד יגלח – ושמאן מוחלט הוא. והו לזו הכך שני תגלחיות לחלוטו. והיינו דקאמר: אוכל קדשים לאחר שלשים ושבעה, דהיינו יום שלשים
ושמונה. וסוף שבועה ימים יגלח שלישית כדן נזיר טמא, ויום שלשים ושמונה יעלה לו למנזן שבועה, וביום השמיני יתחיל למנות נזירות טהרה (לישנא אחרינא) וביום שלשים ואחד יגלח
תגלחת נזיר ליטור. והיינו דקאמר: ושותה יין ומיטמא לאחר שבועים וארבעה דהיינו יום שבועים וחמשה. **טמא** ודאי מוחלט ודאי אוכל בקדשים לאחר שבועה ימים ושותה יין ומיטמא
למתיסר לאחר ארבעים וארבעה ימים – דמאמר שהוא מוחלט ודאי – יום תחילת נזירותו יגלח, וביום שבועה יגלח, וביום שמיני יביא קרבנות מצורע, ובו ביום יהא מותר לאכול בקדשים.
האי "לאחר שמונה" – לאו דקא, אלא שמונה עצמו. ובשביל שהוא טמא יספור שבועה על יום שמיני של חלוטו, וביום השביעי יגלח, וביום השמיני יביא קרבנות טומאה, ויתחיל למנות
נזירות טהרה שלשים על יום שמיני. וביום שלשים ואחד יגלח ויביא קרבנות טהרה. והיינו דקאמר: ושותה יין ומיטמא למתיסר לאחר ארבעים וארבעה ימים, דהיינו יום ארבעים וחמשה.

נזיר טהור ומצורע מהו שיגלח תגלחת אחת ועלה לו לכאן ולכאן אמר לון נזיר להעביר ומצורע לגדל – כלומר נזיר להעביר שער מכל וכל, שאינו צריך עוד לשער שיגדלנו לשום מצוה. אבל תגלחת ראשונה של מצורע – לגדל שער ולגלחו שנית לפני יום הבאת קרבנות. והואיל והלוקות זו מזו לא יפטרו זו את זו.

ולא תעלה לו בימי ספרו. בתמידה, כלומר:

תגלחת שניה של מצורע שגם היא להעביר, מדוע לא תעלה לו לתגלחת נזירות טהרה? אמר לון: זה לפני זריקת דמים – תגלחת דמצורע, דכתיב "וביום השביעי יגלח ורחץ במים וטהר ובוים השמיני יקח שני כבשים בני שנה". וזו – תגלחת נזיר, לאחר זריקת דמים, כדכתיב "וגלח הנזיר תחת אהל מועד ולקח שער ראש נזרו ונתן על ראשו אשר תחת זבח השלמים".

ותעלה לימי (וצרעתו) וטומאתו לתגלחת נזיר טמא אמר לון טמא לאחר ביאת מים – כדכתיב "וגלח ראשו ביום טהרתו ביום השמיני יגלחנו", "ביום טהרתו" משמע לאחר טהרתו. והכי דריש ליה בספרי. ומצורע לפני ביאת מים, דכתיב "וביום השביעי יגלח כל שער ורחץ את (כל) בשרו במים וטהר".

אמרו לו יפה אמרת – כמו לשון אחר הוא בכמה ספרים. ולא גרסין "בעי רב דמי". וזה לפני ביאת מים – מצורע. וזה לאחר ביאת מים – תגלחת נזיר טמא, כדפרישית. זה לפני זריקת דמים – תגלחת נזיר טהור.

ושייך לך פסא. א. הני תגלחות משום מצוה – כלומר כולחון משום מצוה, וצריך תער אף לשלישית. ואפילו טמא ודאי ומוחלט ודאי שטען ארבע תגלחות, ותגלחת שלישית אינה אלא לנזיר טמא. ולפי דעתי לא מוחר אארבע תגלחות דמתניתין דאיירי בספק מוחלט וספק טמא. שאין במשנתנו תגלחת שלא תוכל להתספק או במוחלט או בנזיר טהור ודאי. מצורע ונזיר טהור נפקא לן מקראי בפרק "שלשה מינין" (נזיר מאא). דבתער, ונזיר טמא נמי גמירין לה נמזיר טהור. וסוגיא דהתלמוד הוא דסלקא הכי, ולרמי בר חמא מביעאי ליה. ובקוצר היה יכול לומר: תגלחת נזיר טמא צריכה תער או אינה צריכה תער, בלא דנקט הני תגלחות משום דאיריירו בהו בסוגיין במוחלט

ודאי וטמא ודאי דמגלח ארבע תגלחות. א. אמרת משום איעבורי שער אפילו סבייה נשא. וצריך לומר דגילח מקצת השער במספרים או בתער. שאם סך נשא בכל ראשו – תו לא הדר, כדאמרין בפרק "החובל" (בבא קמא פא.). ולא מצי למיעבד תגלחת של טהרה. והוא הדין דמצי למיביע או מגלחו במספרים.

תא

מצורע לגדל. אלא תעלה לו לימי ספרו – ששתיהן להעביר, שמכאן ואילך אינן צריכין לגדל שער וחבר גדל לו כדי לכון ראשו לעיקרו. עכשיו מצורע מגלח לפני זריקת דמים – שהרי ביום השביעי מגלח ובוים השמיני מביא קרבנותיו. ונזיר מגלח לאחר זריקת דמים – כדכתיב "וזאת האיל יעשה זבח שלמים ליי", והדר כתיב "וגלח הנזיר" כו', היאך אחם אומרים שיהא עולה לו תגלחת אחת לכאן ולכאן? אמרו לו לא תעלה לימי ספרו ונזיר – בשביל שזה לפני זריקת דמים וזה לאחר זריקת דמים. אלא תעלה לו לימי צרעתו של ימי ספרו וטומאתו! דנזיר שנטמא במת ונצטרע שותהא תגלחתו עולה לכאן ולכאן, דזה וזה מגלח לפני זריקת דמים, ששניהן מגלחין בשביעי ומביאין קרבן בשמיני שלהן. אמר לון אילו שניתן מגלחין לפני ביאת מים יפה אתם אומרים – אבל טמא מגלח לאחר ביאת מים, כדכתיב "וגלח ראשו ביום טהרתו", משמע לאחר טהרה, דמגלח לאחר ביאת מים. הכי גרסינן: אמרו לו יפה אמרת שלא תעלה לו ימי ספרו לימי נזירותו ותעלה לו ימי חלוטיו ולימי טומאתו שזה לגדל וזה לגדל – אמרו לו: תקן הדבר, שלא תעלה לו תגלחת לימי ספרו בימי נזיר טהרתו. שמצורע בימי ספרו מגלח לפני זריקת דמים ביום השביעי, ונזיר מגלח ביום הבאת קרבנותיו לאחר זריקת דמים. אבל תעלה לו תגלחת אחת לימי טומאתו ולימי חלוטיו, שזה וזה מגלחין לגדל שיער אחר; מצורע בימי חלוטיו מגלח כדי לגדל שיער אחר, ונזיר טמא מגלח כדי לגדל שיער אחר שיהא מגלח לנזירות טהרתו. אמר לון – לכך אין עולה לו תגלחת אחת מכולן לשתי תגלחות, שאם נזיר טהור הוא ודאי מצורע בימי חלוטיו – מגלח כדי לגדל, ונזיר להעביר. ואם נזיר טמא הוא ודאי מצורע, אף על פי ששניהן לגדל עדיין אין עולה לון תגלחת אחת לכאן ולכאן, שמצורע מגלח לפני ביאת מים. וכן נזיר טהור ומצורע בימי ספרו, אף על פי ששניהם להעביר, והואיל ומצורע בימי ספרו מגלח לפני זריקת דמים ונזיר טהור לאחר זריקת דמים כמו שמפורש למעלה, וולכך אין תגלחת אחת עולה לשתיקן.

תני

ואם ודאי נזיר היה – מתחילה, ולא מוחלט ולא טמא – הרי עולה ראשונה חובה וזו נדבה. וכן בולן, חוץ מן הראשונה. ואילו הן שאר קרבנותיו – שעדיין לא הביא. ואם טמא ספק ומוחלט ודאי – ביום ראשון של נזירותו, אוכל בקדשים לאחר שמונה ימים, שהיא תגלחת שניה של ימי ספרו. שבתחילת יום ראשון של ימי נזירותו, שהיא תחילה לימי חלוטיו – יתא מגלח תגלחת חלוטיו, ולסוף שבעה – תגלחת השנייה של ימי ספרו, כדכתיב "וביום השביעי יגלח" וגו'. ולמחר שהוא יום שמיני יביא קרבנו, כדכתיב "ביום השמיני" וגו', ואוכל בקדשים כשהביא כפרתו, כדתנן: שתגלחת הגנע דוחה לתגלחת הנזיר בזמן שהוא ודאי. וכיון שהביא קרבן צרעתו אוכל בקדשים, אבל לשנות יין וליטמא למתים אינו יכול עד לאחר ששה ושבעה ימים. שאם בא לו לגלח נזירות טהרה לאחר שעשה שלשים אחר שבעת ימי ספרו, יש לו לומר: שמא מוחלט וטמא היה, ותגלחת ראשונה עלתה לו לימי ספרו וזו של עכשיו לימי טומאתו, ועדיין צריך למנות לו שלשים יום לנזירות טהרתו, שזון בכלל ששים ושבעה ימים. ואחר כך מותר לשנות בין, הכי גרסינן: מוחלט ספק וטמא ודאי אוכל בקדשים אחריו שלשים ושבעה ושותה בין ומיטמא למתים לאחר שבעים וארבעה, דכיון שהוא טמא ודאי – מגלח לסוף שבעה, ומתחיל ומונה שלשים ומגלח נזירות טהרה. וכשכא לו לשנות בין, אומרים: שמא מוחלט וטמא היית ושתי תגלחות הללו הן הן של ימי חלוטיו ושל ימי ספרו, ועדיין אי אתה מותר אלא באכילת קדשים אחריו שלשים ושבעה. וחזר ומונה שבעה לתגלחת טומאה ואחר כך שלשים לנזירות טהרה, ונמצא שותה בין ומיטמא למתים לאחר שבעים וארבעה יום. טמא ודאי ומוחלט ודאי – מגלח לתגלחת ראשונה של צרעת עכשיו, ומכאן עד שבעה ימים לתגלחת שניה, כדתנן: שתגלחת הגנע דוחה לתגלחת הנזיר בזמן שהוא ודאי. ואוכל ביום שמיני שמביא קרבנותו בקדש, וחזר ומונה שבעה ומגלח נזיר טומאה, וחזר ומונה שלשים ומגלח נזירות טהרה. נמצא שותה בין ומיטמא למתים לאחר ארבעים וארבעה ימים. שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי – מפני מה נזיר

טהור אינו כמצורע. כלומר, נזיר הוא מצורע ובה לו לגלח תגלחת צרעתו ביום שנשלמה צרעתו ובוים שנשלמו ימי נזירותו, מה טעם אינה עולה לו תגלחת זו לכאן ולכאן? אמר לון – אם אלו שתי תגלחות שוות, שיהו זו לגדל וזו לגדל, או שתיקן להעביר – יפה אתם אומרים. עכשיו היאך (אתם) אומרים שיהו עולין לו לכאן ולכאן? שתגלחת נזיר הוא להעביר, ותגלחת מצורע לגדל – שמכאן ועד שבעה ימים צריך לגלח תגלחת שניה. אמרו לו ולא תעלה לו לימי חלוטיו – בשביל שהוא להעביר, ושל מצורע לגדל. אלא תעלה לו לימי ספרו – עכשיו מצורע מגלח לפני זריקת דמים – שהרי ביום השביעי מגלח ובוים השמיני מביא קרבנותיו. ונזיר מגלח לאחר זריקת דמים – כדכתיב "וזאת האיל יעשה זבח שלמים ליי", והדר כתיב "וגלח הנזיר" כו', היאך אחם אומרים שיהא עולה לו תגלחת אחת לכאן ולכאן? אמרו לו לא תעלה לימי ספרו ונזיר – בשביל שזה לפני זריקת דמים וזה לאחר זריקת דמים. אלא תעלה לו לימי צרעתו של ימי ספרו וטומאתו! דנזיר שנטמא במת ונצטרע שותהא תגלחתו עולה לכאן ולכאן, דזה וזה מגלח לפני זריקת דמים, ששניהן מגלחין בשביעי ומביאין קרבן בשמיני שלהן. אמר לון אילו שניתן מגלחין לפני ביאת מים יפה אתם אומרים – אבל טמא מגלח לאחר ביאת מים, כדכתיב "וגלח ראשו ביום טהרתו", משמע לאחר טהרה, דמגלח לאחר ביאת מים. הכי גרסינן: אמרו לו יפה אמרת שלא תעלה לו ימי ספרו לימי נזירותו ותעלה לו ימי חלוטיו ולימי טומאתו שזה לגדל וזה לגדל – אמרו לו: תקן הדבר, שלא תעלה לו תגלחת לימי ספרו בימי נזיר טהרתו. שמצורע בימי ספרו מגלח לפני זריקת דמים ביום השביעי, ונזיר מגלח ביום הבאת קרבנותיו לאחר זריקת דמים. אבל תעלה לו תגלחת אחת לימי טומאתו ולימי חלוטיו, שזה וזה מגלחין לגדל שיער אחר; מצורע בימי חלוטיו מגלח כדי לגדל שיער אחר, ונזיר טמא מגלח כדי לגדל שיער אחר שיהא מגלח לנזירות טהרתו. אמר לון – לכך אין עולה לו תגלחת אחת מכולן לשתי תגלחות, שאם נזיר טהור הוא ודאי מצורע בימי חלוטיו – מגלח כדי לגדל, ונזיר להעביר. ואם נזיר טמא הוא ודאי מצורע, אף על פי ששניהן לגדל עדיין אין עולה לון תגלחת אחת לכאן ולכאן, שמצורע מגלח לפני ביאת מים. וכן נזיר טהור ומצורע בימי ספרו, אף על פי ששניהם להעביר, והואיל ומצורע בימי ספרו מגלח לפני זריקת דמים ונזיר טהור לאחר זריקת דמים כמו שמפורש למעלה, וולכך אין תגלחת אחת עולה לשתיקן.

נזיר דף ס עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפלה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קסה

56 **טהור** – שסיים את נזירותו בטהרה ועליו לגלח, ו**מְצוּרָע** –
 57 שבאותו יום שהשלים נזירותו קודם שהספיק לגלח לקה בצרעת
 58 ונרפא וגם כן חייב בגילוח, **מָהוּ** שיצא ידי חובתו על ידי שְׂנֵי־לֶחַל
 59 תְּגַלְחַת אַחַת, וְעוֹלָה לוֹ לְכָאן וּלְכָאן – ותועיל הן לחובתו בגילוח
 60 שמצד מצורע והן לחובתו שמצד הנזירות. **אִמְרַי** לָהֶן לתלמידיו,
 61 אינו מְגַלְח גילוח אחד לשתי חובותיו, אלא תחילה יגלח ויטהר
 62 מצרעתו ואחר כך יגלח לנזירותו. **אִמְרוּ** לוֹ, לָמָּה.
 63 **אִמְרַי** לָהֶן, אֵילּוּ היתה תכלית שני הגילוחים שוה, שוֹה לְגַדְל שערו
 64 וְהוּא לְגַדְל שערו, וְכֵן אִם הוּא שוים באופן הפוך, וְהוּא לְהַעֲבִיר את
 65 השער ולא לחזור ולגדלו וְהוּא לְהַעֲבִיר את השער ולא לחזור
 66 ולגדלו, יָפָה אֲתֵם אִמְרִים שתעלה לו תגלחת אחת לשני הדברים,
 67 שהרי לשניהם סיבה שוה. עֲכָשִׁיו שאין הדבר כך, אלא נְזִיר טהור
 68 מגלח כדי לְהַעֲבִיר שערו, וּמְצוּרָע מגלח כדי לְגַדְל אחר כך את
 69 שערו כדי לשוב ולגלחו בשנית יום לפני הבאת קרבנותיו, אין
 70 תגלחת אחת עולה לשניהם.
 71 עוד שאלוהו, וְלֹא תַעֲלֶה לוֹ תגלחת נזיר לִימֵי חִלוּטוֹ – לתגלחת
 72 ראשונה של מצורע, כמו שאמרת, אך עדיין קשה, וְתַעֲלֶה לוֹ לִימֵי
 73 סְפָרוֹ – לגילוח השני שלאחר ספירת שבעת ימי טהרה מהגילוח
 74 הראשון שלו, ששתייהן לגלח ולא לגדל.
 75 **וְאִמְרַי** לָהֶן, אֵילּוּ היה דין שני הגילוחים שוה, שוֹה נַעֲשֶׂה לְפָנֵי זְרִיקַת
 76 דָּמִים של הקרבנות שמביא. וְהוּא לְפָנֵי זְרִיקַת דָּמִים של הקרבנות
 77 שמביא, יָפָה אֲתֵם אִמְרִים שתעלה לו תגלחת אחת לשני הדברים,
 78 אך עכשיו שאין הדבר כך, אֵלֹא תגלחתו השניה של מְצוּרָע נַעֲשִׂית
 79 לְפָנֵי זְרִיקַת דָּמִים, ואצל נְזִיר תגלחתו לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים, וכיון
 80 שאין סדר תגלחתם שוה, אין תגלחת אחת עולה לשניהם.
 81 עוד שאלוהו, וְלֹא תַעֲלֶה לוֹ תגלחת אחת הן לִימֵי צָרְעָתוֹ והן לגמר
 82 ימי נזירותו בטהרה, כמו שאמרת, אך עדיין יש לשאול, וְתַעֲלֶה לוֹ
 83 – ותועיל לוֹ תגלחת אחת לִימֵי צָרְעָתוֹ וּמְטַמְאָתוֹ, שאם נטמא הנזיר
 84 ונטהר מטומאתו לפני שגילח את התגלחת השניה שחייב בה מדין
 85 מצורע, מדוע לא תעלה תגלחת אחת לשניהם, שבשניהם הגילוח
 86 הוא קודם זריקת דמים.
 87 **אִמְרַי** לָהֶן רבי שמעון בן יוחי, אֵילּוּ היה זה מגלח לְפָנֵי בִּיאַת מַיִם –
 88 קודם שטבל במים, וְהוּא מגלח לְפָנֵי בִּיאַת מַיִם, אזי יָפָה אֲתֵם
 89 אִמְרִים שתעלה תגלחת אחת לשניהם. אך מאחר שאינו כך, אֵלֹא
 90 נזיר מְטַמֵּא לְאַחַר בִּיאַת מַיִם, ואילו מְצוּרָע תגלחתו השניה
 91 היא לְפָנֵי בִּיאַת מַיִם, וכיון שאין לשתי התגלחות דין שוה, אינו
 92 יכול לגלח תגלחת אחת לשניהם.
 93 הגמרא מביאה לשון אחר בדברי רבי שמעון בן יוחי ותלמידיו
 94 בשאלתם השלישית: כִּי אִמְרוּ לוֹ התלמידים לרבי שמעון בן יוחי,
 95 יָפָה אֲמַרְתָּ שְׁלֹא תַעֲלֶה לוֹ לנזיר תגלחת אחת הן לִימֵי סְפָרוֹ והן
 96 לגמר ימי נזירותו בטהרה, אך עדיין יש לשאול, וְתַעֲלֶה לוֹ –
 97 ותועיל לוֹ תגלחת אחת לִימֵי חִלוּטוֹ וּמְטַמְאָתוֹ – הן לצורך התגלחת
 98 הראשונה של מצורע והן לצורך תגלחת נזיר שנטהר מטומאתו,
 99 כגון שביום שנרפא מצרעתו גם נטהר מטומאתו, דָּוָה לחזור ולְגַדְל
 100 שערו הוא מגלח, וְהוּא לחזור ולְגַדְל שערו הוא מגלח.
 101 **אִמְרַי** לָהֶן, נְזִיר טָהוֹר וְהוּא גם מְצוּרָע אין עולה לו תגלחת אחת
 102 לשניהם, לפי שוֹה – המצורע, תגלחתו הראשונה כדי לְגַדְל שערו
 103 לאחר מכן בשבעת ימי טהרתו, וְהוּא – הנזיר הטהור מגלח כדי
 104 לְהַעֲבִיר שערו. וְאִם נְזִיר מְטַמֵּא וְהוּא גם מְצוּרָע העומד לפני תגלחתו
 105 הראשונה ששני התגלחותיו לגדל, טַעַם אִמְרוּ יש מדוע אין
 106 תגלחת אחת עולה לשני הדברים, לפי שוֹה, המצורע, מגלח לְפָנֵי
 107 בִּיאַת מַיִם – לפני שטבל במים, וְהוּא, הנזיר שנטהר מטומאתו
 108 תגלחתו לְאַחַר בִּיאַת מַיִם, וכיון שאין דיניהם שוים בענין זה אין
 109 תגלחת אחת עולה לשניהם יחד.

1 (ואי) [דאי] נְזִיר הוּא – שאם לא נטמא ולא נצטרע, הרי עוֹלָה
 2 הָרִאשׁוֹנָה שהביא עם התגלחת הראשונה, היא זו שהוקרבה
 3 בתורת חוֹבָה להשלמת נזירותו בטהרה, וְזו העולה שמקריב עתה
 4 בשעת התגלחת הרביעית, תקרב בתורת נְדָבָה, וְאִם מְטַמֵּא וּמוֹחֲלֵט
 5 הוּא – ואם היה טמא וגם נצטרע, ורק עתה הקריב את קרבנות
 6 הטהרה לנזירותו, אזי עוֹלָה הָרִאשׁוֹנָה – עולת הבהמה של
 7 התגלחת הראשונה הוקרבה בתורת נְדָבָה, וְזו שבתגלח הרביעית
 8 תקרב בתורת חוֹבָה, וְהוּא – החטאת והשלמים שמביא עתה בנוסף,
 9 יהיו שֶׁאֵין קָרְבָּנוֹ, המזוהים בהן מדין נזיר טהור, שעדיין לא הביאם
 10 כלל.
 11 הגמרא מבארת אימתי יאכל קדשים, ישתה יין ויטמא למתים: אם
 12 היה בתחילה מְטַמֵּא מְסַפֵּק, וּמוֹחֲלֵט נְדָאי – שודאי לנו שהיה מצורע
 13 מוחלט, רשאי לגלח מיד ביום שנרפא מצרעתו, כמבואר במשנה
 14 לעיל (טז), ולאחר מכן סופר שבעה ימים, ומגלח שנית ביום
 15 השביעי, ולמחרת ביום השמיני מביא קרבנותיו, וממילא אוֹכֵל
 16 בְּקָדָשִׁים כבר לְאַחַר שְׁמוֹנֶה יָמִים. וְשׂוֹתָה יֵין וּמִיִּטְמָא לְמֵתִים, לְאַחַר
 17 שְׁשִׁים יוֹשְׁבֵעָה יָמִים מתחילת נזירותו. שכיון שאין ודאות שגם
 18 נטמא, אינו רשאי לגלח כדין נזיר טמא, דהיינו מיד לאחר שבעה
 19 ימים מגילוח שני לצרעתו, משום שאומרים לו שמא לא היית
 20 טמא, ועתה הם ימי נזירותך. לפיכך ממתינן מהגילוח השני שלושים
 21 יום, וביום שלושים ואחד מגלח. ואם בא עכשיו ומבקש לשתות
 22 יין, אומרים לו שמא גם טמא היית, ועד עתה עדיין לא יצאת ידי
 23 חובת נזירותך, לפיכך מונה שלושים יום נוספים. הרי ששים
 24 ושבעה ימים, שלאחריהם ביום הששים ושמונה מביא את
 25 קרבנותיו ומגלח, ורשאי לשתות יין ולהיטמא למתים.
 26 ואם בתחילת נזירותו היה מצורע מוֹחֲלֵט מְסַפֵּק, וְטָמֵא בְּוִדְאי,
 27 אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹשְׁבֵעָה יָמִים מיום שנרפא מצרעתו,
 28 שמאחר שאין ודאות שלקה בצרעת, אין יכול לגלח מיד כשנרפא,
 29 אלא ממתינן שבעה ימים שבהם מוים עליו בשלישי ובשביעי
 30 לטהרו מטומאת מוֹ, ובו ביום מגלח ועולה לו או לצרעתו או
 31 לטומאתו. ואם בא לגלח גילוח שני לצרעתו כדינו לאחר שבעה
 32 ימים מהגילוח הראשון, אומרים לו שמא לא לקית בצרעת ועתה
 33 הוא זמן נזירותך. לפיכך ממתינן עוד שלושים יום, ולמחרת ביום
 34 שלושים ואחד מגלח, ועולה לו או כגילוח שני לצרעתו או כגילוח
 35 המושלים נזירותו בטהרה. הרי שלושים ושבעה יום, שלמחרתם
 36 ביום השלושים ושמונה מותר באכילת קדשים. וְשׂוֹתָה יֵין וּמִיִּטְמָא
 37 לְמֵתִים לְאַחַר שְׁבַעִים יוֹשְׁבֵעָה יָמִים מתחילת נזירותו. שאם בא
 38 עכשיו ומבקש לשתות יין, אומרים לו שמא לקית בצרעת, ושתי
 39 התגלחות שעשית היו לך לחובת צרעתך. לכן חוזר ומונה שבעה
 40 ימים לתגלחת טומאה, ולמחרת עוד שלושים יום של נזירות
 41 טהרה. הרי שבעים וארבעה ימים, ולמחרת ביום השבעים וחמשה
 42 מביא קרבנותיו ומגלח ורשאי לשתות יין ולהיטמא למתים.
 43 ואם בתחילה היה גם מְטַמֵּא נְדָאי, וגם מוֹחֲלֵט נְדָאי, אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים
 44 לְאַחַר שְׁמוֹנֶה יָמִים, שהרי תגלחת מצורע דוחה את איסור הגילוח
 45 בנזיר כמבואר לעיל (טז), ולכן מגלח מיד ביום שנרפא, ומונה
 46 שבעה ימים, ומגלח בשביעי, ולמחרת ביום השמיני מביא את
 47 קרבנות המצורע, ורשאי לאכול בקדשים. וְשׂוֹתָה יֵין וּמִיִּטְמָא
 48 לְמֵתִים רק לְאַחַר אַרְבָּעִים יוֹשְׁבֵעָה יָמִים מתחילת נזירותו, שכיון
 49 שגם לקה בצרעת, לא היה יכול להתחיל בספירת שבעה ימים
 50 לטומאתו רק לאחר גילוחו השני לצרעתו, ואחר שגילח לטומאתו
 51 מונה עוד שלושים יום של נזירות טהרה. הרי ארבעים וארבעה
 52 ימים, ולמחרת ביום הארבעים וחמשה מביא קרבנותיו ומגלח
 53 ורשאי לשתות יין ולהיטמא למתים.
 54 הגמרא מבארת מדוע תגלחת אחת אינה מספקת גם לזה וגם לזה:
 55 שְׁאֵלּוּ תַלְמִידֵייו של רבי שמעון בן יוחי אֵת רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, נְזִיר

לומדים זאת והרי הם יכולים לנדור כישראל, ונזירות גם היא נדרה,
 דתנו רבנן בברייתא, נאמר בתחילת פרשת נזירות (במדבר א) 'דבר
 אל בני ישראל', הרי שפרשה זו נאמרה לבני ישראל דווקא ולא
 לעובדי בוכבים והרי שאין לעובדי בוכבים נזירות, והמשך הפסוק
 הוא 'ואמרת אליהם', ומה בא הדבר לומר, לרבות את העובדים,
 שיכולים לקבל על עצמם נזירות.
 מקשה הגמרא: למה לי קרא – מדוע יש צורך בכך, האמרת שכל
 מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה'. מתרצת הגמרא: אמר רבא
 שאני קרא לגבי נזירות דאמר קרא בפרשת נדרים (במדבר א) 'לאסור
 איסור על נפשו', שהפסוק עוסק במי שנפשו קנויה לו, ובכחו לאסור
 אסור על נפשו, יצא עבד שאין נפשו קנויה לו, כיון שהוא ברשות
 אדונו, ונפשו קנויה לאדונו. והואיל ואין נפשו קנויה לו ואם נדר
 נדרו בטל, אמר דלגבי נזיר נמי לא יוכל לקבל על עצמו נזירות,
 קמשמע לן דרשה מיוחדת שיכול לקבל.
 הגמרא ממשיכה לדון בברייתא: אמר רב, נאמר בפסוק 'דבר אל
 בני ישראל', ולא לעובדי בוכבים. מקשה הגמרא: וכי כל הויכא
 דבתיב בפסוק 'ישראל' אנו לומדים כך, שעובדי בוכבים לא, והא
 נבי פרשת צרכין מצינו שאין ממועטים את העובדי בוכבים לגמרי,
 דבתיב בפרשת ערכין (ויקרא כו א) 'דבר אל בני ישראל', ונתניא
 בברייתא, בני ישראל מעריכין – מקבלים על עצמם להביא
 ולהקדש את ערכם או את ערכו של אחר, ואין העובדי בוכבים
 מעריכין – אינם יכולים לקבל על עצמם להביא ערך ואף שיכולים
 לנדור ולהתנדב, יכול לא יהו העובדי בוכבים נעריכין – שמא אין
 להם 'ערך' כלל, ואף בני ישראל שיכולין לקבל על עצמם להביא
 ערך של אדם אחר, מכל מקום לא יוכלו לקבל על עצמם להביא
 את ערכו של פלוני עובד בוכבים, אלא רק את ערכם שלהם
 עצמם או את ערכו של ישראל אחר, תלמוד לומר 'דבר אל בני
 ישראל ואמרת אליהם איש כי יפלא נדר בערף נפשת לה' (ויקרא
 כו א), ללמד ולרבות שאף עובד בוכבים שאינו יכול להעריך,
 דהיינו לקבל על עצמו להביא ערך, מכל מקום אפשר להעריך בו.
 וגם לגבי נזירות נאמר כך, שאמנם יש למעט מתיבות 'בני ישראל'
 שעובדי בוכבים אינם יכולים לקבל נזירות ולהביא קרבן בישראל,
 ומכל מקום יש ללמוד ולרבות מתיבת 'איש', שאם קיבלו העובדי
 בוכבים נזירות, תחול נזירותם ויהיו אסורים לשתות יין ולהיטמא
 למתים, אף שלא יוכלו להביא קרבן.
 מתרצת הגמרא: שאני קרא – לגבי נזירות, דאמר קרא על הנזיר
 'לאביו ולאמו לא יטמא', ויש ללמוד שהפרשה עוסקת במי שיש לו
 אב, יצא עובד בוכבים שאין לו אב, ולא שייך בו ציווי זה שלא
 יטמא לאביו ולאמו, וכיון שלא שייך בו ציווי זה, על כרחך שאינו
 יכול לקבל על עצמו נזירות כלל, גם לא לגבי טומאה ושתיית יין.
 ואם כן אי אפשר לרבות מ'איש' שנזירותו תחול לגבי טומאה
 ושתיית יין.
 מבררת הגמרא: למאי – לגבי מה נחשב העובד בוכבים כמי שאין
 לו אב, אילימא לענין ירושה הוא נחשב כמי שאין לו אב, והאמר
 רבי תימא בר אבין אמר רבי יוחנן, עובד בוכבים יורש את אביו דבר
 תורה, שנאמר (דברים ב) 'כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר', דהיינו
 להורישו לבניו. מתרצת הגמרא: אלא דורשים את הפסוק שאין
 הנזירות נוהגת אלא במי שמוזהר על ביבוי אביו, והיינו ישראל,
 יצא העובד בוכבים שאינו מוזהר על כיבוד אב, ולפיכך אינו כלול
 בפרשת נזירות.
 מקשה הגמרא: מי בתיב 'כבוד אביו' נבי נזיר שנתלה את זה בזה.
 מתרצת הגמרא: אלא אמר קרא בפרשת נזיר 'לאביו ולאמו לא
 יטמא' – ויש ללמוד מפסוק זה שהפרשה עוסקת במי שיש לו
 מופאה, והיינו ישראל ששייכת בו טומאה וטהרה, ולא בעובד
 בוכבים,

תני רבי תימא בברייתא, שמבואר בה גם כן כאמור, מדוע אין
 מספיקה תגלחת אחת לנזיר ולמצורע, זה – המצורע מגלח לפני
 ביאת מים (תיים) – קודם שטבל במים, וזה – הנזיר שנטהר
 מטומאתו מגלח לאחר ביאת מים. ואם היה נזיר טהור והוא
 מצורע, אין עולה תגלחת אחת לשני החיובים מטעם נוסף, שכן זה
 – המצורע תגלחתו השניה היא לפני זריקת דמים של קרבנותיו על
 גבי המזבח, וזה – נזיר העומד בטהרתו מגלח לאחר זריקת דמים
 של קרבנותיו על גבי המזבח:
 שנינו במשנה: שתגלחת הנזיר דוחה תגלחת הנזיר בזמן שהוא
 ודאי אבל בזמן שהוא ספק אינו דוחה:
 הגמרא מביאה ספק בענין זה: בעי – ונסתפק – רבי בר קפא, הני
 ארבע תגלחיות דקאמר – אלו ארבע התגלחות שמגלח נזיר
 שנטמא במת וגם היה מצורע, האם ככולם התגלחת משום מצוה
 – מעיקר המצוה, או שמא התגלחת השלישית שמשום נזיר טמא,
 עיקר מצותה משום אעבירי שיער טומאה – כדי שיעביר את השער
 שהיה עליו בשעת טומאה.
 מבררת הגמרא: למאי נפקא מינה – מה החילוק להלכה היוצא
 מבין צדדי הספק. מבארת הגמרא: לעבירי בנשא – האם נזיר טמא
 יכול לצאת ידי חובת תגלחת בהעברת השער על ידי סם. אי
 אמרת שהתגלחת משום מצוה בעצמה היא, לעבירי בנשא לא –
 אינו יכול להעביר את השער על ידי סם, אלא צריך דווקא על ידי
 תער, כדן כל גילוח של מצוה, ואי אמרת שעיקר המצוה משום
 אעבירי שיער טומאה – להעביר את השער הטמא, אזי אפילו כביה
 נשא נמי – אף אם העביר את השער על ידי שסך אותו בסם, יצא
 ידי חובתו. מאי – מה ההלכה בספק זה.
 הגמרא פושטת את הספק: אמר רבא, תא שמע, שבברייתא לעיל
 (ס) בענין נזיר שהתעוררו לו ספק טומאה וספק צרעת, שנינו,
 ומגלח נזיר זה מספק ארבע תגלחיות, וכפי שנתבאר לעיל. אי סלקא
 דעתך משום אעבירי שיער טומאה – אם עולה על דעתך שהגילוח
 השלישי עיקר מצותו רק כדי להעביר ממנו את השער הטמא,
 אם כן אפילו בשלש מתוך הארבע תגלחות נמי סגי ליה – גם
 יספיקו לו, שזו השלישית שמשום נזיר טמא אין בה צורך, שהרי
 כבר העביר את השער הטמא בתגלחות המצורע שקדמו. ומכך
 שאמרה בברייתא שמגלח ארבע תגלחיות, שמע מינה – מוכח
 ממנה, שגם בנייר טמא הגילוח הוא משום מצוה – מעיקר המצוה,
 שמע מינה:

הדרן עלך שני נזירים

משנה

הפותים – העובדי בוכבים אין להם נזירות, ואף אם קיבלו על
 עצמם אינה חלה, ומותרים לשתות יין ולהיטמא למתים, ואף אם
 נהגו נזירות כדן אין מקבלים מהם קרבנות נזירות. נשים ועבדים
 כנענים יש להן נזירות.
 ישנו חומר בנזירות של נשים מבעבדים, שהוא – האדון בופה את
 עבדו [שקיבל על עצמו נזירות ללא רשותו] לשתות יין, משום
 שהעבד משועבד לו, ואילו הבעל אינו בופה את אשתו לשתות יין
 אם נזרה ואמנם רשאי הבעל להפר לה את נזירותה, ואז לא תהא
 נזירה כלל ותהא מותרת לשתות יין, אבל כל עוד לא הפר לה,
 אינו רשאי לכפותה לשתות יין:

גמרא

הגמרא מבררת את מקור הדין ששנינו במשנה: קתני במשנה
 'הפותים אין להם נזירות', מבררת הגמרא: מנא הני מילי – מנין

נוזיר. שני נזירים – פרק שמיני דף סא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קסז רש"י

1 תני רבי חייא — טמא והוא מצורע אין עולין לו לכאן ולכאן, לפי שזה לפני ביאת מים
2 וזה לאחר ביאת מים. נזיר טהור והוא מצורע נמי אין עולין לו לכאן ולכאן, שמצורע
3 מגלח לפני זריקה ונזיר טהור לאחר זריקת דמים. בעי רמי בר חמא הני ארבע תגלחיות
4 — דקאמר עלה: ומגלח ארבע תגלחיות, מי אמר משום מצוה איתנהו, ממה נפשך, תרתי
5 קמייתא משום תרתי תגלחיות בצרעה,
6 ושלישית משום טומאה, ורביעית משום נזיר
7 וטהרה, וכולן בתער. או דלמא משום עבורי
8 שיער טומאה — איתנהו, ואפילו מעביר לה
9 בנשא — שפיר דמי. ואי סלקא דעתך משום
10 עבורי שיער טומאה — הוא דמגלח, אפילו
11 בשלש תגלחיות נמי סגי, רבין דשתי תגלחיות
12 שבמצורע ושלישית של נזיר טמא איכא עבורי
13 שיער טומאה, והאי דהדר מגלח בתגלחת
14 רביעית — הא ליכא עבורי שיער טומאה,
15 ואמאי מגלח? אלא לאו שמע מינה דכולהו
16 איתנהו משום מצוה לגלח ארבע תגלחיות,
17 שמע מינה.

הדרן עלך שני נזירים

הדרן עלך שני נזירים

1 הגוים אין להם נזירות — ואין קרבן קרב, אף
2 על גב דמקבלין מהם נדרים ונדבות.
3 ובגמרא מפרש מנלן. נשים ועבדים יש להן
4 נזירות — בגמרא מרבה להן.
5 כופה את עבדו — שמוחה על נזירותו. בגמרא
6 מפרש טעמא.

7 מנהני מילי — דגוים אין להם נזירות? הלא
8 בשאר נדרים דינן כישראל, כדכתיב
9 "איש איש" — לרבות גוים שנדרים נדרים ונדבות
10 כישראל, והכא נמי נדר הוא.

11 דתנו רבנן דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם
12 איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר
13 לחזיר לה' וגו' בני ישראל ולא גוים — שאם קבלו
14 נזירות — אינו כולם, ומותרין לשנות ביין, ואין
15 מביאין קרבנות נזירות עליהם.

16 למה לי קרא לרבות לעבדים והא אמרין כל
17 מצוה שאשה חייבת עבד חייב בה. כלומר,
18 הא קיימא לן הכי. ובפרק קמא דקדושין (כגא)
19 ילפינן לה.

20 שאני הכא דקאמר קרא לאסור איסור על נפשו
21 מי שנפשו קנויה לו יצא עבד — ואף על
22 גב דאכתיב לגבי נדרים, מכל מקום בפרק קמא
23 דנדרים (אגא) מקשינן נזירות לנדרים מ"לנדר נדר
24 נזיר לחזיר. והא גבי ערכין דכתיב בני ישראל
25 וחתיא בני ישראל מעריכין — לומר "ערכי עלי",

26 או "ערך פלוני עלי". ואין הגוים מעריכין, אף כי
27 נדרים נדרים ונדבות כישראל. יכול לא ידו
28 נערכים, אם אמר ישראל "ערך גוי עלי" תלמוד
29 לומר "איש", והכא נמי גבי נזיר נימא דאהני

30 מיעוטא דבני ישראל לומר בני ישראל נדרים
31 ומביאין קרבן אבל הגוים אין נדרים ומביאים
32 קרבן יכול. לא ידו נדרים כלל לאסור ביין
33 ובטומאה — תלמוד לומר "איש", דהכי נמי אמר
34 התלמוד בסמוך.

35 למאי איילימא לענין ירושה — דסתם מקום
36 שנאמר בו אב לענין ירושה קרוי אביו.
37 מ"י שמוחה על כיבוד ואב, אבל גוי לא מוחה.
38 מיד"י ובנויר כבד) אבין כתיב — ולעיל כי קאמר
39 לענין ירושה לא פריך הכי, דסתם אב נקרא אב
40 לענין ירושה.

41 למאי איילימא לענין ירושה — דסתם מקום
42 שנאמר בו אב לענין ירושה קרוי אביו.
43 מ"י שמוחה על כיבוד ואב, אבל גוי לא מוחה.
44 מיד"י ובנויר כבד) אבין כתיב — ולעיל כי קאמר
45 לענין ירושה לא פריך הכי, דסתם אב נקרא אב
46 לענין ירושה.

47 דלמא

הדרן עלך שני נזירים

12 הגוים אין להם נזירות, נשים ועבדים יש להן
13 נזירות, חומר בנשים מבעבדים: שהוא כופה
14 את עבדו, ואינו כופה את אשתו. גמרא קתני:
15 הגוים אין להם נזירות. מנא הני מילי? דתנו רבנן:
16 "דבר אל בני ישראל" — ולא לגוים, "ואמרת אליהם"
17 — לרבות את העבדים. למה לי קרא? האמרת: כל
18 מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה! — אמר רבא:
19 שאני הכא, דאמר קרא "לאסור אפר על נפשו" — במי
20 שנפשו קנויה לו, יצא עבד שאין נפשו קנויה לו;
21 הואיל ואין נפשו קנויה לו, אימא גבי נזיר נמי לא —
22 קמשמע לן. אמר קר: "דבר אל בני ישראל" — ולא
23 לגוים. וכל היכא דכתיב "ישראל" גוים לא? והא גבי
24 ערכין, דכתיב "דבר אל בני ישראל", ותנא: גבי
25 ישראל מעריכין, ואין הגוים מעריכין. יכול לא יהו
26 נערכין — תלמוד לומר "איש"! — שאני הכא, דאמר
27 קרא "לאביו ולאמו לא יפמא" — במי שיש לו אב,
28 יצא גוי שאין לו אב. — למאי? איילימא לענין ירושה
29 והאמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יוחנן: גוי יורש
30 את אביו דבר תורה, שנאמר "כי ירשה לעשו נתתי
31 את הר שעיר"! אלא: במי שמוחה על כיבוד אביו.
32 מי כתיב "כבוד אביו" גבי נזיר? — אלא, אמר קרא
33 "לאביו ולאמו לא יפמא" — במי שיש לו טומאה,

יצא

47 בתורת נזיר כלל, דאמר קרא "לאביו ולאמו לא יטמא" — במי שיש לו אב דיבר הכתוב,
48 שהוא חייב בתורת נזיר. יצא גוי שאין לו אב — דאין אבות לגוי. למאי הלכא — אמרת
49 דאין אבות לגוי. איילימא לענין ירושה בו כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר —
50 להוריש לבניו, אלמא דאית אבות לגוי לענין ירושה. אלא — אימא הכי: לאמו ולאביו — במי שמוחה על כיבוד אביו בא לך הכתוב לומר שלא יטמא בשביל נזירות שעליו, וגוי
51 הואיל ואינו בכיבוד אביו — אין נזירות חלה עליו.

ודלמא ברת הוא דלא מדייב — תיפוק ליה דקאמר מהני (ודלא) תיתי לומר שיהא גוי
בברת, אבל אטמוי מיטמוז

אמר קרא דהוה הטהור על הטמא כל מי שיש לו טהרה יש לו טומאה וכל שאין לו טהרה
אין לו טומאה — וגוי אין לו טהרה. דכתיב "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת

למי נדה חטאת היא" למשמרת לבני ישראל,

ולא לגוים, כפירוש הקונטרס. **ודלמא** טהרה

הוא דלא היו להו דהא טומאה אית להו — דהאי

"הוה הטהור על הטמא" לא מייחר, דבפרק קמא

דיומא (יד), מוקמינן ליה למלי אחרני, למתכוין

להוות על האדם והוה על הברכה. ומשני: אמר

קרא "אשר יטמא ולא יתחטא", דמייחר "יטמא",

דהוה ליה למכתב "אשר לא יתחטא". ועוד יש

לומר: משום ד"הוה הטהור" לא מייירי בטהרה

דחטיו, אלא מייירי בטהור גמור לפי הפשט,

או בטבול יום כדאימא ביבמות (עגא). וקרא

דממעטין מיניה גוים מטהרה — היינו מטהרת

חטיו, כדכתיב "לבני ישראל למשמרת למי נדה

חטאת היא". לכהי איתיר קרא ד"אשר יטמא

ולא יתחטא" דמייירי בחטיו, הצריך עיון. ואף על

גב דאמת הוא דגוי אין לו שום טהרה ואפילו

טבילה — מכל מקום נראה ליה לאתרי מחטיו

גופי, דומיא ד"למשמרת למי נדה חטאת היא"

דמיניה ממעטין גוים, דמייירי בחטיו. (ושמא)

הא דגוי אין לו טהרה ואפילו טבילה — היינו

משום דאיחשק טבילה חזאה, דכתיב "וחטאו

ביום השביעי וכבש בגדיהו ורחץ במים וטהר".

לשון הרב רבינו פרץ: אמר קרא "אשר יטמא

ולא יתחטא" ואיחשק טומאה לטהרה.

רב אחא בר יעקב אמר ודתנחלתם אותם

לבניכם אחרים — אעבדים קאי. רב אחא בא

ליישב דרשא של אביו לדעיל, מי שיש לו

אב לענין כל ירושה המפורשת מהורה. וירוש

עבדים מפורשת בקרא ד"והתנחלתם" וגוי אינו

מוריש עבדו לבניו, שאין לגוי קנין בגוף העבד,

כדרשנין פרק "השולח" (גיטין לחא). אחם קנין

מהם, ולא הם קנין מכס, ולא הם קנין זה את זה.

אם כן כל שיש לו נחלה בעבדים — קרי אביו,

הווי בכלל "אביו ולאמו לא יטמא", וכל שאין לו

נחלה — אינו בכלל טומאה, כלומר בכלל "אביו

ואמו לא יטמא". **אי** הכי עבדים נמי — נמנעו

מנזירות מוק דרשא. שכמו כן אין מוריש עבד

אחר שניתן לו על מנת שלא יהיה לרבו רשות בו,

שאינו קונה אותו, כדפרישתי: ולא הם קונים זה מזה. וכי יטמא דעבדים איתרבו מ"אלהים"

— גוים נמי ליתרבו מ"איש" והוא הדין דאשניא קמא, דמי שיש לו טהרה יש לו טומאה,

פריך. **אלא** אמר רבא בשלמא גבי ערכין איכא דאשניא מיעוטא ד"בני ישראל" למעוטי

גוים דאין מעריכין, ורביי ד"איש" לרבות גוים דנעריס. אבל הכא, אי "איש" לרבות גוים

לנזירות — אם כן ומאין ממנע "בני ישראל" דמשמע ולא גוים? וכי תימא: בני ישראל

נודרים ומביאין קרבן, ולא הגוים. יכול לא יהו נודרים כלל ליאסר באיסורי נזיר — ותלמוד

לומר "איש" אך לא יביאו קרבן, אי משום קרבן — לאו מהכא נפקא, אלא מהתם "לעולה"

— פרט לנזירות, בקרא ד"איש איש" בפרשת אמור דמרבין מיניה שהגוים נודרין נרבות

כישראל, וכתיב בספיה דקרא "לעולה" — פרט לנזירות דגוי, דאינו מביא קרבן נזירות.

ואם תאמר: וכיון דגוים אימעטו לגמרי מנזירות — אם כן למא לי "לעולה" פרט לקרבנות

נזירות? ויש לומר: שלא יביא גוי קרבנות נזירות כדי לפטור ישראל נזיר מקרבנותיו. ודריך

עיון. **ואימא** בני ישראל מדיירין בנין בנזיר כי יכול לא יהו נזירין תלמוד לומר איש הא

איתמר עלה אמר רבי יוחנן הלכה היא בנזיר — אם כן הלכה לא נשנית אלא לגבי ישראל,

אין סברא דליתו מיעוטא למעוטי דבר שאינו אלא הלכה למשה מסיני.

ומכאן שייך לך טכא, **איש** כי יפליא דכתיב בערכין למא לי — לרביי גוים להווי נעריכין,

כיון דקיימא לן דגוים נודרים נרבות ונדבות כישראלים ולא

ההו ממנע. אפילו שחק מיאש" הוה מוקמינן מיעוטא ד"בני ישראל" למעוטי גוים דאין מעריכין, דסברא הוא להשוותם מקרא דנודרין נרבות כישראל לכל מה שיוכל. **איש** כי יפליא

מנעיא ליה לאיתוי מופלא מאיש. **הניחא** למאן דאמר — במסכת נדה (מוג) דאורייתא. אלא מאן דאמר רבנן, מאי איכא למימר? לאיתוי מופלא סמוך לאיש דגוי. דבר הנימה

הוא: דבישראל ליתיה אלא מדרבנן, ובגוים איתיה ופירש רבנן יצחק: דודאי ישראל דלא הוי בכלל "בני יחל" עד דהוי גדול, וכי הוי גדול מיהא איתא ב"ב יחל", הלכך דרשנין: כל דליתיה

ב"ב יחל" ליתיה בהפלאה, וכדאמר בפרק "יוצא דופן" (שם) וממעטין מופלא סמוך לאיש דישאל. אבל גוי שאינו ראוי לבא בכלל "בני יחל" — לא שייך למעוטי.

יצא גוי שאין לו טומאה — שאם נגע במת אינו טמא. דלמא ברת הוא דלא מייחב
— כי נכנס במקדש. אבל אימטוי אימטי — כי נגע במת, כדי לטמא אדם וכלים.
והואיל והוא מיטמא — נמצאת אתה אומר שתהא נזירות חלה עליו. כל שיש לו
טהרה — בהזאה ובטבילת מקוה, יש לו טומאה. וגוי שאין לו טהרה — אין מקבל

טומאה. והא דאמרין במסכת יבמות בפרק

"הערל" (עאב). ערל מקבל הזאה — כגון ערל

ישראל שלא נימול, שמתו אחיו מחמת מילה.

אבל ערל גוי לא. וכיון שאין מקבל הזאה —

לפיכך אין לו טומאה. ודלמא בטהרה הוא דלית

ליה — שאם קיבל טומאה, אפילו שהוזה —

לא נטהר מטומאתו. ופוסל את הקרשים במגע.

הא טומאה הוויא ליה, שאם נגע במת — שהוא

טמא, ומטמא אדם וכלים. **אמר קרא [איש אשר]**

יטמא ולא יתחטא — איחשק טומאה לטהרה,

דתרומיווהו טומאה וטהרה קמישתעו בחד גברא.

והכי משמע: כל מי שאין לו טהרה — אין לו

טומאה, וגוי הואיל ואין אפסר לו בטהרה —

אין לו טומאה. **בר רוחא** בר יעקב **אמר שאני**

הבא — גבי נזירות; טעמא מאי אימעטו להו

גוים מנזירות — כתיב הכא "לאביו ולאמו לא

יטמא", והתם כתיב "והתנחלתם אותם לבניכם

אחרים לרשת אחוזה", כל מי שיש לו נחלה

לחוריש לבניו את עבדיו דבר לך הכתוב גבי

נזיר, שיש לו אב ואם, כדכתיב "לאביו ולאמו

— יש להם טומאה. והני גוים, הואיל ואין

להם נחלה כדי לחוריש עבדו לבנו, כדכתיב

"וגם מבני החושבים הגרים עמכם מהם תקנו",

ואמרין במסכת (גיטין לחא). אחם קונים מהם

ולא הם קונים מכס, ולא הם קונים זה את זה

— לא הוי להו טומאה. וכל שאין לו טומאה

— אין לו תורת נזירות. **אי הכי עבדים נמי**

— יש להם נזירות נזיר, לפי שאין בתורת

נחלה לחוריש לבניהם, דכל מה שקנה עבד קנה

רבו. ולא הון קנין זה את זה, דהא לאו ישראל

נינהו. **אלא אמר רבא בשלמא גבי ערכין** —

דכתיב "ובני ישראל" לא נמית למעוטי גוים

לגמרי, דהא דכתיב "בני ישראל" — ממערך

בלבד הוא דקמעט להו, כדאמרין. בני ישראל

מעריכין, אבל לגמרי לא נמית למעוטי להו

דלא דליתו נעריכין. דהא חדר בהו "איש" דמייתי

את הגוים דליתו נעריכין, אבל הכא גבי נזירות,

ליכא לך למימר דליתו בכלל נזיר כלל, דהיכי

אמרת — בני ישראל נזירין ומביאין קרבן, ואין הגוים נזירין ומביאין קרבן, דהאי

דכתיב בנזיר "בני ישראל" קא ממעט להו מקרבן — ומשום מיעוטא דקרבן לא

איצטריך למכתב "בני ישראל", דמהתם נפקא שאין נזירין ומביאין קרבן, דאמרין

במסכת מנחות בפרק "אלו מנחות נקמעות" (עגב). **איש איש** מבית ישראל בו אשר

יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם" — לרבות את הגוים שנודרים נדרים ונדבות

כישראל, דמילכל נדריהם ולכל נדבותם נפקא לרבות עולה ושלמים ועופות ויין

לבנותה. אם כן מה תלמוד לומר "לעולה" דכתיב "אשר יקריבו לה' לעולה" — פרט

לנזירות, דאין הגוים מביאין קרבן נזירות, דברי רבי יוסי הגלילי. וכיון דמהתם נפקא

שאין מביאין קרבן נזירות, "בני ישראל" דהכא למאי אתא? אלא לומר לך דלא

חל דליתו נזירות כלל. והאי דכתיב בהו "איש" — אידי דכתיב אשה לצורך, כתב

נמי איש שלא לצורך. **ואימא** — דהאי דכתיב "בני ישראל" בני נזירות — משום

דקאתי לאשמועינן דממעט להו גוים מנזירות עולם, ומידו מנזירות סתם קאי בלא

קרבן, מדכתיב בהו "איש". **מי כתיב נזיר עולם** — בקרא, דקאמרת בני ישראל

נזירין נזירות עולם, אבל לא הגוים? והא לא נמיר נזירות עולם אלא מאבשלום,

כדאמרין לעיל בפירקא קמא (ר.ב). **והאמר רבי יוחנן** — בפירקין דלעיל (כחב). הלכה

היא

נזיר דף סא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קסט

42 הגמרא מביאה ישוב על הקושיא הראשונה (לעיל ע"א) מדוע אין
43 מרבים עובד כוכבים לקבלת נזירות כמו שמרבים עובד כוכבים
44 לענין ערבין: אלא אמר רבא, בשלמא נבי ערבין שנאמר שם בפסוק
45 'בני ישראל' יש לדרוש ולמעט שדווקא בני ישראל מעריכין ואין
46 העובדי כוכבים מעריכין, יכול לא יהו העובדי כוכבים נעריכין ושל
47 יהיה אפשר להעריך בהם, תלמוד לומר 'איש' 'איש', ויש לרבות
48 מ'איש' שאף שאינם מעריכין מכל מקום הם נעריכין, הךא בפרשת
49 נזירות, אם נרצה לדרוש כפי שדרשנו בפרשת ערבין, נצטרך
50 לדרוש בני ישראל נזירין וגם מבאיין קרבן נזירות בסיום הנזירות,
51 ואין העובדי כוכבים נזירין ומביאין קרבן נזירות. יכול אף לא יהו
52 העובדי כוכבים נזירין כלל ואפילו בלא קרבן, תלמוד לומר 'איש' 'איש'
53 ויש לרבות מ'איש' שאף שאין העובדי כוכבים נזירים ומביאים
54 קרבן, מכל מקום הם יכולים להיות נזירים בלא קרבן, אמרי, אי
55 משום למעט קרבן בא הפסוק, לאו מהכא נפקא ליה שאינם מביאים
56 קרבן, אלא מההם – מדרשה אחרת, שנאמר בפסוק 'לעולה' ודרשו
57 בברייתא פירש לנזירות דברי רבי יוסי הגלילי, ואין צורך בפסוק של
58 'בני ישראל' לומר שעובדי כוכבים אינם מביאים קרבן נזירות, ועל
59 כרחק שיש למעט ממנו שאין עובדי כוכבים יכולים להיות נזירים
60 כלל.
61 הגמרא מבררת אם יש אופן אחר לדרוש את הפסוקים האמורים
62 בנזירות: אימא שיש לדרוש מבני ישראל שדווקא בני ישראל
63 נזירין נזירות עולם, ואין העובדי כוכבים נזירים נזירות עולם, יכול
64 לא יהו העובדי כוכבים נזירים כלל ואף לא נזירים לשעה, תלמוד
65 לומר 'איש' שעובדי כוכבים יכולים להיות נזירי שעה.
66 דוחה הגמרא: אמר רבי יוחנן מי כתיב בפסוק נזיר עולם, שנעמיד
67 בכך את הפסוקים, ונמעט רק אותה מעובדי כוכבים, אלא ודאי יש
68 למעט מנזירות לגמרי.
69 שואלת הגמרא: אימא שיש לדרוש מבני ישראל שדווקא בני
70 ישראל מדיין את פניהם בנזיר ושיכולים האבות לקבל נזירות עבור
71 בניהם, ולא רק על עצמם ואין העובדי כוכבים מדיין את פניהם
72 בנזיר, יכול לא יהו העובדי כוכבים נזירים כלל, אף לא הם עצמם,
73 תלמוד לומר 'איש' לרבות שיכולים הם לקבל נזירות על עצמם.
74 דוחה הגמרא: האמר רבי יוחנן שמה שאב מדיין את בנו בנזיר
75 הלכה למשה מסיני היא בנזיר, ולא יתכן שהוא פסוק שממעט
76 הלכה זו, שתנהג רק בישראל ולא בעובדי כוכבים, שלא יתכן
77 שיש פסוק שבה ללמדנו היכן הלכה נזהגת.
78 שואלת הגמרא: אימא שיש לדרוש מבני ישראל שדווקא בני
79 ישראל מנלחין על נזירות אביהם, אם אמר הריני נזיר על מנת
80 שאגלה על מעות שהשאיר אבא, כמבואר לעיל (ל). ואין העובדי
81 כוכבים מנלחין על נזירות אביהם,

1 יצא עובד כוכבים, שאין לו שומא – שאפילו נגע במת, אינו נטמא.
2 הגמרא מבררת את המקור לכך: מנלן דלית להו לעובדי כוכבים
3 שומא, דאמר קרא (במדבר יט כ) 'ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ולא
4 ייטחר מטומאתו, ונכנס כך למקדש ונגדרתה הנפש ההיא מתוך
5 הקהל, כמי שיש לו קהל, יצא זה העובד כוכבים שאין לו קהל וכיון
6 שקהל עובדי כוכבים אינו קרוי 'קהל', ואם כן יש להוכיח מכאן
7 שלעובדי כוכבים אין שומא.
8 הגמרא דוחה: ממי – מה הוכחה היא זו, דלמא ברת הוא דלא
9 מיחייב העובד כוכבים, אכל אימא מיטמו ושייכת בהם שומא.
10 אומרת הגמרא: אלא מקור אחר לדבר, והנה הפהור על
11 הפסוק, והרי תיבות 'על הטמא' מיותרות, ויש ללמוד מיותר זה
12 שכל אדם שיש לו מטהרה (היינו ישראל) יש לו גם שומא, וכל אדם
13 שאין לו מטהרה (היינו עובד כוכבים) אין לו שומא. ועובדי כוכבים
14 אין להם טהרה, שנאמר בפרשת מי חטאת 'והיתה לעדת בני
15 ישראל למשמרת למי נדה' (שם יט ט), ועל כן אין להם שומא.
16 מקשה הגמרא: ואימא – ושמה תאמר שמהרה הוא דלא הויא ליה
17 – אין לו לעובד כוכבים, אבל שומא הויא ליה – יש לו, שאין
18 הפסוק מיותר לדרשה האמורה.
19 הגמרא מביאה פסוק אחר: אמר קרא (שם יט כ) 'ואיש אשר יטמא ולא
20 יתחטא, והרי יש יותר בפסוק זה, שהיה יכול לומר רק 'ואיש אשר
21 לא יתחטא', ללמדנו שרק מי שיכול להתחטא ולהיטהר, הוא יכול
22 גם להיטמא, ולהוציא עובדי כוכבים.
23 הסבר אחר לדרשה שאין לגוי נזירות: רב אחא בר יעקב אמר,
24 באמת הטעם שאין לעובדי כוכבים נזירות הוא משום שאין להם
25 אב, כאמור לעיל, ואף שיש להם אב לגבי סתם ירושה, מכל מקום
26 שאני הךא שאין הדבר תלוי בסתם ירושה, אלא אם מוריש לבנו
27 את עבדיו, וירושה זו אין להם, דאמר קרא (ויקרא כה מו), 'והתנחלתם
28 אותם' (את עבדיכם הכנענים) לבניהם אחריכם לרשת אחזה, ויש
29 לדרוש ולומר, אתם מנחילים את העבדים לבניהם אחריכם, ולא
30 עובדי כוכבים וטעם הדבר שעובד כוכבים אינו מוריש את עבדיו
31 לבנו, משום שאין גוף העבד קנוי לעובד כוכבים כפי שהוא קנוי
32 לישראל. ומעתה דורשים, כל שיש לו נחלה, דהיינו ישראל, ולא
33 שירש מאביו את עבדיו, יש לו שומא האמורה בפרשת נזיר
34 והיינו יש לו נזירות, וכל שאין לו נחלה, היינו עובד כוכבים שאינו
35 מוריש לבנו את עבדיו, אין לו שומא האמורה בפרשת נזיר, והיינו
36 שאין לו נזירות.
37 הגמרא מקשה: אי הוי שהדבר תלוי בנחלה, עבדים שגם הם אינם
38 מורשים לבניהם את עבדיהם נמי לא יהיו בפרשת נזירות, והרי
39 למדנו לעיל שעבדים יכולים להיות נזירים, והם נלמדים מפסוק
40 מיוחד של 'אמרת אליהם'. ומוכח שאין הנזירות תלויה בירושת
41 עבדים (ונחלה), ונדחו דבריו של רב אחא בר יעקב.

אגרות קודש

ב"ה, י"ט מ"ח, תשי"ב
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ בעל מדות
מו"ה חיים שאול שי

שלום וברכה!

... במ"ש אודות העזר הדרוש בהנהלת הישיבה אחי תמימים - כבר מלתי אמורה זה כ"פ, אם
בפירוש או ברמז שקוף, אשר אין עליו להניח אפילו חלק מזכותו בהנהלת הישיבה הק' כמובן וגם
פשוט, אלא שעליו להשתדל שהענינים הטכנים יתנהלו ע"י אחרים דוקא וק"ל - ע"י השגחתו באופן
דמרחק ולכל היותר דנכנס ויוצא. ועד"ז הוא גם בהנוגע להשגיח על הכתות, וכשיסדר שכל פרטי
הענינים, בהנוגע לפועל, יעשו ע"י אחרים רק שיקבל הוא דו"ח וכו' - בודאי שיתוסף בחשק ורצון שלו
ובבריאות גם כפשוטה, ויוכל להקדיש כל מרצו להתפתחות הישיבה. ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

41 הוא כדי לאיתנוי ולהוסיף למיעוט עובדי כוכבים גדול דאף על גב
42 דגדול הוא אינו יודע להפלות ולפרש לשם מי נדר, שבא הפסוק
43 לומר שאפילו גדול אם אינו יודע להפלות אין נדרו נדר.
44 הגמרא מקשה על פסוק נוסף, מה למדים הימנו: אלא 'איש כי
45 יפליא' דכתב רחמנא נבי נזירות למה לי, מפדי האיתקש נזירות
46 לנדרים לגבי הרבה דינים, ונדרים הוקשו לערכין, ובערכין נאמר
47 'כי יפליא' ואם כן 'כי יפליא' בנזירות למה לי, הרי כל מה שנוכל
48 ללמוד מ'כי יפליא' שנאמר בנזירות, נוכל כבר ללמוד מ'כי יפליא'
49 שנאמר בערכין.
50 מתרצת הגמרא: לאיתנוי – הפסוק בא ללמד ולרבות קבלת נדר או
51 נזירות בידים שאינן מוכיחות, דהיינו בלשון שאינה מוכיחה את
52 כוונת הנדר ויש צורך בהשלמה חיצונית כדי להבין מה נכלל
53 בנדר, וכגון אדם שאמר 'אהא' כשנזיר עובר לפניו, דאיתמר נדר
54 בלשון שיש בה ידיים שאינן מוכיחות, אפי' אמר הוין ידיים ונדרו
55 חל, רבא אמר לא הוין ידיים ואין נדרו חל.
56 לאפי' נהא לומר שהפסוק 'איש כי יפליא' בא ללמד שידים שאינן
57 מוכיחות הם ידיים, אלא לרבא למימר – מה לומדים מ'איש כי יפליא'
58 הוין ידיים, מאי איכא למימר – מה לומדים מ'איש כי יפליא'
59 שנאמר בנזירות, והרי פסוק זה מיותר.
60 הגמרא מתרצת: אלא 'כי יפליא' מיכעי ליה לכדדבי טרפון, דתניא
61 (לעיל א), שאם היו מהלכין שנים בדרך ובא אחד כנגדו ואמר אחד
62 מהן 'הריני נזיר שזה פלוני' ואחד אמר 'הריני נזיר שאין זה פלוני',
63 רבי יהודה אומר משום רבי טרפון, אין אחד מהן נזיר לפי שלא ניתנה
64 נזירות אלא להפלאה – שאי אפשר לקבל נזירות אלא באופן
65 מפורש (מופלא) וודאי, ולא על הספק. ויש לומר שלשם כך נצרך
66 הפסוק 'איש כי יפליא' בנזירות, ללמדנו זאת.
67 שואלת הגמרא: הניחא לרבי טרפון, אפשר לומר כן, אלא לרבנן
68 מאי איכא למימר, הרי הם חולקים על דין זה, ואם כן הפסוק עדיין
69 מיותר.
70 מתרצת הגמרא: אלא 'איש כי יפליא' שנאמר בנזירות מיכעי ליה
71 לכדתניא (חגיגה ג) היתר נדרים פורחין באויר העולם, ואין להן מקרא
72 מפורש על מה שיקמוצו – אין מקור בפסוק לכך שאפשר להתיר
73 נדרים, אלא הוא רמז בעלמא שדרשו חכמים, רבי אליעזר חולק
74 ואומר, יש להם להתיר נדרים על מה שיקמוצו, שזו דרשה מפסוק
75 ולא רמז בעלמא, שנאמר 'איש כי יפליא' 'כי יפליא' שתי פעמים,
76 בפרשת נזירות ובפרשת ערכין, אחד מהם בא ללמדנו הפלאה
77 לאיסור, ואחד בא ללמדנו הפלאה להיתר, והרי שיש להתיר נדרים
78 מקור במקרא, והוא הפסוק 'כי יפליא' שנאמר בפרשת נזירות, ואם
79 כן לרבי אליעזר לשם כך נאמר 'איש כי יפליא' בנזיר, ואינו מיותר:

1 יכול לא יהו העובדי כוכבים נזירין כלל, תלמוד לומר 'איש' לרבות
2 שהם עצמם יכולים להיות נזירים.
3 דוחה הגמרא: האיתמר אמר רבי יוחנן מה שמגלה על נזירות אביו
4 הלקה למשה מסיני היא בנזיר ולא יתכן שיהא צורך בפסוק למעט
5 עובדי כוכבים מהלכה זו, כיון שפסוק אינו מפרש הלכה.
6 הגמרא מבררת מדוע יש צורך בתיבת 'איש' בפרשת ערכין: אי
7 הכי, 'איש כי יפליא נדר בערכך' שנאמר בפרשת ערכין לרבות
8 שעובדי כוכבים נערכין, למה לי. מפדי האיתקש – הלא הוקשו
9 ערכין לנדרים ללמוד זה מזה, דאמר קרא 'איש כי יפליא נדר
10 בערכך', והתניא בברייתא, נאמר לפני נדרים 'איש' 'איש' איש
11 מבית ישראל ומן הגר בישאל אשר יקריב' (ויקרא כב יח), מה
12 תלמוד לומר 'איש' 'איש' פעמיים, אלא לרבות את העובדי כוכבים,
13 שהן נזירים נדרים ונדרות בישאל, ומכאן ההיקש בין ערכין
14 לנדרים כבר יש ללמוד שכשם שהם נודרים כך הם שייכים אף
15 בפרשת ערכין ולא מסתבר למעטם לגמרי אלא רק שאין מערכין
16 ולא שאין נערכין, וקשה 'איש כי יפליא בערכין' לרבות שהם
17 נערכין, למה לי.
18 מתרצת הגמרא: אלא האי 'איש' שנאמר בפרשת ערכין מיכעי ליה
19 לאיתנוי – נצרך לרבות מופלא סמוך לאיש, והוא קטן העומד שנה
20 לפני היותו לאיש, דהיינו לפני הגעתו למצוות, זכר כן י"ב ונקבה
21 בת י"א, שאף הוא בכלל 'איש' ויכול לנדור.
22 הגמרא דוחה: הניחא למאן דאמר (לעיל בט) מופלא סמוך לאיש מה
23 שיכול לנדור הוא דין דאורייתא, אפשר לומר שזה מה שלמדים
24 מהתיבה 'איש', אלא למאן דאמר שדינו רק מדרבנן, ומן התורה אין
25 נדרו נדר, אם כן שבה הקושיא 'איש כי יפליא' למה לי.
26 מיישבת הגמרא: הפסוק נצרך לאיתנוי – לרבות 'מופלא סמוך
27 לאיש' דעובד כוכבים – עובד כוכבים מופלא (בן י"ב, שעדיין לא
28 נעשה איש). ולמדים מפסוק זה שאם העריך ערכו ערך, ואף
29 שעדיין אינו איש.
30 שואלת הגמרא: הניחא למאן דאמר (רבי יהודה) (ערכין ה) שהמיעוט
31 מ'בני ישראל' הוא בני ישראל נערכין ואין העובדי כוכבים נערכין,
32 יכול לא יהו מעריבין, תלמוד לומר 'איש', ולמדנו שגוי יכול
33 להעריך, שפיר מרבים מ'איש', שאף מופלא עובד כוכבים יכול
34 להעריך, אלא למאן דאמר (רבי מאיר) שהמיעוט מ'בני ישראל'
35 הוא בני ישראל מעריבים ואין העובדי כוכבים מעריבים, יכול לא
36 יהו נערכין, תלמוד לומר 'איש', ולמדנו שגוי נערך, אין צורך בריבוי
37 שמופלא סמוך לאיש נערך, שהרי אפילו תינוק בן חדש פר ערובי
38 הוא, כמפורש בפסוק שמגיל חודש ומעלה יש לאדם ערך, אם כן
39 'איש כי יפליא' למה לי.
40 מתרצת הגמרא: אמר רב אדא בר אבהו, 'איש' שנאמר בערכין

אגרות קודש

ב"ה, א' מ"ח, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ח תשרי עם המצורף אליו. ומובנת הפליאה והתמי' שהוא מדוכא וכו', בה בשעה אשר השגחה העליונה זיכתו והצלחתו לעבוד בעבודת הקדש, עניני צעירי אגו"ח ובנקודה הפנימית הפצת המעיונות חוצה. והרי ידוע פסק תורתנו כל המקבל עליו וכו'. ויהי רצון שבקרוב ממש יבשר טוב בטוב הנראה והנגלה, בכל העניינים אודותם כותב.

והרי נמצאים אנו למחרתו של חדש השביעי, שכשמו - כל ימי החדש בכלל זה, ודרשו רז"ל

המשך בעמוד קעג

נוזר. הכותים אין להם – פרק תשיעי דף סב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קעא רש"י

היא בניור, שהאב מוזר את בנו בניור. הואיל דלא מקרא נפקא — ליכא לך למימר דבני ישראל אתא לומר דישאל מדירין את בניהם בניור ולא הגויים, ואתא "איש" לרבות את הגויים בניור עצמו בלא קרבן. אלא דהאי דכתיב בהו ישראל — קא ממעט להו מנזירות לגמרי. איש כי יפליא דכתב רחמנא גבי ערבין למה לי — בשלמא "איש" דכתב גבי נוזר,

אידי דכתיב "אשה" שהוא לצורך, כתב נמי

"איש" שלא לצורך. ראיש" דגבי נדרים —

לרבות את הגויים שיהו נודרין נדרים ונדבות

בישראל. אלא איש כי יפליא" דכתב רחמנא

גבי ערבין, למה לי? דמכדי איתקש ערבין

לנדרים, דאמר קרא "איש כי יפליא נדר בערבך"

דבחו קרא כתביהו רחמנא. ותניא גבי נדרים

כו, והוא הדין לגבי ערבין נמי דאיתרבו להו

גויים שיהו נערכים בישראל, אלא איש כי

יפליא" למה לי? לאתויי מופלא הסמוך לאיש

— דישאל, שיהו נודרין נדרים. אלא למאן

דאמר דרבנן הוא — נדנדים נבדקין, "איש כי

יפליא" למה לי? לאתויי מופלא הסמוך לאיש

דני — מדאורייתא נודרין נדרים. ואל תתמה

משום דבישראל אין מופלא הסמוך לאיש

נודרין נדרים מן התורה, שכן מצונו בכמה

מקומות שזהמניה תורה על הגוי, כגון בשורו

של גוי שהזיק לשורו של ישראל, בין תם בין

מועד — משלם נזק שלם, ושל ישראל שגנח של

גוי בין תם בין מועד — פטור (בבא קמא לזב).

הניחא למאן דאמר בני ישראל נערכין ואין

הגויים נערכין יכול לא יהו מעריכין תלמוד לומר

איש — גבי נדרים, ואיתקש ערבין לנדרים —

(מיוזב) שפיר הוא דאיתא "איש כי יפליא"

לאיתויי מופלא הסמוך לאיש דגוי, דיכול

להעריך. אלא למאן דאמר דבר אל בני ישראל

ישראל מעריכין ואין הגויים גדולים מעריכין כלל

יכול לא יהו נערכין תלמוד לומר איש — גבי

נדרים, איתקש ערבין לנדרים להא מילתא,

שיהו גדולים נערכין. הלכך דלדידיה לא אתא

"איש וכי יפליא" דנעריכין אלא לאיתויי מופלא

הסמוך לאיש דגוי, דהוי נערך, ולא מצריך קרא,

כיון דמשמע ליה "איש" נדנדים שהן נערכין —

הא דהאי פשיטא ליה, דכיון דבתורת נערכין הן,

דאפילו גוי בן חדש בר ערובי הוא, באותו ערך

האמור בענין. אמר רב אריא בר אבהו כי אתא

האי כי יפליא לאיתויי גוי גדול דאף על גב

הגדול הוא אינו יודע להפלות — דאף על פי

דבישראל, כיון שהוא גדול, אף על פי שאינו

יודע להפלות — דבריו קיימים, כדתנן בפרק

"יוצא דופן" (נדה מהב). לאחר הומן, אף על פי

שאינו יודע לשם מי נדר — דבריו קיימין. גבי גוי

מיהא אינו יכול להעריך ולגדור עד שיהא גדול ויודע להפלות לדברי הכל. דאילו להאי

תנא דאמר: יכול לא יהו מעריכין, תלמוד לומר "איש" גבי נדרים, לרבות את הגויים שיהו

מעריכין — בגוי גדול ויודע להפלות קאמר. אבל בגוי שאינו יודע להפלות — לא. ואיך

תנא נמי, דקאמר: ואין הגויים מעריכין — בגוי גדול שאין יודע להפלות קאמר, אבל גדול ויודע להפלות יכול להעריך ולגדור, ובנערכים הוא דפליגי, אבל

במעריכין דברי הכל גוי גדול שאינו יודע להפלות לא. ואתא האי "איש כי יפליא" למעוטי. ודקאמר: יכול לא יהו נערכין תלמוד לומר "איש" — לאו מדיוקא דאיש כי יפליא" נפקא,

אלא מ"איש" נדנדים נפקא, דאיתקש ערבין לנדרים. אלא אידי דקאמר איך תנא "תלמוד לומר איש" — קאמר איהו "תלמוד לומר איש", אלא כי יפליא לגבי נוזר למה לי —

בשלמא "איש", אידי דכתיב "אשה" לצורך, כתב נמי "איש" שלא לצורך, דכתיב "איש או אשה כי יפליא לנדר נדר" וגו'. וכן "איש" גבי ערבין יתירא הוא. משום דכתיב בהדיא

פרשתא "אם זכר אם נקבה", ואתא ליה לדרשא, דבעינן גוי גדול שיוודע להפלות. אלא "כי יפליא" דגבי נזירות למה לי? מכדי הא איתקש נזירות לנדרים — דכתיב "נדר נוזר"

ובנדרים כתיב "הפלאה", וכיון דבנדרים כתיב הפלאה, בנזירות למה לי? לאיתויי דים שאינן מוכיחות דהויין ידים — בין בנזירות בין בנדרים. בניור — כגון דאמר "אהא", וכדאמר

לעיל בפרק קמא (נוזר ב.ב.) כגון שנוזר עובר לפניו. ולגבי נדרים נמי, כגון דאמר "מודרני ממך" דאסור שיהנה משלו, ולא אמרינן: דלמא "לא משתעינא בהדך" קאמר, וכדאמר בפרק

קמא נדנדים (הא). אלא למאן דאמר לא הויין ידים — מאי איכא למימר? ופולגתא דאבי ורבא בפרק קמא נדנדים. הניחא לרבי טרפון אלא ליבנן — דאמר בפירקין דלעיל שכולן

[נוזרים], מאי איכא למימר? היתר נדרים פורחין באויר — העולם, שאין להן מקרא מן התורה על מה שסימכו. שנאמר כי יפליא — אחד בניור ואחד בנדרים. אחד הפלאה לאיסור

— שלא לבטל את הנדר כשאין בו חרטה. ואחד הפלאה לחיתור — כשיש בו חרטה. ובמסכת חגיגה קא.

הניחא למאן דאמר — בעריכין: בני ישראל נערכין ולא גויים, יכול לא יהו מעריכין תלמוד לומר "איש" — דהאי יש לומר דאתא "איש" לומר דגוי מופלא סמוך לאיש יכול להעריך. אלא למאן דאמר: בני ישראל ולא גויים, יכול לא יהו נערכין תלמוד לומר "איש" — ואפילו מבן חדש בר ערובי הוא (לגבי) נערך.

לאיתויי גוי גדול — כלומר, לאשמועינן דאף

על גב דגדול הוא אמר, אינו יודע

להפלות — לאו הוי נדרו. נדר מה שאין בן

בישראל, דלא בעינן יודע להפלות בגדול. והאי

דקאמר: יכול לא יהו נערכין תלמוד לומר "איש"

— לאו דווקא, אלא אסמכתא בעלמא. דעיקר

קרא אתא לגדול שאינו יודע להפלות, ונערכין —

מסבאר, מקרא דנודרים נדבות בישראל.

לאיתויי גוי גדול דאף על גב דגדול הוא אמר

אינו יודע להפלות לא — והשתא הוי

"לאיתויי" כמו למעוטי, דאשמועינן דהשתא הוי

אינו יודע להפלות — אין נדרו נדר, אף על גב

דגדול הוא. מה שאין בן בישראל, דגדול נדרו נדר

אפילו אינו יודע להפלות, ואם תאמר: הוא גבי

ערבין קיימין, ואפילו גוי גדול יודע להפלות אין

מעריכין? יש לומר: דאם אין ענין לעריכין — תתהו

ענין לנדרים.

איש כי יפליא דכתיב גבי נוזר למה לי לאיתויי

ידים שאין מוכיחות — האי "לאיתויי" נמי

הוי כמו למעוטי, וכדדרשין בפרק קמא נדנדים

(הב.) ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים ומ"איש"

כי יפליא", מה עיקר נזירות בהפלאה — אף ידות

בהפלאה. דאיתמר: ידים שאין מוכיחות, אביי

אמר: לא הויין ידים, ורבא אמר: הויין ידים, כן

כתוב בספרי. ואומר רבינו תם: דגרסא הפוכה

היא ומשובשת. ובגרסא דריש מסכת נדרים (הב.)

גרסין חכ, דגרס איפכא: רבא אמר: לא הויין

ידים, אביי אמר: הויין ידים. דאי לא הכי — אין

ליישב מה שגרס בספרי: הכא: הניחא לרבא,

אלא לאביי מאי איכא למימר? ולמאן דגרס

במלתיה דרבא לא הויין ידים — ניהא,

ובדרשין פרק קמא נדנדים מ"כי יפליא" ידיים

שאין מוכיחות לא הויין ידים. ורבינו יצחק בר

אשר מיישב גרסת הספרים דהכא, ו"כי יפליא"

יתירא דכתיב שתי פעמים קוררש, ועל זה קאמר:

ואין מעיט אחר מעיט אלא לרבות. והשתא

"לאיתויי" הוי לרבות. וכן משמע במסקא. דמסיק:

אחד הפלאה לאיסור ואחד הפלאה לחיתור, ורבי

יהודה משום רבי טרפון מהפלאה יתירא דריש:

אין אחד מהם נוזר, לעיל בפרק "בית שמאי" (נוזר

לדא) תנן לה. כי יפליא וכי יפליא שתי פעמים]

— אחד בפרשת נוזר ואחד בפרשת נדרים. ומידו

"איש" לא דריש. ושמוא אידי דאיצטרך למיכתב "כי יפליא" כתיב נמי "איש".

חומר

אבל

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

אין

1 **חומר** בעבדים שאינו מיפר נדרי עבדו — שאף בניזירות מוחה, ונתרצה — שוב לא יכול
2 להתיר כי אם בהתרת חכם דוקא.

3 **הפר** לעבדו יצא לחירות — שנשתחרר, ואחר כך משלים. היפר לאו דוקא, אלא כלומר
4 מוחה.

5 ושייך למשנה להלן) **עבר** מכנגד פניו, שברח,

6 רבי מאיר אומר לא

7 ישתה ורבי יוסי אומר ישתה — בגמרא מפרש

8 טעמיהו. **למה** רבו כופהו לניזירות אבל לא

9 לנדרים ולערכין — כופהו — שמוחה על ניזירות.

10 **לאסור** איסר — בנדרים כתיב, ומידה, בפרק

11 קמא דנדרים (ג.א.) מקשינן ניזירות לנדרים.

12 **גבי** נדרים דכי מיתסר בהאי לא מיתסר באחרני

13 לא מצי כפי ליה — דסברא הוא להעמיד

14 מיעוטא דמי שנפשו קניה לו דמיתסר בכולהו

15 ומתוך כך מיכחש, ואין כל כך כדי לעשות

16 מלאכה. ודן הוא שיאמר לנו הכתוב שיעבב עליו

17 מי שנפשו קניה לו.

18 **גבי** נדרים נמי מי לא עסקין דאי לא אכיל חליש

19 לביה — ואפילו הכי קאמר: אבל לא לנדרים

20 ואכתי מאי שנא?

21 **כגון** שהיה חרצן מונח לפניו. שאין טוב

22 לאכילה. **ונבי** נדרים נמי מי לא עסקין

23 שפעמים חזק לבו וגם באכילת חרצן. אי נמי, מי

24 לא עסקין שאף בשאר דברים טובים שמתחזקין

25 אותן. **יצא** להרע לאחרים שאין הרשות בידו —

26 ולבך לנדרים, אפילו בלא מחאת הרב — לא חל

27 הנדר כלל. והיינו הרעת אחרים, שמכחיש כוח

28 ואינו חזק למלאכה. ידלפינן נדרים משבועות

29 דכתיב בהן "להרע או להטיב", אבל ניזירות אין

30 להקיש לנדרים. ופירש הרב רבינו יצחק: משום

31 דאמר בפרק קמא (נויר ג.ב.) דניזירות חל ואפילו

32 על דבר שאין הרשות בידו, כגון דאמר "שבועה

33 שאשתה" חזור ואמר "הריני נוזיר", כדרדשינן:

34 לאסור יין מצוה בין הרשות. אלא מהניזירות חל

35 על דבר שאין הרשות בידו, ולבך יחול נמי ניזירות

36 העבד, כל זמן שלא ימחה האדון. אבל ודאי, אם

37 מידה — לענן זה נדרוש "לאסור איסר על נפשו"

38 — מי שנפשו קניה לו. שתועיל מחאת הרב. ואם

39 אינו ענין לנדרים, שהרי אינו צריך למחות —

40 תנחו ענין לניזירות. והא דקאמר "אבל לא לערכין"

41 — לא הוי דומיא ד"אבל לא לנדרים", אלא שלא

42 תועיל מחאת הרב לערכין כלל, כי הוא (מהו)

43 מפיסיד אם אמר העבד "ערכי עלי" ולכשישתחרר

44 או יתנו לו מתנה על מנת שאין לרבו רשות בו —

45 ישלם להקדש. **לימא** בדשמואל קמפליג —

46 דהשתא קא סלקא דעתך כיון שהעבד ברח מכנגד

47 פניו — מסתמא נתיישא הימנו האדון, והיינו הפקר. רבי מאיר אית ליה דשמואל, דאמר: אינו

48 צריך גט שיחרורו. ולבך לא ישתה, שעתה אינו ברשות רבו, ולא תועיל לו עוד מחאתו. ורבי

49 יוסי לית ליה דשמואל, וכיון דלא יצא לחירות — תועיל לו מחאתו. **דכולי** עלמא אית

50 להו דשמואל דמפקיד עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שיחרורו. והאי עבד שברח מכנגד פניו

51 — לא איירי בשנתיאיש, ולא חשבינן ליה הפקר. רבי מאיר סבר: לא ישתה, סבר דאין האדון

52 מקפיד אם יעצור ויתבכש כשאינו אצל, כי היכי דניהוי ליה צער, ונחדר לגביה — שעל

53 ידי כן ישוב אצלו כדי לשנות ביין. ורבי יוסי סבר: ישתה, קסבר: אין נוח לו לרבו שימנע מן

54 היין, דליכחוש חיליה, ולא יזהה כל כך בעל כוח וראוי למלאכה כשישוב אצלו.

55 **נוזיר** היין, דליכחוש חיליה, ולא יזהה כל כך בעל כוח וראוי למלאכה כשישוב אצלו.

56 קסבר: אף על גב דלאו כמפקיד עבדו דמי — אפילו הכי לא ישתה, משום דקנסינן ליה לעבדיה דליהוי ליה צערא דליהדר גבי דריביה, דאי קאי ליה גביה — כפי ליה למישיח חמרא.

57 וחלכך אמרינן ליה דלא לישתי כל זמן שהוא בורח מפני רבו, בשביל שהוא תקנת רבו. ולדריב הכל בטר תקניהו אוליגן.

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

261

262

263

264

265

266

267

268

269

270

271

272

273

274

275

276

277

278

279

280

281

282

283

284

285

286

287

288

289

290

291

נזיר דף סב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קעג

משנה

יש חומר בעבדים שקיבלו על עצמם נדרים ונזירות מבערב שגדור
או קיבלו נזירות. שְׁהוּא – הבעל מפר נדר אשתו, וההפך קיימת
לעולם, שאפילו חזר בו הבעל אחר שהיפר, כבר בטל הנדר,
והאדון אינו מפר נדר עבדו, אלא רשאי רק לכפותו לעבור על
נזירותו, וכפיה זו אינה ביטול הנדר, ולפיכך אם חזר האדון
ונתרצה, הרי נזירותו קיימת, ואסור העבד בשתית יין.
ועוד חומר, שאם הפר הבעל לאשתו (ובלשון הפרה), הרי הפר לה
עולמית והנדר בטל, אף אם התגרשה או התאלמנה, אבל אם
האדון הפר לעבדו והיינו שכפותו לעבור על נדרו, אין הנזירות או
הנדר בטיילים, אלא אם יצא לחירות חזרת הנזירות לחול עליו
ומשלים נזירותו, דהיינו שמונה את ימי נזירותו שקיבל על עצמו:

גמרא

תנו רבנן למה רבו בופו – במה רבו רשאי ויכול לכפותו, לנזירות –
שלא יקיימנה אף שקיבלה על עצמו, אבל לא לנדרים ולערכין,
שאם נדר או העריך חל נדרו.
הגמרא תמדה: מאי שנא גבי נזיר שרבו יכול לכפותו, דאמר רחמנא
בפרשת נדרים (במדבר ל א) (והקישו לנזירות) 'לאסור איסור על נפשו',
ולמדו מזה שאין נזירות אלא במי שנפשו קנויה לו שהוא יכול
לקבל על נפשו נזירות, ויצא עבד שאין נפשו קנויה לו ולפיכך אפילו
אם נזר יכול האדון לכפותו שלא לקיים את נזירותו, אי הכי אפילו
גבי נדרים נמי יוכל האדון לכפות את עבדו שלא לקיים את נדריו,
כיון שאין נפשו של העבד קנויה לו, שהרי פסוק זה בנדרים נאמר.
מתרצת הגמרא: אמר רב ששת, הקא פטא עסקינן – באיזה אופן
חילקה הברייתא בין נדר לנזירות, כגון שהיה אשכול של ענבים
מונח לפניו – לפני העבד, גבי נדרים – אם אשכול זה אסור עליו
מחמת נדר בלבד וכגון שאמר 'אשכול זה יהא אסור עלי', דכי
מיתסר בהאי אשכול מחמת נדרו לא מיתסר באחרניי כיון שנדר רק
מאשכול זה, לפיכך לא מצי האדון כפי ליה לאכול את אותו
אשכול כיון שאין כל עינוי נפש בכך שיימנע מלאכול, אבל גבי
נזירות – אם אינו יכול לאכול את האשכול מחמת נזירות שקיבל
עליו, דכי מיתסר בהאי אשכול מחמת נזירותו מיתסר נמי בבזוליהו
אשכולות, שהרי הוא נזיר ואסור בענבים, לפיכך מצי האדון כפי
ליה לאכול את האשכול, כיון שיש עינוי נפש בנזירותו, שהרי אינו
יכול לאכול ענבים כלל, ואם לא יאכל, יוכחש ולא יהא בו כח
לעשות מלאכה.
הגמרא תמדה: ונבי נדרים – שנדר העבד שלא יאכל מן האשכול,
מי לא עסקינן – האם לא עסקה הברייתא גם באופן דליכא אלא
האי אשכול ואין לו דבר אחר לאכול, דאי לא אכיל ליה לאשכול
האסור עליו, נמצא העבד חליש, ומדוע לא יהא רשאי האדון
לכפותו לאכול.
הגמרא מתרצת: אלא אמר רבא, הברייתא עוסקת כגון שהיה חרצן
מונח לפניו – לפני העבד, ואין מניעת אכילת חרצן זה גורמת
חולשה אפילו כשאין לו דבר אחר לאכול, כיון שאינו ראוי
לאכילה כל כך, גבי נדרים – אם החרצן אסור עליו מחמת נדר
ושנדר שלא יאכלנו, הרי רק בהאי חרצן הוא דמיתסר ולא בשאר
דברים, ולפיכך לא מצי האדון כפי ליה, גבי נזיר – אם קיבל העבד
על עצמו להיות נזיר, דמיתסר נמי באחרניי – בחרצנים

משנה

עבר העבד מנגד פניו של האדון, כלומר שברח ממנו אחר שקיבל
על עצמו נזירות, רבי מאיר אומר לא ישתה יין, כיון שעתה חלה
עליו נזירות, מאחר שאינו תחת רשות אדונו, ואין הכפיה מועלת
לזמן זה. ורבי יוסי אומר ישתה יין:

גמרא

הגמרא מסתפקת בטעם המחלוקת שבמשנה: לימא דרשמואל
קמיפליג – שמא נאמר שחולקים בדינו של שמואל, דאמר שמואל,
המפקיר עבדו, יצא לחירות ואינו צריך גט שיחרור, שרבי מאיר אית
ליה דשמואל – סובר כשמואל, שההפקר לבד מוציא את העבד
לחירות, וכן הוא הדין גם אם ברח העבד ונתייאש ממנו אדונו, הרי
זה כהפקר בלא גט שיחרור ונשתחרר, ולכן צריך להשלים
נזירותו, כמבואר במשנה הקודמת. ואילו רבי יוסי לית ליה
דשמואל, אלא הוא סובר שכל זמן שלא קיבל העבד גט שיחרור
עדיין לא יצא לחירות, והוא מותר עדיין בשתית יין.
דוחה הגמרא: לא, דבולי עלמא אית להו דשמואל שאין
צורך בגט שיחרור, והפקר לבד מוציא את העבד מתחת יד אדונו,
ויאוש כהפקר, וסוגייתנו עוסקת באופן שלא נתייאש האדון
ומודים כולם שלא יצא לחירות, אלא מאן דאמר ישתה (רבי יוסי)
סבר, שפוף סוף מיהדר תר – יחזור העבד ואתי גביה – ויבוא לפני
אדונו, ולפיכך לישתי תמרא גם קודם שחזר כי היכי דלא ליכחוש
– כדי שלא יהיה כחוש לכשיחזור, ולמאן דאמר לא ישתה (רבי
מאיר) סבר ליתוי ליה צערא – שיצטער מכך שאינו יכול לשתות,
כי היכי דליהדר גביה – כדי שיחזור אליו (שהרי כשהוא תחת
אדונו הוא יכול לשתות), והרי זו תקנת האדון למנעו משתייה:

המשך מהעמוד קע

שמושבע הוא בכל טוב, והוא חדש הכללי - שנמשכים עניינו על כל השנה, ובלבד שתהיינה התומ"צ,
הצנור והכלים להמשכת וקבלת ברכות והשפעות השי"ת.

וקי"ל.

ברכה לבשו"ט,

משנה

1 משנתינו עוסקת ב'טומאת התהום', שהיא טומאת מת שלא היתה
2 ידועה לשום אדם בעולם, ונקראת 'טומאת התהום' משום שאינה
3 גלויה, אלא מוסתרת כהתהום. ומצינו בה קולא מיוחדת משאר
4 טומאות.
5 נזיר שגילה תגלחת טהרה שלו אחר שהביא קרבנותיו ביום
6 השלושים אחד, ונודע לו שהוא טמא בטומאת מת, שנטמא בתוך
7 ימי נזירותו, אם נודע לו שנטמא בטומאת ידועה – טומאה רגילה,
8 הרי זה סותר את נזירותו, ועליו לחזור ולמנות נזירות מתחילה,
9 ואם נודע לו שנטמא בטומאת התהום, אינו סותר את נזירותו, ואינו
10 צריך לשוב ולמנות נזירות טהרה.
11 אבל אם נודע לו שנטמא עד שלא גילה, בין כך – בין אם נטמא
12 בטומאה ידועה, ובין כך – בין אם נטמא בטומאת התהום, הרי זה
13 סותר את נזירותו, ועליו לשוב ולמנות נזירות מתחילה. ומשום
14 שלא נאמרה הלכה זו (שאינו סותר נזירותו מחמת טומאת
15 התהום), אלא באופן שנודע לו אחר שכבר אין עליו תורת נזיר
16 ולא כשנודע לו קודם לכן.
17 המשנה מבררת את פרטי הדין: ביצר, אם ירד הנזיר לטבול במערה
18 מטומאת שרץ (ומערה היא רשות היחיד), ולאחר שיצא משם
19 נמצא כזית מן המת צף על פי המערה, ויש להסתפק שמה האהיל
20 עליו, הרי זה טמא, שספק טומאה ברשות היחיד טמא, ואף שנודע
21 לו ספק זה אחר שגילה, אין דין טומאה זו כטומאת התהום, אלא
22 כטומאה ידועה, מאחר שהיא גלויה ואינה מכוסה.
23 אבל אם נמצא כזית מן המת משיקע ומכוסה בקרקע המערה
24 במקום שטבל בו (באופן שבדאי נגע), שזו היא טומאת התהום,
25 כיון שהיא טומאה מכוסה, אזי דינו תלוי, אם ירד להקטר – להתקטר
26 במי המערה בלבד, ואחר שגילה נודע לו שנמצאה טומאה מכוסה
27 בקרקע המערה, הרי זה מהור, משום שבאופן זה נאמרה ההלכה
28 של 'טומאת התהום', אמנם אם היה טמא בטומאת מת, וירד לשם
29 לטבול ולקטר מטומאת מת, ואחר כך מנה ימי נזירותו והביא
30 קרבנותיו וגילה, נודע לו הדבר, הרי זה טמא וסותר נזירותו, שלא
31 בזה נאמרה ההלכה ש'טומאת התהום' אינה סותרת, כיון ש'הקטת
32 טמא טמא' – שחוקתו של מי שהיה טמא שנשאר טמא, ולא בו
33 נאמרה ההלכה לטהרו מטומאת התהום, 'הקטת מהור מהור' –
34 שחוקתו של טהור היא שנשאר טהור, ולפיכך שייך לומר בו הלכה
35 זו, שאם נודע לו אחר גילוח שנטמא בטומאת התהום, אינו סותר
36 את נזירותו. משום שרגלים לדבר – שכך מסתבר יותר להעמיד את
37 ההלכה באופן שהיה הנזיר טהור קודם לכן, וההלכה מלמדת
38 שהוא נשאר טהור:

נמרא

40 הגמרא מבררת את מקור הדין: מנא הני מילי – מנין למדים קולא
41 זו, אמר רבי אלעזר, דאמר קרא בפרשת נזיר (במדבר טו), 'וכי ימות
42 מת עליו בפתע פתאום וטמא ראש נזרו', ויש לדרוש מתיבת 'עליו'
43 שאינו טמא אלא במחזורת לו – כשהטומאה ברורה וידועה לו,
44 ולא כשהיא טומאת התהום שאינה ידועה.
45 ריש לקיש אמר, אמר קרא בפרשת פסח שני (במדבר טז), 'איש איש
46 כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם או לדלתכם ועשה פסח
47

48 לה" (ושעליו לעשות פסח שני). הרי שסמך הכתוב את הטמא
49 בטומאת מת למי שהיה בדרך רחוקה, וללמדנו בא, שצריכה
50 הטומאה להיות כי דרך, מה דרך היא בגלוי, אף כל – אף טומאה
51 שצריך מחמתה לשוב ולעשות פסח שני בגלוי, אבל מי שנטמא
52 בטומאת התהום שאינה גלויה (ונודע לו אחר עשיית הפסח), אינו
53 צריך לשוב ולעשות פסח שני.
54 הגמרא מקשה: ואלא הדרגתן בברייתא (לקמן ע"ב), איזהי מומתא
55 התהום, כל שאינו מכירה אפילו אדם אחד בסוף העולם, אבל אם
56 מכירה אפילו רק אדם אחד, ואף אם אינו נמצא כאן אלא בסוף
57 העולם, מכל מקום כבר אין זו מומתא התהום אלא טומאה ידועה,
58 וקשה, בשלמא למאן דאמר (ריש לקיש) שלומדים מ'כי דרך',
59 שצריכה הטומאה להיות גלויה כמו דרך, אם כן שפיר, שאם אדם
60 בסוף העולם מכירה אינה נחשבת טומאת התהום, אלא למאן
61 דאמר (רבי אלעזר) שלומדים מ'וכי ימות מת עליו' במחזורת לו, כי
62 מכירה – את הטומאה, אדם אחד בסוף העולם, מאי הוי – מה בכך,
63 ומדוע לא תיחשב כטומאת התהום, הרי אף שאותו אחד מכירה,
64 אין הנזיר מכירה, והיא אינה מחזורת לו.
65 וכן – ועוד קשה, בין לרבי אלעזר ובין לריש לקיש, הא דתניא
66 בברייתא (לקמן ע"ב), המוצא מת מושקב לרחקה של דרך טמון תחת
67 לתבן או צרורות, באופן שהעובר שם בודאי האהיל עליו ונטמא,
68 בתרישה – לגבי תרומה, מי שעבר שם טמא. אמנם בנזיר ובעשיית
69 פסח – אם עבר שם נזיר בימי נזירותו, או אדם שהלך לעשות פסחו
70 (וכבר גילח הנזיר ונעשה הפסח), הרי זה מהור ואינו סותר את
71 נזירותו, ואינו צריך לשוב ולעשות פסח שני, וקשה, מאי שניא –
72 מדוע חלוק דינם של נזיר ועושה פסח מתרומה, הרי כשם
73 שלומדים עושה פסח מנזיר או נזיר מעושה פסח, כך יש ללמוד גם
74 לשאר דינים כמו תרומה, שהנטמא בטומאת התהום יהא טהור.
75 הגמרא מסיקה: אלא מומתא התהום שהותרה לנזיר ועושה פסח
76 נקרא גמרי לה – הלכה היא למשה מסיני, והפסוקים הם
77 אסמכתות בעלמא, ולא נאמרה הלכה זו אלא בנזיר ועושה פסח,
78 ורק באופן שאין אחד בסוף העולם שמכיר את הטומאה:
79 שנינו במשנתינו: אם נודע לו שנטמא עד שלא גילה וכו' בין כך ובין
80 כך סותר: מבררת הגמרא: מנא תנא – מיהו התנא של משנתינו
81 התולה את הדבר בתגלחת, אמר רבי יוחנן, משנתינו כרבי אליעזר
82 היא, דאמר תגלחת מעבדת, ולכן הדבר תלוי בתגלחת, שאם נודע
83 לו אחריה אינו סותר ואם לפנייה סותר, אבל לדעת חכמים שאינה
84 מעכבת, ואינו נזיר מעת זריקת דם הקרבן, הדבר תלוי אם נודע לו
85 קודם הזריקה או לאחריה, אף שעדיין לא גילח.
86 הגמרא מסתפקת: בעי רמי בר חמא, נטמא הנזיר בתוך מלאת ימי
87 נזירותו בטומאת התהום, ונודע לו שנטמא רק לאחר מלאת ימי
88 נזירותו וקודם הגילוח, שעל כך נאמר במשנתינו 'בין כך ובין כך
89 סותר', מהו, האם פטר זמן הדיעה אילני, ונחשב הדבר כאילו
90 נטמא עכשיו בשעה שנודע לו (שהרי עד עכשיו היתה זו טומאת
91 התהום שלא נודעה), ודיעה אחר מלאת היא, או שמא לא זמן
92 ידיעת הטומאה הוא הקובע, אלא זמן הטומאה בפועל, והרי נטמא
93 בתוך מלאת ימי נזירותו. הגמרא מבררת במה הספק: ולמאי – מהו
94 הנידון של רמי בר חמא, אם הסתפק אם למיפטר – האם באופן זה
95 סותר, הרי ניתן לפשוט זאת מן המשנה, כדלהלן,

אגרות קודש

ב"ה, י"א מ"ח, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

אתענין לדעת אם יש לו קביעות עתים בתורת החסידות אשר לימוד זה מביא לידי אהבת השם
ויראת השם (ולחעיר מהלכות יסודי התורה ריש פרק ב'), אשר הם מהמצות שחיובם תמידי ולא יפסק
מעל האדם אפי' רגע כל ימיו וכמ"ש באגרת המחבר ריש ספר החינוך.

ברכה.

נזיר. הכותים אין להם – פרק תשיעי דף סג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצה רש"י

משנה נזיר שגילה – תגלחת טהרה ביום שלשים ואחד שלו. ונודע לו שהוא טמא – בטומאת מת. בין שנטמא בתוך מלאת, בין שנטמא לאחר מלאת לבו ביום, קודם שהביא קרבנותיו ושגילה. **אם** טומאה ידועה – היתה בשעה שנטמא – הרי זה סותר את הכל. אבל לא נטמא עד לאחר הבאת קרבנותיו, אפילו בטומאה ידועה – אינו סותר אלא שבעה, כדתנן בפרק "שלשה מינין" (נזיר מ.א.):

מי שנזרק עליו אחד מן הדמים ב', ואוקימנא בגמרא דלדברי הכל שבעה סותר ותו לא. ואם עד שלא גילה – נודע לו שנטמא, בין בו ביום בין שנטמא בתוך ימי מלאת, בין כך ובין כך – בין בטומאה ידועה, בין בטומאת התהום – סותר את הכל. כיצד – היא טומאת התהום שאינו סותר? אם נטמא בטומאת מת, וירד לטבול במערה ביום שביעי שלו, ולאחר שיצא מצא לשם מת שהוא צף על פני המים שבפתח המערה, והוא לא הכיר בו כשירד שם לטבול – אין זו טומאת התהום. ואפילו אם לא נודע לו עד לאחר גילוח, ואפילו אם לא ירד לשם לטבול אלא להקר – הרי זה טמא, וסותר את הכל. אבל אם נמצא משוקע בקרקע המערה – שבעה שנקנס לא היה צף, בוו יש חילוק, פעמים שהוא טהור ופעמים שהוא טמא. כשנקנס לשם, ולא נכנס בו אלא להקר, ונודע לו לאחר גילוח שנמצא לשם מות משוקע כנגד פי המערה – הרי זה טהור, דוּ היא טומאת התהום. אבל ירד לשם לטהר מטומאת המת, ואחר כך נודע לו, ואפילו לאחר גילוח – הרי זה טמא, וסותר את הכל, אף על פי שהיא טומאת התהום. שחוקת טמא טמא – העמיד בחוקת טמא. וחוקת טהור – ירד לשם בחוקת טהור. שרגלים לזכר – כלומר, שהדברים נראין כך, דטהור העמד על חוקתו וטמא על חוקתו, ותיזויו חוקת טהור טהור, וחוקת טמא טמא.

גמרא במחזורת לו – בברורה לו, כגון טומאה ידועה – סותר, אבל לא על טומאה שאינה ידועה לו. וריש לקיש אמר אפר קרא – גבי עושה פסח "כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה". כי דרך בגלוי אף טומאה בגלוי – לאפוקי טומאת התהום דלא. והוא הדין לנזיר, דבכל מקום נזיר ועושה פסח כי הדרי נינהו. בשלמא למאן דאמר כי דרך – דבגלוי, שפיר. דכיון דאחד מכירה בסוף העולם – הוי גלוי, אלא למאן דאמר במחזורת לו כי מכירה אחד בסוף העולם – אמאי הוי טמא? והא אינה מחזורת לו! ותו – בין למאן דאמר במחזורת לו בין למאן דאמר כי דרך, כיון דמדאורייתא טומאת התהום הותרה גביה, הא דתניא: המוצא מת מושכב ב', מאי שנא גבי תרומה דהוי טמא, וגבי נזיר ועושה פסח דהוי טהור? אלא טומאת התהום נמרא נמירי לה – דאינה מטמאה, והכי גמירי לה, דלמזיר ועושה פסח בלבד אינה מטמאה. אבל לתרומה – לא גמירין הילכתא, ומשום הכי הוי טמא. מאן חנא – דאם נודע לו קודם גילוח, אף על פי שהביא קרבנותיו, סותר. אפר רבי יוחנן רבי אליעזר היא דאמר – בפרק "שלשה מינין" (נזיר מ.א.) "ואחר ישתה הנזיר יין" – אחר מעשים כולן, דברי רבי אליעזר. דכיון דעדיין לא גילה – כמי שנודע לו בתוך מלאת דמי, וסותר את הכל. דאי לרבנן, כיון שנזרק עליו אחד מן הדמים – שוב אינו סותר. בעי רבי בר חמא נטמא – בטומאת התהום בתוך ימי מלאת, ונודע לו לאחר מלאת, קודם הבאת קרבנותיו וקודם גילוח. מהו בתר ידיעה אולנין – כלומר, מי אמרינן דהא דגמירין דטומאת התהום אינה סותרת היכא ידיעה הויא לאחר מלאת, אפילו היכא דנטמא בימי מלאת, או דילמא כיון דנטמא בימי מלאת, אף על גב דנודע לו לאחר מלאת, ואפילו לאחר הבאת קרבנותיו – לא אמרינן דטומאת התהום הותרה לו, וסותר. ולרמי בר חמא דקמבעיא ליה הכי – לא שמיעא ליה מתניי, ואמטו להכי קמיעביא ליה הכי אי סותר או אינו סותר כלל.

אמר

משנה נזיר שגילה ונודע לו שהוא טמא, אם טומאה ידועה – סותר, ואם טומאת תהום – אינו סותר. אם עד שלא גילה – בין כך ובין כך סותר. כיצד? ירד לטבול במערה ונמצא מת צף על פי המערה – טמא. ונמצא משוקע בקרקע המערה; ירד להקר – טהור. ליטהר מטומאת מת – טמא, שחוקת טמא – טמא, וחוקת טהור – טהור. שרגלים לזכר. גמרא מנא הני מילי? אמר רבי אליעזר: דאמר קרא "וכי ימות מת עליו כפתע פתאם", "עליו" – במחזורת לו. ריש לקיש אמר: אמר קרא "כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה" – כי דרך, מה דרך בגלוי – אף כל בגלוי. ואלא הדרתנן: איזוהי טומאת התהום – כל שאינו מכירה אחד בסוף העולם, אבל מכירה אחד בסוף העולם – אין זו טומאת התהום. בשלמא למאן דאמר כי דרך – שפיר, אלא למאן דאמר במחזורת לו – כי מכירה אחד בסוף העולם מאי הוי? ותו, הא דתניא: המוצא מת מושכב לרחבה של דרך, ברחוקה – טמא, בגזיר ובעשיית פסח – טהור, מאי שנא? אלא: טומאת התהום נמרא נמירי לה. "אם עד שלא גילה" וכו'. מאן חנא? אמר רבי יוחנן: רבי אליעזר היא, דאמר: תגלחת מעפפת. בעי רמי בר חמא: נטמא בתוך מלאת, ונודע לו לאחר מלאת, מהו? פתר רביעא אולנין – ויריעה אחר מלאת היא, או לא? ולמאי – למיסתור אמר

נזיר שגילה – תגלחת טהרה ונודע שהוא טמא. אם טומאה ידועה היא – סותר, ואם טומאת התהום היא, כלומר שנודע לו שבמקום שעבר דיתה טומאת התהום, ובגמרא מפרש איזו היא טומאת התהום – שאין אחד בעולם מכירה. והכי הילכתא גמירי לה. אם עד שלא גילה – נודע לו, בין כך ובין כך סותר, בין בטומאה ידועה בין בטומאת התהום. דכי גמירי טומאת התהום דלא סותר – דוקא כשנודע לו אחר שגילה, אבל נודע לו קודם שגילה – סותר.

כיצד דין טומאת התהום ירד לטבול במערה בשביל טומאת שרץ, ונמצא כזית מן המת צף על פני המערה, ספק אם היה כזית מן המת בתוך המערה בשעה שטבל והאדיל, או שמוא לא היה שם בשעה שטבל – טמא, דספק טומאה ברשות (והיחיד) ספקו טמא. ואם נודע לו, אפילו אחר שגילה – טמא, ולא אמרינן אף כי היה כזית מן המת תוך המערה בשעה שטבל – ידא טהור משום טומאת התהום, דכיון שאין שום דבר מבסס עליה – הוה ליה כטומאה ידועה.

משוקע בקרקע המערה – או ודאי מיקרי שפיר טומאת התהום, ולכך ירד להקר. ולויס אחרון שגילה נודע לו אותה טומאה – טהור, משום דטומאת התהום הוא.

ליטהר מטומאת מת. אם ירד לטהר מטומאת המת, ואחר שחזר ומנה ימי נזירותו וגילה נודע לו כשירד למערה היה כזית מהמת משוקע במערה – טמא, שחוקת טמא טמא. דכי גמירי דטומאת התהום דמת דותר – דוקא לאדם שלא היה בחוקת טומאת מת.

שחוקת טמא טמא (כלומר) שרגלים לזכר כלומר שטעם גדול יש לומר. הואיל והוא בחוקת טומאת מת – לא הותרה טומאת התהום אצלו. והא דנקיט ברישא ירד לטבול, ובסיפא ירד להקר – יש ליתן טעם לדבר. דרישא רבואת קא משמע לו, אף כי ירד לטבול, דמסתמא דקדק ועיין היטב שלא תהא טומאה סביביו, ונמצא מת צף על פי המערה – מכל מקום טמא משום ספק טומאה ברשות היחיד. וסיפא רבואת קא משמע לו, אף כי ירד להקר, ואין דרכו לבדוק ולדקדק סביביו – מכל מקום כי משוקע בקרקע המערה – טהור, משום דהוי טומאת התהום. במחזורת לו – אבל בטומאת התהום שאינה מחזורת, ולא הכיר בה אחד בסוף העולם – או אינו סותר. רבי שמעון בן לקיש אמר כי דרך – גבי עושה פסח כתיב "איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לבס" ומדסמך טמא לנפש לדרך, נאמר כי דרך, וגמירין נזיר מעושה פסח. אבל בפרק "כיצד צולין" (פסחים פ.א.) לא קאמר התלמוד הכי, והכי איתא דהם: במחזורת לו. אשכחנא נזיר, עושה פסח מנגיל – דכתיב "או בדרך רחוקה" כי דרך, כי משמע דהם דלא פליגי, ולא גמירי נזיר מעושה (ופסח).

אלא למאן דאמר במחזורת לו כי מכירה אחד בסוף העולם מאי הוי – ובפרק "כיצד צולין" (שם) לא קאמר הכי, דקאמר: למאן דאמר כי דרך – נימא עד ידיעה בה כולי עלמא, כי דרך.

לנזיר תעושה פסח טהור – ומיירי בטומאת התהום, כדפרישית בסמוך. ומאי שנא תרומה מנזיר ועושה פסח – בפרק "כיצד צולין" (שם) ליתא האי פירכא, דסוגיא דהתם לית לה דגמירי אהרדי, אלא טומאת התהום גמירי. מאן חנא אמר רבי יוחנן רבי אליעזר היא דאמר תגלחת מעכבת – מלשנות ביין. דלרבנן דאמרי תגלחת אינה מעכבת – אם כן אחר שזרק הדם אין (ועליו עוד תורת נזיר, וכן שנודע לו עד שלא גילה כמי שגילה. חזמה: דבפרק "כיצד צולין" (שם) אמר מר רב באשי: טומאת התהום מרצה אפילו נודע לו קודם זריקה. והשתא ואין אליבא דרבי אליעזר – אפילו לאחר זריקה סותר, קודם גילוח. ואי אליבא דרבנן – הא קודם זריקה לרבנן מעכבת כקודם גילוח לרבי אליעזר, דהבא משמע דבזר המעכב סותר לכלי עלמא יש לומר: דלגבי עושה פסח מיירי, שאין טעון גילוח, ואתיא בין לרבנן בין לרבי אליעזר, דכיון שנשחט הפסח – אם כן הוי הדם עומד לזרק, וכל העומד לזרק כזרק דמי, ולכך אין סותר, כיון שנשחט. אבל תגלחת – מצוה באפי נפשה היא. ועוד יש לומר: דהא דאמרינן דהם טומאת התהום מרצה – היינו על ידי רציו חציו, ולכך מרצה אף קודם זריקה, אבל על התגלחת – לא שייך רציו ציון. בעי רב חמא ניטמא תוך מלאת – בטומאה ידועה או בטומאת התהום, ונודע לו לאחר מלאת קודם גילוח, ל"א מהו? בתר טומאה אולנין וסותר שלשים, או בתר ידיעה אולנין וסותר שבעה.

אמר

אמר רבא תא שמע עד שלא גילה בין כך ובין כך סותר היכי דמי אי דאיתידע ליה תוך מלאת צריכא למימר דסותר – צריך עיון: מאי קאמר? הא איצטריך לאשמוענין דיש טומאת התהום סותר, כגון שנודע לו עד שלא גילה ונראה לפרש: דמיתורא דמתניתין דייק, דמיתורא דרישא נפקא, מדקתני נודע משגלח.

ועדיין תיבעי לך – התלמוד הולך ומפרש דך פשיטותא דרבא דרך קשיא ותיורין, ואף בעיא דרמי בר חמא הולך ומפרש הטעם באורך. **ועדיין** תיבעי לך כולדו סותר או שבעה סותר – ומה היה פשיטותא דרבא? ומשיב: למאן, אי לא – תוך פשיטותא סותר, כדאמר לעיל בפרק שלשי (טז,א) דאף נטמא אחר מלאת סותר (שלשים) מדרבנן, ואי רבי אליעזר – הא אמרו: כל אחר מלאת שבעה סותר.

הני מילי – דקאמר רבי אליעזר אחר מלאת שבעה סותר – כי נטמא אחר מלאת. והא דקא מביעאי ליה: תוך מלאת הוא, או דילמא שאני הכא, ידיעה לאחר מלאת הוא, והוי כמו נטמא אחר מלאת. והיינו בעיא דרמי בר חמא. ופשיט ליה מיניה, ממתניתין גופה, דאוקמינן כרבי אליעזר, וקתני: אם עד שלא גילה נודע לו – בין כך ובין כך סותר, ולא מפליג בין נטמא קודם מלאת לנטמא לאחר מלאת. ובנטמא אחר מלאת פשיטא לך דאיתו סותר כי אם שבעה לרבי אליעזר, והכי נמי כי נטמא לפני מלאת – דאיתו סותר כי אם שבעה.

לתרומה טמא – כיון שהוא מוטל לרחבה של דרך – אי אפשר לו לעבור כי אם דרך עליו ויאהיל. למיזר ועושה פסח סותר, דהוי טומאת התהום. במה דברים אמורים דלתרומה טמא – שאין לו מקום לעבור אם לא דרך אותו מקום שהמת נמצא, אבל יש לו דרך לעבור – סותר אף לתרומה. במה דברים אמורים לתרומה טמא – שנמצא שלם, אבל משובר ומפורק אפילו אין לו מקום לעבור – סותר, דשטמא בין פרקין עבר, ולא עבר דרך ישר אלא דרך מעוקם, והוא ליה ספק טומאה ברשות הרבים דספקי סותר. אבל אם נמצא בקבר ועבר דרך עליו, אפילו משובר ומפורק טמא, שהקבר מצרפו ליטמא באהל כדדרשין, "או בקבר" – לרבות קבר סתום. שהעובר אף כנגד הריקן שבקבר מטמא באהל, כדפרישית לעיל.

במה דברים אמורים – דחיישין שזאם בין פרקין עבר וסותר – במהלך על רגליו, שאפשר שלא יגע ושלל יסית ושלל יאהיל. אבל

טעון משאו או רכוב על גבי בהמה – אינו יכול להלך כל כך זקוף שלא יטה עצמו לצדיקין, וטמא. דאין זו ספק טומאה ברשות הרבים, אלא ודאי נטמא דהאחיל. **במה** דברים אמורים – דאין לו מקום לעבור דסותר – בטומאת התהום, אבל בטומאה ידועה – (שלשלתן טמאים, תרומה נזיר ועושה פסח, ומפרש ואזיל מאי נידו טומאה ידועה – דמכיר בה אחר בסוף העולם. באפיליה ובנקיקי הסלעים. אבל אינו מכוסה.

צפה אינו נטמא לענין שרץ דהניא ספק טומאה צפה בין בכלים – שיש מים בכלי, ושרץ צף על פני המים, ספק נגע בכלי ספק לא נגע. או בקרקע – במים שעל גבי קרקע. רבי שמעון אומר: בכלי – טמא בקרקע – סותר. ודאי נגע – טמא בכל מקום שהוא שרץ, ספק נגע – דוקא על הארץ טמא אם היא טומאה ברשות היחיד. אבל צפה, שאינה קטע – לא. דמספקא לן אי דוקא על פני המים מטוהרין, או הוא הדין צפה באויר, שזורקה אדם באויר, מטוהרין ממשעטא ד"על הארץ".

כתב

נזיר (פרק ו) ושלל פסחים (פרק ו). **אבל יש לו מקום** – רחב לעבור שלא על המת, אף לענין אפילת תרומה סותר. הכי גרסין: במה דברים אמורים דמהלך בין פרקין סותר, במהלך ברגליו. שיכול לבחין ולפסוע בנתיב, שלא יגע ושלל יאהיל. אבל טעון או רכוב – טמא בתרומה, לפי שאין אפשר בו. אבל לנזיר ועושה פסח – לעולם סותר. דהכי גמירי לה בטומאת התהום. והאי דכתוב בספרים "אפילו בגזיר ועושה פסח טמא" – טעות הוא. **אבל בטומאה** שהיתה ידועה – לשום אדם. שלשלתן טמאין – ועושה פסח שני, ואף על פי שכבר עשו פסחים בפסח ראשון. **בתבן או בציריות** – שהיא טומאת התהום, דאפשר שלא הכיר בו אדם מעולם. שהרי תבן יכול להתגלגל עליו על ידי רוח, וציריות עשוין להתגלגל ממקום למקום. אבל מים (ואפילו) ונקיקי סלעים, הואיל ודן חלולין – יכול אדם להסתכל בהן על ידי הדחק, ואפשר שאדם אחר מכיר בהן, שהצניץ בתוכו, ואין זו טומאת התהום. **ולא אבירי** – שהותרה טומאת התהום, אלא לטומאת מת בלבד, אבל לענין זב ובהל לא. הכי גרסין: **צפה אינה** פסמאה לענין שרץ – כלומר, אף על גב דטומאת מת צפה מטמאה בספק מגע, כדתנן, ונמצא מת צף על פני המים, לענין שרץ מיהא אינה חשובה לטמא מספק. שאם שרץ צף על פני המים, ספק נגע בו ספק לא נגע בו – ספקי סותר. **דחניא ספק טומאה צפה** – כלומר, טומאה צפה והוא ספק אם נגע בה אם לא נגע בה. בין – שהיא צפה במים שבכלים, בין במים שבקרקע – סותרה.

אמר רבא תא שמע – מדקתני מתניתין: אם נודע לו עד שלא גילה, בין כך ובין כך, בין טומאת התהום בין טומאה ידועה – סותר. ואוקמינן לה למתניתין כרבי אליעזר, וקחזינא מיהא דקפסיק אמרו: כל אימת דאיתמי, בין בתוך ימי מלאת בין לאחר ימי מלאת – דסותר. ודאיתידע ליה אימת **אילמא** בתוך ימי מלאת **צריכא** למימר דסותר –

בתמיה. אלא לאו שמע מינה דאיתידע ליה לאחר מלאת, וקאמר דסותר, דבתר טומאה דהוה בתוך ימי מלאת אזלינן. ועדיין תיבעי לך – כיון דלאחר מלאת קאי, שבעה סותר ותו לא. או דילמא כיון דניטמא בתוך ימי מלאת – סותר את כולן. ולמאן – קמביעאי לך? אי לרבנן וקודם הבאת קרבנותיו – פשיטא דכולן סותר. ואי לרבי אליעזר – וקודם תגלחתו, הא שמעינן ליה דאמר בפרק "מי שאמר דהיינו נזיר מלאת" (נזיר טז,ב). כל לאחר מלאת – שבעה סותר.

אמר לך – רמי בר חמא: לעולם אליבא דרבי אליעזר קמביעאי לי, והכי קמביעאי לך: הכי מילי דלאחר מלאת שבעה סותר ותו לא – כי נטמא לאחר מלאת, והאי כיון דניטמא לפני מלאת מודי בה רבי אליעזר דבתר טומאה דהוה בתוך ימי מלאת אזלינן. או דילמא כיון דידעיה לאחר מלאת הוא – שכבר הביא קרבנותיו, ושבעה הוא דסותר ותו לא. הכי גרסין: ומינה הא דקתני בין כך ובין כך סותר ולא קפלינן שבע מינה – כלומר, ותפסותו למתניתין גופיה, דמדקתני "בין כך ובין כך סותר", ולא קמפליג בין דניטמא קודם מלאת בין לאחר מלאת. דהא מתניתין כל אימת דניטמא במשמע, ואוקמינן לה כרבי אליעזר דאמר: כל לאחר מלאת שבעה סותר ותו לא, שמע מינה נמי דאפילו היבא דניטמא בתוך מלאת, סותר ידיעה לאחר מלאת הוא – דשבעה סותר ותו לא. לישנא אחרינא: **אמר רבא תא שמע**, ולרבא לית ליה דרבי יוחנן דמוקיד לה למתניתין כרבי אליעזר ולא כרבנן. דקסבר רבא מתניתין נמי מיתוקמא כרבנן, דמודו רבנן גבי טומאת התהום, דאף על גב דבעלמא תגלחת לא מעבכא, לגבי טומאת התהום חשיבא, שאם נודע לו עד שלא גילה – קפסיק ותני בין דניטמא לפני מלאת בין לאחר מלאת, דאם נודע לו לאחר מלאת קודם גילוח, אף על גב דהביא קרבנותיו – סותר, דבזו מודו רבנן לרבי אליעזר דתגלחת הוא חשובה לענין טומאת התהום, ושמע מינה דסותר. ועדיין תיבעי לך כו'. **אמר לך** רמי בר חמא: לעולם אליבא דרבי אליעזר

קמביעאי ליה, והכי קמביעאי ליה: הני מילי דאמר רבי אליעזר דאיתו סותר אלא שבעה – היבא דניטמא נמי לאחר מלאת, והא כיון דניטמא לפני מלאת – מודי להו לרבנן דסותר את כולן, דכמאן דנודע בתוך מלאת דמי. או דילמא שאני הכא, דכיון ידיעה ליתא אלא לאחר מלאת – שבעה הוא סותר ותו לא. ומינה – איכא למישמע מינה, דהא קתני "בין כך ובין כך סותר", וקא משמע מתניתין: לא שנא בין היבא דניטמא לפני מלאת להיבא דניטמא לאחר מלאת, דסותר את כולן, ולא מפליג בה רבי אליעזר ורבנן. **רבנן הוציא סת** – טמון בדרך, בתבן או בציריות, ומוטל לרחבו של דרך ואין לו מקום לעבור אלא עליו, ובשעה שהולך עליו לא הכיר בו שהוא תחתיו. לענין אכילת תרומה – טמא, ובנזיר ועושה פסח – סותר, ואינו צריך לעשות פסח שני. ובכל אלו שאמרו דבנזיר ועושה פסח סותר – כשנודע לו לאחר שעשה פסחו, אבל נודע לו קודם שעשה פסחו – דהיינו זה טמא, ונדחה לפסח שני. והכי מפורש עלה בתוספתא, בבביתא דמסכת

נזיר (פרק ו) ושלל פסחים (פרק ו). **אבל יש לו מקום** – רחב לעבור שלא על המת, אף לענין אפילת תרומה סותר. הכי גרסין: במה דברים אמורים דמהלך בין פרקין סותר, במהלך ברגליו. שיכול לבחין ולפסוע בנתיב, שלא יגע ושלל יאהיל. אבל טעון או רכוב – טמא בתרומה, לפי שאין אפשר בו. אבל לנזיר ועושה פסח – לעולם סותר. דהכי גמירי לה בטומאת התהום. והאי דכתוב בספרים "אפילו בגזיר ועושה פסח טמא" – טעות הוא. **אבל בטומאה** שהיתה ידועה – לשום אדם. שלשלתן טמאין – ועושה פסח שני, ואף על פי שכבר עשו פסחים בפסח ראשון. **בתבן או בציריות** – שהיא טומאת התהום, דאפשר שלא הכיר בו אדם מעולם. שהרי תבן יכול להתגלגל עליו על ידי רוח, וציריות עשוין להתגלגל ממקום למקום. אבל מים (ואפילו) ונקיקי סלעים, הואיל ודן חלולין – יכול אדם להסתכל בהן על ידי הדחק, ואפשר שאדם אחר מכיר בהן, שהצניץ בתוכו, ואין זו טומאת התהום. **ולא אבירי** – שהותרה טומאת התהום, אלא לטומאת מת בלבד, אבל לענין זב ובהל לא. הכי גרסין: **צפה אינה** פסמאה לענין שרץ – כלומר, אף על גב דטומאת מת צפה מטמאה בספק מגע, כדתנן, ונמצא מת צף על פני המים, לענין שרץ מיהא אינה חשובה לטמא מספק. שאם שרץ צף על פני המים, ספק נגע בו ספק לא נגע בו – ספקי סותר. **דחניא ספק טומאה צפה** – כלומר, טומאה צפה והוא ספק אם נגע בה אם לא נגע בה. בין – שהיא צפה במים שבכלים, בין במים שבקרקע – סותרה.

נזיר דף סג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קעז

אָמַר רַבָּא, תָּא שְׁמַע מַמְשַׁנְתִּינוּ, לַפְּשׁוּט סַפֵּק זֶה, שֶׁכֵּן שָׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, נִזִּיר שֶׁנִּטְמָא, אִם נֹדַע לוֹ עַד שְׁלֹא גִילָה, בֵּין כֶּךָ – שֶׁנִּטְמָא בְּטוּמָא יְדוּעָה וּבֵין כֶּךָ – שֶׁנִּטְמָא בְּטוּמַת הַתְּהוֹם, סוֹתֵר אֶת נִזְיוֹתוֹ, וְיֵשׁ לְבַר רִיבִי דְּמִי – בְּאִיזָה אֹפֶן הַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת, אִי בְּאֹפֶן דְּאִיִּתְּרַע לִיָּה עוֹד בְּהִיּוֹתוֹ בְּתוֹךְ מְלֵאת יְמֵי נִזְרוֹ, קוֹדֵם יוֹם שְׁלוּשִׁים וְאַחַד, וְכִי צְרִיכָא לְמִיָּר, אֵלֵא לֹא – הָאֵם אֵין מְדוּבֵר בְּאֹפֶן שְׁנוּדַע לֹא שֶׁנִּטְמָא לְאַחַר מְלֵאת יְמֵי נִזְרוֹ וּבִיּוֹם הַבָּאֵת קֶרְבִּנּוֹתָיו, קוֹדֵם הַגִּילּוּחַ, וְהַמִּשְׁנָה בָּאָה לְחַדֵּשׁ שָׂאף עַל פִּי כֵן סוֹתֵר אֶת נִזְיוֹתוֹ. שְׁמַע מִיָּנָה שׁוֹמֵן הַטּוּמָאָה הוּא הַקּוֹבֵעַ, וְאִף שֶׁלֹא נֹדַע לֹא אֵלֵא 'אֲחֵר מְלֵאת', מִכָּל מְקוֹם סוֹתֵר. הַגְמָרָא מַמְשִׁיכָה לְבַר אֵת סְפִיקוֹ שֶׁל רַמִּי בַּר חֲמַאי: וְעֵדִינּוּ תִּיבְעִי לָךְ – עֵדִינּוּ יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק הָאֵם אֵת כּוּלָּא סוֹתֵר – כָּל נִזְיוֹתוֹ, שְׁלוּשִׁים יוֹם, כָּכָל נִזִּיר שֶׁנִּטְמָא בְּתוֹךְ יְמֵי נִזְרוֹ, אִי שְׂמַא רַק שְׂבַעָה יָמִים סוֹתֵר, כְּדִין נִטְמָא 'אֲחֵר מְלֵאת'. הַגְמָרָא מְבַרֶּרֶת: לְמַאן – לְפִי מִי הַסְפֵּק, אִילּוּמָא לְרַבְּנָן, שְׁלִשְׁטַתּוֹ (לַעֲלֵי טו). נִזִּיר שֶׁנִּטְמָא בִּיּוֹם שְׁלוּשִׁים וְאַחַד וְיּוֹם הַבָּאֵת קֶרְבִּנּוֹתָיו, סוֹתֵר אֵת כָּל הַשְּׁלוּשִׁים יוֹם, פֶּשִׁשְׁמָא דְּכּוּלָּא סוֹתֵר, שְׁהָרִי לְשִׁיטַתּוֹ אִף נִטְמָא בִּיּוֹם זֶה סוֹתֵר הַכָּל, וְכָל שֶׁכֵּן נִטְמָא קוֹדֵם לְכָן וְנוֹדַע לוֹ בִּיּוֹם זֶה, וְאִי לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַחוּלֵק שֶׁם עַל חֻכְמִים, הָרִי לְדַבְּרֵיו כָּל הַנִּטְמָא 'אֲחֵר מְלֵאת', שְׂבַעָה יָמִים בְּלִבָּד הוּא סוֹתֵר, וְזֶה הַסְפֵּק בּוֹזֵה. הַגְמָרָא מְבַאֶרֶת: אָמַר לָךְ רַמִּי בַּר חֲמַאי, הִנֵּי מִיָּלִי שֶׁסָּבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שְׁסוֹתֵר שְׁבַעָה בְּלִבָּד, הוּא רַק כִּי נִטְמָא 'אֲחֵר מְלֵאת', וְהָאֵי – נִזִּיר זֶה שְׁנוּדַע לֹא אֲחֵר מְלֵאת שֶׁנִּטְמָא, הָרִי לְפָנֵי מְלֵאת' הוּא, שְׂאֵז אִירַעָה הַטּוּמָאָה, וְיִסְתֹר שְׁלוּשִׁים יוֹם, אִי דִּלְמָא שְׂאֵנִי הָכָא מִנִּטְמָא 'תוֹךְ מְלֵאת', כִּיּוֹן דִּידִיעָה אֲחֵר מְלֵאת' הִיא, וְכֵאלִיזוֹ נִטְמָא 'אֲחֵר מְלֵאת', וְאִינוּ סוֹתֵר אֵלֵא שְׁבַעָה. הַגְמָרָא פּוֹרְשֶׁת אֵת הַסְפֵּק: וְיָמִינָה – גַּם אֵת הַסְפֵּק הַזֶּה יֵשׁ לַפְּשׁוּט מַמְשַׁנְתִּינוּ, קִתְּנֵי בַּמִּשְׁנָה, 'נֹדַע לוֹ עַד שְׁלֹא גִילָה בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ סוֹתֵר', וְלֹא מְיֻפְּלֵגִי – לֹא חִילְקָה הַמִּשְׁנָה אִימְתִּי הִיתָה הַטּוּמָאָה, שֶׁכֵּמוֹ שְׂאֵם הִיתָה אֲחֵר מְלֵאת וְנוֹדַע לֹא אֲחֵר מְלֵאת אִינוּ סוֹתֵר אֵלֵא שְׁבַעָה, כִּמוֹ כֵּן אִם נֹדַע לֹא עַל טוּמָאָה שֶׁקוֹדֵם מְלֵאת אִינוּ סוֹתֵר אֵלֵא שְׁבַעָה, מִשּׁוּם שֶׁהוֹלְכִים אֲחֵר זֶמַן דִּידִיעָה שֶׁהִיתָה אֲחֵר מְלֵאת. הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמְפֻרֶּסֶת אֵת דִּינֵי טוּמַת הַתְּהוֹם: תָּנוּ רַבְּנָן בְּבִרְייתָא, הַמּוֹצֵא מֵת מוֹטֵל לְרַחֲבָה שֶׁל דֶּרֶךְ מוֹסְתֵר תַּחַת אֲבָנִים אוֹ צִרּוֹת, בְּאֹפֶן שְׂאִי אֲפֻשֵׁר לַעֲבוֹר בְּדֶרֶךְ בְּלִי לְהֵאֱהִיל עָלָיו, וְעֵבֶר שֶׁם אָדָם, הָרִי לְתַרְוּמָה נַחֲשֵׁב מְטָא וְאִסוּר לֵאכּוּל אוֹ לַגַּעַת בְּתַרּוּמָה, וּבְנִזְיָר וּבְעוֹשֶׂה פֶּסַח – לְגַבִּי נִזִּיר אוֹ עוֹשֶׂה פֶּסַח שְׁעֵבֶר בְּדֶרֶךְ הַזֶּה, וְנוֹדַע לֹא שֶׁנִּמְצָא שֶׁם מֵת לֵאחֲרֵי שְׁגִילָה, אוֹ לֵאחֲרֵי שְׁחִיטַת הַפֶּסַח, מְהֵרָה – וְאֵין הַנּוֹזֵר צָרִיךְ לְשׁוֹב וּלְמַנּוֹת נִזְיוֹת, וְאֵין עוֹשֶׂה הַפֶּסַח צָרִיךְ לְשׁוֹב וּלְהִבָּא פֶּסַח שְׁנִי, שֶׁהוֹתֵרָה טוּמַת הַתְּהוֹם לְנִזִּיר וְעוֹשֶׂה פֶּסַח. כְּשֶׁאֵין לוֹ מְקוֹם לְעֵבֹר בְּצַד הַדֶּרֶךְ בְּלֵא לְהֵאֱהִיל עַל הַמֵּת, שֶׁהַמֵּת מוֹטֵל עַל כָּל רוֹחֵב הַדֶּרֶךְ, אָכֵל אִם יֵשׁ לוֹ מְקוֹם לְעֵבֹר בְּצַד הַדֶּרֶךְ, בְּלֵא לְהִסִּיט אֵת עֲצָמוֹת הַמֵּת וּבְלֵא לְהֵאֱהִיל עָלָיו, אָף לְתַרְוּמָה מְהֵרָה שְׁהָרִי יִתְכֵן שֶׁלֹא נִטְמָא כָּלָל, וְאֵין כָּאֵן אֵלֵא סַפֵּק טוּמָאָה, וְסַפֵּק טוּמָאָה בִּרְשׁוֹת הָרִבִּים טַהוֹר. כְּמָה דְּרַבִּים אֱמוּרִים, שְׁלֵגִי תְּרומָה הָרִי זֶה טֵמָא, דּוּקָא כְּשֶׁמִּצָּאוּ לִמֵּת שְׁלֵם וּמוֹטֵל לְרוֹחֵב הַדֶּרֶךְ, אָכֵל אִם אֵין הַמֵּת שֵׁלֵם, אֵלֵא מְשׁוּבֵר לְחֻלְקִים אוֹ מְפוֹרֵק לְאֲבָרִים, אָפִילוֹ אִם אֵין מְקוֹם לְעֵבֹר בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן שֶׁחֲצִיו שֶׁל הַמֵּת מוֹטֵל בִּימִין הַדֶּרֶךְ עַד חֲצִי רוֹחֵב הַדֶּרֶךְ אוֹ יוֹתֵר, וְחֲצִיו הָאֲחֵר מוֹטֵל בְּשִׂמְלָאָה שֶׁל הַדֶּרֶךְ, עַד חֲצִי הַדֶּרֶךְ אוֹ רוֹבָה, בְּאֹפֶן שֶׁהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל בּוֹדֵאִי הֵאֱהִיל, אִף עַל פִּי כֵן טַהוֹר, מִשּׁוּם שֶׁחֲיִישִׁין וְתוֹלִין (לְקוּלָא) שְׂמָא בֵּין פְּרָקִין עֲבִיר

וְעִיקֵם דְּרָכוֹ, וְלֹא הֵלךְ בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הֵאֱהִיל, וְהָרִי אֵין כָּאֵן אֵלֵא סַפֵּק, וְסַפֵּק טוּמָאָה בִּרְשׁוֹת הָרִבִּים טַהוֹר. וְכִקְבָּר – אִם הִיא הַמֵּת מוֹטֵל בְּקֶבֶר, אָפִילוֹ אִם הִיא מְשׁוּבֵר וּמְפוֹרֵק בְּתוֹךְ הַקֶּבֶר, אֵין זֶה מוֹעִיל לְסַמּוֹךְ עַל כֵּךְ שֶׁבֵּין פְּרָקִין עֵבֶר, אֵלֵא מִי שֶׁעֵבֶר שֶׁם מְטָא, וְזֹאת מִפְּנֵי שֶׁקְבַר מְצָרְפוֹ – שֶׁקְבַר שִׁישׁ בּוֹ חָלַל טַפַּח בֵּין הַמֵּת לְקֶבֶר שֶׁמַּעֲלִיו, כּוּלּוֹ מִטְמָא בָּאֵהֶל, אִף הַחֲלָל הָרִיקָן שָׁבוּ (כְּדַלְעִיל ג). וְשׁוֹב אִי אֲפֻשֵׁר לְטַהֵרוֹ מִחֲמַת הַסְפֵּק, כִּיּוֹן שׁוֹדֵאִי הֵאֱהִיל עַל הַקֶּבֶר. כְּמָה דְּרַבִּים אֱמוּרִים, שְׁנִיתוֹן לְתַלּוֹת שְׁעֵבֶר בֵּין הַפְּרָקִים, וְלִטְהַרוֹ מִחֲמַת הַסְפֵּק, דּוּקָא בְּמַהֲלָךְ בְּרַגְלָיו שְׁבָאוֹפֶן זֶה יֵשׁ לְתַלּוֹת שְׁעֵבֶר בֵּין פְּרָקִין וּשְׁבָרֵיו שֶׁל הַמֵּת, אָכֵל אִם הַעוֹבֵר עַל הַמֵּת הִיא מְעוֹן מִשָּׂא עַל כְּתִיפּוֹ, שֶׁמִּחֲמַת הַמִּשָּׂא הוּא נֵעַ וְגַד מִצַּד לְצַד, וְלֹא יִתְכֵן שֶׁלֹא הֵאֱהִיל עַל הַמֵּת, אִי אִם הִיא הַעוֹבֵר שֶׁם רְכוּבָה בַּעֲגֻלָּה, מְטָא, וְאֵין הוּא דּוֹמֵה לְאָדָם הַמַּהֲלָךְ בְּרַגְלָיו, לְפִי שֶׁמַּהֲלָךְ בְּרַגְלָיו אֲפֻשֵׁר לוֹ לִילֵךְ זָקוֹף בֵּין הַפְּרָקִים בְּאֹפֶן שֶׁלֹא יִנָּע בְּמַת, וְשֶׁלֹא יִסִּיט וְשֶׁלֹא יֵאֱהִיל, וְכִיּוֹן שֶׁאֲפֻשֵׁר שֶׁהִיא כֵךְ, שׁוֹב אֵין זֶה וְדֵאִי אֵלֵא סַפֵּק, וְסַפֵּק בִּרְשׁוֹת הָרִבִּים טַהוֹר, אֲבָל אָדָם הַמְעוֹן מִשָּׂא, אִי רְכוּבָה בַּעֲגֻלָּה, אִי אֲפֻשֵׁר שֶׁלֹא יִנָּע וְשֶׁלֹא יִסִּיט וְשֶׁלֹא יֵאֱהִיל, וְכִיּוֹן שׁוֹדֵאִי הוּא שֶׁנִּטְמָא, אִי אֲפֻשֵׁר לְטַהֵרוֹ. כְּמָה דְּרַבִּים אֱמוּרִים, שְׁנֵאמַרְהָ קוּלָא מִיּוֹחַדַת בְּנִזִּיר וְעוֹשֶׂה פֶּסַח, דּוּקָא בְּטוּמַת הַתְּהוֹם, אָכֵל אִם נִטְמָא בְּטוּמָאָה יְדוּעָה, שְׁלִשְׁטַתּוֹ מְטָא – שְׁלוֹשַׁת הַמַּנּוּיִים בַּמִּשְׁנָה, דִּהִינוּ זֶה שְׁעֵבֶר וְרוֹצֵה לֵאכּוּל אוֹ לַגַּעַת בְּתַרּוּמָה, נִזִּיר, וְעוֹשֶׂה פֶּסַח, שְׁבּוּזָה אֵין קוּלָא מִיּוֹחַדַת בְּנִזִּיר וְעוֹשֶׂה פֶּסַח. וְאִינוּ הִיא טוּמַת הַתְּהוֹם, כָּל שֶׁהוֹטְמָא נִמְצָאת בְּאֹפֶן כּוֹזֵה שְׂאֵין מְכִירָה יוֹדַע שְׁהִיא נִמְצָאת כָּאֵן אֲפִילוֹ אָדָם אֲחֵר בְּסוֹף הָעוֹלָם, כְּגוֹן מֵת הַמוֹטֵל תַּחַת הָעֵפֶר, שִׁיתְכֵן שֶׁנִּפֵּל עָלָיו גַּל אֲבָנִים וּמוֹת, וְאֵין אָדָם שִׁיּוּדַע מִכֵּךְ, וְכַדּוּמָה, אֲבָל אִם יֵשׁ אָדָם שֶׁמְכִירָה – אֵת הַטּוּמָאָה, אֲפִילוֹ רַק אָדָם אֲחֵר בְּסוֹף הָעוֹלָם, כְּבַר אֵין זֶה טוּמַת הַתְּהוֹם אֵלֵא 'טוּמָאָה יְדוּעָה', וְאִף שֶׁהוֹבֵר שֶׁם לֹא יִדַּע מִן הַטּוּמָאָה. הֵיָה הַמֵּת מְטָן כְּתָנָן אוֹ בְּצִרְדּוֹת, הָרִי זֶה טוּמַת הַתְּהוֹם, שְׁהָרִי הַטּוּמָאָה מְכוּסָה, וְאִף אִינֶה יְדוּעָה, שֶׁשְׂמַא גַּל אֲבָנִים נָפַל עָלָיו וְלֹא הִכִּיר בּוֹ אָדָם מְעוֹלָם, אִךְ אִם נִמְצָא הַמֵּת בְּיָמִים – בְּתוֹךְ הַיָּמִים, וּבְאִפִּילָה – בְּמָקוֹם אֲפֵל, וּבְנִקְיָי הַפְּלָעִים – בְּמָקוֹם שְׂאִינוּ מְכוּסָה לְגַמְרִי, אֵין זֶה טוּמַת הַתְּהוֹם, כִּיּוֹן שֶׁאֲפֻשֵׁר לְהַצִּיץ וּלְרִאוֹתוֹ בְּמִים אוֹ בְּנִקְיָם, אוֹ לְאוֹר הַנֵּר, וּלְפִיכֵךְ אֵין זֶה טוּמָאָה מְכוּסָה, וְלֹא נֵאמְרוּ דִּינֵי טוּמַת הַתְּהוֹם אֵלֵא בְּטוּמָאָה שֶׁהִיא בְּתַהוֹם, וְהִינוּ שֶׁהִיא מְכוּסָה מִן הַכָּל. וְלֹא אָמְרוּ אֵת הַקּוּלָא בְּטוּמַת הַתְּהוֹם אֵלֵא לְטוּמַת מֵת בְּלִבָּד, אֲבָל נִזִּיר וְעוֹשֶׂה פֶּסַח שֶׁנִּטְמָא בְּשֹׂאֵר טוּמָאוֹת, כְּגוֹן טוּמַת זִיבָה, אִף שְׂאִינֶה יְדוּעָה לֵאף אָדָם בְּעוֹלָם, צָרִיךְ הַנּוֹזֵר לְשׁוֹב וּלְמַנּוֹת נִזְיוֹת, וְעוֹשֶׂה הַפֶּסַח חַיִּיב בְּפֶסַח שְׁנִי: שָׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: כִּיצַד הִיא טוּמַת הַתְּהוֹם, יָרַד הַנּוֹזֵר לְטַבּוֹל בַּמַּעֲרָה, וְלֵאחֲרֵי מִכֵּן נִמְצָא מֵת שֶׁצֶף עַל פְּנֵי הַיָּם וְסַפֵּק אִם נִגַּע בּוֹ, אֵין זֶה טוּמַת הַתְּהוֹם, מֵאֲחֵר שֶׁהַמֵּת גָּלוּי הוּא לְכָל וְטֵמָא הוּא מְסַפֵּק: הַגְמָרָא מְבַאֶרֶת כִּיצַד הָדִין בְּטוּמַת שֶׁרֶץ שֶׁצִּפָּה: טוּמָאָה צִפָּה אִינֶה מְטָאָה לְעֵזְבֵן שֶׁרֶץ – דִּהִינוּ, בְּמָקוֹם שִׁישְׁנוּ סַפֵּק הָאֵם נִגַּע אָדָם בְּטוּמַת שֶׁרֶץ אוֹ לֹא, וְטוּמָאָה זֶה צִפָּה הִיא עַל פְּנֵי הַיָּם, אֵין אָדָם טֵמָא מְסַפֵּק, אִף כֹּאשֵׁר סַפֵּק זֶה הוּא בִּרְשׁוֹת הַיָּחִיד, וְרַק בְּסַפֵּק טוּמַת מֵת, סְפִיקוֹ טֵמָא, דִּתְנִינָא, סַפֵּק נִגַּע בְּטוּמַת צִפָּה, בֵּין אִם צִפָּה בְּמִים שְׁבַתוֹךְ כְּלִים, וּבֵין אִם צִפָּה בְּמִים שֶׁעַל גִּבִּי קָרְקַע, מְהֵרָה – טַהוֹר הָאָדָם הַמְסוּפֵק אִם נִגַּע בּוֹ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אֱמַר צִפָּה בְּמִים שֶׁבְּכִלִּים מְטָא, כְּכִרְקַע מְהֵרָה, שֶׁלֹא נֵאמַרְהָ הִלְכָה זֶה, אֵלֵא בְּאֹפֶן שֶׁצִּפָּה הַטּוּמָאָה בְּמִים שֶׁעַל גִּבִּי קָרְקַע.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 ג. אם נמשכה סעדת הבקר עד שהגיע זמן מנחה גדולה שאז מתחיל זמן סעדה ג' טוב שיפסיק הסעדה
- 2 ויברך ברכת המזון ויטל ידיו מיד ויברך המוציא על לחם משנה²⁰ ויסעוד שאם לא יעשה כן מאחר
- 3 שנמשכה סעדת הבקר עד אותה שעה לא יוכל לאכל אחר כך סעדה ג' אלא אכילה גסה אבל מיד סמוך
- 4 לאכילה עדיו האצטומקא פתוחה.
- 5 ומפל"מקום כדי שלא יהא נראה שהפל סעדה אחת טוב להפסיק מעט אחר ברכת המזון בדברי תורה או
- 6 במייל קצת²¹ וטוב גם כן לקום ולילך מעט ולא להשאר יושב במקומו אף שמפסיק מעט בדברי תורה אבל
- 7 אם אינו מפסיק בברכת המזון אף שמפסיק הרבה בדברים אחרים ובמייל הרי הפל נחשב סעדה אחת.
- 8 ואין אסור במה שמפסיק בברכת המזון וגורם לחזר ולברך המוציא וברכת המזון על גמר הסעדה שהיה
- 9 יכל לגמרה קדם ברכת המזון והרי זה גורם ברכה שאינה צריכה דכיון שמפסיק בשביל כבוד שבת אין
- 10 כאן משום מרבה בברכות שלא לצורך²².
- 11 אבל אין לדרוש כן ברכים בין שקדם חצות אינו יכל להפסיק בברכת המזון ולצאת ידי חובת סעדה ג'
- 12 במה שיאכל אחר ברכת המזון ואין העולם בקיאים בהלכה זו לחלק בין קדם חצות לאחר חצות אלא כל
- 13 אדם יעשה כן לעצמו²³:

סימן רצא, דין שלש סעודות סעיף ג
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

- [ז] במייל קצת - היינו שיישב מעט במנוחה²¹.
[ח] כן לעצמו - אפשר לצאת ידי חובת סעודה שלישית באכילת מזונות לאחר הקידוש, כשאת הסעודה העיקרית עורכים לאחר מכן²³.

ציונים והוספות

- שיש כאן איסור ברכה שאינה צריכה.
(23) ראה להלן על סעיף ז, שכן היה מנהג כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בשבתות החורף, וישנם כמה ביאורים בזה, האם משום שסובר שיכול לצאת ידי חובת סעודה שניה במזונות, או משום שמספיק שיאכל פת באחת מסעודות היום, וראה עוד ב'דברי נחמיה' סי' טז ואילך.
אמנם בטעימת מזונות שקודם תפילת שחרית אין יוצאים ידי חובת סעודה שלישית, שאינו נחשב סעודה כלל, שהרי אינו חייב בקידוש, ואפילו אם קידש קודם אכילת המזונות אינו נחשב לסעודה וחייב לקדש שוב לאחר התפילה.
(24) כגון מי שאכל מזונות קודם התפילה ויצא מגדר 'תענית בשבת', או שאכל מזונות לאחר התפילה ויצא י"ח סעודה שלישית, אבל רוצה לסעוד ג' סעודות בפת דוקא.
(25) כשם שהעם אינם בקיאים לחלק אם הסעודה נמשכה עד לאחר חצות או קודם חצות, כך אינם בקיאים לחלק אם התחיל הסעודה קודם חצות או אחר חצות.
וכן משמע בחשובת הרא"ש (כלל כב סי' יג מקור הלכה זו) שלא לדרוש ברכים כלל הלכה זו.
- (20) ראה להלן ס"ז אם צריך לחם-משנה לסעודה שלישית, ואם יש לכסות הפת.
(21) ע"ד הטיול בסוכה שבסי' תרלט ס"ד וסט"ו.
(22) דעה זו (הרא"ש) הובאה ונתבארה בסי' רמט קו"א ס"ק ד: הרא"ש לא התיר משום דמצות סעודה שלישית דוחה איסור גרם ברכה שאינה צריכה... דהמצוה דוחה את האיסור... אלא טעמו של הרא"ש הוא משום דכיון שמתכוין בשביל כבוד שבת כו'... אין כאן ברכה שאינה צריכה.
וטעמא דמילתא אפשר משום דלא גרע כשמתכוין לשם שמים, אף שאינו אלא להידור מצוה מן המובחר, ממה שמתכוין לחפצו ותאוותו דאז אין איסור משום גרם ברכה שאינה צריכה...
והיינו דוקא בברכת הנהנין שתלויין בחפצו ורצונו... אבל גבי דבר שאינו תלוי ברצונו, (כמו ברכות על ספר תורה שהוא מחייב בהם מתקנת חכמים) איכא איסורא בגרם ברכה שאינה צריכה אף שמתכוין לשם שמים, שאין הדבר תלוי בחפצו ורצונו. (ע"כ. בשינויי לשון קלים).
ולהלן סעיף ד הובאה דעת תוס' החולק על הרא"ש וסובר

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

45 שאר דברים שכובשים להתקיים (אפילו יאכל מהם גם
46 לאלתר שאינו טורח בשביל החול לבד, מכל-מקום) כיון
47 שכובש אותם להתקיים דומה לעיבוד שהמלח מקיימן ויש
48 אומרים שהכובש אסור מפני שהוא כמבשל מדברי סופרים.

49 ואפילו לעשות מי מלח או שאר משקין עם מלח שלא לתת
50 לתוך הכבשים אלא לטבול בהם את פתו ולתת לתוך
51 התבשיל אסור לעשות מהם הרבה ביחד דהיינו לעשות בבת
52 אחת לצורך טבול ב' סעודות אלא מעט לצורך סעודה אחת
53 בלבד (מפני שכשהוא עושה מהם הרבה נראה כאלו עושה
54 אותם לכבישה) ואפילו לצורך סעודה אחת אינו רשאי
55 לעשות אלא סמוך לסעודה אבל לא מסעודה לסעודה מפני
56 שאסור למלוח שום דבר להניחו שלא לאכלו לאלתר כמו
57 שיתבאר ואפילו אם נתן בהם שמן בין נתינת המים לנתינת
58 המלח והשמן מעכב שאין המלח מתערב יפה עם המים
59 ומתיש את כחו מהיות מי מלח עזין אעפ"כ אסור.

60 ואם נתן ב' שלישי מלח ושליש מים או שאר משקים אסור
61 לעשות אפילו מעט לצורך טבול סעודה זו מפני שנראה
62 כעושה מוריים לכבוש בו דגים שדרכו של מוריים לעשותו
63 כך ואסור לכבוש בשבת משום עיבוד או משום בישול כמו
64 שנתבאר:

65 ד כל דבר שהמלח מועיל לו לשנות את טבעו לרככו או
66 להקשותו או להפיג מרירותו וכיוצא בענין זה כגון צנן
67 ובצל ושום וכיוצא בהם מדברים החריפים שכשהם שוהים
68 במלח הם מזיעים ויוצא מרירותם ונעשים קשים וכן פולין
69 ועדשים שנתבשלו בקליפתן שהמלח מרכך הקושי שיש
70 בהם מצד קליפתן וכן מיני קשואים (שקורין אוגערקע"ס)
71 חיינ שהמלח מועיל להם וכן כל דבר שרגילים לעשות ממנו
72 כבשים אסור למלוח מהם יותר מחתיכה לבדה כדי לאכלה
73 לאלתר שכשהוא מולח ב' חתיכות יחד וכל-שכן יותר הרי
74 זה נראה ככובש כבשים.

75 ואפילו חתיכה אחת של צנן וכיוצא בו אסור לטבלה במלח
76 להשהותה הרבה במלחה כדי שיצא מרירותה אחר שתזיע
77 כי זהו דומה לעיבוד אבל מותר להטביל אפילו כמה
78 חתיכות כל אחת ואחת לבדה ולהניחה לפניו כדי לאכלם
79 לאלתר זו אחר זו בלי שיהיו כל כך ואף אם הן משתהין
80 שעה מועטת ומזיעין קצת אין בכך כלום ובלבד שלא ישהה
81 אותם זמן ארוך אפילו באותה סעודה עצמה כגון מתחלת
82 הסעודה עד סופה כדי שזיעו הרבה שזהו דומה לעיבוד
83 ואסור אפילו בחתיכה אחת לבדה.

84 ויש אסורים להשהות כלל במלח אפילו שעה מועטת אפילו
85 חתיכה אחת לבדה ולכן אסור לטבול ב' חתיכות אחת אחת
86 לבדה ולהניחן לפניו לאכלן מיד זו אחר זו כי עד שיאכל
87 הראשונה תשהה השניה במלחה ואינו מותר אלא לטבול
88 חתיכה ולאכלה תיכף ומיד וכן נוהגין וכן הדין בכל דבר
89 שהמלח מועיל לו ולפי סברא האחרונה אין הטעם במה
90 שאסור למלוח כמה חתיכות ביחד מפני שנראה ככובש

1 כה פוקקין את הביב בסודרין ובכל דבר המיטלטל כדי
2 שלא יצופו המים על האוכלין ועל הכלים לפי שאינו
3 חושש אם יצאו מים מועטים לפיכך אינו דוחק הרבה ולא
4 יבא לידי סחיטה בפסיק רישיה:

5 כו מותר ליתן כרכום בתבשיל ואין לחוש משום צובע
6 שאין צביעה באוכלים:

7 כז האוכל תותים או שאר פירות הצבועים צריך ליהדר
8 שלא יגע בידי צבועות בבגדיו או במפה משום אסור
9 צביעה ואע"פ שמקלקל הוא וכל המקלקל פטורים מכל-
10 מקום אסור מדברי סופרים ויש מקילין משום שאינו אלא
11 דרך לכלוך ואין בו משום צובע כלל ויש להחמיר וכל-שכן
12 בבגד אדום שאינו מתקלקל כלל.

13 אבל אם צובע פתו במשקה הפירות אין בכך כלום שאין
14 צביעה באוכלין וכן מה שצובע בהם פניו וידיהו אין לחוש
15 כלל שאין צביעה אלא בדבר שדרכו לצבעו ולא אסור
16 לאשה להעביר סרק על פניה משום צובע כמו שנתבאר
17 בסימן ש"ג אלא מפני שהאשה דרכה בכך וכן לכחול את
18 העינים שאסור בין לאיש בין לאשה משום צובע מפני
19 שדרכם בכך:

20 כח אין איסור מן התורה אלא הצובע בצבע המתקיים
21 אבל צבע שאינו מתקיים כלל כגון שהעביר ששר או
22 סרק על גבי ברזל ונחושת וצבעו פטור שהרי אתה מעבירו
23 לשעתו ואינו צובע כלום ומכל-מקום אסור מדברי סופרים:

חלק ב סימן שכ דיני סחיטה בשבת

24 א חבילי פיאח איזוב וקורנית הכניסן לייבשן לעצים אין
25 מסתפקין מהן בשבת הכניסן למאכל בהמה או אפילו
26 הכניסן בסתם הרי סתמן ג"כ למאכל בהמה ומותר להסתפק
27 מהן וקוטם ואוכל ביד אבל לא בכלי כדרך חול ומולל
28 השרביטין בראשי אצבעותיו לאכול הזרע שבתוכן אבל לא
29 בכל היד כדרך שהוא עושה בחול:

30 ב המעבד את העור הוא מאבות מלאכות שכן במשכן היו
31 מעבדין עורות תחשים ואילים והמולח את העור חייב
32 משום מעבד שהמליחה היא מצרכי העיבוד.

33 אבל המולח בשר חי אפילו מולחו הרבה כדי שיתקיים זמן
34 מרובה ולא יסריח פטור שאין עיבוד באוכלין מן התורה
35 אבל מדברי סופרים יש עיבוד באוכלין ולכן אסור למלוח
36 בשר חי אפילו כדי לאכלו חי בשבת (אם עדיין לא נמלח
37 להכשירו מדמו) לפי שהמלח מועיל לבשר חי (שלא נמלח
38 עדיין) לרככו ולתקנו ולהכשירו לאכילה ודומה לעיבוד ואין
39 צריך לומר שאסור למלחו כדי שיתקיים ולא יסריח אפילו
40 במקום הפסד מרובה ואפילו נמלח והוכשר כבר מדמו וכן
41 שאר דברים אסור למלוח בשבת כדי שיתקיימו אפילו
42 במקום הפסד מרובה:

43 ג וכן אסור לעשות מי מלח מרובים או שאר משקין עם
44 מלח מרובים לתת לתוך הכבשים דהיינו מיני ירקות או

1 כבשים אלא משום שעד שיאכל הראשונה תשהה השניה
2 במלחה וכיון שהמלח מועיל לה הרי זה דומה לעיבוד.

3 לפיכך מה שנהגו לחתוך צנן דק דק ונותנין אותו בקערה
4 ומולחין אותו ושופכין עליו חומץ אין איסור בדבר אע"פ
5 שזהו דומה למולח הרבה חתיכות ביחד שאסור אפילו כדי
6 לאכול לאלתר מכל-מקום כיון שאין משהין אותן כלל
7 במלח לבדו אלא שופכים עליהם מיד חומץ ומינים אחרים
8 אינו דומה לעיבוד וכל-שכן אם שופכים שם שמן שהשמן
9 מתיש את כח המלח ומכל-מקום צריך ליזהר לשפוך את
10 השמן או את החומץ תיכף ומיד אחר המליחה.

11 אבל מה שנהגין קצת שעושין ירק (שקורין שלאטי"ן)
12 שמולחין הירק תחלה בפני עצמו ומשהין אותו כך ומסננים
13 המים שיוצאים ממנו ואח"כ מערבים אותו עם שמן וחומץ
14 זהו איסור גמור ודומה יותר לעיבוד כיון שהוא ממתין עד
15 שיקבל היטב המלח:

16 ה כל דבר שאין המלח מועיל לו לשנות טבעו אלא שהוא
17 נותן בו טעם בלבד כגון ביצה ובשר [מותר למלחן,
18 ומכל-מקום] אסור למלוח כדי להניח לסעודה אחרת ויש מי
19 שאומר שאם יש איזה צד שטוב לו שימליחנו עכשיו ממה
20 שימליחנו אחר כך סמוך לאכילה כגון שעכשיו הוא חם
21 קצת ויקבל המלח בטוב יותר אין איסור בדבר (ויש לסמוך
22 על דבריהם להקל בדברי סופרים אם צריך לכך):

23 ך מותר להשקות ירקות תלושים כדי שלא יכמשו שכיון
24 שירקות הללו ראויים לאכילה ביומן מותר להשקותן
25 כדרך שמותר לטלטלם אבל אם אינן ראויים לאכילה היום
26 שאסורים בטלטול אסור להשקותן.

27 ולכן אסור להדיח בשר שלא נמלח שחל יום שלישי להיות
28 בשבת כדי שלא יאסר לבישול לפי שהוא אסור בטלטול אם
29 הוא בשר קשה שאינו ראוי לכוס אותו כמו שנתבאר בסי'
30 ש"ח ואפילו אם הוא רך שראוי לכוס אין להקל שכיון
31 שאינו רוצה לאכלו היום יש איסור בהדחתו משום שטורח
32 משבת לחול ואינו דומה לירקות שראויים היום לאכילת כל
33 אדם ואינו ניכר כלל שטורח משבת לחול כי שמא יאכלם
34 היום משא"כ בשר חי שאינו ראוי לכוס אלא למי שדעתו
35 יפה וגם אין דרכו כלל לכוסו חי אלא לבשלו וניכר הדבר
36 שטורח משבת לחול.

37 ואפילו ע"י נכרי אין להקל שאף שהתירו במקום הפסד
38 מרובה לעשות ע"י נכרי כל דבר שאינו אלא משום שבות
39 כמ"ש בסי' ש"ז מכל-מקום כאן אין הפסד כל כך אם לא
40 ידיחנו שיוכל לאכלו צלי:

41 ז הצריך לדרך פלפלין וכיוצא בהם ליתן לתוך המאכל
42 בשבת מותר לכתוש אותו בשינוי גדול מדרך החול כגון
43 ביד של סכין וכיוצא בו אפילו הרבה ביחד אבל לא במדוך
44 אפילו אינו של אבן כדרכו בחול אלא של עץ וכיוצא בו.

45 ויש אומרים שצריך גם כן שידוך גם כן בתוך הקערה
46 וכיוצא בה אבל לא במכתשת אע"פ שכותש ביד של סכין
47 וכיוצא בו ואין לשום הפלפלין תוך בגד וכתוש בסכין עליו

48 מפני שמוליד ריח בבגד אע"פ שאינו מתכוין לכך כמ"ש
49 בסי' תקי"א ויש מתירין לכתוש במכתש (וטוב להחמיר
50 במקום שאפשר).

51 אבל אסור לחתכם בסכין אפילו כדי לאכול מיד והוא הדין
52 לכל התבלין שאין דרך לאכלם אלא ע"י תערובת:

ח אבל כל דבר הראוי לאכילה כמות שהוא ואינו גדולי
54 קרקע שאין במינו טחינה כלל כגון בשר מבושל או צלי
55 או גבינה וכיוצא בהם מותר לחתוך דק דק (אפילו שלא
56 לאכול מיד) מפני שאין טחינה באוכלין.

57 ואפילו היא גבינה קשה מאד מותר שהרי אפשר ללעסה
58 בקושי ושם אוכל עליה ומותר לחתכה (אפילו מי שאינו
59 יכול ללעוס) בין בסכין בין בקרדום או מגירה שאף שהם
60 כלים שמלאכתם לאיסור מותר לטלטלם לצורך גופם כמו
61 שנתבאר בסי' ש"ח.

62 אבל אסור לגוררה דק דק במורג חרוץ בעל פיפיות (שקורין
63 רי"ב אייזי"ן בל"א) אפילו כדי לאכול מיד דכיון שהכלי
64 מיוחד לכך הרי זה דרך חול כמו שחיקת תבלין במדוך
65 ובמכתשת והוא הדין בכלי אחר המיוחד לכך:

ט אבל בשר חי הואיל ואינו ראוי אלא למי שדעתו יפה
67 לכוס אותו שלא כדרכו אין שם אוכל עליו לענין זה
68 ושייך בו טחינה ולכן אסור לחתכו דק דק לפני העופות
69 ואע"פ שהוא ראוי לכלבים אין שם אוכל עליו בשביל כך
70 הואיל ואינו עומד לכלבים אלא לאדם או לעופות מחמת
71 חשיבותו ולהם אינו ראוי בלא חתיכה זו:

י וכל זה בדבר שאינו גידולי קרקע אבל כל דבר שהוא
73 מגידולי קרקע אפילו הוא אוכל גמור יש בו משום טוחן
74 הואיל ויש במינו טחינה דהיינו בתבואה וקטנית ולפיכך
75 אסור לחתוך הירק דק דק כדי לאכלו וכן גרוגרות וחרובים
76 לפני זקנים ואם חתך דק דק חייב משום טוחן.

77 אבל מותר לפרר הלחם דק דק לפני התרנגולים ואין בזה
78 משום טוחן הואיל וכבר נטחנה התבואה שממנה נעשה
79 הלחם ואין טחינה אחר טחינה.

80 וכל זה בחותך ומניח ואינו אוכל לאלתר אלא לאחר שעה
81 אבל מותר לחתוך דק דק כדי לאכול לאלתר או בשביל
82 אחרים שיאכלו לאלתר או בשביל תרנגולים שיאכלו לאלתר
83 מפני שלא אסרו על האדם לאכול מאכלו בחתיכות גדולות
84 או קטנות אם כן דרך אכילתו כך הוא לאכול גם בחתיכות
85 קטנות וכל שהוא דרך אכילה אין בו משום מלאכה כמ"ש
86 בסי' שי"ט לענין בורר אוכל מתוך הפסולת כדי לאכלו
87 לאלתר שאין בו משום מלאכה הואיל ודרך אכילה כך הוא
88 ומותר אפילו לכתחלה.

89 ויש מפקפקים על היתר זה ונכון לחוש לדבריהם ליזהר
90 לחתוך את הירק (שקורין שלאטי"ן) לחתיכות גדולות קצת
91 שאז אין בו משום טוחן לדברי הכל.

92 אבל במדינתנו נהגו לחתוך הצנן דק דק מאד וכן בצלים
93 ויש להם על מי שיסמכו ועל כל פנים צריכים ליזהר שלא

38 לתוך הקמח בלבד אלא עד שיגבל כדרכו בחול ואין המגבל
39 חייב אלא בדברים שהם בני גיבול כגון קמח או עפר לטיט
40 של בנין אבל אפר וחול הגס ומורסן וקמח קלי וכיוצא בהם
41 לאו בני גיבול הן והמגבלן פטור אבל אסור מדברי סופרים
42 לגבל קמח קלי הרבה שמא יבא לגבל קמח שאינו קלי
43 ויתחייב אבל מותר לגבל את הקלי מעט מעט שזהו שינוי
44 מדרך החול (ואפילו אם הגיבול הוא עב וקשה ונראה כלש
45 מותר כיון שמגבל בשינוי) אבל תבואה שלא הביאה שליש
46 שקלו אותה ואח"כ טחנו אותה גסה והרי היא כחול והיא
47 הנקראת שתיתא מותר לגבל ממנה בחומץ וכיוצא בו אפילו
48 הרבה בבת אחת והוא שיהיה הגיבול רך אבל קשה אסור
49 מפני שנראה כלש (אלא אם כן מגבל מעט מעט כמו
50 שנתבאר בקלי) ואפילו ברך צריך לשנות מעט אם עושה
51 הרבה בבת אחת כיצד נותן את השתיתא ואח"כ נותן את
52 החומץ אם הוא מקום שרגילין בו בחול ליתן החומץ תחלה
53 ובמקום שרגילין בחול ליתן השתיתא תחלה יתנו בשבת
54 החומץ תחלה.

55 ויש חולקין על כל זה ואומרים שאין חילוק בין דברים שהם
56 בני גיבול לדברים שאינם בני גיבול ובכולן חייב בנתינת מים
57 לבד או אחד משאר משקין ומי פירות אע"פ שלא גיבל כלל
58 כי נתינת המים זהו גיבולו אלא אם כן הגיבול הוא רך שאז
59 אין כאן לישה כלל ואין איסורו אלא מדברי סופרים
60 והתירוהו לצורך השבת ע"י שינוי שיתבאר בין בדברים
61 שהם בני גיבול בין בדברים שאינם בני גיבול ולפיכך בין
62 קלי בין שתיתא אסור ליתן בהם המשקה בשבת אפילו
63 בשינוי מדרך החול אלא אם כן הוא גיבול רך שאז מותר
64 ליתן בשינוי דהיינו ליתן השתיתא תחלה ואח"כ החומץ
65 במקום שזהו שינוי או להפך במקום שההפך הוא שינוי
66 וכשנותן בשינוי מותר לגבל אפילו הרבה בבת אחת כיון
67 שהוא גיבול רך אבל גיבול עב אסור בכל ענין משום לש
68 אלא אם כן נתן המשקה כבר מבעוד יום אזי מותר לגבל
69 בשבת (מעט מעט) בין בקלי בין בשתיתא.

70 ולפי סברא הראשונה חרדל שלשו מערב שבת יכול לערבו
71 במשקה למחר בין ביד בין בכף וליתן לתוכו דבש ובלבד
72 שלא יטרוף בכח אלא מערבו מעט מעט:

73 (חסר).

חלק ב סימן שכא דיני תולש בשבת ודין טוחן ודין תקוני מאכל או מעבד ולש

1 יתחילו עד אחר יציאה מבית הכנסת שצריך שיהא סמוך
2 לסעודה ממש כמו שנתבאר בס"י ש"ט לענין בורר:

3 **יא** וכל זה לחתוך דק דק בסכין אבל לדוך במדוך אפילו
4 של עץ אסור אפילו כדי לאכול מיד ואפילו באוכל
5 גמור כמו גרוגרות וחרובים לפני זקנים וכן שום ושחליים
6 וכיוצא בהם מאוכלים הנידוכין אסור לדוך אותם אפילו
7 לאכול מיד אבל מותר לרסקן בשינוי גדול כגון בעץ הפרור
8 או ביד של סכין וכיוצא בו כמו שנתבאר בפלפלין:

9 **יב** אין כותתין מלח במדוך אפילו של עץ אלא צריך שינוי
10 גדול כגון לרסקו בידו של סכין או בעץ פרור אבל
11 אסור לחתכו בסכין דק דק (שכיון שאינו ראוי לאכילה אלא
12 ע"י תערובת דינו כתבלין ולא כבשר וגבינה אף על פי
13 שהוא ג"כ אינו מגדולי קרקע כמותם) במה דברים אמורים
14 במלח הגס בתחלתו אבל מלח שהיה דק מתחלה ונתבשל
15 ונעשה פתיתין מותר לחתכו בסכין דק דק כמו שמותר בפת
16 משום שאין טוחן אחר טוחן כמו שנתבאר:

17 **יג** דבר שאינו חפץ לאכול (ולא להאכילו לתינוק) לאלתר
18 אסור ללעסו בשינוי משום טחינה:

19 **יד** חלות דבש שנתרסקו מהכוורת מבעוד יום אסור לרסקן
20 להוציא מהן הדבש מפני שהוא מפריד אוכל מפסולת
21 דהיינו הדבש הראוי לאכילה מהשעוה שאינה ראויה לו ויש
22 בזה משום מפרק וגם משום בורר אוכל מפסולת ואף על פי
23 שמרסק כדי לאכול לאלתר כמו שנתבאר בסימן ש"כ.

24 ואפילו יצא הדבש מעצמו אסור עד לערב גזרה שמא ירסק
25 בידים כדי לאכול היום אלא אם כן נתרסקו החלות מבעוד
26 יום שאז מותר הדבש היוצא ממנו בשבת כדין זיתים וענבים
27 שנתרסקו מבעוד יום כמ"ש שם ובס"י רנ"ב.

28 אבל מותר לאכול הדבש הדבוק על גבי חלות סביב אף על
29 פי שלא נתרסקו מבעוד יום:

30 **טו** אסור לרדות דבש מהכוורת בשבת מדברי סופרים
31 מפני שדומה לתולש במה דברים אמורים כשהחלות
32 הן דבוקות בכוורת שנראה כעוקר דבר מגידולו אבל אם
33 נתלשו מהכוורת מבעוד יום ומונחים כך בתוכה מותר
34 להוציאן ולאכול הדבש הדבוק על גבן סביב ואפילו הן
35 דבוקים בכוורת אלא שנתרסקו בתוכה מבעוד יום והדבש
36 צף בכוורת מותר להוציאו ולאכול:

37 **טז** הלש הוא מאבות מלאכות ואינו חייב בנתינת המים

לקוטי תורה

6 **והעצה לגלות מצפוני לבו ולהסיר החושך כך**
7 **הוא. דהנה יש ב' מיני רחמנות, אב הרחמן ואב**
8 **הרחמים.**

9 יש שני תוארים על רחמי השי"ת - "אב
10 הרחמן" ו"אב הרחמים", שההבדל ביניהם לפי

1 **תוכן הפרק:** ההבדל בין שני התוארים "אב
2 הרחמן" ו"אב הרחמים"

3 **[לאחרי שנתבאר גדר התשובה בבחינת "ישראל"**
4 **- להסיר הדסתר על בחינת ישראל שבנשמה - ימשיך**
5 **לבאר כיצד מסירים הדסתר:]**

41 בכוחו ית' - "מי אֵל כּמוֹךְ", והיא היא בחינת "אב
42 הרחמים".

43 וזהו "כי אבי ואמי עזבוני", היינו בחינת אב
44 הרחמן, ועם כל זה "זה" יאספני, היינו בחינת
45 אב הרחמים.

46 על רחמים גדולים אלה נאמר "כי אבי ואמי
47 עזבוני וה' יאספני", דעומק הכוונה בזה הוא, דגם
48 "אבי ואמי עזבוני" קאי על הקב"ה, אלא היא
49 מדריגת "אב הרחמן" שהרחמים במדריגה זו הם
50 במדידה והגבלה כביכול, וזהו "כי אבי ואמי
51 עזבוני", שהאדם הוא במצב ירוד כזה, שגם רחמי
52 הקב"ה מבחינת "אב הרחמן" אין מספיקים
53 שיימחל לו עונו ומכל-מקום "זה" יאספני, שמצד
54 הקב"ה בכבודו ובעצמו - "אב (מקור) הרחמים" -
55 אפשר להיות סליחה ומחילה.

56 אך האִךְ מעוררים רחמים גדולים, הוא על פי
57 מ"ש והיה כי יבואו עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
58 והשבות אֶל לִבְכֶּךָ (בכל הגוים אשר הדיחך ה')
59 כו'.

60 פירוש והשבות [אל לבבך], דהיינו שישב את
61 עצמו אל לבבו.

62 הפירוש הפשוט בכתוב הוא שהאדם צריך
63 להשים אל לבו את "כל הדברים האלה הברכה גו'"
64 (ועי' יבא לידי "ושבת עד ה'א"), אבל הפירוש
65 הפנימי הוא - שישב אל עצמו ולבבו (כידוע שזהו
66 ענין התשובה, לשון שיבה, שהאדם שב וחזור
67 לשרשו ומקורו).

68 וזהו ענין "לבבך" כאן, דקאי על פנימיות לב
69 האדם, היינו אהבתו המסותרת להקב"ה, והאדם
70 צריך לחזור ולהשיב את עצמו "אל לבבו".

71 [ולזה צריך האדם לידע שני דברים:]

72 שמקורם צריך לידע מקומו ושרשו שהיה
73 מתחלה ועכשיו סר ממנו בכדי שידע לחזור
74 למקומו הראשון, כי מי שאינו יודע ביתו ותועה
75 בדרך אינו יודע להיכן לחזור.

76 וצריך ג"כ להכיר ולהבין מקומו שהוא עכשיו
77 באיזה מקום הוא תועה.

78 וכשישים אל לבו זאת וימצא את עצמו שלבבו
79 פונה מן דרך הישר אל תאוות.

1 פשוטו הוא: "אב הרחמן" קאי על הרחמנות
2 בפועל, כשהאב מגלה (בפועל) את רחמנותו על
3 בניו; משא"כ "אב הרחמים" פירושו שהוא מקור
4 הרחמים.

5 וכתוצאה מזה - יש הבדל בגודל הרחמים:
6 "אב הרחמן" המורה על הרחמים הגלויים הם
7 במדידה והגבלה, ואילו מבחינת "אב הרחמים",
8 שהוא מקור הרחמים, הרחמים הם בלי גבול, כי
9 במקור הרחמים אין מדידה והגבלה, ולפיכך כאשר
10 מקור הרחמים מתגלה אין גבול לרחמנותו.

11 [וזהו שהולך ומבאר:]

12 ופירוש אב הרחמן, הוא המרחם על האדם כמה
13 שהשכל מחייב לרחם עליו, כמו למשל אדם יש
14 לו מדת רחמנות זו שמרחם על חבירו
15 כשמפייסו אחר שצערו פעם ושתים, שהשכל
16 מחייבו למחול לו ולא יותר.

17 וזו ג"כ בחינת אב הרחמן אצל השי"ת כביכול.
18 אבל מדת אב הרחמים הוא רחמים גדולים בלי
19 שיעור, אף שאין השכל מחייב למחול לו ולרחם
20 עליו, דהיינו אחר שחטא הרבה פעמים מאד
21 אעפ"כ כשמבקשים ממנו סלח לנו אבינו ג"פ
22 בכל יום הוא מוחל וסולח לו.

23 וזהו פירוש חנון המרבה לסלות.
24 אנו משבחים ומברכים את ה' חנון המרבה
25 לסלוח, המרבה דייקא, כי "במדת הקב"ה אין
26 הפרש בין פעם אחת לאלף פעמים".

27 וצריכים אנו לעורר רחמים גדולים, דהיינו בי"ג
28 מדות הרחמים, מי אל כּמוֹךְ נושא עון ועובר
29 על פשע, שמנביה העון, ועובר על פשע
30 שמעבירו, הוא מי אל כּמוֹךְ.

31 אולם סליחה זו (שאין לה מדידה והגבלה)
32 באה רק ע"י התעוררות רחמים גדולים של הקב"ה
33 בעצמו ("מי אֵל כּמוֹךְ"), שהם הרחמים שמצד י"ג
34 מדות הרחמים שאין להם גבול, שמצד רחמים אלה
35 הסליחה היא באופן של "נושא עון ועובר על
36 פשע", שהפירוש הפנימי בזה הוא, שלא רק
37 שהקב"ה מוחל לאדם אלא שמבטל ומהפך את
38 העון עצמו, שמגביהו ומעבירו (ע"ד מאמר חז"ל
39 זדונות נעשו לו כזכיות).

40 אשר ענין זה (להגבי' העון גופא) הוא רק

38 ירחמהו"), כלומר, אדם השב אל ה' צריך להתעורר
39 ברחמים על השי"ת כביכול, והכוונה, שמרחם על
40 נשמתו שהיא "חלק אלקה ממעל" שירדה ונפלה כל
41 כך.

42 ולזה אנו אומרים כל הווידוים אשמנו בגדנו בו,
43 דלכאורה למה זה הסיפור והלא השי"ת יודע כל
44 תעלומות לב, אך כל זה אנו אומרים כדי לעורר
45 רחמים גדולים.

46 אמירת "וידוי" אינה להודיע להקב"ה את
47 חטאינו, אלא כדי לעורר אצלנו רגש של רחמים על
48 ה"חלק אלקה ממעל" שלנו.

49 לכן אומרים קודם אשמנו "אלהינו" - שהוא
50 כחנו וחיותנו, "ואלהי אבותינו" - הוא גבוה
51 מעל גבוה והוא מאיגרא רמא בו'.

52 ולכן מקדימים (לאמירת תחנון) "אלקיננו ואלקי
53 אבותינו", ד"אלקיננו" - היינו מה שהוא יתברך
54 "כוחנו וחיותנו" (כנ"ל בפירוש "הוי' אלקינו"),
55 שזהו האור האלקי שהוא החיות של נשמת האדם;
56 ו"אלקי אבותינו" - קאי על האלקות השורה בשורש
57 הנשמה, כי יש ריבוי מדרגות בשורש הנשמה
58 למעלה, ובלשון הכתוב "גבוה מעל גבוה", וזהו
59 ענין "אגרא רמא" ששם מושרשת הנשמה.

60 ומחמת זה נתעורר רחמים גדולים מלמעלה.
61 מדתו של הקב"ה היא מדה כנגד מדה, ולפיכך,
62 כאשר האדם מכיר ומרגיש את גודל הרחמנות שעל
63 נפשו האלקית, ונוגע לו באמת ענין ה"גלות"
64 שפעל (על ידי עוונותיו) באלקות השורה בנשמתו
65 ובשרשה ("אלקיננו ואלקי אבותינו") - הרי זה
66 מעורר רחמי הקב"ה עליו, רחמים רבים וגדולים,
67 מבחינת "אב הרחמים"

68 וממילא נתעורר אצל האדם ג"כ אהבה להבורא
69 ית'.

70 על ידי התעוררות רחמים עליונים, זוכים ל"וה'
71 יאספני", שהקב"ה מרחם על האדם ומסיר את
72 ה"מסך" המסתיר על בחינת "ישראל" שבנשמתו,
73 ובמילא שוב תתגלה אהבתו המסותרת להשי"ת.

1 כשיתבונן "מקומו שהוא עכשיו", ימצא שהוא
2 נמצא "בכל הגוים", היינו ש"מתאווה בכל התאוות
3 מה שכל הגוים רוצים, והוא באויר טמא ובארץ
4 טמאה בין הגוים".

5 ואם לחשך אדם לאמר הלא ה' פעל זאת,
6 שהוריד הנשמה למטה, וגם חורבן בית המקדש
7 מי זה אמר ותהי אם ה' לא צוה.

8 האדם יכול לטעון שאין הוא אשם בכך שלבבו
9 פונה אל תאוות, אלא זוהי תוצאה מזה שהקב"ה
10 הוריד את נשמתו לעולם הזה הגשמי והלבישה
11 בתוך גוף חומרי. וכמו בפשטות, דזה שנמצא "בין
12 הגוים" (בגלל חורבן ביהמ"ק) הוא רק ברצון
13 הבורא, כמפורש בקרא "אם ה' לא צוה".

14 לזה משיב הפסוק אשר הדיחך ה' אלקיך שמה,
15 שכוונת השי"ת היתה להדחה בעלמא.

16 לזה ממשיך בכתוב אשר "הדיחך גו'", שירידת
17 הנשמה למטה אינה אלא "הדחה" ממקומה,
18 שתמורת חיותה בגן עדן (עולם הקדושה), "נרחית"
19 למטה לעולם הזה הגשמי, אך אין זה מכריח אותו
20 להיות תאב לתאוות עולם הזה, כי ביכולת הנשמה
21 להתגבר על טבע הגוף.

22 וכשיתבונן שהוא במקום נמוך בגוף ונפש
23 הבחמית, בזה מעורר עליו רחמים גדולים על
24 חלק אלוה שיש לו, שנתאחד עם ה' ב"ה, שנפל
25 ונתרחק כ"כ מאיגרא רמא ממקום חיותו.

26 כשיתבונן אדם שעל ידי מעשיו הרעים הוריד
27 את נשמתו "מאגרא רמא" (גג גבוה) - שהיא
28 מאוחדת עם אלקות - ועתה היא בגלות שאינה
29 יכולה להתגלות באדם, יבין ויכיר גודל הרחמנות
30 שעל נשמתו הקדושה.

31 וזהו וישוב אל ה' וירחמהו, פירוש, שירחם על
32 השי"ת ב"ה.

33 הפירוש הפשוט ב"וירחמהו" הוא, שלאחרי
34 שהאדם שב אל ה', אזי הקב"ה מרחם על האדם
35 השב אליו.

36 אולם לפי הפירוש הפנימי, "וירחמהו" הוא
37 חלק מתשובת האדם ("וישוב אל ה' וגם")

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

- 1 הן אמת נתן לכתוב ולהודיע נאמנה לכל האנשים
 2 הנטרדים בעסקם הנכספים ומשתוקקים תמיד
 3 לקרב לבם לאביהם שבשמים עכ"פ בכל עת מצוא
 4 מנוח לנפשו מטרת הבל הזמן ותעל שועתו וצעק לבו
 5 אל ה' לשוב בתשובה שבלב וכו' וחפץ לידע איכות
 6 דרכי ה' בעבודה שבלב ואופני התעוררו' אם בלב
 7 נשבר ונדכה כמו מי בוכים מים תחתונים בוכין אנן
 8 בעינן למהוי קדם מלכא במרירות עצומה על ריחוק
 9 לבבו וכו' שא"כ לא יעבוד את ה' בשמחה וטוב לבב
 10 בהתבוננו' בגדולת הבורא ית"ש כמו בפסוד"ז שמסדר
 11 שבחו של מקום וכן בשתים שלפני ק"ש וק"ש עצמה
 12 שצריך להאריך באחד כו' וכתוב עבדו את ה' בשמחה
 13 דוקא ואם יהי' אופן ההתעוררות שבלב בלתי תשובה
 14 במרירות כלל רק לשמחה בה' מצד ההתבוננות בגדולת
 15 הבורא ית"ש אז ודאי יפול הנופל מיד ולא תתקיים
 16 עבודה זו אף כמעט רגע כו' כי לא ישכון אור האלקי
 17 בהתפעלות זאת שבלתי תשובה בלב הנ"ל כידוע דאין
 18 אא"ס שורה רק בבחי' השפלות בלב נשבר כתפלה
 19 לעני כמ"ש את מי אשכון את דכא ושפל רוח אל זה
 20 אביט כו' קרוב ה' לנשברי לב דוקא ואמ' בזהר דירא
 21 דקב"ה באינן מנין תבירין דוקא וז"ש זבחי אלקים
 22 רוח נשברה כו' ורוח נשברה זה היינו רק מפני
 23 התעוררו' תשובה עמוקה במרירות עצומה שתצעק לבו
 24 בקרבו כנ"ל וע"כ נאמ' על התשובה וזאת המצוה כו'
 25 כי קרוב אליך הדבר מפני שגדולה מכל המצות אע"פ
 26 שבמצות נאמ' אלה המצות אשר יעשה אותם האדם
 27 וחי בהם הרי הנשמה שנק' אדם בצלם אלקים חיה
 28 תחיה ע"י מעשה המצות בחיים העליונים וכמו ובחרת
 29 בחיים וכו' וכן במצות הדביקות כתיב ואתם הדבקים
 30 בה' אלקיכם חיים כולכם כי האהבה והדביקות היא
 31 ממשכת אור וחיות לנפש מחיי החיים כו' כמ"ש כי
 32 הוא חיך אבל הנה בחי' האור והחיות שע"י התשובה
 33 הרבה יותר גדול מכל זה החיים שע"י אהבה ומעשה
 34 המצות כי התשובה היינו שהרוח תשוב אל האלקים
 35 בצעקתה מעומק הלב שישוב אל ה' ממש שתחי'
 36 בעצמות חיי החיים ממש וז"ש ויספו ענוים בה' שמחה
 37 שצדיקים השמחים במצות ובעבודה שבלב באהבה
 38 ודביקות נקראים ענוים ששמחי' בה' אבל אביוני אדם
 39 הן הבעלי תשובה שנקראי' אביונים שאין לו חיות
 40 אלקי' בשום עבודה שבלב ומעשה המצות כאביון זה
 41 שאין לו כלום להחיות נפשו אך כאשר ישיג לחמו
 42 יחיה את נפשו הרי ישמח מחיתו זה בקיום נפשו לבד
- 43 שתשוב רוחו אליו יותר הרבה משמחת העשיר בכספו
 44 ולבושו ומאכלי מעדנים וזהו ואביוני אדם בקדוש
 45 ישראל יגילו בקדוש העליון דכתיב ביה מרום וקדוש
 46 כו' את מי כו' דהיינו במקור כל החיים שלמעלה מאור
 47 וחיות האלקי שבמצות ואהבה וכו' ולכך צריך להקדים
 48 התשובה הנ"ל לפני התפלה לפי שע"י התשובה כנ"ל
 49 דוקא יבא סיבת אור ושפע חיות האלקי לנשמה
 50 בעבודה שבלב ומוח בתפלה בכל חד וחד לפום
 51 שיעורא דיליה וראיה לזה ממאמר אין עומדין להתפלל
 52 אלא מתוך כובד ראש דוקא וידוע דעיקר התפלה נק'
 53 קרבת אלקים להתקרב בלב ומוח בדביקות והתקשרות
 54 בצרור החיים ואין ערך הקרבה זו לקרב לבו כו' רק
 55 לפי ערך הלב נשבר שהי' לו קודם התפלה שנק' כובד
 56 ראש הכנעה כו' ולזה גזר אומר בכמה דוכתי בכתובי'
 57 שע"י התשובה יחיה האדם כמ"ש לא אחפוץ במות
 58 המת כו' כ"א בשובו וחיה וכן נאמ' שובו שובו ולמה
 59 תמותו כו' הרי מקור כל החיים עליונים האלקיים
 60 שנמשך לנשמת חיים הכל ע"י התשובה ולכך אמרו
 61 שהתשובה קדמה לעולם וכו' שהאדם נק' עולם וקדמה
 62 להיות לו משם מקור חייו כו' וגם אמרו דתשובה
 63 מביאה רפואה לעולם שמזה מוכרח ששורש התשובה
 64 למעלה מאור וחיות דנו"נ דאדם עד שכאשר ימצא
 65 קלקול וחולי הנפש באיזה פרט מחלקי' כמו בכח
 66 הראי' או בשכל כו' ושב ורפא לו לחזור לבריאותו
 67 לראות ולאסתכלא ביקרא דמלכא ולכך נסדרו בח"י
 68 ברכות דש"ע תחלה אתה חונן לאדם דעת ואח"כ
 69 השיבנו ואח"כ סלח לנו ואח"כ גאולה ואח"כ רפאנו
 70 משום דהא בהא תליא דאם אין דעת אין הבדלה בין
 71 טו"ר בנפש ולעולם לא יעשה תשובה כי מוטעה הוא
 72 וכשקרב נפשו עושה לומר שלום יהיה לי בשרירות לבי
 73 אלך וזהו מצד מיעוט ההרגש' שאינו מרגיש גודל
 74 הרחמנו' שעל נפשו איך שנכרתה וכמת יחשב כו' אך
 75 כל שמוסיף דעת יוסיף להרגיש בין טו"ר עד שיבחין
 76 היטב דבר המזיק לחיי נפשו ויתמרמר מזה בלב
 77 לתכלית העומק למה ידח כו' ואז נק' תשובה שבלב
 78 הנ"ל וזהו השיבנו שאחר אתה חונן דעת דוקא (דמשה
 79 מלגאו הוא הדעת ויעקב מלבר הוא הרחמים על נפשו
 80 דהא בהא תליא וכל מי שאין בו דעה זו אסור לרחם
 81 עליו כמו כי לא עם בינות הוא ע"כ לא ירחמנו כו'
 82 משום שכמזיק ממש יחשב וגרוע מן הבהמה דרחמיו
 83 על כל מעשיו כו' וכמ"ש גודל אביו ואמו חבר הוא
 84 לאיש משחית וד"ל) ואחר השיבנו סלח לנו דהא בהא

של אאמו"ר ז"ל אשר דרוש דרש לרכים דרכי חיים
ותוכחת מוסר השכל כידוע. אך גודל הבקש' באם
המצא תמצא איזה שגיאה או דבר שאינו מוכשר בעיני
חכמים לא יתלו בוקי סריקי בו ח"ו כי ממני יצאו
הדברים. וידעתי ערכי כי נער אנכי ולא בינת אדם לי
ולא כתבתי רק לחבירי' מקשיבי' כערכי הנכספי'
לידיעת דרכי התשובה והתפלה אשר אין ביכולתם
להשיג מצד טרדת הפנאי ודוחק השעה כמו הטרודים
מאד בעסק פרנסתם והמלמדים העניים וכו' ובעת
מצוא מנוח לנפשם מהבלי הזמן כמו בש"ק וכה"ג יתנו
לבבם אל ה' ויפקחו עיניהם ולבבם בדברים כאלה
דברי תשובה וענייני תפלה שמעוררי' לבו של אדם
ומקרבו לאביו שבשמים וישוב אל ה' וירחמהו ויפדהו
וכמ"ש קחו עמכם דברים ושובו כו' וכל אשר לא גבה
לבו ורמו עיניו לילך בגדולות ונפלאות ממנו לאמר רזי
לי רזי לי כו' ומכיר ערכו (שלא נטהר לבבו עדיין מכל
תועבת חמדת העוה"ז המחשיך אור נשמתו וכו') ולא
חפץ לילך בגדולות ונפלאות ממנו לא יוקטן בעיניו
דברי אמת ויחקקם בלוח לבו למען יחיה ולא ימות
וכו'. דברי המדבר באמת אוהב דבק מאח לכל דורשי
אלקי' באמת ובתמים. למען יטב להם כל הימים:
דובער באאמו"ר הגאון אלקי קדוש ישראל מו"ר
שניאור זלמן נבג"מ:
זה מכבר הדבר אמור הן בהדפסת ש"ע הלכות פסח
מאאמו"ר בעהמ"ח והן בהדפסת הסידור עם פי'
המלות שכל ההיתרים בהדפסת הספרים חוץ למדינה
היכא דשערי המדינה נעולות או אחרי נמכר היכא
דליכא בו משום השגת גבול לא נאמרו השיעורים
הללו כ"א בהדפסת ספרים אשר משולחן גבוה קא זכו
ויש לכל ישראל חלק בהם משא"כ הספרים אשר חברו
מחדש שמדפיסם בעהמ"ח בעצמו או א' מבניו תחתיו
יעשה אותו במכבש הדפוס הרי יכול האדם לאסור את
שלו על אחרים לזאת לא יזח הח"שן מעל העוברים
ע"ד בני הרב בעהמ"ח נ"ע והשומע ונזהר יחולו ברכות
על ראשו:

הקדמת שער התשובה

תליא כמ"ש הסולח לכל כו' משום דהתשובה מביאה
רפואה לכל הפגמים שע"י העונו' וממילא סולח לכל
עוניכי ורופא לכל כו' ולכך מרבה לסלוח מפני
התשובה שקדמה דוק' וכמ"ש במ"א. אך אחר
התשובה שבלב נשבר ונדכה מיד יחיה בחיים של
שמחה וחדוה באלקים חיים באהבה ודביקות היפך
העצב והמרירות וכמ"ש בזוהר בכייה תקיעא בלבאי
מסטרא דא וחדוה מסטרא דא כו' וערך העונג וחדוה
בלב ומוח בפסד"ז וק"ש רק לפי ערך העוצב והמרירות
בתשוב' והא בהא תליא והיו לאחדים ממש כידוע כ"ז
לטועמים טעם עונג וחיות אלקי בלב ומוח באמת
לאמיתו שא"א לזה בלא זה וכמשל יסוד הבנין שאם
היסוד חזק הבנין מתקיים יותר כך התשובה יסוד
לתפלה שנק' בית כמו שכתוב כי בתי בית תפלה כו'
ולא יאריך באחד משתי אלו ויקצר בשני דבזה רבים
נבוכים יש מקילין עצמם בענייני תשובה שבלב
ומקצרים בזה מאד ויש להיפך שמאריכים בענייני
התשובה לעומק ביותר ומקצר ביותר בשמחה וטוב
לבב בתפלה וקרבת אלקים כו' וגם זה הבל ורעות רוח
ולא ישכון אור החיים רק בשמחה ועונג האלקי וכן
בלא תשובה ומרירות לא ישכון אור החיים באהבה
ודביקות כו'. ולזאת אמרתי ללקט באמרים שכתבתי
ביאורים טובי' זה מקרוב לפי השגתי וקוצר דעתי ולבי
באשר ידעתי ערכי ומקומי ומרגיש בעצמי כל
המכאובים שיכאבו רבים מאנ"ש חבירי' מקשיבים
שמשתוקקים להשיג דרכי ה' בתשובה ותפלה הנ"ל.
עשיתי שני קונטרסי' קונטרס התשובה מתחיל ע"פ אם
יהי' נדחך עד סיום ענין מים רבים ונוסף ע"ז עוד
קונטרס קטן בענין הבחירה מדבר בענייני' המשברין
לבו של אדם בתשובה שלימה וכו' ומיוסד על מאמר
לעולם יהא אדם רך כקנה. וקונטרס שני בענין התפלה
באהבה ויראה שנק' רצוא ושוב וכל פרטי' אשר עלה
בזכרוני ולבי (ע"פ אחרי ה' ופדה בשלום וע"פ והיה
העטופי' וס' מלכות כו') מכל אשר נקבע בלבי בימי
חורפי בסוד אלוה עלי אהלי באוהל תורתו ועבודתו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

הוא דהנה בינה נק' בן י"ה, דהיינו שבחי' בן נמשך
מבחי' י"ה, כי בן הוא בחי' אהבה, זכר חסדו, ואהבה
זו נמשך מבחי' י"ה דהיינו מבחי' התבוננות כשמתבונן
איך שהוא כי ביי"ה הוי' צור עולמים בשני אותיות לבד

ולהבין כ"ז מה שנק' בנים וגם עבדים י"ל מ"ש וכל
בניך לימודי הוי' ורב שלום בניך א"ת בניך
אלא בוניך דלכאור' אינו מובן למה צריך לא"ת בניך
והלא הי' יכול לדרוש גם מ"ש בניך כו', אך הענין

26 משעה שנולד יצחק ויצחק נק' בני ישראל לפי
27 שאברהם נק' ישראל. וכן יצחק נק' ג"כ ישראל ע"ש.
28 והיינו לפי שישראל הוא בחי' ז"א דאצי' שהוא בחי'
29 חג"ת ואברהם הוא בחי' חסד, וכן יצחק הוא בחי'
30 גבורה, כי אבות הן המרכבה לבחי' מדות דאצי' כו',
31 וע"כ כל א' מהן נק' ישראל. וזהו שנק' בנים לפי
32 ששרש המדות נמשכו מבחי' חכ' ובינה, וע"כ נק'
33 ישראל בחי' בנים למקום וכמו שהבן נמשך ממוח האב
34 כך שרש נש"י נמשכו ממחשבתו וחכמתו ית' דאיהו
35 חכים ולא בחכ' ידיעא, וזהו הוא לי לאב ואני לו לבן,
36 שזהו מצד שרש נש"י שנמשכו מבחי' חכ', וזהו הלא
37 הוא אביך קנך שנק' קנין מצד שרש נשמתם כו' שנק'
38 בנים. וזהו אברהם קנין א' שקאי על כללות נש"י ג"כ
39 רק מ"ש אברהם קנין אחד זהו מחמת שהקנין מצד
40 בחי' בן שהוא בחי' אהבה לאלקות כמו למשל הבן
41 שיש לו אהבה ותשוקה תמיד להאב ואברהם עיקר
42 עבודתו הי' בבחי' אהבה וכמ"ש הלוך ונסוע הנגבה,
43 אברהם אוהבי, לכך כתי' אברהם קנין אחד, לפי שהוא
44 העיקר בבחי' אהבה, אך מ"ש ישראל קנין אחד זהו
45 מ"ש עם זו קניית. וזמ"ש א"ת בניך אלא בונייך, בונייך
46 הוא בחי' המשכת אלקות למטה שהוא ע"י אותיות
47 התורה דוקא שנק' בונייך כי בנין הוא מאבנים שתי
48 אבנים כו' שהוא בחי' אותיות התורה שע"י ממשין
49 אלקות למטה שהוא בחי' עם זו דהיינו שהקנין הוא
50 מחמת שנק' עם, הוא לי לאלקים ואני לו לעם.

חומשה קנינים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

13 כמארז"ל ביבמות דק"ה סע"א כתי' בכל קראנו אליו
14 וכתי' דרשו ה' בהמצאו. ותירצו כאן ליחיד וכאן לצבור,
15 והיינו שלצבור הוא בכל קראנו אליו, ושם ארז"ל יחיד
16 אימת א"ר נחמן אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ,
17 והיינו מפני כי בעשיית מאיר יגמה"ר ולכן גם ליחיד
18 הוא נמצא, נשמע מזה שלרבים בכל קראנו אליו והיינו
19 כי הרבים ע"י תפלתם ממשיכי יגמה"ר, וכמו"כ היחיד
20 כשהוא בבחי' לב נשבר ונדכה תפלתו ג"כ אינו נמאסת
21 כמו תפלת הצבור שאינו נמאסת כמארז"ל בברכות ד"ח
22 ע"א מנין שהקב"ה אינו מואס בתפלת של רבים שנא' הן
23 אל כביר לא ימאס, וכמו"כ הוא תפלת היחיד כשהוא
24 בבחי' לב נשבר ונדכה.

אריב"ל כו' גדולים נמוכי הרוח

בס"ד [ש"פ בהר (ערב ל"ג בעומר). ל"ב].

1 ביוד נברא עוה"ב שהוא בחי' השגת אלקו' תענוג
2 הנשמות שנמשך שם אלקות בבחי' גילוי, נמשך רק
3 מבחי' יו"ד שהוא בחי' נקודה בחי' צמצום, ובה' נברא
4 עוה"ז וכמ"ש בהכרזת בה' בראם שהוא בחי' אתא
5 קלילא דלית בי' מששא שהוא רק בחי' זיו והארה
6 בעלמא שאינו נוגע לעצמותו כו'. וכשמתבונן איך שכל
7 העולמות הוא רק משני אותיות אלו שאינם תופסים
8 מקום כלל, וכמו למשל שני אותיות באדם שאינו תופס
9 מקום כלל לגבי עצמות כח הדיבור, וכ"ש לגבי כח
10 המח' וכ"ש לגבי עצמות הנפש ממש שכלא ממש
11 חשיבי, וכמ"כ כל העולמות עוה"ז ועוה"ב אינו תופס
12 מקום כלל לפי ששרשם נמשך רק מבחי' ב' אותיות
13 אלו, ואי לזאת נעשה לו אהבה ותשוקה לעצמותו
14 ומהותו ית' ממש ולא ירצה בשום חפץ וכמ"ש מי לי
15 בשמים ועמך לא חפצתי כו' שאינו רוצה לא בג"ע ולא
16 בגעה"ת כ"א לעצמותו ומהותו ית' כו', וזהו בינה בן
17 י"ה שע"י ההתבוננות מבחי' י"ה נעשה בחי' בן אהבה
18 לאלקות. והנה לבד זה גם מצד עצמות שרש נשמתו
19 יקראו ג"כ בנים, דהנה שרש נש"י נמשכו מבחי' מדות
20 עליונות בחי' ז"א דאצי' שנק' ישראל ולכן נק' בנים
21 לפי ששרשם מבחי' ז"א דאצי', וזהו מ"ש במד"ר
22 שאברהם נק' ג"כ ישראל ולמד זה ממש ומושב בני
23 ישראל אשר ישבו בארץ מצרים ארבע מאות שנה
24 והלא לא ישבו שם כי אם רד"ו שנה אלא על-כרחך
25 צ"ל לפי שאברהם נק' ג"כ ישראל והשעבוד נחשב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

39 הנפש עצמה היא פשוטה ונעלית מלהיות כח פרטי
40 מסוים, לכן, כאשר הנפש רוצה להשכיל היא משתמשת
41 כביכול בכלי החכמה, שהוא כח פרטי מסוים הנמצא
42 וכלול בה שכל עניינו להשכיל ולהתחכם.
43 מה שאין כן הרצון אינו מציאות לעצמו חוץ לעצמות
44 הנפש, - אי אפשר לומר שהנפש רוצה ב"כלי" הרצון,
45 כמו שאמרנו שהנפש מתחכמת בכלי החכמה, שהרי
46 הרצון הוא רק הטיית והמשכת הנפש לאיזה דבר לא
47 בבחינת מציאות דבר לעצמו ב'. כלומר כאשר הנפש
48 מתחכמת ישנם ב' עניינים, עצם הנפש ומה שהיא
49 מתחכמת בכח החכמה. אך כשהנפש רוצה אין שני
50 דברים, שאין לומר שעצם הנפש משתמש בכח נפרד
51 הנקרא כח הרצון, אלא הרצון הוא הטיית הנפש עצמה.
52 ומבאר הרבי נ"ע את הביטוי להבדל זה שבין הרצון
53 לשאר הכוחות: ולכן בכל הכחות גם כשהנפש מסתלקת
54 מהם נשאר מהם איזה דבר כיון שיש להם איזו מציאות
55 גם ללא עצם הנפש, וכמו בבח השכל כשמשכיל איזה
56 ענין הרי גם כשהנפש מסתלקת מהענין נשארה ההשכלה
57 אצלו, - אדם שהשתמש בכח השכל ואח"כ הפסיק
58 לעסוק באותה השכלה, הרי השכל נשאר במוחו למרות
59 שהנפש כבר לא עסוקה בהשכלה זו.
60 ומכל-שכן כשמשפיע השכל לזולתו כשמלמד משהו
61 אחר או כשבא השכל בכתב ונחקק בספר הרי נשארה
62 לעולם, למרות שמשכיל ההשכלה כבר לא נמצא בגלוי.
63 וגם בעצמו נשארה ההשכלה גם כשמסתלק מהענין, -
64 לא רק בזולת ההשכלה קיימת, אלא גם בעצמו נשאר
65 רושם מההשכלה, גם לאחר ש"הסתלק" ועזב את
66 הענין, ובכל עת יכול לזכור עליה - להזכר באותה
67 השכלה, מפני שנשארה במוחו כידוע - גם כשבאותה
68 שעה כבר לא עוסק בה.
69 (וגם דבר הנעלם לגמרי מהאדם נשאר ממנה רשימה
70 במוח עצם ההשכלה פועל איזה שהוא רושם על המוח
71 וכידוע בענין החלומות שהן מהרהורי דיומא -
72 מההרהורים שהרהר ביום, גם במשך זמן רב ב' -
73 כלומר, אדם יכול לחלום לא רק על מה שהרהר באותו
74 יום אלא גם על דבר שהרהר לפני הרבה שנים, כיון
75 שכל הרהור יוצר רושם במוח ובזמן מסוים הוא יכול
76 להתגלות).

1 ויובן זה על דרך משל הרצון שבנפש - שהוא המשל על
2 אור הסובב.
3 ובהקדים, דכוחות הנפש מחולקים באופן כללי לשניים:
4 א. כוחות הנפש הפנימיים כמו כח השכל וכח הרגש
5 לסוגיהם השונים, שהם המשל לאור הממלא, שכמו
6 שהשכל נמצא בתוך המוח והרגש מתגלה בלב, כך אור
7 הממלא מתגלה ופועל בתוך הספירות והעולמות. ב.
8 כוחות הנפש המקיפים, שעיקרם הוא כח הרצון השונה
9 במהותו מהכוחות הפנימיים של השכל והמידות, והוא
10 המשל לאור הסובב כפי שיפורט להלן.
11 גם כח הרצון וגם הכוחות הפנימיים אינם עצם הנפש
12 ממש אלא ביטויים שלה. כשאדם משתמש בכוחות
13 הפנימיים כמו השכל והמידות, הרי הוא מגלה את
14 כוחותיו הפנימיים (ובנמשל: אור הממלא), וכשמתגלה
15 אצלו כח הרצון, מתגלה כח המקיף שבנפש (ובנמשל:
16 אור הסובב).
17 ומפרט הרבי נ"ע את עניינו של כח הרצון: דעם היות
18 שהוא גם כן כח מהנפש ולא העצם, ודומה לכאורה
19 לכוחות הפנימיים - שכל ומידות, מכל-מקום הרי הוא
20 חלוק מכל הכחות בזה שאינו בבחינת מציאות דבר,
21 כלומר, הוא לא כח שמבטא מציאות נפשית פרטית
22 ומסוימת, והיינו שאינו מציאות לעצמו חוץ מהנפש ב'.
23 כאשר מסתכלים על הרצון רואים את ביטוי הנפש
24 עצמה, כיון שאינו מבטא מציאות אחרת חוץ מעצמיות
25 הנפש.
26 דהנה כל הכחות הרי הם בבחינת מציאות לעצמן חוץ
27 מעצמות הנפש, - הכוחות אמנם כלולים בנפש, אך הם
28 מציאות פרטית בפני עצמם ומשהו נוסף ומעבר לעצם
29 הנפש. וכמו כח השכל שהוא להשכיל ולהתחכם בכל
30 דבר שכל וחכמה, הרי הוא במציאות לעצמו שאינו
31 עצמות הנפש - השכל אינו עצם הנפש, והוא מציאות
32 בפני עצמה של שכל וחכמה ב',
33 והנם שהנפש הוא המתחכם, - כלומר ההגדרה של
34 "מציאות שכל וחכמה" אינה מציאות נפרדת ממש,
35 שהרי הנפש עצמה היא המתחכמת, מכל-מקום הרי זה
36 שהנפש מתחכם בכח השכל שבו שהכח אינו עצמות
37 הנפש ב'. - השכל הוא ה"כלי" שעצם הנפש משתמשת
38 בו כדי להשכיל.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים – חלק א

התבוננות הנשמה למעלה – מוגבלת. ובירידתה למטה – בכל מאדך, בל"ג. וזה ע"י
בירור הנה"ב

והנה הנפש האלקית בירידתו למטה להתלבש בגוף
ונפש השכלית, הנה ההתעסקות שלו לעצמו
הוא בהתבוננות דשמע ישראל בענין דישראל עלו
במחשבה, שהוא למעלה יותר מבחינת ומדרגת אור
שבעת הימים גם במדרגה היותר גבה. והנה הנפש
האלקית הוא שכלי בעצם מהותו, ושכלו הוא שכל
אלקי, הנה עבודתו עם הנפש השכלית בשמע ישראל
הוא דשם"ע הוא שם עי"ן, ולעצמו עבודתו בשמע
ישראל הוא בהענין דישראל עלו במחשבה, דמחשבה
הוא בחינת חכמה, כמו שנקראת קדש וראשית, וכמו
שכתוב "קדש ישראל לה' ראשית תבואתו" כו', ואור
שבעת הימים זהו בחינת ז' תחתונות דבינה, וישראל
הן בבחינת חכמה, ולפי מה שנתבאר דאור שבעת
הימים הן ז' תחתונות שפכת, שרש נשמות ישראל
הוא בבחינת ג' ראשונות שפכת, וזהו "ה' אלקינו"
מקור נשמות ישראל, וכידוע דה' אחד זהו מקור
העולמות, וה' אלקינו מקור הנשמות. ויתבונן בזה איך
שהוא בשרשו ומקורו בעצמות אור-אין-סוף, ושם הוא
בתכלית היחוד במקורו, ועל-ידי זה "ואהבת את ה'
אלקיך" בבחינת "את" השפל ויטל לה', וכמו שכתוב
והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים", וכמו
שצוירים דבר הרי זה קשור וצורו בהדברים שצוירים
בו זה בתוף זה ממש הנקרא בלשון העולם
אויסקניפלט, כמו כן הנשמה היא צרורה בצרור
החיים שהיא קשורה ומיוחדת במקורה את ה' אלקיך.
ועל-ידי התבוננות זאת, איך שפמקורה היא מיוחדת,
על-ידי זה "ואהבת את ה' אלקיך" בבחינת "את"
השפל להיות בבחינת דבקות ממש בה'. אמנם לכאורה
אין זה מובן, דהרי ענין זה מה שישראל עלו במחשבה
הוא בנשמה קדם שירדה למטה, ועל מה הוא ירידת
הנשמה למטה בגוף ונפש הפהמית להיות בבחינת
צרורה בצרור החיים, שזהו בהנשמה במקורה גם קדם

ירידתה למטה. אף הענין הוא, דהירידה היא צריך עליה
לבוא לבחינת אהבה הפלתי מגבלת, דהנשמה כמו
שהיא למעלה הרי זה בבחינת הגבלה ולכן היא
במדרגת עומדים, וכמו אליהו שאמר על נשמתו "חי
ד' אלקי ישראל אשר עמדי לפניו", וזהו בהנשמה
כמו שהיא למעלה בהעבודה דאהבה ויראה ומפל-
מקום נקרא בשם עמידה. ובהה"ה איתא, "כל נשמתא
ונשמתא הוה קניא בדיוקנא קמא מלפא קדישא,
וידוע דמלפא קדישא הוא זעיר-אנפין דאצילות, ונקרא
בשם עמידה שזהו בחינת גבול, וידוע דהנשמות כמו
שהם למעלה הרי כל נשמה ונשמה יש לה מדור לפי
כבודה בבחינת התחלקות, והינו לפי שכל אחד ואחד
היא בבחינת הגבלה, על-כן היא בבחינת התחלקות,
וכדרך כלל הנה ההתחלקות הוא בהשגה, דהנשמה
היא שכל אלקי בעצם מהותה, ולזאת הנה גם טבע
הרצוא"י שבטבע הנשמה כנ"ל יש בזה גם-כן נגיעה
משכל והשגה, שזהו בחינת הרגש האור-אין-סוף
שנרגש בהנשמה, ומזה הוא הרצוא, וממילא יש בזה
התחלקות באפן ההשגה וההרגש. ועל-ידי הירידה
למטה באה לבחינת אהבה הפלתי מגבלת, והוא אהבת
"בכל מאדך". וזה דוקא על-ידי ברור וזכוף הנפש
הפהמית, שעל-ידי זה מתעלה הנשמה שבאה לבחינת
האהבה הפלתי מגבלת. וזהו שכתוב "והיה מספר בני
ישראל כו' אשר לא יספר", שמבחינת מספר בא
לבחינת לא יספר, והינו הנשמה שהיא בבחינת מספר
וגבול באה לבחינת בלי גבול, והוא על-ידי הזכוף
דנפש הפהמית שזהו ענין מספר, שהוא גם-כן לשון
ספירות ובהירות וכמו "וספרתם לכם" כו', שעל-ידי
הבהירות דנפש הפהמית בבחינת אתפכא ואתהפכא
חשוקא לנהורא באים לבחינת לא יספר בבחינת בלי
גבול.

חג הסוכות, תר"צ. ניוארק

ח. שלושה מוחין. ט. שזור. י. כל נשמה ונשמה היתה עומדת בדמותה לפני המלך הקדוש. יא. הריצה (הרצון לצאת ולברוח מהגוף ולהכלל באלקות).

ספר השיחות - ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

31 זכרוננו כשר' שלום החל לחפור את הבאר ברחוב
32 חאחלויקע, בקיץ תרמ"ט, אמר לו החסיד ר' יחזקאל
33 זאב - חאציע וועלע - זקן גדול, אחד מחסידיו כ"ק
34 אדמו"ר האמצעי: שלום, אתה מקבל על עצמך לחפור
35 באר? ענה לו ר' שלום: מדוע לא? אין זו עבודה קשה,
36 קמים בהשכמה, הולכים לבית המדרש ואומרים יחד
37 עם חברת תהלים את ספר התהלים, מתפללים
38 תפילת ותיקין, אוכלים פת שחרית ובשעה
39 שבע-שמונה מתחילים בעבודה, טוריה אחרי טוריה,
40 לא בחפזון, ארשין [מדה רוסית] ליום, לפעמים
41 ארשין וחצי, ובמשך חודש או חודשיים עוזר השי"ת
42 ומגיעים למים החיים.
43 ר' שלום צודק, צריכים לומר תהלים ולהתפלל,
44 לגשת לעבודה שלא בחפזון, טוריה אחרי טוריה, עד
45 שמגיעים למעיין של פנימיות הלב.
46 יש אופן נוסף בחפירת באר להגיע למקור המים
47 החיים, וזאת על ידי מקדח, קודחים באדמה, ובחלל
48 המתהווה מכניסים צינור, המקדחה קודחת חור גם
49 באבנים המכסים על המעיין, וכאשר המקדח והצינור
50 מגיעים למקור המעיין - פורצים המים החיים.
51 ההבדל בין שני אופני החפירה האמורים הוא,
52 שבבאר החפורה בידיים צריכים לשאוב את המים,
53 וכשלא שואבים אותם, הרי למרות שרואים את
54 המים - אי אפשר להשתמש בהם, ואילו בבאר קדוח
55 - זורמים המים מעצמם.
56 שני אופנים אלה בעבודה להגיע לפנימיות הלב,
57 הם ההבדל בין עבודה בכוח עצמו למה ש"יחידות"
58 פועלת. אך ההתחלה היא העבודה בכוח עצמו, כפי
59 שר' שלום החופר אומר, טוריה אחרי טוריה, והשי"ת
60 עוזר שמגיעים לפנימיות הלב. מוכרחים לעשות
61 בפועל, להוריד את הכיסוי המסתיר על פנימיות הלב.

ט' ניסן, ה'ת"ש

1 יא. מורנו הבעל-שם-טוב נ"ע אומר: לב ישראל
2 חי, הלב היהודי חי, צריך שיוכל האדם לעורר את
3 פנימיות הלב. כלומר, שצריכים להגיע לפנימיות
4 שבלב, וכאשר מגיעים לפנימיות, מתחולל במילא
5 שינוי לטוב גם בחיצוניות הלב.
6 הדרך להגיע לפנימיות הלב, דומה לדרך שמגיעים
7 אל מקורות מעיינות מים חיים שבעומק האדמה.
8 באדמה, הרי נוסף על מה שהשי"ת עשה אותה
9 לאוצר כל טוב, כל החמרים החשובים ביותר, כל
10 המינרלים הטובים ביותר - קבע השי"ת גם את
11 מקור המים החיים בטבע האדמה, שמקורות המים
12 הנובעים מהתהום של הימים, מרים ומלוחים, נעשים
13 מתוקים ומחיים בעברם דרך סינון האדמה.
14 אך, כדי שיוכלו להשתמש במים החיים
15 המתוקים, מן ההכרח לפנות בתחילה את העפר,
16 האבנים ודברים אחרים המכסים על מקורות המים,
17 לחפור בעומק האדמה עד שמגיעים למעיין.
18 בחפירת מעיין הרי נוסף על הצורך בידיעות
19 מסוימות ובכוח מסויים, מוכרחים גם להתאזר
20 בסבלנות. הדבר מוכרח לקחת זמן, ולפעמים זמן
21 ארוך, וביחוד כשנתקלים באבנים גדולות או בעפר
22 קשה, מוכרחים אז להכפיל את הכוח ואת הסבלנות.
23 בליובאוויטש היה ר' שלום החופר, זקן מופלג,
24 יליד ליאדי, שזכה לברכת רבנו הזקן להצלחה
25 בעבודתו - חפירת בארות - ולאריכות ימים. בקיץ
26 תרנ"ב מלאו לו תשעים ושבע שנים, ואמר שעל אף
27 שהוא עדיין מרגיש עצמו ברוך השם בכוח לעבוד, אך
28 הוא חושב שהגיע הזמן להניח את כלי החפירה
29 ולנסוע לליאדי לחכות על הזמן הבא לתפוס את
30 המקום שקנה לעצמו ליד אביו.

אגרות קודש

ב"ה ט"ז אלול תר"ץ

6 באתי הביתה לריגא.
7 אהי שמח לשמוע משלומי ושלום ב"ב שי וכל אשר
8 אתו לטובה ומחכה אני למכתבו מהכל בפרטיות.
9 בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
10 **מזכיר: ח. ליבערמאן**

1 ת"ל באתי בשלום לאירופא, הנסיעה על הים עברה
2 בשלום, ובאתי צלחה לברלין ביום כ"ז תמוז העבר, אלא
3 שהייתי חלוש מאד בבריאותי והוכרחתי לנסוע להנפש
4 איזה שבועות במאריענבאד, ות"ל הוטב לי ובשבוע זו

אג"ק מוהריי"צ כך יד

הצווי "לך-לך" – הפך להיות שליח ה', הפועל מצד צווי הבורא.

פרשת לך לך

יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לךְ־לךְ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאךְ: **ב** וְאָעֲשֶׂה לְגֹי גָדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדַּלְתָּ שְׁמִי וְהָיָה בְרָכָה: **ג** וְאֶבְרַכְךָ מִבְּרַכְיֶיךָ וּמִקְלָלֶיךָ אֲדָר וְנִבְרַכְוּ כָךְ כָּל מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה: **ד** וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ אֹתוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חָמֶשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן: **ה** וַיָּקָח אַבְרָם אֶת־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רִכְוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶצָה כְּנָעַן: **ו** וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שָׁכֵם עַד אֵלּוֹן מוֹרָה וְהַכְנַעֲנִי אֹז בְּאֶרֶץ: **ז** וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לוֹרְעֶךָ אֵתָּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיְבִן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו: **ח** וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם הַהִירָה מִקְדָּם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אֹהֶלָה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעִי מִקְדָּם וַיְבִן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: **ט** וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנִסְוֵעַ הַנִּגְבָּה: **י** וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרֵימָה לְגֹר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ: **יא** וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹא מִצְרֵימָה וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יֹדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יִפְתַּמְרָאָה אֵת: **יב** וְהָיָה כִּי יֵרְאוּ אֹתְךָ הַמִּצְרִיִּים וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהִרְגוּ אֹתִי וְאֹתְךָ יַחֲיוּ: **יג** אֲמַרְיִנָּא אַחֲתִי אֵת לְמַעַן יִיטַב־לִי בַּעֲבוּרְךָ וְחִיתָה נַפְשִׁי בְּגִלְגָּלִי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 59)

וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה' (יב, ח)

שָׁהִיָּה קורא בקול גדול . . . אֵת שֵׁם ה', מודיע אותו וְאֶלְקִיתוֹ לְכָנִי אָדָם (רמב"ן)

אין הפננה שאברהם אבינו המשיך לפרסם את האמונה בה' גם בארץ כנען, אלא שבארץ כנען עשה זאת באופן שבאין־ערוף לעבודתו הקודמת. שכן, בהיותו בחוץ לארץ עסק בעבודה זו מצד הבנה שלו והפנה שלו (פלשון הרמב"ם: "והבין קו הצדק מתבוננתו הנכונה"), ואלו לאחר

שני יי וַיְהִי כְּבֹא אַבְרָם מִצְרֵימָה וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יֹפִיָּהּ הִוא מְאֹד: **יב** וַיֵּרְאוּ אֹתָהּ שְׂרֵי פְרֹעָה וַיַּחֲלִלוּ אֹתָהּ אֶל־פְּרֹעָה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פְּרֹעָה: **יג** וְלֹאֲבָרָם הִיטִיב בַּעֲבוּרָה וַיְהִי־לֹו צֹאן־וּבָקָר וַחֲמֹרִים וְעֶבְדִּים וּשְׁפָחֹת וְאֶתְנַת וּגְמָלִים: **יד** וַיִּנָּסַע יְהוָה | אֶת־פְּרֹעָה נָגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דֶּבֶר שְׂרֵי אִשָּׁת אַבְרָם: **יז** וַיִּקְרָא פְּרֹעָה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הַגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא: **יח** לָמָּה אָמַרְתָּ אַחֲתִי הִוא וַאֲקַח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וְלֵךְ: **יט** וַיֵּצֵאוּ עָלָיו פְּרֹעָה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ: **יג** וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הִוא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנִּגְבָּה: **יד** וְאַבְרָם פָּבֵר מְאֹד בְּמִקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב: **יז** וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנִּגְבַּ וְעַד־בֵּית־אֵל עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אֹהֶלָה בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעֵי: **יח** אֶל־מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיָּה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 64)

וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרֵימָה (יב, י)

יציאתו מן הארץ . . . מִפְּנֵי הָרָעַב, עוֹן אֲשֶׁר חָטָא (רמב"ן) אין הפננה לחטא ממשי, שהרי אברהם "עשה יצר הרע טוב" (ירושלמי ברכות ט, ה), ולא היה לו כלל יצר הרע (וכל אברהם של האבות היו בבחינת 'מרכבה' כל ימיהם). אלא הפננה היא לחטא מלשון חסרון (כמו "והיו אני ושלמה בני חטאים"), הנינו שגרים חסרון בהמשכת וגלוי אור אלקי. ובדגמת מעוט האור בסדר השתלשלות, שבכל דרגה יש מעוט אור ביחס לדרגה שלמעלה ממנה.

שלישי ה' וְגַם־לְלוֹט תַּהֲלֹךְ אֶת־אַבְרָם הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאֹהֳלִים: וְלֹא־נִשְׂא אֹתָם הָאָרֶץ לְשִׁבְת יַחֲדוֹ כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לְשִׁבְת יַחֲדוֹ: וַיְהִי־יָרִיב בֵּין רַעֲי מְקַנְה־אַבְרָם וּבֵין רַעֲי

רביעי יד א ויהי בימי אמרפל מלך־שנער אריון:
 מלך אלסר כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך
 גוים: ב עשו מלחמה את־כרעל מלך סדם
 ואת־ברשע מלך עמרה שנאב א מלך אדמה
 ושמאבר מלך כתיב צביים קרי צבואים ומלך בלע
 היא־צער: ג פל־אלה חברו אל־עמק השדים
 הוא ים המלח: ד שתים עשרה שנה עברו
 את־כדרלעמר ושלש־עשרה שנה מרדו:
 ה ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמר והמלכים
 אשר אתו ויכו את־רפאים בעשתרת קרננים
 ואת־הזוזים בהם ואת האימים בשוה קריתים:
 ו ואת־החרי בהררם שעיר עד איל פארן אשר
 על־המדבר: ז וישבו ויבאו אל־עין משפטל הוא
 קדש ויכו את־פל־שדה העמלקי וגם את־
 האמורי הישב בכצצן תמר: ח ויצא מלך־סדם
 ומלך עמרה ומלך אדמה ומלך כתיב צביים
 קרי צבואים ומלך בלע הוא־צער ויערכו אתם
 מלחמה בעמק השדים: ט את כדרלעמר מלך
 עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך שנער
 ואריון מלך אלסר ארבעה מלכים את־
 החמשה: י ועמק השדים בארת בארת חמר
 וינסו מלך־סדם ועמרה ופלוי־שמה והנשארים
 הרה נסו: יא ויקחו את־פל־רלש סדם ועמרה
 ואת־פל־אכלם וילכו: יב ויקחו את־לזם ואת־
 רלשו בן־אחי אברם וילכו והוא יושב בסדם:
 יג ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והוא שכן
 באלני ממרא האמרי אחי אשבל ואחי ענר
 והם בעלי ברית־אברם: יד וישמע אברם כי
 נשבה אחיו וירק את־חניכיו וילדי ביתו שמנה
 עשר ושלש מאות וירדף עד־דן: טו ויחלק
 עליהם א לילה הוא ועבדיו ויפם וירדפם
 עד־חובה אשר משמאל לדמשק: טז וישב את

מקנה־לזם והפגעני והפרזי אז ישב בארץ:
 ח ויאמר אברם אל־לזם אל־נא תהי מריבה
 ביני ובינך ובין רעי ובין רעיד פראנשים אחים
 אנחנו: ט הלא כל־הארץ לפניך הפרד נא מעלי
 אם־השמאל ואימנה ואם־הימין ואשמאילה:
 י וישא־לזם את־עיניו וירא את־פל־כפר הירדן
 כי כלה משקה לפני א שחת יהוה את־סדם
 ואת־עמרה בגן־יהוה בארץ מצרים באכה
 צער: יא ויבחר־לו לזם את פל־כפר הירדן ויסע
 לזם מקדם ויפרדו איש מעל אחיו: יב אברם
 ישב בארץ־כנען ולזם ישב בערי הכפר ויאהל
 עד־סדם: יג ואנשי סדם רעים וחמאים ליהוה
 מאד: יד ויהוה אמר אלי־אברם אחרי הפרד־
 לזם מעמו שא נא עיניך וראה מן־המקום
 אשר־אתה שם צפנה וגובה וקדמה וימה:
 טו כי את־כל־הארץ אשר־אתה ראה לך
 אתנגה ולזרעך עד־עולם: טז ושמתי את־זרעך
 כעפר הארץ אשר א אם־יוכל איש למנות
 את־עפר הארץ גם־זרעך ימנה: יז קום התהלך
 בארץ לארצה ולרחבה כי לך אתנגה: יח ויאהל
 אברם ויבא וישב באלני ממרא אשר בחברון
 ויבן־שם מזבח ליהוה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ד' חשון תשמ"ה)

וגם ללזם ההולך את אברם היה צאן ובקר ואהלים (יג).

(ה)

מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בטר מרי נכסי ציבי משך
 (התחבר לבעל נכסים וייטב גם לך).. דכתיב וגם ללזם וגו'

(ב"ק צג, א)

הוי אומר, שהשפעתו החיובית של שכן טוב (ולאידך,
 השפעתו השלילית של שכן רע) היא דבר שרואים במוחש,
 עד שאפלו סתם "אינשי", אינם יהודים, מכירים בה.
 והשפעה זו חזקה עד כדי כך, שאף שהיתה כאן שכנות
 ארעית בלבד, הליכה יחד בדרך, ולא שכנות של קבע -
 הביאה שכנות זו הן ברכה ללזם, רבוי נכסים, והן העדר גלוי
 השכינה לאברם (רש"י פסוק יד).

וַיִּרְשָׁד: ה' וַיֵּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבְּמִצָּה
הַשְּׂמִימָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם-תּוּכַל לִסְפֹּר
אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זֶרְעֶךָ: וַהֲאִמֵּן בִּיהוָה
וַיַּחֲשֹׁבָה לוֹ צִדְקָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 54)

שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד (טו, א)

וְהִיא דוֹאג וְאֹמֶר, שְׂמָא קִבְּלִי שְׂכָר עַל כָּל צִדְקוֹתַי
(רש"י)

כֶּתֶב הַרְמָב"ם (תשובה י, ב) "אֲבָרְהָם אֲבִינוּ . . . לֹא עָבַד
אֱלֹהִים מֵאַהֲבָה". וְקִשָּׁה, מְדוּעַ אֶפְסָא דָּאג עַל קְבוּל שְׂכָרוֹ. וְיֵשׁ
לומר, שֶׁהִיא הִנּוּחָנָה: דוֹקָא לְהִיטוּ עוֹבֵד ה' מֵאַהֲבָה, לֹא
רָאָה אֶת קְבֻלַּת הַשְּׂכָר כְּדָבָר אִישִׁי, אֲלֹא כְחֶלֶק שֶׁל עֲבוֹדַת
ה', הִנְנוּ קְדוּשׁ שֵׁם שְׁמִים: כֵּלָם רֹאִים, שְׁמִי שְׁעוֹבֵד אֶת ה'
מְקַבֵּל עֶשֶׂר וְכָבוֹד.

שְׁשִׁי וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
מֵאוּר כְּשָׂדִים לָתֵת לְךָ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת
לְרִשְׁתָּהּ: ה' וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוָה כִּמָּה אֲדַע כִּי
אִירְשֶׁנָּה: ה' וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַח לִי עֵגֶלָה מִשְׁלֶשֶׁת
וְעֹז מִשְׁלֶשֶׁת וְאֵיל מִשְׁלֶשׁ וְתֹר וְגוֹזֹל: וַיִּקַּח-לוֹ
אֶת-כָּל-אֵלֶּה וַיִּבְתֵּר אֹתָם בְּתוֹךְ וַיִּתֵּן אִישׁ-
בְּתָרוֹ לְקִרְיָת רַעְהוּ וְאֶת-הַצֶּפֶר לֹא בָתָר:
וַיִּירַד הָעֵיט עַל-הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרָם:
וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבֹא וְתִרְדְּמָה גָּפְלָה עַל-אֲבָרָם
וְהִנֵּה אִימָה חֲשֹׁכָה גְדֹלָה נִפְלֶתַת עָלָיו: ה' וַיֹּאמֶר
לְאֲבָרָם יָדַע תִּדַּע כִּי-גֵר אֲנִי יְהוָה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא
לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:
וְגַם אֶת-הַנְּזִי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אֲנִי וְאַחֲרֵי-כֵן
יֵצְאוּ בְּרַכָּשׁ גָּדוֹל: ה' וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל-אֲבֹתֶיךָ
בְּשָׁלוֹם תִּקְבָּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה: ה' וְדוֹר רִבְעִי
יָשׁוּבוּ הִנֵּה כִּי לֹא-שָׁלֵם עֹן הָאֲמָרִי עַד-הַנֵּה:
וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וְעֵלְטָה הָיָה וְהִנֵּה תִנּוּר עֵשֶׂן
וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגּוֹזְרִים הָאֵלֶּה: ה' בַּיּוֹם
הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת-אֲבָרָם בְּרִית לֵאמֹר לִזְרַעְךָ
נִתְּתִי אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד-הַנָּהָר

כָּל-הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת-לוֹט אָחִיו וּרְכָשׁוֹ הֵשִׁיב וְגַם
אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הָעַם: ה' וַיֵּצֵא מִלֶּךְ-סֹדֶם
לְקִרְיָתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַפּוֹת אֶת-כְּדָרְלֶעֶמֶר
וְאֶת-הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אָתוּ אֶל-עֶמֶק שְׁוֹה הוּא
עֶמֶק הַמֶּלֶךְ: ה' וּמִלְכֵי-צָדֵק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא
לֶחֶם וַיֵּיז וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֵלְיוֹן: ה' וַיִּבְרַכְהוּ
וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אֲבָרָם לְאֵל עֵלְיוֹן קִנָּה שְׁמִים
וְאָרֶץ: ה' וּבְרוּךְ אֵל עֵלְיוֹן אֲשֶׁר-מִגֵּן צִדִּיק בִּידֵךְ
וַיִּתֵּן-לוֹ מַעֲשֵׂר מִכָּל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת יז)

וַיִּבֹא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאֲבָרָם (יד, יג)

זֶה עוֹג . . . וּמִתְפַּנֵּן שֶׁהִרְג אֲבָרָם וַיִּשָּׂא אֶת שְׂרָה (רש"י)
בְּמִדְרַשׁ רַבָּה נֶאֱמַר: וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עוֹג, שֶׁכָּא וּמִצָּא
אֶת אֲבָרָם יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּמִצְוֹת עֲגוּת וְכו'. וְיֵשׁ לְבָאֵר,
שֶׁכָּאֲשֶׁר רָאָה עוֹג שֶׁאֲבָרָהֶם עוֹסֵק בְּמִצְוֹת אֲכִילַת מִצָּה,
מִיכָּל דְּמַהֲמֻנְתָּא, אֲמוּנָה שְׁלֹמֶעֱלָה מִן הַשֶּׁכֶּל, הַבֵּין
שְׂבוּדָאֵי יֵצֵא לְמַלְחָמָה כְּדִי לְהַצִּיל אֶת לוֹט מִתּוֹךְ מִסִּירוֹת
נָפֶשׁ, דְּבָר שְׂאִין לוֹ מְקוֹם מִצַּד הַשֶּׁכֶּל.

חֲמִישִׁי כֹא וַיֹּאמֶר מִלֶּךְ-סֹדֶם אֶל-אֲבָרָם תֵּן-לִי
הַנֶּפֶשׁ וְהָרֶכֶשׁ קַח-לְךָ: ה' וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל-
מֶלֶךְ סֹדֶם הִרְמִיתִי יָדִי אֶל-יְהוָה אֵל עֵלְיוֹן קִנָּה
שְׁמִים וְאָרֶץ: ה' אִם-מִחוּט וְעַד שְׂרוּף-נֶעַל
וְאִם-אֶקַּח מִכָּל-אֲשֶׁר-לְךָ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי
הַעֲשֵׂיתִי אֶת-אֲבָרָם: ה' בְּלַעֲדִי רַק אֲשֶׁר אֲכָלוּ
הַנְּעָרִים וְחֶלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכוּ אִתִּי עֲנֵל
אֲשַׁבֵּל וּמִמָּוָה הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם: ה' ס
מִזֹּ ^א אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר-יְהוָה
אֶל-אֲבָרָם בְּמִחוּזָה לֵאמֹר אֶל-תִּירָא אֲבָרָם אֲנִכִּי
מִגֵּן לְךָ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד: ה' וַיֹּאמֶר אֲבָרָם
אֲדֹנָי יְהוָה מִה־תִּתֶּן-לִי וְאֲנִכִּי הוֹלֵךְ עִירִי
וּבֶן-מִשְׁק בֵּיתִי הוּא דִּמְשָׁק אֶלִיעֶזֶר: ה' וַיֹּאמֶר
אֲבָרָם הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זֶרַע וְהִנֵּה בֶן-בֵּיתִי
יִרְשׁ אִתִּי: ה' וְהִנֵּה דְּבַר-יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא
וַיִּרְשֵׁךָ זֶה כִּי-אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא

לְאֲבָרָם: ׀ יִז ׀ וַיְהִי אֲבָרָם בֶּן־תִּשְׁעִים שָׁנָה
וַתֵּשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אֲבָרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אֲנִי־אֵל שְׂדֵי הַתְּהֵלֶכֶת לִפְנֵי וַהֲיָה תָמִים:
ב וַתֵּהֱוֶה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וְאַרְבָּה אוֹתָךְ בְּמֵאֵד
מְאֹד: ג וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֶתֹּו אֱלֹהִים
לֵאמֹר: ד אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתִי לְאֵב הַמִּזֹּן
גוֹיִם: ה וְלֹא־יִקְרָא עוֹד אֶת־שִׁמְךָ אֲבָרָם וְהָיָה
שִׁמְךָ אֲבָרָהֶם כִּי אֲב־הַמִּזֹּן גוֹיִם נִתְּתִיד:
ו וְהִפְרַתִּי אֶתְךָ בְּמֵאֵד מְאֹד וְנִתְּתִיד לְגוֹיִם
וּמְלָכִים מִמֶּךָ יֵצְאוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת כז)

המול לָכֶם כָּל זָכָר (יז, י)

מִצְוֹת מִיֵּלֶה, הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּצְטָוָה הִיְהוּדִי הָרִאשׁוֹן,
מוֹרָה עַל כָּלֹלוֹת הַמִּצְוֹת. א. רְשׁוּמָה נָכָר בַּגּוֹף, וְהוּא הַדִּין
לְכָל הַמִּצְוֹת, אֵלָּא שְׁאִין רִשָּׁם זֶה נִרְאֶה לְעֵינֵי בָשָׂר. ב. יֵשׁ בָּהּ
גַּם תּוֹשֵׁלֶת גִּשְׁמִית, אֲכָל הִיא בְּאִין־עֲרוּךְ לַתּוֹשֵׁלֶת הַרוּחָנִית.
וְאַף בְּכָל הַמִּצְוֹת יֵשׁ תּוֹשֵׁלֶת בְּחַיִּי הַגּוֹף, אֲכָל הַתּוֹשֵׁלֶת בְּחַיִּי
הַנִּשְׁמָה הִיא בְּאִין־עֲרוּךְ יוֹתֵר. ג. הַתִּינוּק בּוֹכָה וְצוֹעֵק מִפְּנֵי
הָעֵדֶר שְׂכָלוֹ, וּכְשֶׁיִּגְדֵּל - יִבִּין. כְּמוֹ כֵּן, הַצּוֹעֵק עַל הַטֶּרַח
וְהַהֲפָסֵד שֶׁבָּקִיִּים מִצְוָה, הָרִי זֶה רַק מִפְּנֵי הָעֵדֶר הַשְּׂכָל.

שְׂבִיעִי, וְהַקְמַלְתִּי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ
אֲחֵרֶיךָ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לְךָ
לְאֱלֹהִים וְלִזְרַעְךָ אֲחֵרֶיךָ: ה וְנִתְּתִי לְךָ וּלְזֶרְעֶךָ
אֲחֵרֶיךָ אֶת ׀ אֶרֶץ מִגְרִיד אֶת כָּל־אֶרֶץ כְּנָעַן
לְאַחֲזֹת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים: ו וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־אֲבָרָהֶם וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר
אֶתָּה וְזֶרְעֶךָ אֲחֵרֶיךָ לְדֹרֹתָם: ז וְזֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר
תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אֲחֵרֶיךָ הַמּוֹלֵד
לָכֶם כָּל־זָכָר: ח וּנְמַלְתֶּם אֶת בָּשָׂר עַרְלַתְכֶם
וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: ט וּבֶן־שְׁמֹנֶת
יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יְלִיד בֵּית
וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מִכָּל בֶּן־נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרְעֶךָ
הוּא: י הַמּוֹל ׀ יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנֵת כֶּסֶף
וְהָיָה בְּרִיתִי בִּבְשָׂרְכֶם לְבְרִית עוֹלָם: יא וְעָרַל ׀
זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יִמּוֹל אֶת־בָּשָׂר עַרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה

הַגְּדֹל נְהַר־פָּרַת: יב אֶת־הַקִּינִי וְאֶת־הַקִּנְזִי וְאֶת־
הַקִּדְמֹנִי: יג וְאֶת־הַחֲתִי וְאֶת־הַפְּרוֹזִי וְאֶת־
הַרְפָּאִים: יד וְאֶת־הָאִמְרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־
הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת־הַיְּבוּסִי: טו מִז ׀ וְשָׂרִי אִשֶּׁת
אֲבָרָם לֹא יִלְדָה לוֹ וְלֹא שִׁפְחָה מִצִּרִּית וְשִׁמְהָ
הִגֵּר: יז וְהָאִמְרִי שָׂרִי אֶל־אֲבָרָם הִנֵּה־נָא עֲצָרְנִי
יְהוָה מִלִּדַּת בֶּן־נָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוֹלִי אֲבָנָה
מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם לְקוֹל שָׂרִי: יח וַתִּקַּח שָׂרִי
אֶשֶׁת־אֲבָרָם אֶת־הִגֵּר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ
עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְשִׁכְתֵּת אֲבָרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתֵּתֶן
אֹתָהּ לְאֲבָרָם אִשָּׁה לוֹ לְאִשָּׁה: יט וַיָּבֵא אֶל־הִגֵּר
וַתֵּהָרֵ וַתֵּרָא כִּי הָרָתָה וַתִּקַּח גְּבֵרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ:
כ וַתֹּאמֶר שָׂרִי אֶל־אֲבָרָם חֲמִסִּי עָלֶיךָ אֲנֹכִי
נִתְּתִי שִׁפְחָתִי בְּחִיקְךָ וַתֵּרָא כִּי הָרָתָה וַאֲקַל
בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ: כא וַיֹּאמֶר אֲבָרָם
אֶל־שָׂרִי הִנֵּה שִׁפְחָתְךָ בְּיָדְךָ עֲשִׂי־לָהּ הַטּוֹב
בְּעֵינֶיךָ וְתַעֲנֶנָּה שָׂרִי וְתִבְרַח מִפָּנֶיהָ: כב וַיִּמְצָאָהּ
מִלֵּאָה וְהָיָה עַל־עֵין הַמַּיִם בְּמִדְבָּר עַל־הָעֵין
בְּדֶרֶךְ שׁוּר: כג וַיֹּאמֶר הִגֵּר שִׁפְחָת שָׂרִי אִי־מִזָּה
כָּאת וְאַנָּה תִּלְכִּי וְהָאִמְרִי מִפְּנֵי שָׂרִי גְבֵרָתִי
אֲנֹכִי בָרַחַת: כד וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאָה יְהוָה שׁוּבִי
אֶל־גְּבֵרָתְךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יְדֶיהָ: כה וַיֹּאמֶר לָהּ
מִלֵּאָה יְהוָה הִרְבָּה אֲרָבָה אֶת־זֶרְעֶךָ וְלֹא יִסְפֹּר
מִרְבּ: כו וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאָה יְהוָה הִנֵּה הָרָה
וְיִלְדָתָ בֶּן וּקְרָאתָ שְׁמוֹ יִשְׁמַעְאֵל כִּי־שָׁמַע יְהוָה
אֶל־עֲנִידְךָ: כז וְהוּא יְהִי פָּרָא אָדָם יָדוֹ בְּכָל יוֹד
כָּל בּוֹ וְעַל־פָּנָי כָּל־אֲחִיו יִשְׁכֵּן: כח וַתִּקְרָא שֵׁם־
יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אֶתָּה אֵל רֹאִי כִּי אִמְרָה הִנֵּם
הֵלֶם רָאִיתִי אֲחֵרִי רֹאִי: כט עַל־כֵּן קָרָא לְבָאָר
בָּאָר לְחִי רֹאִי הִנֵּה בֵּין־קֶדֶשׁ וּבֵין בְּרֵד: לו וַתִּלְד
הִגֵּר לְאֲבָרָם בֶּן וַיִּקְרָא אֲבָרָם שֵׁם־בְּנוֹ אֲשֶׁר־
יִלְדָה הִגֵּר יִשְׁמַעְאֵל: לז וְאֲבָרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה
וַיָּשָׁשׁ שָׁנִים בְּלִדַּת־הִגֵּר אֶת־יִשְׁמַעְאֵל

אֲבָרָהֶם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ: כו וְכָל־אֲנָשֵׁי בֵּיתוֹ יָלִיד
בָּיִת וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נֶכֶד נִמְלֹו אֹתוֹ:

פפפ קב"ו פסוקים נמל"ו סימן מכונדב"י סימן

חצי קדיש

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרֻעֵיהֶּ וַיְמַלִּיד מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוּרְקָנָהּ וַיַּקְרֵב
מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶלְמָא וּבְזִמְנֵי קָרִיב וְאֲמַרו אָמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,
וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמֹה דְקֻדְשָׁא
בְּרוּךְ הוּא. אֲמֵן לְעָלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאֲמִירָן בְּעֶלְמָא, וְאֲמַרו אָמֵן: אֲמֵן

מפסיר כד וְאֲבָרָהֶם בֶּן־תִּשְׁעִים וְתִשְׁעִי שָׁנָה בָּהֶמְלֹו
בֶּשֶׁר עָרְלָתוֹ: כה וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
שָׁנָה בָּהֶמְלֹו אֵת בֶּשֶׁר עָרְלָתוֹ: כו בְּעֶצֶם הַיּוֹם
הַזֶּה נִמְלֹו אֲבָרָהֶם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ: כו וְכָל־אֲנָשֵׁי
בֵּיתוֹ יָלִיד בָּיִת וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נֶכֶד נִמְלֹו
אֹתוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת יח)

ולָהּ שְׂפָחָה מִצְרִית, וְשָׁמָּה הָגָר (טז, א)

מִצְרִית - רומז לעניני עולם הָזֶה, שֶׁכֵּלֶם גְּבוּל וּבְמִיצָר.
הָגָר - עניני העולם הם בְּדֶרֶךְ אֲרָעִי וגִּירוֹת בְּלִבָּד, כְּמֵאֲמַר
ר"ל הָעוֹלָם הַזֶּה דוֹמֶה לְפָרוֹזְדוֹר, שְׂאִין דְּרִים בּוֹ.

הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מַעֲמִיָּה אֶת־בְּרִיתִי הַפָּר: ס
כו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אֲבָרָהֶם שְׂרִי אֲשֶׁתְּךָ לֹא־
תִקְרָא אֶת־שְׁמֹה שְׂרִי כִּי שָׂרָה שְׁמָה: כז וּבְרַכְתִּי
אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לָךְ בֶּן וּבְרַכְתִּיהָ וְהָיְתָה
לְגוֹיִם מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ: כח וַיִּפֹּל אֲבָרָהֶם
עַל־פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלָפֹו הֲלִבִּן מֵאֵה־שָׁנָה
וְיֹלֵד וְאִם־שָׂרָה הִבְתִּישָׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד:
כח וַיֹּאמֶר אֲבָרָהֶם אֶל־הָאֱלֹהִים לוֹ וַיִּשְׁמָעֵאל
יִהְיֶה לְפָנֶיךָ: כח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה
אֲשֶׁתְּךָ יֵלֵד לָךְ בֶּן וְקִרְאתָ אֶת־שְׁמוֹ וַיִּצְחַק
וַהֲקִמְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְיֹרְעוֹ
אַחֲרָיו: כח וַיִּשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה | בְּרַכְתִּי
אֹתוֹ וְהַפְרִיתִי אֹתוֹ וְהַרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמָאֵד מְאֹד
שְׁנַיִם־עָשָׂר נְשִׂאִם יוֹלִיד וְנָתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל:
כח וְאֶת־בְּרִיתִי אֲקִים אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לָךְ
שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בְּשָׁנָה הָאַחֲרִית: כח וַיִּכָּל
לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אֲבָרָהֶם: כח וַיִּקַּח
אֲבָרָהֶם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־יְלִידֵי בֵּיתוֹ
וְאֵת כָּל־מִקְנֵת כֶּסֶפוֹ כָּל־זָכָר בְּאֲנָשֵׁי בֵּית
אֲבָרָהֶם וַיִּמָּל אֶת־בֶּשֶׁר עָרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם
הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים: כח וְאֲבָרָהֶם
בֶּן־תִּשְׁעִים וְתִשְׁעִי שָׁנָה בָּהֶמְלֹו בֶּשֶׁר עָרְלָתוֹ:
כח וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּהֶמְלֹו
אֵת בֶּשֶׁר עָרְלָתוֹ: כח בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמְלֹו

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲזַחִיִּים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרִכִּיָּה דְרִכִּי־נַעַם, וְכָל־נִתְיבְתִיָּה שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ,
בְּשִׁמְלָאָה עֶשֶׂר וְכַבּוֹד. יי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:

מדִּיִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתּוֹפֵר, שִׁמְקוֹם הַתּוֹפֵר יִהְיֶה בְּאֲמִצָּע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנֶט חוֹגְרִים
בְּתַחֲלִילת שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

קצה

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנָבִיאֵי הָאֵמֶת וְצַדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שִׁי לְמִוְרָא

(כו) לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב, עִם יִשְׂרָאֵל, בְּרִאיוֹתַי אֵרֶךְ יָלֻוֹתַי וְהִלֵּךְ
לִבִּי מִלִּוְהָאֱמִין בְּשִׁיעוּיָהּ, אֹמֵר לָהֶם הַנְּבִיא, אִתָּה יַעֲקֹב לָמָּה תֹאמַר כִּכָּה.
“אֲעֲקֹב”, הַכֹּהֵן לְהַמֹּן הָעַם, שֶׁהֵם אוֹמְרִים דְּבָרֵיהֶם בְּפִשְׁטוּת, שֶׁהוּא לִשׁוֹן
“אֲמִירָה”. וְתִדְבֵּר יִשְׂרָאֵל, “יִשְׂרָאֵל” הַכֹּהֵן לְדָלוּסִים וְרֹאשֵׁי הָעֵדָה,

שָׁחֵם מְדַבְּרִים וּדְבָרֵיהֶם עִם הַסִּבִּים
וְעַמִּים, שֶׁהוּא לִשׁוֹן "דְּבוּר".
נִסְתַּרְהָ דַּרְכֵי מֶה, הָעִלִּים
עֲנִינוּ מִכָּל מֶה שֶׁעֲבָדְנוּהָ. וּמֵאַלְהֵי
מִשְׁפַּטִּי יַעֲבֹר, הַעֲבִיר מִלִּפְנֵי
מִשְׁפַּט תְּחֹלֵל הַטּוֹב שֶׁהָיָה לוֹ לְשֵׁלֶם
לְאֹבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. (כט) וְלֹאִין
אוֹנִים, וְלִחְסְרֵי כְחוֹת וְתַקָּה.
(ל) וַיַּעֲפוּ נְעָרִים וַיִּנְעוּ, רִשְׁעֵי
הָעוֹלָם שֶׁמְסֻסִּים בָּהֶם כָּל יוֹם כְּמוֹ
הַנְּעָרִים, הָרֵי בְרָצוֹת ה' יִהְיוּ עֲצִים
וַיִּנְעִים וַיִּסָּקֶם בָּהֶם. וּבַחֲוִירִים,
רִשְׁעֵי הָעוֹלָם שֶׁהֵם בְּכַחוּרִים שְׁלֵמִים
בְּבָכָהֶם, לֹא יוֹעִילֵם בָּהֶם. וְכִי ה'
וְגו', אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם מְקוּיִם לָהֶם,
יִתְחַלְּפוּ בָּהֶם הָרֵשׁ כָּל עֵת.
(לא) יַעֲלוּ אֲבָר, יִגְדְּלוּ כְנָפִים.
(א) הַחֲרִישׁוּ אֵלֵי, שִׁתְקוּ וְשָׁמְעוּ
אֵלֵי. וְלֹאִמִּים יִחְלְפוּ בָהֶם,
יִתְקַשְּׁטוּ וְיִתְחַזְּקוּ כָּל גְּבוּרָתָם אוֹלֵי
נַעֲמָדוּ בְּדִין בְּכַח. וַיָּשׁוּ אוֹ
יִדְבְּרוּ, לְאַחֵר שֶׁיָּגִשׁוּ אֵלֵי לְשִׁמְעַ
אֲמָרִי, אוֹ אִם יִמְצְאוּ מַעֲנֵה יִדְבְּרוּ.
(ב) מִי הָעִיר מְמוֹרָה, מִי הָעִיר
אֶת אֲבָרָהָם לַעֲזוֹב אֶת אֶרֶץ הַמִּזְוָה
וּלְמֹאֵס אֶת אֵלֵילֵי אֶרֶץ מוֹלֶדְתָּהּ.

עטרת מרים

כֹּז לָמַח תֹּאמַר עִמִּי יַעֲקֹב וְתִדְבֹּר יִשְׂרָאֵל בְּגִלְתּוֹ בִּי נִסְתַּרְתָּ דְרָבִי
מִיָּהוָה בִּי הַעֲלִים עֵינָיו מִכָּל מַה שֶּׁעָבַדְתָּהּ וּמֵאֱלֹהֵי מִשְׁפַּטִּי יַעֲבֹד וְגַם
הַעֲבִיר מִלִּפְנֵי מִשְׁפַּט הַגָּמֹל הַזֶּה וְשָׁחָה לוֹ לְשֵׁלֶם לְאֹבֹתָיו וְלֹא כַח הָלֹאֹ
יִדְעָתָה הֲלֹא תֻּכַּל לְהַשְׁבִּיל מִדַּעְתְּךָ אִם־לֹא שִׁמְעָתָּ מִמְּלֻמֶּד וּמוֹרָה אֱלֹהֵי
עוֹלָם | יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ

לָא יִיעָר וְלֹא יִיגַע אִין חֲקֹר
לְתַבְנִיתָּהּ וּמִי שֶׁשֶׁשׁ לוֹ בַּח פְּתוֹ וְחֻכְמָה
כִּזּוּ הוּא יִדְרַע הַמַּחֲשָׁבוֹת, וְלִמָּה הוּא
מֵאֲחֵר מוֹכֵחֶם, אֵלֶּא אֶלֶּא כְּרִי לְכַלּוֹת אֶת
הַפֶּשַׁע וְלְחַסּוֹר אֶת הַחֲסָמַת עַל יְדֵי
הַסּוּרִין: כִּטּוּ יְבוֹא הַזֶּמֶן אֲשֶׁר נִתֵּן
לְעָרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּחַ וְלַעֲפֻסִּים וְיָגַעִים
וְלֹאִין אוֹנִים לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם בְּגִלּוֹת
עֲצָמָה יִרְבָּה: ל רִשְׁעֵי הָעוֹלָם
שְׂמוּסִיפִים בְּחַ כָּכָל יוֹם וּבְכָל זֹאת
וְעָפּוּ כִּזּוּ נְעָרִים וְיָגַעוּ וְפָסִיק
בָּהֶם וּבַחֲוִירִים וְרִשְׁעֵי הָעוֹלָם שֶׁהֵם
שְׁלָמִים כְּבָהֶם בַּחֲוִירִים, גִּם לֹא יַעֲזִיל
לָהֶם בָּהֶם בְּשִׁירְיָה הָאֵל, אֵלֶּא בְּשׁוֹל
יִכְשְׁלוּ: לֹא וְאֵתָם וְקִנּוּ יִתְּוֹה
יִחְלִיפוּ בְּחַ חֲדָשׁ כָּכָל עַתָּה יַעֲלוּ
וְיִדְּלוּ אֶבֶר בְּנִשְׁרִים (בְּמִלְצָה) לְמַחֵר
לַעֲרֹף אֶל אֶרְצָם וְיִרְצוּ וְלֹא יִיגַעוּ
יִלְכוּ בְּדֶרֶךְ וְלֹא יַעֲפּוּ:

אֶת־הַחֲרִישׁוֹ שֶׁחָקוּ בְּרֵי לְשֹׁמֵעַ אֱלֹהִים
(ב) הַמְדַּבֵּר לֹא לְשֹׁמֵעַ וְלֹא יֵאָזֵן אֲתָם
וַיֵּשֶׁב אֲנִים וְלֹאֲמִים וַיְחַלִּפוּ יַחֲדָשׁוּ
בָח לְהִתְאָמֵץ בְּמַעֲנֹת אִם וַיְכַלּוּ
לְהִשְׁבִּינֵי וַיֵּשׁוּ אֵלֵי לְשֹׁמֵעַ אֲמָרֵי אֶזְרוּ
וַיִּדְּבְּרוּ יַחֲדָו אֲנִי וְהֵם לְמִשְׁפַּט

הפטרה לפרשת לך לך לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק מ"א

כֹּה לָמַח תֹּאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל
נִסְתָּרָה דְרָכֵי מִיָּהוָה וּמֵאַלְהֵי מִשְׁפָּטֵי
יַעֲקֹב׃ כִּי הָלֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ
אֱלֹהֵי עוֹלָם ׀ יְהוָה בּוֹרֵא קִצּוֹת הָאָרֶץ
לֹא יֵעָף וְלֹא יִיגַע אֵין חֶקֶר לְתַבּוּנָתוֹ׃
כִּי נָתַן לִיעָף כָּח וּלְאֵין אוֹנִים עֲצָמָה
יִרְבֶּה׃ לִיעָפּוֹ נִעְרִים וַיִּגְעוּ וּבַחֲוִירִים
כָּשׁוּל וּכְשָׁלוֹ׃ לֹא וְקוֹי יְהוָה יַחֲלִיפּוּ כָח
יַעֲלֹו אֲבָר כְּנִשְׁרִים יִרְצוּ וְלֹא יִיגְעוּ
יִלְכּוּ וְלֹא יֵעָפּוּ׃ מֵא אֶחְרִישׁוּ אֵלֵי
אֲיִים וּלְאֵמִים יַחֲלִיפּוּ כָח יִגְשׁוּ אִז
יִדְּבָרוּ יַחֲדוּ לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה׃ בִּמְי
הָעִיר מִמּוֹרֶח צֶדֶק יִקְרָאֻהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן

עטרת מרים

שי למורא

נִקְרָבָה עַל מַה שֶּׁהִם אוֹמְרִים: שְׁאֵין הִכּוּלֶת בְּיָדִי לְהַצִּיל אֶת עַמִּי מִיָּדָם הָאֵל אֲנִי ה' בִּמְיָ הַעִיר אֲבָרָהִם אֲבִינוּ מִמּוֹצָרָה לְהַבִּיאוּ מֵאֶרֶץ שְׁהִיָּה בְּמִצְרַיִם, לָלֶכֶת מִשָּׁם וּלְמֵאוֹס בְּאֶרֶץ אֲרִיז מוֹלְדָתוֹ. אוֹתוֹ שֶׁצִּדְקָה יִקְרָאָהוּ לְרַגְלָו מִי הוּא אֲשֶׁר יִתֵּן לָפָנָיו לִפְנֵי אֲבָרָהִם גּוֹיִם וּמַלְכִּים יִרְדָּה הַשְּׁלֵט עֲלֵיהֶם

(בְּדִרְלֵעוּמָר וְהַמְלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ) יִתֵּן הַרְגִים בְּעֶפְרָיִם הָאֶרֶץ עַל יְדֵי חֲרָבָו וְהַרְגָה חֲלָלִים בְּקֶשׁ גִּדְרָה עַל יְדֵי קִשְׁתּוֹ הָאֵל אֲנִי ה' גִּ אֲבָרָהִם יִרְדָּפֶם יִרְדָּף אוֹתָם עִם כָּל זֶה יַעֲבֹר שְׁלֹום עָבַר בְּשָׁלוֹם כִּי לֹא מַת בְּמִלְחָמָה אַחֵר מֵאַנְשֵׁיוֹ, אִם כִּי יִרְדָּפֶם בְּאַרְחֵ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו מְעוֹלָם לֹא יָבֹא לֹא בָּא לָשֹׁם: ד' מִי הוּא שֶׁ פָּעַל וַעֲשֶׂה אֶת זֹאת, הָלֹא ה' הַקְרָא הַדְּרוֹת מֵרֹאשׁ עֲשֶׂהוּ קוֹדֶם שְׁהִיָּה אֲנִי יְהוָה רֹאשׁוֹן לְכָל הַדְּרוֹת שֶׁעָבְרוּ וְגַם וְאֶת־אַחֲרֵינִים אֲשֶׁר יִהְיוּ אֲחֵיהֶ לְעוֹר, הָלֹא אֲנִי־הוּא: ה' רָאָו יוֹשְׁבֵי אֲרָץ הַנֶּגֶם שְׁעִשְׁתִּי לְאַבְרָהָם, וַיִּירָאָו וּפְחָדוֹ, גַּם הַשׁוֹכֵנִים קִצְצוֹת הָאֶרֶץ יַחֲרִדוּ חֲרִדוֹ בְּשִׁמְעֵם הַנֶּגֶם, קָרְבּוֹ וַיֵּאֱתָיוּ וְכֹאֵו לִפְנֵי אֲבָרָהִם לְשֹׂאֵל מִמֶּנּוּ מִתְּנַת חֲסֵם וְלֹא בָּאוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר וַיֵּאֱמָר מֶלֶךְ כְּדוֹם וְכו' תָּן לִי תִפְשׁ וְכו' (בְּרַאשִׁית יד): ו' וְעַם כָּל זֶה, אִף שֶׁרָאָו פְּלִיא הָאֵל, מִכָּל "מְקוֹם אִישׁ אֶת־רַעְיוֹ וְעוֹרֹו עוֹרֹו זֶה לָזֶה לַעֲשׂוֹת הַפְּסִילִים וְלֹאֲחִיו יֵאֱמָר כָּל אַחֵר חֲזָק בַּעֲשִׂית הַפְּסִל: ז' וַיַּחֲזֹק בְּדִבְרֵי חֲרָשׁ הַעֲצִים הָעוֹשֶׂה הַפְּסִל אֶת־צִרְיָן לְחִיּוֹת וְרוֹז בְּמִלְאֲכַת צִפּוֹי טָפִי הַהוּב אֲשֶׁר יִצְפֶּנּוּ, מִחֲלִיק פְּטִישׁ הַמִּכָּה בְּפִטְיֵשׁ קָטָן לְחֲחִלִּיק אֶת הַטָּפִין אֶת־הוֹלֶם פְּעֵם הָיָה מוֹרֹו אֶת הַמִּכָּה עַל הַטָּפִין בְּחֻזֶּק רַב בְּהַתְחַלֵּת הַרְדִּיד אֲמָר לְדָבָק בְּאֶשֶׁר יִדְבַק הַטָּפִין עַל הַפְּסִל יִשְׁמַח וַיֵּאֱמָר הִנֵּה טוֹב הוּא וַיַּחֲזֹקָהוּ בְּמִסְמָרִים לֹא יָמוּט

לָפָנָיו גּוֹיִם וּמַלְכִּים יִרְדָּה יִתֵּן בְּעֶפְרָיִם חֲרָבָו בְּקֶשׁ גִּדְרָה קִשְׁתּוֹ: ג' יִרְדָּפֶם יַעֲבֹר שְׁלֹום אֶרֶץ בְּרַגְלָיו לֹא יָבֹא: ד' מִי־פָּעַל וַעֲשֶׂה קָרָא הַדְּרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי יְהוָה רֹאשׁוֹן וְאֶת־אַחֲרֵינִים אֲנִי־הוּא: ה' רָאָו אֲיִים וַיִּירָאָו קִצְצוֹת הָאֶרֶץ יַחֲרִדוּ קָרְבּוֹ וַיֵּאֱתָיוּ: ו' אִישׁ אֶת־רַעְיוֹ וְעוֹרֹו וְלֹאֲחִיו יֵאֱמָר חֲזָק: ז' וַיַּחֲזֹק חֲרָשׁ אֶת־צִרְיָן מִחֲלִיק פְּטִישׁ אֶת־הוֹלֶם פְּעֵם אֲמָר לְדָבָק טוֹב הוּא וַיַּחֲזֹקָהוּ בְּמִסְמָרִים לֹא יָמוּט: ח' וְאֶתֶּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחֲרִיתִיךָ זָרַע אֲבָרָהִם אֶהְבִּי: ט אֲשֶׁר הַחֲזִיקְתִּיךָ מִקִּצְצוֹת הָאֶרֶץ וּמֵאֲצִילֶיךָ קָרָאתִיךָ וַאֲמָר לָךְ עַבְדִּי־

צִדְקָה יִקְרָאָהוּ לְרַגְלָו, כָּכָל מְקוֹם מְדֻרָּה כִּי רַגְלָו הָיָה קוֹרָא אֶת הַצִּדְקָה וּמַלְכִּים יִרְדָּה, הַשְּׁלֵטוֹ בְּמַלְכִּים (וְהֵם בְּדִרְלֵעוּמָר וְהַמְלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ). יִתֵּן בְּעֶפְרָיִם חֲרָבָו, תָּתֵן אֶת חֲרָבָו וַעֲשֶׂה חֲלָלִים רַבִּים בְּעֶפְרָיִם בְּקֶשׁ גִּדְרָה קִשְׁתּוֹ, תָּתֵן אֶת קִשְׁתּוֹ וְהָיָה מִרְבָּה הַרְגִים שְׁהִיָּה נִזְפָּלִים בְּקֶשׁ גִּדְרָה: ג' יַעֲבֹר שְׁלֹום, יַעֲבֹר בְּשָׁלוֹם. אֶרֶץ בְּרַגְלָיו לֹא יָבֹא, בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר לֹא בָּא קִדְּם לָבוֹ בְּרַגְלָיו: ד' מִי פָּעַל וַעֲשֶׂה, מִי עֲשֶׂה לְאַבְרָהָם אֶת הַנֶּגֶם הָאֵל. קוֹרָא הַדְּרוֹת מֵרֹאשׁ, מִי שֶׁהוּא קוֹרָא הַדְּרוֹת מֵרֹאשׁ לְאַדָּם הַרְאִשׁוֹן: ה' וַיֵּאֱתָיוּ, וְכֹאֵו. כְּמוֹ "אֶתָּה בִּקְרָ" (יִשְׁעִיָּה כא:יב). ו' אִישׁ אֶת רַעְיוֹ וְעוֹרֹו, אִף שֶׁרָאָו פְּלִיא ה' עִם כָּל זֶה עוֹרֹו זֶה לָזֶה לַעֲשׂוֹת הַפְּסִילִים: ז' מִחֲלִיק פְּטִישׁ, בְּאֶרְחֵהוּ בְּשִׁמְעֵהוּ מִכָּה בְּנִחַת לְחֲחִלִּיק אֶת הַמְּלָאֲכָה. הוֹלֶם פְּעֵם, הוּא הַמִּתְחַלֵּל בָּהּ בְּשִׁמְעֵהוּ גִּישׁ מִתְכַּת וּמִכָּה כָּכָל כְּחוֹ. ט' וּמֵאֲצִילֶיךָ, מְגִדוֹלֵי הָאֶרֶץ וּמַלְכֵי: י' אֵל הַשְּׁתָּעָה, אֵל הַתְּפִנָּה וְהַסּוֹר מְעִלִי. כְּמוֹ "וְעִינֵי הַשָּׁעַר" (יִשְׁעִיָּה ו:י). יא' הַנִּחְזָרִים בְּיָד הַמִּתְגַּדִּים בְּיָד: יד' תּוֹלַעַת יַעֲקֹב, עֲדַת יַעֲקֹב הַחֲלֻשָׁה

אֶתָּה בְּחֲרִיתִיךָ וְלֹא מֵאַסְתִּיךָ: יא' אֶל־תִּירָא כִּי־עַמּוּךָ אֲנִי אֶל־תִּשְׁתַּע כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֲמַצְתִּיךָ אֶפְעוֹרְתִּיךָ אֶפְתַּמְכְּתִיךָ בִּימִין צִדְקִי: יב' הֵן יִבְשׁוּ וַיִּפְלְמוּ כָּל הַנִּחְזָרִים בְּיָד יְהוָה כֹּאֵין וַיֵּאֱבְדוּ אֲנָשִׁי רִיבְךָ: יג' תִּבְקָשֶׁם וְלֹא תִמְצָאֶם אֲנָשִׁי מִצְתֶּךָ יְהוָה כֹּאֵין וּכְאֶפֶס אֲנָשִׁי מִלַּחֲמֶתְךָ: יד' כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִחֲזִיק יְמִינְךָ הָאֲמָר לָךְ אֶל־תִּירָא אֲנִי עוֹרְתִיךָ: יז' אֶל־תִּירָאִי

לְמַעַן לֹא יִתְפַּדֵּר מִעַל הַפְּסִל: ח' וְאֶתֶה יִשְׂרָאֵל אֲנִיךָ בְּמִוֶּהֶם עַבְדִּי יַעֲקֹב אֶתָּה אֲשֶׁר בְּחֲרִיתִיךָ בְּיָד לִי לָעַם לְפִי שִׁאֲתָה זָרַע אֲבָרָהָם אֶהְבִּי אֲשֶׁר אֶהְבִּי וּפִירֵשׁ מִעֲבֹדָה זֶה: ט אֲשֶׁר הַחֲזִיקְתִּיךָ אֲחִיזָה בְּיָד לְהוֹצִיאָה מִתְּחִלָּת מִקִּצְצוֹת הָאֶרֶץ וּמֵאֲצִילֶיךָ מְגִדוֹלֵי הָאֶרֶץ קָרָאתִיךָ שְׁתַּעַם מִרְשָׁתָה וַאֲמָר לָךְ עַבְדִּי־אֶתָּה מֵאֵן בְּחֲרִיתִיךָ וְלֹא מֵאַסְתִּיךָ: יא' אֶל־תִּירָא כִּי־עַמּוּךָ אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֲמַצְתִּיךָ אֶפְעוֹרְתִּיךָ אֶפְתַּמְכְּתִיךָ בִּימִין צִדְקִי: יב' הֵן יִבְשׁוּ וַיִּפְלְמוּ כָּל הַנִּחְזָרִים בְּיָד יְהוָה כֹּאֵין וַיֵּאֱבְדוּ אֲנָשִׁי רִיבְךָ הַמִּרְבִּים עַמּוּךָ: יג' תִּבְקָשֶׁם וְלֹא תִמְצָאֶם אֲנָשִׁי מִצְתֶּךָ הַרְבִּים עַמּוּךָ בְּכַח, יְהוָה כֹּאֵין וּכְאֶפֶס אֲנָשִׁי מִלַּחֲמֶתְךָ: יד' כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִחֲזִיק יְמִינְךָ אוֹתוֹ יְמִינְךָ לְכָל תְּפִילָּה כִּי אֲנִי ה' הוּא הָאֲמָר לָךְ אֶל־תִּירָא אֲנִי עוֹרְתִיךָ

עטרת מרים

אָעזר לך: יד אל־תִּירָאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב עֵרַת יַעֲקֹב הַחֲלוּשָׁה בְּתוֹלַעַת וְאִין בָּחָה אֵלָא בָּפָה הִיא הַתְּפִלָּה, מְתִי אֲנִשׁ יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזֹרְתִּיךָ מֵאֵן נֶאֱמַר יְהוָה וְגֵאֲלֶךָ וְאַתָּה גֵאֲלֶךָ גַּם לַעֲתִיד אֲנִי קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: מו הִנֵּה שְׂמִיתִיךָ לְמוֹרֵג לְמוֹרֵג כַּעֲזֵן לֹחֵם עֵץ וּבְתַחֲתִיתוֹ תַּחֲבוּסִים אֲבָנִים דְּקִים וְכו' דְּשִׁים הַתְּבוּאָה חֲרוּץ עֲשִׂי

חֲרוּצִים וּבְקִיעוֹת בֵּין אֶבֶן לְאֶבֶן, וְהוּא

חֲדָשׁ לָבֵן חוֹתֵךְ הַרְבֵּה, וּבַעֲלֵ

פִּיפְיוֹת שֶׁשׁ בּו פִּזֹּת וְחֲדוּדִים רַבִּים

תְּדוּשׁ לְהַסִּיר הָרִים שְׂרִיהֶם הַגְּדוֹלִים

וְתִדְק בּוֹלָם יוֹדוּקוֹ וְכָלֹ, וְגִבְעוֹת

וְעִבְרֵיהֶם כַּמֶּזֶץ כַּפְסוֹלֹת הַתְּבוּאָה

תְּשִׁים עַל יְדֵי הַחֲרוּץ שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל:

מִזֹּ אַתָּה תַּנְגֵּל תַּנְגֵּל תַּפְזָרִים וְרוּחַ

תַּשְׁאֵם וְסַעֲרָה תַּפְיִץ אֹתָם

וְאַתָּה תַּנְגִּיל בִּיהוָה בְּתוֹשׁוֹת ה',

בְּקְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל תַּתְּחַלֵּל תַּתְּפָּאֵר

בְּעֶצְמוֹךְ בְּמֹה שְׁתִּלִּית בְּמַחֲנֶךָ בְּקְדוּשַׁת

יִשְׂרָאֵל:

תוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתִי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזֹרְתִּיךָ

נֶאֱמַר יְהוָה וְגֵאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

מו הִנֵּה שְׂמִיתִיךָ לְמוֹרֵג חֲרוּץ חֲדָשׁ בַּעֲלֵ

פִּיפְיוֹת תְּדוּשׁ הָרִים וְתִדְק וּגִבְעוֹת

כַּמֶּזֶץ תְּשִׁים: מו תַּנְגֵּרֵם וְרוּחַ תַּשְׁאֵם

וְסַעֲרָה תַּפְיִץ אֹתָם וְאַתָּה תַּנְגִּיל בִּיהוָה

בְּקְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל תַּתְּחַלֵּל:

שי למורא

בְּתוֹלַעַת וְאִין בָּחָה אֵלָא בָּפָה, הִיא

הַתְּפִלָּה. מְתִי יִשְׂרָאֵל, אֲנִשׁ

יִשְׂרָאֵל. מו) מוֹרֵג חֲרוּץ, הוּא

כָּלִי כֶבֶד, עֲשִׂי מְלֹחַ עֵץ וּבְתַחֲתִיתוֹ

חֲרוּצִים כַּעֲזֵן פְּצִירָה, וְגוֹרְרִים אוֹתוֹ

עַל הַקֶּשׁ שֶׁל הַתְּבוּאָה לְהַטְבֹּחַ לְחֶבֶן

דֶּק. בַּעֲלֵ פִיפְיוֹת, שֶׁשׁ לוֹ חֲדוּדֵי

חֲרוּצִים. תְּדוּשׁ הָרִים, כְּלוּמֶר,

תַּכְלֵה אֶת מַלְכֵי הַגּוֹיִם.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צִדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,

הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק:

נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא

יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל

דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה

בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,

בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד

אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קְדֻשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּפֶה גֵּרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יי

אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, וְיִתְבָּרֵךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ

אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תחילת זמן קידוש לבנה באה"ק:

יום שלישי, אור לח' מרחשון

לוח זמנים לשבוע פרשת לך-לך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
באר שבע (ק)	06:45	06:50	09:00	09:01	09:34	09:35	10:32	10:33	18:06	18:00	18:32	18:26	17:41	18:36
חיפה (ק)	06:46	06:51	08:59	09:01	09:33	09:35	10:32	10:33	18:07	18:00	18:31	18:24	17:31	18:35
ירושלים (ק)	06:44	06:49	08:58	09:00	09:32	09:34	10:31	10:32	18:09	18:02	18:30	18:24	17:23	18:34
תל אביב (ק)	06:46	06:51	09:00	09:02	09:34	09:36	10:33	10:34	18:06	18:00	18:32	18:26	17:41	18:36
אוסטריה, וינה (ק)	07:18	07:27	09:13	09:17	09:57	10:01	10:52	10:55	18:01	17:50	18:35	18:24	17:34	18:37
אוסטרליה, מלבורן (ח)	05:32	05:24	08:08	08:03	08:47	08:42	09:54	09:51	18:41	18:47	19:09	19:15	18:28	19:27
אוקראינה, אודסה (ק)	07:18	07:26	09:16	09:19	09:58	10:02	10:54	10:56	18:06	17:56	18:38	18:28	17:39	18:41
אוקראינה, דונייצק (ק)	06:52	07:01	08:47	08:51	09:31	09:35	10:26	10:29	17:36	17:25	18:09	17:59	17:08	18:12
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	07:03	07:13	08:58	09:02	09:42	09:46	10:38	10:40	17:46	17:35	18:20	18:09	17:19	18:22
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	07:32	07:41	09:23	09:27	10:09	10:13	11:04	11:07	18:09	17:57	18:44	18:32	17:41	18:46
אוקראינה, קייב (ק)	07:24	07:34	09:16	09:20	10:02	10:06	10:57	10:59	18:01	17:49	18:36	18:25	17:33	18:39
איטליה, מילאנו (ק)	07:43	07:51	09:42	09:45	10:23	10:27	11:20	11:22	18:36	18:26	19:05	18:56	18:09	19:08
אקוודור, קיטו (ח)	05:56	05:55	08:27	08:25	08:55	08:54	09:58	09:57	18:03	18:02	18:25	18:24	17:44	18:33
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:08	06:01	08:45	08:40	09:22	09:18	10:29	10:26	19:11	19:16	19:38	19:43	18:58	19:55
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:52	06:43	09:28	09:22	10:09	10:04	11:18	11:14	20:09	20:16	20:40	20:47	19:57	21:00
ארה"ב, בולטימור (ק)	07:19	07:25	09:26	09:28	10:03	10:06	11:01	11:02	18:24	18:15	18:52	18:45	17:59	18:56
ארה"ב, ברקלין (ק)	07:10	07:16	09:15	09:18	09:53	09:56	10:50	10:52	18:11	18:03	18:41	18:33	17:46	18:44
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	07:10	07:17	09:16	09:18	09:54	09:57	10:51	10:52	18:12	18:03	18:41	18:33	17:47	18:45
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:48	07:55	09:51	09:54	10:31	10:34	11:27	11:29	18:46	18:37	19:16	19:07	18:20	19:19
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:25	07:29	09:40	09:42	10:14	10:15	11:13	11:13	18:49	18:43	19:13	19:08	18:26	19:18
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:59	07:04	09:11	09:13	09:46	09:48	10:44	10:45	18:15	18:08	18:41	18:35	17:51	18:45
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:21	07:24	09:40	09:41	10:11	10:13	11:11	11:11	18:51	18:46	19:15	19:10	18:29	19:20
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	07:06	07:13	09:11	09:14	09:50	09:52	10:47	10:48	18:07	17:58	18:36	18:28	17:41	18:40
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:34	07:40	09:39	09:42	10:17	10:20	11:14	11:16	18:36	18:27	19:05	18:57	18:11	19:08
ארה"ב, שיקגו (ק)	07:06	07:13	09:10	09:13	09:49	09:52	10:46	10:47	18:05	17:56	18:35	18:26	17:39	18:38
בוליביה, לה-פס (ח)	06:03	05:59	08:38	08:35	09:08	09:06	10:13	10:11	18:33	18:35	18:56	18:58	18:16	19:08
בלגיה, אנטוורפן (ק)	08:10	08:20	10:00	10:04	10:47	10:51	11:41	11:44	18:44	18:32	19:20	19:08	18:16	19:22
בלגיה, בריסל (ק)	08:10	08:20	10:00	10:05	10:47	10:51	11:42	11:44	18:45	18:33	19:20	19:09	18:17	19:23
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:31	05:26	08:07	08:04	08:40	08:37	09:45	09:43	18:17	18:20	18:37	18:40	18:02	18:50
ברזיל, ריו-דה-ז'נירו (ח)	05:20	05:15	07:56	07:53	08:28	08:25	09:33	09:31	18:00	18:03	18:25	18:28	17:44	18:37
בריטניה, לונדון (ק)	07:29	07:39	09:18	09:22	10:05	10:10	11:00	11:03	18:03	17:51	18:38	18:26	17:38	18:40
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	07:41	07:52	09:26	09:31	10:15	10:20	11:09	11:12	18:07	17:53	18:44	18:32	17:41	18:46
גרמניה, ברלין (ק)	07:37	07:47	09:24	09:28	10:12	10:17	11:06	11:09	18:07	17:55	18:43	18:31	17:39	18:45
גרמניה, פרנקפורט (ק)	07:52	08:01	09:43	09:47	10:29	10:33	11:24	11:27	18:29	18:17	19:04	18:53	18:01	19:06
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:30	05:24	08:06	08:02	08:39	08:36	09:45	09:43	18:22	18:26	18:41	18:44	18:07	18:55
הודו, מומבאי (ח)	06:33	06:35	08:56	08:57	09:27	09:27	10:27	10:27	18:14	18:10	18:37	18:34	17:52	18:43
הודו, פונה (ח)	06:29	06:31	08:52	08:52	09:22	09:23	10:23	10:23	18:10	18:06	18:34	18:30	17:49	18:39
הונגריה, בודפשט (ק)	07:06	07:15	09:02	09:06	09:45	09:49	10:41	10:43	17:51	17:40	18:24	18:14	17:24	18:27
טורקיה, איסטנבול (ק)	07:15	07:21	09:20	09:22	09:58	10:01	10:55	10:57	18:16	18:07	18:46	18:37	17:51	18:49
יוון, אתונה (ק)	07:36	07:42	09:44	09:47	10:21	10:24	11:19	11:20	18:44	18:36	19:12	19:05	18:19	19:16
מולדובה, קישינב (ק)	07:26	07:35	09:23	09:27	10:06	10:10	11:02	11:04	18:13	18:02	18:46	18:35	17:46	18:48

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:31	06:33	08:54	08:54	09:25	09:24	10:24	10:24	18:11	18:06	18:34	18:30	17:49	18:40
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	05:31	05:21	08:06	07:59	08:51	08:46	10:01	09:56	18:59	19:07	19:32	19:41	18:48	19:55
נפאל, קטמנדו (ח)	06:05	06:09	08:22	08:24	08:55	08:56	09:54	09:55	17:32	17:27	17:58	17:52	17:10	18:02
סינגפור, סינגפור (ח)	06:47	06:47	09:18	09:17	09:47	09:46	10:49	10:48	18:52	18:51	19:15	19:14	18:33	19:22
פולין, ורשא (ק)	07:06	07:16	08:53	08:58	09:41	09:46	10:36	10:39	17:36	17:23	18:13	18:01	17:07	18:15
פרו, לימה (ח)	05:42	05:39	08:16	08:14	08:46	08:44	09:50	09:48	18:05	18:06	18:28	18:29	17:48	18:38
צרפת, ליון (ק)	08:01	08:09	09:59	10:03	10:41	10:45	11:37	11:39	18:50	18:40	19:22	19:13	18:24	19:25
צרפת, פריז (ק)	08:15	08:24	10:09	10:13	10:53	10:57	11:49	11:51	18:58	18:46	19:30	19:19	18:30	19:33
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:41	05:41	08:11	08:10	08:39	08:39	09:41	09:41	17:42	17:40	18:04	18:03	17:22	18:11
קנדה, טורונטו (ק)	07:35	07:43	09:37	09:40	10:17	10:20	11:13	11:15	18:32	18:23	19:00	18:51	18:06	19:03
קנדה, מונטריאול (ק)	07:14	07:22	09:13	09:16	09:55	09:58	10:51	10:53	18:05	17:55	18:36	18:26	17:39	18:39
קפריסין, לרנקה (ק)	06:53	06:59	09:05	09:07	09:40	09:42	10:38	10:39	18:08	18:00	18:35	18:28	17:44	18:38
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	07:30	07:42	09:13	09:18	10:04	10:09	10:57	11:01	17:52	17:38	18:31	18:17	17:22	18:33
רוסיה, מוסקבה (ח)	07:05	07:18	08:46	08:51	09:38	09:44	10:31	10:35	17:26	17:12	18:03	17:49	16:56	18:05
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	06:43	06:52	08:40	08:43	09:22	09:26	10:18	10:21	17:29	17:18	18:02	17:52	17:02	18:05
שווייץ, ציריך (ק)	07:48	07:57	09:44	09:48	10:27	10:31	11:23	11:25	18:38	18:27	19:06	18:56	18:11	19:09
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:09	06:10	08:35	08:35	09:04	09:04	10:05	10:05	17:57	17:54	18:20	18:17	17:37	18:26

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועודיות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמוכן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבהלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00496
18/10/2015

P.P.
שולם
1949
תל אביב

